Prof. Dr. M. Es'ad COŞAN

TEFSİR SOHBETLERİ 1

29. 09. 1998 - 13. 04. 1999

Hazırlayan:

Dr. Metin ERKAYA

بسم الله الرحمن الرحيم

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 13
KISALTMALAR 15
PROF. DR. MAHMUD ES'AD COŞAN 17

1. KUR'AN-I KERİM'İN FAZİLETLERİ 27
a. Tefsir Dersine Başlarken 27
b. Kur'an'a Tâbî Olan Sapıtmaz 31
c. Kur'an-ı Kerim ve Ehl-i Beyt 32
d. Kur'an'a ve Sünnete Sarılın! 34
e. Kur'an Ehlinin Şefaati 35
f. Kur'an'ı Öğrenen Cennete Gider 37
g. Kur'an-ı Kerim Zenginliktir 37
h. Kur'an-ı Kerim Şifâdır 38
i. Kur'an-ı Kerim Şefaatçidir 39
j. Kur'an-ı Kerim Allah'ın İpidir 42
k. Allah'a En Sevimli Varlık 47
2. KUR'AN-I KERİM'LE İLGİLİ BİLGİLER 49
a. Ayetler 51
b. Ayetlerin Sayısı 54
c. Sûrelerin İsimlendirilmesi 57
d. Kur'an-ı Kerim'in Yazılması 58
e. Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlü 64
f. Kur'an-ı Kerim'in Okunması 66

g. Kur'an-ı Kerim'i Hatmetmek 68
h. Kur'an-ı Kerim'i Kaç Günde Okumalı? 71
i. Kur'an-ı Kerim'i Hüzünle Okumak 73
j. Kur'an-ı Kerim'i Öğrenmek ve Öğretmek 75
3. BESMELE HAKKINDA 81
a. Hıra Dağı'nda İlk Vahiy 81
b. Yaradan Rabbinin Adıyla Oku! 87
c. Besmele Fâtiha'dan Bir Ayet midir? 90
d. Besmele Okumanın Amacı 93
e. Bi'smi'llâh Kelimesi 96
f. Rahmân ve Rahîm Kelimeleri 98
g. Şeytandan Allah'a Sığınılması 102
h. Besmele Duası 103
4. ŞEYTANDAN ALLAH'A SIĞINMAK 108
a. Kur'an Okurken Şeytandan Allah'a Sığınılması 108
b. Peygamberimiz'in Şeytandan Sığınması 113
c. Şeytan Kelimesi 115
d. Peygamber SAS Efendimiz'in Bir Duası 118
5. ALEMLERİN RABBİNE HAMD VE SENÂ 122
a. Besmeleyle Başlamak 122
c. Li'llâhi Kelimesi 130
d. Rab Kelimesi 132
e. Àlemîn Kelimesi 135
f. Hamdi Çok Yapın! 137
a. Rahmân ve Rahîm Kelimeleri 146
b. Korku ve Ümid 150

c. Hayırlarınızı Kurumlaştırın! 164
7. HESAP VE CEZÂ GÜNÜNÜN SAHİBİ 168
a. Mâlik Kelimesi 169
b. Yevm Kelimesi 177
c. Dîn Kelimesi 178
d. Ahirete İman Önemli 183
8. KULUN RABBİNDEN İSTEDİKLERİ 191
a. Yalnız Allah'a Kulluk Etmek 191
b. Yalnız Allah'tan Yardım İstemek 193
c. Bizi Sırât-ı Müstakîme Sevk Et! 199
d. Kendilerine Nimet Verilen Kimseler 204
e. Gadab Edilenler ve Dalâlete Düşenler 206
f. Fâtiha'dan Sonra Âmîn Denilmesi 210
g. Namazda Fâtiha'nın Okunması 213
9. BAKARA SÛRESİ'NİN FAZÎLETLERİ 219
a. Bakara Sûresi Kur'an'ın Zirvesidir 219
b. Bakara Sûresi Okunan Eve Şeytan Giremez 222
c. Emir Seçilmesinde Ölçü 227
d. Kur'an'ı Öğrenin ve Okuyun! 230
e. Bakara Sûresi Okunan Evin Nurlanması 233
10. HURÛF-U MUKATTAA 236
a. Hurûf-u Mukattaa'nın Anlamı 237
b. Hurûf-u Mukattaa ile Başlayan Sûrelerin Özelliği 239
c. Yahudilerin Hesabı ve Şaşırmaları 243
d. Muhkem ve Müteşâbih Ayetler 248
11. KUR'AN-I KERİM TAMÂMEN HİDÂYETTİR 252

a. Bu Kitapta Hiç Bir Şüphe Yoktur 252
b. Müttakîler İçin Hidayettir 259
c. Müttakîler Kimlerdir? 263
d. Takvâ Nedir? 271
e. Sàliha Bir Hanımın Kıymeti 273
12. MÜTTAKÎLERİN VASIFLARI 277
a. Gayba İnanırlar 277
b. Gayba İnanmanın Kıymeti 284
c. Namazı İkàme Ederler 293
d. Verdiğimiz Rızıklardan İnfak Ederler 299
13. EHL-İ KİTAPTAN MÜSLÜMAN OLANLAR 303
a. Ehl-i Kitaptan Müslüman Olanlar 304
b. Mükâfâtı İki Kat Verilen Üç Zümre 309
c. Ayetler Karşısında Ehl-i Kitabın Duygulanması 311
d. Ahirete İman Çok Önemli 314
f. İslâm Bütün Dinleri Kucaklar 321
14. BİLE BİLE HAKKI İNKÂR EDENLERİN DURUMU 323
a. Kâfirlerin Hakkı Gizlemeleri 324
b. Kalplerinin Mühürlenmesi 329
c. Günahlar Kalbi Karartır 332
d. Kalbi Mühürlü Olan Gerçekleri Göremez 335
e. Terbiye Çok Önemli 339
15. MÜNAFIKLARIN HALLERİ 346
a. Münafık Ne Demek? 348
b. Münafığın Alâmetleri 349
c. Münafıkların Ortaya Çıkışı 351

d. Münafıklar Yalancıdır 353
e. Kalblerinde Hastalık Var 355
f. Kendimizi Sorgulayalım! 359
16. MÜNAFIKLARIN FESAD ÇIKARTMALARI 363
a. Münafıkların Reisinin Davranışları 363
b. Münafıkların Biz Islah Ediciyiz Demeleri 368
c. Münafıklar Fesadcıların Ta Kendileridir 375
d. Münafıkların Mü'minleri Küçümsemeleri 376
e. Mü'minlere Biz de İman Ettik Demeleri 380
f. Allah'ın Onlarla Alay Etmesi 384
17. MÜNAFIKLARIN ŞAŞKINLIKLARI 388
a. Medine'de Mü'minler ve Münafıklar 388
b. Münafıkların Dalâleti Tercih Etmesi 390
c. Münafıkların Misâli 392
d. Yağmur, Şimşek ve Gök Gürültüsü 393
e. Allah Her Şeye Kàdirdir 396
f. Rabbinize İbadet Edin! 398
g. Yer ve Göğün Yaratılışı 400
h. Gökten Yağmurun İnmesi 403
18. KUR'AN-I KERİM'İN EMSALSİZ OLUŞU 409
a. Allah'ın Kâfirlere Meydan Okuması 410
b. Meydan Okuyan Diğer Ayetler 415
c. Kur'an-ı Kerim'e Emsâl Getirme Teşebbüsleri 418
d. Kur'an-ı Kerim'in Özelliği 420
e. Allah Nurunu Söndürtmeyecek 423
f. Cehennem Kâfirler İçin Hazırlanmıştır 427

19. İMAN EDEN VE SÀLİH AMEL İŞLEYENLER 433
a. Mü'minleri Müjdele! 434
b. İman ve Sàlih Amel 440
c. Cennetin Özellikleri 442
d. Cennette İkram Edilen Meyvalar 448
20. KUR'AN-I KERİM'DEKİ MİSALLER 458
a. Kâfirlerin Misallerden Rahatsız Olmaları 459
b. Allah Misâl Vermekten Çekinmez 463
c. Allah Fâsıklara Hidayet Etmez 465
d. Fısk ve Fâsık 470
e. Fâsıkların Vasıfları 473
f. Münafıkların Altı Vasfı 481
21. ALLAH'I NASIL İNKÂR EDERSİNİZ? 488
a. Hayatı ve Ölümü Veren Allah'tır 489
b. Hepiniz Ona Döndürüleceksiniz 495
c. Yerdekileri Sizin İçin Yarattı 497
d. İnsan Allah'a Kulluk İçin Yaratıldı 498
e. Göklerin Yaratılışı 500
f. Allah Her Şeyi Hakkıyla Bilir 506
22. İNSANIN YARATILMASI VE MELEKLER 509
a. Allah'ın Bir Halife Yaratacağını Bildirmesi 509
b. Halîfe Ne Demek? 511
c. Meleklerin Soru Sormaları 515
d. Ben Sizin Bilmediğinizi Bilirim 519
e. Halifenin Lüzûmu 522
f. Halife Olmanın Şartları 524

g. Bu Devirde İslâm'ın Sahibi Yok! 525
23. ADEM AS'IN MELEKLERDEN ÜSTÜN KILINMASI 527
a. Adem AS'ın Şerefi 528
b. Allah-u Teàlâ'nın Adem AS'a Bütün İsimleri Öğretmesi ... 530
c. Meleklerin Özür Dilemesi 535
d. Meleklerin Sakladığı Şey 538
24. ŞEYTANIN HAZRET-İ ADEM'E SECDE ETMEMESİ 545
b. İblis'in Secde Etmemesi 547
c. Meleklerin Secde Etmesi 552
d. Şeytan Bizim Düşmanımız 555
e. Ölümden Sonrası İçin Hazırlanın! 556
25. ADEM AS'IN CENNETE GİRMESİ VE ÇIKMASI 559
a. Hazret-i Havva'nın Yaratılışı 561
b. Hz. Adem ve Hz. Havva'nın Cennete Yerleştirilmesi 565
c. Bir Ağacın Yasaklanması 566
d. Şeytanın Ayaklarını Kaydırması 569
e. Yeryüzüne İndirilmeleri 571
26. HAZRET-İ ADEM'İN TEVBESİNİN KABUL EDİLMESİ .. 574
a. Hz. Adem'in Rabbine Yönelmesi 574
b. Allah'ın Adem AS'ın Tevbesini Kabul Etmesi 585
c. Hidayete Tâbî Olanlara Korku Yok 587
d. Kâfirler Cehennemde Ebedî Kalacaklar 592
27. EY İSRÂİL OĞULLARI! 598
a. Benî İsrâil 599
b. İsrâil Oğulları'na Verilen Nimetler 602
c. Ahdinize Vefâ Gösterin! 605

d. Yalnız Allah'tan korkun! 607
e. Muhammed-i Mustafâ'ya İman Edin! 610
f. Bile Bile Hakkı Gizlemeyin!..... 617
g. Namaz Kılın, Zekât Verin! 619

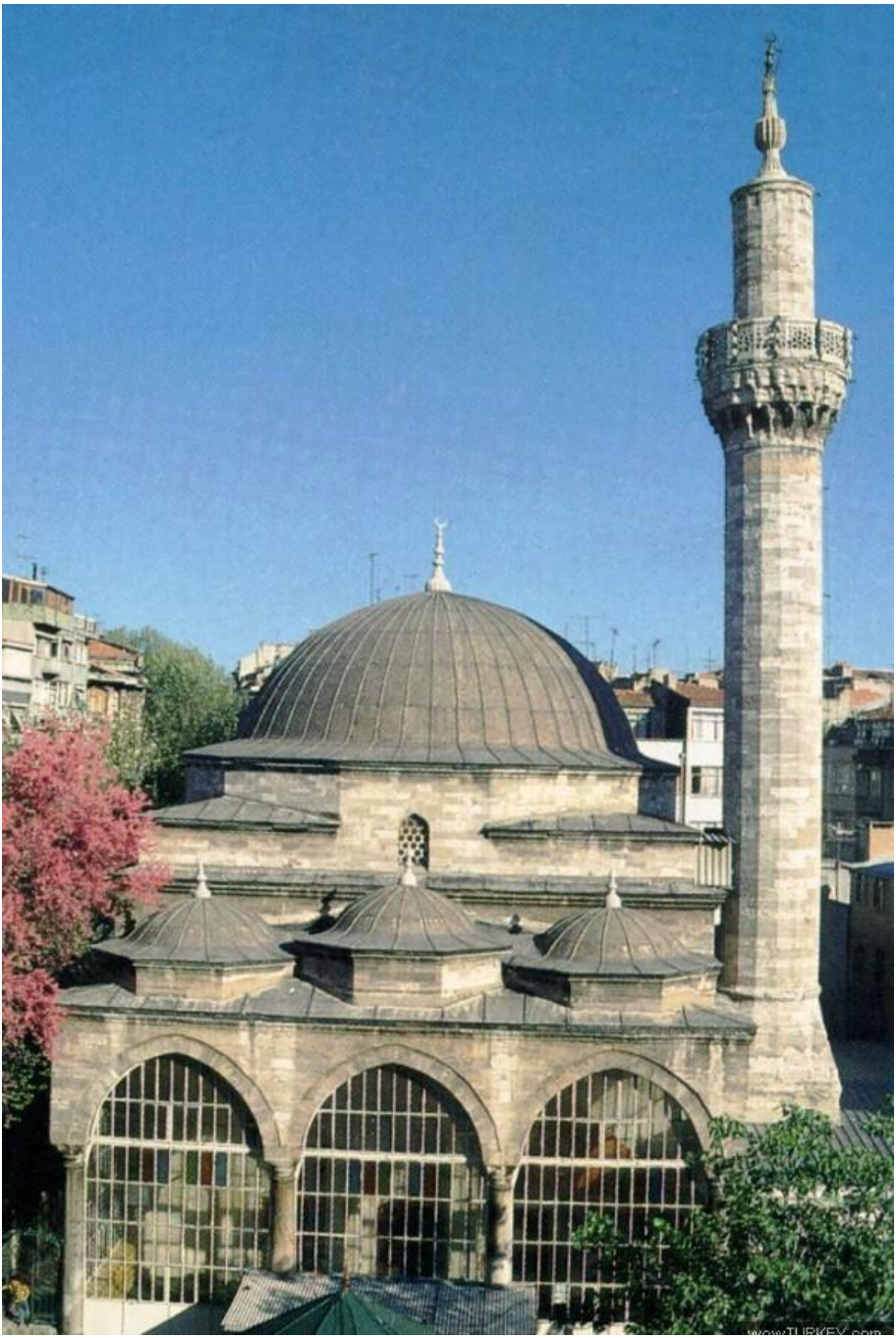

© H. Ali Erkaya - sonuy

ÖNSÖZ

Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, kırk yılı aşan hocalık hayatı boyunca (1960-2001) muhtelif camilerde ve toplantılarda dînî konuşmalar yapmakta idi. Zaman zaman tefsir dersleri de yapmakla beraber, bu konuşmalar daha çok hadis-i şeriflerin okunması ve izah edilmesi tarzında oluyordu. Son yıllarında, bu hadis sohbetlerine ilâve olarak, Ak-Radyo'da tefsir sohbetlerine başladı (29. 09. 1998). Bu sohbetler bir saat kadar sürüyordu ve salı akşamları radyodan yayınlanıyordu. 4 Şubat 2001 günü elim bir trafik kazası sonucu vefat edinceye kadar devam etti.

Hocaefendi bu sohbetlerinde İbn-i Kesir tefsirini takip ediyordu. Zaman zaman Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır tefsirinden ve İsmâil Hakkı Bursevî Hazretleri'nin tefsirinden nakiller yaptığı da oluyordu. Fâtiha'dan başlayıp, sırayla her sohbette birkaç ayet okuyup izah ederek sohbetlerini sürdürüyordu. 30 Ocak 2001 günü yaptığı son tefsir sohbetinde, Bakara Sûresi'nin 224. ayetine kadar gelmişti.

Sohbetlerde, önce o gün izah edilecek ayet-i kerimelerin metinleri okunuyor, kısaca meali veriliyor. Sonra ayetlerin sebeb-i nüzûlü hadis-i şeriflerle izah ediliyor. Ondan sonra, ilgili diğer ayetlerle ve hadis-i şeriflerle ayeti kerimelerin açıklaması yapılıyor. Ashabdan, tabiinden görüşler naklediliyor. Sohbetin sonunda da, çıkartılacak dersler anlatılıyor ve günümüzde neler yapmamız gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunuluyor.

Elinizdeki 1. cilt,, merhum Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocaefendi'nin 29 Eylül 1998 ve 13 Nisan 1999 tarihleri arasında yapmış oldukları 27 sohbetten oluşuyor. Bu sohbetlerde Hocaefendi, önce Kur'an-ı Kerim hakkında bilgi veriyor, sonra Fâtiha Sûresi'nin 1. ayetinden başlayıp, Bakara Sûresi'nin 43. ayetine kadar olan ayet-i kerimeleri okuyup izah ediyor; açıklamalarda ve tenbihlerde bulunuyor.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Hocaefendi'nin teşvikleri ile hazırladığımız bu çalışmamızın, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması yönünde okuyucuya faydalı olacağını ümid ediyoruz. Katkıda bulunan herkese; özellikle kaset çözümünde yardımcı olan M. Zâhid ve M. Esad Erkaya'ya, tashihte yardımcı olan Mustafa Salim ve Durmuş Gültekin'e; fotoğraflar ve teknik yardımları için H. Ali ve Abdüllatif Erkaya'ya teşekkür ediyoruz.

Dr. Metin ERKAYA
Sincan, Haziran 2002

KISALTMALAR

SAS : *Salla'llàhu aleyhi ve selem.*
AS : *Aleyhi's-selâm.*
RA : *Radıya'llàhu anh/ anhâ/anhümâ.*
Rh.A : *Rahmetu'llàhi aleyh.*
KS : *Kaddesa'llàhu sirrahû.*
RE. : *Râmûzü'l-Ehàdîs*
ME. : *Muhtâru'l-Ehàdîs*
RS. : *Riyàzu's-Sàlihîn*
a.g.e. : Adı geçen eser.
v. : Vefatı.
vs. : ve sâire
s. : sayfa
(خ) : Buhàrî, *Sahîh*
(م) : Müslim, *Sahîh*
(د) : Ebû Dâvud, *Sünen*
(ت) : Tirmizî, *Sünen*
(ن) : Neseî, *Sünen*
(ه) : İbn-i Mâce, *Sünen*
(حم) : Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*
(عب) : Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*
(ط) : Tayâlisî, *Müsned*
(ش) : İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*
(ع) : Ebû Ya'lâ, *Müsned*
(طب) : Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*
(طس) : Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*
(قط) : Dâra Kutnî, *Sünen*
(حل) : Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*
(ق) : Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*

(هب) : Beyhakî, *Şuabü'l-İman*

(عق) : Ukaylî, *Duafâ*

(عد) : İbn-i Adiyy, *Kâmil fi'd-Duafâ*

(خط) : Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*

(كر) : İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*

(حب) : İbn-i Hibbân, *Sahîh*

(ك) : Hâkim, *Müstedrek*

(ض) : Ziyâ el-Makdisî, *el-Ehâdîsü'l-Muhtare*

(در) : Dârimî, *Sünen*

(خز) : İbn-i Huzeyme, *Sahîh*

(بر) : İbn-i Abdi'l-Ber, *el-İstiâb*

(غ) : Begavî, *Şerhü's-Sünneh*

(طح) : Tahâvî, *Şerhü Maâni'l-Âsâr*

PROF. DR. MAHMUD ES'AD COŞAN

(14 Nisan 1938 - 4 Şubat 2001)

14 Nisan 1938 (13 Safer 1357) tarihinde, Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinin Ahmetçe köyünde doğdu. Babası Halil Necâti Efendi, annesi Şâdiye Hanım'dır. Anne ve baba tarafından soyu, Buhàra'dan Çanakkale'ye göç etmiş seyyidlere dayanır.

Küçük yaşta iken ailesi İstanbul'a taşındı. 1950'de İstanbul Vezneciler İlkokulu'nu, 1956'da Vefa Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü'ne girdi. Arap Dili ve Edebiyatı, İran Dili ve Edebiyatı, Ortaçağ Tarihi ile Türk-İslâm Sanatı sertifikalarını alarak, 1960 yılında Edebiyat Fakültesi'nden mezun oldu.

Aynı yıl, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'nde açılan asistanlık imtihanını kazanarak, Klasik-Dinî Türkçe Metinler Kürsüsü'ne asistan olarak girdi. Fakülte yayın komisyonunda iki yıl sekreterlik yaptı. 1965 yılında, XV. Yüzyıl şairlerinden olan Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri konusunda doktora tezi vererek ilâhiyat doktoru ünvanını aldı. 1967-1968 yıllarında Ankara Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Özel Yüksek Okulu'nda Türkçe ve Hümaniter Bilgiler derslerini verdi.

Askerlik görevine Tuzla Piyade Okulunda başladı (15 Ekim 1971). Ağrı Patnos'ta yedeksubay olarak tamamladı (31 Aralık 1972).

1973 yılında, Hacı Bektâş-ı Velî, Makàlât adlı doçentlik tezi ile doçent ünvanını aldı ve Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Türk-İslâm Edebiyatı Kürsüsü'ne öğretim üyesi olarak tayin edildi. 1977-1980 yıllarında Sakarya Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri verdi. Yurtdışında çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyeliklerinde

bulundu.

1982 Yılında, "İbrâhim-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiyye" isimli takdim teziyle ilâhiyat profesörü oldu. Sosyal ve kültürel faaliyetlere daha fazla zaman ayırabilmek düşüncesiyle, 1987 yılında emekliliğini isteyerek üniversiteden ayrıldı.

İlk dînî eğitimini ailesinde gördü. Dedesi Molla Mehmed Efendi, İstanbul'da medreselerde ilim tahsil etmiş ve Gümüşhaneli Ahmed Ziyâüddin Hazretleri'ne intisab etmiş bir kimseydi. Çanakkale Savaşında şehid olmuştur.

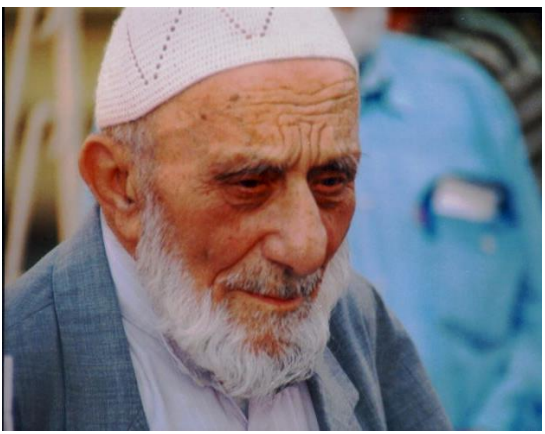

Babası Halil Necâti Efendi, küçük yaşta köyünde hafızlığını tamamladı. Gençliğinde Gümüşhaneli dergâhına mensub Çırpılarlı Hacı Ali Efendi'nin medresesine devam etti. İlk tasavvuf dersini de ondan aldı.

Medreseler kapandıktan sonra tekrar köyüne döndü. Şadiye Hanım'la evlendi (1928). Şâdiye Hanım da aynı sülâleden zikir ehli, bilgili bir hanımdı. Bu evlilikten beşi erkek, ikisi kız, yedi çocukları oldu. Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, ailenin dördüncü çocuğudur.

Halil Necâti Efendi, çocuklarını okutmak amacıyla 1942 yılında İstanbul'a taşındı. Bir süre ticaretle meşgul oldu. O sırada, Şehzâdebaşı Damat İbrahim Paşa Camii'nde Serezli Hasîb Efendi'nin sohbetlerine devam etti. Onun vefatından sonra, Kazanlı Abdül'aziz Efendi'ye intisab etti. Onun Ümmügülsüm Camii'ndeki sohbetlerine katıldı. Abdül'aziz Efendi'nin tavsiyesi ile girdiği müezzinlik imtihanını kazanarak, Fatih Müftülüğü'nde göreve başladı. Abdül'aziz Efendi'nin vefatından sonra (1952), irşad görevini sürdüren Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin sohbetlerine devam etti. Onun yakın dostlarından oldu.

Bu münasebetle, Prof. Dr. M. Es'ad Coşan Hocaefendi, küçük yaştan itibaren hocaefendilerin meclislerinde bulundu, onların maddî ve manevî ilgilerine mazhar oldu.

Edebiyat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1960 yazında Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin kızı Muhterem Hanım'la evlendi. Aynı yılın sonbaharında, Ankara İlâhiyat Fakültesi'ndeki asistanlık görevi dolayısıyla Ankara'ya taşındılar.

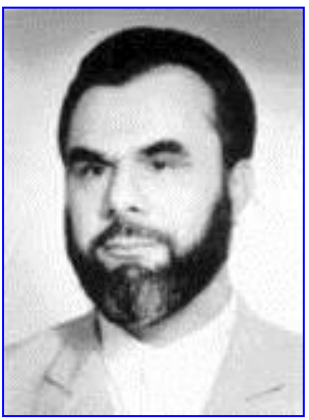

İlâhiyat Fakültesi'ndeki öğretim üyeliği yıllarında, Hocaefendi'nin kapısı herkese açıktı. Öğrencilerin çok sevdiği ve saygı gösterdiği bir kimseydi. Talebe gelir, kapıyı çalar, derdini anlatır, cevabını alır, müsterih bir çehre ile ayrılırdı. Olaylı ve kavgalı zamanlarda öğrencilerin arasına girer, onları akl-ı selime davet eder, kavgaları önlemeye çalışırdı.

1960'lı yıllarda fakültede resmî ders olarak Kur'an-ı Kerim dersi yoktu. Öğrenciler kendi gayretleriyle, Arapçadan, Farsçadan faydalanarak Kur'an-ı Kerim öğrenmeğe çalışıyordu. Bunu gören Hocaefendi, müsait zamanlarında hasbî olarak, isteyenlere Kur'an-ı Kerim ve Osmanlıca dersleri veriyordu. Öğrencilerini bilimsel araştırmalara, master ve doktora yapmaya teşvik ederdi.

Öğretim üyeleri arasında saygınlığı vardı. Sahasında söz sahibi idi. Özellikle Türk-İslâm edebiyatında, ilk müracaat edilen kimseydi. Kendisinden önce profesör olmuş hocalar bile, ağır bir parça, çetin bir şiir oldu mu, "Es'ad Bey, şuna beraber bakabilir miyiz?" diye kendisine gelirlerdi. Herkese yardımcı olmaya çalışırdı.

İlk yıllar Kurtuluş'ta oturuyorlardı. Daha sonra Kalaba'ya taşındılar (1963). Evlerinin yakınında cami yoktu. Bir mescid açılması için önderlik etti. Daha sonra onun gayretleriyle bir dernek kurulup, cami yeri alındı. Üstte Kur'an Kur'an Kursu, altta cami olmak üzere cami inşaatının yapılmasına gayret etti.

Buralarda zaman zaman hadis ve tefsir sohbetleri yaptı.

Komşuluk ilişkileri çok mükemmeldi. Bütün yorgunluklarına ve yoğunluklarına rağmen, komşularına da vakit ayırırdı. Karşılıklı ziyaretleşmeler olurdu. Ziyaretlerde tebessümü eksik etmezdi. Ziyaret sırasında, kütüphaneden uygun bir kitap alır, orada bulunanlardan birisine bir yer açtırırdı. Sonra oradan bir miktar okuyarak sohbet ederdi.

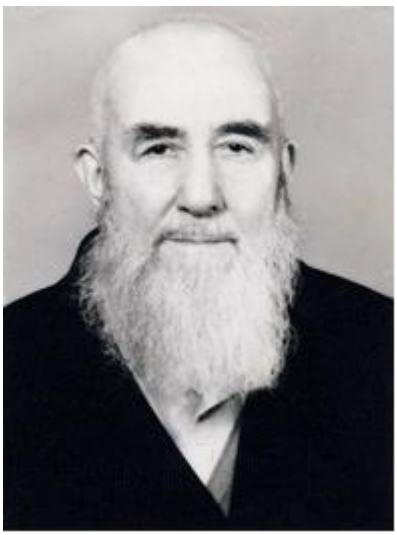

Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri, hemen her yıl Ankara'ya gelir, evlerinde bir süre misafir kalırdı. Ankara'nın çeşitli semtlerinde, çevre ilçelerde sohbetler, ziyaretler olurdu. Bazen de M. Es'ad Hocaefendi'yi de yanına alır, Anadolu'nun muhtelif şehirlerine beraber seyahat ederlerdi.

1977 Yılında, Mehmed Zâhid Kotku Efendi'nin bizzat elinden tutarak kürsüye oturtması ile İskenderpaşa Camii'nde *Râmûzü'l-Ehàdîs* derslerine başladı. Hafta sonlarında İstanbul'a gidiyor, pazar günü hadis dersini yapıp Ankara'ya dönüyordu.

Mehmed Zâhid Efendi'nin hastalığında, ameliyatında hep yakın hizmetinde bulundu. Son demlerinde de yanıbaşındaydı. Onun arzusu üzerine, 13 Kasım 1980 (5 Muharrem 1401) günü vefatından sonra, cemaatin eğitimiyle ve her türlü meselesiyle ilgilenme, tebliğ ve irşad görevini üstlendi.

Tasavvufî nisbeti; hocası Mehmed Zâhid Efendi vasıtasıyla Nakşibendî Tarikatı'nın, Hàlidiyye kolunun, Gümüşhâneviyye şubesidir. Ayrıca Kàdiriyye, Sühreverdiyye, Kübreviyye, Çeştiyye, Mevleviyye, Halvetiyye ve Bayrâmiyye tarikatlarından da irşada me'zundur.

Onun döneminde hadis derslerine ilgi daha da arttı. Cemaat yer bulamadığı için camiye ilâveler yapıldı, ders dinlenilecek

yerler beş-altı kat genişletildi. Caminin yanındaki eski binalar alınarak camiye katıldı. Ayrıca Ankara, İzmir, Bursa, Sapanca, İzmit ve Eskişehir'de mutad hadis dersleri başlatıldı.

Mehmed Zahid Kotku Efendi'nin emri üzerine kurduğu "Hakyol Vakfı"nın çalışmalarıyla bizzat ilgilendi, muhtelif yerlerde şubeler açtırdı. Eğitim ve yardımlaşma faaliyetini yaygınlaştırmak için çalışmalar yaptı. Sanat ve kültürle ilgili çalışmalar yapmak üzere "İlim, Kültür ve Sanat Vakfı"nı, sağlık hizmetleri için "Sağlık Vakfı"nı kurdurdu. Hanımların eğitimiyle ilgili olarak "Hanım Dernekleri"nin; çevre ile ilgili çalışmalar yapmak üzere "İlim, Ahlâk, Kültür ve Çevre Dernekleri"nin kurulmasını ve yaygınlaştırılmasını teşvik etti. Bu çalışmalarla toplumun güzel amaçlar için bir araya gelmesini, organize olmasını sağlamaya çalıştı.

Vakıflara ait, harabe haline gelmiş birtakım ecdad yadigârı eserlerin tamir ve tecdidiyle ilgilendi. Onların gayesine uygun olarak tekrar faaliyete geçmesini temin etti. (Ahmed Kâmil Tekkesi, Selâmi Mustafa Efendi Tekkesi, Şeyh Murad Efendi Dergâhı, Şadiye Hatun Şifâ Külliyesi...)

Eğitimin yaygınlaştırılması için basın ve yayın çalışmalarıyla ilgilendi. 1983 Eylülünde İslâm dergisi, 1985 Nisanında Kadın ve Aile ve İlim ve Sanat dergisi yayınlanmaya başladı. Daha sonra, Gülçocuk dergisi çıkartıldı. Sağlık ve bilimle ilgili konularda isePanzehir dergisi yayınlandı. Vefa Yayıncılık adına yayınlanan bu dergilerle yakından ilgilendi ve makaleler yazdı.

Bu dergiler ilgilendikleri sahalarda kamuoyuna önderlik ettiler. Yayınladıkları yazılarla, araştırma dosyalarıyla ve İslâm dünyasından haberlerle halkımızın bilgilenmesine ve bilinçlenmesine katkıda bulundular. İyimser, ümit verici, yol gösterici yazılarla pek çok hayırlı gelişmelere sebep oldular. Haklarında sempozyumlar, doktora tezleri yapıldı. Bir ara İslâm dergisinin tirajı yüz bini aştı.

İslâm ve *Kadın ve Aile* dergileri, 1998 Haziranına kadar aksamadan yayınlarını sürdürdüler.

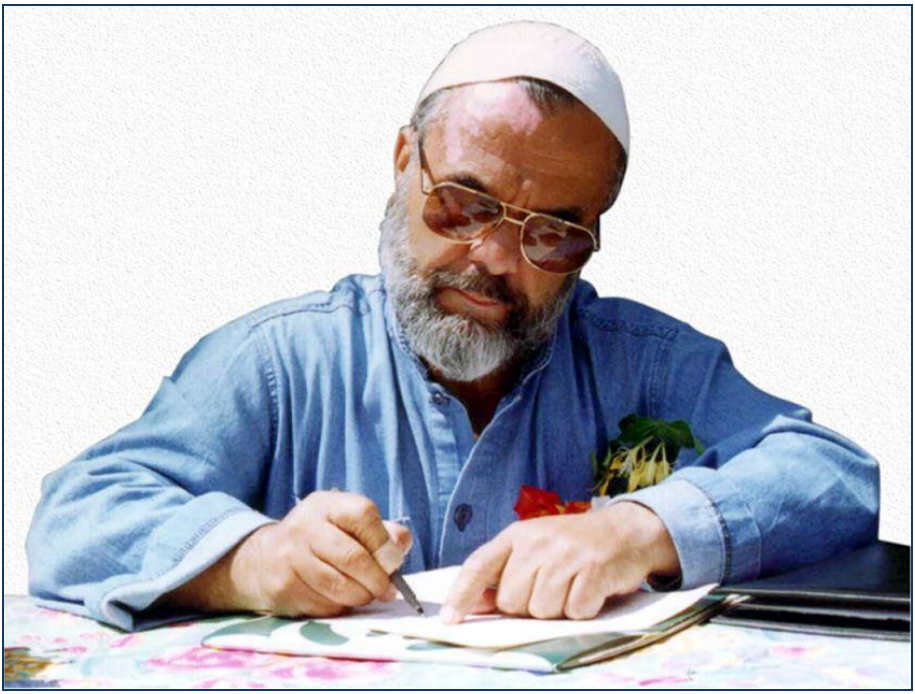

Kitap yayıncılığı için Sehâ Neşriyat'ı kurdu; çeşitli dinî, edebî, tarihî, kültürel eserler neşredildi. Yayıncılığın geliştirilmesi, haftalık ve günlük yayınlara geçilebilmesi için çalışmalar başlattı. Onun gayretleriyle bir matbaa tesis edildi (Ahsen), dizgi tesisleri kuruldu (Dehâ).

Sesli ve görüntülü yayıncılık alanında hizmet etmek, millî ve mânevî değerlerimize uygun yayınlar yapmak üzere, *Ak-Radyo* (AKRA) adı altında bir müessesenin kurulmasına öncülük etti (1992). Halen İstanbul'dan radyo yayınları yapılmakta; bu yayınlar uydu vasıtasıyla Türkiye'nin her yerinden, Orta Asya'dan ve Avrupa'dan dinlenebilmektedir.

Onun teşviki ile Ak-Televizyon adı altında Marmara Bölgesine yönelik bölgesel televizyon yayını başlatıldı (1997). Basın-yayın alanında *Sağduyu* isimli günlük bir gazete yayınlandı (3 Mayıs 1998 - 11 Temmuz 1999).

Kaliteli bir eğitimi temin etmek amacıyla, özel eğitim kurumlarının kurulmasını teşvik etti. Çeşitli illerde ilkokul öncesi, ilkokul ve orta öğrenime yönelik eğitim tesisleri, okullar ve

dersaneler kurdurdu. (Asfa, Ferda…)

Halka güvenilir bir sağlık hizmeti verilmesi için poliklinikler ve hastaneler açılmasını teşvik etti. Başta İstanbul olmak üzere bir çok ilde sağlık kuruluşları hizmete açıldı. (Hayrunnisâ Hastanesi, Esmâ Hatun Hastanesi, Afiyet Hastanesi…)

Yurtdışındaki müslümanlarla diyaloğu sağlamak, ziyaretleri kolaylaştırmak amacıyla İskenderpaşa Turizm (İSPA) adı altında bir seyahat acentası kurulmasına öncülük etti. Bu şirket vasıtasıyla hac ve umre programları, çeşitli yurt içi ve yurt dışı geziler; aile ve eğitim toplantıları düzenlendi.

İlmî seviyesi yüksek hocalar yetiştirmek amacıyla İstanbul'da, Ankara'da, Konya'da ve Bursa'da hadis ve fıkıh enstitüleri açtırdı. Buralarda ilâhiyat fakültelerinde okuyan veya mezun olan kimselere, özel hocalardan Arapça, hadis, tefsir ve fıkıh dersleri verdirilmesini temin etti.

Sohbet ve vaazlarına yurt içinde ve yurt dışında büyük ilgi gösterilmesi ve çeşitli yerlere davet edilmesi, onun çok seyahat etmesine neden oldu. Avrupa'da, Kuzey Amerika'da, Afrika'da, Orta Asya'da ve Avustralya'da pek çok ziyaretler, vaazlar, sohbetler yaptı; eğitim programlarına katıldı.

Her yıl hac ve umre dolayısıyla değişik ülkelerden gelen müslümanlarla görüştü, diyalog kurdu. Hakkı ve hayrı, iyiyi ve güzeli tebliğ etme yönünde şumüllü ve verimli çalışmalar yapmaktan bir an bile geri kalmadı. Çevresini de daima bu tür çalışmalara teşvik etti.

1997 Mayıs'ından itibaren hizmetlerini yurtdışında sürdürdü. 1998 yılında Avustralya'nın Brisbane şehrine yerleşti. Tebliğ ve irşad çalışmalarını Avustralya'nın her tarafına yaygınlaştırdı. Pek çok yerde camiler, kültür merkezleri açıldı. Brisban'daki camide, her gün sabah ve yatsı namazlarından sonra, hadis sohbeti yapıyordu.

Radyo sohbetleri yine devam etti. Cuma günleri Ak-Radyo'da yapmakta olduğu hadis sohbetlerine ilâve olarak, salı günleri tefsir sohbetleri yapmaya başladı (29 Eylül 1998). Fâtiha Sûresi'nden başladı. Her sohbette birkaç ayet-i kerime okuyup, izah ediyordu. Vefat etmeden önce yaptıkları son tefsir sohbetinde, Bakara Sûresi 224. ayetine kadar gelmişlerdi.

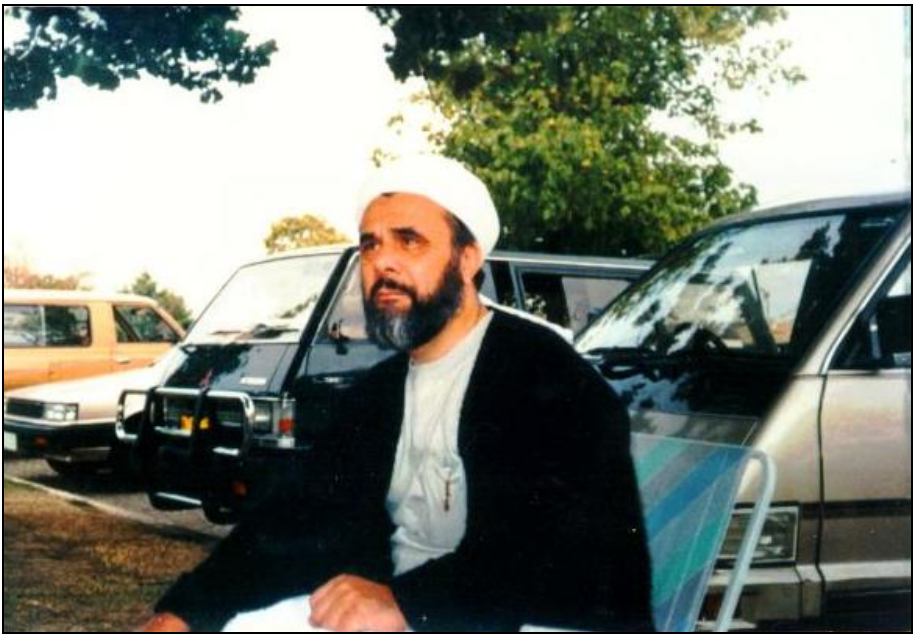

4 Şubat 2001 (10 Zilkade 1421) Pazar günü, bir cami açılışı yapmak için Grifit şehrine giderlerken, Avustralya yerel saatiyle 12'de (Türkiye saatiyle 04'te) Sydney civarında, Dubbo kasabası yakınlarında geçirdikleri elim bir trafik kazası sonucu, yanında bulunan damadı Prof. Dr. Ali Yücel Uyarel'le birlikte ahirete irtihal eylediler. Ani ölümleri ailesi, yakınları, sevenleri ve bütün müslümanlar tarafından derin bir üzüntüyle karşılandı.

Mübarek naaşları, Sydney'de Auburn Gelibolu Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Türkiye'ye getirildi (8 Şubat Perşembe). 9 Şubat Cuma günü, Fatih Camii'nde yüzbinlerin iştirak ettiği muhteşem bir cenaze namazından sonra, tekbirlerle, salevatlarla, dualarla, gözyaşlarıyla, Ebû Eyyûb el-Ensârî Hazretleri'nin kabri civarında, Eyüp Mezarlığında toprağa verildi.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad Coşan Rh.A, doğu dillerinden Arapça ve Farsça'yı, batı dillerinden Almanca ve İngilizce'yi bilmekteydi. Yurt içinde ve yurt dışında çok yönlü sosyal faaliyetlerini, tebliğ ve irşad çalışmalarını vefat edinceye kadar devam ettirdi.

Rûhu şâd, mekânı cennetî a'lâ olsun...

Yayınlanmış Eserleri:

01. Matbaacı İbrâhîm-i Müteferrika ve Risâle-i İslâmiye (1982)
02. Hacı Bektâş-ı Velî, Makàlât
03. Gayemiz (1987)
04. İslâm Çağrısı (1990)
05. Yeni Ufuklar (1992)
06. Çocuklarla Başbaşa
07. Başarının Prensipleri
08. Türk Dili ve Kültürü
09. İslâm'da Nefis Terbiyesi ve Tasavvufa Giriş (1992)
10. Avustralya Sohbetleri-1 (1992)

11. Avustralya Sohbetleri-2 (1994)
12. Avustralya Sohbetleri-3 (1995)
13. Avustralya Sohbetleri-4 (1996)
14. Yeni Dönemde Yeni Görevler (1993)
15. Haccın Fazîletleri ve İncelikleri (1994)
16. Zaferin Yolu ve Şartları (1994)
17. İslâm, Sevgi ve Tasavvuf (1994)
18. Sosyal Çalışmalarda Organizasyon ve Başarı (1994)
19. Güncel Meseleler-1 (1994)
20. Güncel Meseleler-2 (1995)

21. Hazret-i Ali Efendimiz'den Vecîzeler (1995)
22. Hacı Bektâş-ı Velî (1995)
23. Yunus Emre ve Tasavvuf (1995)
24. Başarı Yolunda Sevginin Gücü (1995)
25. İslâmî Çalışma ve Hizmetlerde Metod (1995)
26. Sosyal Hizmetlerde Hanımlar (1995)
27. Ramazan ve Takvâ Eğitimi (1996)
28. Tebliğ ve İrşad Çalışmaları (1996)
29. İslâm, Tasavvuf ve Hayat (1996)
30. Haydi Hizmete!.. (1997)

31. İslâm'da Eğitimin İncelikleri (1997)
32. Tasavvuf Yolu Nedir? (1997)
33. İmanın ve İslâm'ın Korunması-1 (1997)

34. İmanın ve İslâm'ın Korunması-2 (1998)
35. Allah'ın Gazabı ve Rızası (1997)
36. Mi'rac Gecesi (1998)
37. Doğru İnanç ve Güzel Kulluk (1998)
38. Ramazan ve Güzel Ameller (1998)

1. KUR'AN-I KERİM'İN FAZİLETLERİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve muhterem Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı, lütfu, keremi üzerinize olsun...

a. Tefsir Dersine Başlarken

Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi'ne asistan olduğum zamandan beri, muhtelif camilerde, toplantılarda dînî konuşmalar yapardım. İskenderpaşa Camimizde de, Hocamız cennet-mekân, Mehmed Zâhid Kotku (*Rahimehu'llàhu rahmeten vâsiah*) Hazretleri zamanından beri, onun emri ve işareti ile konuşmalar yapmakta, özellikle *Râmûzü'l-Ehàdîs* isimli hadis kitabımızdan hadis-i şerifler okumakta idim.

Bunları ve çeşitli yerlerde, çeşitli vesilelerle, çeşitli zamanlarda yaptığım dinî konuşmaların kayda alınabilenlerini, zaman zaman sizler de izliyorsunuz. Umûmiyetle bunlar, hadis üzerine sohbetler tarzında oluyor.

Yayıncı arkadaşlar, bu kez benden Kur'an-ı Kerim'in meâli ve tefsiri üzerinde de konuşmalar istediler, sohbetler istediler. Ben de, bu işin ne kadar ciddî bir iş olduğunu, ne kadar önemli olduğunu, ne kadar dikkat istediğini, ne kadar zor olduğunu bilmeme rağmen, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin affına sığınarak, lütfunu umarak, her halde konuşmalarımız bana da faydalı olur, dinleyen kardeşlerime de faydalı olur ve ahiret sevabı kazanmamıza vesile olur diye temenni ederek, dileyerek bu tekliflerini kabul ettim.

Ama, bu teklifin yapılmasından sonra iki-üç hafta geçtiği halde, başlayamamıştım. Bu arada, beni sevindiren bir gelişme, bir olay da vukù buldu. Onu anlatmak istiyorum dinleyicilerime:

Berlin'den hâlis muhlis bir kardeşimiz rüya görmüş, bana anlattı: Mehmed Zâhid Kotku Hocaefendimiz Hazretleri, rüyasında ona çok güzel, nurlu, ışıltılı olarak görünmüş. "Tariflere sığmaz güzellikte ve heyecan verici bir durum idi." diyor

anlatırken.

Hocamız beni kasdederek:

"—Es'ad Kur'an-ı Kerim tefsirini ne yaptı?" diye rüyada o kardeşimize sormuş.

Halbuki o kardeşimiz, benim sizlerden bir Kur'an-ı Kerim meal ve tefsir sohbeti talebi ile karşı karşıya olduğumu hiç bilmiyordu, birbirimizden haberli değildik. O zâten uzak bir yerdeydi. Bizim Almanya'da aldığımız mülkün bahçesindeki otları keseyim diye gelmişti, bu rüyayı kendisi anlattı. Hiç bir şeyden haberi yok, bizim böyle bir radyo-televizyon konuşması yapmak istediğimizi bilmiyor. Hocamız rüyada ona buyurmuş ki:

"—Es'ad, Kur'an-ı Kerim tefsirini ne yaptı?.."

O da, rüya bu ya:

"—Birinci cildi tamam oldu efendim!" diye cevap vermiş.

Halbuki, daha sohbetlere başlamadık. Ama "Birinci cildi tamam oldu efendim!" diye cevap vermiş. Tabii bunu da, kendi kendine neye dayanarak söylediğini bilemeden, rüyanın güzelliğinden, manzaranın güzelliğinden, Hocamız'ın nûrâniyetinden, feyzinden heyecanlanmış ve uyanmış.

Bana anlattı;

"—Böyle bir rüya gördüm hocam, hayırdır inşâallah!" dedi.

Ben anladım tabii… Hocamız demek ki, bu tefsir ve meal konusunda çalışmamı te'yid ediyor, istiyor, rüya yoluyla işaret buyuruyor. İşin gecikmemesini de ikaz ediyor. Yâni, bir kaç hafta geçti, ben başlayacağım dedim, başlayamadım seyahatlerim dolayısıyla; rüya yoluyla bana ikaz gönderiyor Hocamız (Rh.A).

Bu işe başlamamın güzel olduğunu, kararımın da isabetli olduğunu böylece kendi kendime anladım ve sevindim. Hocamız nur içinde yatsın, makàmı daha a'lâ olsun... Ahirete irtihal etmiş olmasına rağmen, rüya âleminden bizlere böyle lütuflar izhar ediyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlemizi, cümlenizi enbiyâ ve evliyâsının ve hâssaten Habîb-i Kibriyâ'sı Muhammed-i Mustafâ'sının iltifat ve şefaatlerine, te'yîdat ve himmetlerine nâil ve mazhar buyursun, sevgili kardeşlerim!..

Âmîn, bi-hürmeti'smihi'l-a'zâm, ve nebiyyihi'l-ekrem, salla'llàhu aleyhi ve âlihî ve sahbihî ve men tebiahû bi-ihsân, ve selleme teslîmen kesîrâ...

İşte böylece güzel vesilelerle bu günden, şu saatten itibaren Kur'an-ı Kerim'in meal ve mânâ-yı münîfi ve tefsiri, açıklamaları üzerine sohbetler yapmaya karar vermiş bulunuyoruz. Allah-u Teàlâ Hazretleri tevfîkini refîk eylesin, yardım eylesin... Fâtiha'dan başlayarak intizamlı bir şekilde, ayet atlamadan sonuna kadar Kur'an-ı Kerim'i böyle anlatmayı temenni ediyoruz; Cenâb-ı Mevlâmız itmâmını nasib ü müyesser eylesin...

Aziz ve muhterem dinleyiciler ve seyirciler! Kur'an-ı Kerim'in önemi ve değeri tarif edilemeyecek kadar büyüktür. Bu hususta selef-i sàlihînimiz, büyük alimlerimiz pek çok eser te'lif eylemişlerdir, Kur'an-ı Kerim'in faziletini anlatan ciltlerle kitaplar yazılmıştır.

Kur'an-ı Kerim, alemlerin rabbi Allah-u Teàlâ'nın hak kelâmıdır ve biz müslümanlara en muazzam lütfu ve ikramıdır. Çok büyük bir nimettir Kur'an-ı Kerim... Cebrâil'in indirdiği, Cenâb-ı Hak katından Muhammed-i Mustafâ'sına inzal eylediği en mukaddes kitabı ve insanlığa tahrifât ve tezvirâttan korunmuş en sonuncu ve en sağlam hitâbıdır. Allah kelâmıdır, en sonuncu ilâhî kitaptır. Bozulmamış ilâhî kitaptır, tahrifâta uğramamıştır,

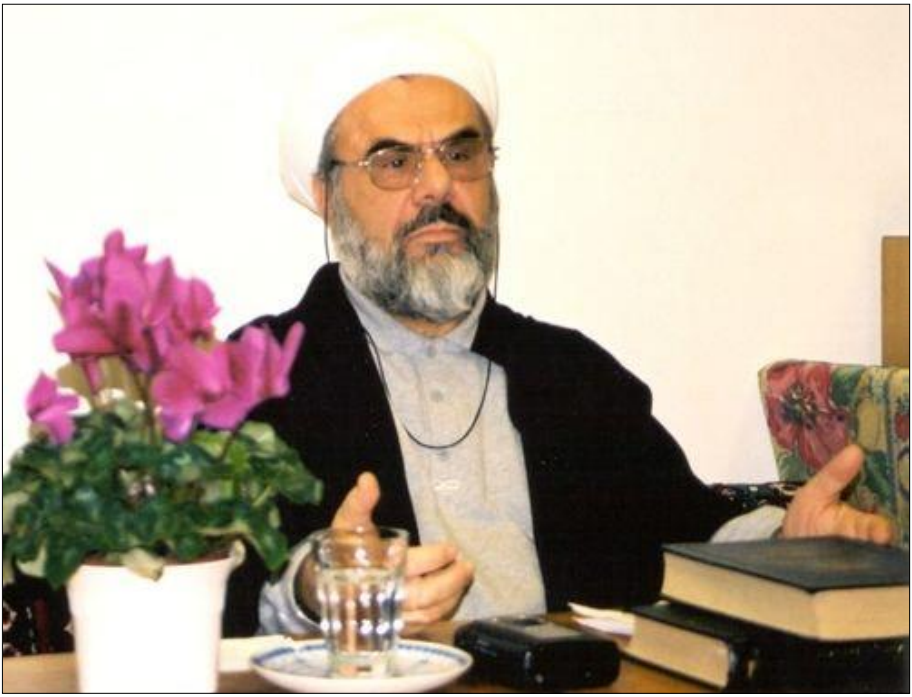

bir harfi bile değişmemiştir. En sağlam hüccettir bizler için...

Onda bizden önceki ümmetlerin halleri, kıssaları, hikâyeleri; bizden sonra dünyanın ve insanların başına geleceklerin, ahiretin, olacak olanların haberi vardır. Hangi dinin, inancın, dünyadaki hangi kavmin ne kusuru olduğu, Allah katında makbul ve doğru inancın nasıl olması gerektiği onda belirtilmiştir. O bakımdan insanlığın kurtarıcısıdır.

O, cennetin nasıl kazanılacağını, cehennemden nasıl kurtulunacağını kesin çizgilerle beyan eder. Allah-u Teàlâ Hazretleri, onu terk edenin kemiklerini kırar, belini kırar. Doğru yolu onun dışında arayanı, bu küstahlığından dolayı dalâlete dûçâr eder. Ona sırt çevireni, cehenneme düşürür. Onu rehber edineni de, cennete götürür.

O, Allah'ın habl-i metîni, nûr-u mübîni, zikr-i hakîmi ve sırât-ı müstakîmidir. Bu kelimeler hadis-i şeriflerden alınmıştır. *Habl-i metîn*, kuvvetli ipi demek. Yâni, çukura düşmüş bir insanın sarılıp

da oradan çıkartılmasına, kuyuya düşmüş bir insanın çıkartılmasına sebep olan kuvvetli bir ip gibi. *Nûr-u mübîn*'i, ortalığı aydınlatan nurudur. *Zikr-i hakîm*'i, hikmet dolu zikridir. Ve *sırât-ı müstakîm*'idir, yâni Kur'an yolu Allah'ın doğru yoludur.

Kur'an-ı Kerim zenginliktir, hazinedir. Rehber ve kılavuzdur. Deva ve şifâdır. Şefaati makbul bir şefaatçidir. Allah katında, yerler ve göklerden ve onların içindeki tüm varlıklardan daha sevgili ve daha sevimlidir Kur'an-ı Kerim. O hidayet güneşidir, kurtuluş vesilesidir. O başlara tâç, dertlilere ilâçtır. Gözlere nûr, gönüllere sürûrdur.

Onu öğrenen, öğreten, okuyup ahkâmını uygulayan kimseyi bizzat Rasûl-ü Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem SAS Hazretleri elinden tutup, ona delil olup cennete sevk edecektir. Hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz bizzat kendisi böyle vaad etmiştir. İslâm'ın korunması, imanın ve itikàdın sapıtmaması, fikirlerin darmadağın dağılmaması ondandır, onunladır; insanlar ona sarıldığı zamandır.

Onu bilen ileriye gider, maddeten ve mânen yüksek derecelere yükselir. Onu uygulayan Allah'ın rızasına erer, büyük mükâfatlar kazanır. Onunla hükmeden adaletle hükmetmiş olur, adalet işlemiş olur. Ona sımsıkı sarılan fitnelerden korunur ve kurtulur. Onda derinleşen, ulûm-u evvelîn ve âhîrîne kavuşur.

b. Kur'an'a Tâbî Olan Sapıtmaz

Onunla ilgili, bizzat Peygamber SAS Efendimiz'den pek çok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. İlk önce bu hadis-i şeriflerle Kur'an-ı Kerim'in fadàilini size ifade etmek istiyorum. Hadis-i şerifleri izah ederek, böylece hadis derslerinden Kur'an-ı Kerim derslerine geçerken, hadis-i şerifleri köprü ve aracı ve vesile yapmış oluyoruz.

Peygamber SAS bir hadis-i şerifinde buyuruyor ki:[1]

[1] Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.1873, no:2408; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.663, no:3788; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.IV, s.62, no:2357; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.330, no:123; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.133, no:30078; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II,

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ : كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (وَعِتْرَتِي). مَنِ اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَى الْهُدٰى ؛ وَمَنْ تَرَكَهُ ، كَانَ عَلَى ضَلَالَةٍ (ش. حم. حب. عن زيد بن أرقم)

RE. 144/5 (*İnnî târikün fîküm es-sakaleyn: Kitâbu'llàh, azze ve celle.*) Muhtemelen arada (*ve itretî*) olacak. (*Meni'ttebeahû, kâne ale'l-hüdâ; ve men terekehû, kâne ale'd-dalâleh.*)

Bu hadis-i şerif ve benzerlerini, farklı kelimelerini de izah ederek yine açıklayacağım. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

(*İnnî târikün fîküm*) "Ben, benden sonra sizin aranızda bırakıyorum..." (*Es-sakaleyn*) Burada *sakaleyn*, "*Yâ eyyühe's-sakaleyn!* Ey insanlar ve cinler!" mânâsına gelir diye izah etmiş bazı alimler. Bazıları da, "*Sakaleyn*; birisi Kur'an-ı Kerim, birisi de *itretî*, yâni ehl-i beytim mânâsına gelir." diye tefsir etmişler, açıklamışlar.

Bu *sakaleyn* ikinci mânâya ise, bırakılan şeylerden bir tanesi (*kitâbu'llah, azze ve celle*) "Aziz ve Celîl olan, alemlerin rabbi Allah'ın kitâbı; onu bırakıyorum size. Onlar, ayetler vahyedilmiş, tesbit edilmiş. Ben ahirete göçüyorum ama, onlar sizin aranızda kalıyor."

(*Meni'ttebeahû*) Buradaki *hû* zamiri Kur'an-ı Kerim'e gidiyor: "Kim Kur'an-ı Kerim'e tâbî olursa; (*kâne ale'l-hüdâ*) hidâyet üzere olur, doğru yol üzere olur. Hidâyet yolundan ayrılmamış olur. (*Ve men terekehû*) Kim de Kur'an'ı terk ederse, (*kâne ale'd-dalâleh*) dalâlet üzerine olur."

c. Kur'an-ı Kerim ve Ehl-i Beyt

---

s.327, no:1939, 1940; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.51, no:8175; Zeyd ibn-i Erkam RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.329, no:942 ve c.XIII, s.616, no:37624.

Bu mânâya yakın başka hadis-i şerifler de var. Meselâ, buyuruyor ki Peygamber Efendimiz:[2]

إِنِّي أُوشِكُ أَنْ أُدْعَى فَأُجِيبَ ، وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ : كِتَابَ اللَّهِ وَعِتْرَتِي. كِتَابُ اللهِ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنْ السَّمَاءِ إِلَى الأَرْضِ ، وَعِتْرَتِي أَهْلُ بَيْتِي. وَإِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ خَبَّرَنِي ، أَنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ ، فَانْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِي فِيهِمَا (ش. وابن سعد ، حم. ع. عن أبي سعيد)

RE. 144/6 (*İnnî ûşikü en üd'â feücîb*) "Yakın bir zamanda, ben Allah tarafından ahirete davet olunacağım ve o davete icâbet edeceğim. Yâni, aranızdan ayrılacağım, ahirete irtihal edeceğim. (*Ve innî târikün fîküm es-sakaleyn*) Ve ben sizin aranıza ey sakaleyn, ey insanlar ve cinler, iki şey bırakıyorum!" veyahut, "Sakaleyn diye iki şey bırakıyorum." (*Kitâba'llàh*) "Bunlardan birisi Allah'ın kitabıdır; (*ve itretî*) diğeri de benim itretimdir."

(*Kitabu'llàhi hablün memdûdün mine's-semâi ile'l-ard*) "Allah'ın kitâbı, sanki semâdan yer yüzüne sarkıtılmış, uzun bir kurtuluş ipi gibidir. (*Ve itretî ehlü beytî*) İtretim de benim evimin ahâlisidir, sülâlemdir, evlâtlarımdır."

(*Ve inne'l-latîfe'l-habîra habberanî*) "Latîf ve Habîr olan, her şeyi bilen Allah-u Teàlâ Hazretleri haber verdi ki, (*ennehümâ len yefterikà hattâ yeridâ aleyye'l-havd*) Havz-ı Kevser'in başında bana kavuşacakları zamana kadar, bu ikisi birbirinden asla

[2] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.17, no:11147; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.297, no:1021; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*; c.I, s.397, no:2711; İbn-i Ebî Şeybe, c.VI, s.133, no:30081; İbn-i Sa'd, *Tabâkat*, c.II, s.194; İbnü'l-Ca'd, Müsned, c.I, s.397, no:2711; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.330, no:944; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.X, s.129, no:9250.

ayrılmayacaklar, ayrı düşmeyecekler. Yâni, Kur'an-ı Kerim'le benim itretim beraber olacak, ayrı düşmeyecekler."

(*Fe'nzûrû keyfe tahlüfûnî fîhimâ*) "Bakın, kendinize dikkat edin, benim geride bıraktığım bu iki güzel kıymetli şey hususunda, benim arkamdan neler yapacağınıza bakın! Yâni, hatâ etmeyin, Kur'an'a ve itretime sımsıkı sarılın!.."

d. Kur'an'a ve Sünnete Sarılın!

Başka bir hadis-i şerif:[3]

تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ: كِتَابُ اللهِ ،

وَعِتْرَتِي أَهْلُ بَيْتِي (ش. خط. عن جابر)

RE. 250/8 (*Terektü fîküm*) "Ben sizin aranıza bıraktım ki, yâni ahirete göçmeden evvel bırakmış oluyorum ki; (*mâ len tadillû ba'dî ini'tesamtüm bih*) eğer ona sımsıkı sarılırsanız, asla dalâlete düşmeyeceğiniz şeyler bıraktım: (*Kitâbu'llàh, ve itretî*) yâni, Allah'ın kitabı ve itretim. (*Ve itretî ehlü beytî*) Benim itretim, ehl-i beytimdir."

Bu, Hatîb-i Bağdâdî tarafından Câbir RA'dan rivâyet edilmiş. Bundan önceki hadis-i şerifleri Ahmed ibn-i Hanbel, İbn-i Abdi'l-Ber, İbn-i Sa'd ve diğer kaynaklar Ebû Said el-Hudrî Hazretleri'nden rivayet etmişler.

Aynı mânâyı ifade eden bir tanesini daha okuyayım. Ebû Hüreyre RA'dan rivayet edilmiş:[4]

---

[3] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.662, no:3786; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.66, no:2680; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.305, no:870; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XI, s.252, no:10709.

[4] Dâra Kutnî, *Sünen*, c.IV, s.245, no:149; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.172, no:319; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.114, no:20124; Ukaylî, *Duafâ*, c.II, s.250, no:804; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.307, no:876; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.289, no:15504.

كِتَابُ اللهِ وَسُنَّتِي لَنْ يَتَفَرَّقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ

(أبو نصر غريب عن أبي هريرة)

RE. 339/5 (*Kitâbu'llàhi ve sünnetî len yeteferrakà*) —bir rivâyette de, *lem yefterikà*— (*hattâ yeridâ aleyye'l-havd*) "Allah'ın kitabıyla benim sünnetim ayrılmayacaklar birbirlerinden. Birbirlerinden farklılaşmayacaklar, bana havzın başında kavuşuncaya kadar..."

Burada *sünnetî* kelimesi kullanılmış. Buradan anlaşılıyor ki, bu *itretî,* sünnetim mânâsına da gelebilir. Ehl-i beytim demek olursa; Peygamber SAS Efendimiz'in sülâle-i tàhiresinden, hep Allah'ın mübarek kulları gelecek, onlar Kur'an-ı Kerim'i anlatan, Kur'an'dan ayrılmayan, dinin güzelliklerini, özelliklerini dosdoğru anlatan insanlar olacak demek olur.

Demek ki, Peygamber Efendimiz ahirete irtihal ettikten sonra, bizim sarılacağımız şeylerden birisi Kur'an-ı Kerim'dir. Burada Peygamber Efendimiz hararetle tavsiye etmiş, "Buna sımsıkı sarılın!" diye. Kur'an-ı Kerim'e sarılmamız gerektiğini, onun mealini, tefsirini, ahkâmını öğrenmemiz gerektiğini gösteren hadis-i şeriflerden olduğu için okumuş oldum.

e. Kur'an Ehlinin Şefaati

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:[5]

مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَحَفِظَهُ وَاسْتَظْهَرَهُ ، وَأَحَلَّ حَلاَلَهُ وَحَرَّمَ حَرَامَهُ ،

[5] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.171, no:2905; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.1, s.78, no:216; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.149, no:1277; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.217, no:5130; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.329, no:1947; İbn-i Adiy, *el-Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.380; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XI, s.92, no:2717; Hz. Ali RA'dan.

Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IV, s.81, no:1715; Hz. Aişe RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.813, no:2334; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXI, s.235, no:23384.

أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ ، وَشَفَّعَهُ فِي عَشَرَةٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ ، كُلُّهُمْ قَدِ اسْتَوْجَبَ النَّارَ (حم. ه. ت. وضعفه وابن الأنباري ، وأبو نصر السجزي ، كر. عد. هب. وابن مردويه عن علي ؛ خط. عن عائشة)

RE. 438/1 (*Men karae'l-kur'âne fehafizahû ve'stazherahû, ve ehalle halâlehû ve harrame harâmehû, edhalehu'llàhü'l-cennete ve şeffeahû fî aşretin min ehli beytihî, küllühüm kad istevcebe'n-nâr*.)

Bu Tirmizî'de, İbn-i Mâce'de, İbn-i Asâkir'de, İbn-i Adiy'de Hazret-i Ali Efendimiz'den ve Hatîb-i Bağdâdî'de de Hazret-i Aişe Vâlidemiz'den rivayet edilmiş. Bu hadis-i şerif de Kur'an'ı medh eden hadislerden, okumak istediğim hadislerden birisi. Mânâ-yı münîfi, meâl-i şerifi şöyle:

(*Men karae'l-kur'âne*) "Kim Kur'an-ı Kerim'i okuduysa, (*fehafizahû*) ve onu hıfzettiyse, yâni ezberlediyse, veyahut ahkâmını bellediyse, (*ve'stazherahû*) ve onu ortaya koyduysa..." Ortaya koymaktan maksat, uygulamak demek. Zuhûra getirdiyse, yâni uyguladıysa demek... Veyahut *zahr* kelimesinden insanın sırtı mânâsına, yâni yüklendiyse sırtına; bunun ahkâmını kabul edip, sırtına alıp, "Ben bunları taşıyacağım!" dediyse... Uygulamak mânâsına her ikisi de.

(*Ve ehalle halâlehû*) "Kur'an'ın içinde helâl denilen şeyleri helâl bellediyse; (*ve harrame harâmehû*) haram dediği şeyleri haram bellediyse... Helâllerden nimetlendi, istifade etti ve haramlardan kaçındıysa... (*Edhalehu'llàhü'l-cenneh*) Allah onu cennete dahil eder, sokar; böyle Kur'an'a sarıldığı, onu hıfzettiği, uyguladığı için..."

(*Ve şeffeahû fî aşretin min ehli beytihî*) "Ailesi etrafından on kişi hakkında ona şefaat salâhiyeti, hakkı verir; (*küllühüm kad istevcebe'n-nâr*) hepsi cehennemi hak etmiş olan ehl-i beytinden on kişiyi cehenneme düşmekten bu Kur'an ehli kurtarır." Cehenneme girecekken, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne niyaz edince, "Sen ehl-i Kur'an'sın!" diye, o cehenneme düşecek olanlar onun şefaatiyle kurtulur.

Şimdi buradan ne anlıyoruz? Hiç olmazsa çocuklarımızdan böyle hıfzı kuvvetli olan, Kur'an öğrenebilecek olan bir tane, iki tanesini din ilmine, Kur'an ilmine ayırmamız lâzım! Ben bazı kardeşleri, bazı talebelerimi hatırlıyorum, hoca talebelerimi hatırlıyorum; çocuklarının hepsini —kız/erkek— hafız yaptılar. Ne mutlu onlara!..

f. Kur'an'ı Öğrenen Cennete Gider

Diğer bir hadis-i şerif:[6]

أَلاَ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ ، وَعَلِمَ مَا فِيهِ ، فَأَنَا لَهُ سَائِقٌ وَدَلِيلٌ

إِلَى الْجَنَّةِ (كر. عن إبراهيم بن هدبة عن أنس)

RE. 170/2 (*Elâ men tealleme'l-kur'âne ve allemehû, ve alime mâ fîhi, feene lehû sâikun ve delîlün ile'l-cenneh.*)

Bu da İbn-i Asâkir'in Enes RA'dan rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerif:

(*Elâ*) "Dikkat ediniz, uyanınız ki, kim Kur'an-ı Kerim'i teallüm ederse, öğrenirse; (*ve allemehû*) ve öğrendiğini başkalarına nakleder, öğretirse; (*ve alime mâ fîhî*) ve Kur'an-ı Kerim'in içindeki ahkâmı öğrenir, dini öğrenirse; (*feene lehû sâikun ve delîlün ile'l-cenneti*) ben onun cennete sevk edicisiyim ve delîliyim." Yâni, "Onu, tutacağım elinden, cennete götüreceğim, cennetin yolunda kılavuzluk edeceğim ve cennete ulaştıracağım!"

Bu da, yukarıdaki hadis-i şerifle beraber, ehl-i Kur'an'ın cennetlik olacağının gösteren hadis-i şeriflerden.

g. Kur'an-ı Kerim Zenginliktir

Diğer bir hadis-i şerifte, Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:[7]

---

[6] *Târih-i Dimaşk*, c.XXVII, s.67, no:3179; Enes ibn-i Mâlik RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.827, no:2375; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.VI, s.48.

اَلْقُرْآنُ غِنًى لاَ فَقْرَ بَعْدَهُ ، وَلاَ غِنًى دُونَهُ (ع. ومحمد بن نصر ، طب. هب. خط. عن أنس)

RE. 227/6 (*El-kur'ânu gınen lâ fakre ba'dehû, ve lâ gınen dûnehû.*) Enes RA'dan Ebû Ya'lâ, Taberânî, Hatîb-i Bağdâdî, ve diğer kaynaklar rivayet etmişler. Peygamber Efendimiz SAS, bu hadis-i şerifinde Kur'an-ı Kerim için buyuruyor ki:

(*El-kur'ânu gınen*) "Kur'an-ı Kerim zenginliktir. (*Lâ fakra ba'dehû*) Onu elde ettikten sonra fakirlik yoktur onun sahibine..." Yâni, maddeten, mânen o ağniyâdan, çok zenginlerden olur. (*Ve lâ gınen dûnehû*) "O olmadığı zaman da, insanın zenginliği yoktur." Yâni, maddî zenginliğin önemi yok. Kur'an'ı bilmiyorsa bir insan, o zengin değil demektir, fakir demektir. Demek ki, Kur'an-ı Kerim maddeten ve mânen zenginliktir.

h. Kur'an-ı Kerim Şifâdır

Diğer bir hadis-i şerifte buyrulmuş ki:[8]

اَلْقُرْآنُ هُوَ الدَّوَاءُ (ابو النصر ، والقضاعي عن علي)

RE. 227/8 (*El-kur'ânü hüve'd-devâ'.*)
Ebü'n-Nasr ve Kudâî, Hazret-i Ali (RA *ve kerrema'llàhu*

---

[7] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.255, no:738; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.V, s.159, no:2773; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.529, no:2614; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.186, no:276; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIII, s.16, no:6971; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LVIII, s.74, no:7408; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.229, no:4677; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VII, s.329, no:11630; *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.804, no:2307; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.862, no:1868; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.226, no:15372.

[8] Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.51, no:28; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.229, no:4676; Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.805, no:2310; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.864, no:1870; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.227, no:15376.

vecheh) Efendimiz'den rivayet eylemiş. Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:

"—Kur'an-ı Kerim devânın ta kendisidir, şifânın ta kendisidir."

Kur'an-ı Kerim fikrî hastalıklara, itikàdî hastalıklara, kalbî, mânevî hastalıklara şifâ olduğu gibi, —çünkü ayetleri hakikatleri isbat ediyor, yanlış fikirlere, günahlara sahip olan insanları doğru yola çekiyor— maddeten de şifâdır. Kur'an-ı Kerim sûreleri, ayetleri okunduğu zaman, hasta olan insanların maddî hastalıklarına da şifâdır.

Bunun İslâm tarihinde ve günümüzde çok misalleri vardır. Sırf Yâsin okunduğu için, kırk bir Yâsin, beş yüz Yâsin okunduğu için yıllardır çoluk çocuğu olmayan zürriyetsiz insanlar, kısır insanlar çoluk çocuk sahibi oluyor. Doktorların ümit kestiği insanlar, ölüme götürücü hastalığa tutulmuş insanlar şifâ buluyor. Kolu bacağı kesilecek insanlar şifâ buluyor. Yâni, maddî bakımdan da, mânevî bakımdan da Kur'an-ı Kerim'in şifâ, ilâç ve devâ olduğu isbatlanmış ve denenmiş, görülmüş bir husustur.

i. Kur'an-ı Kerim Şefaatçidir

Diğer bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:[9]

الْقُرْآنُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ ، وَمَاحِلٌ مُصَدَّقٌ ؛ مَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ ، قَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ ؛ وَمَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ ، سَاقَهُ إِلَى النَّارِ (طب. حل. عن ابن

[9] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.IX, s.132, no:8655 ve c.X, s.198, no:10450; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.III, s.372, no:6010; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.6, s.131, no:30054; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.108; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.III, no:127, no:651; Dâra Kutnî, *İlel*, c.V, s.102, no:748; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.155; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.229; no:4675; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.351, no:2010; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VII, s.341, no:11663; *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.804, no2306 ve c.II, s.404, no:4037; *Câmiü'l-Ehàdîs*, c.XV, s.224, no:15370.

مسعود ؛ حب. هب. ض. عن جابر)

RE. 227/9 (*El-kur'ânu şâfiun müşeffaun, ve mâhilun musaddakun; men cealehû emâmehû, kàdehû ile'l-cenneh; ve men cealehû halfe zahrihî, sâkahû ile'n-nâr*.)

Taberânî ve Ebû Nuaym (*Hilyetü'l-Evliyâ*'sında) İbn-i Mes'ud RA'dan; İbn-i Hibban ve diğer kaynaklar da Câbir RA'dan rivayet etmişler:

(*El-kur'ânu şâfiun*) "Kur'an-ı Kerim şefaatçidir." Ama nasıl şefaatçi? (*Şâfiun müşeffaun*) "Şefaati kabul olunan, şefaat ettiği zaman şefaatine itibar edilen, şefaati kabul buyrulan bir şefaatçidir." Kur'an-ı Kerim şefaat edecek. (*Ve mâhilun musaddakun*) "Ve söylediği sözler tasdik edilen, sözü muteber bir varlıktır."

(*Men cealehû emâmehû*) "Kim Kur'an-ı Kerim'i önüne alırsa, yâni kendisine rehber edinirse, Kur'an-ı Kerim'in ardından giderse; (*kàdehû ile'l-cenneh*) Kur'an-ı Kerim onu peşinden sürükler, kılavuzluk eder, cennete götürür. (*Ve men cealehû halfe zahrihî*) Kim onu sırtının arkasına koyarsa, arka tarafına atarsa, yâni Kur'an'a sırt çevirirse; yâni Kur'an-ı Kerim'i öğrenmezse, dinlemezse, anlamazsa, Kur'an üzerinde çalışmazsa; (*sâkahû ile'n-nâr*) o zaman, Kur'an-ı Kerim onu cehenneme iter, cehenneme sevk eder. Kur'an-ı Kerim'e sırt döndüğü için, cehenneme düşer."

Diğer bir hadis-i şerifte, Ebû Hüreyre RA'dan Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin rivayet ettiğine göre, Peygamber SAS Efendimiz Kur'an-ı Kerim'i şöyle medh eylemiş:[10]

نِعْمَ الشَّفِيعُ الْقُرْآنُ لِصَاحِبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يَقُولُ: يَارَبِّ أَكْرِمْهُ !

[10] İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.130, no:30047; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.206; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.522, no:3311; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.262, no:6772; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.843, no:2422; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXII, s.258, no:24815.

فَيُلْبَسُ تَاجُ الْكَرَامَةِ ، ثُمَّ يَقُولُ: يَا رَبِّ زِدْهُ ! فَيُكْسَى كِسْوَةَ الْكَرَامَةِ ، ثُمَّ يَقُولُ: يَا رَبِّ زِدْهُ اِرْضَ عَنْهُ ! فَلَيْسَ بَعْدَ رِضَى اللهِ شَيْءٌ (أبو نعيم عن أبي هريرة ؛ ش. عنه موقوفا)

RE. 453/2 (*Ni'me'ş-şefîü'l-kur'ânu li-sàhibihî yevme'l-kıyâmeh, yekùlü: Yâ rabbi ekrimhü! Feyülbesü tâcü'l-kerâmeh, sümme yekùlü: Yâ rabbi zidhu! Feyüksâ kisvetü'l-kerâmeh, sümme yekùlü: Yâ rabbi zidhu irda anhu! Feleyse ba'de rıda'llàhi şey'.*)

Güzel, memnun olacağınız bir müjde var burada. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

(*Ni'me'ş-şefî', el-kur'ânu li-sàhibihî*) "Kur'an-ı Kerim Kur'an ehline, Kur'an'a sahip olan insana, kıyamet gününde ne kadar güzel bir şefaatçidir, ne kadar uygun bir şefaatçidir. Ne güzel bir şefaatçidir Kur'an-ı Kerim!"

Sonra, nasıl şefaat edeceğini bildiriyor:

"Kur'an-ı Kerim, kendisine sahip olan, ehl-i Kur'an olan, kendisini öğrenmiş olan, ezberlemiş olan sahibini, arkadaşını Allah'ın huzuruna çekerken, (*Yâ rabbi ekrimhu*) 'Bu kuluna ikram eyle yâ Rabbi!' der. (*Feyülbesü tâcü'l-kerâmeh*) Bunun üzerine Allah-u Teàlâ Hazretleri o Kur'an ehli olan zâta, o insana, o kişiye, âdemoğluna, Kur'an'ın şefaati üzerine başına kerâmet tâcı giydirir."

(*Sümme yekùlü: Yâ rabbi zidhu*) "Sonra Kur'an-ı Kerim Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne yalvarmaya, niyaz etmeye devam eder:

'—Yâ Rabbi, daha çok mükâfat ver! Mükâfatını daha da artır yâ Rabbi! İkram yönünden, mükâfatça onu daha da ziyâde eyle yâ Rabbi!' diye tekrar ricâ eder.

(*Feyüksâ kisvetü'l-kerâmeh*) Ve bu zâtın eynine, sırtına kerâmet elbisesi giydirilir. Başına kerâmet tâcı takılır. Eynine, sırtına da kerâmet hırkası, elbisesi giydirilir.

(*Sümme yekùlü: Yâ rabbi zidhu*) Sonra Kur'an-ı Kerim gene durmaz, gene şefaat etmeye, niyaz etmeye devam eder, der ki:

'—Yâ Rabbi arttır ikramını bu kuluna, arttır yâ Rabbi! (*İrda*

anhu) Razı ol bu kulundan yâ Rabbi!' der.

(*Feleyse ba'de rida'llàhi şey'ün*) Allah o kulundan râzı olur. Allah'ın râzı olmasının ötesinde de, daha mükâfat olmaz." diyor Peygamber Efendimiz sonunda. Allah kulundan razı oldu mu, ne mutlu o kula... Çünkü en yüksek mükâfatı almış olur.

İşte, ne kadar güzel şefaatçidir Kur'an-ı Kerim! O halde Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı sarılalım!.. İşte orada, kütüphanemizin rafında duruyor. Öpüp başımıza koyalım ve Kur'an-ı Kerim'e çok çalışalım!..

j. Kur'an-ı Kerim Allah'ın İpidir

Diğer bir hadis-i şerife devam ediyorum. Bu hadis-i şerifler şevkimizi artırsın, gözümüzden perdeleri kaldırsın da, Kur'an-ı Kerim'e daha iyi sarılalım diye okuyorum, sevgili kardeşlerim:[11]

أَبْشِرُوا ، أَلَيْسَ تَشْهَدُونَ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ ؟

فَإِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ سَبَبٌ ، طَرَفُهُ بِيَدِ اللهِ ، وَطَرَفُهُ بِأَيْدِيكُمْ ؛

فَتَمَسَّكُوا بِهِ ، فَإِنَّكُمْ لَنْ تَضِلُّوا ، وَلَنْ تَهْلِكُوا (ش. حب.

طب. عن أبي شريح الخزاعي)

RE. 7/4 (*Ebşirû, e leyse teşhedûne en lâ ilâhe illa'llàh, ve ennî rasûlü'llàh? Feinne hâze'l-kur'âne sebebün, tarafuhû bi-yedi'llâhi ve tarafuhû bi-eydîküm; fetemessekû bihî, feinneküm len tadillû, ve len tehlikû.*)

---

[11] İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.329, no:122; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XXII, s.188, no:491; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.125, no:30006; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.327, no:1942; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.175, no:483; Şeybânî, *el-Âhâd ve'l-Mesânî*, c.IV, s.282, no:2302; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.235, no:899; Ebû Şüreyh el-Huzâî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.329, no:940.

Bu da birçok kaynaklarda var, mevcut. Buyurmuş ki Peygamber SAS Efendimiz:

(*Ebşirû*) "Müjdelenin, müjdeler olsun size, ne mutlu size!" diye, böyle bir müjdelenme kelimesiyle başlamış sözüne. (*E leyse teşhedûne en lâ ilâhe illa'llàh, ve ennî rasûlü'llàh*) "Siz Allah'tan başka tanrı, ma'bud, ilâh olmadığına ve benim onun rasûlü olduğuma şehadet eden kimseler değil misiniz?.. Buna inanan insanlarsınız. İşte size müjdeler olsun ki; (*feinne hâze'l-kur'âne sebebün*) bu Kur'an-ı Kerim bir iptir; (*tarafuhû bi-yedi'llâhi*) bir ucu Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin yed-i kudretinde, elinde; (*ve tarafuhû bi-eydîküm*) o ipin bir ucu da sizlerin elinde..."

Sebeb, Arapça'da ip demek. Kazıklar arasına gerilen ipe *sebeb* derler, kazıklara da *veted* derler. Asıl mânâsı, yâni Bedevî lisânında ip demek.

"Kur'an-ı Kerim bir ip gibidir, bir ucu Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin elinde, bir ucu sizlerin elinde. (*Fetemessekû bihî*) O halde Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı yapışınız! (*Feinneküm len tadillû ve len tehlekû*) Böyle yaparsanız, dalâlete düşmezsiniz ve helâk olmazsınız." buyuruyor Peygamber SAS Efendimiz. Kur'an'a ipe sarılır gibi, kurtuluş ipine sarılır gibi sımsıkı sarılmayı tavsiye buyuruyor.

İki hadis-i şerif daha okumak istiyorum. Bu fazîlet-i Kur'an üzerine, fadàil-i Kur'an üzerine çok kitaplar yazılmıştır. Alimler çok güzel deliller göstermişlerdir. Ama bunlar, bir nümûne olsun diye benim seçtiklerim... Bir hadis-i şerifinde de, el-Hakîm ibn-i Umeyr'den Ebû Nuaym'ın rivayet ettiğine göre, Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[12]

اَلْقُرْآنُ صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ عَلَى مَنْ كَرِهَهُ ، مُيَسَّرٌ عَلَى مَنْ تَبِعَهُ ،

[12] İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzan*, c.IV, s.391, no:1193; Hatîb-i Bağdâdî, *el-Câmiu li-Ahlâkı'r-Râvî*, c.IV, s.308, no:1584; Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidal*, c.III, s.309, no:6546; Hakem ibn-i Umeyr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.858, no:2467; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.225, no:15371.

وَ هُوَ الْحَكَمُ ؛ وَ حَدِيثِي صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ ، وَ هُوَ الْحَكَمُ ؛ فَمَنِ اسْتَمْسَكَ بِحَدِيثِي ، وَفَهِمَهُ وَحَفِظَهُ ، جَاءَ مَعَ الْقُرْآنِ ؛ وَمَنْ تَهَاوَنَ بِالْقُرْآنِ وَبِحَدِيثِي ، خَسِرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ (أبو نعيم عن الحكم بن عمير)

RE. 227/11 (*El-kur'ânu sa'bun müstas'abun alâ men kerihehû, müyesserun alâ men tebiahû, ve hüve'l-hakem; ve hadîsî sa'bun müstas'abun, ve hüve'l-hakem; femeni'stemseke bi-hadîsî, ve fehimehû ve hafizahû, câe mea'l-kur'ân; ve men tehâvene bi'l-kur'âni ve bi-hadîsî, hasire'd-dünya ve'l-âhireh.*)

Buyuruyor ki Peygamber Efendimiz:

(*El-kur'ânu sa'bun*) "Kur'an-ı Kerim zordur; (*müstas'abun*) aslında öyle olmadığı halde zor gelen, zor bulunan, zor olduğu hissedilen, anlayışı zor olan bir varlıktır Kur'an." Ama kime karşı?.. (*Alâ men kerihehû*) "Onu sevmeyen, onu istemeyen kimseye karşı zordur; anlatmaz, anlattırmaz kendisini." Sevmeyen insan Kur'an'ı anlayamaz, Kur'an-ı Kerim ona anlaşılmaz yâni.

(*Müyesserun alâ men tebiahû*) "Kendisine tâbi olana da Kur'an-ı Kerim kolaylaştırılır." Yâni, mânâsı açılır önünde, mânâlar gönlüne doğar ve anlar. İnanmayan anlamaz, inanana açılır ve kolaylaştırılır. (*Ve hüve'l-hakem*) "Ve Kur'an-ı Kerim hâkimdir, hükmedicidir. Hak ile bâtılın arasında hâkimdir ve kişinin değerinin mahkeme-i kübrâda kararlaştırılmasında da hakemdir."

Kur'an-ı Kerim'in böyle olduğunu duyurduktan sonra, Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

(*Ve hadîsî*) "Benim sözlerim, hadis-i şeriflerim de, (*sa'bun müstas'abun*) zordur, zor gelir insanlara; zor gibi görünür."

İstemeyene zor gelir demiyor, isteyene kolaylaştırılır demiyor ama, aynı mânâyı burada da düşünebiliriz. "Hadis-i şerifler de zor gelir bazı insanlara... Sevmeyen insanlara, anlaşılmaz gelir, birbirine zıt gibi gelir ama, ona tâbî olanlara mânâları açılır,

inceliklerini onu seven insanlar sezerler.

(*Ve hüve'l-hakem*) "Kur'an-ı Kerim gibi hadis-i şerifler de hâkimdir, hakemdir. İnsanın ahirette mükâfatının verilmesinde veya cezâsının verilmesinde göz önünde bulundurulacaktır."

Kur'an'a uyan, sünnete uyan necat bulacaktır; ötekiler, helâk olacaktır. O bakımdan hakemdir. Hadis-i şerifler de hakemdir, Kur'an-ı Kerim de hakemdir.

(*Femen'istemseke bi-hadîsî*) "Kim benim hadis-i şerifime sımsıkı sarılırsa, (*ve fehimehû*) ve bunu anlarsa, (*ve hafizehû*) ve hadisimi hıfzederse..." Buradaki hıfzdan maksat, yâni ahkâmına riâyet ederse, sünnetime riâyet ederse... (*Câe mea'l-kur'ân*) "Kur'an-ı Kerim'le birlikte gelir, Kur'an-ı Kerim'e kavuşur, onunla birleşir."

Yâni, Kur'an-ı Kerim'i anlamanın yolu, Kur'an-ı Kerim ehli olmanın yolu, Kur'an-ı Kerim'in mânâlarının mânevî bakımdan bir insana açılmasının yolu, Peygamber Efendimiz'in sünnetini öğrenmesi, tanıması, sevmesi ve sünnetine riâyet etmesidir.

Bu da, bizim yolumuzun güzel olduğunu gösteriyor. Evliyâullah büyüklerimizin güzel yol gösterdiğini gösteriyor. Bizi terbiye etmek için hadis kitapları te'lif etmişler, "Bunları okuyun!" demişler. Bizim dergâhımızda *Râmûzü'l-Ehàdis* okunuyor. Tabii, bunları okuyunca insan, Kur'an-ı Kerim'le de bütünleşecek, Kur'an-ı Kerim'i de güzel anlaması mümkün olacak.

Çünkü, Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerine, kalbinde eğrilik olan, hastalık olan bazı insanlar özellikle müteşâbih ayetlere yanaşıp, onları kendi keyiflerine göre te'vil edip, ondan sonra dalâlete düşmüşlerdir. Misâl olsun diye söylüyorum. Meselâ:

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ (الحجر:٩٩)

(*Va'büd rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn*) "Sana yakîn gelinceye kadar Rabbine ibadet et!" (Hicr, 15/99) diye emrediliyor Kur'an-ı Kerim'de.

Yakîn iki mânâya geliyor. Tabii lügatten açılırsa, bir kelimenin pek çok mânâsı olur. Bizim Avrupalı bir profesörümüz vardı

üniversitedeyken:

"—Talebe dil öğrenirken, yabancı dilden bir metni çözerken lügate bakar. Lügatte beş altı, sekiz on, üç beş mânâ görür ve en yanlışını seçer." derdi.

(*Va'büd rabbeke hattâ ye'tiyeke'l-yakîn*) "Sana yakîn gelinceye kadar, Rabbine ibadet et!" *Yakîn*'in bir mânâsı şeksiz kanaat, tereddütsüz, şüphesiz inanç ve kanaat demek. Yâni, "Sana bu inanç, kanaat gelinceye kadar ibadet et, ondan sonra ibadeti bırak!" mânâsını çıkarmış bazı zındıklar; namazı, niyazı, orucu, haccı terk etmeye kalkışmışlar.

Halbuki Kur'an-ı Kerim bazen, başka ayetlerinden bu ayetinin anlaşılmasına malzeme verir, işaret verir. Kur'an ayetlerini, bazı diğer Kur'an ayetlerini tefsir eder. Öbür ayetlerde hem Allah, "Namaz kılın, oruç tutun, ibadet edin!" diyor; hem de "İyi bir müslüman olunca, yakîn gelince ibadeti bırak!" der mi?.. Demez!

O zaman *yakîn*'in bir başka mânâsı var. Evet, o mânâyı bir başka ayet-i kerimede görüyoruz. Kur'an-ı Kerim'de bildiriliyor ki, kâfirler cehenneme atıldıkları zaman melekler onlara:

"—Siz ne yaptınız da buraya düştünüz, size peygamber gelmedi mi, Kur'an gelmedi mi, size bu cehennemin varlığı hiç bildirilmedi mi?.. Ne şaşkınlık ettiniz de buraya düştünüz?" diye sordukları zaman, onlar diyecekler ki:

"—Peygamberler bize geldi, bize bunları anlattı, biz onları reddettik. Biz onları tekzib ettik;

حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ (المدثر:٤٧)

(*Hattâ etâne'l-yakîn*) Nihayet bize yakîn geldi; yâni hayat bitti, öldük gittik. Onun için böyle cehenneme düştük." diye bildirecekler. (Müddessir, 74/47)

Bu ayetten de görüldüğü gibi *yakîn*, herkesin başına geleceği kesin olduğu için, ölümün adıdır. Yâni, *yakîn* kelimesinin bir mânâsı da ölümdür. "Ölümün gelinceye kadar ibadet et!" demek. Ama onu anlamıyor.

Demek ki Kur'an-ı Kerim'i ayetler tefsir eder, hadis-i şerifler tefsir eder. "Hadis-i şerifime sarılan, Kur'an-ı Kerim'le

bütünleşir." diyor Peygamber Efendimiz. Burada müjdeyi veriyor. Hadis-i şerife sarılan, onu anlayan ve onu uygulayan Kur'an-ı Kerim'le bütünleşir.

Hadis-i şerifin devamına geçiyorum:

(*Ve men tehâvene bi'l-kur'âni*) "Kim Kur'an-ı Kerim'i hafife alırsa, önemsemezse; (*ve bi-hadîsî*) ve benim hadis-i şeriflerime değer vermez, onları hafife alırsa; (*hasire'd-dünyâ ve'l-âhireh*) dünyada ahirette hüsrâna uğrar, dünyası ahireti ziyan dolar, iki cihanda hüsrana uğrayan, zarar eden, cezâ çeken kişi olur." diyor Peygamber SAS.

Demek ki, "Kur'an-ı Kerim Allah'ın sevgili, mübarek kullarına kolaydır. Sünnet-i seniyyeye uyan, hadis-i şerifleri bilen kullarına kolaydır. Ama istemeyen, sevmeyen, hafife alan kimselere mânâlarını açtırmaz, anlattırmaz, kalbine imanı verdirmez. Böylece onlar Kur'an-ı Kerim'i anlayamazlar, sevemezler, dünya ve ahiretleri harab olur." diye bildiriyor.

k. Allah'a En Sevimli Varlık

Bugünkü sohbetimi şu hadis-i şerifi okuyarak bitirmek istiyorum; Peygamber Efendimiz Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin İbn-i Amr'dan —herhalde Abdullah ibn-i Amr ibnü'l-Âs RA olmalı— rivâyet ettiğine göre buyurmuş ki:[13]

الْقُرْآنُ أَحَبُّ إِلَى اللهِ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ، وَمَنْ فِيهِنَّ

(أبو نعيم عن ابن عمرو)

RE. 227/12 (*El-kur'ânu ehabbu ila'llàhi mine's-semâvâti ve'l-ardı, ve men fîhinne*) "Kur'an-ı Kerim Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne, göklerden ve yerden ve göklerdeki, yerlerdeki bütün varlıklardan,

[13] Dârimî, *Sünen*, c.II, s.533, no:3358; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.230, no:4679; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.
Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.823, no:2363.

zenginliklerden, nimetlerden, her şeyden daha sevimli ve daha sevgilidir."

O halde Allah'ın sevdiği, en sevimli varlık olan Kur'an-ı Kerim'e, inşâallah bundan sonra daha çok değer vereceğiz.

Biz de bu dersimizle, Kur'an-ı Kerim'in açıklanmasına, tanıtılmasına, mânâsının ve ahkâmının öğretilmesine yayınlarımızda başlamış olduk. Bundan sonraki sohbetimde — Allah sağlık, afiyet verir, imkân verirse— Kur'an-ı Kerim hakkında genel bilgiler, tanıtıcı bilgiler vermeye devam ettikten sonra, *Eùzü-besmele*'den başlayıp, *Fâtihâ*'dan başlayıp Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini sonuna kadar, ömrümüz oldukça, Allah fırsat verdikçe anlatmaya devam edeceğiz.

Allah-u Teàlâ Hazretleri lütfeylesin, yardım eylesin, tevfîkini refîk eylesin... Mânâsını anlamayı nasib eylesin... Doğru ve güzel söylemeyi, açıklamayı, tefsir etmeyi nasib eylesin... Söyleyeni de, dinleyeni de büyük sevaplara mazhar eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Allah hepinizden râzı olsun, aziz ve sevgili Akra dinleyicileri ve Ak-Televizyon seyircileri!..

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

29. 09. 1998 - AVUSTRALYA

2. KUR'AN-I KERİM'LE İLGİLİ BİLGİLER

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!

Aziz ve muhterem Akra ve Ak-Televizyon izleyicileri! Kur'an-ı Kerim meali sohbetlerimizin ikincisine başlıyoruz. Allah-u Teàlâ Hazretleri, *Fâtiha*'dan başlayıp Kur'an-ı Kerim'in sonundaki *Muavvizeteyn*'e kadar izahları sıhhatle afiyetle yapmayı, tamamlamayı nasîb eylesin...

Bu ikinci konuşmamda, Kur'an-ı Kerim üzerine açıklamalara başlamadan önce, bazı ön bilgileri sizlere sunmayı düşünüyorum.

Kur'an-ı Kerim, yeri göğü yaratan, ins ü cinni var eden, alemlerin rabbi Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kelâm-ı kadîmidir. Bu bakımdan son derece önemlidir, konu son derecede ciddîdir.

Allah-u Teàlâ Hazretleri lütfuyla, keremiyle, rahmetiyle, insanoğlunu yarattığı zamandan beri rehbersiz, irşadsız bırakmamıştır. İlk insan Adem AS, aynı zamanda ilk peygamberdir. Asırlar boyunca insanoğulları var oldukça, yaşadıkça, onlar doğru yolu görsünler, bulsunlar, iyi kulluk yapsınlar; birbirleriyle insânî münâsebetleri güzel olsun, hem dünyaları hem ahiretleri ma'mur olsun diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri nice mübarek kullarını, seçkin kullarını, yüksek kullarını, pür-nûr kullarını peygamber göndermiştir.

Bu peygamberlerin evveli, Hazret-i Adem Atamız AS'dır. İbrâhim AS, o peygamberlerin tanıdıklarımızdan, Kur'an-ı Kerim'de hakkında bilgiler verilen mübareklerinden birisidir. Nuh AS, sevdiğimiz peygamberlerimizden bir tanesidir. Mûsâ AS, Hârun AS sevdiğimiz peygamberlerdendir. İsâ AS sevdiğimiz peygamberlerdendir. Bu peygamberlerin sonuncusu, ahir zaman peygamberi, efendimiz, serverimiz, önderimiz Muhammed-i Mustafâ SAS'dir.

İslâm o kadar güzel ki, bütün insanlığı kucaklıyor. Bütün insanların büyük çoğunluğunun inandığı mübarek kimselerin mübarek olduğunu, kutsal olduğunu, iyi olduğunu bildiriyor ve biz onları seviyoruz. Ne kadar güzel!..

Mûsâ AS'ı seviyoruz, İsâ AS'ı seviyoruz. Mûsâ AS'a indirilen

vahiylere, İsâ AS'a indirilen vahiylere iman etmişiz. Ne kadar güzel!..

Ama başka dinlerin mensubları hem birbirleriyle çekişme içindeler, hem de bizim peygamberimize inanmadıkları için, çok büyük bir hatâ işlemiş oluyorlar. Çünkü Adem AS'ı yaratan ve asırlar boyu nice peygamberler gönderen Allah-u Teàlâ Hazretleri, en son peygamber olarak, ahir zaman peygamberi olarak Peygamber-i Zîşânımız'ı göndermiş ve bundan önceki peygamberlere inen melekler ona da inerek, vahiy yoluyla Allah'ın emirlerini, yasaklarını getirmiştir.

İşte bu çeşitli vahiy şekilleriyle, Cebrâil AS vasıtasıyla peygamberimiz, ahir zaman nebîsi Muhammed-i Mustafâ SAS Efendimiz'e de Kur'an-ı Kerim'i cedde cedde, Arapça tâbiriyle nücûmen, yâni zümre zümre, küme küme 23 yılda, Allah-u Teàlâ Hazretleri indirmiştir. Bugün bizim kullandığımız milâdî tarihe vuracak olursak, 610 tarihinden Efendimiz'in vefat ettiği 632 tarihine kadar, Kur'an-ı Kerim'in inmesi devam etmiştir.

Böylece vahyin şiddetine dayanılması, Efendimiz'in gönlünün kuvvetlenmesi, hükümlerinin, konularının iyi anlaşılması, ayetlerinin ezberlenmesi ve hayata geçirilip uygulanması da kolay olmuştur. 23 yılda indirilmesi büyük bir hikmettir.

Tabii hemen hatırlatalım, 610'la 632 arası 22 eder ama, milâdî sene ile hicrî sene arasında fark olduğundan, birisi 365 gün diğeri 354 gün olduğundan, 11 günlük fark böyle senelerce birikince, ikisi arasında yıl farkı meydana getiriyor. Hicrî 23 yılda indirilmiş. Yâni 40 yaşında peygamberlik gelmiş, 63 yaşında irtihâl-i dâr-ı bekà eyleyinceye kadar vahiy devam etmiştir Peygamber Efendimiz'e...

Biliyorsunuz vahiy denilen olay, başkalarının da görebildiği, hissedebildiği, insanın duyularını zorlayan şiddetli bir olaydır. Bir kere, vahiy geldiği zaman Peygamber SAS Efendimiz'e, arı vızıltısına benzeyen bir ses duyulurdu. Bunları bilmek önemli, zamanımızın insanları bunları daha iyi anlarlar.

Peygamber Efendimiz'e değişik bir hal gelirdi. Terlerdi, mübarek terleri alnında boncuk boncuk görünürdü. Meselâ, devenin üzerinde iken vahiy gelse, deve bu vahye dayanamaz ve

çökmek zorunda kalırdı. O dayanıklı, kuvvetli çöl hayvanı deve yere çökerdi.

Bir başka olay benim dikkatimi çekmiştir: Bir keresinde, Peygamber Efendimiz ashabı ile topluca, sıkışık bir vaziyette otururken vahiy geldi. O zaman Peygamber Efendimiz'in dizinin değdiği bir kişi, çok ızdırab çekti ve sanki dizi ezilecek, dağılacak, parçalanacak gibi oldu.

Yâni, bu vahiy denilen, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Cebrâil AS'la Peygamber Efendimiz'e gönderdiği ahkâmın gelişi, böyle çevreyi de etkileyebilen bir şekilde olurdu, görülebilen bir şekilde olurdu.

a. Ayetler

Biliyorsunuz Kur'an-ı Kerim sûrelerden, sûreler de ayetlerden meydana gelmiştir. Müstakil bir varlığı olan Kur'an-ı Kerim parçalarına *ayet* denilir. Kur'an-ı Kerim ayetleri diye bu ismi hep duymuşsunuzdur.

Kur'an-ı Kerim ayetlerine, bu küçük harf veya kelime gruplarına ayet denilmesi, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bizzat kendisi tarafındandır. Âl-i İmran Sûresi'nin baş tarafında Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ

أُمُّ الْكِتَابِ وَ أُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ (آل عمران:٧)

(*Hüve'llezî enzele aleyke'l-kitâb*) "O Allah'tır ey Rasûlüm, senin üzerine bu Kur'an-ı Kerim'i indiren... (*Minhü âyâtün muhkemâtün*) Bu indirilen ayetlerin bir kısmı muhkem ayetlerdir." *Muhkem*, tahkim edilmiş, kuvvetli, mânâsı âşikâr, hemen anlaşılabilen, kendisinden hüküm çıkarılabilen ayetlerdir. (*Ve uharu müteşâbihât*) "Bir kısmı da insanların anlayamayacağı esrarlı, rumuzlu ayetlerdir." diye bildiriliyor. (Al-i İmran, 3/7)

Buradan anlıyoruz ki, indirilen Kur'an-ı Kerim'in bu küçük parçalarına *ayet* ismini veren bizzat Allah-u Teàlâ Hazretleri'dir. Çünkü burada (*âyâtün muhkemâtün*) derken, açıkça ayet kelimesi

geçiyor.

Bu Kur'an-ı Kerim ayetleri çoklukla ibretli, hikmetli anlamlı bir cümledir. Bizim cümle sözünden anladığımız gibi, dilbilgisi kurallarına göre bir cümledir. Fakat bazan anlamı iyi anlaşılamayan rümuzlu, müteşâbih birkaç harf de ayet olabilir. Meselâ böyle ayetlerden, sizin de hemen hatırlayacağınız bazılarını söyleyeyim:

(الم) *Elîf, lâm, mîm*. Kur'an-ı Kerim'in ilk süslü baş sayfasında, Fâtiha ile Bakara sûrelerinin olduğu sayfada, hemen Bakara Sûresi'nin ilk ayeti... *Elîf, lâm, mîm;* üç tane harf...

Sonra, meselâ: (حم) *Hà, mîm*... Meselâ: (طه) *Tâ, hâ*... Meselâ: (يس) *Yâ, sîn*... Meselâ: (كهيعص) *Kâf, hâ, yâ, ayn, sàd*... (Meryem, 19/1) Meselâ: (عسق) *Ayn, sîn, kàf*... (Şûrâ, 42/2) Meselâ (طسم) *Tà, sîn, mîm*... (Şuarâ, 26/1)

Bunlar birer harf grubudur; iki harf veya daha fazla harftir. Nedir mâhiyeti?.. Esrarlı, bazı duyumlar, bazı rivayetler var. Ama sonuç itibariyle harftir ve ayettir.

Demek ki ayet, en küçük böyle rumuzlu harfler olabilir. Bunlara *hurûf-u mukattaa* deniliyor. Tek tek böyle söylenen harfler; bir cümle, bir kelime değil yâni. Bunlar da ayet olabiliyor. Esrârını, rumûzunu Peygamber-i Zîşânımız SAS Efendimiz biliyor. Ama herkes bilmiyor. Ashabdan bazı kimseler müteşâbih ayetleri, bazı izahlarda bulunarak açıklamışlarsa da, çoğu da esrarını muhafaza etmektedir.

Bazen ayet-i kerime bir tek kelime olur. Meselâ:

اَلرَّحْمٰنُ . عَلَّمَ الْقُرْآنَ (الرحمن:١-٢)

(*Er-rahmân*); bu bir ayettir. (*Alleme'l-kur'ân*) "Kur'an-ı Kerim'i öğretti." ikinci ayetidir Rahmân Sûresi'nin. (Rahman, 55/1-2)

Meselâ:

اَلْقَارِعَةُ (القارعة:١)

(*El-kàriah*) bir kelime... (Kària, 101/1)
Meselâ:

وَالضُّحٰى. وَالَّيْلِ إِذَا سَجٰى (الضحى:١)

(*Ve'd-duhà*) birinci ayettir; (*Ve'l-leyli izâ secâ*) ikinci ayettir. (Duhà, 93/1-2)
Meselâ:

اَلْحَاقَّةُ (الحاقة:١)

(*El-hàkkah*) bir kelime... (Hakka, 69/1)
Meselâ:

ثُمَّ نَظَرَ (المدثّر:٢١)

(*Sümme nazara*) "Sonra baktı." (Müddessir, 74, 21) Burada iki kelime var.
Meselâ:

مُدْهَامَّتَانِ (الرحمن:٦٤)

(*Müdhâmmetân*) (Rahman, 55/64) Uzatmalı, medli tek bir kelime Rahmân Sûresi'nde.
Meselâ, Fâtiha'da:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ (فاتحة:١-٢)

(*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) bir ayet, (*Er-rahmâni'r-rahîm*) bir ayet. (Fâtiha, 1/1-2)
Demek ki, ayet ille cümle olacak diye bir kural yok. Bazen ayet

bir tek kelime olabilir, hattâ rumuzlu birkaç harf olabilir. Bazen de birçok kelimeden veya cümleden oluşan, uzun bir cümleler topluluğu olabilir. Meselâ, *Ayete'l-Kürsî* bir ayettir. Okuduğumuz zaman biliyorsunuz, bayağı uzunca...

Sonra Kur'an-ı Kerim'in en büyük ayeti, bir büyük sayfa tutan, tek bir sayfa tutan *Ayet-i Müdâyene*'dir. Bakara Sûresi'nin sonunda, *Âmene'r-rasûlü*'den bir sayfa önceki ayet-i kerimedir (Bakara, 2/282). Borçlanmanın ahkâmını, borçluların, alacaklıların bunu nasıl tesbit edeceğini bildiren uzun bir ayettir. Şahitler tutulacak, şahitler iki tane olacak. Eğer şahitlerden bir tanesi erkek olursa, o zaman iki tane kadın şahit daha olacak. Şahitler tehdit edilmeyecek, baskı altında olmayacak... Uzun uzun izahat, bir tek ayette yapılıyor.

b. Ayetlerin Sayısı

Ayetlerin birbirinden ayırım işaretleri vardır, fasılaları vardır. *Fâsıla;* fasleden, yâni ayıran demek. Kur'an-ı Kerim basmalarında ve yazmalarında, bazen buralara ayetin numarası yazılır. Kaçıncı ayet olduğunu bilmek bakımından, o da iyi bir şey.

Ayetlerin sayısı, tabii böyle önemli, çeşitli büyük konularda bu kadar hacimli bir kitabın ayetlerinin sayımında, alimlerin görüşlerinde bazı küçük değişiklikler olabilir. Bizim kendi din tarihimizde, Orta Asya'dan Ortadoğu'ya, Hindistan kıtasına, Osmanlı bölgesine, bugünkü Türkiye'mize kadar ehl-i sünnet ulemasının kullandığı Kur'an-ı Kerim baskıları ve yazmalarında ayetlerin sayısı, bugün okuduğumuz Kur'an-ı Kerim'deki numaralamaya göre, 6236 ayettir.

Bazen arkadaşlara soruyorum, "Kur'an-ı Kerim kaç ayet?" diye; bazıları "6666" diye, dört tane altıyı sıralıyorlar. Bu doğru değildir, gerçekleri yansıtmıyor. Kur'an-ı Kerim'in ayet sayısı 6236'dır.

Biliyorsunuz inen ayetler, tarifleri kolay olsun diye çeşitli yönlerden sınıflandırılmışlardır. Peygamber SAS Efendimiz zamanından beri yapılan bir bölümleye göre, ayetler *Mekkî* ve *Medenî* olarak ikiye ayrılır. Hangileri Mekkî sayılır, hangileri Medenî sayılır diye farklı izahlar var. Ama kuvvetli görüş, yaygın

görüş: Hicretten önce inen ayetlere, Mekkî ayetler denilir. Peygamber Efendimiz, henüz daha Medine-i Münevvere'ye hicret etmemiş, Mekke'de. *Mekkî* zâten Mekkeli demek... Hicretten sonra inen ayetlere ise, *Medenî* denir. Yâni, Medine-i Münevvere'li demek ama, ille bu ayetlerin Medine-i Münevvere'de inmiş olması şartı yoktur. Hicretten sonra inmiş olan ayetlere, Medine'de inmese bile *Medenî*, yâni Medine-i Münevvere'de bulunma devresinde inen ayetler denilmiştir.

Mekkî ayetlerin özellikleri, daha ziyade imana yönelik, kısa cümleli, heyecan dolu ayetlerdir. Medine-i Münevvere devresine ait ayetler ise, uzun ve hüküm bildiren; beşerî, siyâsî, ictimâî, ticârî ahkâmı bildiren, emir ve hüküm ayetleri oluyor diye biliyoruz.

Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinde önemli olan bir başka mesele de, Kur'an-ı Kerim'in bu ayetleri, Kur'an-ı Kerim'de Peygamber Efendimiz'e nüzul, iniş sırasına göre sıralanmamıştır. Sıra ilâhî emre ve işarete göredir ve tevkıfîdir. Yâni keyfî veya tarihî değil, tevkıfî sırası vardır. Bu şu demektir: Bir ayet-i kerime kümesi, birkaç ayet-i kerimeden ibaret bir vahiy geldiği zaman, Peygamber Efendimiz bu gelen vahiylerin, ayetlerin nereye konulmasını gerektiğini, hangi ayetin arkasına, hangi sûrenin içine konulması gerektiğini bildirmiştir; öyle oraya konulmuştur.

Biliyorsunuz, ayetlerden oluşan daha büyük Kur'an-ı Kerim bölümlerine *sûre* denilir. Eskiden şehirlerin etrafına müdafaa için duvarlar yapılırdı, bunlara *sur* denirdi. *Sûre* kelimesi de bununla ilgilidir. Sur demektir veya yüksek mevkî, şerefli menzile anlamına alınmıştır. Yâni, bu sûreler şerefli olduğundan Kur'an-ı Kerim diyoruz, ayet-i kerime diyoruz. *Kerîm*; soylu, asil demek... Sûre de, bir müstakil Kur'an bölümü olmak şerefinden dolayı bu ismi almıştır.

Bir de, Arap dilini bilenler, tarihini inceleyenler aşinâdır meseleye; birçok kavram hayattan alınmıştır, somut şeylerden alınmıştır. Sonra, soyut kavramlara isim olmuştur. Meselâ *netîce* diyoruz, sonuç mânâsına... *Netîce* aslında, Arapların deve yavrusuna verdikleri isimdir. Devenin doğurduğu yavruya, doğmuş mânâsına *netîce* denir. Oradan sonuç anlamına

kullanılmış. Sonuç kavramı için, netice'yi biz de kullanıyoruz. "Bu işin neticesi..." diyoruz. Deve yavrusu demek değil tabii; sonucu demek.

Ayet, gözle görülen büyük alâmet demek. Büyük binalara, konak filân gibi çarpıcı binalara da *ayet* denir. İnsanın aklını etkileyen büyük olaylara da *ayet* denir. İşte bu büyük binâlara ayet denildiğinden, Kur'an-ı Kerim'in o parçalarına ayet ismi verildiğini düşünürsek; sur da şehri temsil ediyorsa; demek ki sûreler şehirler gibi, ayetler de o şehirdeki şerefli konaklar gibi... Bu mânâlardan düşünülerek, Kur'an-ı Kerim'in küçük kısımlarına *ayet* denmiş; büyük kısımlarına, kümelerine *sûre* denmiş oluyor. Böyle bir benzetmeden çıkmış olabilir.

En küçük sûre, üç ayetten müteşekkildir. Kevser Sûresi, Asr Sûresi üç ayettir. İhlâs Sûresi dört ayettir. En büyük sûre de, hemen Fâtiha'dan sonra, (*Elif, lâm, mîm.*) diye başlayan Bakara Sûresi'dir. O da 286 ayettir, elli sayfa kadar devam eder. Yâni, sûrelerin de muhteviyatları, hacimleri farklıdır, kimisi büyüktür, kimisi küçüktür. Bunlar da yine emre göre, ilâhî işarete göredir.

Peygamber SAS Efendimiz, gelen ayetleri, "Şu sûrenin falan yerine yerleştireceksiniz! Şu, şuraya konulacak!" diye açık ve kesinlikle bildirmiştir. Ayetler sûrelerin içine ona göre yerleştirilmiştir.

Meselâ, ilk inen ayetler, İkra Sûresi'nin ilk ayetleri, Peygamber Efendimiz Hıra Dağı'nda iken indi. Vahiyle ilk defa orada karşılaştı Peygamber Efendimiz, Cebrâil AS'ı o devrede gördü. İlk inen ayetler İkra Sûresi'nin tamamı değildir, başındaki beş ayettir. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ . خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ .
إِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ . الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ. عَلَّمَ الْإِنْسَانَ
مَا لَمْ يَعْلَمْ (العلق:١-٥)

(*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak. Haleka'l-insâne min alak. İkra'*

ve rabbüke'l-ekrem. Ellezî alleme bi'l-kalem. Alleme'l-insâne mâ lem ya'lem.) [Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle yazmayı öğreten Rabbin en büyük kerem sahibidir.] (Alak, 96/1-5)

Bunlar inmiştir, ama sûre bunlardan ibaret değildir. Aşağı doğru devam eder, aşağıda secde ayeti vardır. Onlar sonradan indiği halde, Peygamber Efendimiz, "Şunun arkasına, şöyle yerleştireceksiniz!" dediği için, oraya yerleştirilmiş ve böylece birkaç zamanda inen ayetler bir sûre teşkil etmiştir.

Bunların önemi çok büyüktür. O bakımdan Kur'an-ı Kerim'in açıklaması yapılırken, ayet kümeleri, mânâ bakımından bir birlik teşkil eden ayetler izah edilir. Ama sûrenin devamında bir başka konuya geçebilir, sûrenin devamında konu değişebilir. Yâni, ille bir sûrenin, tek bir konuya ait olması diye bir durum mevcut değildir.

c. Sûrelerin İsimlendirilmesi

Peygamber Efendimiz ve ashab-ı kiram sûreleri birbirlerinden ayırmak için, birbirlerine anlatmak için sûrelere isimler vermişlerdir. Bazen bu isim bir tanedir, bazen müteaddit, pek çok isimleri olabilir bir sûrenin... Meselâ, *el-Bakara Sûresi* diyoruz; meselâ, *er-Rahmân Sûresi* diyoruz.

Bu isimler, ya sûrenin içindeki önemli konulardan dolayıdır. Meselâ, Bakara Sûresi'nde Benî İsrâil'in Allah-u Teàlâ tarafından kesilmesi emredilen bir kurbanı, ineği kesmekteki tereddütleri anlatıldığından Bakara Sûresi denilmiştir.

Bir inek kurban kesilecekti. Çünkü, çevresindeki kavimler ineğe tapıyorlardı. Kesilmesi lâzım ki, hikmetleri var... Onun Allah'ın bir yaratığı olduğu ve insanların hizmetinde olduğu, tapınmaya lâyık olmadığı anlaşılsın diye. Ama o zaman, Benî İsrâil onu kesmekte zorlanmış. Çünkü kalıntılar var eski inançlarından...

Allah-u Teàlâ Hazretleri kesilmesini buyurmuş, Mûsâ AS kesilmesini emretmiş. Onun için, 286 ayetlik o sûreye Bakara Sûresi denilmiş. Yâni, bu ineğin kurban edilmesi olayının anlatıldığı sûre demek oluyor. Halbuki bu elli sayfalık, iki buçuk cüzlük Kur'an-ı Kerim sûresinde, çok değişik konular da var...

Kur'an-ı Kerim'de bu sûrelerin isimleri, demek ki konusuyla ilgili olabilir. Başladığı ilk kelime ile ilgili olabilir. Meselâ, *Tebâreke Sûresi* diyoruz, (*Tebârake'llezî bi-yedihi'l-mülk*) diye başladığı için... Aynı sûrenin *Mülk Sûresi* diye de adlandırılması vardır.

Meselâ, imanı bütün sâfiyetiyle anlattığı için, katıksız, hâlis, muhlis imanı anlattığı için, *Kul huva'llàhu ehad Sûresi*'ne *İhlâs Sûresi* denmiştir. Kevser anlatıldığı için, (*İnnâ a'taynâke'l-kevser*) diye başlayan sûreye *Kevser Sûresi* denmiştir.

Ondan sonra, meselâ *Kul huva'llah*, *Kul eùzü bi-rabbi'l-felak, Kul eùzü bi-rabbi'n-nâs*; bu üç sûreye, *Muavvizât* denmiştir. Sondaki iki sûreye, *Muavvizeteyn* denmiştir. Böyle çeşitli isimleri vardır.

Bunlar Kur'an-ı Kerim'deki sûre başında, ayrı bir çerçeve içine, başlık çerçevesi içine yazılır. Ve bu çerçeve içindeki bu isimler, Kur'an-ı Kerim'den değildir. Yâni, Kur'an-ı Kerim'in o bölümünün bilinmesi içindir. Burada sûresinin adı, ayet sayısı, Mekkî veya Medenî oluşu yazılmıştır ama, bilgi olsun diye yazılmıştır. Yâni vahiy olduğu için değil. Meselâ:

سورة البقرة ، مدنيَّةٌ ، وهي ستٌّ وثمانون ومئتان آيةً.

(*Sûretü'l-bakarah*) "Bakara Sûresi... (*Medeniyyetün*) Medine devresine ait ayetlerden müteşekkil bir sûre. (*Ve hiye sittün ve semânûne ve mietâni âyeh*) O iki yüz seksen altı ayettir." diye başlıkta bunlar yazar.

Tabii her başlığın, ille bunları yazsın diye bir mecburiyeti yok. Sadece sûre ismini yazıp, öylece geçen baskılar da vardır. Bu, bizim kullanmakta olduğumuz Kur'an-ı Kerimlerdeki durumu söylüyorum. O başlıklar Kur'an-ı Kerim'den değildir.

d. Kur'an-ı Kerim'in Yazılması

Kur'an-ı Kerim ayetleri hazarda veya seferde, yâni şehirde otururken veya seyahat halindeyken veya savaş halindeyken,

nerede inmişse derhal o zamanda yazılmıştır. Peygamber Efendimiz'e vahiy gelince, vahiy kâtipleri onu hemen Efendimiz'in emri üzere yazıya geçirmişler ve hemen ezberlemişlerdir. Arapların o zekâsı, hafıza kuvvetiyle bir anda aşk ile, şevk ile, inen ayetler ezberlenmiştir. Böylece, Kur'an-ı Kerim hafızları çoktu Peygamber Efendimiz'in zamanında...

Hazret-i Ali Efendimiz meselâ, vahiy kâtiplerinden birisiydi. Yâni vahiy geldiği zaman yazanlardan, yazıyı bilen bir büyüğümüz... Meselâ, İstanbul'da kabri bulunan Ebû Eyyûb el-Ensârî, vahiy kâtiplerinden biriydi ve hafızdı aynı zamanda...

Sonra bu hafızlar, —o zaman *kurrâ* deniliyor— kıraat ilminde maharet kazanmış hafızlar, savaşlarda şehid olmağa başlayınca, bir tehlike belirdi. "Bunları bilenler azalırsa, o zaman tehlike olur." diye, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz RA zamanında ilmî bir heyet kuruldu ve Kur'an-ı Kerim bir cilt haline, bir mushaf haline getirildi heyet tarafından... Halka da okunarak, herkes tarafından tasvib edildi.

Sonra Hazret-i Osman RA zamanında, bu ana nüshadan, yâni

bir cilt haline getirilmiş Kur'an-ı Kerim'den yeni nüshalar yazılarak, genişleyen İslâm diyarlarına, çeşitli vilayet merkezlerine bu Kur'an-ı Kerimler gönderildi.

Bunlardan bazıları hâlen elimizde mevcuttur, müzelerde muhafaza edilmektedir. Meselâ, Hazret-i Osman Kur'an-ı Kerim okuyordu, o sırada şehid edilmişti. Şehid edilirken kanlarının sıçramış olduğu Kur'an-ı Kerim nüshası bile, o kan izleriyle, şu anda müzede elimizdedir. Bizim Topkapı Emânât-ı Mukaddese dairemizde... Ne mutlu, ne güzel! Hazret-i Ali Efendimiz tarafından yazılı bir Kur'an-ı Kerim nüshası vardır; bu çok büyük bir mutluluk vesilesi...

Çünkü, Kur'an-ı Kerim hiç bozulmadan yazılmış ve tâ Peygamber Efendimiz'in zamanından bu zamana kadar korunmuştur. Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri, kendisi vaad etmiştir. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (الحجر:٩)

(*İnnâ nahnü nezzelne'z-zikra ve innâ lehû lehàfizùn.*) "Kur'an-ı Kerim'i biz indirmekteyiz, biz indiriyoruz, biz indirdik ve onu biz koruyacağız." (Hicr, 15/9) buyrulmuştur.

Yâni, kıyamete kadar Kur'an-ı Kerim korunacak, ahkâmı bilinecek. Tâ ahir zaman geldiği zaman, yâni dünyanın bozulması, kıyametin kopma zamanı geldiği zaman, hadis-i şeriflerde bildiriliyor ki, "Kur'an-ı Kerim ayetleri böyle vızıldayarak uçacak." deniliyor. Bu bir hakikat de olabilir. Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri kàdirdir. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri, bozulmuş olan insanlığın arasından çekilip alınacak... Ya da Kur'an-ı Kerim'in ahkâmına hiç kimse kulak asmamağa, Allah'ın emirlerini dinlememeğe başlayacak diye, bir işaret de olabilir.

Yâni, kıyamete kadar Kur'an-ı Kerim'in korunacağı Allah tarafından bildirilmiştir, korunacaktır.

Bu Kur'an-ı Kerimler, ilkönce ellerindeki mevcut malzemeye yazılmıştır. Ashàb-ı kiramın elinde bez varsa beze, deri varsa deriye; meselâ geniş bir hayvan kürek kemiği varsa, düz olduğu için kürek kemiğinin üstüne; çeşitli böyle kağıt diyebileceğimiz

üzerine yazılabilen malzeme varsa, onlara yazılmıştır.

Eski Kur'an-ı Kerim nüshalarında, yazılar *kûfî* dediğimiz köşeli yazılardır. Bir de *Hicaz kûfîsi* veyahut, *ma'kılî* yazı ile yazılmıştır, o zamanın en eski metinleri... Tabii o metinlere baktığımız zaman, şimdiki Kur'an-ı Kerimlerde gördüğümüz harf noktaları ve harekelerin olmadığını görürüz. Onları okumak mütehassısların işidir, herkes okuyamaz.

Şimdiki metinlerde, *te* üstte iki noktalıdır, *se* üç noktalıdır, *cim* ortasında bir noktadır. Daha sonra bunları icad etmişler ve kullanmışlardır.

Tarihteki eski mushaflara baktığımız zaman, onların sayfa büyüklükleri ve bir sayfada bulunan satır sayısı çok değişiktir ve farklı farklıdır. Sonradan tarih boyunca, bunların düzene sokulduğunu gözüyoruz. Yazı düzene girmiştir. Eskiden de güzel yazılar vardır, sonradan da ama, yazılış düzene girmiştir ve tecrübeye dayanarak tertip mükemmelleştirilmiştir.

Okunma ve ezberlenme kolay olsun diye de, Kur'an-ı Kerim çeşitli bölümlere bölünmüştür. Kur'an-ı Kerim'in kendisi bir çerçeve içine alınmış, bunlar çerçevenin dışında gösterilmiştir.

Meselâ, Kur'an-ı Kerim otuz cüze ayrılmıştır. Otuz cüz. Meselâ, Amme Cüzü diyoruz, Amme Sûresi'yle başlayan bu otuzuncu cüzdür. Fâtiha'yla başlayan ilk, birinci cüzdür.

Bu otuza ayırmak neden olabilir? Yâni her gün bir bölümü okunsun da bir ayda tamamlansın, otuz günde Kur'an-ı Kerim okunması tamamlansın diye otuza bölmüşler. İleride hadis-i şerifleri okuyacağım, sohbetimin sonunda... Bazen yedi bölümlü Kur'an-ı Kerimler vardır. Şimdiki Kur'an-ı Kerimlerin bir yerinde yedi tane bölüm işaret edilmiştir. Bu yedi bölüme *menzil* denilir. Bu da, bir haftada okunmak maksadıyla bir bölümlenmedir.

Bizde, bu otuz cüzden her cüz, dört rubûa ayrılmıştır. *Rubu'*, biliyorsunuz, çeyrek demek, dörtte bir yâni. Böylece Kur'an-ı Kerim'de yüz yirmi rübu' var bizim elimizdeki baskılarda.

Ayrıca sayfalara bakarsak, yâni bir okuma bütünlüğü, anlam bütünlüğü olan ayetler tamamlandığı zaman, bir (ع) *ayın* işareti konmuştur. "Kur'an-ı Kerim'i eğer imam namazda okuyorsa, işte burada anlam tamam oluyor, burada rükû edebilir." diye, *rükü*'

kelimesinin son harfi olan *ayın*'dan gelmiş olabilir. Veyahut da, *aşır* dediğimiz sözün *ayın*'ından gelmiş olabilir.

Araplara gelince... Meselâ, son Kur'an-ı Kerim baskısı; hacılar hac ve umre yaptığı zaman, dönüşte veriyorlar. Onlar otuz cüz bölümlenmesini kullanıyorlar, ama her cüzü iki hizbe ayırıyorlar. Yâni böylece, Kur'an-ı Kerim'de altmış tane hizib var, onların bölümlenmesine göre.

Her hizbi de, dört parçaya ayırıyorlar. O zaman her birinin ismi şöyle: "*Rubuu hizb, nısfu hizb, selâsetü erbaa hizb*" diye geçiyor. Yâni ilk çeyrek, yarım, üç çeyrek ve tamamı olmak üzere. Böylece tabii altmış hizbi dörtle çarparsak, iki yüz kırk tane hizib var. O da bir bölümleme. Demek onu ezberlemekte filân, öyle bölümlemeyi uygun görmüşler. Onların Kur'an-ı Kerim çalışması, okuma adetleri öyle.

Ayetler içlerinde, "Anlam bakımından okurken nerede durulursa iyi olur, nerede durulursa mânâ bozulur? Nerede durmak câizdir, nerede durmamak lâzımdır?" diye, duraklama yerlerinin vasfını belirten işaretler de taşırlar. Bunlar meselâ; (م) *mim,* mutlaka durulması gereken yerdir; (ط) *tı,* durulabilen yerdir; (ج) *cim,* câiz olan yerdir; ama (لا) *lâ,* durulmaz. (ق) *Kaf* ve (قف) *kıf* gibi şeyler vardır... Çeşitli duraklama işaretleri kullanılmıştır. Bunlara *hurûf-u secâvendiye* deniliyor. Bunlar da Kur'an-ı Kerim'in güzel okunması, anlam bütünlüğü içinde okunması bakımından faydalı işaretlerdir.

Bizim bu zamanda kullandığımız Kur'an-ı Kerimlerde, okunuş hatalarını engellemek için, (مد) *med* ve (قصر) *kasır* işaretleri de kullanılmıştır. Aynı harflerle yazılan heceler bazen uzun, bazen kısa okunur. Bunu Arapça bilenler kendileri çıkartırlar ama, Arapça bilmeden Kur'an-ı Kerim okuyanlar için, böyle bir işaret gerekmiştir.

Meselâ, (اولئك) *ülâike'*de *elif, vav, lâm, hemze* kürsüsü, *kef* vardır. *Elif*'ten sonra *vav* olduğu halde, burada (*ûlâike*) okunmaz, (*ülâike*) okunur, *elif* kısa okunur. Böyle bir âdet. Onun için bunun altında, kısa okunacak diye bir *kasır* işareti vardır. Buna

benzeyen başka bir kelime, meselâ, (اولات حمل) *ulâti haml* kelimesi var (Talâk, 65/6), yâni hâmile olan hanımlar mânasına geliyor. Orada da *kasır* işareti vardır, (*ulâti*) diye elif kısa okunur.

Uzun okunması gereken yerde de, *med* işareti kullanılmıştır. Bunlara da *med* ve *kasır* işaretleri diyoruz.

Baskı hatalarını engellemek için, keyfî baskılar, ticârî baskılar yapılıp da Kur'an-ı Kerim'in ciddiyetine halel gelmesin diye, bozuk nüshalara yer vermemek için, *tedkîk-ı mesàhif* heyetleri kurulmuştur. Kur'an-ı Kerimleri tedkik eden heyetler... Bunlar çok titizlikle çalışmışlardır. Yâni, en küçük bir işaret bozukluğunu, hareke bozukluğunu dahi hemen düzelttirirler, bastırtmazlar ve onu piyasaya sürdürtmezler. Mühür vururlar. Bu da Kur'an-ı Kerim'e saygıdan kaynaklanan bir titizliktir.

Bir de Kur'an-ı Kerim'in hattının, yâni yazısının çok güzel yazılması meselesi vardır. Osmanlılar aşk ile şevk ile bu işi yapmışlardır, geliştirmişlerdir. Bizde meselâ, en çok tutulan güzel yazılı Kur'an-ı Kerimler, Kayışzâde Hàfız Osman tarafından yazılmıştır, Hàfız Osman hattı diyoruz. Sonra, Kadırgalı Hasan Rızà Efendi diyoruz. Bunların yazıları çok beğenilmiştir.

En makbul, hafızların kullandıkları nüshalar, baskılar med ve kasırlı, âyet ber-kenâr, meşhur hattatlar tarafından yazılmış nüshalardır. *Âyet ber-kenâr* ne demek?.. Kur'an-ı Kerim'in sayfa satırlarının düzenli tutulması, ayetin yarıdan kesilip öbür sayfaya taşmaması, sayfanın sonunda bitirilmesi hususundaki titizliği gösteren demektir. Yâni, ayetler öyle sayfalardan taşmıyor, sayfa sonunda bir istisnâsıyla bitiyor demektir.

Ben, yakın zamanda basılmış bizim Kur'an-ı Kerim nüshalarına da bakıyorum. Genç hattatlar içinde de, Allah razı olsun, bana kendi yazdıklarını hediye edenler de vardır. Çok güzel yazanlar, çok başarılı hattatlar vardır. Uluslararası ödül kazanmış olanlar vardır, Allah razı olsun...

Hind alimleri, yâni Hind kıtası, Pakistan, Afganistan, Hindistan... Oralarda yetişmiş çok büyük alimler, tarih boyunca dinî ilimlere çok emek sarf etmişlerdir. Oralarda çok değerli, tertipli, böyle yan mâlumâtı, takviye edici mâlumâtı çok güzel

verilmiş mealler yazılmış, güzel baskılı Kur'an-ı Kerimler görüyorum. Onlardan bazıları kütüphanemde var... Çok güzel oluyor, baskıları gayet güzel. Fakat onların yazıları, bizim alıştığımız, gözümüzün sevdiği yazı üslûbundan farklıdır. Bizimkiler sanki bize daha zarif, daha ince, daha kıvrak, güzel yazılmış gibi geliyor.

Suud'da basılan son nüshalar, bizim geleneksel bazı işaretlerimizi kullanmadıkları için, bizim halkımız tarafından okunurken, bazı zorluklar çıkartabiliyorlar. Meselâ, meddi gösteren çekme işareti dediğimiz işaretler onlarda yoktur. Meselâ:

ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ (الأعراف:١٧)

(*Sümme leâtiyennehüm*) (A'raf, 7/17) "Â" uzatılmasını, biz bir çekme işareti yaparak, "*leâtiyennehüm*" okuturuz. Ama onlar bunu koymuyorlar, *lâmelif*'in üstüne bir *hemze* yerleştiriyorlar. *Hemze*'den sonra *elif* uzatma yapacak diye düşünüyorlar. Tabii, *lâm* da olduğu için, *hemze*'yi de oraya yerleştirmek kolay olmadığından, onu "*leâtiyennehüm*" okumakta zorluk çekiliyor. Bir çekme işareti kullanmıyorlar.

Ama onlar, Hatt-ı Osmânî dediğimiz, yâni Hazret-i Osman zamanında kelimeler hangi harflerle yazılmışsa, aynen o harflere riayet ederek, Kur'an baskısına önem vermek bakımdan daha titiz davranmışlardır. Bizimkilerde, Hatt-ı Osmânî'ye ilâve bazı harfler ekleyerek, okumayı kolaylaştırmak düşünülmüştür.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde, çeşitli Kur'an baskıları oluyor. Bazıları da kafayı karıştırmak için, kendi fâsık, fâcir itikadlarına uygun olarak, bazı kelimeleri çıkartarak Kur'an baskısına kalkışıyorlar, çeşitli iddialarla, yeni bir takım şeylerle... Tabii Kur'an konusunda dinleyicilerimizin, müslümanların titiz olması lâzım! Mühürlü, güzel Kur'an-ı Kerim nüshaları kullanmaya çalışmaları lâzım! Alimlerin tavsiye ettiği Kur'an-ı Kerimleri okumaları lâzım!..

e. Ayetlerin Sebeb-i Nüzûlü

Ayetler, bir takım olaylar, hadiseler üzerine nâzil olmuştur.

Yâni, ayetin tarihini bilmek bakımından, ne oldu da onun üzerine ayet indi; bunları bilmekte büyük fayda vardır. Bu iniş sebeplerine *esbâb-ı nüzûl* denir. Yâni, ayetin iniş sebebi...

Alimler, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasında fevkalâde faydalı olan bu bilgileri dikkatle toplamışlardır. İslâm tarihi içinde, Kur'an tarihinin bir bölümüdür bu esbâb-ı nüzûl. Bu konuda büyük, müstakil eserler yazmışlardır. Müfessirler de, ayetin hangi sebeple indiğini anlatmışlardır.

Tabii, ayetin özel bir sebeple, bir hadise üzerine inmiş olması, hükmünün genelliğini engellemez. Yâni hüküm umûmîdir, çünkü emir umûmîdir. Ama, "Şu olay üzerine inmiştir." deyince, daha iyi anlaşılır Kur'an-ı Kerim... Bazen de yanlış anlama engellenir.

Nitekim, Ebû Eyyûb el-Ensârî Efendimiz'in de bulunduğu bir savaşta, kahramanlardan bir tanesi düşmana saldırdı, çarpıştı çarpıştı, şehid düştü. Arkadan bakanlar dediler ki:

"—Bak bu kendisini doğrudan doğruya tehlikeye attı. Kendisi şehid oldu. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de:

وَلاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ (البقرة:١٩٥)

(*Ve lâ tülkù bi-eydîküm ile't-tehlükeh*) 'Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın!' (Bakara, 2/195) buyruluyor." deyince, Ebû Eyyûb el-Ensârî RA, hem vahiy kâtibi, hem hâfız, hem Peygamber Efendimiz'in mescidinde imamlık yapmış, hem Medine valiliği yapmış büyük zât olduğu için, hemen bu yanlışlığı düzeltti. Dedi ki:

"—Ey insanlar, ey cemaat! Biz Peygamber Efendimiz zamanında, bu ayetten bu mânâyı çıkartmıyorduk. Bu ayet-i kerimenin baş tarafında, 'Mallarınızı Allah yolunda sarf edin! Onları cimrilik yapıp, elinizi sıkıp da hayırdan, hasenattan kendinizi geri bırakmayın! Böylece malınızı Allah yoluna vermemek sûretiyle, kendinizi tehlikeye atmayın!' Çünkü, o Allah yoluna sarf edilmeyen mallar cehennemde kızdırılıp insanların yüzlerine, yanlarına, sırtlarına yapıştırılıp öyle azab görecekler." diye izah verdi.

Demek ki, iniş sebepleri hakkında bilgi sahibi olmak, ayetin

kelimelerinden çıkabilecek başka anlamları engellemekte faydalıdır. Onlar önemlidir. Onun için, müfessirler onları yazmışlardır.

Kur'an-ı Kerim'in sayfa çerçevesinin, yazı çerçevesinin dış tarafında, yanında bazı süslü, güzel işaretler vardır. Bunlar neyi gösterir?.. Cüz başlarını gösterir. Kaçıncı cüzün başlangıcı olduğu orada yazar; veya cüzün içindeki bölümlenmeleri, rubu'ları, yâni çeyrekleri gösterir.

Bir de secde ayetlerini bildiren işaretler vardır. Orada (سجدة) *secde* diye yazar. İçeride de, secdenin sebebi olan ibareler çizgiyle belirtilmiştir. Bunlara dikkat etmek lâzım! O secde ayetlerinde secde etmek gerekiyor.

Kur'an-ı Kerim'in yazısı, görünüşü ile ilgili bu bilgileri bilmek lâzım geliyor. Kur'an-ı Kerim'in incelikleri...

f. Kur'an-ı Kerim'in Okunması

Kur'an-ı Kerim okunması lâzımdır! Kur'an-ı Kerim'in okunması çok lüzumludur! Müslümanlar için çok büyük bir

ibadettir, çok yüksek bir zikirdir. Kur'an-ı Kerim'i okumak zikirdir ve çok sevaplıdır. Peygamber SAS Efendimiz, bu hususta pek çok teşviklerde bulunmuştur. O hadis-i şeriflerin bir kısmını okumak istiyorum.

Ama önceden söyleyeyim, Kur'an-ı Kerim'in yüzüne bakmak bile sevaptır. Yâni, insan okuma bilmese de, bu Allah'ın kelâmıdır diye yüzüne baksa, sevap kazanır.

Biliyorsunuz, herhalde aşiret reisiymiş ama, okuma yazma bilmiyormuş Osman-ı Gazi Hazretleri... Osman Gazi diyoruz ama *gàzi*'nin sıfat olması dolayısıyla "Osman-ı Gàzi" demek lâzım!

Osman-ı Gàzi Hazretleri, Şeyh Edebâlî'nin evine misafir gidince, duvardaki şeyi sormuş,

"—Nedir bu duvarda asılı duran?.."

Demişler ki:

"—Bu Allah'ın kelâmı, Kur'an-ı Kerim..."

Onun üzerine, gece sabaha kadar el pençe divan durup uyumamış. Ama onun sebebiyle, bu edebi Allah'ın hoşuna gittiği için, bir rüya görmüş: Göbeğinden bir ağaç çıkıyor, dalları gök yüzünü tutuyor... Kocaman bir şey.

"—Efendim böyle bir rüya gördüm." deyince;

"—Senin neslinden çok büyük bir devlet meydana gelecek ve cihana hakim olacak!" diye, rüyayı tâbir eylemiş Şeyh Edebâli. Yâni, Kur'an-ı Kerim'e saygının çok faydası var...

Bir kâğıtta (الله) "*Allah*" adı yazılıymış, yerde onu görmüş bir eşkıya, yol kesen harâmî. "Bu Allah'ın kelâmı, basılmasın üzerine..." diye almış o kâğıdı yerden; yıkamış, bir uygun yere, bir duvar deliğine, kovuğuna koymuş. O gece rüyasında:

"—Sen benim ismime hürmet eyledin. Ben de senin cismini mübarek eyledim, sana iman nasib eyledim!" diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nden böyle bir hitâba mazhar olmuş.

Rüyada böyle bir iltifat görünmüş kendisine. Ondan sonra da, büyük bir evliya olmuş.

Yâni, Kur'an-ı Kerim'i sevmek, Allah'ın ismini sevmek, hürmet etmek dahi insana çok sevap kazandırır. Kur'an-ı Kerim'in yüzüne bakmak çok sevaplıdır. Sırf yüzüne baksa bile, sevap kazanır insan.

Babasının yüzüne, anasının yüzüne baksa, sevap kazanır...

Kur'an-ı Kerim'e baksa, sevap kazanır... Kâbe-i Müşerrefe'ye baksa, sevap kazanır... Saygıyla, sevgiyle, muhabbetle, "Bu bana dinimi öğretiyor." diye hocasının yüzüne baksa, sevap kazanır... Deryaya baksa, denizin enginliğini düşünüp, "*Sübhàna'llàh, tebâreke'llàh...*" diye Allah'ın birliğini düşünse, sevap kazanır.

Kur'an-ı Kerim'in değil okunması, bakılması bile sevaptır. Ama okunduğu zaman, sevap çok daha fazla olur. Hattâ Allah-u Teàlâ Hazretleri, her harfine on hasene verir. Peygamber Efendimiz diyor ki:

"—On sevap almak, kelime için değildir. (*Elif, lâm, mîm...*) denildiği zaman; *elif*'e on, *lâm*'a on, *mim*'e on..." Yâni her harfine onar hasene veriliyor.

Hasene de büyük sevap... Allah, insanın bir hasenesini lütfuyla, keremiyle kabul ederse, o sebeb-i duhûl-u cennet olur.

O bakımdan Kur'an-ı Kerim'in tilâvet ve kıraatine çok önem vermemiz lâzım! *Tilâvet-i Kur'an*, Kur'an-ı Kerim okumak... *Kıraat*, o da okumak... İkisi de kullanılıyor. Çok önem vermemiz lâzım ve okumaya müdâvim olmamız lâzım! Kur'an harflerini öğrenip, okumamız lâzım!..

Kur'an-ı Kerim okunurken *tertîl* ile okunur. *Tertîl* ile okumak, Kur'an-ı Kerim'in kendine mahsus bir güzel edâ ile okumaktır. Sahabe-i kiram öyle okumuşlardır. Peygamber Efendimiz öyle okumuştur. Yâni, Kur'an-ı Kerim düz bir konuşma gibi, bir nutuk gibi okunmaz. Bir güzel edâ ve sedâ ile okunur.

Lahn-i Arab üzere okunması, yâni Arab'ın üslûbuna, şîvesine göre okunması, hüzünle okunması; ehl-i kitâbın kendi kitaplarını okudukları gibi değil de, daha böyle bir ciddî, vakarlı, dokunaklı şekilde okunması; hattâ okunurken ağlanması tavsiye buyrulmuştur.

g. Kur'an-ı Kerim'i Hatmetmek

Şimdi, bu sohbetimin sonunda, buna benzer hadis-i şeriflerden bir kaç tanesini okumayı düşünüyorum teberrüken.

Kur'an-ı Kerim'de 114 sûre vardır. Kur'an-ı Kerim'in başından okunup sonunda bitirilmesine, yâni 114 sûreyi okuyup, *Fâtiha*'dan

başlayıp *Kul eùzü bi-rabbi'n-nâs*'ta bitirmeye *hatim* denilir. *Hatim* mühür demek… Yâni bir şeyi, seriyi, diziyi tamamlayıp, sonra onu bağlamak, mühürlemek mânâsına geliyor.

Kur'an-ı Kerim'in hatmi çok sevaptır. Peygamber SAS:[14]

عِنْدَ كُلِّ خَتْمَةٍ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ (كر. عن أنس)

RE. 320/6 (*İnde külli hatmetin da'vetün müstecâbeh*) [Her hatimden sonra müstecâb bir dua vardır.] buyurmuştur. Yâni, "Hatim indirildiği zaman yapılan dualar makbul olur." diye bir müjdedir bu. Onun için, o zaman el açıp hatim duası yapıyoruz. Çünkü o zaman dualar makbul.

Kur'an-ı Kerim'in hatmini tavsiye etmiştir Peygamber Efendimiz. Bu hususta tavsiyeleri, meselâ, her ayda bir hatim indirilmesi tavsiyesi vardır. Kur'an-ı Kerim bizim bölümlememizde otuz cüz olduğuna göre, her gün bir cüz okumak demektir. Arabî aylara göre 30 gün çeken aylarda 30 günde, 29 gün çeken aylarda da en sonuncuda iki cüz okuyarak 29 günde bitirmek olabilir. "25 günde bitirilsin!" tavsiyesi vardır... Adamına göre, "20 günde bitirilsin! 15 günde bitirilsin! 10 günde bitirilsin!" diye tavsiyesi vardır.

Yedi günde bitirme, hızlı okuyabilen bazı hafızlar için güzel bir usüldür. İşte o zaman, bir günde okunan miktara *menzil* deniliyor. Hind baskıları, Pakistan baskıları bu yedi günlük yerleri işaret etmişlerdir. Çünkü, onlarda buna riayet eden alim çok... Sonra üç günde okuma vardır, yâni bir günde on cüz okuyarak... Ondan daha hızlı okumayı, Peygamber Efendimiz mânâsı anlaşılmaz

---

[14] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.416, no:2254; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliya*, c.VII, s.260; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.VI, s.279, no:985; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.III, s.125; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.IX, s.390, no:4984; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XIV, s.271, no:1577; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.47, no:4121; Zehebî, *Lisânü'l-İ'tidal*, c.IV, s.412, no:9643; Enes ibn-i Malik RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.160, no:3340; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.777, no:1786; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XIV, s.328, no:14396.

diye, yâni takip edilemez diye tavsiye buyurmamıştır.

Ama menâkıbdan biliyoruz, Bâyezid-i Bistâmî Hazretleri KS, otuz yıl yaya haccetmiş. Her gün de bir hatim yapmış. Günde bir hatim yapacak kadar hızlı okuyabiliyor.

Bizim Şeyh Ömer Ziyâeddin Efendimiz Hazretleri de, Gümüşhânevî Tekkesi'nden... Rahmetli Yusuf Ziyâ Binatlı,[15] profesör, onun oğluydu. Hepsi nur içinde yatsın, makamları a'lâ olsun... Yusuf Ziya Binatlı, açık öğretimde hukuk dersleri veren bir profesör. Hafızdı rahmetli... Ömer Ziyâeddin Efendi altı saatte hatmedermiş. Yâni altı saat, çok hızlı bir şekilde okuyarak hatmedermiş. Yusuf Ziya Bey de sağlığında anlatmış idi: Böyle gözünü kapattığı zaman, Kur'an-ı Kerim'in sayfası gözünün önüne gelirmiş. Kur'an-ı Kerim'i ayet ayet, aşağıdan alıp yukarıya doğru, geri geri bile okuyabilecek kadar kuvvetli hafızdı.

"—Biz şimdi ne yapalım?.. Sayın dinleyicilerimiz, izleyicilerimiz, seyircilerimiz ne yapsın?" denilecek olursa, ben diyorum ki:

"—Bunlardan ibret alalım, utanalım, kendi halimize bakalım! Hiç olmazsa, Kur'an-ı Kerim'in günde bir sayfasını okuyalım!.. Bu bir sayfasını okurken de mânâsını, mealini meal kitaplarından,

[15] Prof. Dr. Yusuf Ziya Binatlı (1914-1998): Hukukçu, üniversite öğretim üyesi. 1914'te İskenderiye'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Medenî hukuk, borçlar hukuku ve işletme hukuku alanlarında kariyer yaptı. Çeşitli adli hizmetlerde bulunan Binatlı, ağır ceza reisliğinden ayrılarak, 1958'de Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin kuruluşunda görev aldı. 1974'te Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi başkanlığı yaptı. 1982'de Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kurucu dekanı oldu. Daha sonra İstanbul'da yerleşti. 30 Nisan 1998'de vefat etti. İstanbul'da Edirnekapı Mezarlığı'nda defnedildi.

tefsir kitaplarından takip edelim. Böylece, hiç olmazsa bir senede bir hatim tamamlayalım!" diye tavsiye ediyorum.

Allah-u Teàlâ Hazretleri içimize aşkını, şevkini versin... Kur'an-ı Kerim'e saygı ve sevgi versin... Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı sarılarak güzelce okumayı, ahkâmını anlamayı, ahkâmına uymayı nasib eylesin...

h. Kur'an-ı Kerim'i Kaç Günde Okumalı?

Şimdi vaad ettiğim hadis-i şerifleri okumak istiyorum sohbetimin sonunda... Kur'an-ı Kerim'in ne kadarda bir okunması gerektiğine dair hadis-i şerifleri okuyayım önce... Peygamber SAS buyuruyor ki:[16]

اِقْرَأْ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ ! قَالَ: إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً . قَالَ: فَاقْرَأْهُ فِي عِشْرِينَ لَيْلَةً ! قَالَ: إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً. قَالَ: فَاقْرَأْهُ فِي سَبْعٍ وَلاَ تَزِدْ عَلَى ذٰلِكَ ! (خ. م. د. عن ابن عمرو)

RE. 78/10 (*İkrai'l-kur'âne fî külli şehrin! Kàle: İnnî ecidü kuvveten. Kàle: Fakra'hü fî ışrîne leyleten! Kàle: İnnî ecidü kuvveten. Kàle: Fakra'hü fî aşrin! Kàle: İnnî ecidü kuvveten. Kàle: Fakra'hü fî seb'in ve lâ tezid alâ zâlike!*)

Bu Abdullah ibn-i Amr ibnü'l-As RA tarafından rivayet edilmiş. Müslim'de, Buhàrî'de, Ebû Dâvud'da olan, sahih bir hadis-i şerif. Peygamber SAS Efendimiz bu mübarek râvîye, Abdullah RA'a demiş ki:

---

[16] Buhàrî, *Sahîh*, c.IV, s.4767; Müslim, *Sahîh*, c.II, s.812, no:1159; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.441, no:1388; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.200, no:6880; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.293, no:2105; Bezzâr, *Müsned*, c.VI, s.337, no:2345; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.392, no:2162; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.396, no:3863; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.991, no:2815; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.293, no:4163.

(*İkraü'l-kur'âne fî külli şehrin!*) "Her ayda bir hatim indir, Kur'an-ı Kerim'i her ayda oku!" (*Kàle: İnnî ecidü kuvveten.*) "Ben kendimde kuvvet hissediyorum, daha hızlı okuyabilirim yâ Rasûlallah! Kuvvetliyim, daha fazlasını yapabilirim." deyince; (*Kàle: Fakra'hü fî ışrîne leyleten!*) "O halde yirmi günde oku!" buyurmuş Peygamber Efendimiz.

(*Kàle: İnnî ecidü kuvveh.*) "Ben güç yetirebilirim daha hızlı okumaya!" deyince; (*Kàle: Fakra'hü fî aşrin.*) "O zaman on günde oku!" buyurmuş, o zaman günde üç cüz ediyor.

(*Kàle: İnnî ecidü kuvveh.*) "Ben kendimde kuvvet hissediyorum, daha hızlı okuyabilirim yâ Rasûlallah!" deyince; (*Kàle: Fakra'hü fî seb'in!*) "Yedi günde oku!" buyurmuş, yâni haftada bir. (*Ve lâ tezid alâ zâlike!*) "Daha da hızlı yapma! Yâni, yedi günde hatmetmek senin için uygundur." buyurmuş.

Diğer bir hadis-i şerif. O da yine Ahmed ibn-i Hanbel rivayeti, Abdullah ibn-i Amr RA'dan:[17]

اِقْرَأْهُ فِي كُلِّ شَهْرٍ ! اِقْرَأْهُ فِي خَمْسٍ وَعِشْرِينَ ! اِقْرَأْهُ فِي عِشْرِينَ !
اِقْرَأْهُ فِي خَمْسَ عَشْرَةَ ! اِقْرَأْهُ فِى عَشْرَةٍ ! اِقْرَأْهُ فِي سَبْعٍ ! لاَ يَفْقَهُ
مَنْ يَقْرَؤُهُ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَلاَثٍ (حم. عن ابن عمرو)

(*İkrai'l-kur'âne fî külli şehrin*) "Kur'an'ı bir ayda bitir! (*İkra'hu fî hamsin ve işrîne*) Yirmi beş günde bitir! (*İkra'hu fî işrîne*) Yirmi günde bitir! (*İkra'hu fî hamse aşrete*) On beşte bitir! (*İkra'hu fî aşrin*) Onda bitir! (*İkra'hu fî seb'in*) Yedide bitir! (*Lâ yefkahuhû men yakrauhû fî ekalle min selâs.*) Üç günden daha hızlı okuyan, mânâsını fehmedemez, derinliğini kavrayamaz! Çünkü, hızlı okuyacağım diye geçer." buyurmuş.

---

[17] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.442, no:1390; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.165, no:6546; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.977, no:2772 ve c.II, s.438, no:4133; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.293, no:4162; RE. 78/11.

Demek ki, üç günden daha hızlı yapanlar, artık çok olağanüstü bir şey yapmış oluyorlar.

i. Kur'an-ı Kerim'i Hüzünle Okumak

Sonra buyurmuş ki, Peygamber SAS Efendimiz:[18]

اِقْرَأ القُرْآنَ بالحُزْنِ ، فإنّهُ نَزلَ بِالْحُزْنِ (طس. ع. وأبو النصر في الأبانة عن عبد الله بن بريدة عن أبيه)

RE. 78/13 (*İkrau'l-kur'âne bi'l-huzni*) "Kur'an-ı Kerim'i hüzün ile okuyun, mahzun mahzun okuyun! (*Feinnehû nezele bi'l-huzn.*) Çünkü o mahzun indi."

Kur'an-ı Kerim, nice nice acı olaylar, mücadeleler, kâfirlerin zulümleri ile karşılaşılarak indi. İmanından dolayı müslümanlar, sahabe-i kiram ne kadar eziyet çektiler... Hüzünle okunacak yâni. Şarkı değil, lâlettayin bir mûsikî parçası değil… Onun ciddiyetini gösterecek tarzda okumak lâzım:[19]

اِقْرَؤُوا القُرْآنَ بِلُحُونِ العَرَبِ و أصْوَاتِهَا ! وَ إيَّا كُمْ و لُحُونَ أهْلِ الفِسقِ وأهْلِ الْكِتَابَيْنِ ! وَسَيَجِيءُ قَوْمٌ مِنْ بَعْدِي يُرَجِّعُونَ الْقُرْآنَ تَرْجِيعَ الْغِناءِ

---

[18] Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.193, no:2902; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.196; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzan*, c.I, s.409, no:1284; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.96, no:313; Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidal*, c.I, s.233, no:893; Büreyde el-Eslemî RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VII, s.351, no:11694; *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.978, no:2777; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.301, no:4179.

[19] Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VII, s.183, no:7223; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.540, no:2649; İbn-i Adiy, *el-Kâmil*, c.II, s.78; Huzeyfe ibn-i Yemân RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.979, no:2779; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VII, s.350, no:11693; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.302, no:4180.

والرَّهْبانِيةِ والنَّوْحِ ، لا يُجاوِزُ حَناجِرَهُمْ ، مفتونة قُلُوبُهُمْ وقُلُوبُ الَّذِينَ يُعْجِبُهُمْ شَأْنُهُمْ (هب. عد. محمَّد بن نصر في الصَّلاة ، وأبو النصر السِّجزي في الأبانة ، عن حذيفة)

RE. 78/15 (*İkrau'l-kur'âne bi-lühùni'l-arabi ve asvâtihâ*) "Kur'an-ı Kerim'i Araplar'ın edâsıyla, sesleriyle okuyun! (*Ve iyyâküm ve lühùne ehli'l-fısk*) Ehl-i fıskın, yâni şarkıcıların, türkücülerin, defçilerin, çalgıcıların mûsikîsi şeklinde okumayın! (*Ve ehli kitâbeyn*) Ehl-i kitabın kendi kitaplarını okuyuş tarzları var, öyle okumayın!" diye de tavsiye buyurmuş.

(*Ve seyecîü kavmün min ba'dî*) "Benden sonra, asırlar geçtikten sonra, ümmetimin içinden bazı insanlar çıkacak; (*yürecciùne'l-kur'âne tercîa'l-gınâi ve'r-rahbâniyyete ve'n-nevhu*) Kur'an-ı Kerim'i şarkı okur gibi okuyacaklar; ruhbanların kendi kutsal kitaplarını okudukları gibi monoton, yâni yeknesak, tatsız bir tarzda okuyacaklar; ve bir de ölü ağlayıcılarının feryad u figanları gibi okuyacaklar."

(*Lâ yücâvizü hanâcirahüm meftûnetün kulûbühüm*) "Kur'an-ı Kerim onların gırtlaklarından daha aşağıya, gönüllerine, kalblerine geçmez. Yâni sırf ağızdan okuyorlar, içten okumuyorlar. Kalpleri fitnelidir. (*Ve kulûbü'llezîne yu'cibühüm şe'nehüm*) Ve onların bu okuyuşlarını beğenenlerin de kalpleri fitnelidir, onlar da fitneye uğramış olacaklardır."

Sonra buyuruyor ki Efendimiz:[20]

اقْرَءُوا الْقُرْآنَ وَابْكُوا ، فَإِنْ لَمْ تَبْكُوا فَتَبَاكَوْا ! لَيْسَ مِنَّا مَنْ

[20] Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.208, no:1198; Bezzâr, *Müsned,* c.IV, s.69, no:1235; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.97, no:314; Muhammed ibn-i Nasr el-Mervezî, *Muhtasar-ı Kıyâmü'l-Leyl*, c.I, s.200, no:156; Sa'd ibn-i Ebî Vakkas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.984, no:2794; Suyûtî, *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.308, no:4190.

لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ (ابن نصر عن سعد بن أبي وقَّاص)

RE. 78/16 (*İkrau'l-kur'âne ve'bkû*) Kur'an-ı Kerim'i okuyun ve ağlayın! (*Ve in lem tebkû fetebâkev!*) Ağlamak gelmiyorsa bile içinizden, ağlıyormuş gibi kendinizi ağlamağa zorlayın! (*Leyse minnâ men lem yeteganne bi'l-kur'ân*) Kur'an-ı Kerim'i dümdüz okuyan da bizden değildir."

Kur'an-ı Kerim'i biraz şöyle kendisine mahsus, güzel Kur'an-ı Kerim okuyuşuyla okumak lâzım!..

j. Kur'an-ı Kerim'i Öğrenmek ve Öğretmek

Sonra, Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[21]

تَعَلَّمُوا القُرآنَ ، وأَقْرِؤوهُ ، وارقُدُوا ! فإنَّ مِثْلَ القُرآنِ لِمَنْ تَعَلَّمَهُ فَقَرأَهُ وَقامَ بِهِ ، كَمَثَلِ جِرَابٍ مَحْشُوٍّ مِسْكًا ، يَفُوحُ رِيحُهُ فِي كُلِّ مَكانٍ ؛ ومِثْلَ مَنْ تَعَلَّمَهُ فَيَرقُدُ وَهُوَ فِي جَوْفِهِ ، كَمَثَلِ جِرَابٍ أُوكِيَ عَلَى مِسْكٍ (ت. ن. ه. هب. حب. عن أبي هريرة)

RE. 253/9 (*Teallemü'l-kur'âne va'kraûhü ve'rkudû! Feinne mesele'l-kur'âni li-men teallemehû fekaraehû ve kàme bihî, kemeseli cirâbin mahşuvvin misken, yefûhu rîhuhû fî külli mekânin; ve meselü men teallemehû feyerkudü ve hüve fî cevfihî, kemeseli cirâbin ûkiye alâ miskin.*)

Buyuruyor ki Efendimiz, bu hadis-i şerifinde:

---

[21] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.156, no:2876; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.78, no:217; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.5, no:1509; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.5, s.499, no:2126; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.227, no:8749; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.432, no:8402; Ebü'ş-Şeyh, *el-Emsâl fi'l-Hadîs*, c.I, s.386, no:334; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.791, no:2269; Süyûtî, *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XI, s.300, no:10835.

"—Kur'an-ı Kerim'i öğreniniz, okuyunuz ve ondan sonra uyuyunuz!"

Yâni, Kur'an-ı Kerim'in bir okunması faslı olacak, yatmadan önce okunacak, ondan sonra uyunacak.

"—Çünkü, Kur'an-ı Kerim'i öğrenen, okuyan ve onun ahkâmına uyan, içi misk kokusu dolu bir dağarcığa benzer. Kokusu her tarafa yayılır, herkes mest olur, memnun olur. Ama Kur'an-ı Kerim'i bildiği halde, okumadan uyuyan kimse de, —yâni gece veya gündüz neyse, okumayan kimse— içinde Kur'an-ı Kerim var ama, bu ağzı bağlı bir misk torbasına benzer. Yâni, içinde misk var ama kokusu yok, çünkü ağzı bağlı..."

Diğer bir hadis-i şerif. Bu da Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan:[22]

---

[22] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.IX, s.130, no:8648; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.118, no:29934; Saîd ibn-i Mansur, *Sünen*, c.I, s.35, no:6; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.279, no:808; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.1, s.286, no:133; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.828, no:2378.

تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَاتْلُوهُ ! فَإِنَّ اللَّهَ جَازِيكُمْ عَلَى تِلاَوَتِهِ ، بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرَ حَسَنَاتٍ ، أَمَا إِنِّي لاَ أَقُولُ: الٓمٓ حَرْفٌ (إبن الضريس عن ابن مسعود)

RE. 253/10 (*Teallemü'l-kur'âne ve'tlûhü!*) "Kur'an-ı Kerim'i öğreniniz ve okuyunuz! (*Feinna'llàhe câzîküm alâ tilâvetihî*) Çünkü Allah, Kur'an okuduğunuz için sizi mükâfatlandıracaktır. (*Bi-külli harfin aşra hasenâtin*) Her harf için, on hasene vererek mükâfatlandıracaktır. (*Emmâ ennî lâ ekùlü elif, lâm, mîm harfun*) '*Elif, lâm, mîm*' bir harftir demiyorum..."

Çünkü *harf,* Arapça'da edat mânâsına da geliyor. Yâni bizim gibi, dilde a, b, c gibi bir harf mânâsına da gelmiyor. "Ben, (*Elif, lâm, mîm*) bir harftir demiyorum. *Elif* bir, *lâm* bir, *mîm* bir harftir demek istiyorum." diye, tek tek, her harfine on hasene verileceğini bildirmiş oluyor. Ve buyuruyor ki:[23]

تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَسَلُوا بِهِ الْجَنَّةَ ، قَبْلَ أَنْ يَتَعَلَّمَهُ قَوْمٌ يَسْأَلُونَ بِهِ الدُّنْيَا .

فَإِنَّ الْقُرْآنَ يَتَعَلَّمُهُ ثَلاَثَةُ نَفَرٍ: رَجُلٌ يُبَاهِي بِهِ ، وَرَجُلٌ يَسْتَأْكِلُ بِهِ ، وَرَجُلٌ يَقْرَؤُهُ لِلّٰهِ (إبن نصر ، هب . عن أبي سعيد)

RE. 253/12 (*Teallemü'l-kur'âne ve selû bihi'l-cennete kable en yeteallemühû kavmün yes'elûne bihî ed-dünyâ. Feinne'l-kur'âne yeteallemühû selâsetü neferin: Racülün yübâhî bihî, ve racülün yeste'kilü bihî, ve racülün yakrauhû li'llâh.*)

Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri'nden rivayet edildiğine göre,

[23] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.534, no:2630; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.828, no:2379; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XI, s.301, no:10838.

Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:

"—Kur'an-ı Kerim'i öğreniniz ve onunla Allah'tan cenneti isteyiniz!" Okuyup, "Yâ Rabbi, Kur'an'ını okuyorum, bana cenneti nasib et!" diye. Ne zamandan önce?.. (*Kable en yeteallemehû kavmün yes'elûne bihi'd-dünyâ*) "Bu Kur'an'ı okuyup da, onunla dünyalık elde etmeye çalışan kavimler ortaya çıkmadan önce, siz Kur'an'ı okuyun ve onunla cenneti isteyin!"

Demek ki, bazıları Kur'an-ı Kerim'i dünyalık kazanmaya alet edecekler. "O olmadan, siz sırf Allah rızası için okuyup, cenneti kazanmayı isteyiniz!" buyruluyor.

(*Feinne'l-kur'àne yeteallemühû selâsetü neferin*) "Çünkü, Kur'an-ı Kerim'i üç kişi öğrenir, üç tip insan, üç cins insan öğrenir:

1. (*Racülün yübâhi bihî*) "Onunla iftihar edip, böbürlenmek için öğrenen insan." Yâni, ben Kur'an biliyorum diye tavır koyup, fiyaka satan, ilmiyle böbürlenen... Bu makbul değil.

2. (*Ve racülün yeste'kilü bihî*) "Kur'an-ı Kerim'le yiyen, geçimini sağlayan, yâni dünyalığını sağlayan kimse..." Bu da makbul değil. Yaptığı iş günah...

3. (*Ve racülün yakrauhû li'llâh*) "Sırf Allah rızası için okuyan... Rabbim bana ne öğretmiş, ne emir buyurmuş, ben onu tutayım diye ihlâsla okuyan..."

İşte öyle, ihlâsla okuyan kimselerden olmağa gayret etmemiz lâzım!..

Başka bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:[24]

---

[24] Dârimî, *Sünen*, c.I, s.83, no:221; Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.7950; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.IV, s.81, no:45; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VIII, s.441, no:5028; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.53, no:403; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VI, s.36; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.208, no:11953; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.63, no:6305; Şâşî, *Müsned*, c.II, s.395, no:778; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XI, s.378, no:2498; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.826, no:2372; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.IV, s.405, no:7133; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XI, s.301, no:10839.

تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَعَلِّمُوهُ النَّاسَ (حم. ك. ق. عن ابن مسعود)

RE. 253/8 (*Teallemü'l-kur'âne ve allimûhü'n-nâs.*) "Kur'an-ı Kerim'i hem kendiniz öğrenin, hem de insanlara öğretin!"

Demek ki, sizler ve bizler, sevgili izleyiciler, hem kendimiz öğreneceğiz; hem de çoluk çocuğumuza, hükmümüz altında olan insanlara, Kur'an-ı Kerim'in okunuşunu öğreteceğiz! Bir de anlamını, ahkâmını, tefsirini öğreneceğiz ki, mûcebince amel edelim!.. Allah-u Teàlâ Hazretleri ne buyurmuşsa, buyruğunu tutalım! Neleri yasaklamışsa, yasakladığından kaçınalım! Böylece rızasını alalım, cennetine girelim, rıdvân-ı ekberine vâsıl olalım!..

Böyle bir niyetle tefsir derslerine, Kur'an-ı Kerim'in izahı sohbetlerine başlamış olduk, Allah-u Teàlâ Hazretleri itmâmını nasib eylesin... Çok ciddî bir işe başladık, yardımcımız olsun...

Aczimize, kusurumuza rağmen sevabını umarak bu işi yapıyoruz. Siz de sevabını umarak dinleyin ve öğrendiklerinizi uygulayın!.. İnşâallah önümüzdeki derslerde *Eùzü-besmele*'den başlayarak, *Fâtiha*'dan başlayarak sırasıyla Kur'an-ı Kerim'in izahını yapalım!..

Siz de kaydedin!.. Hem bandlarınıza, şeritlerinize kaydedin, ses olarak bulunsun... Çünkü koyduğunuz zaman seyahatte, iş yerinizde; bir taraftan iş yapar, bir taraftan seyahat eder, bir taraftan dinlersiniz. Hem de önemli, can alıcı noktalarını, sizin için mühim olan, mühim gördüğünüz kısımlarını, "Ben şunu yazayım da, hatırımda kalsın da, uygulayayım!" diye not alırsanız; oradan da büyük sevaplar alırsınız.

Böylece inşâallah bütün izleyiciler sayısınca, Türkiye sayısınca, Türkçe bilenler sayısınca Kur'an ehli insanlar çoğalır... Dinimiz kuvvetlenir, yayılır, Allah'ın dini cihana hakim olur. Allah'ın dini hakim olunca; ilim, irfan, ahlâk, merhamet, insanlık hakim olur. İnsanlar, àlem-i İslâm, hattâ bütün cihan, bütün insanlar böylece saadete ererler.

Allah-u Teàlâ Hazretleri tevfîkini refîk eylesin... Cümlemizi iki cihanda aziz ve bahtiyar eylesin... *Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû,* aziz ve sevgili izleyiciler!..

06. 10. 1998 – AVUSTRALYA

3. BESMELE HAKKINDA

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri!.. Allah'ın rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı, dünyada ahirette üzerinize olsun... Allah cümlenizi iki cihanda aziz ve bahtiyar eylesin...

Kur'an-ı Kerim'i, o mübarek Allah kelâmı, kitâb-ı mukaddesimizin ilk sayfasını açtığımız zaman,

بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) ile başlıyoruz. Fâtiha'nın başında (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) var. Demek ki, Kur'an-ı Kerim'in sırasına göre, açıklamamıza oradan başlamamız gerekiyor.

a. Hıra Dağı'nda İlk Vahiy

Çok iyi biliyorsunuz, duymuşsunuzdur şimdiye kadar ki, Peygamber SAS Efendimiz kırk yaşına ulaştığı zaman, insanlardan ayrı durmak, sakin sessiz bir yerde tefekküre dalmak arzusu içinde çoğaldı ve Mekke-i Mükerreme'nin o güzelim, çeşit çeşit, görünüşü muhteşem, heybetli dağları içinde Hıra Dağı'nın tepesine çekilmeğe başladı.

Bu Hıra Dağı'nı Mekke-i Mükerreme'ye hac ve umre için giden kardeşlerimiz görmüşlerdir. Çok heybetli bir manzarası vardır. Mevlevî külâhı gibi Mekke ovasında tek başına yükselir. Bakışı bile insanın içine sevinç doldurur, seyri bile hoştur. Fakat çıkışı çok zordur. Bana nasib oldu, herkes kolay kolay çıkamıyor. Çok zorlukla çıkılıyor, bir saat kadar sürüyor. Sıcak var, yokuş var, tehlikeli yerleri var, adetâ emekleyerek çıkılan yerleri var...

Yukarıya çıkıldığı zaman çok muhteşem, çok güzel bir yer; insanın içi ürpertiyle doluyor. Hakîkaten, çok yüksek bir zevk mahsulü orayı seçmek... Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Habîbi, Halîlü'r-Rahmân, Habîbu'llah Muhammed-i Mustafâ Efendimiz

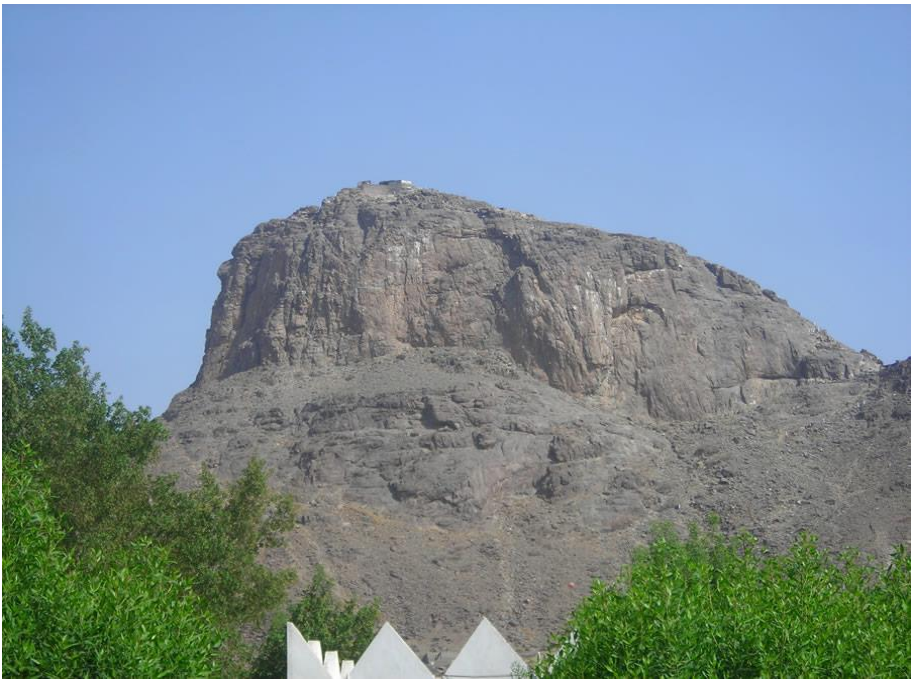

orayı seçmiş. Öyle bir yer ki, herkes istese de, "Gideyim bakayım, şu ne yapıyor, göreyim!" dese bile, kolay kolay uğrayamaz, yanına gelemez.

Peygamber SAS Efendimiz oraya gitmeğe başladı. Hattâ orada gecelemeğe başladı. Bizim de çıktığımızda gece olmuştu sevgili izleyiciler! Oradan şöyle etrafımıza baktık. Bir kere çok latîf bir hava esiyor. Sanki o manzarayı seyredecek yere, küçük bir halı kadar düz bir kaya konulmuş. Sanki onun üzerinde durulsun da, geceleyin etraf seyredilsin gibi... Oradan bakıldığı zaman Harem-i Şerif ve Kâbe-i Müşerrefe görünüyor. Bu çok önemli bir nokta... Kâbe-i Müşerrefe'yi gören bir yer orası...

Mağara da, içe doğru gittikçe daralan çok hoş bir mağara... Oraya girdiğiniz zaman, yukarıya doğru bir yarık tarzında, ileriye doğru gittikçe daralıyor. Bir kişinin rahatlıkla namaz kılacağı bir yer... Bir iki kişi daha olabilir, ama o kadar, yâni çok geniş bir yer değil. Uç tarafı kıvrılıyor, kıvrıldığı için dibi görülmüyor. O çatlaktan bu tarafa doğru, sanki latîf bir hava esiyor. Sıcakta bile gayet hoş bir hava esiyor.

Peygamber SAS Efendimiz işte böyle yüksek, çıkılması son derece zor, hattâ tehlikeli bir yere tek başına inzivaya çekilmeye başlamış idi kırk yaşlarında... Zâten Muhammed el-Emîn diye tanınmış, herkesin hürmet ettiği, sevdiği, saydığı, hakemliğine müracaat ettiği, emanetini getirip teslim ettiği, dullara, yetimlere merhametle yardım eden, çok sevilen, çok güzel huylu bir insan... Oraya gidip, gıdasını alıp geceleri de kalmaya başlayınca; hattâ bazen Hazret-i Hatice Validemiz götürürmüş. Orada bir kaç gün kalınca, Araplar dediler ki:

عشق محمّد ربّه .

(*Aşıka muhammedün rabbehû*) "Muhammed Mevlâsına, Rabbine aşık oldu." Yâni öteki insanlar gibi bir hareket yapmıyor; değişik, hiç görülmemiş bir şeyi yapıyor.

O mağarada kalırken, hicretten on yıl kadar önce, mîlâdî 610 tarihlerinde, orada ilk defa vahiy geldi Peygamber SAS Efendimiz'e... Olağanüstü görüntüler görmeğe ve olağanüstü sesler duymaya başladı. Her şeyi mükemmel bir insan olduğundan, herkeste olmayan bu gibi şeylere hayret etti. Görülmeyen, rastlanılmayan bir olay olduğu için, bu duruma kendisi şaşırdı.

Bir keresinde Hıra Mağarası'nda iken ona füc'eten, ânîden öyle bir hal geldi. Kendisine bir melek geldi ve (*İkra'*) dedi. O ilk defa karşılaşıyor böyle bir olayla. *İkrâ'*, oku demek. Okumak için de, ille önünde yazılı bir metin olmak şartı yok, ezbere okumaya da şâmil bu tabir.

اِقْرَأْ (العلق:١)

(*İkra'*) "Oku! Önünde bir şey olmasa bile, ezberinde olan bir şeyi oku!" (Alak, 96/1) dedi. Fakat ortada okunacak bir şey yok, sadece bir oku emri geliyor, bir görülmemiş varlıktan, yâni melekten...

O da:[25]

مَا أَنَا بِقَارِئٍ .

(*Mâ ene bi-kàriin*) "Ben okuma bilen bir kimse değilim, okuyamam! Okuyucu değilim, okuyabilen bir kişi değilim!" diye cevap verdi. Çünkü daha önceden yazı ile, okuma ile ilgili bir çalışması olmamış bir kimse idi. Yazı yazmamıştı.

O zaman, melek onu şöyle sımsıkı tuttu ve vücudunu sarıp öyle sıktı ki, fazla sıkılmaktan dolayı tâkati kesildi. Sonra salıverdi. Yine, (*İkra'*) "Oku!" dedi. (*Mâ ene bi-kàriin*) "Ben okuma bilen bir kimse değilim!" der demez yine tuttu, yine sardı, sıktı. Sonra yine salıverdi. Sonra yine, (*İkra'*) [Oku!] diye emretti. Bu bir emir tabii, kıraat fiilinin emir şekli. "Ben okuma bilmiyorum!" dedi. Çünkü ortada okunacak bir şey de yok, ne okunduğunu da kendisi henüz tesbit etmiş olmadığından, öyle söyledi.

Üçüncü olarak tekrar sardı ve ondan sonra bir açıklama mâhiyetinde:

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ . خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ.
اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ. الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ . عَلَّمَ الْإِنْسَانَ
مَا لَمْ يَعْلَمْ (العلق:٥-١)

(*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak. Haleka'l-insâne min alak. İkra' ve rabbüke'l-ekrem. Ellezî alleme bi'l-kalem. Alleme'l-insâne mâ*

[25] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.4, no:3; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.139, no:160; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.232, no:26001; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.216, no:33; Hàkim, *Müstedrek*, c.III, s.202, no:4843; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.V, s.321, no:9719; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IX, s.5, no:17499; İshak ibn-i Râheveyh, c.II, s.314, no:840; Hz. Aişe RA'dan.

Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.51, no:13112; Nu'man ibn-i Beşir RA'dan.

lem ya'lem.) [Yaratan Rabbinin adıyla oku! O insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle yazmayı öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.] sözlerini kendisine söyledi. (Alak, 96/1-5)

Bu ayetleri ilk defa, Peygamber Efendimiz o melekten orada duydu. Tabii bu gördüğü görüntü, duyduğu sesler onu çok etkiledi. Eve döndü. O sırada zevcesi Hatice Vâlidemiz, Hatice bint-i Huveylid RA... Onun yanına geldi. Titreme, üşüme hali vardı.

زَمِّلُونِي ، زَمِّلُونِي !

(*Zemmilûnî, zemmilûnî!*)[26] "Beni örtün, beni örtün!.." dedi. Hani, (*Yâ eyyühe'l-müzzemmil*) ayeti var ya; örtün dediği zaman örttükleri için, *müzzemmil* sözü oradan geliyor. *Müzzemmil*, *mütezemmil* demek.

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ (المزمل:١)

(*Yâ eyyühe'l-müzzemmil*) "Ey böyle örtünüp bürünen Rasül!" demek. (Müzzemmil, 73/1)

Tabii örttüler üstünü. Biraz dinlendikten sonra, bu hal geçti. Peygamber Efendimiz:

"—Kendi canımdan korktum, başıma bir hal gelecek!" dedi.

Hazret-i Hatîce Vâlidemiz àrife bir hanımdı, mü'min bir

---

[26] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.4, no:3; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.139, no:160; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.232, no:26001; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.216, no:33; Hàkim, *Müstedrek*, c.III, s.202, no:4843; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.V, s.321, no:9719; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IX, s.5, no:17499; İshak ibn-i Râheveyh, c.II, s.314, no:840; Hz. Aişe RA'dan.

Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.51, no:13112; Nu'man ibn-i Beşir RA'dan.

Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.5, no:4; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.143, no:161; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.428, no:3325; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.325, no:14523; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.275, no:2993; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.V, s.321, no:9719; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.51, no:13113; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.502, no:11631; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

kimseydi. Peygamber Efendimiz'i iyi tanıyordu. Dedi ki:

"—Vallâhi, Allah seni hiç bir zaman perişan etmez! Sen iyi bir insansın... Akrabana iyilik edersin, külfetlere tahammül edersin, sabredersin. Yoksulu kollarsın, misafire ikram edersin, musîbete uğramışlara yardımcı olursun. Yâni, iyi bir insansın!" dedi.

Sonra, bu işleri iyi bilen amcazâdesi Varaka ibn-i Nevfel ibn-i Esed ibn-i Abdü'l-uzzâ isimli bir kimse vardı. Bu zat İbrânice bilirdi, yazı yazmayı bilirdi. İbrânice İncil yazardı. Bir rivayete göre de Arapça yazardı. İhtiyarladığı için a'mâ olmuştu o sırada... Hazret-i Hatice böyle yanına varınca, dedi ki:

"—Amcazâdem, birader-zâdeni dinle! Yâni, benim eşim Muhammed-i Mustafâ'yı bir dinle, bak bir şeyler anlatacak sana!" dedi.

Varaka sordu:

"—Birâder-zâdem, yeğenim ne görüyorsun?"

Peygamber Efendimiz de gördüklerini haber verince, Varaka dedi ki:

"—Müjdeler olsun! O Mûsâ AS'a, İsâ AS'a gelen bir melektir. Sen Hazret-i İsâ AS'ın geleceğini müjdelediği ahir zaman peygamberi olacaksın. Ne mutlu sana!" dedi. "Ah ben de keşke a'mâ olmasaydım, genç olsaydım da, sana yardımcı olsaydım. Seni kavmin, senin doğduğun şehirden çıkartacağı zaman sağ olsaydım da, sana yardım etseydim!" dedi.

Peygamber Efendimiz şaşırdı:

"—Acâib, hayret... Onlar beni yurdumdan çıkartacaklar mı?.."

"—Evet. Senin getirdiğin gibi böyle bir yeniliği, doğru bir şeyi getiren hiç bir kimse yoktur ki, eski düzenlerinin bozulmasını istemeyen kimseler ona düşman olmasın, düşmanlık etmesin, engellemeğe çalışmasın... Bu olağan bir şeydir, sana da engel olacaklar. O günleri ben görürsem, sağ olursam, sana kuvvetli bir şekilde yardımcı olurum." dedi.

Varaka çok yaşamadı, vefat etti. Ama Peygamber SAS Efendimiz'e, Mûsâ AS'a gelen, İsâ AS'a gelen meleğin geldiğini kesin olarak söyledi. Çünkü dinlerle ilgili mâlûmatı vardı, *Ahd-i Atîk*'i ve *Ahd-i Cedîd*'i, yâni Tevrât'ı ve İncil'i bilen bir kimse idi.

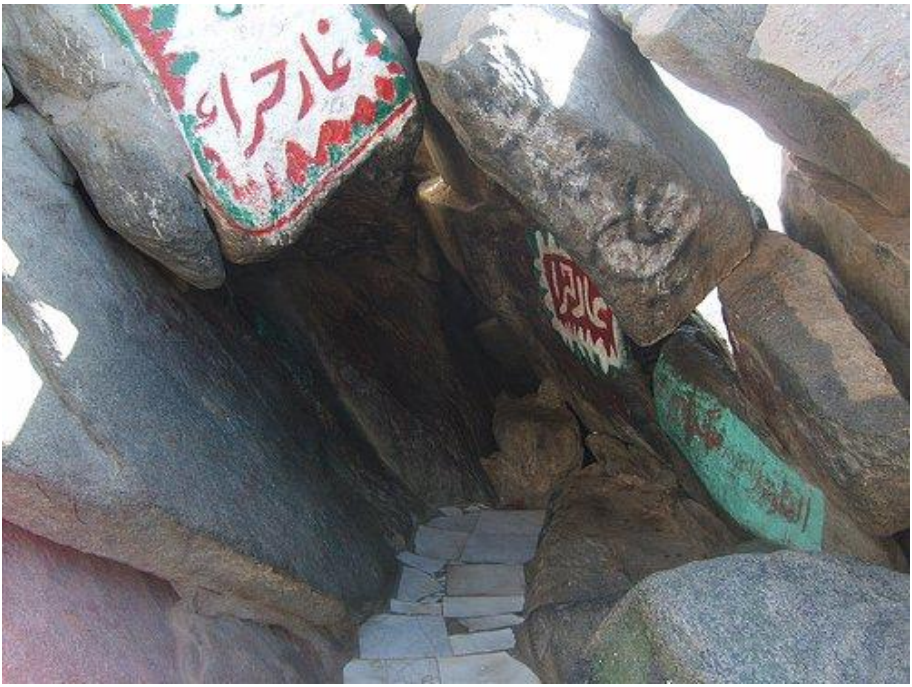

b. Yaradan Rabbinin Adıyla Oku!

Şimdi burada ne denmiş oluyor Peygamber Efendimiz'e?.. İlk defa karşılaştı Kur'an-ı Kerim'le Peygamber Efendimiz;

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ. (العلق:١)

(*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak.*) "Yaradan Rabbinin adı ile oku!" buyruldu. (Alak, 96/1)

Açıklamalara Kur'an-ı Kerim'in başından başlayacaktık demiştik, burada niçin bu olayı zikrediyorum?.. Bir kere Kur'an-ı Kerim'in ilk gelen ayetleri bu ayetler, peş peşe gelen beş tane ayet-i kerime ama, biz geliş sırasına göre anlatmayacaktık. Kur'an-ı Kerim'de sûrelerin ve sûrelerin içindeki ayetlerin sıralanışı ilâhî menşe'lidir. Tevkîfîdir; tarihî değildir, keyfî değildir, ihtiyârî değildir. Allah öyle emretmiştir, öyle sıralanmıştır.

Onun için, biz de bu sıraya riayet edeceğiz. Yâni, *Fâtiha*'dan başlayacağız, Allah nasib ederse, ömür verirse, *Kul eùzü bi-rabbi'n-nâs*'la bitireceğiz.

İlk vahyi niçin okuyoruz?.. İlk vahiyde Peygamber SAS Efendimiz'e Allah-u Teàlâ Hazretleri, "Seni yaratan Rabbinin adı ile oku!" demiş olmasından dolayı; yâni, okumaya Allah'ın adını söyleyerek, Allah'ın adını anarak başlamasını emretmiş olmasından dolayı okuyoruz.

Bizim şimdi, Kur'an-ı Kerim'i açtığımız zamanda ilk karşımıza çıkan, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*) satırıdır. Ondan sonra, (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn.*) geliyor. Araplar zaten, "Ey Allah'ım, ey Mevlâm, senin adınla bu işe başlıyorum." mânâsına;[27]

بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ .

(*Bi'smike'llàhümme*) derlerdi. (*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak.*) ayetinde de, Allah'ın ismiyle başlanması emrediliyor.

Fakat, bu olaylar birkaç defa tekerrür etmiş olmalı... Bir rivayette de Peygamber Efendimiz, Hıra Mağarası'nda başına gelenleri Varaka'ya anlattıktan sonra:

"—Yalnız halvette kaldığım zaman, tek başıma kaldığım zaman, arkamdan 'Yâ Muhammed!.. Yâ Muhammed!' diye ses işitiyorum, kaçıyorum." filân diye söylemiş.

Varaka bu sözü duyunca:

"—Kaçma, öyle yapma! Sana geldiği zaman, ne söyleyeceğini dinle, bekle, sebat et! Sonra gel bana, ne olduğunu haber ver." diye nasihat etmiş.

Demek ki, ilk karşılaştığı olayı Varaka'ya anlatınca, o da böyle bir tavsiyede bulundu. Sonra Peygamber Efendimiz yine oraya gidince:

---

[27] Buhàrî, Sahîh, c.II, s.974, no:2581; Misver ibn-i Mahrame RA'dan. Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1411, no:1784; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.268, no:13854; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XI, s.214, no:4870; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.69, no:3323; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

يَا مُحَمَّد ، قُلْ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ .

(*Yâ muhammed, kul: Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm...*) denildi. (*Ve le'd-dàllîn*)'e kadar bu sesleri duydu. Sonra;

قُلْ: لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ .

(*Kul: Lâ ilâhe illa'llàh*) "*Lâ ilâhe illa'llàh* de!" denildi.

Peygamber Efendimiz Varaka'ya bunları nakletti. Varaka yine:

"—Şehadet ederim ki, sen Meryem'in oğlu İsâ AS'ın müjdelediği ahir zaman peygamberisin!" dedi.

Zâten biliyorsunuz, *İncil*, söz olarak müjde mânâsına geliyor. Hazret-i İsâ AS'ın da konuşmalarının ana konusu, "Ahir zaman peygamberi gelecek, müjdeler olsun!" tarzında Peygamber Efendimiz'i müjdelemesiydi.

"—Mûsâ AS'a gelen melek gibi bir melektir bu... Sen Allah'ın tayin ettiği bir peygambersin. Sen cihadla mükellef olacaksın!" demişti.

Şimdi buradan anlaşılıyor ki, Varaka'nın yanına iki defa gidilmiş. İlkinde o bazı nasihatlarda bulunmuş; ikincide (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn...*) diye Fâtiha Sûresi gelmiş.

Demek ki, "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*" ilk inen Fâtiha Sûresi'nin başında bulunan bir ibâre... Buradan, bu rivayetten onu anlıyoruz. Ama ilk karşılaştığı vahiy, (*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak.*)

Demek ki, Cenâb-ı Hak ilkönce Peygamber SAS'i hazırlamış oluyor. "Rabbinin adıyla oku! O insana bilmediğini öğretmiştir, kalemi öğretmiştir." diyerek o hususlarda bir hazırlama oluyor. Ondan sonra, ona bir kitap ihsân olunacağını imâ ettikten, hatırlattıktan, alıştırdıktan sonra; kitap okumaya, kalemle yazmağa teşvik ettikten sonra, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn...*) diye Fâtiha Sûresi'ni indirmiş oluyor. Demek ki Fâtiha Sûresi, Kur'an-ı Kerim'in İkra'

ayetlerinden sonra inen, ama sûre olarak ilk inen sûresi oluyor.

Allah'ın ismiyle başlamak meselesi, Alak Sûresi'nin ilk ayetlerinde emredilmişti. Burada da fiilen (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*.) denilerek o gösterilmiş ve öyle okuması, öyle söylemesi ifade edilmiş oluyor.

Bu bakımdan, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) Kur'an-ı Kerim'dendir. Nitekim daha önceki peygamberlere de o tarzda, bütün işlere Allah'ın adını anarak başlanması emredilmiş olmalı... Çünkü Sûre-i Neml'de anlatıldığına göre, Sabâ melikesi Belkıs, Hazret-i Süleyman AS zamanında yaşamış. Süleyman AS ona bir mektup göndermişti; "Putperestliği bırak, aya güneşe, yanlış şeylere tapmayı bırak, imana gel!" diye... O mektup kendisine ulaşınca, o da vezirlerini toplamış, olayı onlara haber vermişti:

إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ . إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللهِ

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ (النمل: ٢٩-٣٠)

(*İnnî ülkıye ileyye kitâbin kerîm*.) "Bana soylu, güzel, değerli bir yazı gönderildi. (*İnnehû min süleymâne ve innehû bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*.) Bu gelen yazı Süleyman'dandır; yâni Yemen'in kuzeyinde olan, şimdiki Filistin'de olan o büyük devletin başındaki Süleyman AS'dandır ve (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) diyerek başlıyor." diye bildiriyor. (Neml, 27/29-30)

Demek ki besmele, Süleyman AS'ın da bildiği, daha önceki peygamberlerin de bildiği bir ibâre... Peygamber Efendimiz'e de, Fâtiha Sûresi'nin başında böylece bildirilmiş oluyor.

c. Besmele Fâtiha'dan Bir Ayet midir?

Aziz ve muhterem kardeşlerim! Tabii, *Besmele* Kur'an-ı Kerim'dendir ve her sûrenin başında da ayrıca (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) diye var; sadece Tevbe Sûresi'nin başında yok... 114 sûre olduğuna göre, 113 sûrenin başında (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) var.

Sözleri itibariyle ilâhî olan, Kur'an'dan olan bu (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*), her sûrenin başına Allah öyle emrettiği için mi yazılmıştır, yoksa o sûrelerin birinci ayeti midir?.. Sûreleri birbirlerinden ayırmak için mi başlığın altında yazılmıştır?.. "Sûrenin birinci ayeti değildir ama, o da ilâhî menşe'lidir, onun için sûreyi bununla başlatalım!" diye başına ondan mı konulmuştur?.. Yoksa, birinci ayet (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'dir de, ondan sonra öteki ayetler mi gelmektedir?..

Bu hususta iki rivayet var, onları size biraz açıklamak istiyorum.

Rivayetlerin bir tanesi:

"—Sûrelerin başındaki bu besmeleler, sûrelerin birinci ayetidir. O halde Fâtiha'nın başındaki (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) de, Fâtiha Sûresi'nin birinci ayetidir."

Bu kanaatte olanlar diyorlar ki: "Peygamber Efendimiz'in ashabı, o mübarek alimler, Peygamber Efendimiz de öyle tavsiye ettiği için, Kur'an-ı Kerim'le karışmasın diye, Kur'an-ı Kerim'in

içine, yanına bir şey yazmazlardı. Mâdem yazmışlar, mâdem iki sûrenin arasında, yeni başlayan sûrenin başında var; demek ki Kur'an'dandır ki, ondan yazmışlar. Yazdıklarına göre birinci ayettir, yoksa yazmazlardı." diyorlar.

Bu hususta İbn-i Abbas RA'dan rivayet var:

"—Besmeleyi terk eden, 113 ayeti terk etmiş olur." buyurmuş.

Ebû Hüreyre RA da:

"—Peygamber Efendimiz, '*Fâtihate'l-kitâb* yedi ayettir. Bunların evveli (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'dir.' buyurdu." demiştir.

Ümm-ü Seleme RA da:

"—Peygamber Efendimiz Fâtiha'yı okurdu, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*, *el-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*)'i bir ayet sayardı." demiş. O halde bu son rivayete göre, birinci ayetin bir bölümü olmuş oluyor.

İşte bunlardan dolayı, "O da sûreden olduğundan, imam namazı yüksek sesle kıraat ederek kıldırdığı zaman, bunu da yüksek sesle okuyup Fâtiha'ya öyle başlamalıdır." demişler. Şimdi bu, İmam Şâfiî Hazretleri'nin görüşü...

Ahmed ibn-i Hanbel Hazretleri, bu iki hususta tereddüt etmiş. Mâlikî mezhebinin imamı olan, aynı zamanda hadis alimi olan, *Muvatta'* isimli kitabı yazmış olan İmam Mâlik ibn-i Enes (Rh.A) Hazretleri de, Kur'an'ın içine başka şey yazılmadığını düşünerek:

"—Medine ahalisi, ehl-i Medine, Peygamber Efendimiz'den sonra Medine'de yaşayan ahalinin teâmülünde, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) yüksek sesle okunmuyordu. Binâen aleyh bu besmeleler ne Fâtiha'da, ne de öteki sûrelerde sûrenin birinci ayeti değildir; sûreleri birbirlerinden ayırmak için ve teberrüken, Allah'ın adıyla başlasın denildiği için, emredildiği için yazılmıştır. Onun için ne âşikâre, ne gizli bu besmeleleri okumak doğru değildir, muvâfık olmaz." demiştir.

Demek ki, İmam Şâfiî, "Okunması lâzım!" diyor. İmam Mâlik de, "Medine ahalisi, Peygamber Efendimiz'in tatbikatını bilen insanlar besmeleleri okumuyorlardı; binâen aleyh, okunmaması lâzım! Fâtiha'nın birinci ayeti o değildir." demiş.

Biz Hanefîyiz, İmâm-ı A'zam Ebû Hanife Hazretleri'nin

mezhebine bağlıyız çoğunlukla... Bizim Türkiye'mizdeki tatbikatımızda, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) okunmuyor. Bizim mezhebimize göre, bu besmele Kur'an'dan bir cümledir ama, sûrelerin başında onun bir ayeti değildir. Onların aralarını ayırmak için konulmuştur. Mâdem ki, Kur'an-ı Kerim'in içine başka bir şey yazılmıyordu, o halde besmeleler de Kur'an'dandır. İmâm-ı Şâfiî Hazretleri bir bakıma haklıdır ama, bunların sûrelerin bir parçası olduğuna dair mütevâtir bir rivayet yoktur. O halde sûrenin kendisinden değildir. İmâm-ı Mâlik de bu bakımdan haklıdır.

Onun için, bizim yapmamız gereken, bunu Fâtiha'da namazın içinde okumak vacib değildir. Ama gerek namazda ve gerek namazın dışında, her işin başında okunması sünnettir. Bunun için namazın her rekatında, kıraatin evvelinde sessizce besmele okuruz. Ortasında okumayız, yâni o sûrenin bir parçası anlaşılmasın diye. Cehrî namazlarda da içimizden okuruz. Herhalde en isabetli olan bu olmuş oluyor ve ecdâdımız da böyle yapa gelmişlerdir. Böylece içimizden okuyarak, "Ayettir ama, Fâtiha'nın ayeti değildir." diye, bu tarzda meseleyi toparlamış oluyoruz.

d. Besmele Okumanın Amacı

(*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) üzerine, besmelenin fazîleti üzerine çok kitaplar yazılmıştır. Fakat ben şunu ifade etmek istiyorum: Kur'an-ı Kerim'in ilk inen ayetleri Alak Sûresi'nin ilk beş ayetidir. Sûre olarak ilk inen Fâtiha Sûresi'nin başında, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) vardır. Yâni, Allah'ın ismiyle bir şeyin yapılmış olması çok önemli bir husustur. Bunun üzerinde biraz durmamız gerekiyor.

Neden bu böyle okunuyor?.. Onun sebebi üzerinde derin derin düşünmemiz gerekiyor. Hemen onu açıklayalım, ondan sonra da kelimelerinin izahı üzerinde dururuz. Kelimeleri açıklarız. Birtakım noktalara işaret etmek istiyorum.

Bunu okumaktaki maksadımız ne oluyor?.. "Ne kendim, ne başkası, hatıra gelebilen hiç bir nam ile değil, ancak Allah-u Teàlâ'nın nâmı ile başladığım işe başlıyorum, başlarım." demiş oluyoruz. Yâni, burada (*Bi'smi'llâh*) "Allah'ın ismiyle başlarım!"

derken, Allah'ın ismini öne almak ancak mânâsı ifade ediyor, tahdit ifade ediyor. Yâni, başka hiç bir sebeple değil, kendi adıma da değil, başkası adına da değil; sadece ve sadece Allah rızası için, Allah adına bu işe başlıyorum, başlamaktayım." demiş oluyor insan...

Yâni, "Bu işi kendim için değil, Allah namına, onun emriyle ve onun için yapıyorum!" demiş oluyor. Burada hem te'kid var, hem de Allah'a tam itaat var. Allah'tan başka hiç bir şeyi nazar-ı dikkate almamak, sadece Allah'ın rızasını düşünmek var... Çok önemli bir nokta... Çok önemli olduğu için de, Allah-u Teàlâ Hazretleri ilk ayetlerde Allah'ın ismiyle başlanmasını söylemiş oluyor.

Demek ki biz, yapacağımız her işi nasıl yapmalıyız?.. Allah için yapmalıyız. Allah adıyla, Allah namına, Allah ile, Allah'a dayanarak, Allah'a güvenerek, Allah yolunda, Allah rızası için yapmalıyız. Bunları hepsi (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'in içinde, mânâsında saklı olduğu için... (*Lâ ilâhe illa'llàh*) mânâsı var, (*İlâhî ente maksùdî ve rıdàke matlûbî*) "Yâ Rabbi, ben ancak senin rızanı istiyorum! Başka hiç bir şey beni ilgilendirmiyor, başka hiç bir şeyin peşinde değilim." mânâsı var. İmanın tam has, gönlünün tam ihlâslı hâlis muhlis görünümü olmuş oluyor. O bakımdan çok önemli bir ibare olmuş oluyor.

Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri de, bu önemi vurgulamak için bu hususlarda nasihat buyurmuş, bazı hadis-i şerifler irad etmiştir. Meselâ:[28]

بسْم الله الرَّحمنِ الرَّحِيمِ مِفْتاحُ كُلِّ كِتابٍ (خط. في الجامع
عن أبي جعفر محمد بن علي)

(*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm, miftàhu külli kitâbin*)

[28] Hatîb-i Bağdâdî, *el-Câmiu'l-Ahlâku'r-Râvî,* c.II, s.122, no:547; Ebû Ca'fer Muhammed ibn-i Ali Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.866, no:2490; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XI, s.107, no:10360.

“Besmele, şu *Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm* ibaresi her yazının, kitabın anahtarıdır, başlangıcıdır.” buyurmuş.

Demek ki, bir yazıya başlarken (*Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm*) ile başlamak lâzım! Kendisi de öyle yapardı. Başka yerlere mektup gönderirken, önce besmeleyi yazdırırdı.

Sonra buyurmuş ki:[29]

كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ فِيهِ بِبِسْمِ اللهِ ، فَهُوَ أَبْتَرُ (عبد القادر الرهاوي في الأربعين عن أبي هريرة)

(*Küllü emrin zî bâlin lem yübde’ fîhi bi-bi’smi’llâhi, fehüve ebter*.) “Her mühim bir iş ki, besmeleyle başlanmamışsa, besmele okunmadan o işe girişilmişse; o iş kesiktir, sonu yoktur, güdüktür.”

Demek ki, her mühim işe (*Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm*) diye, bu mânâları düşünerek başlamamız emredilmiş oluyor.

Onun için, (*Bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm*) fevkalâde önemlidir. Biz de her işimizi bu mânâları düşünerek yapmalıyız.

“—Kendim için değil, keyfim için değil, zevkim için değil, menfaatim için değil, bir başkasının hatırına değil, bir başkasının gönlü hoş olsun diye değil, bir başkası istiyor diye değil; bu işi sırf Allah rızası için yapıyorum!” demiş oluyoruz.

Tabii burada da bir işaret var: Hayatımızı böyle geçirmeliyiz. Başkasının hatırı için, başkasına dalkavukluk yapacağız diye, başkasının gönlü hoş olsun diye veya kendi keyfim olsun, nefsimin arzusu yerine gelsin diye yaşamamalıyız! Hayatımızın bütün fiilleri sırf Allah rızası için olmalı!.. Onun için, büyüklerimiz bize neyi öğretmişlerdir?.. Bir hadis-i kudsîden alınıp, bizim ifademize uygun hale getirilip söylenmiş olan:

---

[29] *Kenzü’l-Ummâl*, c.I, s.866, no:2491; *Keşfü’l-Hafâ*, c.II, s.959, no:1964; *Câmiu’l-Ehàdîs*, c.XV, s.314, no:15584.

إِلٰهِي أَنْتَ مَقْصُودِي ، وَرِضَاكَ مَطْلُوبِي .

(*İlâhî ente maksùdî, ve rıdàke matlûbî*) "Ey benim Rabbim, sadece sen benim maksûdumsun ve ben sadece senin rızanı kazanmak istiyorum!" düşüncesini öğretmişlerdir.

İşte hayatın en mühim düşüncesi budur. Bir müslümanı diğer insanlardan ayıran en mühim nokta budur. Başkası menfaat için çalışır, keyif için çalışır, zevk için çalışır, yapacağı her işi böyle yapar. Ama bir müslüman sırf Allah için yapar, Allah'ın rızasını kazanmak için yapar.

e. Bi'smi'llâh Kelimesi

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'in başındaki *bi-* harfi, aslında (باسم الله) *bi-ismi'llâh* şeklindedir. (اسم) *İsim* kelimesinin başındaki hemze atlandığı için, *Bi'smi'llâh* deniyor. (الله) *Allah* kelimesinin başındaki hemze de, hemze-yi vasıldır; *isim* kelimesinin başındaki hemze de, hemze-yi vasıldır. İki söz arasında kaldığı zaman vasledilir, yâni ulanır, eklenir. Onun için *bi-ismi-allah* demiyoruz, *Bi'smi'llâh* diyoruz

.

İsim, bildiğimiz bir kelime; Allah-u Teàlâ'nın yarattığı varlıkların adlarına isim deriz. Bir şeyin zihinde anlaşılmasına alâmet olan, delâlet eden kelimedir. *Bi'smi'llâh*; Allah'ın ismiyle mânâsına da gelir, Allah ismi ile mânâsına da gelir. Çünkü *Allah* sözü mâbudumuzun, yaratanımızın, bizi halk eden, bize rızık veren Mevlâmızın, Rabbimizin ism-i hassıdır; belki ism-i zâtıdır, ism-i alemidir. Bunlar arasında ince farklar vardır.

Meselâ, bir şeyi önce zihinde düşünüyor, ondan sonra o kelime vasıtasıyla onu tanıyorsak, o ism-i has oluyor. Ama doğrudan doğruya tanıyorsak, daha başka bir düşünceye varmadan bizzat idrak edip tanıyorsak, o zaman ism-i alem oluyor. Bu *Allah* sözü, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin ism-i alemidir. Yaradanımızın adı

budur, Allah'tır.

Allah kelimesinin kökeni, ne zamandan çıktığı araştırıldığı zaman, çok derinlere gittiği görülüyor. Araplarının eslâfının, ecdâdının, tâ kökenlerinin zamanına kadar gidiyor. Çok mühim bir kelime... Çeşitli izahlar var. Ama o uzun teferruatı bir tarafa bırakacak olursak, Arapça'da dışarıdan gelme bir kelime değil. Dışarıdan gelen bir kelime olsa, *ucme* olduğu için *gayr-i münsarif* olur diyor alimler.

Başındaki elif-lâm ta'rif olsa, o zaman yâ denildiği zaman (*Yâ Allah!*) denmez, (*Yâ eyyüha'llàh!*) demek gerekir. Öyle denmediğine, göre o değil. Böyle ince dilbilgisi izahları yaparak söylüyorlar.

"Allah" yaradanımızın ismi, ism-i alemidir. Bundan ne çıkar?.. Allah sözü başka bir varlığa söylenemez! Putlar için, kavimlerin tapındığı başka varlıklar için söylenemez! Yâni putlar için, insanların, kavimlerin tapındığı başka varlıklar için söylenemez! Sadece vâcibü'l-vücûd olan Allah-u Teàlâ Rabbimiz, o isimle isimlendirilir.

Başka varlıkların isimleri, meselâ tanrı diyebilirler; Lât, Uzza, Menât vs. İnsanların tapındığı şeylerin başka isimleri olabilir. O isimler ayrı... Ama Allah kelimesi, tarihi çok derinlere giden bir muhteşem kelimedir. Onu İngilizce *god* kelimesiyle, veya Almanca *got* kelimesiyle, veya Fransızca *dio* kelimesiyle karşılamak ve tercüme etmek de çok yanlış olur! Çünkü o kavimler, *god* sözünü, *got* sözünü, *dio* sözünü düşündükleri zaman, onların hatırına başka şeyler gelir. Binâen aleyh, Allah sözünün delâlet etmediği başka şeyler hatıra geldiği için, Allah sözünün tercümesi olmaz. Allah sözü Allah diye tercüme edilir.

Eskiden ezanı Türkçeleştirmeğe kalkışmışlar. Dini bilmeyen, Arapça'yı bilmeyen, ilimde eksik olan kimseler, (*Allàhu ekber*)'i "Tanrı uludur." diye tercüme etmişler. Olmaz!.. "Allah uludur." olur, "Tanrı uludur." olmaz. Neden?... Çünkü tanrı, eğer Hintlilerin taptığı inekse, o zaman niye ulu olsun; ondan daha büyük fil var, zürâfa var... Yâni öyle şey olmaz! Allah yerine tanrı kelimesi kullanılamaz. Kullanılırsa, kâfi gelmez. Bunu bileceğiz. Ona göre Allah kelimesini kullanacağız.

Başka hiç bir tanrıya Allah adı verilmemiş. Kavimlerin

tapındığı bâtıl putlara dahi hiç bu isim verilmemiştir. O bakımdan, bunun ayrıca böyle olduğunu bilmek çok önemli oluyor.

"Mürteceldir; yâni irticâlen ve Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne verilmiş, sırf ona mahsus bir isimdir." diyor alimler.

Gayr-i müştaktır, yâni bir başka yerden çıkmış değildir. İmam Fahreddîn-i Râzî de öyle demiş.

Allah sözüne, kelimesine *lafza-i celâl* derler. "Lâfza-i celâl ism-i alemdir, müştak değildir. Bütün eski usül alimleri, fakihler bu kanaate varmışlardır." diye söylüyorlar. Demin anlattığım sebeplerle böyle izah ediyorlar.

f. Rahmân ve Rahîm Kelimeleri

Rahmân kelimesi, bu da has isimdir. Allah-u Teàlâ'ya has, yâni Allah-u Teàlâ'ya mahsus bir isimdir. Aslında *rahime-yerhamu*, merhamet etmek sıfatından geliyor ama, eğer o sıfat gàlib halde ise, çoksa, o zaman sıfat-ı gâlibe, böyle ism-i has olur. Galebe çok artınca, yâni o mânâ çok kuvvetli olunca, isim olarak kullanılır.

Rahmân böyle bir sıfattır. Yâni sıfat olmasına rağmen isim haline gelmiştir ve insanlardan, mahlûklardan hiç birisine Rahman denmez. Sadece Allah'a Rahman denilir. Çünkü merhameti o kadar çoktur, o kadar gàlibdir, o kadar mukayese kabul etmez miktardadır ki, ondan dolayı Rahmanlık sadece Allah-u Teàlâ Hazretlerine lâyıktır. Sırf onun için kullanılır. Öyle kullanılmıştır. Başkası için de kullanılmamıştır, hiç kullanılmışı yoktur dilde... Demek ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne mahsustur o söz.

Rahîm kelimesi, yine *rahime-yerhamü* fiilinden sıfat-ı müşebbehe veyahut mübalağa-i ism-i fâildir. Yâni, çok merhamet eden. Ama bu, insanlar için kullanılır. Çok merhamet edici demektir. Mânâsı Rahman'dan daha aşağıda olduğundan, dar olduğundan Cenâb-ı Hakk'ın sıfatlarından biridir, Allah'tan başkası için de kullanılabilir.

Nitekim, Tevbe Sûresi'nin bir ayetinde de Peygamber Efendimiz'i anlatırken, Allah-u Teàlâ Hazretleri, *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ ، عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ

عَلَيْكُمْ بِالمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ (التوبة:١٢٨)

(*Lekad câeküm rasûlün min enfüsiküm azîzün, aleyhi mâ anittüm harîsun aleyküm bi'l-mü'minîne raûfun rahîm.*) "[Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir.] O Muhammed-i Mustafâ, Habîbullàh, Rasûlüllàh size çok düşkündür. Mü'minlere çok merhamet edicidir, çok re'fetlidir, yumuşak kalplidir; onları çok sever, onlara çok merhamet eder." buyurmuştur. (Tevbe, 9/128)

Şimdi, tabii, burada yine anlatmak istediğim, söylemek istediğim bir husus var. *Rahmân*'la, *Rahîm* arasındaki fark nedir?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Rahmanlığı ezeldendir ve ebede doğru yaygındır. Bütün varlıklara şâmildir. Böyle bir şey

hiç bir yaratığa ait olamadığından, bu sadece Allah için kullanılıyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri, Rahmanlığının eseri olarak bütün yaratıklara lütfetmiştir. Ezelden, vehbî olarak, yâni hiç kimsenin kesb ü ihtiyârıyla değil, sırf onun Rahmanlığıyla...

Meselâ, Allah bizi niçin insan yarattı?.. Bu bizim ihtiyarımızla değil, kesbimizle, çalışmamızla değil. Ağacın ağaç olması, taşın taş olması; onların arasından bizim seçilip de insan olmamız, bizim çalışmamıza bağlı değildir. Onun Rahmanlığı, ezelden...

Ama rahimlik kulun kesbine, ameline bağlıdır. Çalışırsa, Allah'ın rahmetine mazhar olur. O bakımdan, Allah-u Teàlâ Hazretleri, "*Rahmâne'd-dünya ve Rahîmü'l-âhireh*" denmiştir. Başka rivayetler de var. Yâni dünyada mü'min-kâfir, hepsine merhamet ediyor, rızık veriyor. Mahlûku olduğu için, bir takım ikramlarda bulunuyor. Kâfir olsun, müşrik olsun veriyor. Ama ahirette sadece mü'mine verecek, hak edene verecek, amelinin karşılığı olarak verecek. İşte o ahiretteki verişi rahimliğinden; ama evvelden, ezelden takdir buyurduğu şeyler Rahmanlığından...

Demek ki rahmanlık, kâfirlere ve diğer bütün varlıklara, müşriklere, diğer canlılara, cansızlara... hepsine birden olduğundan, umûmî olduğundan, bu kadar umûmî bir merhamete hiç bir varlık sahip olamadığından, Rahmanlık Allah'a mahsustur. Ama Rahimlik, merhametlilik insanlarda da kendi çapında, kendi miktarında olabiliyor.

Şimdi, bunların tercümesini yapmaya kalktıkları zaman, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni *tanrı* diye tercüme etmek doğru olmaz. Evet Allah tanrıdır, çünkü ma'buddur, ibadet ediliyor. Ama ma'budlar, ibadet edilen varlıklar; insanların kimisi Allah'a ibadet etmiş de, kimisi de maalesef Allah'tan gayrı yalan yanlış şeyleri ma'bud sanmış, ibadet etmiş. Onlar da ma'bud ediniliyor, tanrı deniliyor. Demek ki, tanrı kelimesi Allah kelimesini karşılamıyor, Allah kelimesinden farklı.

Arapça'da da öyledir. Arapça'da *tanrı* kelimesinin karşılığı *ilâh*'tır. Ama, Allah kelimesinin karşılığı Türkçe'de tanrı olamaz, Allah diye tercüme etmek lâzım. Çünkü başka türlü söylersek, mânâ ifade edilmemiş olur.

Fransızca'da da böyledir, Almanca'da da böyledir, İngilizce'de de... O kelimeler Allah'ı ifade etmez. O kelimeyi sorduğunuz

zaman o, saçları uzun, sarışın Hazret-i İsâ'yı düşünür. Veya daha başka bir şeyi düşünür. Demek ki medlûlu, zihindeki kavramı tam ifade etmediğinden, Allah demek lâzım!..

Rahmanlığı; esirgeyici diyorlar, bağışlayıcı diyorlar, acıyıcı diyorlar... Bunlar da karşılığı olamaz. Bunu uzun uzun izah etmiştir alimler. Çünkü, Türkçe'de esirgemek, bir şeyi kıskanıp da vermemek, mahrum etmek mânâsına da gelir. Meselâ:

"—Niye benden bir selâmı bile esirgedin?" derler.

Yâni, "Niye vermedin, niye cimrilik yaptın?" mânâsına. Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne esirgeyici dersek, o zaman tam ters bir mânâ çıkmış oluyor. Rahmanlığı değil de, sanki cimrilik isnad edilmiş gibi oluyor. "Esirgemek" doğru olmuyor, Rahman diyeceğiz.

Acıyan... Acımak da işte, "Kolum acıyor, başım acıyor, dizim acıyor..." filân diyoruz. Yâni, ağrısı olmak mânâsına da geliyor. O da uygun değil.

Binâen aleyh, bizim ecdâdımız "yarlıgayıcı" demiş. *Mevlid*'de, "*Rahmetinle yarlıgagıl yâ Ganî!*" diye geçiyor biliyorsunuz. Yarlıgamak Süleyman Çelebi tarafından kullanılmış. Ne demek?.. O da *yâr* kelimesinden, dost kelimesinden geliyor Farsça'dan. Yâni yar muamelesi, dost muamelesi yapmak. Yâni dostça, severek muamele etmek demektir. Eh yar muamelesi yapmak, yarlıgamak biraz oluyor ama, o da isim değil, sıfat... O bakımdan tam ifade etmiyor.

Sonra, "Rahmân ve Rahîm olan" desek, "Önce değildi de, sonradan mı oldu?" diye bir zorluk çıkıyor, tam ifade etmiyor. Acımak uygun olmuyor...

Demek ki, Rahmân'ın ne olduğunu öğreneceğiz. Sırf Allah'a mahsus, çok engin bir merhamet ifade ettiğini, her varlığa merhametinin çokluğunu anlayacağız. Rahman'ı Rahman olarak ezberleyeceğiz. Allah'ı Allah diye kullanacağız. Yerine ötekiler tutmuyor, tam karşılamıyor.

Rahîm de, merhametli mânâsına bir sıfattır. Demek ki rahmeti mü'mine, kâfire ezelden şâmil olan, hepsine erişmiş olan, Rahman; ve mü'minleri de itaat ettikleri için, yolunda gittikleri için, yaptıkları işleri kendi rızası için yaptıkları takdirde ahirette mükâfatlandıracak olan Rahîm Allah'ı düşünerek, insan

besmeleyi çektiği zaman, işe öyle başlamış oluyor. O halde bu, besmeleyi çekerek her işe başlamak, çok önemli bir husus oluyor.

Bu mânâları düşüne düşüne, inşâallah (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'i bundan sonra böylece zevkle okuyalım!..

g. Şeytandan Allah'a Sığınılması

Kur'an-ı Kerim'e başlanırken, bir de biliyorsunuz *eùzü* çekiliyor. O da, bir ayet-i kerimede Allah'ın emridir bize:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (النحل:٩٨)

(*Ve izâ kara'te'l-kur'âne festeiz bi'llâh*) "Kur'an-ı Kerim'i okuduğun zaman Allah'a istiàze et, (*mine'ş-şeytàni'r-racîm*) racîm olan şeytanın şerrinden Allah'a sığın!" buyruluyor. (Nahl, 16/98)

Çünkü ne olabilir?.. İnsan ya Allah'ın rızasını kazanmak için iş yapar, ya da şeytana uyar. Şeytanın kandırmasıyla günah olan, haram olan, yanlış olan bir işi yapar. O bakımdan şeytana uymamayı da, şeytana tapınmamayı, şeytanın yanlış vesveselerine aldanmamayı da düşünmesi lâzım bir insanın...

Onun için, *eùzü-besmele* çekmemiz lâzım! Yâni, Allah'a şeytandan sığınmak lâzım! Rahmetinden koğulmuş, tard edilmiş, huzurundan atılmış o şeytandan Allah'a sığınmak lâzım; çünkü insanları kandırmak için uğraşan bir varlık...

Rahmeti engin olan, merhameti engin olan, mutì kullarını, mü'min kullarını da ahirette mükâfatlandıracak olan Allah'ın, o mükâfatını düşünerek; ezelde bize ihsan ettiğini lütuflarını, nimetlerini düşünüp şükür dolu olarak; ahiretteki mükâfatları da kaçırmamayı, azaba uğramayıp, aksine lütfa ermeyi düşünerek bir işi yapmayı sağlayan bir ibare olmuş oluyor bu *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim*... Yâni, insan okudukça, derin derin düşündükçe, besmeleye karşı muhabbeti daha çok artıyor.

İnşâallah, besmele bundan sonra gözümüzün önünde daha çok bulunsun... Her işimizi bu mânâları düşünerek yapmaya gayret edelim!.. Allah-u Teàlâ Hazretleri her işi rızâsına uygun yapmayı cümlenize, cümlemize nasib eylesin...

h. Besmele Duası

Ben bu sohbetimde böylece, besmelenin ne kadar mühim olduğunu, ne kadar derin anlamı olduğunu kırık dökük cümlelerimle anlatmış oldum.

Bir de bu sohbetimin sonunda... Hocamız cennet-mekân Mehmed Zâhid Kotku Hazretleri'nin, biliyorsunuz, bize hadis-i şeriflerden, Kur'an-ı Kerim ayetlerinden topladığı bir kitabı, *Evrâ'd-ı Şerife'*si vardır. Sabahları okuruz. Kardeşlerimiz her zaman okurlar. Orada, salı günü evradı arasında, bu (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'le ilgili çok güzel bir dua var:

"Yâ Rabbi!" diyor, "Ben senden şu duamda zikrettiğim, istediğim şeyleri (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'in hürmetine, azametine, celâline, cemâline, kemâline, heybetine, menzilesine, kuvvetine, ceberûtuna, ululuğuna, senâsına, bahâsına, kerâmetine, saltanatına, bereketine, izzetine, kuvvetine, kudretine dayanarak istiyorum!" mânâsına, güzel bir dua, çok duygulandırıcı bir dua... Onu okuyarak, sohbetimi tamamlamak

istiyorum.

Kur'an-ı Kerim tefsirine böylece, bu akşam, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'in izahıyla başladık. Allah-u Teàlâ Hazretleri, bu tefsir izah sohbetlerimizde bizi tevfîkàt-ı samedâniyyesine mazhar eylesin... Bu işi, sonuna kadar tamamlamayı ihsân eylesin... Bunu diliyoruz ve daha başka lütuflarını diliyoruz.

Onun için, Hocamız'ın öğrettiği bu duayla sohbetimi bitirmek istiyorum:

بِسْـــــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ بِحَقِّ بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِحُرْمَةِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِفَضْلِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِعَظَمَةِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِجَلَالِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِجَمَالِ بِسْـمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِكَمَـالِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِهَيْبَةِ بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِمَنْزِلَةِ بِسمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِمَلَكُوتِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِجَبَرُوتِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِكِبْرِيَاءِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِثَنَاءِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِبَهَاءِ بِسْـمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِكَـرَامَةِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِسُلْطَانِ بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَبِبَرَكَةِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ وَبِعِـزَّةِ بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ، وَ بِقُوَّةِ بِسْـــمِ اللهِ

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيـمِ ، وَبِقُدْرَةِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اَنْ يُوَفِّقَنَا

لِاِتْمَامِ تَفْسِيرِ الْقُرْاٰنِ الْكَرِيمِ.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

Allàhümme innî es'elüke bi-hakkı bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-hürmeti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-fadli bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-azameti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-celâli bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-cemâli bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-kemâli bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-heybeti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-menzileti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-melekûti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-ceberûti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-kibriyâi bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-senâi bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-bahâi bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-kerâmeti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-sultàni bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-bereketi bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-izzeti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-kuvveti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm,

Ve bi-kudreti bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm, en yüveffikanâ li-itmâmi tefsîri'l-kur'âni'l-kerîm.[30]

---

[30] Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Allah'ım, Besmele hakkı için; Besmele'nin hürmeti, Besmele'nin fazileti, Besmele'nin büyüklüğü, Besmele'nin yüceliği, Besmele'nin güzelliği, Besmele'nin mükemmelliği, Besmele'nin heybeti, Besmele'nin mertebesi, Besmele'nin geçerli olduğu alan, Besmele'nin gücü, Besmele'nin yüceliği, Besmele'nin övgüsü, Besmele'nin değeri, Besmele'nin kerameti, Besmele'nin kuvveti, Besmele'nin bereketi, Besmele'nin izzeti, Besmele'nin gücü ve Besmele'nin kudreti hakkı için senden Kur'an-ı Kerim tefsirini tamamlamaya muvaffak olmamızı istiyorum.

يَا اِلٰهَنَا !

اِرْفَعْ قَدْرَنَا ، وَ اشْرَحْ صُدُورَنَا ، وَ يَسِّرْ أُمُورَنَا . وَ ارْزُقْنَا مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ. بِفَضْلِكَ وَ كَرَمِكَ يَا مَنْ هُوَ كٓهٰيٰعٓصٓ حٰمٓعٓسٓقٓ ، وَنَسْئَلُكَ اللَّهُمَّ بِجَلَالِ الْعِزَّةِ وَجَمَالِ الْهَيْبَةِ وَجَبَرُوتِ الْعَظَمَةِ ، اَنْ تَجْعَلَنَا مِنْ عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ؛ اَلَّذِينَ لَاخَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. وَأَنْ تُصَلِّيَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ.

Yâ ilâhenâ! İrfa' kadrenâ, ve'şrah sudûrenâ, ve yessir umûrenâ, ve'rzuknâ min haysü lâ yahtesib. Bi-fadlike ve keremike yâ men hüve kâf hâ yâ ayn sâd, hâ mîm ayn sîn kàf... Ve nes'elüke'llàhümme bi-celâli'l-izzeti ve cemâli'l-heybeti ve ceberûti'l-azameh, en tec'alenâ min ibâdike's-sàlihîn. Ellezîne lâ havfun aleyhim ve lâ hüm yahzenûn, bi-rahmetike yâ erhame'r-râhimîn... Ve en tüsalliye alâ seyyidinâ muhammedin ve alâ âli seyyidinâ muhammed.[31]

---

[31] Ey Rabbimiz! Kadrimizi, değerimizi yükselt! Kalbimizi genişlet, işimizi kolaylaştır. Hesap edilemeyen rızıklarla bizi rızıklandır. İhsanın ve keremin hürmetine ey *Kâf, hâ, yâ, ayn, sâd* ve *Hâ, mim, ayn, sin, kaf* olan!

Ey Allahım, izzetinin celâli, heybetinin cemâli, büyüklüğünün ceberûtu hakkı için; rahmetinle bizi kendilerine ne korku ne de üzüntü dokunmayacak olan salih kullarından kılmanı istiyorum, ey merhametlilerin en merhametlisi. Ve yine Efendimiz Muhammed SAS'e salât etmeni ve âline rahmet etmeni istiyorum.

اَللَّهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ.

اَللَّهُمَّ ارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ رَحْمَةً عَامَّةً.

Allàhümme innâ nes'elüke mine'l-hayri küllihî, ve neùzü bike mine'ş-şerri küllihî. Allàhümme'rham ümmete muhammedin rahmeten àmmeh...[32]

Rabbimiz, Ümmet-i Muhammed'e lütfuyla keremiyle muamele eylesin... Bizi dünyanın ve ahiretin her türlü hayırlarına bu dua berekâtıyla, lütfuyla, keremiyle, Habîb-i Edîb'i hürmetine nâil eylesin... Hem dünyada, hem ahirette aziz ve bahtiyar eylesin...

Sevgili ve değerli Akra ve Ak-Televizyon izleyicileri, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

13. 10. 1998 - ALMANYA

[32] Ey Allahım, biz senden hayırların hepsini istiyoruz ve şerlerin hepsinden sana sığınıyoruz. Allahım, Ümmet-i Muhammed'e umûmî olarak rahmet eyle!

4. ŞEYTANDAN ALLAH'A SIĞINMAK

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

*A*ziz ve sevgili Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri!

Allah hepinizden razı olsun... Sevdiği, razı olduğu işleri yapmayı; ömürlerinizi rızasına uygun geçirmeyi nasib eylesin... Tevfîkini cümlenize refîk eylesin... Cümlenize yardım eylesin... Hepinizi dünyada ahirette mes'ud ve bahtiyar eylesin...

a. Kur'an Okurken Şeytandan Allah'a Sığınılması

Şimdiye kadarki tefsir sohbetlerimizde, *besmele*'yi anlatmıştık en son... Bir de biliyorsunuz, Kur'an-ı Kerim okunurken namazın birinci rekâtında da, namazın haricinde de Kur'an-ı Kerim'in kıraati başladığı zaman, tilâveti başladığı zaman, sadece "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*" denilmiyor; "*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm. Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*" deniliyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin İkra' Sûresi'yle:

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (العلق:١)

(*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak*) "Yaratan Rabbinin adını anarak, onunla okumaya başla!" (Alak, 96/1) dediğini anlatmıştım eski sohbetlerimizde. Demek ki, Kur'an-ı Kerim'in ilk başlangıcında Cenâb-ı Hak Peygamber Efendimiz'e, adıyla başlamayı tavsiye ediyor.

Bir başka ayet-i kerimede de:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (النحل:٩٨)

(*Ve izâ kara'te'l-kur'âne fe'steiz bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*) "Kur'an-ı Kerim okuduğun zaman Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne istiàze eyle, şeytandan Allah'a sığın!" deniliyor. (Nahl, 16/98)

Bu, şeytandan Allah'a sığınmak meselesi, bütün alimlere göre sünnettir. Hatta bazı büyük alimler, bazı din büyükleri vacib

demişlerdir. Namazın dışında, sadece Kur'an-ı Kerim okunurken eùzü besmele okunması da mendubdur. Bu bakımdan, bugünkü konuşmamda *eùzü-besmele*'yi de anlatarak, eğer vakit olursa Fâtiha'nın açıklanmasına geçeceğim.

Bu *eùzü*, şeytandan Allah'a sığınmak konusunda bazı ayet-i kerimeleri okumak istiyorum. Allah-u Teàlâ Hazretleri bir ayet-i kerimesinde buyuruyor ki:

وَ إِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ ، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (فصِّلت:٣٦)

(*Ve immâ yenzeğanneke mine'ş-şeytâni nezğun fe'staiz bi'llâh, innehû hüve's-semîu'l-alîm*) [Eğer şeytandan gelecek kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın! Çünkü o işitendir, bilendir.] buyruluyor. (Fussilet, 41/36) Yâni, Semi' ve Alîm olan Allah'a şeytandan istiàze etmek, sığınmak emrediliyor. Bir ayet-i kerime bu.

Diğer bir ayet-i kerimede:

وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ. وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ (المؤمنون:٩٧-٩٨)

(*Ve kul rabbi eùzü bike min hemezâti'ş-şeyâtîn. Ve eùzü bike rabbi en yahdurûn.*) "Ve de ki: Yâ Rabbi ben sana sığınıyorum, şeytanın saplamalarından, aldatmalarından, vesveselerinden ve onların başıma üşüşmelerinden sana sığınıyorum!" (Mü'minûn, 23/97-98)

Burada da gene, sığınmak emredilmiş oluyor Peygamber SAS Efendimiz'e... Demek ki, Kur'an-ı Kerim'in muhtelif ayet-i kerimelerinde, bu insanoğlunun azılı düşmanı olan şeytandan Allah'a sığınmak emrediliyor. Özellikle, Kur'an-ı Kerim'in okunmasına girişilirken de, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne sığınmak

emrediliyor.

Yukarıda 36. ayetini kaydettiğimiz, Fussilet Sûresi'nin 34. ayet-i kerimesinde, kötülük yapanlara, düşmanlara iyilik yapılması emrediliyor. Demek ki onlara iyilik yapılırsa, hayır yapılırsa, kötülüğe iyilikle mukàbele edilirse, onun içindeki kırgınlıklar, düşmanlıklar değişebilir. Yâni düşmanlık devamlı değildir, dostluğa dönebilir. Kalbi yumuşayabilir, sevmeye başlayabilir. Onun için, insanların insan olan düşmanlarına karşı, kötülüğe iyilikle mukabele etmek, Allah tarafından tavsiye ediliyor.

Demek ki biz, mümkün olduğu kadar ihsanda bulunarak, ikramda bulunarak, iyilikler yaparak o düşmanların gönüllerini hayra çevirmeye, tebliğe çevirmeye çalışacağız. Gönül kazanmaya çalışacağız. Bu, Allah'ın emri oluyor.

Amma şeytana gelince, bu şeytandan Allah'a sığınılması emrediliyor ayet-i kerimede... Çünkü şeytan kendisine iyiliği, hayır yapmayı, ihsan ve ikram yapmayı anlamaz, kabul etmez ve ancak Ademoğlunun mahvolmasını, helâk olmasını ister ve düşmanlığı değişmeyecek bir düşmanlıktır.

Ezelde Allah-u Teàlâ Hazretleri onu yaratmış. Müslümanların karşısında, mü'minlerin karşısında, hatta bütün insanların karşısında böyle bir imtihan, böyle bir tehlike var. Ve bunun tehlikeli olduğunu da, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin ayet-i kerimelerle bize öğrettiğine göre biliyoruz:

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا (فاطر:٦)

(*İnne'ş-şeytàne leküm aduvvün fe'ttahizûhü adüvvâ.)* "Şeytan sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman belleyin, düşman edinin!" (Fâtır, 35/6)

أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ (الكهف:٥٠)

(*E fetettahizûnehû ve zürriyyetehû evliyâe min dûnî ve hüm leküm adüvv.*) "Siz beni bırakıp, Rabbinizi, yaradanınızı,

hàlikınızı bırakıp, size açık düşman olduğu halde, şeytanı ve onun zürriyyetini mi dost ediniyorsunuz? Hiç böyle şey olur mu?" diye şeytana dostluk olmayacağını bildirmiş oluyor. (Kehf, 18/50)

Hazret-i Adem Atamız'a da:

إِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ (طه:١١٧)

(*İnne hâzâ adüvvün leke ve li-zevcike*) "Ey Adem, bak bu mahlûk senin için de, eşin Havva için de bir düşmandır. Bak, dikkat et! Gözünü aç, onun düşmanlığına karşı uyanık ol!" (Tàhâ, 10/117) diye cennette bildirdiğini, ayet-i kerimelerden, Kur'an-ı Kerim'den öğrenmiş oluyoruz. O, dünya hayatından önceki bir olay ama, Allah bildirdiği için öğrenmiş oluyoruz.

Demek ki, değişmez bir düşman. Düşman olarak yaratılmış ve böyle iyilik yapmakla filân kalbi yumuşayıp da, değişmesi bahis konusu olmayan bir varlık.

O zaman ne olacak?.. Bu böyle Adem Atamız'ı kandırmış, cennetten çıkartmış. Yalan yere yemin etmiş. Ondan sonra Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne:

فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (ص:٨٢)

(*Febi-izzetike leuğviyennehüm ecmaîn.*) "Senin izzetine and olsun ki, ben onların hepsini, Adem'i ve Adem'in evlâtlarını saptıracağım, aldatacağım, kandıracağım!" diye karar vermiş, bu kararını beyan etmiş. (Sàd,38/82)

Allah da, "Eh yapabilirsen yap bakalım!" diye, imtihan olarak ona da fırsat vermiş. O vesvese verecek. İnsanoğlu şeytanın düşmanlığını anlayacak ve şeytana kanmayacak. Yâni, insanın görevi bu.

Adem Atamız'ı kandırmış. Bu, usta bir kandırıcı… Adem Atamız'ı da nasıl kandırmış?

هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلَى (طه:١٢٠)

(*Hel edüllüke alâ şecereti'l-huldi ve mülkin lâ yeblâ*) "Meyvasını yediğin zaman ebediyyen cennette kalacağın ve artık elinden bir daha kaçmayacak bir güzel saltanata, devlete, nimete, saadete nâil olacağın bir şeyi sana öğreteyim mi? Bak bu ağacın meyvasından ye!" (Tàhâ, 20/120) diye şeytan, Adem Atamız'ı kandırmış. Şimdi bizi de kandırma durumu var.

Onun için Allah-u Teàlâ Hazretleri, Kur'an-ı Kerim okurken ve daha başka işlerde, şeytandan kendisine sığınmamızı emrediyor. Yâni, şeytana karşı bizim yapabileceğimiz şey ne?.. Birinci iş, şeytanın şeytan olduğunu bilip Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin ayetlerinden îkàzını öğrenip, uyanık bulunmak...

Şimdi ben de size nakletmiş oldum, kırık dökük cümlelerimle... Ayet-i kerimeleri ileride tabii, yeri gelince, daha geniş açıklarız. Hadis sohbetlerimizde de şeytanla ilgili geniş konuşmalarımız, anlattığımız güzel hadis-i şerifler olmuştu. Biz de kanmayalım diye, bir kere uyanık bulunacağız, dikkat edeceğiz! Şeytanı tanıyacağız, şeytanın varlığından haberdar olacağız! O bizi madem ezelde düşman edinmiş; biz de onun düşman olduğunu bilip, onun düşmanlığına karşı müteyakkız olacağız!

Bu, dünya hayatı imtihan olduğu için, bir görev... Yâni, Allah dileseydi şeytanın yaratmazdı, dileseydi ona fırsat vermezdi. Ama insanoğlunu dünyaya imtihan için gönderdiği kesin olduğuna göre, bu imtihanın bir cilvesi, cilve-i Rabbânî... İnsanın karşısında böyle bir acaib, görünmez, kurnaz mahlûk var. İnsanın içine giriyor, kalbine giriyor, damarlarında dolaşıyor, aklına vesvese veriyor... Fakat o kadar. İşte onun düşman olduğunu bileceğiz, şeytan insana nasıl vesvese verir bileceğiz; bir...

İkincisi, Allah'a sığınacağız. Allah-u Teàlâ Hazretleri kendisine sığınmamızı, kendisine tevekkül etmemizi, dayanmamızı her yerde istiyor. Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayet-i kerimesinde, kendisine tevekkül etmeyi bize emrediyor. Şeytandan da Allah'a sığınmayı emrediyor.

Demek ki, Kur'an-ı Kerim'in tefsirine girdiğimiz sırada, ilk başta Allah, "Allah'ın adıyla oku!" diye emrettiğinden, her işimize başlarken Allah'ın adını anacağız, Allah'tan yardım isteyeceğiz. O işi tamamlamasını niyaz edeceğiz Cenâb-ı Hak'tan:

"—Yâ Rabbi, şu başladığım işte bana yardım eyle, itmâmını nasib eyle! Başarmam için bana gayret, kuvvet ver, yardım eyle!" diyeceğiz. Besmelenin bir mânâsı, yâni anlamı, mahiyeti bu.

Bunun yanı sıra bir de... Evet Allah'ın adıyla bir işe başlıyoruz, ondan yardım istiyoruz, Allah'ın rızasını düşünerek bu işe girişiyor. Râzı olduğu için bu işi yapıyoruz. Râzı olmadığı işi yapmayacağız. "Râzı olmasaydı bu işi yapmayacaktık. Allah bize yardım etsin!" diye de, "Onun adını anarak, ona dayanarak bu işe başlıyoruz." diyeceğiz. Bu bir vazife...

Kur'an-ı Kerim'in inmesine, vahyin inmesinin başlanmasında da Allah-u Teàlâ Hazretleri, ilk önce böyle, "Allah'ın adını okuyarak, anarak, Allah'ın adını yâd ederek kıraat eyle!" dediği için, her şeyin başı Allah'ın adını anmak...

Bir de Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne sığınmak... Şeytan tesir edebilir, vesvese verebilir, kandırabilir. O da, şeytanın düşmanlığını hatırlamak bakımından önemli bir şey oluyor. Kur'an-ı Kerim okunurken *eùzü-besmele* çekilecek; "*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm. Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*" denilecek.

b. Peygamberimiz'in Şeytandan Sığınması

Peygamber SAS Efendimiz'den rivayet olunmuş bir hadis-i şerifi, bu konuyla ilgili olduğu için açıklıyorum:[33]

كَانَ إِذَا قَامَ مِنْ اللَّيْلِ فَاسْتَفْتَحَ صَلاَتَهُ وَ كَبَّرَ ، قَالَ: أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ، مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ (د. ت. حم . عن أبي سعيد)

[33] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.265, no:775; Tirmizî, Sünen, c.II, s.9, no:242; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.50, no:11491; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.310, no:1239; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.238, no:467; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.298, no:4; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.II, s.75, no:2554; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.35, no:2185; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

(*Kâne izâ kàme mine'l-leyli*) "Peygamber SAS Efendimiz geceleyin uyanırdı, (*fe'stefteha salâtehû ve kebbera*) abdest alır, namaz kılardı, gece namazı kılardı."

Sevgili izleyiciler, dinleyiciler! Geceleyin namaz kılmak çok önemli ve Peygamber Efendimiz'in ashabına, ilk sûrelerle tavsiye edilmiş bir şey. Geceleyin uykuyu böleceğiz, kalkacağız, abdest alacağız, namaz kılacağız. En evvel gelen emirlerden biri... (*Yâ eyyühe'l-müzzemmil)* Sûresi ilk inen sûrelerdendir, orada emredilmiş. Onun için, geceleyin sahabe-i kiram kalkar, ibadet ederlerdi. Ve gece ibadeti insanı çok çabuk geliştirir, mânevî bakımdan çok çabuk terakkî ettirir, yükseltir.

Peygamber Efendimiz kendisi geceleri, muntazaman kalkardı. Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri kendisine:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ (الإسراء: ٧٩)

(*Ve mine'l-leyli fetehecced bihî nâfileten lek*) [Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl!] (İsrâ, 17/79) diye emretmişti.

"*Allàhu ekber*" diye namaza başlar, sonra derdi ki: (*Eùzü bi'llâhi's-semîi'l-alîmi mine'ş-şeytàni'r-racîm*) "Her şeyi çok iyi işiten, çok iyi bilen Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne sığınırım, racîm olan, recmedilmiş olan şeytandan... (*Min hemezehû ve nefehahû ve nefesehû*) Onun böyle vesvese vermesinden, kalbe bazı fikirler ilkà etmesinden ve aldatmasından Allah'a sığınırım." derdi.

Bu şekilde, şeytandan Allah'a sığınarak demiş oluyoruz ki:

"—Yâ Rabbi, dinimin emirlerini yapmakta bu beni engellemesin, bana zarar vermesin! Dünyevî ve dînî her işimde karşıma engel olarak çıkmasın! Beni senin rızan yolundan saptırmasın! Emrettiğin işleri yapmaktan alıkoymasın! Yasak olan işleri de beni kandırıp yaptırmasın!.."

Şeytandan insanoğlunu ancak Allah korur. Biz onu görmediğimiz için, içimizde de dolaştığından, başka türlü kurtulamayız. Onun için, istiàze ederek Allah'a ilticâ etmiş oluyoruz. Her türlü şerden ve her türlü şerliden Allah'a sığınmış oluyoruz.

c. Şeytan Kelimesi

İstiàze ederken "*Estaîzü bi'llâh*" denilir veya "*Eùzü bi'llâh*" denilir. *Eùzü*, *el-iyâze* masdarından; *esteîzü* de el-*istiàze* masdarından oluyor. Araplar *el-iyâze* —*ayın*'la, *peltek ze* ile— şerrinden sığınmak için; *el-liyâz* da hayrı taleb için demişlerdir. *Elûzü bihî*, yâni ondan hayır taleb ediyorum; *eùzü bihî*, ona sığınıyorum mânâsına kullanılan bir kelime.

Şeytan kelimesine gelince; bu *şeytan* kelimesi *şetane* kökünden çıkmıştır. Arapça'da şeytan kelimesi oradan türemiştir. O fısk u fücûruyla her türlü hayırdan uzak olduğundan, *şetana* da uzak olmak mânâsına geldiğinden; öyle *şeytan* diye mübâlâğa sîgası, mübâlâğa şekliyle böyle bu kelime konulmuştur.

Lügat alimi, dil bilgini İmam Sibeveyh :

العرب تقول: تشيطن فلانٌ

(*El-arabu tekùl: Teşeytane filânün.*) "Araplar, 'Filânca şeytanlaştı.' derler." demiştir. Yâni, fısk u fücûruyla her türlü hayırdan uzaklaştı, şeytan gibi oldu, mânâsına deniliyor. Onun için, bunun *şetane* kökünden geldiği de, *teşeytane* denilmesinden anlaşılıyor. Başka ihtimalleri reddediyor. Bu bakımdan her şerli insana —cin olsun, insan olsun, hayvan olsun— şeytan denildiğini beyan ediyor.

Hattâ, Hazret-i Ömer böyle bir hayvana binmiş, o da böyle serkeşlik yapmış. Kırbaçla vurmuş, ondan sonra yine devam etmiş. Hayvandan inmiş, "Beni bir şeytanın üstüne bindirdiniz." demiş.

Demek ki hayvan olsun, insan olsun, görünmeyen mahlûklar olan hakîkî şeytanlar olsun; hepsine bu şeytan kelimesi kullanılıyor.

Şeytan için başka isimler var. *İblis* var, Kur'an-ı Kerim'de geçen bir kelime. Şeytan da ayrı bir kelime, aynı mânâya kullanılıyor.

Racîm kelimesine gelince; *racîm* de recmedilmiş, *mercûm*

mânâsına… Yâni, faîl veznindeki kelimeler, ism-i mef'ul mânâsına da geliyor, ism-i fâil mânâsı da eğer fiil müteaddî ise iki mânâ da olabilir. Burada *racîm*; yâni matrûd, recmedilmiş, taşlanmış, kovulmuş, hayırdan uzaklaştırılmış demek.

وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ (الملك:٥)

(*Ve cealnâhâ rucûmen li'ş-şeyâtîn*) [Onları şeytanlara atılan taşlar yaptık] (Mülk, 67/5) Mülk Sûresi'nde, bu ayet-i kerimeyi hatırlayacaksınız. Kayan yıldızların, şeytanlara bir recm olarak kaydığı beyan edilmiş oluyor.

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ . إِلاَّ مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ

فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ (الحجر:١٧-١٨)

(*Ve hafiznâhâ min külli şeytàni'r-racîm*) "Biz onu her racim, recmedilmiş şeytandan koruduk. (*İllâ meni'steraka's-sem'a*) Ancak, kulak hırsızlığı yapanlar hariç... Böyle semâdaki haberleri anlamak için, kulak kabartıp onları anlamaya, dinlemeye çalışan olursa; (*feetbeahû şihâbün mübîn*) aşikâr bir bir yıldız kayması ona çarpar ve o dinlemeyi engeller." (Hicr, 15/17-18)

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin rahmetinden koğulmuş, recmedilmiş ve böyle tard edilmiş olduğundan, şeytanın sıfatı *racîm*'dir.

Başka sıfatları var tabii. *Laîm* deniliyor. Yâni Allah-u Teàlâ Hazretleri kendisine rahmetini vermeyeceğini beyan ettiği için, rahmetten uzak mânâsına, mel'un mânâsına, laîm de deniliyor, racîm de deniliyor. Bu mahlûka karşı uyanık olacağız.

Onun için, bir işi yaparken, bu İkra' Sûresi'nden anladığımıza göre, "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.*" diye Allah'ın adıyla başlayacağız. Bize emredildiğine göre, tavsiye edildiğine göre, "*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.*" diye Allah'tan yardım isteyeceğiz. O işin Allah'ın rızasına uygun olup olmadığını düşüneceğiz, uygunsa yapacağız. Uygun değilse, tabii ona hiç

girişmemek gerekir.

Ama hayırlı veya benim dünyama faydalı olan bir şeyi de yaparken, elbette besmele ile başlayabilirim. Siz de başlayabilirsiniz. O zaman da şeytan yarı yolda araya girip, saplama yapıp kandırmasın, yanlış fikirler ile aklımı çelmesin veya gevşetmesin; fikrimi, kalbimi ters istikàmete döndürmesin diye bu da önemli oluyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne sığınacağız.

"*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*." diyerek de sığınılabilir. "*Estaìzü bi'lllâh*; Allah'tan istiàze ediyorum, yâni sığınmamı taleb ediyorum." diye de olabilir. Ayet-i kerimede:

فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (النحل:٩٨)

(*Fe'staiz bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*) "Allah'tan sığınma iste!" (Nahl, 16/98) diye emredildiği için, bazı hadis-i şeriflerde o sîga kullanılmıştır.

Sûre-i Haşr'in sonundaki üç ayet-i kerimeyi biliyorsunuz, *Huva'llàhu'llezî* ayetleri... Meselâ, bir hadis-i şerifte Peygamber SAS, buyuruyor ki:[34]

مَنْ قَالَ حِينَ يُصْبِحُ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ : أَعُوذُ بِاللهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ، وَقَرَأَ ثَلاَثَ آيَاتٍ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الحَشْرِ ، وَكَّلَ اللهُ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَكٍ ، يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يُمْسِيَ ، وَإِنْ مَاتَ فِي

[34] Tirmizî, *Sünen*, c.V, 182, no: 2922; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.26; no:20321; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.550, no:3425; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.229, no:537; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.492, no:2502; Taberânî, *Dua*, c.I, s.117, no:308; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXIX, s.295, no:6370; Ma'kıl ibn-i Yesâr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.214, no:3491 ve s.252, no:3597; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXI, s.138, no:23156.

ذٰلِكَ الْيَوْمِ مَاتَ شَهِيداً ، وَمَنْ قَالَهَا حِينَ يُمْسِي كَانَ بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ

(ت. حم. عن معقل بن يسار)

"Her kim sabahleyin üç defa, '*Estaîzü bi'llâhi's-semîi'l-alîmi mine'ş-şeytâni'r-racîm.*' diyerek Sûre-i Haşr'in sonundaki üç ayeti okursa, Allah onun için yetmiş bin melek görevlendirir, onlar akşama kadar onun için dua ederler. Kim akşamleyin aynı şekilde okursa, sabaha kadar yetmiş bin melek ona dua eder, onun hayrını ister. Eğer o gün ölürse, şehid olarak ölür." diye bildiriyor.

Aziz ve sevgili kardeşlerim! Hem Kur'an-ı Kerim'in tefsiri için bunlar bahis konusudur. Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlarken Eùzü-Besmele çekeceğiz. Hem de, herhangi bir işe girişirken Eùzü-Besmele çekeceğiz.

Biz de Eùzü-Besmele'yi çekiyoruz, anlamını da düşünüyoruz. Allah'tan yardım istiyoruz. Allah'tan yaptığımız hayırlı işi tamamlatmasını niyaz ediyoruz. Bir de bu esnâda şeytanın bizi çelmelememesini, engellememesini, hedefi saptırtmamasını da düşünüyoruz ve şeytandan, şeytanın vesvesesinden, hîlelerinden, oyunlarından, tuzaklarından Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne sığınıyoruz.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi korusun... Her türlü şer sahibinden, yâni insanların ve cinlerin şeytanlarından korusun... Ve bizi her türlü hayırları işlemeğe muvaffak eylesin...

d. Peygamber SAS Efendimiz'in Bir Duası

Bir duayı ben daima düşünürüm. Size de söylemek istiyorum bahsi kapatırken. Peygamber SAS Efendimiz'in bir hadis-i şerifinde onun bir duası var…

Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne şöyle dua ediyor:[35]

---

[35] Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.352, no:832; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.116, no:2552; Hz. Aişe RA'dan.

Lafız farkıyla: Müslim, *Sahîh*, c.I, s.352, no:486; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.295, no:879; Tirmizî, Sünen, c.V, s.524, no:3493; Neseî, *Sünen*, c.I, s.102,

أَعُوذُ بِرِضاكَ مِنْ سَخَطِكَ وبِعَفْوِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ ، وبِكَ مِنْكَ ،

أُثْنِي عَلَيْكَ ، لاَ أَبْلُغُ كُلَّ مَا فِيكَ (ك. ق. عن عائشة)

RE. 75/3 (*Eùzü bi-rıdàke min sahatike*) "Yâ Rabbi ben senin gazabından, kızmandan senin hoşnutluğuna sığınırım. (*Ve bi-afvike min ukùbetike*) Beni işlediğim bir hatalı işten dolayı cezalandırmandan affına sığınırım. (*Ve bike minke*) Senden yine sana sığınırım. (*Üsnî aleyke*) Sana senin güzel sıfatlarını düşünerek medh ü senâlarda bulunurum. (*Lâ eblüğu külle mâ fîke*) Ama acizim; ne kadar söylesem bütün sıfatlarını saymaya, seni hakkıyla senâ etmeye gücüm yetmez." diye buyuruyor.

Yâni, Allah'tan gelecek cezalara karşı, yine Allah'a sığınacağız. Allah'ın kızmasına karşı, Allah'ın lütfuna, ikramına, rızasına sığınacağız. Ondan yine ona sığınacağız.

Bir de Allah'tan gayri, zaten ne gelirse gücün kuvvetin sahibi, asıl Allah-u Teàlâ Hazretleri'dir. İmtihan olarak mâdem şeytanı yaratmış, dünyayı süslemiş; cennete gidecek yolda bir sürü tuzaklar var, bir sürü mâniler var... Ne yapacağız? Onlardan da, yâni mahlûkatın şerlilerinden, yaratıkların şerlilerinden de Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne dâimâ sığınacağız.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi korusun, sevdiği kul eylesin... Her işimizi onu düşünerek ve onun rızasını kazanmak için yapalım. Ve bu arada da hem kendisinin kahrına, gazabına uğramaktan, hem de yarattığı şeytan gibi, cinlerin şeytanları veya insanların da şeytanlaşmış olanlarının gelip de aklımızı karıştırmasından Allah bizi korusun…

---

no:169; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.328, no:654, İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.V, s.260, no: 1933; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.70, no:197; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.465, no:1890; Hz. Aişe RA'dan.

Lafız farkıyla: Tirmizî, Sünen, c.V, s.561, no:3566; Neseî, Sünen, c.IV, s.417, no:7753; İbn-i Mâce, Sünen, c.I, s.373, no:1179; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.150, no:1294, Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.744, no:2131; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.218, no:571; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.126, no:3858.

Biraz tefsir sohbeti içinde, ilgi çekici bir şey olsun diye güncel haber vereyim. Biliyorsunuz, aziz ve muhterem kardeşlerim, bir kaç gündür Bosna-Hersek'teydim. Şimdi ben ayağımın tozuyla Saraybosna'dan yeni geliyorum. Oraları gördüm. Savaş alanlarını gördüm. Böyle bombalarla yıkılmış, tahrib edilmiş binaların resimlerini çektik. Oradaki kardeşlerimizle tanıştık, görüştük. Mermi parçalarını önümüze dizip resim çektirdik. O düşmanların ne kadar zulümler yaptığını dinledik.

İmanın çok düşmanı var, müslümanların çok düşmanı var!.. İnsanların çok şeytanları var, yâni şeytanlaşmış olanları var... Maskelileri var... Güzel, böyle kuzu postuna bürünüp de, aslında kurt gibi parçalayıcı, yırtıcı olanlar var... Nezâketli görünüp de, eğilir gibi yapıp da, insanın ayağının altına karpuz kabuğu koyup kaydıranlar var... Kötülüğünü isteyenler var...

Buralardan ibret alalım! Yâni, bu tefsir dersinden günlük hayatımıza bir ders çıkartalım! Görünen ve görünmeyen çok düşmanlar var... İmanın düşmanları var, hayatımızın düşmanları var, milletimizin düşmanları var, dinimizin düşmanları var, ülkemizin düşmanları var... Parçalamak isteyenler var, ezmek

isteyenler var... İmanı alıp sömürmek isteyenler var... Kendilerine benzetmek isteyenler var... Her şer sahibinden Allah'a sığınalım! Bir de, şerlileri anlamak için gözümüzü açalım!..

Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlenizi gaflet uykusuna düşürmesin... Düşmüş olanları da gaflet uykusundan, nevm-i gafletten uyandırsın, ikaz eylesin... Uyanık müslüman olarak, basîretli müslüman olarak, ârif müslüman olarak, ferâsetli müslüman olarak yaşayıp, hakkı hak olarak görüp ona uymayı nasib eylesin... Bâtılı bâtıl olarak görüp, teşhis edip, anlayıp, bâtıldan, yanlıştan, boştan, anlamsızdan, işe yaramazdan elimizi, eteğimizi çekip, uzaklaşmayı, boşuna oyalanmamayı nasib eylesin...

Cümlemizi şu hayat imtihanını güzel başarıp, huzuruna sevdiği, razı olduğu kullar olarak varıp, cennetine girenlerden, cemâlini görenlerden; Habîb-i Edîbi'ne Firdevs-i A'lâ'da komşu olanlardan eylesin...

Her şey bu ana çizgi üzerinde gönlünüzce olsun, aziz ve sevgili Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri!..

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

20. 10. 1998 - ALMANYA

5. ALEMLERİN RABBİNE HAMD VE SENÂ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri! Allah cümlenizden razı olsun...

Umûmî arzu üzerine, büyük istekler olduğu için, Kur'an-ı Kerim sohbetlerine başlamıştık. Kur'an-ı Kerim'in hakkında umûmî ikazlar, bilgiler, hatırlatmalar yaparak, tanıtmalar yaparak; Kur'an-ı Kerim'in ayetleriyle ilgili, sûrelerle ilgili bilgiler vererek *eùzü-besmele*'nin izahına geçmiş, onları izah etmiştik.

Öğrendiklerimizi uygulamak da amacımız olduğu için; yâni sadece bilgi toplamak, bilgilenmek, bilgi biriktirmek değil, öğrendiklerimizi uygulamak da amacımız olduğu için, neleri öğrendiğimizi bir hatırlatmayı uygun görüyorum:

a. Besmeleyle Başlamak

Allah-u Teàlâ Hazretleri Kur'an-ı Kerim'inin ayetleriyle bize, her işe başlarken istiàze etmemizi emrediyor. Yâni, şeytanın şerrinden Allah'a sığınmamızı emrediyor. Bu sığınmak: "*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*" demekle, veya "*Estaîzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*" demekle, veyahut "*El-iyâzü bi'llâh*" demekle tahakkuk edebilir.

Yâni şeytanın bize müdahale edebileceği, bizi kandırabileceği, zaten görevinin, işinin o olduğu, faaliyetinin o olduğu hatırlanılacak. Görünmez ve kuvvetli bir aldatıcı, mekkâr ve hilekâr bir varlık olduğundan onun şerrinden Allah'a sığınacağız. İşte başlarken onu öğrenmiştik.

Kur'an-ı Kerim okumaya başlanırken de eùzü-besmele çekiliyor. Yâni önce: "*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*" deniliyor, ondan sonra besmele çekiliyor. Buradan anlıyoruz ki şeytan bizi aldatabilir, her işimizde ve Kur'an okurken de aklımızı karıştırabilir. Kur'an'ın mânâlarından kafamızı, düşüncemizi, tefekkürümüzü saptırabilir.

Sonra ilk inen ayetlerle, Peygamber Efendimiz'e Allah-u Teàlâ

Hazretleri'nin vahiyle ilk öğrettiği edeb, her işi Allah'ın ismiyle yapmak.

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (العلق:١)

(*İkra' bi'smi rabbike'llezî halak*) [Yaratan Rabbinin adıyla oku!] (Alak, 96/1) Allah'ın adını anarak yapmak, bir işe Allah'ın ismiyle başlamak; bu da besmele oluyor. Besmelenin de izahını yapmıştık. Her işi yaparken besmele çekeceğiz, "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*" diyeceğiz.

Bu ne demek oluyor?.. "O işi Allah rızası için yapıyoruz. Yâni, Allah o işi sevdiğinden, o işi yaptığımız zaman Allah'tan sevap kazanacağımız için yapıyoruz." demek; bir...

İkinci de, "Allah bize yardım etsin!" demek. "Güç kuvvet sahibi odur. Biz Allah'ın adıyla başlıyoruz; bunun bereketiyle, bunun feyziyle yaptığımız işte Allah bize yardım etsin!" mânâsı oluyor. Her işe eùzü-besmele çekerek başlayacağız. Tabii, Kur'an-ı Kerim'in okunmasına da, tefsir dersine de böylece başlayacağımızı öğrenmiş olduk.

Her işimizi Allah için yapmayı, ilk ders olarak öğrenmek çok önemli... Bu tefsir dersleri, İslâm'ın doğru anlaşılmasına doğru bizi götürecekse; sonunda Kur'an'a dayalı, sağlam bir İslâm'ı öğrenip de iyi bir müslüman olacaksak, bu öğrendiklerimizi uygulamalıyız. Hatırımızda iyi tutmalıyız. "Her şey Allah için yapılıyor, Allah rızası için yapılıyor. Allah'ın adı anılıyor ve Allah'tan yardım isteniyor. Çünkü insanın gücü, kuvveti az; güç kuvvet sahibi Allah... O gücü, kuvveti veren de Allah... Onun için, Allah'tan yardım istenirse, Allah'ın lütfuyla her şey başarılır." diye Allah'tan yardım isteyerek, onun adını anarak başlayacağız.

Bu besmele, Kur'an-ı Kerimimizi açtığımız zaman birinci sayfasında karşımıza çıkıyor. Ama bir çerçeve içinde çıkıyor:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) yazılmış. Bunun üzerinde de

bilgi vermiştik. Böyle bilgileri fazla dağıtarak, dinleyicilerin aklını karıştırmayı da sevmiyorum. Açık ve seçik, anlaşılır ve anlaşıldığı zaman da uygulanabilir sözler söylemek istiyorum.

Bizim mezhebimize göre, oraya yazılmış olan besmele Fatiha'nın bir parçası, birinci ayeti değildir. Bir sûrenin başladığını gösteren bir başlangıçtır. Her sûrenin başında, sûreler birbirinden ayrılsın diye besmele konulması sonradan olmuştur. Tevbe Sûresi hariç; onun sebebi, Enfâl'in devamı olduğu hakkında görüşler olduğundan...

İbn-i Abbas RA, "Sûreler fasledilsin diye, evvelce yokken bunlar konuldu." dediğinden, Fatiha'nın başında o gördüğümüz güzel besmele, bize Kur'an-ı Kerim'e de, "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*" diye başlayacağımızı gösteriyor ama, Fatiha'nın birinci ayeti değil. Bizim tâbî olduğumuz alimlerimizin görüşü bu...

"—Başka hangi görüşler var?" denirse, onların hepsini sıralayabiliriz ama, fazla görüşlerden dolayı, sonra iş darmadağın dağılır. Tabii, sorunun bir çözümü olduğundan bir tanesini seçmek lâzım. Dinleyici de onu yapamaz. Çünkü, söylenen çeşitli sözlerin en doğrusunu bulmak da alimin işidir.

O halde biz doğrudan doğruya, hiç ihtilâfa düşürmeden kesin sonucu söylüyoruz: Bizim mezhebimize göre Fatiha'nın birinci ayeti "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-râhîm.*" değildir. O, Fatiha'nın bir sûre olduğunu göstermek için başına konulmuştur.

Neml Sûresi'nde, Belkıs ile Süleyman AS arasındaki mektuplaşmada bu ibâre geçiyor. Demek ki, eski peygamberlere de Allah-u Teàlâ'nın böyle, "*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*" diye başlanmasını emretmiş olduğunu anlıyoruz. Ama Fatiha'nın birinci ayet-i kerimesi, bizim mezhebimizin alimlerinin görüşlerine göre —Mâlikîler ve Hanefîlere göre yâni, biz Hanefî'yiz— "*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn.*" cümlesidir.

b. Hamd Kelimesi

O halde Kur'an-ı Kerim'in tefsirinde şimdi ilk ayete, bugünkü sohbetimizle başlamış oluyoruz, birinci ayet-i kerime:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (الفاتحة:١)

(*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) (Fâtiha, 1/1)

Şimdi Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin çok sevdiği bu mübarek ibareyi, çok sevap verdiği bu ibareyi; sevabı yeri göğü dolduracak kadar, mizanı ağdıracak, bastıracak kadar, insanı kurtaracak kadar çok olan bu ibareyi açıklayalım! Allah'ın en çok sevdiği kulların, böyle kendisine çok hamd eden kullar olduğunu, Peygamber Efendimiz de bildiriyor.

Bu mübarek kelimenin anlamı üzerinde derli toplu, sayfalarca, onlarca, yüzlerce sayfa bilgiler var tabii. Onları size kısaca özetlemek, yâni mümkün olduğu kadar kısaltarak anlatmak istiyorum. Demek ki bizim Kur'an-ı Kerim'imiz hamd ile başlıyor: "*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn.*"

Biraz şöyle bir hatırda kalsın diye, Namık Kemal'in[36] bir şiirinden ilk beytini okumak istiyorum. O diyor ki, böyle heyecan dolu bir şiirinde:

Yok iştikâ-yı cevr-i felekten nisâbımız;
Ser-levhasında hamd ile başlar Kitâbımız.

Yâni mânâsı ne?.. "Şu dünya hayatında karşılaştığımız cevr ü cefâdan şikâyet gibi bir huyumuz, şikâyetten bir nasibimiz yok. Biz karşılaştığımız cevr ü cefânın karşısında şikâyet etmeyiz." Evet, müslüman şikâyet etmez. Neden?.. "*Ser-levhasında hamd ile başlar Kitâbımız.*" Bu ne demek?.. Bizim Kur'an-ı Kerim'imiz, kitabımız daha başında, ser-levhasında, birinci sayfasında "*El-hamdü li'llâh*" diye başlar diyor. Bu da bu şiirle hatırımızda

[36] Namık Kemal (1840-1888) Şair, romancı, tiyatro yazarı, gazeteci ve idare adamı. 1840 yılında Tekirdağ'da doğdu. Dedesinin terbiyesi altında özel eğitimle yetişti. Tercüme Odası'nda çalışırken Şinasi ile tanıştı. Küçük yaşta şiire başlamıştı. Şinasi'nin Tasvîr-i Efkâr adıyla çıkardığı gazetede yazarlığa başladı. Yeni Osmanlılar Cemiyeti ne girdi. 1867'de Paris'e, oradan da Londra'ya kaçtı. 1870'ten sonra İstanbul'a dönerek Gelibolu Mutasarrıfı oldu. 1888 yılında Sakız Mutasarrıfı iken öldü.

kalsın. Böyle Kur'an-ı Kerim'in, "*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*" diye başladığını gösteren bir beyit olmuş oldu söylediğim.

Şimdi bu mübarek ayetin mukaddes kelimelerini, dinleyicilerimize anlatmaya başlayalım:

El-hamdü; belirli hamd, bütün hamd mânâsına. Biraz daha Arapça dersi vermiş gibi olalım, yavaş yavaş Arapça'ya da aşinâlığı artsın kardeşlerimizin, dinleyicilerimizin: Arapça'da kelimelerin başına *el-* gelebilir. Bu İngilizce'deki *the* gibidir. Almanca'daki *der, die, das* ön takıları, artikelleri gibidir. Fransızca'daki *la, lö* gibidir. Yâni, belirlilik bildirir.

El-hamdü demek, belirli hamd demek; veyahut bütün hamd cinsi, yâni her çeşit hamd demek olabilir.

Şimdi bu *hamd* ne demek?.. Hamd, *hamide-yahmedü* fiilinin masdarıdır; öğmek demek. Ama fiil geçişli fiil olunca, müteaddî olunca; masdar geçişli masdar da olur, geçişsiz, yâni edilgen masdar da olabilir. Yâni, öğmek mânâsına da gelebilir hamd, öğülmek mânâsına da gelebilir. Burada öğülmek mânâsı daha uygun düşüyor ibarede...

Öğülmek ama, nasıl öğülmek?.. Bunun da inceliği var. Arapça'da öğülmek sözümüzün karşılığında bazı kelimeler var, onları hatırlayalım: Meselâ, *medih* sözü var; medhetmek, öğmek demek Arapça'da. *Medeha–yemdehu–medhan*, öğmek demek. Zaten *hamd* ile *medih*, bakınız birbirine benziyor. Arapça'da bir iştikàk-ı kefir vardır. Yâni, birbirine benzeyen harfleri ihtiva eden kelimeler arasında, mânâ yakınlığı da vardır. Yâni, harflerin de bazı mânâları vardır Arapça'da.

Bir kelime medih... Medih ne demek?.. Öğmek demek; Türkçe'deki öğmenin Arapça'daki karşılığı. Bunun zıddı öğmemek veya kötülemek mânâsına *zem* kelimesi var. Onu da biliyorsunuz. *Medih* ne demek?.. Haklı veya haksız öğmek demek. Bazen hayalî, bazen gerçek... Bazen yalan, yağcılılık, dalkavukluk için; bazen gerçek, doğru... Karşı tarafı öğmek demek. O halde bu tam öğmenin karşılığı medih.

Ama *hamd* o değil. Hamd, medihten biraz daha dar anlamlı, yâni daha özel demek. O ne demek? Bir kemal ve hüsne, yâni bir

olgunluğa, bir güzelliğe karşı, bir ikram veya ihsan etsin veya etmesin, o hüsnün, o kemâlin sahibi ikram etmiş de olsa, etmemiş de olsa, tâzim ve takdir ile yapılan öğgüye hamd denir.

Şimdi bunu biraz açıklayalım: Bir kere hamd edilen kimse kemâl ve hüsün sahibi olacak, yâni olgun, eksiksiz ve güzel olacak. Hamd eden kişi de ona karşı tâzim, yâni onu gözünde büyütme, takdir, takdirkârâne duygular besleme duygusunda olacak. İsterse o hamd ettiği kendisine bir ihsanda, ikramda bulunmuş olsun, isterse bulunmamış olsun... Bulunmasa da, bulunsa da onu öğmeye, tazim ve takdir ile öğmeye; ama haklı bir güzellik, haklı bir kemalden dolayı öğmeye, *hamd* denir.

Demek ki medihten daha özel, daha asil, daha yüksek bir mânâsı var. Medih, dalkavukluk için de olabildiğinden, bazen doğru, bazen yanlış olur. Ama hamd, gerçek bir durum karşısında yapılan gerçek bir namuslu, dürüst, güzel bir öğgü demek oluyor.

Medih haksız olursa, Peygamber Efendimiz onu takdir etmiyor, yasaklıyor. Hattâ birisi size karşı sizi öğerse, siz ona yüz vermeyin mânâsına:[37]

أَحْثُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ (عد. حل. عن ابن عمر ؛ طب. عن المقداد ؛ ت. عد. عن أبى هريرة)

---

[37] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.94, no: 5684; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.258, no: 812; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.99; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.165, no:275; İbn-i Adiy, *el-Kâmil*, c.IV, s.186; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.106, no:355; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2297, no:3002; Tirmizî, Sünen, c.IV, s.599, no:2393; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.669, no:4804; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1232, no:3742; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.124, no:339; Bezzâr, *Müsned*, c.VI, s.48, no:2113; İbn-i Ebî Şeybe, c.V, s.297, no:26259; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.158, no: 1158; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.244, no:576; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.242, no:20926; Mikdâd ibn-i Esved RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.600, no:2394; İbn-i Adiy, *el-Kâmil*, c.III, s.345; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, no:1033, no:7960. *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.56, no: 135; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.I, s.459, no:732.

RE. 18/4 (*Uhsü't-turâbe fî vücûhi'l-meddâhîn*) "Böyle meddahların, dalkavukların, medih yapıcıların yüzlerine toprak saçın!" buyuruyor.

Yâni, "Aaa, teşekkür ederim filân demeyin! Koltuklarınız kabarmasın, şımarmayın, aldanmayın! Onların yalancı olduğunu bilin, yüzüne toprak saçın!" diyor. "Bu kötülüğü, dalkavukluğu yapmasın diye, ters bir davranışla engelleyin!" demek istiyor.

Medih yanlış, doğru değil. Ama hamd makbul bir şey... Onun için, Allah'ın sevdiği kullar *hammâd*, çok hamd edici kullardır.

Hamd makbul bir şey. Onun için, (*El-hamdü li'llâhi alâ külli hâl*) "Her halde Allah'a hamd olsun!" diyoruz, veya "Hamd Allah'ındır." diyoruz. Bu ne demek?.. Bir ikram ve ihsan olsun veya olmasın, zaten Allah-u Teàlâ Hazretleri kemâl ve hüsün sahibi olduğundan, hamd onundur. Yâni, isterse bize ikramı gelsin, ister gelmesin... Zaten sayısız, hadsiz, hesapsız ikramı var ama, zâtında kemal ve hüsün olduğundan, hamd aslında, daha ziyade, en çok Allah'a yapılır. Dildeki kullanış da böyledir. Çünkü her türlü olgunluğun, güzelliğin yaratıcısı, sahibi odur.

Onun için de dinî sözlerimizde, hadis-i şeriflerde, Kur'an-ı Kerim'de, hamd kelimesi tesbih kelimesiyle beraber geçer:

سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ

(*Subhàna'llàhi ve bi-hamdihî*) "Allah'ı tesbih ederim ve ona hamd ederim." Yâni: "Her türlü noksandan münezzeh olduğunu düşünürüm, öyle överim. Zâtında övgüye layık olduğundan överim." demek oluyor. Bu mânâsıyla özel bir medih, haklı bir medih demek oluyor.

Tabii, medih kelimesi gibi bir kelime daha var Arapça'da, onu da hatırlayalım: *Senâ*... Medh ü senâ etmek deriz. Birisinin böyle iyi, güzel sıfatlarını sıraladık mı karşısında, haklı veya haksız övdük mü, medh ü senâ etti denir. *Senâ*, yücelmek, yükseltmek mânâsına geliyor.

Hattâ, "*Seniyyetü'l-Vedâ*" diye bir ibare de kulağınıza gelmiştir. Medine-i Münevvere'de *Seniyyetü'l-Vedâ*... *Seniyye,*

yüksek tepe demek. Yâni, yine bu yükseltmek kelimesiyle, yüce olmak kelimesiyle ilgili. Veda tepesi demek… İki tane *Seniyyetü'l-Vedâ* vardır Medine'de... Bu arada cümle-i mu'tarıza diyelim, parantez dememek için; iki tane *Seniyyetü'l-Vedâ* vardır. Birisi Peygamber Efendimiz'in mescidinin olduğu Medine-i Münevvere'yi ziyaretten artık ayrılıp, giderken şöyle bir son defa dönüp Mescid-i Nebevî'yi görebilecekleri yüksek bir tepeydi. Orada bir mescid vardı, *Seniyyetü'l-Vedâ Mescidi* denirdi. Oradan göz yaşlarıyla aşık-ı sadıklar, ziyaret ettikleri Peygamber Efendimiz'e salât ü selâmlar getirerek ülkelerine dönerlerdi. Bir *Seniyyetü'l-Vedâ* bu...

Bir de, son zamanlarda yaygınlaşmış bir ilâhi var:[38]

طَلَعَ الْبَدْرُ عَلَيْنَا مِنْ ثَنِيَّةِ الْوَدَاعِ

(*Talea'l-bedru aleynâ min seniyyeti'l-vedâ'*) diye güzel nağmeli bir ilâhi, biliyorsunuz. Peygamber SAS Efendimiz Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye hicret ettiği zaman, ahali yollara dökülmüş, tepelere çıkmış; yolları gözlemiş, ufukları gözlemiş, "Yolcular ne zaman gelecek?" diye merak içinde, aşk içinde, iştiyak içinde beklemişler. Böyle bir *Seniyyetü'l-Vedâ* daha var Medine-i Münevvere'de... O da Mekke tarafından gelenlerin Medine'ye gelmeden önce, ilk defa görünebildikleri taraf. Bu demin söylediğim yerin aksi tarafı... O *Seniyyetü'l-Vedâ*'da bekleyiciler durmuşlar, Peygamber Efendimiz'in Ebû Bekr-i Sıddîk RA Efendimiz'le geldiklerini görünce, aşk u şevk ile neşîdeler, ilâhiler söylemişler.

Senâ, yüceltmek demek oluyor, medihle beraber kullanılıyor. Ama hamd daha özel, daha haklı bir övgü demek oluyor.

Bir de *şükür* var biliyorsunuz. *Şükür*; yapılan bir iyilik ve

[38] İbn-i Hibbân, *es-Sıkàt*, c.I, s.131; Elbânî, *Silsiletü'z-Zaifiyye*, c.II, s.63, no:598; İbn-i Abdi'l-ber, *Temhîd*, c.XIV, s.82; İbn-i Kesîr, el-*Bidâye ve'n-Nihâye*, c.III, s.197; İbn-i Hacer, *Fethü'l-Bârî*, c.VII, s.261; İbn-i Esîr, *Câmiu'l-Usùl*, c.VIII, s.617.

verilen bir nimetin karşısında duygularını ifade etmek, onun karşısında övmek... Türkçe'de, "Teşekkür ederim." diyoruz buna.

Tabii bu, bir nimetin verilmesinden sonra yapılmış oluyor. O bakımdan da hamdden farkı var. Eğer bir nimet olmasa bile, hamd yine Allah'ındır. Ama tabii sonsuz nimetleri var, ayrı. Demek ki, şükürden daha farklı bir anlamı var. Minnet dolu, takdir dolu, haklı bir övgü demek... İşte böyle bir övgü mânâsına geliyor hamd kelimesi...

Bu şükrün tariflerinde; yapılan bir iyiliğe, verilen bir nimete karşı yapılan övgü kavlen olur. Meselâ, "Çok teşekkür ederim!" demek. İçten minnettarlık duyarak olur; bu da kalbî bir şey, derûnî bir durum... Bir de fiilen olur; yâni sana o iyiliği yapan kimseye fiilen sen de iyilik yaparsın. Allah'a şükür de, Allah'ın iyiliğine, ikramına, nimetlerine karşı itaat etmekle olur. Nitekim, Cüneyd-i Bağdâdî'ye hocası sormuş:

"—Sen söyle bakalım, şükür nedir sana göre?" deyince:

"—Allah'ın nimetlerini yeyip de, ona âsî olmamak..." diye tarif eylemiş.

Bu fiilî şükür işte... Yâni nimeti alıp, nimete göre itaat etmek fiilen şükretmek oluyor.

O halde hamd, bu şükrü de ihtivâ ediyor. Allah'ın nimetlerini düşünüp, minnetli, şükürlü, teşekkürlü, haklı, hayran, takdirkâr bir öğgü demek. Böyle bir öğgü, haklı bir öğgü...

c. Li'llâhi Kelimesi

Li'llâhi ne demek?.. "Allah içindir" demek. "Allah" kelimesinin başına "*li*" harf-i cerri gelmiş denilir buna. Başa gelen bu "*li*" edatı, harf-i cerlerden bir tanesidir. "İçin" mânâsına gelir. O zaman, (*El-hamdü li'llâh*) "Hamd Allah içindir." demek olur. Yâni bir hamd yapılırsa Allah için yapılır, ona yapılır demek. Bir mânâ bu.

İkinci mânâsı; bu "*li*" mülkiyet ifade eder. "Öğülmek Allah'ın hakkıdır, onun mülküdür, ona mahsustur, Allah'ındır." "*-ın*" iyelik takısıyla bunu böyle tercüme etmek de mümkün.

Yâni, "Öğülmek Allah'ındır" ne demek olur? "Her öğgü Allah'ın hakkıdır, ona gider. Neyi öğsen, neye baksan, neyi sevsen, yaratanı Allah olduğu için, her öğgü Allah'a gider, onundur."

Meselâ gülü seviyorsun, rengini seviyorsun. E gülün bir şeyi yok ki, gülü yaratan Allah... Kokusunu seviyorsun, o kokuyu veren Allah... Üzüme o lezzeti veren Allah... Bala o güzelliği veren Allah... Arıya o balı yaptıran Allah...

Demek ki, (*El-hamdü li'llâh*), "Hamd Allah içindir" demek olabilir; veya "Hamd Allah'ındır. O güzel, haklı öğgü Allah'ın hakkıdır. Her hamdin hakîkî sahibi, hakîkî muhatabı Allah'tır." mânâsına gelebilir. Bu iki mânâ mümkün... (*Küllü senâin yeûdü ileyhi*) "Her medh ü senâ döner dolaşır, işte onu yaratan, o şeyi yaratan Hàlik'a, yâni Allah'a gider." demek.

Şimdi bu, "*El-hamdü li'llâh*" sözünün hüküm mânâsı, ihbarî mânâsıdır. Arapça "Evet bu böyledir." diye bir hakikati belirtmek için kullanıldığı gibi bu cümle, bu ifade, bu ibare, inşâî mânâda da kullanılmıştır. İnşâî mânâ ne demek?.. Yâni dua gibi, "Hamd olsun Allah'a..." mânâsına da gelir bu.

Nitekim Peygamber SAS Efendimiz bir hadis-i şerifinde buyuruyor ki:[39]

أَفْضَلُ الذِّكْرِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ

(ت. ن. ه. عن جابر)

(*Efdalü'z-zikri lâ ilâhe illa'llàh*) "Zikrin en üstünü, en güzeli, en faziletlisi, en sevaplısı '*Lâ ilâhe illa'llàh*'tır." diyor. Tamam, "*Lâ ilâhe illa'llàh*"ı çok diyelim. (*Ve efdalü'd-duâi el-hamdü li'llâh*) "Ve duanın da en faziletlisi, en üstünü, en güzeli '*El-hamdü li'llâh*'tır". Yâni, *El-hamdü li'llâh* da duaymış. Demek ki o zaman, "Hamd olsun Allah'a..." mânâsına geldiğini gösteriyor.

---

[39] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.462, no:3383; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1249, no:3800; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.126, no:846; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.676, no:1834; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.90, no:4371; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.208, no: 10667; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.1, s.352, no: 1414; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.612, no:1748; *Keşfü'l-Hafâ*, c.1, s.171, no: 452; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.206, no:3995.

Hâkim ibn-i Umeyr'den rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz yine açıkça buyurmuş ki: "*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn* dediğin zaman, sen Allah'a şükretmiş olursun; o da sana nimetini arttırır." buyurmuş bir hadis-i şerifinde de.

Demek ki "*El-hamdü li'llâh*" demek, "Hamd olsun Allah'a..." demek oluyor. O zaman şükretmiş oluyor insan. Ve Allah da ayet-i kerimede:

لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ (إبراهيم:٧)

(*Le-in şekertüm le-ezîdenneküm*) "Eğer siz benim verdiğim nimetleri anlar, hamd eder, şükrederseniz; ben de sizin nimetinizi arttırırım!" (İbrâhim, 17/7) dediğinden, Peygamber Efendimiz de onu ifade ediyor:

"—*El-hamdü li'llâh*, dediğin zaman Allah'a şükretmiş olursun, o da senin nimetini arttırır." buyuruyor.

"*El-hamdü li'llâh*" önemli bir ibâre... İnsanın nimetlerini arttırır, kesesini doldurur, bütçesini genişletir, yaşamını rahatlatır, saadetine saadet katar. O kadar önemli...

Fâtiha'yla ilgili bir başka uzun hadis-i şerifte de: "Kul '*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*' deyince, Allah-u Teàlâ Hazretleri der ki: 'Kulum bana şükretti.'"

Demek ki, "*El-hamdü li'llâh*" demek şükür demekmiş. Buradan, bu üç delille neyi söylemiş oluyorum: "*El-hamdü li'llâh*, hamd olsun Allah'a, şükrolsun Allah'a..." demek oluyor, Allah da bu sözü seviyor. Yâni dua mânâsına...

"Şu şöyledir" diye bir hüküm bildiren mânâsı da olabilir. Ama "Hamd olsun Allah'a..." diye böyle bir dua mânâsı da olduğu anlaşılıyor "*El-hamdü li'llâh*" sözünün.

Özetleyecek olursak: "*El-hamdü li'llâh*" demek, "Hamd Allah içindir, yâni hamd Allah'a olur. Hamd Allah'ındır, yâni ona gider. Onun hakkıdır. Başkasına hamd yaraşmaz, yakışmaz. Çünkü her nimeti veren odur." Veyahut da, "Hamd olsun Allah'a..." demek mânâsına geliyor *El-hamdü li'llâh*...

d. Rab Kelimesi

Tamam, "*Hamd*"i biraz anlatabildim, dilimin döndüğü kadar. "*Li'llâhi*"yi de anlattım. Gelelim "*Rab*" kelimesine...

Rab kelimesi ne demek?.. *Rab* kelimesi aslında şeddeli, yâni *Rabb*; iki tane *b* var. Bu *rebâ–yerbû–ribâ* kökünden, *riben* fiilinden geliyor. Bu fiil de artmak demek. *Ribâ* kelimesini biliyorsunuz, faiz, artmak... Yâni, "Siz Allah yolunda zekât verirseniz Allah onu arttırır. Ama faize verirseniz, faiz almaya kalkarsanız o zaman malınız artmaz;

فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللهِ (الروم:٣٩)

(*Felâ yerbû inda'llàh*) "Allah indinde gelişmez." (Rum, 30/39) diye ayet-i kerimede geçiyor.

Rabâ-yerbû'dan geliyor. Yâni, *rabbe-yerubbu* gibi şeddeliden gelmiyor ama, ondan gelen bu isim "*Rabb*" olarak geliyor. "*Rabyün*" gibi *ye*'liyken, *ye* yerine *be* gelmiş; böylece "*Rabb*" olmuş.

Ne mânâsına geliyor?.. Artmaktan, arttırıcı mânâsına geliyor. *Rabbâ-yürebbî-terbiyeten*; bu da tef'il bâbından, aynı kökten bir kelime, ondan türemiş kelime. Bu da arttırmak demek, geliştirmek, yetiştirmek demek… Onun için bir çocuğu geliştiren, yetiştiren bakıcıya da *mürebbiye* deniliyor, biliyorsunuz.

Ama asıl mânâsı nedir? Bir şeyi geliştirmek, beslemek, büyütmek mânâsına geliyor. Hatta Türkçe'de kullanılışı çok doğru. Meselâ, paça çorbası yaparsanız, ondan sonra sirkeyle, yumurtayla bir şey hazırlanır yan tarafta, çorbanın içine sonradan katılır. Ona ne deniyor?.. Çorbanın terbiyesini yapan. *Terbiyeli çorba* deniliyor. Yâni, *terbiyeli çorba* ne demek? İçine bir şey katılmış, geliştirilmiş, güzelleştirilmiş demek oluyor. Terbiyeli köfte diyoruz. Yemek çeşitlerinden...

Demek ki, bu *Rab* kelimesinin mânâsı neymiş?.. Böyle bir şeyi geliştiren, kendi halinden daha güzel bir hale getiren, adım adım, derece derece, kademe kademe daha yükseğe, daha güzele götüren mânâsına geliyor. Mürebbî mânâsına.

Eski Türkçe Kur'an-ı Kerim mealleri vardır. Kur'an-ı Kerim'i yazmışlar, satırların arasını geniş bırakmışlar. Satırların üstüne

de, onun Türkçe karşılığını yazmışlar. Bunu görüp de, şimdi bu asırda böyle yapan kardeşler var. Kur'an-ı Kerim'in böyle, açıklamalı mealini yapıp neşredenler var. Öğrenmekte faydalı oluyor.

Orada Rabb'in karşılığına hatırlıyorum, 15. yüzyılda yapılmış tercümede, "besleyici" diyor, "bisleyici" diyor hattâ... "Besleyici" demiş ama, tabii yemek verip beslemek mânâsına değil de, bir şeyi takviye ede ede daha yüksek hale getirmek mânâsına...

Buradan anlaşılıyor ki, *Rab* kelimesi çok önemli bir kelime oluyor. Yâni çevremizde, kâinatta olan şeyleri, böyle derece derece daha basitten daha güzel hale, daha mükemmel hale getiren oluyor *Rab*...

Arapça'da *rab* kelimesinin bir başka kullanışı var. Yine bu kökten... Bu mânâdan biraz daha yana doğru, bir ikinci mânâsı, oradan gelmiş tabii: "*Rabbü'l-mâl*" denilir meselâ. "*Rabbü'l-mâl*" ne demek? Malın sahibi demek… Efendi, sahip mânâsına geliyor. "*Rabbü'd-dâr*" denir, evin sahibi. Hatta ev hanımına da, "*rabbetü'd-dâr*" denilir, evin hanımefendisi demek oluyor.

Kur'an-ı Kerim'den hatırlayacak, Kur'an-ı Kerim'le aşinâ olan dinleyicilerim: Yusuf AS zindandayken, iki arkadaşının rüyalarını te'vil ediyor. Onlardan kurtulacağını bildiği kimse giderken, Yusuf AS diyor ki:

اُذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ (يوسف:٤٢)

(*Üzkurnî inde rabbike*) "Rabbinin yanında beni an!" (Yusuf, 12/42)

Yâni, ne demek istiyor?..

"—Ey arkadaşım, sen şimdi bu rüyanın tabirini bana sordun ya, hükümdarın yanında eski itibarına kavuşunca, benim mâsum olduğumu ona anlat! Haksız yere hapse girdiğimi bildir. Ben haksız yere hapiste kalmayayım!" diye arkadaşına hatırlatıyor. (*Üzkurnî inde rabbike*) "Efendinin, hükümdarının, rabbinin, yâni padişahının yanında beni an!" diyor.

Yâni mâlik, sahip mânâsına Kur'an-ı Kerim'de orada geçiyor. Buradaki, (*Üzkurnî inde rabbike*)'deki "*rabbike*" Allah mânâsına

değil, Yusuf AS'ın zamanındaki o hükümdar mânâsına; Kur'an-ı Kerim'de de geçiyor.

Demek ki *Rab*; hem böyle varlıkları veya elindeki herhangi bir varlığı derece derece olgunlaştıran, geliştiren kişi mânâsına, veyahut sahip mânâsına, veyahut efendi mânâsına geliyor.

Tabii, Allah için bu mânâların hepsi uyar. Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri kâinatı böyle derece derece mükemmelleştirmiştir. İnsanoğlunu en mükemmel tarzda yaratmıştır. Sonra her zaman da yaratıyor. Her zaman gözümüzün önünde görüyoruz, acaba demeye lüzum yok... Yere bir çekirdek ekiyoruz. O çekirdeği kocaman bir ağaç yapıyor, çiçeklendiriyor.

Burada bakıyorum, mevsim başka mevsim tabii, sizin oradaki gibi değil... Tepeden tırnağa böyle çiçekler, ağacın her tarafını sarmış. Sübhàna'llàh!.. O kadar güzel ki... Yâni o kadar güzel renkler, o kadar güzel ağaçlar, o kadar güzel çiçekler var... E bunu yaratan Allah işte. Bir tohumdan koca bir ağaç, büyük bir karpuz... Kocaman, tonlarla meyvalar veren bir ağaç. Neler oluyor? Bu işte her an gözümüzün önünde...

Kişi evleniyor, ondan sonra bakıyorsunuz aile büyüyor, çocuk oluyor. Çocuk büyüyor, koca adam oluyor. Her şeyde bir gelişme var. Çok önemli... İşte Rabb, bunları yapan demek...

Bir de sahip mânâsı da uygun. Yâni "evin sahibi, malın sahibi" dediği gibi Arapların. (*Rabbü'l-àlemîn*) "Alemlerin sahibi" de diyebiliriz. O da caiz, o mânâ da uygun Allah-u Teàlâ Hazretleri için. Çünkü yerin göğün sahibi Allah'tır, mâliki odur.

e. Àlemîn Kelimesi

Gelelim "*àlemîn*" kelimesine. *Rabbü'l-àlemîn*, àlemlerin Rabbi demek... Yâni: "Hamd, öğgü, ama o öyle takdirle dolu, haklı, güzel, yerli yerinde öğgü, àlemlerin rabbi olan Allah'ındır, Allah'adır veya Allah içindir veya Allah'a olsun..." Bir tamlama var burada; (*rabbü'l-àlemîn*) alemlerin Rabbi...

Àlemîn ne demek? *Àlemîn* sözü *alâmet* kökünden geliyor. *Alâmet*, bir şeyin belirtisi. *Àlem, àlemîn* diye çoğul oluyor. Şimdi bu, alâmetten geldiğine göre ne demek?.. Allah'ın dünyada ve

ahirette yarattığı bütün şeylere *àlem* derler. Çünkü birer alâmettir, birer delildir; bir yaratıcının var olduğunu isbat eden belgedir, bir şahittir. Şahit ve alâmet olduğundan yerdeki, gökteki, dünyadaki, ahiretteki bütün yaratıklara, Allah'ın yarattığı her şeye, her bir şeye *àlem* denir.

Fakat bu hususta çok çeşitli rivayetler var. Sayıları hakkında çeşitli rivayetlerde bulunulmuş. Alemlerin sayısını Allah bilir. Yâni yerdeki, gökteki varlıkların sayısını Allah bilir, en doğrusu bu... Fakat belli başlı, belirgin alemler olarak, rakamlar da söylenmiş, tefsir kitaplarında geçmiştir. Bunlardan "*On sekiz bin àlem*" sözü çok yaygındır. Ama bunun Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerden bir kaynağı yoktur. Eskilerden gelme bir sözdür. On sekiz bin rakamının ortaya çıkışı da, bizim bugünkü mantığımıza uygun bir tarzda değildir. Alemlerin sayısını Allah bilir.

Fakat, burada söylemek istediğim, işaret etmek istediğim önemli bir başka nokta var: Bu *àlemîn* sözü çoğul ama, *cem-i müzekker-i sâlim* çoğulu derler buna... Yâni müzekker varlıklar için, eril varlıklar için olan bir çoğul ama, *zevi'l-ukùl*, akıl sahibi, can, ruh sahibi varlıklar için yapılan bir çoğul şekli bu... Memûrîn, muallimîn gibi yâni.

Niye böyle çoğul yapılmış? Arap dilinde umûmiyetle akıl, ruh sahibi varlıklar için kullanılan çoğul şekli niye kullanılmış?.. *Àlem* kelimesinin meselâ, bizim edebiyattan bildiğimiz başka ibarelerde geçen *avâlim* diye de çoğulu vardır. *Avâlim* de àlemler demek ama, niye *avâlim* denmemiş de, *àlemîn* denmiş?

Tefsirlerde bir rivayete göre, bazı alimlere göre *àlemîn*; melekler, insanlar ve cinlerdir. Yâni, akıl ve ruhu olan, canlılığı olan varlıklar... "*Rabbü'l-àlemîn*" denilince bu etrafımızdaki, çevremizdeki canlı olan, hayat sahibi olan varlıkların, işte bu hayatını veren; bu cansız evrenden, yâni taştan, havadan, sudan, element dediğimiz unsurlardan, bilmem hidrojen, oksijen vs.den, topraktan onları yaratan...

İşte ayın yapısını, yıldızların yapısını araştırıyorlar, malzeme getirmeye çalışıyorlar. Kayaları inceliyorlar. Ama onlar kaya, toprak, rüzgar vs. Yâni onları biz *cemâdât* diye ayırıyoruz. Cemâdât olması bizi pek şaşırtmıyor. Yâni cemâdât var. Yıldızlar,

gök cisimleri var. Dünyada dağlar var, taşlar var, denizler var çeşitli... Bunlar bizi şaşırtmıyor.

Tabii cansız varlıklar nedir, canlı varlıklar nedir? Onların derinlemesine gittiği zaman insanın derin derin düşünmesinde, bilginlerin sözlerini de incelediği zaman, işler çok derinlere gider de, ben kısaca söylüyorum. Sizin de bildiğiniz şeyler üzerinden konuşmayı devam ettiriyorum.

Cemâdâttan, yâni cansız varlıklardan öte nebâtât var, yâni bitkiler var. E bitkiler bir başarı... Bir üstün halka, bir üstün sınıf... Yâni taşın üstünde bitki var. Taşın aralığına kök salmış, ağaç olmuş, meyva veriyor, büyüyor. Küçüktü, büyüdü, meyva veriyor... Taş gibi değil. Taş olduğu gibi duruyor, fakat o büyüyor. Büyümesi, yapraklanması, meyva vermesi daha şaşırtıcı, daha üstün bir şey... Yâni, cansız olan varlıkların içinde bir can oluyor bitkiler. Yâni, nebâtât bir ileri merhale... Yaradan'a karşı hayranlığımızı, kâinatın Hâlik'ına karşı hamdimizi, şükrümüzü arttıran büyük bir olay...

Ağaçlar toprağa çakılı, olduğu yerde duruyor. Bitkiler sabit, kıpırdanamıyor. Büyüyor ama hareketleri çakılı, belli bir yerde kalıyor. Çiçekleri, meyvaları hoşumuza gidiyor; o kadar... Fakat bir de hayvanlar denilen bir tabaka var etrafımızdaki varlıklardan; onlar hareket ediyor, koşturuyorlar. Kendilerini savunuyorlar, saldırıyorlar. Bir sürü olaylar...

Hayvanlar aleminde televizyonda izliyoruz; aslan geyiği nasıl parçalıyor... Yeraltına bakıyoruz; böcekler, kuşlar, kurtlar... Denizlere bakıyoruz; büyük balıklar, küçük balıklar, birbirleriyle mücadeleleri... Bu can, bu canlılık, bu böyle kendini koruyan varlıklar, beslenen varlıklar, ötekisine saldıran varlıklar... Bu hayat çok büyük bir olay! Yanî, cansız maddelerin arasından, unsurların arasından, elemanların arasından, 109 elementin arasından —artık sayısı kaça çıktıysa, fizik ilerliyor— can dediğimiz, hayat dediğimiz şey çok büyük bir olay...

f. Hamdi Çok Yapın!

Şimdi tabii, (*Rabbü'l-àlemîn*) denilince bu canlı varlıklara işaret edilmiş oluyor. Yâni akıllı, zevi'l-ukùl, akıl sahibi varlıklar,

insanlar, cinler... Bunlar Allah'ın mükellef kıldıkları varlıklar. Onlara işaret edilmesi, burada ayet-i kerimenin anlamını çok derinleştiriyor tabii. Yâni:

"—Ey akıl sahipleri, ey insanlar ve cinler! Ey bu Kur'an'ın indirildiği sakaleyn, ins ü cin taifesi!.. Sizi yaratan àlemlerin Rabb'i, yâni sizin gibi akıl sahiplerini yaratıp da imtihan için bu dünyaya gönderen Rabbinizindir hamd... Hamd ona mahsustur, hamd onun içindir, hamd ona layıktır. Ona hamd edin!" denilince, tabii biz muhatapların, yâni emaneti yüklenmiş olan, Allah'a karşı mükellef olan, dünyaya imtihan için gelmiş olan insanlara bir ihtar çıkıyor. Daha önemli.

Çünkü cemâdâtın, yâni cansız varlıkların, taşların kayaların bir sorumluluğu yok. Onlar muhakeme edilmeyecekler, mahkeme-i kübrâda hesaba çekilmeyecekler. Onun için Hazret-i Ömer, sorumluluk duygusunun ağırlığından ne demiş:

"—Keşke anam beni doğurmasaydı, keşke bir ot olsaydım!" demiş.

Onlara sorumluluk yok. Ama zevi'l-ukùl, akıl sahiplerine, sorumluluk var, hesap var... Sorumluluk verilmiş, dünya hayatı imtihan kılınmış onlar için. İmtihanı başarırlarsa cennet var, çok büyük bir mükâfat... İmtihanı başaramadıkları zaman da, çok büyük bir ceza var; cehennem var, ebedî azab var. İşte alemlerin Rabbi, yâni bu yaratıkları yaratıp, onlara bu sorumluluğu yükleyen Rab mânâsı, bize biraz daha heyecan veriyor.

Tabii yerin göğün sahibi Allah'tır, şek şüphe yok. Ama yerin göğün içinde insan denilen muazzez yaratığı yaratan Allah... Ona bu mükellefiyeti veren Allah... O daha önemli oluyor. "İşte bütün hamd ü senâlar onadır, alemlerin Rabbi olan Allah'adır. Yâni her şeyi yaratan, ya da özellikle bu cansız varlıkların arasından hayatı yaratan ve hayat sahibi, akıl sahibi, yüksek varlıkları yaratan, onları imtihan için bu dünyaya gönderen Allah'adır hamd..."

Yâni, "Övgünün ona olduğunu bilsinler; övgünün onun şânı olduğunu, onun hakkı olduğunu bilsinler; onun kendilerinin rabbi olduğunu bilsinler, ona yönelsinler ve ona kulluk etsinler, kulluğu ona güzel yapmaya gayret etsinler!" gibi güzel güzel anlamlar çıkıyor, (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) ayet-i kerimesinden.

Bu (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) sözü, *bâkıyâtü's-sàlihàt* denilen, Kur'an-ı Kerim'de methedilen çok önemli, çok sevaplı cümlelerdendir. Nitekim Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki... Bir iki hadis-i şerif okuyarak sözümü bitirmek istiyorum. Yâni, (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) ne kadar önemlidir, onu anlatmak istiyorum. Hazret-i Ömer RA'dan rivayet edildiğine göre Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:[40]

أَكْثِرُوا مِنَ الْحَمْدِ ، فَإِنَّ لَهَا عَيْنَيْنِ وَجَنَاحَيْنِ ، تَطِيرُ فِي الْجَنَّةِ

تَسْتَغْفِرُ لِقَائِلِهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ (الديلمي عن عمر)

RE. 80/14 (*Eksirû mine'l-hamdi*) "Hamdi çok yapın!" Yâni "*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn* sözünü çok söyleyin!" Bu duygu, bu

[40] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.1, s.80, no: 245, Hz. Ömer RA'dan. *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.470, no:6450; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.V, s.374, no:4318.

fikir, bu anlatmak istediğimiz mânâ, dinimizin çok önemli bir mânâsı ki kitabımızın başı onunla başlıyor. Yâni övgünün, bütün övülecek işlerin Allah'ın eseri olduğu, Allah'ın yaratması olduğu, bütün övgülerin Allah'a gittiği hakikati çok önemli... Bunu çok yapın. (*Eksirû mine'l-hamd*) "Hamdden yana faaliyetinizi arttırın, çok hamd edin!" demek yâni.

(*Feinne lehâ ayneyhi*) "Çünkü bu hamdden Allah bir varlık verecek. Onun iki tane gözü vardır, (*ve cenâhayni*) iki tane kanadı vardır, (*tatîru fi'l-cenneti*) cennette uçar. Hamd yâni, böyle kanatlı, iki gözlü bir varlık, cennete uçar. (*Testağfiru li-kàilihâ ilâ yevmi'l-kıyâmeh*) Kıyamete kadar kendisini söyleyen ağıza, o ağzın sahibi mükellef insana, *El-hamdü li'llâh* diyene istiğfar eder. Cennette o *el-hamd* sözü Allah'a istiğfar eder."

Ne kadar önemli sonuçları var! Yeri göğü doldurur bu hamd sözü... Mizanda çok ağır gelir.

Arâbî'nin birisi —yâni bedevî, köylü diyelim, çölden gelmiş bir insan ama onlar bazen böyle çarıklı erkân-ı harb diyoruz ya, çok güzel sözler söylerler— bir söz söylemiş. Bir hamd etmiş ama kendi aklıyla, nasıl hamd etmiş:[41]

اَلْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا أَنْ يُحْمَدَ وَيَنْبَغِي لَهُ (حم. عن أنس)

(*El-hamdü li'llâhi hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh, kemâ yuhibbu rabbünâ en yuhmede ve yenbağî leh*) demiş.

Bazı rivâyetlerde:[42]

---

[41] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.158, no:12633; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.117, no:16894.

[42] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.264, no:773; Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.254, no:404; Neseî, Sünen, c.II, s.145, no:931; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.125, no: 845; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.V, s.41,no:4532; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.93, no:4383; Râfi' RA'dan.

Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.409, no: 7718, Enes RA'dan.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى

(*El-hamdü li'llâhi hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh, kemâ yuhibbu rabbünâ ve yerdâ*) diye de geçiyor.

Ahmed ibn-i Hanbel, Neseî ve diğer kaynaklarda Enes RA'dan rivayet edilmiş. Bu ne demek?..

"Allah'a hamd olsun." Nasıl hamd olsun? (*Hamden kesîran tayyiben mübâreken*) "Çok hoş, bereketli, mübarek bir hamd ile hamd olsun. Yâni bereket kazandıran bir hamdle hamd olsun. Söyleyene bereket kazandıran hoş, çok hamd ile Allah'a hamd olsun." Nasıl? (*Kemâ yuhibbu rabbünâ en yuhmede ve yenbağî leh*) "Rabbimiz nasıl hamd edilmekten hoşlanırsa, onun şanına nasıl hamd edilmek yaraşırsa, işte o tarzda Allah'a öyle mübarek, hoş, çok hamd ile hamd olsun!" demiş.

Bu bedevî zekâsı yâni. Bunu Peygamber Efendimiz öğretmemiş ama, hamd etmek istemiş Allah'a... Çok olmasını düşünmüş, hoş olmasını, güzel duygularla olmasını düşünmüş, içinde hayır ve bereket olduğunu düşünmüş ve Rabbimizin razı olacağı vech ile olmasını dilemiş.

Yâni, "Ben güzelini belki bilemem, Rabbimin razı olduğu şekilde olsun!" demiş ve onun şanına, celâline, izzetine yaraşır tarzda olur demiş. Böyle bir hamd etmiş. Bu işte yıpranmamış, fıtrî zekâ, kavmî zekâ, Arab'ın, bedevînin, böyle güzel, atasözü gibi sözleri vardır. Böyle bir hamd ile hamd etmiş.

Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[43]

[43] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.3, s.158, no: 12633; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.125, no: 845; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.4, s.409, no: 7718, Enes RA'dan. *Kenzü'l-Ummal*, c.VII, s.716, no:19648.

وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَقَدْ ابْتَدَرَهَا عَشَرَةُ أَمْلَاكٍ ، كُلُّهُمْ حَرِيصٌ عَلَى أَنْ يَكْتُبَهَا ، فَمَا دَرَوْا كَيْفَ يَكْتُبُونَهَا ، حَتَّى رَفَعُوهَا إِلَى ذِي الْعِزَّةِ ، فَقَالَ: اُكْتُبُوهَا كَمَا قَالَ عَبْدِي ! (حم. ن. حب. عن أنس)

(*Vellezî nefsî biyedihî*) "Nefsim, canım, kudreti elinde olan Allah'a and olsun, yemin olsun ki, (*lekad ibtederehâ aşeratü emlâkin küllühüm harîsun alâ en yektübehâ femâ derev keyfe yektübûnehâ*) "Canım elinde olan Allah'a and olsun, yemin olsun ki, on tane melek bu bedevî bu sözü söyleyince harekete geçti. Hepsi bunun sevabını yazmaya kalkıştılar. Ama nasıl sevap yazacaklarını, ne kadar çok sevap yazacaklarını, sevabı yazmayı nasıl yetiştireceklerini, deftere nasıl sığdıracaklarını bilemediler."

(*Hattâ refeùhâ ilâ zi'l-izzeh*) İzzet ve celâl sahibi Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne müracaat etmişler. Meseleyi arz etmişler, demişler ki:

"—Yâ Rabbi, böyle dedi bu kulun ama, biz ne yapacağımızı şaşırdık; yâni elimiz, kalemimiz tutuldu kaldı. Çok güzel bir hamd ile hamd etti."

Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurmuş ki: (*Üktübûha kemâ kàle abdî.*) "'Siz deftere böyle dedi, diye yazın; kulum nasıl dediyse siz de öylece yazın!" demiş. Yâni, "Deftere başka sevabını yazmaya kalkışsanız bitiremezsiniz. 'Öyle dedi.' diye yazın! Ben onun mükâfatını o kadar büyük olarak veririm." demek.

Demek ki, aziz ve muhterem kardeşlerim, hepimiz bu duyguyu öğreneceğiz. Bu sözleri, bu sözlerin altında yatan hamd mânâsını, sözün özünü, kökünü, ruhunu, hamdin mahiyetini anlayacağız.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn... Hamd kelimesi önemli, *Rab* kelimesi önemli, *àlemîn* kelimesi önemli... Çok önemli bir ayet... Bir kısa ayet, dört kelimeden müteşekkil bir cümle ama, bir àlem, bir kâinat, bir evren... Muazzam bir mânâ var, imanın kökü var. Onun için İmam Kurtubî gibi bazı alimler demişler ki:

"*—El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn* sözü çok sevaplıdır. '*Lâ ilâhe illa'llah*'tan da sevaplıdır. Çünkü bunun içinde hem tevhid mânâsı var, hem şükür mânâsı var." diye methetmişler.

Onun için, aziz ve muhterem kardeşlerim, bu mânâyı kavramaya çalışalım!.. Yâni sözü bırakalım da, sözün özüne inmeye çalışalım! Benim kırık dökük cümlelerimden, anlatmaya çalıştıklarımdan, sizin ferasetinizle daha derinini anlayın...

Şu cansız kâinata can veren, bitkileri, hayvanları, canlıları bu kadar güzel hallerle, sûretlere yaratıp, geliştirip, her an besleyip, büyütüp gözümüzün önünde, her anda ayrı bir zuhûr ve lütufta olan Rabbimizin büyüklüğünü anlayalım!

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فى شَاْنٍ (الرحمن:٢٩)

(*Külle yevmin hüve fî şe'nin*) [O, her an yeni bir yaratma halindedir.] (Rahmân. 55/29)

Şükür dolalım, minnet duygusu dolalım, takdir duygusu ile dolalım!.. İçimiz, dışımız Cenâb-ı Mevlâ'ya sevgi ile, takdir ile, minnet ile, şükür ile dolsun ve bundan sonra, mânâsını anlaya anlaya, "*El-hamdü li'llâh*; yâni haklı, gerçek, doğru, güzel sıfatlara sahip olduğundan, her türlü güzel sıfatların sahibi olduğundan hamd Allah'adır." diyelim!

Alemlerin Rabbi, bu yeri, göğü, gördüğüm bütün güzellikleri gözümün önüne seren, bu kâinatı böyle bir müze gibi, bir sanat galerisi gibi her yanı ayrı bir güzellikte yaratan Allah'a övgüler olsun, medh ü senâlar olsun... Hamdler olsun verdiği nimetlere...

Hattâ vermese bile, hattâ kahrına uğrayan bir insan bile ne diyecek:[44]

---

[44] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.XI, s.248, no:3793; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.677, no:1840; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VI, s.376, no:6663; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.X, s.340, no:30170; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.91, no:4375; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.212, no:419; Taberânî, *Dua*, c.I, s.501, no:1769; Hz. Aişe RA'dan.

Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.131, no:1151; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كُلِّ حَالٍ

(*El-hamdü li'llâhi alâ külli hâl.*) diyecek. Yâni, "Her hâl ü kârda hamd Allah'ın. Kulun kahra veya lütfa uğramasıyla, Allah'ın hamdi hak etmesi arasında bir ilişki yok. Allah hamde her zaman lâyık, hamd her zaman onun..."

Ama tabii sonsuz nimetlerine de mazharız. Allah-u Teàlâ Hazretleri türlü türlü nimetlerini her an bize saçıp, sunup duruyor. Biz de şükür duygusu ile dolu olalım ve bundan sonra, (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*)'i çok derin duygularla, çok àrifâne bir şekilde telaffuz edelim! Mânâsını tefekkür edelim, yaşayalım!

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bu okuduğum hadis-i şeriflerde ve emsâli pek çok hadis-i şeriflerde vaad ettiği, Peygamber Efendimiz'in müjdelediği mükâfatlarına nâil olalım... Cennetiyle, cemâliyle müşerref olalım... İki cihanda aziz ve bahtiyar olalım, sevgili Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri!..

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

27. 10. 1998 – AVUSTRALYA

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.139, no:18391, 18394; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXXIX, s.417, no:42820.

6. ALLAH RAHMÂN VE RAHÎM'DİR

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Radyo dinleyicileri ve Ak-Televizyon izleyicileri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, her türlü ihsânı, ikrâmı üzerinize olsun... Allah sizleri ve bizleri dünyada ve ahirette, süedâ, saidler, mutlular, bahtiyarlar zümresine dâhil eylesin... İki cihanda muratlarımızı, muratlarınızı ihsân eylesin...

Allah'ın lütf u keremiyle, ne mutlu bizlere, şükür Rabbimiz'e, Kur'an-ı Kerim üzere sohbetlere başladık. Kur'an-ı Kerim hakkında umûmî bilgiler sunduktan sonra, (*Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm*) demek, yâni istiàze etmek üzerinde bilgiler verdik. Sonra, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) demek, besmeleyle başlamak, besmelenin mâhiyetiyle ilgili, ne olduğuyla ilgili bilgiler verdik. Sonra, (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) ayet-i kerîmesinin izâhını yaptık.

Tabii bu besmele olsun, istiàze olsun, hamdele dediğimiz (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) mübârek sözleri olsun; bunlar *bâkıyâtü's-sàlihàt* denilen, çok kıymetli, çok değerli, çok önemli, mânâsı çok derin lâfızlar olduğunu için, mübârek lâfızlar olduğu için, bunların izahları üzerinde uzunca bilgiler vermek uygun oluyor, önemine binâen...

Bunları verdik ve Fâtiha'nın, bizim sayılarımıza, saymamıza göre, bizim mezhebimizin alimlerinin ve Türkiye'de yaygın Kur'an-ı Kerim'lerin sayılamasına göre Fâtiha'nın ikinci ayeti olan,

اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ (الفاتحة:٢)

(*Er-rahmâni'r-rahîm*)'e ulaştık. Bu iki kelime, *Er-rahmâni'r-rahîm*, mânâca (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*)'e bağlı, ama müstakil bir ayet-i kerime. (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*)'de, *li'llâhi* kelimesi, başında *lâm* olduğu için esre okunuyor. Yâni lâm, *harf-i cer* olduğundan lafza-i celâl mecrur oluyor. *Rabbi'l-àlemîn* de, ona tâbî olarak esre oluyor. (*Er-rahmâni'r-rahîm*) de, yine ona

bağlı olduğu için, sonu esre okunuyor.

Biliyorsunuz, Arap dilinin özelliği, kelimenin sonundaki okunuşlar, yâni "Üstün mü okunacak, ötüre mi okunacak, esre mi okunacak?" meselesi, kelimenin cümledeki dilbilgisi görevine bağlıdır. Dilbilgisi kurallarıyla ilgilidir ve mânâ çok önemlidir, en son harfin okunuşu çok önemlidir.

Bu ayet, başka bir yerde olsa, bu siyak içinde, sözün bu akışı içinde olmasa da başka bir yerde karşımıza çıksa, tabii, (*Er-rahmânü'r-rahîm*) de okunabilir, (*Er-rahmâne'r-rahîm*) diye üstünlü de okunabilir. Ama burada sözün akışına, öndeki kelimelere bağlı olarak, (*Er-rahmâni'r-rahîm*) diye okunuyor.

a. Rahmân ve Rahîm Kelimeleri

Bu iki kelime, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*)'in izahında açıklanmıştı ki, çok önemli olan iki sıfattır. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin esmâ-i hüsnâsı arasında yer alan iki mübârek kelimedir, *Rahmân* ve *Rahîm* sözleri...

Rahmân sözünün, Arapların kullanışında, yâni Arap ülkesinde, Peygamber Efendimiz'in peygamber gönderildiği devirde, o sıralarda ayrıca bir saygınlığı ve önemi vardır. Bizim *Allah* lâfza-i celâlini kullandığımız gibi, *Rahmân* lâfzını da onlar, àlemleri yaratan yaratıcımızın ismi gibi kullanmışlar ve saymışlardır. Özel isim gibi kullanmışlardır.

Hatta Arap dil bilginlerinden bazıları, bunun Arapça'yla da sınırlı olmadığını, daha eski kökteki dillere doğru gittiğini ifade eden sözler söylemişlerdir. Biliyorsunuz Araplar da başka kavimlerin kardeşi, onların dili de Sâmî dillerinden bir grup. Tabii, İbrâhim AS'a doğru geriye gidiyor. Ondan sonra Nuh AS'a geriye gidiyor. Ondan sonra Adem AS'a varıyor. Yâni, bu *Rahmân* kelimesinin tarihî derinliği de var ve *Rahmân* deyince, Allah-u Teàlâ Hazretleri hemen hatıra geliyor.

Herhangi bir tapındıkları varlığa, o ismi vermiyorlar. Meselâ, müşrik oldukları için, kendilerinin çeşitli düşüncelerle tapındıkları başka varlıklar var ama, onlara o ismi vermiyorlar. Yâni, *Rahmân* dedikleri zaman, bizim *Allah* lafza-i celâliyle düşündüğümüz, àlemleri yaratan Mevlâ'yı düşünüyorlar. Önemli bir kelime, saygın bir kelime... Yâni, duyanı hemen böyle kendine

getiren bir söz.

Rahmân ve *Rahîm* sözleri böyle, belki Arapça'yı da taşan, Arapça'dan önceki ana dillere doğru, kökleri derinlere giden bir söz olmakla beraber, Arapça'da da anlamı var... *Rahime-yerhamu* kökünden geldiğini, rahmetmek, acımak, merhamet etmek mânâsından geldiğini, biz de sezinleyebiliyoruz. *Rahmân* fa'lân vezninde, *rahîm* faîl vezninde... Tabii bu vezinde Arapça'da başka sıfatlar da var. Bunların, bu vezinlerin, bu kalıpların ne mânâ ifade ettiğini de biliyoruz.

Rahmân, mübâlağâ ifade eden bir kalıptır. Yâni bir kökten o kalıba bir sıfat getirilmişse, o mübalağa ifade eder. Meselâ, Arapça'da *gadıbe* kızdı demek; *gadıbe-yagdabu-gadab*... Biz, *ze*'ye çevirerek okuyoruz, *gazab* diyoruz. Çok kızgınsa, kızgınlık doğmuşsa bir insanda, yüzü kıpkırmızı kızarmış, çok kızmış. Böyle bir insana *gadbân* derler; yâni çok sinirlenmiş, yüzü kıpkırmızı olmuş. Mübâlâğa ifade ediyor bu fa'lân vezni.

Rahmân, onun için çok merhametli, yâni çok lütufkâr, çok rahmedici, merhamet edici demek. Hatta o kadar rahmedici ki, mü'min olsun, kâfir olsun bütün yaratıklarına rahmediyor da, yarattığı için rızk veriyor. Hattâ kâfir olsalar, müşrik olsalar, âsî olsalar, Cenâb-ı Hakk'a karşı gelseler bile, rızıklarını veriyor. Yâni, Şeyh Sâdî rahmetlinin dediği gibi:

"—Ey kerim Allah! Sen ki gayb hazinelerinden, ateşperest olsun, putperest olsun, hristiyan olsun, sevmediğin inançtaki insanlara, sevmediğin inançtaki kimselere bile, gayb hazinelerinden lütuflar ihsan ediyorsun. Düşmanlarına bile böyle iyilik yaparken, dostlarını hiç mahrum eder misin yâ Rabbi?.. Etmezsin." diye böyle bir zarif, lâtif, edîbâne bir mânâ işlemiş, bir şiirinde. *Rahmân* böyle.

Onun için eserde, yâni nakledilen rivayetlerde gelmiş ki, İsâ AS şöyle buyurmuş:[45]

[45] Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.251; İbn-i Adiy, Kâmil fi'D-Duafâ, c.I, s.304; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.I, s.126; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXXVII, s.373; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.229, no:876; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

الرَّحْمٰنُ ، رَحْمٰنُ الدُّنيَا وَالآخرةِ ؛ وَالرَّحِيمِ ، رَحِيمُ الآخرةِ .

(*Er-rahmân, rahmânü'd-dünyâ ve'l-âhireh; ve'r-rahîm, rahîmü'l-âhireh*) buyurmuş. Yâni: "Rahmân, hem dünyada hem ahirette kullarına lütfeden..." Dünyada da işte görüyorsunuz, kâfir, mü'min, müşrik, münafık, dinli, dinsiz, ateist, teist... neyse veriyor rızkını, sıhhatini; yaşamı için gerekli maddeleri ihsan ediyor. Ama, (*Er-rahîm, rahîmü'l-âhireh*) "Rahîmliği ahirette..."

Rahîm oluşu sadece mü'minlere olacak, ahirette olacak. İmanlarından dolayı, onları azabından rahimliğiyle kurtaracak, cennetine dâhil edecek, nimetlerine gark edecek.

وَكَانَ بِالمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا (الأحزاب:٤٣)

(*Ve kâne bi'l-mü'minîne rahîmâ*) [Allah mü'minlere karşı çok merhametlidir.] (Ahzâb, 33/43) Ayet-i kerimede de böyle geçiyor.

Bunun Arap dilinde, öteki köklerle ilgili olarak, oradan çıktığını gösteren delil olarak, bir hadis-i şerif de rivayet ediliyor, Abdurrahman ibn-i Avf RA'dan sahih bir hadis-i şerif. O da cennet-mekân, yâni Aşere-i Mübeşşere'den, cennetlik bir sahabi; Allah şefaatine erdirsin... Onun mübarek hadisini rivayet edelim bu konuda, Peygamber Efendimiz SAS buyurmuş ki:[46]

---

[46] Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.315, no:1907; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.530, no:1694; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.191, no:1659; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.186, no:443; Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.174, no:7268; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.XI, s.171, no:20234; Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred,* c.1, s.33, no:53; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.2, s.355, no:2496; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.26, no:12994; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.180, no:3057; Hàmidî, *Müsned*, c.I, s.35, no:65; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gàbe*, c.I, s.1173; İbn-i Hacer, *el-İsâbe*, c.VII, s.137, no:9888; İbn-i Hibbân, *es-Sikàt*, c.IV, s.241, no:2712; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.IX, s.174, no:1900; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.165, no:4435; Abdurrahman ibn-i Avf RA'dan.

Keşfü'l-Hafâ, c.2, s.890, no:1896; Münâvî, *el-Ehàdîsü'l-Kudsiyye*, c.I, s.31, no:53.

قَالَ اللهُ تَعَالَى: أَنَا الرَّحْمٰنُ خَلَقْتُ الرَّحِمَ ، وَشَقَقْتُ لَهَا اسْمًا مِنْ اِسْمِي ، فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلْتُهُ ، وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعْتُهُ (ت . عن عبد الرحمن بن عوف)

(*Kàle'llàhu teàlâ*) Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurdu ki: (*Ene'r-rahmân*) "Ben Rahmân'ım, Rahmân olan benim. Yâni, ben Rahmân'ım, ben çok merhametli olanım. (*Halaktü'r-rahime*) Akrabalığı, yâni insanlar arasında doğumdan dolayı olan kardeşlik, dayılık, amcalık, teyzelik gibi akrabalık bağlarını yarattım; (*ve şakaktü lehâ ismen min ismî*) ve ona kendi ismimden bir isim ihsân ettim. Yâni bu akrabalık bağlarına *rahim* dedim."

Sıla-i rahim diyoruz ya, akrabaları ile bağları kuvvetlendirmek mânâsına. Allah, "O *rahim* sözünü ben verdim." diyor, "Kendi Rahmân ismimden çıkarttım, bu akrabalığa rahim ismini ben verdim. Kendi ismimden ona isim bahşettim. (*Femen vasalehâ*) Kim rahimine vaslederse; yâni, akrabalarına iyilik yapar, iyilik gösterir, onlarla yakınlığını, dostluğunu devam ettirirse; onlara karşı sevgisini gösterirse, hizmetlerini yaparsa; muhtaçsa ihtiyacını giderirse, açsa doyurursa, çıplaksa giydirirse, akrabalık şartlarına riayet ederse; (*vasaltühû*) rahimi, akrabasını kollayanı, ben de kollarım, ben de ona ihsan ve ikramda bulunurum. (*Ve men kataahâ*) Kim bağları, akrabalığı keserse, rahimi koparırsa, akrabalığı koparırsa; (*kata'tühû*) ben de ona lütfumu keserim, onunla rahmet bağlarımı koparırım." buyuruyor.

Demek ki, bu hadis-i şerifi delil getirmiş alimler, *Rahmân* kelimesinin Arapça olduğunu ve *rahime* fiilinden geldiğini göstermek için ve müştak bir isim olduğunu göstermek için. Bir de böyle akrabalık bağlarına da Allah'ın *rahim* ismini, kendi isminden, *Rahmân* isminden pay çıkartarak, aynı kökten isimlendirme yaptığını, Peygamber Efendimiz'in bu hadis-i şerifte belirtmesini delil göstermişler.

Demek ki, Arapların bildiği ama çok saydıkları bir kelime… Bir kaç ayet-i kerimede geçiyor. O ayet-i kerimelerde de o saygınlığı seziyoruz. Meselâ:

قُلِ ادْعُوا اللهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ، أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى (الإسراء: ١١٠)

(*Kuli'd'ullàhe evi'd'u'r-rahmân, eyyen mâ ted'ù felehü'l-esmâü'l-hüsnâ*) "İster şu àlemleri yaratan yaratıcınıza Rahmân diye nidâ edin, Rahmân adını verin, ister Allah diye ad verin; nasıl isimlendirirseniz, onun her ismi güzeldir." (İsrâ, 17/110) mânâsına böyle kullanılıyor.

O bakımdan, *Rahmân* sözü önemli. Bunu rahmet diye açıklarsam daha iyi olacağını düşünüyorum. Türkçe'de daha iyi anlaşılır. Rahmet, Allah'ın rahmeti dünyada herkese umûmî olarak geliyor. Meselâ, yağmur da şakır şakır yağıyor. Herkesi ihtiyacını karşılayacak şekilde suya kavuşturuyor. Allah'ın rahmeti yaygın, yağmur gibi şakır şakır yağıyor. Onun için bizim beldelerimizde yağmura *rahmet* derler, "Rahmet yağıyor." derler.

Ama rahimliği —ayet-i kerimede kendisi beyan etmiş— mü'minlere olacak. Yâni merhamet etmesi, acıması, lütfetmesi, lütfu mü'minlere olacak, cennete sokacak.

"—E kâfirlere de lütfetse..."

Hayır! Kâfirlere dünyada rahmeti taştı, rahmetinden istifade ettirdi, nimetlerinden istifade ettirdi ama; ahirette adaleti iktizâsı, imtihanı kaybettikleri için kullar kendilerine kendileri ettikleri için, cezayı hak ettiklerinden, onları cehenneme atacak.

Demek ki, *Rahmân* ve *Rahîm*; şimdi bu iki sıfat böyle... Yâni, birisi umûmî, yaygın, şâmil; birisi husûsî, mü'minlere mahsus...

b. Korku ve Ümid

Şimdi, "(*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) dedikten sonra, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bunun arkasındaki bir ayet-i kerimede, bu iki kelimeyi bir ayet-i kerime yaparak (*Er-rahmâni'r-rahîm*) demesi nedir?" diye bazı alimler düşünmüşler. Diyorlar ki: "Bu bir müjdedir, bir iltifattır, bir tesellîdir, bir okşamadır."

Çünkü (*rabbi'l-àlemîn*) deyince, —tabii mânâsını geçen sefer

izah ettim— àlemlerin Rabbi, sahibi mânâsına geliyor. Orada bir korkutma var. "Bak o sahibiniz, àlemlerin sahibi, karışmam ha!" gibi bir mânâ var. Ama "*Er-rahmân, er-rahîm*" deyince, orada da bir müjde var. Yâni, "Korkmayın, özellikle mü'minler korkmasın! Onlara müjdeler olsun! Allah'ın lütfu, rahmeti onlara gelecek!" mânâsına.

Kur'an-ı Kerim'de böyle korkutmayla müjdeleme, tebşir ile tehdit, tergîb ile terhîb —*tergîb* rağbetlendirmek, *terhîb* de korkutmak—ayet-i kerimelerde yan yana bulunur, dengeli olarak.

Meselâ, Kâbe-i Müşerrefe'nin şöyle Hacerü'l-Esved'den, "*Bi'smi'llâhi allàhu ekber*" deyip tavafa başladığınız zaman, kapısının olduğu kenarını yürüyorsunuz; yuvarlak, yarım daire şeklindeki *Hatîm* tarafına geliyorsunuz. Dönerken Kâbe'ye bakarak böyle yürürseniz, o *Hatîm*'in yukarısına doğru başınızı kaldırdınız mı, oradaki ayet-i kerimeleri görürsünüz. Kâbe-i Müşerrefe'nin örtüsü üzerinde ayet-i kerimeler var, altın sırma ile işlenmiş, pırıl pırıl parlıyor, görülüyor. Tavaf edenler görüyorlar. Paslanmıyor, yağmurdan, güneşten bozulmuyor. Çünkü hakîkî altından işlenmiş ayet-i kerimeler.

Kâbe-i Müşerrefe'nin siyah örtüsünde de yazılar var. Onu da, yakınına giderseniz görürsünüz; siyah yazı, dokunurken dokuması yazı olarak işlenmiş. Uzaktan bakarsanız, siyah bir ipek örtü olarak görürsünüz. İpektir Kâbe'nin örtüsü, siyah ipektir. O da onun için bozulmuyor güneşten, yıpranmıyor, böyle bir sene duruyor. Her sene değiştiriyorlar, ondan sonra parça parça hediye ediyorlar. Kıymetli insanlara, o altın yaldızlı kısımlarını; öbür nasiplilere de, işte neresinden nasib olursa, bir parçasını hediye ediyorlar. *El-hamdü lillâh,* bizim de duvarlarımızı süslüyor.

O siyah örtüde de (*Allah*) yazıyor, şöyle üçgen şeklinde lâfza-i celâl var bir... Ondan sonra (*Yâ hannânü yâ mennân*) yazıyor bir satırında... (*Sübhàna'llàhi ve bi-hamdihî*) yazıyor bir satırında. Yâni bu tekerrür ediyor.

سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ ، سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيمِ. يَا حَنَّانُ ، يَا مَنَّانُ. اَللهُ.

(*Sübhàna'llàhi ve bi-hamdihî, sübhàna'llahi'l-azîm. Yâ hannânü, yâ mennân. Allah*) diye, bu böyle alt alta, üst üste, yan yana, Kâbe'nin siyah örtüsü üzerinde yazılı.

Ama bir üstünde kuşak halinde, köşelerde de madalyon halinde, altın sırmayla işlenmiş ayetler var. İşte tam Hatîm'in yâni yarım dairenin hizasında, Altınoluğun altında ayet-i kerime var. Oraya baktığınız zaman, böyle tavaf ederken okuyabilirseniz, gözleriniz âşinâysa... Buyuruyor ki Allah:

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (الحجر:٤٩)

(*Nebbi' ibâdî ennî ene'l-gafûru'r-rahîm*) "Kullarıma müjdele ki, ben Gafûr ve Rahîm'im! Ey Rasûlüm, kullarıma benim Gafûr ve Rahîm olduğumu müjdele!" (Hicr, 15/49)

Tabii oraya o yazılmış. Ama onun arkasından, o sûreye müracaat edip de onun arkasını okuduğumuz zaman:

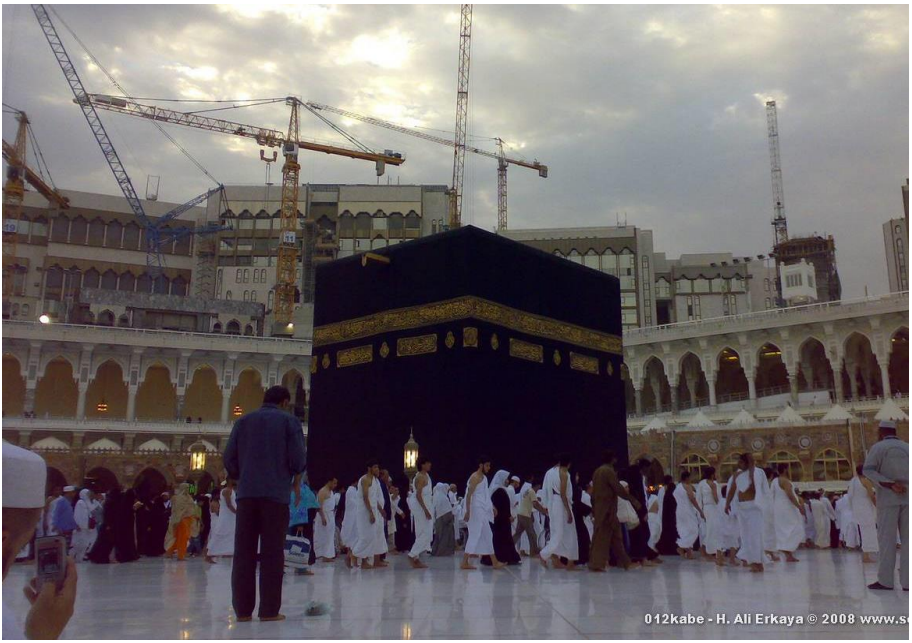

وَ أَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الأَلِيمُ (الحجر: ٥٠)

(*Ve enne azâbî hüve'l-azâbü'l-elîm*) diye devam ediyor. "Evet ben Gafûr ve Rahîm'im, çok mağfiret ediciyim, çok merhamet ediciyim ama; azabım da çok elem verici, çok şiddetli, çok fecî, çok şiddetli azabdır." diye bildiriyor. (Hicr, 15/50) Yâni hem o var, hem o var...

إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ (الأعراف: ١٦٧)

(*İnne rabbeke leserîu'l-ikàb*) "Hiç şüphe yok ki seni Rabbin ey Rasûlüm, şiddetli, süratli ceza vericidir, azab vericidir. Suçun cezasını kafasına indirir, suçluyu cezalandırıcıdır. (*Ve innehû legafûru'r-rahîm*) O gafur ve rahîmdir aynı zamanda…" (A'raf, 7/167) Hemen arkasından *gafûru'r-rahîm*'liğini de bildiriyor. Yâni kâfiri tehdit veya âsîyi tehdit; mutî, edib kulu da taltif bir arada

oluyor.

Burada da öyle… *Rabbü'l-àlemîn* deyince, "Ay!" diyecek, korkacak. "Acaba Rabbim beni affedecek mi, affetmeyecek mi? Lütfedecek mi, yoksa kahrına gazabına uğrar mıyım?.." filân diye korkan kuluna, arkasından, (*Er-rahmâni'r-rahîm*) "Rahmeti çok yaygın, ondan sonra da merhameti, lütfu çok olan Allah" diye, Esmâ-i Hüsnâ'sından iki güzel sıfatı ayet olarak sıralamış.

"*Er-rahmâni'r-rahîm*" iki kelimelik bir ayettir. Biliyorsunuz, ayetleri anlatırken söylemiştim baştaki açıklamalarımda. Ayetler bazen harf bile olur. (*Elif, lâm, mîm.*) Bu bir ayettir işte. Yâni, üç tane harf... Öyle olabilir, böyle iki kelimeden de ibaret ayet olabiliyor. Cümle de olur. Bazen koca bir sayfa da, yâni kaç tane cümleden, hatta paragraftan ibaret ayet de olabilir.

Peygamber SAS Efendimiz'den Ebû Hüreyre RA rivayet etmiş. Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:[47]

لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعُقُوبَةِ ، مَا طَمِعَ فِي جَنَّتِهِ أَحَدٌ ؛

وَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنْ الرَّحْمَةِ ، مَا قَنَطَ مِنْ جَنَّتِهِ أَحَدٌ

(م. عن أبي هريرة)

(*Lev ya'lemü'l-mü'minü mâ inda'llàhi mine'l-ukùbeh, mâ tamia fî cennetihî ehadün; ve lev ya'lemü'l-kâfiru mâ inda'llàhi mine'r-rahmeh, mâ kanata min cennetihî ehadün.*)

Bu da, aynı mânâyı zihnimize artık kitâbe nakşeder gibi nakşeder. Yâni nakkaşların, kitabe yazıcıların, mermerin veya taşın üzerine böyle derin derin, artık asırlarca duracak yazıyı

---

[47] Müslim, *Sahîh*, c.IV, s. 2109, no:2755; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.549, no:3542; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.334, no:8396; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.2, s.56, no:345; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.157, no:2879; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.392, no:6507; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.4, no:1000; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.265, no:5867; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVIII, s.175, no:19148.

yazdıkları gibi, gönlümüze yazılması gereken bir hadis-i şerif. Hem müjde var, hem teselli var, hem tehdit var. Buyurmuş ki, Peygamber SAS Efendimiz:

(*Lev ya'lemü'l-mü'min*) "Eğer mü'min bilseydi, (*mâ inda'llàhi mine'l-ukùbeh*) Allah'ın huzurunda, yanında cezalardan neler var, neler var... Yâni, ne çeşit cezalar var, suçlulara hazırlanmış ne çeşit ikàb, azab ve ceza var; bir bilse mü'min; (*mâ tamia fî cennetihî ehadün*) Allah'ın cennetine, 'Ben cennete girerim!' diye hiç kimse ümit besleyemezdi. "Acaba ben cennete girer miyim?" diyecek hâli kalmazdı."

Hep Allah'ın azablarını düşünse, ne kadar kahhâr olduğunu, ne kadar *azîzün zü'ntikàm* olduğunu okusa, sırf o bilgileri dinlese ve onları bilse ve ahirette cehennemliklere ne çeşit azabların hazırlandığını hadislerden toplasa, peygamberlerin bildirmesiyle kendisine gelen haberlerden bilse; ya da bildirilmeyen nice azablar var, onları öğrenmiş olsa; hiç kimse cennete tama' edemezdi.

Çünkü bazı insanlar, "Ben iyi bir şey yapıyorum!" sanır da, Allah-u Teàlâ Hazretleri, o iyi bir şey yapıyorum sanan insanı cehenneme sevk edebilir. O bilemez, kendisini değerlendiremez. Kendisini iyi insan sanır ama, cezayı yiyecektir. Bazı insanlar da, kendisini çok suçlu, çok günahkâr sanır ama, Allah'ın hoşuna gidecek halleri vardır. Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeyi en güzel değerlendiriyor, en güzel ölçüyor.

(*Ve lev ya'lemü'l-kâfiru mâ inda'llàhi mine'r-rahmeh*) "Eğer kâfir de, Allah'ın yanında Allah'ın rahmeti cinsinden, lütfu, keremi cinsinden neler neler olduğunu bilseydi; (*mâ kataa min cennetihî ehadün*) Allah'ın cennetinden hiç kimse ümidini kesmezdi."

"—Canım, Allah'ın rahmeti çokmuş, sonsuzmuş, şu çeşit, bu çeşit rahmetleri var, şunları bunları hep affedecekmiş..." filân diye duysa, bu bilgiler kendisine ulaşsa, ahirette Allah'ın nasıl rahmetiyle tecelli edeceğini bilse; o zaman kâfir bile Allah'ın cennetinden ümit kesmezdi, o kadar kâfirliğine rağmen.

Demek ki, bu iki tarafı iyi düşünmesi lâzım insanların: Allah'ın azabları da çok, mükâfatları da çok... Rahmeti de çok

geniş. Affedecek, mağfiret edecek, rahmet edecek, lütfedecek, ihsan edecek, ikram edecek... Bunlar da çok. Ama, "İnce ince hesap da edecek, zerre kadar şerri olanın da cezasını verecek. *Azizün zü'ntikàm* olduğu için, dünyada kendisine âsî olanları da cezalandıracak!" diye o kahırları, o mahkeme-i kübrânın şiddetini düşündüğü zaman da;

"—Eyvah! Böyle bir hesaba ben de tahammül edemem, ben de bir ince hesaptan geçirilirsem halim harab olur!" diye korkacak.

Zâten insanın, bu iki duyguyu beraber taşıması arzu edilen bir şey. Peygamber Efendimiz'in öğrettiği bir şey, tavsiye ettiği bir şey. İnsan korku ile ümit arasında olacak. İyi bir mü'min, hem Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyecek; Allah'ın rahmeti çok diye, mü'minleri affedecek diye, mü'minlere merhametli diye... Hem de, "Acaba bilmediğim bir taraftan bir büyük suçum var da, ben onu küçük sanıyorum da, anlayamıyorum da, ama o Allah indinde büyükse; oradan acaba bir yakalanırım da, suçlu çıkarım da cezaya çarpılır mıyım?" diye korkacak.

Buna ne deniliyor?.. *Havf* ile *recâ* arasında olmak, yâni korku ile ümit arasındaki bir noktada olmak. Yâni tam korkup, tir tir titreyip, feleğini şaşırmış da olmayacak bir mü'min; tam ümitli, pür neşe, gamsız, kasâvetsiz, vurdum duymaz, aldırmaz bir kimse de olmayacak. Hem korkacak, hem umacak. Ümidini de kesmeyecek, korkusunu da yitirmeyecek.

Ama, Peygamber Efendimiz tavsiye buyurmuş:

"—Ömrünün âhirine doğru ümit tarafını arttırsın!"

Çünkü artık yaşamı yaşadı, artık böyle ümit tarafını daha fazla düşünsün. Çünkü Allah hakikaten mü'minlere rahmetiyle muamele edecek. Ama gençliğinde öyle derse... Birçok kimse öyle yapıyor şimdi, duyuyoruz. Yâni Türkiye'de, yaşadığımız muhitlerde: "Allah gafuru'r-rahimdir canım, affeder canım!" filân diye öyle şeyler yapıyor ki, ben bile tüylerim diken diken oluyor, korkuyorum. "Bu ne cesaret böyle, hiç aldırmadan bu suçları nasıl işliyor?" filân diye.

Böyle pervâsız giden, korkusuz giden, Allah affeder diye suçları biriktiren, bir gün affedilmeyecek bir duruma düşüp de, tabii cezasını çekebilir. İhtiyatlı olmak lâzım!

Onun için, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin halimliği, rahimliği, mü'mini aldatmasın. Şeytan bazen bunları öne sürerek mü'mini aldatır:

"—Canım, Allah rahimdir, halimdir, afüvdür, kerimdir. Şu gençliğini yaşa, şu günahı işle; sonra tevbe edersin, hacca gidersin, sadaka verirsin, iyilik yaparsın, mektep yaparsın, ziyafet çekersin de, Allah affeder." filân diye aldatır.

Şimdi şeytan ilk önce bu kötülükleri yaptırmak için uğraşır, aldatır. Adam da kànî olur:

"—Tamam canım, ben de duydum ki Allah'ın rahmeti gazabından daha fazlaymış, lütfedecekmiş. Allah'ın rahmetinden ümid kesmek harammış, yasakmış. Ayet-i kerimede:

لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ (الزمر: ٥٣)

(*Lâ taknetù min rahmeti'llâh*) [Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin!] diye de buyruluyor. (Zümer, 39/53) Gidelim bu akşam kafaları çekelim! Gidelim falanca eğlence yerine, eğlenelim, felekten bir gün çalalım! Şu fânî dünyada işte biraz zevk yapalım! Gülelim, oynayalım, kâm alalım dünyadan... Vur patlasın, çal oynasın..." der.

İşte artık şâirlerin, gazelcilerin şarkıcıların, türkücülerin gazinoların, çeşitli eğlence yerlerinin hallerini biliyorsunuz. Tarihi de biliyorsunuz. Edebiyat tarihini, eğlence edebiyatını, meyhane edebiyatını biliyorsunuz. Şarap edebiyatını, içki edebiyatını biliyorsunuz.

İşte maalesef, edebiyat kitaplarından başlıyor bu iş. Herkes bunu biraz gülerek, tebessümle, yandan çarklı tebessümle dinliyor filân. "Olur böyle şeyler!" diyor, "Gençlikte oluyor." diyor.

Ama bu, şeytanın bir aldatması… Şeytan ilk önce kenara çekiyor, bataklığa çekiyor, ayağını çamura sokuyor. Ondan sonra çıkamıyor, boğuluyor orada... Yâni, günah küçüktür diye başlıyor insan, sonra o günah büyüyor. Kıvılcım küçükken büyük bir yangın oluyor, söndürülemiyor. "Bir şey olmaz!" derken, yürürken yürürken...

İskoçya'nın insan yutan kumsalları varmış. Deniz çekildiği zaman çamurlu bir yer. İşte yürüyor insan, yürüyor yürüyor, bir şey olmuyor derken, birden fırt diye dizine kadar bir batarmış. Çıkayım derken, öbür dizi batarmış. Çırpındıkça daha dibe inermiş. Nihayet beline kadar, nihayet göğsüne kadar, nihayet boynuna kadar... Nihayet bir gelip kurtaran olmazsa, bağıra bağıra dibe doğru çamurun içine gider ve boğulur gidermiş. İnsan yutan kumsallar deniliyor.

Şeytan da insanı o çamurlu sahaya, batak sahaya çekiyor, alıştırıyor. Ondan sonra, kişi yaptığı işin suç olduğunu bilse bile, artık kendisini toparlayıp da oradan paçayı kurtaramıyor. Çabaladıkça batıyor.

Ondan sonra da, "Olan oldu. Zâten Allah beni affetmez!" diyor. Bir de o tarafı var. Bir de o noktaya geliyor insan.

"—Allah beni artık affetmez!"

"—Neden?.."

"—Ben o kadar suç işledim, o kadar çok günah işledim ki Allah beni affetmez. Benim günahlarım affolacak günahlar değil!" diyor.

Bu da yanlış.

Halbuki, hangi noktada olursa olsun, bir insan ne kadar suç işlemiş olursa olsun, bir mücrim hatasını anlarsa, pişman olursa, tevbe-i nasuh ile, yâni samîmî, içten bir tevbe ile tevbe ederse; Allah-u Teàlâ Hazretleri affediyor, seviyor.

Bakıyorsunuz bir eşkıyâ, bir gecede evliyâ oluveriyor. Tarih kitaplarında var, hayatımızda var. Hapishaneden çıkmışken dönüyor, tevbe ediyor. Duyuyorsunuz, meşhur bir kimse bakıyorsunuz, meselâ *Cat Setevens* Yusuf İslâm[48] oluyor.

---

[48] Yusuf İslam: İngiliz şarkı sözü yazarı ve müzisyen. 1948 yılında Kıbrıslı bir baba ile İsveçli bir annenin oğlu olarak Steven Demetre Georgiou ismiyle Londra'da dünyaya gelen Yusuf İslam, 1960'lı ve 70'li yıllarında, Cat Stevens adlı sahne adıyla dünyanın en ünlü şarkıcılarından biri oldu.

1976 yılında bir kaza sonrası boğulmak üzere iken şunları aklından geçirir: "Oh God! If you save me I will work for you," (Tanrım, eğer beni kurtarırsan senin için çalışacağım). Bu ölüme yakın deneyim onun ruh halini değiştirir. Kardeşi David, Kudüs'te bir camide görüp, içini rahatlattığını düşündüğü için aldığı Kur'an-ı Kerim'i Cat Stevens'a hediye eder. Böylece İslamiyet`i incelemeye başlar. 1977 yılında Müslüman olarak, Yusuf İslam adını alır.

Memleketimizde de bazı böyle sanatkârlar var; örtünüyor, kapanıyor, namaza başlıyor, hacca gidiyor.

Mısır'da böyle bir artist, meşhur, herhalde filmler filân çeviren bir kimse... Ben Mekke-i Mükerreme'de Harem-i Şerif'te, müezzin mahfelinin yanında oturuyordum. Önümde de birileri oturuyordu. Bana dediler ki:

"—Hocam, bak bu öndeki, Mısır'ın çok meşhur film artistlerinden birisi... Tevbekâr oldu, namaza niyaza başladı. Güzel bir dönüşle dönüş yaptı. İşte bak hacca gelmiş, yanındaki de

---

Yusuf İslam, 1978 yılında çıkardığı 'Back to Earth' adlı albümünden sonra müziği bırakarak kendini dine verdi. Tüm dünyada hit olan 'Wild World', 'Lady D'Arbanville' ve 'I love My Dog' gibi parçalarıyla hafızalardan silinmeyen Yusuf İslam'ın Müslümanlığa geçişi gerek İngiltere'de gerekse dünyada büyük bir şaşkınlık yarattı.

2006 yılında oğlunun evinde eline aldığı gitar ile birlikte bu kararını 28 yıl sonra değiştirdi. Önce kendi eski şarkısı olan Father and Son şarkısını Ronan Keating ile söyledi. Ardından 2006 yılında An Other Cup albümünü çıkardı. Ardından, 5 Mayıs 2009'da son albümü Roadsinger piyasaya çıktı. Şu an, eşi Fevziye Mübarek Ali ve altı çocuğuyla birlikte Londra'da yaşamaktadır.

çocuğu...” dediler.

Evet, böyle güzel bir dönüşle dönüş yaptığı zaman, tevbe-i nasuh ile tevbe ettiği zaman, Allah eski günahlarını siler. Bu da var... Yâni, Allah'ın rahmeti geniş olduğundan, kâfir de, mücrim de, suçlu da, günahkâr da Allah'tan ümidini kesmeyecek. Dönerse, iyi kul olursa, bakarsın imtihanı kazanabilir.

Hani çocuk sınıfı tembel tembel gidiyor, gidiyor; fakat sonradan bir aklı başına geliyor:

“—Yâ yazık değil mi, benim annem babam beni okutmak için bu kadar masraf yapıyor!” filân diyor, bir çalışıyor.

Öğretmen de acıyor:

“—Hadi evlâdım çalış, ben seni bir daha imtihan ederim, bir daha sözlüye kaldırırım! Şurayı çalış, burayı çalış...” diyor.

Bakıyorsunuz, sınıfta kalacak gibiyken, geçiyor. Çalışınca, gayrete gelince, sınıfı geçebiliyor. Tembel gibi görünen bir öğrenci bile kurtulabiliyor.

Hayat da böyle, kulluk imtihanı da böyle… Yâni şeytan, bir; “Günah küçüktür!” diye, günaha düşürüyor. İkincisi; “İşlediğin günahlar çok büyüdü, artık seni Allah affetmez!” diye, tevbeyi geri bırakmaya çalışıyor.

Şeytanın oyunları bitmez. Anlatsak, anlata anlata bitmez. En iyisi tabii, etraftaki insanları nasıl aldattığını ibret gözüyle insanın temâşâ etmesi... Şöyle kenara çekilip, sanki şeref tribününden oyunu seyrediyormuş gibi, şu insanların hallerini ibretle seyrederse; şeytan onu nasıl aldatıyor, bunu nasıl oyalıyor, ötekisini nasıl cehennemlik hâle getiriyor; anlar. Etrafına ibretle bakan, olayları gayet güzel anlar. Tabii din kitaplarını okursa, hele hele Peygamber SAS Efendimiz'in mübarek hadis-i şeriflerini okursa, bir insan gayet güzel anlar ki, şeytanın bin bir türlü hilesi var.

Dinin inceliklerini anlamanın yolu nedir sevgili izleyiciler?.. Hadis-i şerifleri okumak... Yâni, dini doğru yorumlamak için, Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamak için, en iyi çare Peygamber Efendimiz'i iyi tanımak, hadis-i şeriflerini iyi öğrenmektir.

Ben de onun için, Kur'an-ı Kerim'i, ayetleri anlatıyorum derken, hemen her vesile ile hadis-i şeriflerden istifade ediyorum,

onları size naklediyorum ki, Kur'an-ı Kerim doğru anlaşılsın. Yanlış yorumlanmasın ve insanlar da şeytanın çeşitli oyunlarına kanmasın, tuzaklarına düşmesin, helâk olmasın...

Yâni, günahkâr insan ümidini kesmeyecek. Allah *Erhamü'r-râhimîn*'dir, *Rahmânü'r-rahîm*'dir, affedebilir. Hangi noktada olursa olsun, hayatının hangi noktasında olursa olsun, dönecek, iyi kul olmaya başlayacak. Belki ondan sonraki çalışmalarıyla Allah onu affeder, eski günahlarını siler, cennete girebilir.

Ama mü'min de korkacak. Yâni, "Ben Allah'ın mü'min kuluyum. Allah beni cennetine sokmayacak da kimi sokacakmış yâni?" filân gibi, acaib sözler söyleyenleri de çok duymuşsunuzdur.

Allah'ın hiçbir şeye mecburiyeti yok! Sonra bizim ibadetlerimiz de cenneti kazanmak için yeterli değil. Bütün ömrümüzü ibadetle geçirsek, bir gözümüzün, bir kulağımızın, bir aklımızın, bir sıhhatimizin bedelini ödemeye yetmez. Bizim yaptığımız işlerin ne kıymeti var? Zâten ibadete kuvveti de o veriyor. İbadeti sevme aşkını, şevkini de o veriyor. Her şeyimiz gene ondan. Kimin malını kime satıyoruz da, kimden ne ücret istiyoruz yâni?.. Hepsi Allah'ın fazl ü kereminden.

Onun için, mü'min de şımarmayacak. Mü'min de haddini bilecek. Bilecek ki, bunlar Allah'ın kendisine bir ikramıdır. Şükrünü artıracak, edebini artıracak. Allah'a sevgisini artıracak:

"—Yâ Rabbi, ben senin yüzü kara bir kulun iken, sen bana öteki kullardan farklı şu şu şu ikramları yaptın. Yâni benim ne özelliğim var, ne üstünlüğüm var? Sırf senin lütfundan bu... Bak Bosna'daki kardeşlerimiz ne sıkıntılar çekiyorken, falanca beldedeki kardeşlerim su bulamıyorken, açlıktan, yoksulluktan kırılıyorken; Somali'deki müslümanlar şöyle iyi, Afrika'daki müslümanlar böyle temizken, şöyle yoksul... El-hamdü lillâh, benim yediğim önümde, yemediğim elimi uzattığım yerde, ardımda... Sağımda, solumda türlü türlü nimetler... Sana çok şükür yâ Rabbi!" diyecek, şükrünü artıracak, edebini artıracak.

Şımarıklığını artırmayacak, "Ben mü'minim!" diye küstahlığını artırmayacak, kabarmayacak hindi gibi. Yâni hindi kabarıyor da ne oluyor?.. Şöyle sakin dururken birden bir bakıyorsunuz, tüylerini kabartıyor, kabartıyor, kabartıyor, ooo... Boğa kadar böyle kocaman bir şey oluyor ama, onun boğasından ne olacak?

Kedi onun üstüne fırt diye bir atladı mı, veya köpek hart diye boğazından bir ısırdı mı, hindinin kabarmasının bir kıymeti kalmıyor. Kabarması boşuna...

Yâni, öyle baba hindi gibi boş yere kabarmayacak. "Allah'ın cezası olabilir." diyecek. "Ben bunun hesabını bilmiyorum." diyecek. "İbadetlerimin kıymeti var mı, yok mu, onu da bilmiyorum. Beş para eder mi, on para eder mi? Bunun ölçüsünü de bilmiyorum. Allah biliyor bunları..." diyecek, haddini bilecek.

Allah edebli kulu seviyor. Onun için Hocamız (Rh.A) Mehmed Zâhid Efendimiz'in misafir kabul odasında kocaman bir levha vardı, bizim evde duruyor. Orada yazıyor:

[Nice irfan meclisinde aradım, kıldım taleb;
İlim en geride imiş, illâ edeb, illâ edeb...]

İlim en geridedir; her şeyden önde, en önemli olan edebdir. Yâni, "Ben alimim!" dersen, olmaz. "Ben àbidim!" dersen, olmaz. En önemli olan edebli olmaktır. Edebli oldu mu, Allah tevfîkini refîk eder, gönlünü çevirir, aklını döndürür, gayret verir, kuvvet verir. Bakarsın, basit bir köle iken büyük bir alim olur.

Peygamber Efendimiz'in zamanında öyle oldu. Çarşıdan para ile satın alınmış köle iken, sonra herkesin el pençe divan durduğu büyük alim oldular o mübarekler. Neden?.. Allah'ın verdiği ilimle, takvâ ile, ibadetle böyle mümtaz oldular.

Yüksek bir insan da, anadan babadan soylu, zengin, varlıklı bir insan da, sonra perişan olabiliyor, fenâ durumlara düşebiliyor. En önemli olan edebdir. Büyüklerimiz bunu söylemişler.

Edeb ne demek? *Edeb*, hatadan sâlim hareket etmek demek. Yâni, her işin hatasız yapılmasına *edeb* denir. Hata olmamasına dikkat etmeye edeb denir.

O halde, biz de kulluğumuzu güzel yapmaya dikkat edeceğiz. Àlemlerin Rabbi olan Allah'a, şükran ve ta'zim duyguları dolu olarak, yâni teşekkür duygusu, minnet duygusu dolu olarak, öğgülerle, onun Rahman ve Rahîm olduğunu düşünerek, ona kulluğumuzu hatasız yapmaya çalışacağız.

Her şeyin hatasız yapılması için gerekli, şöyle yapılacak, böyle

yapılacak diye madde madde sıralanan şeylere *edeb* derler. Namazın hatasız olması, makbul olması için neler lâzım?.. Şu olacak, bu olacak, şu olacak bu olacak... Sıralanıyor.

Hoşuma gidiyor; bazen arkadaşların evine misafir gidiyorum, bir arkadaşın evine götürdüler bizi. Abdest almam icab etti, alt kata götürdüler. Ev güzel, iki katlı, geniş, manzaralı... Abdest alma yerinde, kapıda baktım talimatnâme:

"—Şöyle yapılacak, böyle yapılacak, içeri şöyle girilecek, içerde şöyle yapılacak, çıkarken böyle yapılacak..."

Her şey güzel! Yâni, "Su çekilecek, temiz bırakılacak, falanca yer ıslatılmayacak, havlu şöyle kullanılacak, bilmem ne böyle kullanılacak..." diye yazmış.

İşte bunlar edebdir. Yâni her şeyin hatasız olması, işlemi, düşüncesi mü'mine hakim olacak. "Ben hatasız bir kulluk yaparak, ömrümü Allah'ın sevgisini, rızasını kazanacak şekilde geçirmek istiyorum!" diye düşünecek. Böyle yaparsa Allah kuvvet verir, gayret verir, nimet verir, ikram verir, her şeyini büyültür.

Etrafınızda bir sürü insan vardır, duymuşsunuzdur. Maydanoz satmaktan başlamıştır, sonra en zengin insan olmuştur. Çobanlıktan başlamış, en büyük alim olmuştur, atom alimi olmuştur, uluslararası şöhret kazanmıştır. İşte bilmem hiç kimsenin beğenmediği fakir bir ailenin çocuğudur, çok çocuklu, barakada, gecekonduda oturan... Ama edebiyle, çalışkanlığıyla yükselmiş, yüksek haller kazanmıştır.

Onun için Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi, haddini bilen, edebini takınan, kulluğunu güzel yapan ve dünyada, ahirette Allah'ın rahmanlığından, rahimliğinden istifade eden, nimetlenen kullarından eylesin. Yolunda dâim, zikrine müdâvim eylesin...

Ümmet-i Muhammed'e hüsn-ü hizmetle hâdim olmayı, hizmetler yapmayı, arkamızda güzel eserler bırakmayı, başka insanlara bize dua etmelerini sağlayacak iyilikler yapmayı, devamlı iyilikler yapmayı nasib eylesin... Evlâtlarımızı, çocuklarımızı güzel yetiştirmeyi nasib eylesin... Dinimizin gelişmesi için, aziz ve muhterem kardeşlerim, güzel müesseseler kurmamızı nasib eylesin...

c. Hayırlarınızı Kurumlaştırın!

Biliyorsunuz, bir insanın kişisel olarak bir şeyler yapması şahsî bir iştir. Ama müessese kurması, yâni hizmeti kurumlaştırması, o müesseseyi çalıştırması dâimî bir şeydir. Bunun sevabı çok fazladır.

Bakın İsveçli bir alim kimyada bir şeyi bulmuş; bilmem *trinitro toluen* denilen patlayıcı madde, biraz çalkandı mı pat diye patlıyor. Hani kibritin maddesini biraz bir yere sürttüğünüz zaman, cırt diye ateş alıyor, onun gibi. Su gibi olan, sıvı olan madde, biraz sallandı mı hemen bom diye patlıyor.

Şimdi bunu şişede, damacanada götürse, sallandığı zaman patlayacak. "Ne yapalım, ne yapalım?" diye alimler bunu düşünürken, işte bu Alfred Nobel denilen kişi —Nobel mükâfatı filân diyoruz ya— bir çaresini bulmuş. Gur denilen, kiezelgur denilen, böyle bir kil gibi, toprak gibi bir maddeye bu patlayıcı maddeyi emdirmiş. Gözenekli olan bu maddenin içine sallanan sıvı emildiği zaman, sallanma diye bir şey kalmıyor. Kiezelgur da o sıvıyı emdiği zaman, hamur gibi oluyor, lokum gibi oluyor. Tamam, patlamayan bir şey...

Tabii bu buluşunu uygulamaya geçirmiş. Dinamit dediğimiz şey, dinamit lokumu oluyor. E güzel bir şey; yâni tehlikeli bir şeyi tehlikesiz hale getirmiş. Ama uygulama korkunç... Bombalara dinamitler girmiş. İnsanlar bombalardan ölmüş filân, derken insanlık çok zarar görmüş.

Şimdi bu zararına üzülmüş, pişman olmuş. Ama pişmanlık, kişisel olarak "Pişman oldum!" demek, bir küçük iş. Ama o pişmanlığını kurumlaştırmış, kazandığı serveti vakfetmiş, ortaya koymuş:

"—Bundan sonra insanlığa iyi bir şeyler yapan, hizmet eden kimselere şu servetimden şu kadar mükâfat verilsin! Her sene seçilsin bunlar, onlara bu kadar para verilsin!" demiş.

İşte bu, bir şeyin kurumlaşması; güzel...

Sevgili kardeşlerim beni affedin ama, diyâr-ı gurbetten bazı ikazlar yapmam da gerekiyor, yapmak da zorundayım. Meselâ, bakın ben camide vaaz veriyordum. Hocamız emretmişti, Mehmed

Zâhid Hocamız:

"—Gel evlâdım, çık şu kürsüye!"

"—Pekâlâ..."

El-emrü fevka'l-edeb; emrettiği için yapmak zorundayım. Vaaz ediyordum, ama caminin için küçük, hadi avlusuna da dinleyiciler geldi. Nihayet elli kişi, yüz kişi, bin kişi, iki bin kişi diyelim... İskenderpaşa Camii'nin hacmi belli. Sultan Ahmed Camii'nde de vaaz ettim, inşâallah Ayasofya'da da olur... Süleymaniye'de de vaaz ettim. Kocatepe'de de nasib oldu. Ankara'da Hacı Bayram'da da, başka camilerde de, bizim Özelif Camisi'nde de vaazlar yaptım.

Ama bu şimdi mahdut… Vaazlarımız daha çok insana ulaşsın diye ne yaptık?.. Dergileri çıkartmaya başladık kardeşler olarak, cemaat olarak, ihvan olarak. *İslâm* dergimiz, *Kadın ve Aile* dergimiz, *İlim ve Sanat* dergimiz, *Gül Çocuk* dergimiz, *Panzehir* dergimiz... Bunlar niçin oldu?.. Bu bir kurumlaşmadır. Böylece vaaz kişisel olmaktan çıkıyor, hizmet bir topluluğun güzel hizmeti haline geliyor ve kalıcı oluyor. Söz unutulur ama, yazı kalır. "İşte benim şu mecmuanın ciltleri, hiç eksiksiz kütüphanemde var. İşte bak ne güzel yazılar var, hazine gibi." diye insan açar, bakar.

Dergileri çıkarmak bir kurumlaşmaydı. Bu güzel bir şey! Bunun desteklenmesini rica ediyorum sizlerden... Yâni alarak destekleyin, yazı yazarak destekleyin, yükün bir yerinden tutarak destekleyin! Çünkü kurumlaştığı zaman, hizmetler kolay götürülür. Ama tek başına benim götürmem zor olabilir, imkânsız olabilir. Benim hayatımla sınırlı olabilir, ben öldüğüm zaman iş bitebilir... filân. Kurumlaşmak güzel.

Sonra dergilerin yayınlanmasında sorunlar oldu. Sorunlar olunca, okunmasında sorunlar olunca kolay değil. Evet, Türkiye'nin çok basılan, çok okunan, çok sevilen dergileri oldu ama yetmedi, bu sefer ne yaptık?.. Radyo yayınlarına geçtik, çok güzel oldu. Radyo yayınları harika oldu. Allah'a sonsuz hamd ü senâlar olsun, iki yüz elli yerden, belki daha artmıştır, iki yüz altmış yerden yansıtıcılarla uzaydan yayınladığımız şeyler, kasabalara da dinlettiriliyor. Herkes yanına şöyle küçücük bir basit radyo bile alsa, en güzel konuşmaları, sohbetleri, bilgileri,

vaazları, tefsir derslerini, hadis derslerini, fıkıh derslerini dinleyebiliyor.

Bu yaygın bir hizmettir. İşte bak, camiye insan haftada bir gidebilir, iki gidebilir, hadi babayiğitse her gün gitsin. Ama bunu radyo yaptığımız zaman, bu çok güzel bir kurum... Herkes dinleyebiliyor. Camiye gelemeyen de dinleyebiliyor. Evde ev hanımı da dinleyebiliyor. Çocukları var, camiye gelemiyor; ama radyoyu açıyor, mutfakta yemeğini yaparken güzel ilimleri dinleyebiliyor. Bu bir kurumlaşmadır. Bizim Ak-Radyo'muz çok güzel bir kurumdur. Lütfen bunu da çok destekleyin! Yâni, var gücünüzle destekleyin!..

Sonra tabii, duymak güzel bir şey ve bazen sadece duymak gerekiyor. Meselâ şoför taksinin, otomobilin radyosunu açıyor, seyahat ederken dinliyor. Başka şey yapamaz... Ama görerek dinlemek daha güzel olduğundan, bir de televizyon kurduk. Televizyon muazzam masraflı bir şey... Biz de âcizâne, fakirâne, yoksul bir topluluğuz. Kimseden bir destek almıyoruz; yurt içinden, yurt dışından fazla bir gelirimiz yok... İhvânımızın, kardeşlerimizin masraflarıyla, el emekleriyle, alın teriyle bir televizyon...

Kimisi diyor ki:

"—Efendim bunu görüntüsü güzel değil!"

E görüntüsü güzel değilse, bir alet al, güzel bir görüntü çıksın. Sen de bir katkıda bulun! Biz o kadarını yaptık, sen de öbür tarafını tamamla!.. Televizyon çok büyük bir hizmet, yâni milyarlık bir hizmet, çok büyük bir başarı. El-hamdü lillâh, Allah onu da nasib etti.

Sonra gazete çıkarttık, bu da bir kurumlaşmadır. Televizyon da kurumlaşmadır, radyo da kurumlaşmadır. Gazete çıkarttık, *Sağduyu*, ismi güzel... Buraya geliyor bir iki gün arayla, ben buradan izliyorum; yazıları gayet doyurucu, gayet zengin... Başka gazeteleri de okuyorum. Yâni Almanya'dayken sekiz-on tane gazete alıyorduk, okuyorduk; boş... İki üç tane yazısına bakıyorsunuz; birisi ötekisinin kopyası, isimlerinin farklılığının hiç önemi yok. Bir tanesini aldın mı, hepsindeki haberleri öğreniyorsun.

Ama, bizim gazetemizin içinde zengin malzeme var... O da bir kurumlaşma. Onun da yaşaması lâzım! O da büyük masraf gerektiriyor. Lütfen bunları destekleyin, yâni İslâm'a hizmetleriniz kurumlaşsın!..

Şimdi ben size, uzak kıtalardan hitab ediyorum ama, çağdaş alet ve cihazlarla bakın bu hitaplar olabiliyor. Demek ki, bunları kullanmamız lâzım! Bunların daha iyilerini kullanmamız lâzım, en iyilerini kullanmamız lâzım!.. Bu da elbirliğiyle olacak.

Lütfen hayırlarınızı kişisellikten çıkartarak kurumsallaştırın! Yâni yaygınlaştırın, devamlılaştırın, sağlamlaştırın! Hayrınız, sevabınız dâimî olsun. Yâni siz hayatta olmasanız bile, eseriniz arkada olduğu için, o çalıştıkça sevap kazanmaya devam edersiniz. Bunlar el birliğiyle olacak.

Bakın ben bu dış ülkeleri gezdikçe, dünyayı daha iyi anlıyorum, Türkiye'dekinden çok daha iyi anlıyorum. Büyük devletler, başarı kazanan devletler bu başarılarını kurumlaşmaya, kurumsallaşmaya borçludur. Biz de ictimâî bakımdan, ticârî bakımdan, ilmî bakımdan, her yönden kurumlaşmak ve böyle kurum halinde, müessese halinde; kişisel gayretlerle değil de, kurum halinde çalışmalar yapmak zorundayız. O zaman daha güzel olur, daha yaygın olur.

Bakın böyle bir tefsir dersi, şimdi bu yapıla yapıla bir zaman gelecek, Kur'an-ı Kerim'in tefsiri tamam olacak. Süzgeçten geçirilir, ayıklanırsa, güncel bir Kur'an tefsiri olacak. Ne kadar güzel!..

Onun için lütfen iyi şeyleri destekleyin, kurumlaştırın, yardımcı olun ki, sevabınız çok olsun... Allah-u Teàlâ Hazretleri sizi iki cihanda taltif eylesin, mükâfatlandırsın... İki cihanda aziz ve bahtiyar olun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler!..

03. 11. 1998 - AVUSTRALYA

7. HESAP VE CEZÂ GÜNÜNÜN SAHİBİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Radyo dinleyicileri ve Ak-Televizyon izleyicileri, seyircileri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada ahirette üzerinize olsun... İki cihanda Mevlâm cümlenizi mes'ud ve bahtiyar eylesin...

Fâtiha-i Şerife Sûresi'nin tefsirine devam ediyoruz. Bugün,

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ (الفاتحة:٣)

(*Mâliki yevmi'd-dîn*) ayet-i kerimesine geldik. Bizim saymamıza, sıralamamıza göre, numaralamamıza göre 3. ayet-i kerime.

(*Mâliki yevmi'd-dîn*), bir zincirleme tamlamadır, isim tamlamasıdır. Eski tâbirle, burada bir tetâbü-i izâfât var. İzâfetler peş peşe geliyor. Yâni, isim tamlaması var. Mânâsı, "Din gününün mâliki." demek. "Din gününün mâliki" tamlaması bir ayet oluyor, üç kelimeden ibaret bir ayet-i kerime oluyor. Sûredeki yeri nedir, Durumu, sözün akışında, siyaktaki yeri nedir?..

Birinci ayet-i kerimede, besmelenin arkasından "*El-hamdü li'llâh*" denildikten sonra, "*El-hamdü li'llâh*"ın ikinci kelimesi *Allah* lafza-i celâlinin, yâni *Allah* kelimesinin sıfatları arkasından sıralanıyor. Önemini dinleyenler, duyanlar anlasınlar diye, sıfatların üstüne böyle önem verilerek bastırılmış, vurgulanmış oluyor: Allah, *Rabbü'l-àlemîn, er-Rahmâni'r-Rahîm*, yâni alemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, *mâliki yevmi'd-dîn* Allah, öyle olan Allah...

Tabii, "olan" sözü de doğru değil. Çünkü olmak, değilken sonradan oluşmak mânâsına da geliyor. O mânâya kullanılmaz, Allah-u Teàlâ Hazretleri için öyle değildir.

Onun için, her birinin mânâsını düşünerek: "Àlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, din günün mâliki Allah'a hamd olsun!" veya "Hamd, àlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, din gününün mâliki Allah'ındır." mânâsına böylece hepsi birden, bu üç ayet-i kerime

mânâca bütünleşiyorlar. Ama öneminden dolayı, (*Mâliki yevmi'd-dîn*) bir ayet-i kerime; geçen hafta izah ettiğimiz, (*Er-rahmâni'r-rahîm*) iki sıfattan ibaret bir ayet-i kerime...

a. Mâlik Kelimesi

Şimdi (*Mâliki yevmi'd-dîn*) ayet-i kerimesinin kelimelerini, sözcüklerini açıklayalım:

Mâlik; üstünlü *mim*'den sonra elif ile yazılıyor. *Mim* uzatılarak, (*Mâliki yevmi'd-dîn*) okunuyor. Bizim kabul ettiğimiz, ülkemizdeki Kur'an-ı Kerimlerde yazılı olan şekliyle Âsım, Kisâî, Ya'kub, Halef kıraatidir bu "*mâlik*" okunması... Kıraat-i Aşere'den bizim kabul ettiğimiz kıraat budur.

Nâfi', İbn-i Kesir, Ebû Amr, İbn-i Âmir, Hamza, Ebû Ca'fer isimli alimler de kıraat alimleri. Biliyorsunuz, on kıraat var; Kur'an-ı Kerim'in kelimelerinin okunuşlarıyla ilgili, değerli alimlerin ortaya koydukları görüşlere *Kıraat-i Aşere* diyoruz. *El-kıraatü'l-aşr*, on kıraat... Bunlardan üç tanesini daha eleyerek, yedi tanesini kuvvetli bularak, *Kıraâtü's-Seb'a* da var, bunun da öğretildiğini biliyoruz. Kıraat-i Seb'a var, Kıraat-i Aşere var.

Demek ki bazı alimler *mâlik* kelimesini, "*mâlik*" okumuşlar. Biz de ona tâbîyiz, öyle okuyoruz. "*Mâliki yevmi'd-dîn*" diye okuyoruz. Bazı alimler de —bilelim, bilginiz olsun— "*melik*" diye okuyorlar bu kelimeyi. "*Meliki yevmi'd-dîn*" diye okuyorlar.

Çeşitli yollarla, senedlerle, turuk-u müteaddide ile, yâni, kendisine kimlerin rivâyet ettiğini çeşitli senedlerle anlata anlata İbn-i Merdeveyh —veyahut Merdûye diye de okunur bu kelime— isimli alim bildirmiş ki:[49]

---

[49] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.433, no:40001; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.302, no:26625; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.356, no:848; Dâre Kutnî, *Sünen*, c.I, s.307, no:21; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XII, s.451, no:7022; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.435, no:2319; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.44, no:2212; Hz. Ümm-ü Seleme RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.185, no:2928; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.180, no:4159; Enes ibn-i Mâlik RA'dan. Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.288, no:26513; Hz. Hafsa RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.X, s.95, no:10067; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan. Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.252, no:2911; Ebû Hüreyre RA'dan.

أَنَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، كَانَ يَقْرَؤُهَا : مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ.

(*Enne rasûla'llah SAS, kâne yakraühâ: Mâliki yevmi'd-dîn.*) "Peygamber SAS Efendimiz Fâtiha-i Şerife'yi okurken, '*Mâliki yevmi'd-dîn*' şeklinde okurlardı."

Bu da, bizim okuyuşumuzun kuvvetli olduğunu gösteriyor. Ama "*Meliki yevmi'd-dîn*" okunuşu hakkında da, alimler uygun bir kıraattir diyorlar. Şimdi ikisini biraz açıklayalım:

Mâlik kelimesi, yâni sahip olmak, mâlik olmak, bunun masdarı, *meleke-yemlikü-milk* geliyor. Bu mânâdan geldiğine göre mâlik okuyoruz. Bu mânâ sahih. Tabii Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeyin mâlikidir. (*Rabbü'n-nâs, rabbü külli şey'in ve melîkühû*) "Her şeyin sahibidir, her şey onundur. Bütün varlıklar, yaratıklar onundur, insanlar da onundur, yerler gökler de onundur."

Onun için, mâlikiyet mânâsı Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet-i kerimelerde sabit. Meselâ:

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَ إِلَيْنَا يُرْجَعُونَ (مريم:٤٠)

(*İnnâ nahnü nerisü'l-arda ve men aleyhâ ve ileynâ yürceùn*) ayet-i kerimesini söyleyelim, bu mânâyı ifade etmek üzere, buyuruyor ki Allah-u Teàlâ Hazretleri ayet-i kerimede: "Yere ve yerin üstündeki bütün yaratıklara biz vâris olacağız ve hepsi bize döndürülecek." (Meryem, 19/40) Yâni, insanların hayatlarından sonra dönecekleri yer Mevlâları, her şey Allah'ın. Yer gök bütün varlıklar Allah'ın. Onun için, mâlik kelimesi sahih; tabii, Peygamber Efendimiz de öyle okumuş.

Melik kelimesi de, hükümdarlık etmek mânâsından geliyor. Bu hükümdarlık masdarı da *mülk* olarak geliyor, hükümran olmak, yâni hüküm sürmek, hâkim olmak mânâsına. Bu da ayet-i kerimelerde ifade edilmiştir. Bu mânâyı ifade eden bir kaç ayet-i kerimeyi hatırlayalım:

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ، لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (المؤمن:١٦)

(*Li-meni'l-mülkü'l-yevm*) "Bugün egemenlik, hüküm verme hakkı, hükmetme işi kimindir? (*Li'llâhi'l-vâhidi'l-kahhâr*) Vâhid ve Kahhâr olan Allah'ındır." (Mü'min, 40/16)

قَوْلُهُ الْحَقُّ ، وَلَهُ الْمُلْكُ (الأنعام:٧٣)

(*Kavlühü'l-hak, ve lehü'l-mülk*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kavli, sözü haktır ve hükümranlık onundur." (En'am, 6/73)

Hükümranlık ne demek?.. *Rân* kelimesi nereden geliyor? Farsça'da sürmekten geliyor. Hükümranlık, hüküm sürmek demek. Yâni, bir şeye hâkim olup, hükmünü geçirmek, hükmünü sürdürmek. *Hükümdarlık*, hükme sâhip olmak. *Dâr* takısı, *dâşten'*den geliyor. *Rân* da *rânden'*den geliyor. Farsça'daki kökleri ayrı. Hükümdarlık, hüküm sürmek demek. Meselâ:

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ، وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا (الفرقان:٢٦)

(*El-mülkü yevme izini'l-hakku li'r-rahmân, ve kâne yevmen ale'l-kâfirîne asîrâ.*) "O gün egemenlik, hüküm sürmek, hüküm vermek Rahmân'ındır ve kâfirlere çok zor bir gün olacaktır, zorlu bir gün olacaktır o. Çünkü o zaman ceza görecekler." (Furkan, 25/26) diye ayet-i kerimelerde bu mânâ da ifade ediliyor.

Şimdi, tabii o gün hüküm Allah'ındır, hükümranlık Allah'ındır da, şimdi hüküm Allah'ın değil midir? Her zaman Allah'ındır. Ama o gün, kimse kendi bildiğine kalkıp hareket edemeyecek, konuşamayacak. Çünkü, dünyadayken Allah-u Teàlâ Hazretleri, insanlara bir irade-i cüz'iye vermiş ve bir istediğini yapma hürriyeti vermiş. İyiyi veya kötüyü göstermiş. İyiyi tercih ederse, mükâfatlandırılacak; kötüyü tercih ederse, cezalanacak. O gün artık kimse kalkıp da, bir söz söyleyemeyecek. Nasıl geçiyor ayet-i kerimelerde:

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰئِكَةُ صَفًّا ، لاَ يَتَكَلَّمُونَ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا (النبإ:٣٨)

(*Yevme yekùmu'r-rûhu ve'l-melâiketü saffâ*) "Melekler ve rûh-u a'zam Cebrâil, Ruh adlı melek, saf saf kalkarlar. (*Lâ yetekellemûne illâ men ezine lehü'r-rahmân*) Rahmân'ın müsâade ettiğinden, izin verdiğinden başkası kalkıp konuşamaz, herkes susacak. (*Ve kàle savâbâ*) [Konuşan da doğruyu söyler.]" (Nebe', 78/38)

Başka bir ayet-i kerimede:

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلاَ تَسْمَعُ إِلاَّ هَمْسًا (طه:١٠٨)

(*Ve haşeati'l-asvâtü li'r-rahmâni felâ tesmeù illâ hemsâ.*) "Rahmân'ın huzurunda, Rahmân'a karşı bütün sesler kısılacak ve ancak böyle fısıltıdan başka bir şey işitilmeyecek. Herkes korkudan, dehşetten Allah'ın hükmünü bekleyecekler." (Tàhâ, 20/108)

يَوْمَ يَأْتِ لاَ تَكَلَّمَ نَفْسٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ (هود:١٠٥)

(*Yevme ye'ti lâ tekellemü nefsün illâ bi-iznîhî*) "O gün geldiğinde kimse konuşamayacak, ancak Allah'ın izniyle konuşacak." (Hud, 11/105) gibi ayet-i kerimeler...

Yâni o günde Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin mâlik olduğu, mâliki olduğu o günde kimse artık hüküm ve söz söyleme —onun izni olmadan— hakkına sahip olmayacak. Dünyadaki imtihan için verilmiş hürriyetler bitmiş oluyor.

(*Mâliki yevmi'd-din*)'i bazı alimler, "Allah-u Teàlâ Hazretleri, din gününü kurmaya, yaratmaya, yapmaya kàdirdir. Onun yapılması, kudreti, onun meşiyyetindedir, onun emrindedir." mânâsına anlamışlar.

Bazı hadis-i şerifleri okumak istiyorum, Ebû Hüreyre RA'dan

Sahîhayn'de rivâyet edilmiş ki; yâni *Sahîhayn* nedir? İki sahih kitap; İmam Buhârî'nin ve İmam Müslim'in sahih hadis kitapları... O mübârek kitaplarda kaydedilmiş ki, Peygamber Efendimiz buyurmuş:[50]

أَخْنَعُ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى بِمَلِكِ الْأَمْلاَكِ ، وَلاَ مَالِكَ إِلاَّ اللَّهُ

(خ. م. عن أبي هريرة)

(*Ahneu'smin inda'llàhi racülün tesemmâ bi-meliki'l-emlâk, ve lâ mâlike illa'llàh*) Bu hadis-i şerifte ne buyurmuş oluyor:

(*Ahneu'smin*) *İsm* kelimesinin ilk harfi hemze-i vasıl olduğu için, bitişik okunuyor. "En aşağı, en alçak, en zelil, en hakir isim nedir Allah indinde?.. Yâni, Allah'ın sevmediği en alçak isim nedir? *Melikü'l-emlâk*, demişse, kendisine böyle bir unvan vermişse... Yâni, şahlar şâhı gibi, melikler melîki gibi, böyle bir isim vermişse; Allah'ın en sevmediği, en aşağı sıfat budur. (*Ve lâ mâlike illa'llàh*) "Çünkü Allah'tan başka mâlik yoktur." buyurmuş Peygamber Efendimiz.

Yine aynı iki mübarek hadis kitabında Peygamber Efendimiz'den rivayet olunmuş ki; bu hadis-i şerifi okuduğu zaman insan, mânâsına muttalî olduğu zaman tüyleri diken diken oluyor: [51]

---

[50] Buhàrî, *Sahîh*, c.V, s.2292, no:5853; Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1688, no:2143; Tirmizî, *Sünen*, c.5, s.134, no:2837; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.708, no:4961; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.2, s.244, no:7325; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IX, s.306, no:19790; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.312; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XVI s.425 No:45242; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.II, s.71, no:931.

[51] Buhàrî, *Sahîh*, c.IV, s.1812, no: 4534; *Müslim*, *Sahîh*, c.IV, s.2148, no:2787; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.68, no:192; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.374, no:8850; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.418, no:2799; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.207, no:667; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.X, s.232, no:5850; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.381, no:7751; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.401, no:7692; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.168, no:3020; Abdullah ibn-i Mübârik, *Müsned*, c.I, s.95; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.420, no:38936; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXIV, s.175.

يَقْبِضُ اللهُ الأَرْضَ ، وَيَطْوِي السَّمَاءَ بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ ، أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ ؟ (خ. م. ن. ه. حم. عن أبي هريرة)

(*Yakbedu'llàhü'l-arda ve yatvis-semâe bi-yemînihî, sümme yekùl: Ene'l-melikü, eyne mülûkü'l-ard?*)

Bu hadis-i şerifin mânâsı ne?..

"Allah-u Teàlâ Hazretleri, dünyanın sonu geldiği zaman yer yüzünü kabza-i kudretine alır, semâvâtı dürer, katlar, yâni yer gök bir hiç olur. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kudretinin avucunda, elinde. Ve Allah-u Teàlâ Hazretleri, böyle yeri göğü kabza-i kudretiyle tuttuktan, avucuna aldıktan sonra..." diyelim, herhangi bir teşbih mânâsı düşünmeden. Çünkü (*yemînihî*), "sağ eli" mânâsına da geliyor. Ama, teşbih mânâsını düşünmeden anlamak lâzım bu hadis-i şerifleri.

"O günde buyurur ki Allah-u Teàlâ Hazretleri: (*Ene'l-melik*) 'Hükümran, hükümdar olan benim! (*Eyne mülûkü'l-ard?*) Nerede şimdi o yeryüzünün şahları, hükümdarları, padişahları, melikleri?.."

أَيْنَ الْجَبَّارُونَ ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ ؟

(*Eyne'l-cebbârûn?*)[52] "'Nerede o cebbar herifler, zalimler?.. (*Eyne'l-mütekebbirûn?*) Nerede o öyle saltanattan burnunu havaya kaldıran, tekebbür eden kimseler?..' buyurur."

Tabii o zaman mahşer gününün, yâni kıyametin dehşetinden, herkes tir tir titreyecek. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin böyle yeri

[52] Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2148, no: 2788; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.647, no:4732; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.71, no:198; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XII, s.355, no:13327; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IX, s.410, no:5558; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.472, no:2436; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.400, no:7689; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.III, s.277; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.241; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

göğü dürdüğü zamanın dehşetinden hiç kimse kalmayacak. Zâten mâlik-i hakîkî, her işi yapan, yaratan, çeviren Allah-u Teàlâ Hazretleri olduğundan...

لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ

(*Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh*)[53] Ne demek?.. "Güç kuvvet Allah'ındır." Yâni Allah birisine izin vermese, kimse kılını kıpırdatamaz, yaprak kıpırdamaz, rüzgâr esmez, dünya dönmez; hiç bir şey olmaz. Hep Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kudretiyle, izniyle, müsaadesiyle, onun fiiliyle olduğundan, her şey Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin fiiliyle olduğundan asıl melik, hükümran o...

بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ (يٰسٓ:٨٣)

(*Bi-yedihî melekûtü külli şey'*) "Her şeyin melekûtu elinde olan Allah'tır." (Yâsin, 36/83)

"—Pekiyi dünyadaki insanlara *melik* deniliyor; neden deniliyor?.."

O hakikat değil, o mecaz. Mecâzen, mecaz yoluyla onlara da denilmiş. Tabii Kur'an-ı Kerim'de onlara, dünyanın cüz'î hüküm sürme hakkına sahip insancıklarına melik denilmesi de var. Çünkü halk kullanıyor böyle bir şeyi. Kur'an-ı Kerim'de böyle mânâya gelen ayet-i kerimelerin içinde melik kelimesi, dünya hükümdarlarını ifade eder şekilde geçen ayetler var. Hatırlayacaksınız, meselâ:

إِنَّ اللهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا (البقرة:٢٤٧)

[53] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.2, s.1276, *Dua* 34/16, no:3878, Ubâde ibn-i Sâmit RA'dan. İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.3, s.226, no:946, Sa'd ibn-i Ebî Vakkas RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.1, s.299, no:1003, Abdullah ibn-i Abbas RA'dan. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.33, Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

(*İnna'llâhe kad bease leküm tàlûte melikâ*) "Ey Benî İsrâil, Allah-u Teàlâ Hazretleri size Tàlût'u, Tàlut isimli kahramanı melik olarak tayin etti; hadi bakalım ona tâbi olun!" (Bakara, 2/247)

Sonra, Kehf Sûresi'ni cuma günleri okuyorsunuzdur inşâallah, çok sevap... Çünkü, Kehf Sûresi'ni okuyunca, yedi günlük günahı affoluyor insanın, üç ziyadesiyle, ediyor on gün... Orada da hani, Hızır AS bir gemiyi delmiş. Neden delmiş:

وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا (الكهف:٧٩)

(*Ve kâne verâehüm melikün ye'huzü külle sefînetin gasbâ*) "O gemi biraz arızalansın, gidemesin, o zalim hükümdarın eline geçmesin. Çünkü ileride bir melik vardı, hükümdar vardı, gasb ediyordu bütün gemileri." (Kehf, 18/79) Aslında, o gemiyi kurtarmak için arızalandırmış oluyor. Orada, melik kelimesi kullanılıyor ayet-i kerimede.

Demek ki, insanlara melik denmesi, işin aslına, köküne bakarsak, doğru değil... Çünkü nesi var insanın?.. Aciz nâçiz bir mahlûk ama, mecaz yoluyla işte, insancıkların bazen böyle başkan olanlarına da, melik sözü kullanıla gelmiş. Ayet-i kerimelerde de, böyle bu kullanım görünüyor. Ama asıl melik, Allah-u Teàlâ Hazretleri'dir. Sonra tabii o ihtişamlı kıyamet gününde:

"—Nerede o dünyanın melikleri, nerede o cebbarlar, nerede o mütekebbirler?.." diye sorduğu zaman, kaçacak delik arayacaklar o zalimler, cebbarlar, mütekebbirler.

Sadece, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin hükmü orada geçerli olacak.

Şimdi, demek ki, bu ayet-i kerimenin (*mâlik*) kelimesi, *melik* de okunabiliyor, *mâlik* de okunabiliyor. Biz *mâlik* kıraatine tâbi olmuşsuz, Peygamber Efendimiz de öyle okurmuş SAS. Bu, sahip mânâsına geliyor. Sahip mânâsı doğru... Melik de okunursa hükümran mânâsına geliyor; o da doğru... İkisi de ayet-i kerimelerle gördüğünüz gibi kullanılmış, vârid olmuş, Kur'an-ı Kerim'de geçmiş.

b. Yevm Kelimesi

Gelelim (*Mâliki yevmi'd-dîn*)'in ikinci kelimesine, *yevm* kelimesine. *Yevm*, Arapça'da gün demek... Ama lügat açılırsa, gün kelimesinin daha çeşit çeşit, nice mânâları olduğu, onların da kullanıldığı görülür. Burada bizim o çeşitli mânâlardan sarf-ı nazar ederek, teferruatı anlatmadan, işaret etmemiz gereken önemli nokta nedir? Ahiretin o günü, yâni din günü, *yevmü'd-dîn*... Farsça'da biliyorsunuz, *yevm* kelimesinin karşılığı *rûz*dur. *Rûz-i cezâ*, diyoruz. Peygamber Efendimiz'in de bir sıfatı olarak, hani dualarda kulağınıza gelmiştir, "Şefî-i rûz-i cezâ Muhammedini'l-Mustafâ SAS" diyoruz.

Yevm, bizim bu dünyada anladığımız gündüz mânâsına, veyahut gece ve gündüzün toplamı gün mânâsına değil tabii. Yâni zaten biraz ilm-i hey'eti, astronomiyi okuyanlar bilirler ki; gün dediğimiz şey dünyada başka türlüdür, öteki seyyarelerde başka türlüdür. Yâni hepsinin gününün saat olarak, zaman olarak miktarı farklıdır. Hani çeşit çeşit seyyareler var, Merkür, Venüs, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün, Plüton diye Lâtince isimlerini şimdi öğretiyorlar. Eskiden Zühre diye, Utarit diye, Merih diye geçerdi eski kitaplarda... Ben böyle ikisini de söylüyorum ki, eski medeniyetimize biraz âşinâlık olsun, dinleyicilerin onları da duymuş olsunlar. Tamamen unutulmasın eski medeniyetimizin kelimeleri diye.

Dünyada bir gün 24 saat, veyahut gün dediğimiz zaman gündüzü anlarız. Gün ışığı diyoruz. Güneş kelimesinin sonundaki *eş*'i atılmış şekli de gün.

Ây u gün, hem nüh felek

"Ay ve güneş ve dokuz gök" diye *Mevlid*'de geçiyor. Demek ki, gün kelimesi Türkçe'mizde Güneş mânâsına da geliyor; sadece Güneş'in olduğu gündüz mânâsına da geliyor. Bir de, gündüzle gecenin toplamı olan 24 saat mânâsına geliyor. Ama tabii bu ayet-i kerimede bu mânâya değil. Ale'l-ıtlak vakit demek, zaman demek. (*Mâliki yevmi'd-dîn*) ne demek? "Din vaktinin, din zamanın mâliki." Çünkü o gün 24 saat olmayacağı belli. Zâten

ayet-i kerimelerde geçiyor, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ (الحج:٤٧)

(*Ve inne yevmen inde rabbike keelfi senetin mimmâ teuddûn*) "Rabbinin indinde bir gün, sizin saydıklarınızla kıyaslanırsa bin yılınız gibidir." diye buyruluyor bir âyet-i kerimede. (Hac, 22/47) Demek ki orada bin yıl, bir gün gibi olacak. Ahiretin günü dünyanın gününden farklı olacak.

Sonra bir başka ayet-i kerime var. Orada da bazı farklılıklar olduğunu böylece keşfetmiş, anlamış oluyoruz, Kur'an-ı Kerim bize çok şeyler öğretiyor:

تَعْرُجُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ (المعارج:٤)

(*Ta'rucü'l-melâiketü ve'r-rûhu ileyhi fî yevmin kâne mikdâruhû hamsîne elfe seneh*) "Elli bin yıl miktarı olan bir günde, melekler Cenâb-ı Mevlâ'nın huzur-u izzetine doğru urûc ederler, yükselirler." (Meàric, 70/4) Demek ki, huzur-u izzete giderken, orada gün de elli bin yılımıza benzer gibi uzun oluyor.

Demek ki, *yevm* sözünü de böyle zaman mânâsına, vakit mânâsına alacağız, yoksa yirmi dört saat mânâsına almayacağız.

Onu da öylece açıklamış olduktan sonra, gelelim ayet-i kerimenin sonuncu kelimesi, üçüncü kelimesi *din* kelimesine.

c. Dîn Kelimesi

Dîn kelimesi de, *dâne-yedînü-dînen ve diyâneten* kökünden, masdarından, fiilinden geliyor. Çok anlamları var *dîn* kelimesinin Arapça'da. Peygamber Efendimiz'in zamanında da çok anlamları vardı.

Bizim şimdi *din* deyince anladığımız nedir? Türkçe'deki din kelimesinin kullanılışı; dindarlık, diyanet, bir insanın inançlarının bütünü, şeriat mânâsına kullanıyoruz. Bilmem ilkel

dinler, beşerî dinler, semâvî dinler diye, dinler tarihi diye ilimler var dinleri inceleyen. Her kavmin bir inanç teşkilâtı oluyor, inançlarının toplamı olan bir inanç bütünü oluyor. Ona din deniliyor. Batı dillerinde, İngilizce *religion* diyorlar, Almanca *religion* deniliyor... Bizim bildiğimiz mânâ bu.

Ama buradaki (*Mâliki yevmi'd-dîn*)'de, acaba buradaki *din* o mânâya mı? Peygamber Efendimiz'in zamanında *din* kelimesi hangi mânâya kullanılıyordu?.. Onlara bakacak olursak, Peygamber SAS Efendimiz'in zamanında ve Arapça'da *din* sözü, tabii çeşitli mânâlara gelir, onları sıralayabilirim lügata bakarak, birçok mânâsı arasında: Âdet, hâl, hesap, mükâfat, cezâ, karşılık, hüküm, kazâ, tedbir, ibadet, ivaz...

Bunun dışında da çeşitli mânâları var. Ama, "Peygamber Efendimiz, acaba hadis-i şeriflerde bunu nasıl kullanmış?" diye bakacak olursak, bir kaç ayetten, hadisten misallerle onun ne mânâya geldiğini açıklayabiliriz. Arapça'sında o devirde din kelimesi daha ziyade karşılık, hesap, ivaz mânâsına geliyor, cezâ mânâsına geliyor diyorlar.

اَلدِّينُ اَلْجَزَاءُ

(*Ed-dînü el-cezâu*) [Din cezadır, karşılıktır.]

Tabii, cezâ deyince, biz Arapça'dan farklı olarak, cezâyı sadece kötü yapılan bir işin karşılığı olarak düşünüyoruz. Halbuki Arapça'da cezâ, sadece karşılık demektir. Hatta dua vardır, mer'î, cârî, böyle hâlen kullanılıyor. Arabistan'a gitseniz, birisine bir iyilik yapsanız hemen der ki:

جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا كَثِيرًا !

(*Cezâke'llàhu hayran kesîrâ*) "Seni Allah çok hayırlarla cezâlandırsın!" Yâni burada, mükâfatlandırsın mânâsına geliyor.

(*E'd-dînü el-cezâu*) demek, yâni ne demek?.. Din karşılık demek. Bir şeyin, yapılan bir işin karşılığı, ivazı, bedeli, hesabı mânâsına. Kur'an-ı Kerim'den bir iki misal düşünelim:

يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ (النور:٢٥)

(*Yevmeizin yüveffîhimu'llàhu dînehümü'l-hak*) "O günde, Allah kulların hesaplarını görecek, hak olan mükâfatlarını, amellerinin karşılıklarını, hesaplarının sonucunda neyi hak etmişlerse onun karşılığını verecek." (Nur, 24/25)

İnsanlar rûz-i mahşerde soracaklar:

ءَإِنَّا لَمَدِينُونَ (الصافات:٥٣)

(*E innâ lemedînûn*) "Bize, yaptıklarımızdan dolayı bir karşılık verilecek mi?" (Sàffât: 37/53) diye soracaklar. Kur'an-ı Kerim'de demek ki karşılık mânâsına geçiyor. Yâni, "Hesaba çekilecek miyiz?" mânâsına.

Hadis-i şeriften misal düşünecek olursak, sahih bir hadis-i şerif, hatırlayacaksınız, zaman zaman hadis sohbetlerimizde de konu edinmişizdir, söylemişizdir. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:[54]

---

[54] Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.638, no:2459; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1423, no:4260; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.124, no:17164; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.125, no:191; Tayâlisî, *Müsned*, c.1, s.153, no:1122; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VII, s.284, no:7143; Taberânî, *Mu'cemü's-Sağîr*, c.II, s.107, no:863; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.18, no:3489; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.350, no:10546; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.3, s.369, no:6306; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.267; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.266, no:463; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.140, no:185; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.56, no:171; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.310, no:4930; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.184, no:354; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Muhàsebetü'n-Nefs*, c.I, s.19, no:1; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XII, s.50, no:6430; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.39; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.LXI, s.186, no:7741; Şeddâd ibn-i Evs RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.379, no:7036; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1024, no:2029; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.458, no:15935.

اَلْكَيِّسُ مَنْ دَانَ نفسهُ ، وعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ ؛ وَ الْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا ، وتَمَنَّى عَلَى اللهِ (ط. حم. ت. ه. حل. ق. ك. عن شداد بن أوس)

RE. 229/7 (*El-keyyisü*) "Akıllı insan (*men*) o kimsedir ki, (*dâne nefsehû*) nefsine mâlik oldu, sahip oldu; (*ve amile limâ ba'de'l-mevt*) ölümden sonrası için sàlih amelleri işledi. Akıllı insan budur." (*Ve'l-àcizü men etbea nefsehû hevâha*) [Aciz kul da, nefsinin arzusu peşine kendisini takıp, sürüklettiren, (*ve temennâ ale'llàh*) 'Allah *gafur*dur *rahim*dir, beni affeder, onun rahmeti çoktur!' diye Allah'a temenni besleyen kimsedir.]

Evet yâni, *dâne nefsehû* ne demek?.. Nefsini hesaba çekti ve ona hakim oldu, sahip oldu demek. Halk arasında da yine bir söz, yaygın olarak geçiyor:[55]

كَمَا تَدِينُ تُدَانُ

(*Kemâ tedînü tüdân*) "Sen nasıl muamele edersen, onun karşılığında da sana öyle muamele olunur." mânâsına.

Demek ki bu misallerden, hadis-i şeriflerden, ayet-i kerimelerdeki kullanışlardan anlıyoruz ki, din kelimesi karşılık demek oluyor, hesap demek oluyor. O zaman *yevmi'd-dîn*; hesap günü insanların hesaplarının görülüp de amellerinin karşılığı olan ne ise onun verildiği gün. Yâni iyi bir insansa, sàlih bir kimseyse, ibadet etmişse, hayır hasenat işlemişse, Allah'a itaat eylemişse; onun karşılığı ne olacak, cezâsı ne olacak, yâni mükâfatı ne

---

[55] Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.XI, s.178, no:20262; Ahmed ibn-i Hanbel, ez-Zühd, c.I, s.142; Ebû Kılâbe Rh.A'ten.
Hilyetü'l-Evliyâ, c.IV, s.48; Vehb ibn-i Münebbih Rh.A'ten.
İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.III, s.44, no:172, Enes ibn-i Mâlik RA'dan.
İbn-i Adiy, *el-Kâmil fi'd-Duafâ*, c.VI, s.158, Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.
Keşfü'l-Hafâ, c.II, s.991, no:1996.

olacak?.. Cennet olacak. Güzel, iyi olan cezâya, mükâfat diyoruz.

E kötü iş yapmışsa, Allah'a âsi olmuşsa, zulmetmişse, başkalarının hakkını yemişse, gadretmişse; o zaman onun cezası ne olacak? Yâni ikàbı, ukùbeti, (İngilizce'si *punishment*) karşılığı ne olacak?.. Onun da karşılığı, cehennem olacak. O da cehennemde ettiğini bulacak; ne tür zulmettiyse, o tür muameleye mâruz olacak.

Demek ki sevgili izleyiciler, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini okurken, bizim Türkçe'den de âşinâ olduğumuz, Türkçe'de de kullanılmış kelimeler olabilir. O kelimeleri kendi aklımızla, kendi aklımızda olan mânâları vererek kullanırsak, bazen sonuçlar yanlış çıkabilir.

Ne yapacağız?.. Rivâyetleri inceleyeceğiz. Başka ayetlere bakacağız. Kur'an-ı Kerim'i Kur'an-ı Kerim'le anlamaya çalışacağız. Öbür ayetlere bakarak anlamaya çalışacağız. Peygamber Efendimiz'den bir rivayet varsa; sahabe-i kiramdan, Peygamber Efendimiz'i tanıyan, dini iyi bilen insanlar olarak, onlardan rivayet varsa, onlara kulak vereceğiz.

Yoksa, insanın kendi başına, Kur'an-ı Kerim'i kendi aklıyla açıklamaya çalışması, çok yanlış noktalara götürür. Zâten böyle insanın çok hata edeceği ve ondan dolayı cezalandırılıp cehenneme gideceğine dair de tehditli rivayetler, hadis-i şerifler var. Öyle kendi bildiğine, bir insan kalkıp da yarım yamalak bilgiyle Kur'an-ı Kerim'i açıklamaya kalkmamalı!..

Bunu niçin söylüyorum?.. Bazıları kalkışıyorlar Kur'an-ı Kerim tercümesine... Tabii, Kur'an-ı Kerim'i sevdiği için, anlamak için, insan uğraşabilir ama; "Kur'an-ı Kerim'in mealini yazacağım, tefsirini yazacağım!" diye kalkışmak, müktesebât ister, çalışma ister. O çalışması yok!.. Meselâ, Arapça bilmiyor.

"—Sen Arapça bilmiyorsun, niye Kur'an-ı Kerim meali hazırlıyorsun? Neye dayanarak hazırlıyorsun?.."

"—E ben, *Lügat-ı Nâcî*'yi alırım, oradan kelimelere bakarım, Kur'an-ı Kerim'i tercüme ederim."

Lügat-ı Nâci Osmanlıca lügatı... Çok yanılırsın, çok hata edersin! Çünkü bir kelime Türkçe'ye, Osmanlıca'ya Arapça'dan geçmiş bile olsa, mânâsı kaymış, değişmiş olabilir. Bu dilcilerin

çok iyi bildiği bir konudur. Zamanla kelimelerin mânâları çeşitlenir, değişir, kayar, farklılaşır. Öyle Osmanlıca lügatıyla Arapça meal, Arapça metin, Kur'an-ı Kerim çözümlenemez, anlaşılamaz. O zaman yanlış olur.

Nitekim ben, Kur'an-ı Kerim meallerini toplamağa çalışıyorum, okumağa çalışıyorum, nasıl Türkçe karşılık verdiklerine bakıyorum.... Yâni, çok yanılmalar var. Çok yanılmalar olabiliyor. Bunun çaresi nedir?.. Sağlam kaynaklara dayanmak, sağlam kitaplardan, büyük alimlerin izahlarından faydalanmaktır.

Görüyorsunuz işte, din kelimesinin bizim Türkçe'deki anladığımız mânâdan başka bir anlamda olduğu, bu ayet-i kerimede sezinleniyor. Yâni, "Kulların amellerinin karşılığı neyse, onun verildiği o gün, rûz-i cezânın mâliki, onu kurmaya, onu yaratmaya, o işi yapmaya kàdir olan Allah; o gün herkesin susup, diz çöküp, sesini kısıp, boynunu büküp, tir tir titrediği zaman hükmünü sürecek olan Allah; o günün hükümranı, o günün mâliki, o hesap ve cezâ günün sahibi Allah." demek oluyor.

Tabii, çok önemli bir konu bu... Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Fâtiha-i Şerife'de nelerini öğrenmiş oluyoruz?.. Àlemlerin Rabbi olduğunu, sahibi olduğunu öğrenmiş oluyoruz. Rahmanlığını öğrenmiş oluyoruz, Rahimliğini öğrenmiş oluyoruz. Önemine binâen, her birisi bir ayet-i kerime olmuş. Bir de kulların hesaplarının görüldüğü o ilerideki, ahiretteki o günün yegâne mâliki olduğunu, meliki olduğunu, sahibi olduğunu; onu halk etmeye, onu yapmaya kàdir olduğunu, kullarını hesaba çekmeye kàdir olduğunu anlamış oluyoruz.

Tir tir titrer insan... Yâni, bu ayet-i kerimeyi okurken, Fâtiha'yı okurken insanın renkten renge girmesi lâzım, mum gibi erimesi lâzım!.. (*Mâliki yevmi'd-dîn*) dediği zaman, gözlerinden yaşlar boşanması lâzım! Çok önemli...

d. Ahirete İman Önemli

Demek ki Fâtiha-i Şerife'mizde, imanın en mühim rükünlerinden olan ahirete iman, çok güzel bir şekilde işaret edilmiş oluyor ve oradan anlıyoruz ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri bu

dünyayı abes yere, boş yere yaratmamıştır; gàyesi vardır, hilkatın amacı vardır. İnsanların bu dünyada bulunuşunun sebebi vardır, hikmeti vardır. İnsanlar bu dünyaya muvakkaten geldiler, gidecekler. Bir kere fâni, burada duruşları muvakkat, bir gelip bir gidecekler. İmtihan için gelecekler, geliyorlar. Ondan sonra da zorunlu olarak gidecekler. Herkes fânî...

İşte hepsine Cenâb-ı Mevlâ sahip olacak, varis olacak diye demin ayet-i kerimeyi okuduk. Herkes Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna istesin, istemesin, eski tâbirimizle, Osmanlıca tabirimizle, Farsça'dan alınma, (*hâh me hâh*) "istesin istemesin" gidecek, çırpına çırpına gidecek veya koşa koşa, isteye isteye gidecek.

Ne mutlu Allah'ı sevip, Allah tarafından sevilip, Allah'ın sevgili kulu olup, can atarak, isteye isteye gidenlere!.. Ne mutlu, Allah'ın da severek, "Gel kulum, sàlih kullarımın arasına gir de, onlarla beraber cennetime dahil ol!" diye iltifat ettiği kullardan olanlara!..

Ne yazık, Allah'ın kulu olduğunu anlayamayıp, şu fâni dünya hayatının aldatıcı olaylarına, meselelerine, unvanlarına, mevkilerine, makamlarına, menfaatlerine aldanıp, takılıp, ahireti unutup, günah işleyen, zulmeden, haksızlık yapanlara!.. Ne yazık, ne kadar cahilce, ne kadar gâfilce, ne kadar yanlış bir şey!.. İşte onlar da istemeye istemeye de olsa, sürüklene sürüklene Cenâb-ı Hakk'ın huzuruna gidecekler. Orada herkes bu dünyada ettiklerinin karşılığını görürken, onlar da cezalarını belâlarını, ikablarını, ukùbetlerini, azablarını bulacaklar, görecekler, bin pişman olacaklar, milyon, milyar pişman olacaklar, ah edecekler, vah edecekler...

"—Keşke peygamberleri dinleseymişiz! Keşke Kur'an-ı Kerim'e tâbî olsaymışız!.. Vah bizi yoldan çıkaran arkadaşlara!.. Vah bizi yoldan çıkaran, kötü fikirler aşılayan kimselere, yöneticilere, sürükleyicilere, liderlere!.." diye diye, cehenneme atılınca da birbirleriyle kavga edecekler tabii:

"—Sen bizi azdırdın!"

"—Sen aklını kullansaydın, azmasaydın."

Saç saça, baş başa cehennemde de birbirlerinden davacı olacaklar:

"—Yâ Rabbi, bu bizi azdırdı! Bu olmasaydı, biz iyi kul

olacaktık...” filân diyecekler, ama fayda vermeyecek.

Onun için, aziz ve sevgili kardeşlerim, Kur’an-ı Kerim bizim için çok büyük nimettir, çok büyük bir devlettir, çok büyük bir fırsattır, çok büyük bir ikazdır, çok büyük bir uyarıdır, çok büyük bir ihtardır!.. Elhamdü lillâh, Allah-u Teàlâ da bize nasib etti, söylüyoruz Kur’an-ı Kerim’in anlamlarını, ayet-i kerimelerin mânâlarını; size de nasib etmiş, siz de dinliyorsunuz. Ne mutlu! Dinlemek de bir nimet, söylemek de bir nimet... Ne kadar güzel şey!..

E bunların tabii sonucu, bunların asıl sonucu, bu ayet-i kerimelerin gereği neyse onu yapmak, mûcebince amel etmek esas... Dinleyip dinleyip de, ondan sonra dağılıp gitmek, bir filim seyretmiş de etkilenmiş, ondan sonra kalkıp evine giden insanlar gibi olmak değil. Madem ki Allah-u Teàlâ Hazretleri àlemlerin Rabbidir, Rahmandır, Rahimdir, cezâların, mükâfatların verileceği, hesapların görüleceği günün mâlikidir, sahibidir, hükümrânıdır, hükümdarıdır; o halde o Melik ü Cebbâr’ın, o hakîkî melikin, o àlemlerin Rabbinin huzuruna gideceğini bilip, ona göre tedbirini alıp, öyle yaşayıp; Allah’ın huzuruna güzel amellerle gitmek lâzım!..

Akıllı insanın işi budur. Şaşkın insanlar da, zavallı insanlar da, şaşılacak insanlar da tabii, bunun aksini yapanlardır. Çünkü bu fâni dünya hayatı ne kadar uzasa kısadır, çok sayılmaz. Sonunda herkes ölüp gidecek. Yaşlanacak veya yaşlanmayacak. Yâni genç veya yaşlı, ecel bir gün gelecek.

Yunus Emre (Rh.A)’in dediği gibi:

Ecel büke belimizi,
Söyletmeye dilimizi...[56]

---

[56] Şiirin tamamı:

Biz dünyadan gider olduk,
Kalanlara selâm olsun!
Bizim için hayır dua,
Kılanlara selâm olsun!

Bir gün ecel herkesin belini, boynunu bükecek. Sonra insanlar, buradaki imtihanı bittiği için hesap gününün sahibi Allah'ın huzuruna döndürülecek.

Allah, bu mânâları anladıktan sonra hayatını buna göre uyarlayan, ayarlayan zeki insanlardan olmayı cümlenize nasib eylesin. O rûz-i cezâda, yâni yevm-i hisabda, yevmi'd-din'de bizi Rabbimiz hesaba dahi çekmesin... Ben öyle dua ediyorum ama, liyâkatim de değil. Yâni:

"—İyi kullar hesaba çekilmeden, doğrudan doğruya cennete gidecek. Ondan değil yâ Rabbi, bizim hesaba tahammülümüz yok! Hesaba çekilirsek halimiz harap! Sen de duaları kabul edicisin, *Erhamü'r-râhimîn*'sin, *Rahmânü'r-rahîm*'sin... El açıyoruz, senden istiyoruz. Bizden dua etmek; sen de lütfedersen, kabul edersen ne mutlu bize..." diye, "Yâ Rabbi, cennetine bi-gayri hisâb dahil eyle!" diyoruz.

Çünkü hesaptan korkmamak mümkün değil. Bu (*Mâliki yevmi'd-dîn)* zincirleme tamlamasında *yevm-i din* var ya, o hesap günü, rûz-i cezâ, ondan korkmamak mümkün değil. Peygamber

---

Ecel büke belimizi,
Söyletmeye dilimizi,
Hasta iken halimizi,
Soranlara selam olsun!

Tenim ortaya açıla,
Yakasız gömlek biçile,
Bizi bir asân vech ile,
Yuyanlara selam olsun!

Selâ verin kasdımıza,
Gider olduk dostumuza,
Namaz için üstümüze,
Duranlara selam olsun!

Miskin Yunus söyler sözü,
Yaş doludur iki gözü,
Bilmeyen ne bilsin bizi,
Bilenlere selam olsun!

SAS Efendimiz:[57]

شَيَّبَتْنِي هُودٌ وَأَخَوَاتُهَا (طب. عن أبي جحيفة)

(*Şeyyebetnî hûdün ve ehavâtihâ*) "Beni Hûd Sûresi ve emsâli sûreler ihtiyarlattı, saçımı sakalımı ağarttı." buyurmuş.

Bu kelime de, insanın saçını sakalını ağartır muhterem kardeşlerim! (*Mâliki yevmi'd-dîn*) Rûz-i cezâ, rûz-i hesâb, hesap günü, mükâfatların cezaların verildiği gün...

O günün sahibi olan, mâliki olan Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlemize lütfeylesin, rahmeylesin, tevfîkini refîk eylesin... Hak yolu görüp, bilip, tanıyıp, o yolda sebat edip, yürümeyi nasib etsin...

Bir hususu söyleyerek sözlerimi tamamlamak istiyorum:

Sevgili kardeşlerim! Bu dünya hayatı imtihan olduğundan, yeri gelince —ayet-i kerimelerde de göreceğiz— Allah-u Teàlâ Hazretleri imtihan gönderiyor insanların başına... İmtihan ile sıdk u sadâkati ölçüyor. Yâni;

"—Bakalım bu kulum, bu imtihanın cevabını nasıl verecek? Bakalım gevşeyecek mi, bakalım dönecek mi, bakalım cayacak mı, bakalım samîmî mi, bakalım ihlâslı mı, bakalım vefâlı mı?.." diye Allah-u Teàlâ Hazretleri, insanları daima imtihan ediyor.

Sevgili izleyiciler, o halde ne yapmamız lâzım? Uyanık

---

[57] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.148, no:5804; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XXII, s.123, no:318; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.184, no:880; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VII, s.294; Musannef, *Abdü'r-Rezzak*, c.III, s.368, no:5997; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.350; Tirmizî, *Şemâil-i Muhammediyye*, c.I, s.58, no:42; Ebû Cuhayfe RA'dan.

Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.19, no:92; İbn-i Sa'd, *Tabakàtü'l-Kübrâ*, c.I, s.436; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IV, s.172, no:988; Hz. Ebû Bekir RA'dan.

İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IV, s.175, no:993; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.145; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IV, s.175, no:995; İmran ibn-i Husayn RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VII, s.117, no:11073, 11075; *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.902, no:2586; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.558, no:1572; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XIII, s.423, no:13448, 13449.

olmamız lâzım! Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin yoluna sımsıkı sarılmamız lâzım! Çeşitli imtihanlarda, zorluklarda Allah'ın yolundan kaymamamız, sapmamamız lâzım! Cazibeli, boyalı, allı pullu, dallı güllü dünya zinetlerine aldanıp günahlara kaymamak lâzım!..

Günahlara kaymanın çok kolay olduğu ortadadır. Zâten günahlar için korkunç bir sanayi var; eğlence sanayi, ışıklı reklamlar, paralar, muazzam masraflar, büyük mekânlar... Çok göz alıcı yerlere, en manzaralı yerlere, Boğaz'ın kenarına, dağların tepesine, en güzel yerlere tırlarla paralar dökülüp, eğlence yerleri yapılıyor. Zevk ü sefâ yerleri, günah yerleri, haram yerleri yapılıyor. Bunların hepsi imtihan... İnsanın karşısına böyle câzibeli günahlar gelince, insan kendisini tutacak; câzibesine kapılıp da kendisini mahvetmeyecek, yakmayacak. Yâni, cereyana kapılır gibi kapılıp da, yanıp perişan olmayacak, kül olmayacak.

Mihnet ü meşakkatle karşılaştığı zaman veya hastalıkla karşılaştığı zaman... O da olabilir. Meselâ, Eyyûb AS Allah'ın peygamberi, ne kadar azılı, ne kadar uzun, ne kadar zorlu hastalıklara tutulmuş, ne kadar sıkıntılara uğramış; o da bir imtihan. Hastalık imtihan, mihnet ü meşakkat imtihan... Dinine karşı yapılan baskılar imtihan... Bunların karşısında ne yapacağız?.. Ne olursa olsun vefâmızdan, sıdk u sadâkatimizden ayrılmayacağız. Cenâb-ı Hakk'ın mü'min kullarıyız, müslüman kullarıyız. El-hamdü lillâh dönmeyiz.

Kur'an-ı Kerim, Kur'an Kursu Marşı gibi bir güzel şiir var:

Biz Kur'an'ın hàdimleri,
Pür imanlı ve zindeyiz.
Bu yoldan dönmeyiz asla
Peygamber'in izindeyiz!..

Ne kadar güzel![58] Çocuklar bunu söyledikçe çok hoşuma

[58] Şiirin tamamı:

Biz Kur'an'ın hadimleri,

gidiyor. İlâhî gibi, marş gibi okudukça çok hoşuma gidiyor.

Yoldan dönmemek lâzım! İmtihandan kaybetmeden çıkmak lâzım! Sabretmek lâzım, sebat etmek lâzım! Cenâb-ı Hakk'ın yolunda mihnet ü meşakkate tahammül etmek lâzım! Allah'tan dua edip hayırları istemek lâzım, aziz ve sevgili izleyiciler!

Allah-u Teàlâ Hazretleri, zorlu imtihanlara uğratmasın... Çok baskı yapıp da, tahammül edemeyeceğimiz yüklerin altında bizi ezmesin... Lütfuyla, keremiyle imtihanları başarma kuvveti

---

Pür imanlı ve zindeyiz;
Bu yoldan dönmeyiz asla,
Peygamber'in izindeyiz!

İslâm'ın nurlu gür sesi,
Kaldırdı zulmeti ye'si,
Alemlerim Efendisi,
Peygamber'in izindeyiz!

Hayra koşan şerden kaçan,
Bize nurlu yolu açan,
Alemlere rahmet saçan,
Peygamber'in izindeyiz!

Hak Habîbim dedi ona,
Bizden feda can uğruna,
Alem şahit olsun buna,
Peygamber'in izindeyiz!

Onu sev sen, onu tanı,
Odur tende canlar canı,
Gönüllerin tek sultanı,
Peygamber'in izindeyiz!

Odur ahir hak peygamber,
Ona selâm salât gönder,
Cihanda en büyük önder,
Peygamber'in izindeyiz!

Tende kalan bir can ile,
Aşk ile, pür iman ile,
Biz Hazret-i. Kur'an ile,
Peygamber'in izindeyiz

versin, imtihanları da kolay eylesin... Sımsıkı dinimize sarılıp, Peygamber Efendimiz'in, Kur'an-ı Kerim'in yolundan yürüyelim. Aldatmak isteyenlerin aldatmasına aldanmayalım!

Kütüphanemde bana yeni gelen kitaplar var, arkamda... İnşâallah, onları da okuyup bir vesile ile sizlere naklederiz. İslâm'ın çok düşmanları var! Yâni yurt içinden, yurt dışından; dünyada, dünya üzerinde İslâm'ın çok düşmanları var... Dolayısıyla, müslümanların düşmanları var. Onlara çok cevr ü cefâ etmek isteyen insanlar var. Bütün cevr ü cefâya rağmen doğru yoldan, hak yoldan, İslâm'dan ayrılmamak lâzım!..

Nâmık Kemal'in[59] o şiiri hatırıma geliyor:

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplasın gelsin,
Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azîmetten!..

Millet tabii bir bakıma, (*millete ibrâhîme hanîfen*), yâni din mânâsına da gelir. Tabii milletimizi de seviyoruz. Yâni, "Millet yolunda, din yolunda azimetten dönersem olmaz!" dediği gibi Nâmık Kemal'in, biz de sebatlı olalım!..

Allah-u Teàlâ Hazretleri hepinizin yârı, yâveri, yardımcısı olsun... Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi hepinizin üzerine olsun... Allah cümlenizi iki cihanda sevdiği kullardan eyleyip, aziz ve bahtiyar eylesin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

10. 11. 1998 - AVUSTRALYA

[59] Namık Kemal (1840-1888) Şair, romancı, tiyatro yazarı, gazeteci ve idare adamı. 1840 yılında Tekirdağ'da doğdu. Dedesinin terbiyesi altında özel eğitimle yetişti. Tercüme Odası'nda çalışırken Şinasi ile tanıştı. Küçük yaşta şiire başlamıştı. Şinasi'nin Tasvîr-i Efkâr adıyla çıkardığı gazetede yazarlığa başladı. Yeni Osmanlılar Cemiyeti ne girdi. 1867'de Paris'e, oradan da Londra'ya kaçtı. 1870'ten sonra İstanbul'a dönerek Gelibolu Mutasarrıfı oldu. 1888 yılında Sakız Mutasarrıfı iken öldü.

8. KULUN RABBİNDEN İSTEDİKLERİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyenleri!.. Allah'ın rahmeti, bereketi üzerinize olsun!..

Fâtiha Sûresi'nin ayetlerini konu alan tefsir sohbetimize devam ediyoruz. Fâtiha Sûresi'nin bütününe baktığımız zaman, anlam bakımından iki farklı bölüm ihtiva ettiğini görürüz. Şimdiye kadar birinci bölümü tamamlamış olduk.

Fâtiha Sûre-i Şerîfesi, "*El-hamdü li'llâh*" diye Allah'a hamd ile başlıyor. Allah'ın sıfatlarını bu hamd cümlesinden sonra ifade ediyor, sıralıyor. *Rabbi'l-àlemîn*, *er-Rahmân*, *er-Rahîm*, *Mâliki yevmi'd-dîn* diye dört sıfatını zikrederek Cenâb-ı Hakk'a hamdi beyan ediyor. Hamd etmeyi, hamdin onun olduğunu, kulların ona hamd etmesi gerektiğini işaret buyuruyor bu bölüm. Onun âlemlerin Rabbi olduğu, Rahmân olduğu, Rahîm olduğu, din günün mâliki ve meliki olduğu ifade ediliyor. Ondan sonraki âyet-i kerime öbür anlam bölümüne geçiyor, ona geldik:

a. Yalnız Allah'a Kulluk Etmek

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (الفاتحة:٤)

(*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn*) Bu anlam bakımından: "Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım isteriz." diye çevrilebilir Türkçe'ye. (Fâtiha, 1/4)

Burada, *iyyâke* kelimesi iki defa tekerrür ediyor. Ondan sonra da *na'büdü* ve *nestaîn* kelimeleri geliyor. Bunları izah edelim, anlam bakımından:

Arapça'da zamirler, yâni *ben, sen, o; biz, siz onlar*'ın yerine geçen zamirler, yalın haldeyse başka; özne durumda, yüklem durumunda, fâil durumunda ise başka şekilde olurlar; tümleç durumunda ise başka şekilde olurlar, kelimeye bağlanırlar. Tabii olarak Arap, "Biz sana ibadet ederiz." diyeceği zaman, (*Na'büdüke*) diyebilir. Yâni, *sana* sözünü yalın halde olmayıp, -e hâlinde olduğu için bağlı zamir, *ez-zamîrü'l-muttasıl*, bir

kelimenin sonuna ekli, bağımlı zamir olarak kullanır. "*Na'büdüke*" der, tabii söyleyiş şekliyle böyledir

Na'büdüke ne demek? *Na'büdü'*nün başındaki *nun* harfi de, biz mânâsını taşıyor. *Na'büdüke*, biz sana ibadet ederiz demek olurdu. (*Ke*) bağlı zamir; yâni kelimenin sonuna bağlanan, kendi başına durmayan, yerine göre sana, seni mânasına gelen; sende, senden mânâsına da gelebilen bir kelime. Yâni, zamirin yalın halin dışındaki halleri ifade eden şekli. Bağlı zamir, —*ez-zamâirü'l-muttasıla* derler bunlara— kelimenin sonuna bağlanır.

Ama burada, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bu ayet-i kerimesinde (*na'büdüke*) diye öğretilmemiş bize, öyle gelmemiş. *Na'büdü'*nün önüne, *sana* mânâsını ifade etmek için *-ke* getirilmek istendiği zaman; *-ke* bağlı olarak durduğundan, tek başına olmadığından, *iyyâ* köküne bağlanmış, *(iyyâke na'büdü*) olmuş.

Burada bunu öne almakla, "Ancak sana ibadet ederiz!" mânâsı ortaya çakıyor. Yâni ibadetin sadece ona olduğunu vurgulamak için, sona bağlamak yerine öne alıp müstakilen ifade edilmiş. (*İyyâke*) "Ancak sana (*na'büdü*) ibadet ederiz; (*ve iyyâke*) ancak senden (*nestaînü*) avn, yardım isteriz." denmiş oluyor.

Yâni *-ke* zamirini öne almak gerektiği zaman, o bir yere bağlanan bir zamir olduğundan, tek başına duramadığından, *iyyâ* köküne bağlanıyor. *İyyâke*, sana demek. Öne alınması dolayısıyla, "Ancak, sadece ve sadece sana ibadet ederiz!" mânâsı çıkıyor.

Abede-ya'büdü, ibadet etmek mânâsına bir kelime. Onun da aslı, esası saygın bir makama veya kişiye karşı kendisini aşağıda kılmak, mahviyetkârâne davranmak, zelîlâne davranmak demek oluyor. Zelil, aşağı mânasından çıkmış bir kelime bu. Onun için Arapların (*tarîkü'l-muabbed*), yâni "aşağıdaki yol, aşağı yol" mânâsına kullandıklarını ve (*baîrun muabbed*), yâni "itaatkâr binek" mânâsına kullandığını lügatçılar ifade ediyorlar.

Demek ki *abede;* saygın bir makama, saygın bir kişiye, zâta karşı zelîlâne, aşağı, itaatkârâne davranmak mânâsına gelen bir kelime.

Tabii bu şekilde davranmak, yâni saygı duyarak davranmak, kendisini aşağı tutarak, hor, zelil ve mahviyetkârâne davranarak muamele etmek hak yerde de olabilir, bâtıl yönde de olabilir.

Nitekim bazı insanlar, Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinden kesin olarak biliyoruz, meselâ nefsine tapıyorlar, nefsini put ediniyorlar. Yâni nefsine saygı duyuyor, nefsini dinliyor, onun karşısında sanki onun esiriymiş, kölesiymiş gibi onun sözünü dinliyor.

Bazısı şeytana tapıyor. Şeytana saygı duyuyor âdetâ, şeytanın emirlerini tutuyor. Şeytanın karşısında sanki onun kuluymuş, esiriymiş gibi davranıyor. "Kimisi paraya tapıyor" diyoruz, Türkçe'de de güzel kullanılıyor bu mânâ. Meselâ:

"—O adam, o kadına taparcasına bağlı." deniliyor.

Birisi bir kimseyi fazla sevgi ile gözlüyorsa;

"—O kadına tapıyor." deniliyor.

"—Falanca şeytana tapıyor, filânca paraya tapıyor, falanca makama tapıyor..." deniliyor.

Tabii bunlar mânevî mânâlar.

Maddeten de insanlar, tarih boyunca kendilerine bazı mâbudlar, yâni ibadet edilecek varlıklar, putlar edinmişler ve onlara tapına gelmişler. Kimisi gökyüzündeki bazı varlıkları, yüksek şahsiyetli, güç kuvvet sahibi varlıklar sanmış. Onların dünyaya tesir ettiğini düşünmüş. Kimisi güneşe tapmış, kimisi aya tapmış. Kimisi beğendiği, parlak gördüğü yıldıza tapmış. Kimisi eliyle yaptığı bir takım eşyalara tapmış. Kimisi çevresinde gördüğü saygın, kendisine korku veren, hürmet hissi telkin eden bir muhteşem dağa, veyahut bir nehire tapmış, veyahut bazı hayvanlara tapanlar çıkmış... Yâni insanların tarih boyunca görülen acı, feci, zavallı durumu; muhtelif şeylere kulluk etmişler, ibadet etmişler.

Burada deniliyor ki: (*İyyâke na'büdü*) "Biz müslümanlar, biz mü'minler, yâ Rabbi, sadece ve sadece sana taparız! Sana taparız yâ Rabbi, başkasına değil. Hiç başka insanların yanlışlıkla tapındıkları gözümüzde yok. Onların hepsini itiyoruz, sadece sana ibadet ediyoruz yâ Rabbi!" deniliyor.

b. Yalnız Allah'tan Yardım İstemek

(*Ve iyyâke nestaîn*) *Nestaîn* sözü de, istif'al bâbından, *avn* kökünden geliyor. *Avn,* yardım etmek demek. İstif'al bâbına nakledilince, yardım istemek mânâsına geliyor. Meselâ *istiğfâr*,

mağfiret istemek; *istirhâm*, rahmet istemek mânâsına geliyor. *İsteâne-yestaînü-istiâne*, avn istemek. (*Ve iyyâke nestaîn*) "Ancak senden avn isteriz."

Avn ne demek? Yardım demek. (*Aleyke avnu'llàh*) "Allah'ın yardımı senin üzerine olsun!" mânâsına. Böyle belki bazı levhalarda görmüşsünüzdür, güzel hattatların eseri olarak.

Demek ki, biz yardımı Allah'tan istiyoruz ve başkasından istemediğimizi, "Ancak senden istiyoruz!" mânâsına gelecek şekilde, *iyyâke*'yi öne alarak söylüyoruz.

Tabii bu bir Allah kelâmı. Cenâb-ı Hak bize edeb de öğretiyor. Nasıl söylememiz, kendisine nasıl yalvarmamız, dua etmemiz gerektiğini, Fâtiha'nın ayetlerinin sıralanışından öğreniyoruz. Demek ki pattadak, hemen, "Yâ Rabbi şunu ver, bunu ver!" deyip girişmeyecek kul. Duaya, niyaza, Allah'tan istemeye başlamadan önce, Allah'ın şanını, azametini büyüklüğünü düşünecek:

"—İşte O Allah'tır, alemlerin Rabbidir, Rahman'dır, Rahîm'dir. Ahirette insanları toplayacak, mahkeme-i kübrâda mükâfatlarını, cezâlarını verecek. Biz onun kuluyuz, onun huzuruna varacağız, ona hesap vereceğiz." diyecek.

Bunları, Allah'ın bu sıfatlarını böyle düşünüp, ona bunları söylediğimiz zaman, saygımızı ifade etmiş oluyoruz. Hamd duygumuzu, hayranlık, takdirkârâne saygı ve minnettarlık duygumuzu, o sıfatları düşünerek ifade etmiş oluyoruz. "Ve sadece sana ibadet ederiz; bütün her şeyde de sadece senden isteriz yardımı!" demiş oluyoruz.

Evliyâullah büyüklerden, alimlerden birisi demiş ki, çok güzel bir söz, hoşuma gitti:

الفاتحة سر القرآن ، وسرها هٰذه الكلمة: إِيَّاكَ نَعْبُدُ

وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ.

(*El-fâtihatü sirru'l-kur'ân*) "Fâtiha Sûresi Kur'an-ı Kerim'in özetidir, sırrıdır, esrarı bunun içinde saklıdır. (*Ve sirruhâ hâzihi'l-kelimeh*) Fâtiha Sûresi'nin de sırrı bu kelime, yâni şu şimdi

anlattığımız, (*İyyâke nâ'büdü ve iyyâke nestaîn*)'dir. Yâni, "Sadece sana ibadet ederiz ve sadece senden yardım isteriz." cümlesi Fâtiha'nın özüdür.

Bilmiyorum aklınıza geldi mi, hani dualar edilir edilir de, en sonunda, (*Bi-hürmeti esrârı sûreti'l-fâtihah*) denilir. Yâni, "Fâtiha'nın sırları hürmetine yâ Rabbi, şu yapılan, yaptığımız duaları kabul eyle!" deriz ya, hep duymuşsunuzdur. İşte Fâtiha'nın esrarı, pek çok esrarı var ama, asıl özü, esası bu; ancak Allah'a ibadet etmek ve ancak Allah'tan istemek...

Birincisi, ancak Allah'a ibadet etmek... "Ben şirkten, kâfirlikten, müşriklikten berîyim yâ Rabbi, ben mü'minim yâ Rabbi, ben senden gayriye tapmıyorum!" demiş oluyor, *iyyâke na'büdü* deyince kişiler, mü'min kullar. İkincisi de:

تبرؤ من الحول والقوة .

(*Teberru' mine'l-havli ve'l-kuvveh*) "Kendimin âcizliğini anladım yâ Rabbi! Benim gücüm kuvvetim yeterli değilmiş müşküllerimi çözmeye... İşlerimi sana ısmarladım, sana havale ettim, sana dayandım, sana güvendim, senden istiyorum!" demek, gücün, kuvvetin Allah'ta olduğunu idrak demek. Yâni;

لا حول ولا قوة إلا بالله .

(*Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh*) "Güç kuvvet sadece Allah'ın elindedir." mânâsı saklı orada... Bir insan Allah'ın dostu oldu mu, ne mutlu! Allah'ın düşmanına da ne yazık!.. Mutlaka Allah'ın düşmanı hor ve zelil olur, Allah onu kahreder. Allah dostu da mutlaka sonunda iflâh olur, felâh bulur, saadete erer.

Demek ki, *iyyâke na'büdü* (*Lâ ilâhe illa'llàh*) demek âdetâ; *ve iyyâke nestaîn* de (*Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâh*) mânâsı demek... Yâni, "Allah'tan başka ilâh yok. Yâ Rabbi, onun için bütün ilâhların bâtıl olduğuna ben inandım, biliyorum; sana tapıyorum. Güç kuvvet de sadece senin elindedir, sen takdir ediyorsun. Sen nasib edersen olur, nasib etmezsen olmaz. Mukadderâtı yazan sensin. Senden yardım istiyorum. Güç kuvvet

sendedir. Senden başka, hakiki güç kuvvet sahibi yoktur." denmiş oluyor.

Demek ki çok esrar saklı bu kısacık kelimelerin, mübarek sözlerin altında, arkasında... Çok güzel! "Fâtiha'nın esrarı işte bu sözlerdedir." deniliyor.

Tabii bu, Allah'a işlerini havale etmek, Allah'a tevekkül etmek, Kur'an-ı Kerim'in pek çok ayetlerinde bize emredilen çok güzel bir davranış. Bu hususta pek çok ayet-i kerimeler var. Hocamız (Rh.A)'in de tertip eylediği *Evrâd-ı Şerîfe*'sinde, tevekkülle ilgili ayetlerin toplandığı gün var, özel. Tevekkülü emreden ayetleri okuyoruz orada, Allah kabul eylesin... Misâl olsun, teberrüken okuyalım. Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki bir ayet-i kerimede:

فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ ، وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ (هود : ١٢٣)

(*Fa'büdhü ve tevekkel aleyh*) "Allah'a ibadet et ey kulum ve ona tevekkül eyle! (*Ve mâ rabbüke bi-gàfilin ammâ ta'melûn*) Senin Rabbin, sizin işlediğiniz amellerin hiç birinden gàfil değildir, hepsini görüyor; alîm, basîr, semi', habîr ve her şeye kàdirdir." (Hud, 11/123)

Başka bir ayet-i kerime:

قُلْ هُوَ الرَّحْمنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا (الملك : ٢٩)

(*Kul hüve'r-rahmânü âmennâ bihî*) "O Rahman'dır; bizim Rabbü'l-àlemîn dediğimiz, taptığımız mevlâmız Rahman'dır. Biz ona iman eyledik, (*ve aleyhi tevekkelnâ*) ve ona tevekkül eyledik." (Mülk, 67/29)

رَبِّ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لاَ اِلَهَ اِلاَّهُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً (المزمل : ٩)

(*Rabbi'l-meşrikı ve'l-mağribi lâ ilâhe illâ hüve fe'ttahizhü vekîlâ.*) "Allah doğunun, batının, maşrikın, mağribin sahibidir,

ondan başka ilâh yoktur. Onu vekil edinin!" (Müzzemmil, 73/9)

Allah'ın ayet-i kerimeleri, emirleri pek çok.

Bu çok güzel bir ayet-i kerime Fâtiha'nın iki bölümünün ortasında... Birinci bölüm, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin güzel Esmâ-i Hüsnâ'sını ihtiva ediyor, sıfatlarını ihtiva ediyor. Burada, "Ancak sana ibadet ederiz yâ Rabbi, ancak senden yardım isteriz yâ Rabbi!" deniliyor. Bu da güzel!

Burada tabii, kişi bunu tek başına kıldığı namazda da söyleyebilir. Tek başına gezerken, evindeyken de bu Fâtiha'yı okuyabilir. Ama niye biz deniliyor?.. *Na'büdü* deniliyor, *a'büdü* denmiyor, *estaînü* denmiyor? Ben ibadet ederim, ben senden yardım isterim denmiş olsaydı, Arap dilinin özelliğine göre hemze ile söyleyecekti. *A'büdü* demiyor, *na'büdü* diyor. *Estaînü* demiyor, *nestaînü* diyor...

Tabii burada bir başka güzel edeb var: Biz Allah'ın kullarından bir kuluz. Bizim gibi milyarlarca, sayısız kulları var. Biz neyiz?.. Hiç, bir nâçiz, bir aciz kuluz. Onu idrak etmiş oluyoruz. Sana nice nice güzel ibadet eden kullar var mânâsını seziyoruz. Peygamberler var, evliyâullah var, sàlihler var... Hepsi sana çok daha güzel ibadet ediyor. Belki ben ibadetimi onlar kadar güzel yapamıyorumdur, kusurluyumdur. Onun için "Ben sana ibadet ederim, senden yardım isterim!" demiyor da, "Senin güzel kulların, kim bilir nice güzel hizmetler edebiliyorlar, benden daha başarılı olarak. İşte bütün bu yaratıkların, kulların, biz mü'minler yâ Rabbi, ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım isteriz!" diye denmiş oluyor. Biz denmesi, *na'büdü* diye söylenmesi böyle güzel mânâlar da ihtiva ediyor, el-hamdü lillâh...

Tabii kul olmak, Allah'a kulluk etmek, *abede*. Yâni, Allah'ın büyüklüğünü hissedip, kendisinin hiçliğini hissedip, onun önünde hor, zelîlâne, fakîrâne, mahviyetkârâne ibadet etmek, bir kul için çok büyük şereftir. Çünkü Allah'a, alemlerin Rabbine kul oluyor. Kul, alemlerin Rabbine kul olunca, alemlerin Rabbinden çok şeref kazanıyor. Kul olmaktan, ona intisabdan çok büyük rütbe kazanıyor. Onun için, rütbelerin en yükseklerinden birisi kul olmak, kulluk makamıdır.

Onun için Allah-u Teàlâ Hazretleri, Peygamber Efendimiz'i

bazı ayetlerde, (*abdühû*) "kulu" diye anmıştır. Bir kaç tanesini hemen zikredelim! Böyle şeref bahşetmek makâmında, kulluğun ne kadar şerefli olduğunu göstermek bâbında, Peygamberimiz'den "*abdühû*" diye bahsettiği ayetlerden meselâ, Kehf Sûresi'nin başında nasıl geçiyor?.. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ (الكهف:١)

(*El-hamdü li'llâhi'llezî enzele alâ abdihi'l-kitâb*) Kulu, *abdihî*, yâni Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafa... "Kulu üzerine kitabı, yâni Kur'an'ı inzal eden Allah'a hamd ü senâlar olsun! Hamd, kulu Muhammed üzerine Kur'an olan kitabını, Kur'an-ı Kerim'i indiren Allah'a mahsustur." (Kehf, 18/1) diye, bak orada (*alâ abdihî*) diyor; Peygamber Efendimiz'in ismini söylemiyor, (*abdihî*) diye o sıfatla anıyor.

Başka bir ayet-i kerimede de Peygamber SAS Efendimiz'den bahsederken;

وَ إِنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ (الجن:١٩)

(*Ve innehû lemmâ kàme abdu'llàhi yed'ùhu*) "Kulu kalkıp ona dua ederken..." (Cin, 72/19) diye geçiyor.

Sonra, bu İsrâ ve Mi'rac gecesini yaşadık. Allah nice kandillere erdirsin, kandilleriniz mübarek olsun...

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرٰى بِعَبْدِهِ (الإسراء:١)

(*Sübhâne'llezî esrâ bi-abdihî*) "Kulunu bir gecede Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya götürüveren, getiriveren Allah-u Teàlâ'nın kudreti ne kadar yücedir, ne kadar şaşılacak bir tecellîdir!" (İsrâ, 17/1) mânâsına, orada da (*abdihî*) diye geçiyor.

Abd olmak çok büyük şereftir. Ne mutlu bize ki Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne abd olmuşuz, onun kulu olmak ne büyük şereftir. Onun bizim Rabbimiz olması ne büyük izzet ve devlet ve saadettir! Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi onun kulluğundan

ayırmasın...

Şimdi, Fâtiha'nın birinci bölümünde Mevlâmızın sıfatlarını zikredip, ondan sonra da "Ancak sana ibadet ederiz yâ Rabbi! Ancak senden yardım dileriz." diyoruz. Yâni, ne hususta yardım dileriz, ne demek o?.. Yardımı nerede isteriz:

على طاعتك وعلى أمورنا كلها

(*Alâ tâatike ve alâ umûrinâ küllihâ*) "Sana güzel kulluk etmekte, ibadet ve taatte bizi muvaffak etmen için; şaşırttırmaman, şeytana kandırtmaman, nefse uydurtmaman hususunda ve bütün yapmak istediğimiz işlerde kolaylık ver diye senden yardım isteriz." demek.

c. Bizi Sırât-ı Müstakîme Sevk Et!

Bunları dedikten sonra, "Yardım isteriz!" dedikten sonra, asıl isteğin ne olduğuna geçiliyor:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (الفاتحة:٥)

(*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*) (Fâtiha, 1/5) ayet-i kerimesi geliyor. Yâni kulun ifadesi olarak...

Allah'a kul nasıl ibadet edecek, Peygamber Efendimiz nasıl ibadet etmiş, nasıl yakarmış, yalvarmış, dua etmiş?.. (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn.*) demiş, (*Er-rahmâni'r-rahîm.*) demiş, (*Mâliki yevmi'd-dîn.*) demiş, (*İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn.*) demiş. Ondan sonra, asıl isteğin ne olduğunu, yâni gönlündeki muradı, zamîrinde gizlediği arzusu izhar edilmiş oluyor: (*İhdina's-sırâta'l-müstakîm.*) "Yâ Rabbi, bizi o sırât-ı müstakîme sevk et, yönelt! O sırat-ı müstakîme sok!"

İhdinâ, *hedâ-yehdî* fiilinden geliyor, sevk etmek, yöneltmek, yönlendirmek, götürmek mânâsına geliyor. Başka ayetlerde de geçiyor, meselâ:

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ (البلد: ١٠)

(*Ve hedeynâhü'n-necdeyn*) "Tarîk-ı hayrı ve şerri kula, insanoğluna, yarattıktan sonra gösterdik, beyan ettik; oraya sevk ettik." (Beled, 90/10) demek.

اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (النحل: ١٢١)

(*İctebâhu ve hedâhü ilâ sırâtın müstakîm.*) "Allah o peygamberini korudu ve onu sırât-ı müstakîme hidayet eyledi, sevk eyledi." diye bir başka ayette geçiyor. (Nahl, 16/121)

Sonra kâfirlerin, müşriklerin toplanıp cehenneme götürülmesi için, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin;

فَاهْدُوهُمْ إِلٰى صِرَاطِ الْجَحِيمِ (الصافات: ٢٣)

(*Fe'hdûhüm ilâ sırâtı'l-cahîm.*) "Onların cehennemin yoluna sevk edin!" diye emrettiği belirtiliyor. (Sàffât, 37/23)

Demek ki, bazen *hedâ-yehdî* fiili *ilâ* harf-i cerri ile kullanılıyor. Bazen *ilâ* harf-i cerri olmadan doğrudan doğruya tümlecini alıyor, harf-i cersiz olarak. Bazen de *li* ile kullanılıyor. Meselâ:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا (الأعراف: ٤٣)

(*El-hamdü li'llâhi'llezî hedânâ li-hâzâ*) "'Bizi bu nimetlere, bu devletlere sevk eden, ulaştıran, eriştiren Allah'a hamd olsun!' diye, cennet ehli böyle dua edecekler." (A'râf, 7/43) diye ayet-i kerimede bildiriliyor.

Hedâ-yehdî, sevk etmek demek. (*İhdinâ*) da "Bizi sevk eyle yâ Rabbi, bize hidayet eyle, bize delâlet eyle, bize yol göster, kılavuzluk eyle de, oraya gidelim!" demek. Nereye?..

(*Es-sırâta'l-müstakîm*) *Sırât*, yol demek ama kıvrımı olmayan, dümdüz yola derler. Ama Araplar bunun ilk anlamı dümdüz yol olduğu halde, doğru veya eğri, kıvrımlı veya doğru yol için de

kullanmaya başladıklarından, mânâ ayrılmasın, tam anlaşılsın diye *müstakîm* sıfatıyla da te'kid ediliyor. (*İhdina's-sırat*) dese, "Bizi böyle eğri büğrü olmayan, dosdoğru yola yönelt, sevk et, götür!" demek olacak; ama, bu daha kuvvetlensin diye, (*ihdina's-sırâta'l-müstakìm*.) "Bizi müstakîm olan, dosdoğru yola sevk et!" deniliyor. *İstikàmet* ne demek? Doğru demek, eğrisiz demek, dümdüz demek...

Bu dosdoğru yoldan, (*es-sırâta'l-müstakîm*)'den murad nedir diye bazı alimler beyanda bulunmuşlar. "Bu ne demek istiyor, yâni 'Dosdoğru yola bizi ilet!'ten murad nedir?"

Bazıları demişler ki: "Bu, *kitâbu'llah* demektir."

Hazret-i Ali RA'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlüllah Efendimiz SAS buyurmuş ki:[60]

اَلصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمُ كِتَابُ اللهِ (ابن أبي حاتم عن علي)

(*Es-sırâtu'l-müstakîmü kitâbu'llàh*) "Doğru yol Allah'ın kitabıdır."

Hakîkaten biz ilk dersimizde, Hz. Ali Efendimiz'den bir takım kelimeleri, Kur'an-ı Kerim'i medih sadedinde söylemiş olduğu bazı kelimeleri size iletmiştik, söylemiştik söz arasında... Hz. Ali Efendimiz, merfu' olan bir rivayette, kendisine ref olunmuş bir ibaresinde şöyle buyurmuş:[61]

---

[60] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.419, no:3858; Hz. Ali RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.IX, s.212, no:9031; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.284, no:3023; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.326, no:1938; *Mecmaü'z-Zevâid*, c.VII, s.48, no:10896; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Ukaylî, *Zuafâ*, c.III, s.293, no:1296; Zehebî, *Mîzânü'l-İ'tidal*, c.III, s.291, no:6465; Muaz ibn-i Cebel RA'dan.

[61] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.172, no:2906, Dârimî, *Sünen*, c.II, s.526, no:3331; Bezzâr, *Müsned*, c.III, s.71, no:836; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.125, no:30007; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.325, no:1935; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.V, s.253; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.258, no:2206; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.VIII, s.321, no:4416; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XXXIV, s.267, no:7610; Hz. Ali RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.84, no:160; Muaz ibn-i Cebel RA'dan.

هُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ ، وَهُوَ الذِّكْرُ الْحَكِيمُ ، وَهُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ

(ت. عن علي)

(*Hüve hablu'lllàhi'l-metîn*) "Kur'an-ı Kerim, Allah'ın sapasağlam ipidir. (*Ve hüve zikrü'l-hakîm*) Bu hikmetli bir uyarıdır, fikirdir. (*Ve hüve sırâtu'l-müstakîm*) Ve dosdoğru yoldur." buyurmuş.

Yâni, "Sırât-ı müstakîm kitâbu'llahtır." diyenlerin ileri sürdükleri belgeler, kanıtlar bunlar.

Bazıları da demişler ki: "*Es-sırâtü'l-müstakîm*, İslâm'ın bütünüdür." Meselâ, böyle diyenlerden İbn-i Abbas RA:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ، ذاك الإسلام .

(*İhdina's-sırâta'l-müstakîm, zâke'l-islâm*) "Bu sırâtü'l-müstakîm, İslâm demek, İslâm dininin tamamı demek." buyurmuş.

Aynı mânâ, İbn-i Mes'ud ve ashabdan bazı kimseler tarafından da —*rıdvânullàhi aleyhim ecmaìn*— rivâyet edilmiş. Yâni, o Peygamber Efendimiz'in ashâbı demişler ki:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ، هو الإسلام .

(*İhdina's-sırâta'l-müstakîm, hüve'l-islâm*) "Es-sırâtü'l-müstakîm, bütünüyle İslâm dediğimiz dindir." demişler.

Bazıları da daha açık bir şekilde:

هو دين الله ، الذي لا يقبل من العباد غيره .

(*Hüve dînu'llàh, ellezî lâ yukbelu mine'l-ibâdi gayruhû*) "O Allah'ın, başka bir inancı kabul etmeyip, sadece onu kabul edeceğini bildirdiği İslâm dinidir." diye söylemişler.

Ayet-i kerimelerde bu konuda:

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللهِ الإِسْلاَمُ (آل عمران:١٩)

(*İnne'd-dîne inda'llàhi'l-islâm*) "Allah'ın muteber saydığı geçerli din, sadece ve sadece İslâm'dır." (Âl-i İmran, 3/19)

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ (آل عمران:٨٥)

(*Ve men yebtağı gayre'l-islâmi dinen felen yukbele minhu*) "İslâm'dan gayrı bir dinle tedeyyün edenler, ömrünü geçirenlerden ibadetleri, dinleri, dindarlıkları, zâhidlikleri, hayratları kabul olmayacaktır." (Âl-i İmran, 3/85) diye bildirildi. "İşte o *dînu'llâh*, sırât-ı müstakîmden maksat budur." diye açıklama yapmışlar.

Tabii, bunların hepsini iz'an ile, irfan ile düşünürsek, hangi şekilde tevcih edilirse edilsin, hepsi aynı kapıya çıkıyor; yâni, Allah'ın emirlerine, Peygamber Efendimiz'in sünnetine uymak demek. Selef-i sàlihînimizin, Peygamber Efendimiz'in mübarek ashabının, hulefâsının gittiği yol demek.

الصراط المستقيم ، الذي تركنا عليه رسول الله .

(*Es-sırâtu'l-müstakîm, ellezî terekenâ aleyhi rasûlü'llah*) "Sırât-ı müstakîm, Rasûlüllah SAS'in ömr-ü hayatında bizlere öğretip, bizi de, 'İşte bak, böyle müslümanlar olacaksınız!' diye belli bir noktaya getirdikten sonra, ahirete teşrif edip gittiği zamanki, o asr-ı saadetteki güzel şeydir." O yolu istiyoruz. Yâni, (*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*) deyince, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nden o İslâm dinini, o bozulmamış, tertemiz, sâfî hâlini, Kur'an-ı Kerim'le beyan edilen, şeriatla çerçevesi çizilen yolu istemiş oluyoruz.

"—Pekiyi, müslüman zâten müslüman olduğu halde, niye bizi Allah'ın İslâm'a iletmesini, hak dine, Peygamber Efendimiz'in yoluna iletmesini istiyoruz?" diye sorulacak olursa; buna benzer mânâ ve buna benzer ifadeler Kur'an-ı Kerim'in başka yerinde de var. Bu te'kid, yâni şu demek oluyor:

"—Yâ Rabbi, bizi İslâm'da sâbit kadem eyle, İslâm'dan ayırma,

ayağımızı kaydırma, orada sâbit tut!..” mânâsına geliyor.

Alimler bir ayet-i kerimeyi, misal olarak vermişler. Meselâ, buyruluyor ki:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ

عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ (النساء:١٣٦)

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû*) “Ey iman edenler...” diye başlıyor, ondan sonra da devam ediyor ayet-i kerime: (*Âminû bi'llâhi ve rasûlihî*) “Allah'a ve Rasûlüne iman edin! (*Ve'l-kitâbi'llezî nezzele alâ rasûlihî*) Rasûlüne indirmiş olduğu kitaba, yâni Kur'an'a da iman edin! (*Ve'l-kitâbi'llezî enzele min kabl*) Daha önce indirdiği ilâhî kitapları da tasdik edin, onlara da iman edin!” (Nisâ, 4/136) deniliyor.

Yâni, zaten mü'min ama, “İman edin!” ne demek?.. “Bizi bu imanda sabit kıl yâ Rabbi!” demek, “Ayağımızı kaydırma!” demek. Te'kid oluyor, yâni orada kalmayı istemek oluyor.

d. Kendilerine Nimet Verilen Kimseler

Sonra ayet-i kerimeler devam ediyor, bu Fâtiha Sûresi'nin ikinci bölümündeki akış: “Bizi o sırât-ı müstakîm'e sevk eyle yâ Rabbi!” Ondan sonra, o biraz daha açıklanıyor:

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ. غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ

وَلاَ الضَّالِّينَ (الفاتحة:٦-٧)

(*Sırâta'llezîne en'amte aleyhim*) “Şol kimselerin yoluna ki, sen onlara in'am ve ihsanda bulundun, lütfeyledin. Yâni, lütfeylediğin kimselerin yoluna... (*Gayri'l-mağdùbi aleyhim*) Kendilerine gazab ettiğin kimselerin yolu olmayan, ondan gayri olan; (*ve le'd-dàllîn*) dalâlete düşmüşlerin yolu olmayan, dalâlettekilerin yolundan gayrı olan, doğru olan, İslâm olan, Rasûlüllah'ın, Kur'an-ı

Kerim'in, çerçevesini beyan ettiği o güzel yola bizi hidayet et." (Fâtiha, 1/6-7) diye açıklama biraz daha geniş olarak ondan sonraki ayet-i kerimede de beyan ediliyor.

Tabii, (*Sırâta'llezîne en'amte aleyhim*) "Şol kimselerin yoluna ki, sen onlara in'am eyledin." Allah bazı kullarına in'am eylemiş, nimet vermiş, ihsân eylemiş, lütfeylemiş, maddî, manevî derece vermiş... Dünyada, ahirette şeref, izzet vermiş, cennetiyle, cemâliyle taltif eylemiş.

Kim onlar?.. Ayet-i kerimelerde bunların açıklaması var. Meselâ, Nisâ Sûresi'nde ayet-i kerimede bildiriliyor ki, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-râhim*:

وَ مَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُولٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّنَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ، وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيقًا

(النساء: ٦٩)

(*Ve men yutii'llâhe ve'r-rasûl*) "Kim Allah'a ve o peygambere, yâni Muhammed'e, er-Rasûl'e, Allah'ın gönderdiği o mâlûm peygambere itaat ederse; (*feülâike*) işte o itaat eden, tâbî olan kimseler, (*mea'llezîne en'ama'llàhu aleyhim*) Allah'ın kendilerine in'am, ihsan, ikram ettiği kimselerle beraber olacaklardır, onların yanındadırlar.

Allah'ın in'am ve ihsân ettiği kimseler, (*ellezîne*) şol kimseler ki (*en'ama'llàhu aleyhim*) Allah onlara in'am ve ihsan ve ikram eylemiş. Kim onlar?.. O in'am ettiği kimseler burada kelime kelime sayılıyor: (*Mine'n-nebiyyîne ve's-sıddîkîne ve'ş-şühedâi ve's-sàlihîn*) "Peygamberler; sıddîklar, sıdk ü sadâkati tam olanlar; şehidler, Allah yolunda canlarını verenler; sàlihler, yâni hâli, dini, imanı sàlih, güzel olan kimseler."

(*Ve hasüne ülâike refîkà*) Onlar ne güzel arkadaşlardır, ne iyi dostlardır." (Nisâ, 4/69) Onların yanında olmak ne güzeldir. Çünkü, Allah'a ve Rasûlüllah'a itaat edenler, "Onlar beraber olunacak ne güzel refiklerdir, arkadaşlardır!" diye methediliyor.

Buradan anlıyoruz ki, Allah'ın ikram edeceği kimseler

peygamberlerdir. Onun için, er-Rebi' ibn-i Enes'ten rivayet edilmiş ki:

صراط الذين أنعمت عليهم ، قال: هم النبيون .

(*Sırata'llezîne en'amte aleyhim, kàle: Hümü'n-nebiyyûn*) "Bu, 'kendilerine ikram edilen kimselerin yolu' derken, ikram edilenler, bahşedilenler, peygamberlerdir." demiş.

İbn-i Abbas'tan bir rivayette:

هم المؤمنون .

(*Hümü'l-mü'minûn*) "Onlar tam mü'minlerdir." demiş.

Mücâhid'den ve Vekî'den rivayet edilmiş:

هم المسلمون .

(*Hümü'l-müslimûn*) "Onlar tam müslümanlardır." demiş.

Zeyd ibn-i Eslem'den rivayet olmuş ki:

هم النبي ومن معه .

(*Hümü'n-nebiyyü ve men meahû*) "O, Peygamber Efendimiz'dir ve onun etrafındaki kenetlenmiş mübarek ashabıdır. Yâni, asr-ı saadetin mübarek neslidir." diye açıklanmış oluyor.

Demek ki, "Peygamberler, mü'min-i kâmiller, Peygamber Efendimiz ve ashâbı, ondan sonra evliyâullah... İşte onların yoluna, yâ Rabbi bizi sevk eyle, yönelt!" denmiş oluyor.

e. Gadab Edilenler ve Dalâlete Düşenler

Ayetin devamında;

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ (الفاتحة:٧)

(*Gayri'l-mağdùbi aleyhim ve le'd-dàllîn*) "Kendilerine gadab edilmişlerin yoluna değil, dalâlete düşmüşlerin yoluna değil..." (Fâtiha, 1/7) diye açıklama biraz daha genişletilmiş oluyor.

"*Gayri'l-mağdùbi aleyhim ve le'd-dàllîn*" okuyoruz biz;

صراط الذين أنعمت عليهم ، غير صراط المغضوب
عليهم وغير صراط الضالّين .

(*Sırâta'llezîne en'amte aleyhim, gayri sırâti'l-mağdùbi aleyhim ve gayri sırâti'd-dàllîn*) demek oluyor bu tabii. Bunu, bir rivayette Peygamber SAS Efendimiz nasb üzere okurmuş, yâni bu hal üzere mânâsına. "Kendilerine gazab edilmiş halde değil, dalâlete düşmüş halde değil, kendilerine in'am edilmiş insanların yolu üzerine bizi sevk eyle, o tarafa götür yâ Rabbi!" demek diye o rivayet var.

Bu (*sırâti'l-mağdùbi aleyhim*), yâni kendilerine gazab edilenlerin yolu nedir, onlar kimlerdir?..

الذين فسدت إرادتهم فعلم الحق وعدلوا عنه .

(*Ellezîne fesedet irâdetühüm*) "Onlar, düşünceleri, kafaları bozuk olanlar; (*fealimü'l-hakka*) hakkı bildikleri halde (*ve adelû anhu*) ondan yüz çevirenlerdir. "

(*Sırâta'd-dâllîn*), dalâlete düşmüşlerin yolu nedir? Onlar kimlerdir?

الذين فقدوا العلم فهم هائمون .

(*Ellezîne fakadü'l-ilme*) "Onlar, bilgisi olmayan, ilmi şaşırmış olanlar; (*fehüm hâimûn*) şaşkınlıktan ne yapacağını bilemeyenlerdir."

Açıklaması mânâ bakımından böyle ama, kimler kasdediliyor bundan diye rivayetlere bakacak olursak, bu hususta Peygamber

SAS Efendimiz'den hadis-i şerifler var. Onları okuyalım;

Ebû Hüreyre RA'dan rivayet edilmiş ki: (*Mağdùbi aleyhim*) "Kendisine gazab edilmişler, yahudilerdir."

Bu hususta ayet-i kerimelerde izahat var. Böyle olduğunu başka ayetler açıklıyor. Meselâ, Yahudilerden bahseden ayet-i kerimelerde, Kur'an-ı Kerim'de geçiyor ki:

مَنْ لَعَنَهُ اللهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ (المائدة:٦٠)

(*Men leanehu'llàhi ve gadibe aleyhi*) "O kimseler ki, Allah kendilerine lânet etmiştir ve gadab etmiştir." (Mâide, 5/60) Yahudiler hakkında bu ayetler.

Nasrâniler hakkındaki ayetlerde de:

قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ

(المائدة:٧٧)

(*Kad dallû min kablu*) "Ki onlar dalâlete düşmüş kişilerdi, (*ve edallû kesîran*) bir çok kimseleri de dalâlete sürüklemişlerdir, (*ve dallû an sevâis-sebîl*) yolun düzgününden, doğrusundan sapmışlardır." diye bildiriliyor. (Mâide, 5/77) Demek ki, kesin olarak bunlar.

Ebû Zer RA'dan rivayet edildiğine göre, yine açıklayıcı hadis-i şerifler bunlar, ayetleri okuduktan sonra onları da okuyalım:

سَأَلْتُ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنِ الْمَغْضُوبِ

عَلَيْهِمْ، قَالَ: الْيَهُود ؛ قُلْتُ: الضَّالِّين ؟ قَالَ: النَّصَارٰى

(ابن مردويه عن أبي ذر)

(*Seeltü rasûlü'llàh SAS ani'l-mağdùbi aleyhim*) Ebû Zerr-i Gıfârî RA, Peygamber SAS Efendimiz'e sokulgan bir sahabi idi. O diyor ki:

"Yâ Rasûlallah! Bu Fâtiha'daki *el-mağdùbi aleyhim* kimlerdir?" diye sordum. (*Kàle: El-yehûd*) "Yahudilerdir." buyurdu.

(*Kultü: Ed-dàllîn?*) "*Dàllîn* kimlerdir?" dedim. (*Kàle: En-nasârâ*) "Nasrânîlerdir." buyurdu.

Bu mânâ, İbn-i Mes'ud RA'dan ve Peygamber Efendimiz'in ashabından pek çok kimseden rivayet edilmiştir:

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ ، هُمُ الْيَهُود ؛ وَلاَ الضَّالِّين ، هُمُ النَّصَارٰى

(السدي عن ابن مسعود)

(*Gayri'l-mağdùbi aleyhim, hümü'l-yehûd*) "Kendisine gazab edilenlerin yolu değil, sözündeki gazab edilenler yahudiler; (*vele'd-dàllîn*)'deki *dàllîn* sözüyle kasdedilenler, (*hümü'n-nasârâ*) nasrânîlerdir." diye belirtilmiş.

Neden bu sıfatlara uğramışlar?.. Çünkü Allah'ın emirlerini tutmamışlar, Allah'ın ayetlerini değiştirmişler, inançlarını yanlış yönlere kaydırmışlar.

Zâten İslâm, onların yanlış inançlarını düzenlemek için, onlara *ehl-i kitap* olarak bir pâye veriyor, müşriklerden ayırıyor. Yâni kâfirler var; müşrikler var puta tapanlar, bir de ehl-i kitap var, kendilerine kitap indirilmiş insanlar. Onlara da İslâm dini nasihat ediyor:

"—Bakın sizin peygamberleriniz size böyle dememişti. Siz bu işleri sonradan değiştirdiniz, saptırdınız. İşin doğrusu o değildir. İşin doğrusu, Allah'ın bir olduğudur, şerîki nazîri olmadığıdır. Ona inanın, yanlış yollara sapmayın, dalâlete düşmeyin!" diyor İslâm.

Ötekiler de inatlarından, Allah'ın emirlerine aykırı hareket ettiklerinden, lânete uğramışlar, Allah'ın gazabına uğramışlar. Onun için, onlara da (*mağdùbi aleyhim*) deniliyor.

Şimdi biz Fâtiha'da her gün:

"—Aman bu eski ümmetlerin, kendilerine hak peygamber geldiği halde şaşıran şaşkınları gibi olmayalım!" diye Allah'tan

istiyoruz.

"—Bizi peygamberlerin, sıddîkların, şehidlerin, sàlihlerin, evliyânın yoluna yönelt yâ Rabbi! Aman o şaşırıp da senin gazabına uğramış, lânetine maruz kalmış kavimlerin yoluna; dalâlete düşmüş, inancını yitirmiş, Allah'ın sevmediği bâtıl inançlara düşmüşlerin yoluna düşürme yâ Rabbi!" diye söylüyoruz.

Bu çok önemli, yâni imanın özü bu... Bizim de bu hususta çok müteyakkız olmamız lâzım diye, Fâtiha Sûresi bu tarzda bize açıkça ihtarda bulunuyor.

O halde sevgili dinleyiciler, biz ne yapmalıyız?.. Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı sarılmalıyız! Peygamber SAS Efendimiz'in sünnet-i seniyyesini öğrenmeliyiz! Eski ümmetlerin acı tecrübelerinden istifade etmeliyiz! Onların düştüğü hatalara düşmemeliyiz!..

f. Fâtiha'dan Sonra Âmîn Denilmesi

Fâtiha Sûresi işte böylece tamamlanmış oluyor. Fâtiha Sûresi bittiği zaman, "*Âmin...*" denilir. Fâtiha okunduktan sonra, *âmin* demek müstehabdır. Çünkü bir çok rivayetler var ki, Peygamber SAS Fâtiha'yı okurken, (*Gayri'l-mağdùbi aleyhim vele'd-dàllîn*) dediği zaman, *âmîn* derdi ve sesini uzatırdı: "*Aaamiiin...*" diye. Hazret-i Ali Efendimiz'den, İbn-i Mes'ud'dan bu konuda rivayetler var.

Ebû Hüreyre RA diyor ki:[62]

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، إِذَا تَلا غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ ، قَالَ : آمِينَ ؛ حَتَّى يَسْمَعَ مَنْ يَلِيهِ مِنَ

[62] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.309, no:934; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.278, no:853; Ebû Hüreyre RA'dan.

Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.II, s.95, no:2632; Zührî Rh.A'ten.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.51, no:17904.

الصَّفِّ الْأَوَّلِ (د.ه. عن أبي هريرة)

RE. 529/7 (*Kâne rasûlü'llah SAS, izâ telâ gayri'l-mağdùbi aleyhim ve le'd-dàllîn, kàle: Âmîn*) "Peygamber Efendimiz bunu okuduğu zaman *âmîn* derdi. (*Hattâ yesmea men yelîhî mine's-saffi'l-evvel.*) İlk safta olanlar Rasûlüllah'ın bu *âmîn* dediğini duyarlardı."

Başka rivayetler de var; "Herkes âmîn dediği için, mescid âmin sesiyle dolardı." diyenler de var. Bu rivayetler sağlam.

Demek ki, Fâtiha bittiği zaman bir de "*Âmîn...*" demek, müstehab oluyor. *Âmîn*, Fâtiha'nın kendi kelimesi değil ama, o dualarla sûreyi okuyup bitirdikten sonra, *âmîn* demek müstehab oluyor.

Bu tabii ne mânâya geliyor?.. *Âmin*'in mânâsı,

رب افعل !

(*Rabbi if'al*) "Böyle yap yâ Rabbi!" demek.

Lügatçi büyük alim Cevherî demiş ki:

آمين ، كذلك فليكن .

(*Âmîn, kezâlike felyekün*) "'İşte böyle olsun yâ Rabbi, tamam!' demektir." demiş.

İmam Tirmizî demiş ki:

معناه لا تخيِّب رجاءنا !

(*Ma'nâhu lâ tühayyib recânâ*) "'Yâ Rabbi, ümidimizi boşa çıkartma, bak bunu umuyoruz, ver yâ Rabbi!' demek."

Tabii *âmin, emine* kökünden geliyorsa, yâni "Bizim emniyetimizi sağla, duamızın emniyetini sağla, istediğimizi ver. Bizim umudumuzu boşa çıkarma, elimizi geri çevirme Yâ Rabbi!" mânâsına gelir diye böyle mânâlar verilmiş.

Ekseriyetle de kısaca:

اللهم استجب لنا !

(*Allahümme'stecib lenâ*) "Yâ Rabbi, bizim bu dualarımızı kabul et!" demek. Yâni, her duanın arkasından yapılan âmîn, "Yâ Rabbi bu duayı kabul et!" mânâsına gelir diye ifade etmişler. Bunu da müstehab olarak, biz de uyguluyoruz.

Peygamber SAS Efendimiz'den rivâyet var. Ebû Hüreyre RA şöyle rivayet etmiş:[63]

أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ: إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ

فَأَمِّنُوا ، فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ ، غُفِرَ لَهُ مَا

تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ (خ . م . عن أبي هريرة)

(*Enne rasûla'llàh SAS, kàle:*) Peygamber Efendimiz buyurdu ki: (*İzâ emmene'l-imâmü feemminû*) "İmam önünüze geçip Fâtiha'yı okuduğu zaman âmin dedi mi, siz de âmin deyin!

---

[63] Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.270, no:747; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.307, no:410; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.309, no:936; Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.30, no:250; Neseî, *Sünen*, c.II, s.144, no:928; İmam Mâlik, *Muvatta* (Rivâyet-i Yahyâ), c.I, s.87, no:194; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.286, no:570; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.37, no:148; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.55, no:2261; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.322, no:1000; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.430; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.455, no:1686; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XI, s.327, no:6151; Ebû Hüreyre RA'dan.

Lafız farkıyla: İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.277, no:852; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.233, no:7187; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IX, s.7, no:9856; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.312, no:36392; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.18, no:1713; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.417, no:933; İbn-i Cârud, *el-Müntekà*, c.I, s.57, no:190; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.183, no:999; Dâra Kutnî, *İlel*, c.VIII, s.91; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.446, no:19714; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.II, s.405, no:1510.

(*Feinnehû men vâfeka te'mînühû te'mîne'l-melâikeh, gufire lehû mâ tekaddeme min zenbihî.*) Çünkü, melekler de o zaman âmin der; kimin âmîn demesi meleklerin âmîn demesine denk düşerse, geçmiş günahları affolur."

Bir başka rivayette:[64]

إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلاَةِ آمِينَ ، وَالْمَلاَئِكَةُ فِي السَّمَاءِ آمِينَ ، فَوَافَقَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرٰى ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ (م. عن أبي هريرة)

(*İzâ kàle ehadüküm fi's-salâti âmin*) "Sizden biriniz *âmin* derse, melekler semâda *âmin* derler. (*Fevâfekat ihdâhümâ el-uhrâ*) Birisi ötekisine düşerse, rast gelirse; (*gufire lehû mâ tekaddeme min zenbihî*) bu *âmin* diyenlerin geçmiş günahı affolur."

Tabii, bu âminlerin birbirine denk düşmesi, muvafakat etmesi, uyuşması ne demek? Yâni: (*Fi'z-zaman*) "Aynı zamana denk düşen, tam aynı zamanda söylenmiş olursa..." diyenler olmuş. (*Fi'l-icâbeh*) "Kabul bakımından, meleklerin kabul edildiği gibi onunki de kabul olur." mânâsına da diyenler olmuş. (*Fî sıfâti'l-ihlâs*) "Aynı ihlâsla, meleklerin ihlâsıyla âmin denilirse, o zaman günahlar affolur mânâsına gelir." diyenler de olmuş.

Peygamber Efendimiz âmin demeyi tavsiye buyuruyor.

g. Namazda Fâtiha'nın Okunması

Aziz ve muhterem kardeşlerim, böylece Fâtiha sûresini bitirmiş oluyoruz. Bitirmeden önce bir hususu belirtelim,

---

[64] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.271, no:748; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.307, no:410; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Yahyâ), c.I, s.88, no:96; İbn-i Hacer, *Tahlîsu'l-Habîr*, c.I, s.239. no:355; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.739, no:19712; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.III, s.385, no:2415.

Peygamber SAS buyurmuş ki; Ubâdetü'bnü's-Sàmit RA'dan, Buhârî ve Müslim'in kitaplarında rivayet edildiğine göre:[65]

لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ (خ. م. عن عبادة بن الصامت)

(*Lâ salâte li-men lem yakra' bi-fâtihati'l-kitâb*) "Fâtiha'yı okumayan kimsenin namazı olmaz."

Onun için, Fâtiha Sûresi, namazda mutlaka okunması gereken çok mühim bir sûre. Bunu böyle geniş geniş açıklamış olduk.

Ebû Hüreyre RA'dan gelen bir rivayette de, Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:[66]

---

[65] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.263, no:723; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.295, no:394; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.277, no:822; Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.25, no:247; Neseî, *Sünen*, c.II, s.137, no:910; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.314, no:22729; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.321, no:17; Taberânî, *Mu'cemü's-Sagîr*, c.I, s.139, no:211, İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, U s.316, no:3618; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.38, no:2193; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.3126, Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.386, no:3624; İbn-i Cârud, *el-Müntekà*, c.I, s.56, no:185; Übâdetü'bnü's-Sàmit RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VIII, s.112, no:22140; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.365, no:3072; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVI, s.422, no:17157.

[66] Müslim, *Sahîh*, c.I, s.296, no:395; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.276, no:821; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.201, no:2953; Neseî, *Sünen*, c.II, s.135, no:909; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1243, no:3784; İmam Mâlik, *Muvatta* (Rivâyet-i Yahyâ), c.I, s.84, no:188; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.285, no:7823; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.252, no:502; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.V, s.84, no:1784; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s312, no:35; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.II, s.128, no:2767; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.445, no:2361; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.38, no:2196; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.316, no:981; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.110, no:166; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.430, no:973; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.426; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.452, no:1673; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.412, no:4055; Münâvî, *el-Ehàdîsü'l-Kudsiyye*, c.I, s.52, no:115; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.62, no:14981.

يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ ،

فَنِصْفُهَا لِي ، وَنِصْفُهَا لِعَبْدِي ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ.

(*Yekùlu'llàhu teàlâ*) Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurur ki: (*Kasemtü's-salâte beynî ve beyne abdî*) "Namazı kulumla aramda taksim ettim, (*nısfeyni*) ikiye taksim ettim; (*fenısfuhâ lî*) birisi benim, (*ve nısfuhâ li-abdî*) ötekisi de kulumun. (*Ve li-abdî mâ seel*) Kulum ne isterse, namazdan o istediği kendisine verilecektir."

إِذَا قَالَ الْعَبْدُ : الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

حَمِدَنِي عَبْدِي.

(*İzâ kale'l-abdü: El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) "Kul namazda Fâtiha'yı okurken, '*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*' deyince; (*Kàle'llàhu teàlâ: Hamidenî abdî*) Allah-u Teàlâ, 'Bak, kulum bana hamd etti.' der." Hamd edeni sever Allah.

وَإِذَا قَالَ: الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ . قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي.

(*Ve izâ kàle: Er-rahmâni'r-rahîm*) "Fâtihâ'nın ayetlerine devam ederek, '*Er-rahmâni'r-râhim*' derse; (*Kàle'llàhu teàlâ*) Allah-u Teàlâ buyurur ki: (*Esnâ aleyye abdî*) 'Bak, kulum beni medhediyor, şânımı yüceltiyor.'"

فَإِذَا قَالَ: مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ. قَالَ اللَّهُ: مَجَّدَنِي عَبْدِي.

(*Feizâ kàle: Mâliki yevmi'd-dîn.*) Kul, "*Mâliki yevmi'd-dîn*" deyince; (*Kàle'llàh: Meccedenî abdî*) Allah: "Kulum beni yüceltti, temcid eyledi, azamet ve celâlimi, şânımı itiraf eyledi, ifade eyledi." der.

فَإِذَا قَالَ: إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ. قَالَ: هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ

(*Feizâ kàle: İyyâke na'büdü ve iyyâke nestaîn.*) Kul, "Yâ Rabbi, ancak sana ibadet ederiz, ancak senden yardım isteriz!" deyince; (*Kàle: Hâzâ beynî ve beyne abdî, ve li-abdî mâ seel*) Allah: "Evet, bu, kulumla benim aramda bulunan bir husustur, aramdadır ve kulum ne istemişse verilecektir. Mâdem bana ibadet ediyor, ibadetini kabul edeceğim. Mâdem sadece benden yardım istiyor, yardım edeceğim!" der.

فَإِذَا قَالَ: اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ. صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ، غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّين. قَالَ: هٰذَا لِعَبْدِي ، وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ .

(*Feizâ kàle: İhdina's-sırâta'l-müstakîm. Sırata'llezîne en'amte aleyhim, gayri'l-mağdùbi aleyhim ve le'd-dàllîn.*) Kul böyle deyince; (*Kàle*) Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurur: (*Hâzâ li-abdî*) "İşte kulumun hissesi budur; Fâtiha'dan, namazdan, namazda okunan Fâtihâ'dan kazancı bu olacak. (*Ve li-abdî mâ seele*) Kulum ne istemişse, kulumun istediği kendisine ihsan olunacaktır." buyurur.

Demek ki, Fâtiha Sûresi, esas itibariyle en güzel ibadet, en güzel niyaz olan namazda, mutlaka okunması gereken bir sûredir.

Namazda "*Allàhu ekber!*" deyip de, kul Cenâb-ı Mevlâ'nın dîvânına durduğu zaman, perdeler açılır, Allah'ın dîvânına girer. İki tarafta hûri kızları dizilmiş olur. Karşısında Cenâb-ı Rabbü'l-àlemîn olur, namaza durduğu zaman...

Önce hamd ediyor, Allah'ın güzel sıfatlarını söylüyor. O zaman, "Kulum bana hamd etti, beni yüceltti, bana övgüler sundu, benim şânımın büyüklüğünü itiraf eyledi, ifade eyledi." diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri memnun olur kulunun bu edebinden, bu ifadelerinden...

“Ancak sana ibadet ederiz, ancak senden yardım isteriz!” deyince; “Tamam, ibadetini kabul ediyorum, istediğini vereceğim!” der. Ondan sonra da doğru yola girmek istediğini, doğru yola sevk olunmak istediğini ifade edince; “Kulumun istediği kendisine ihsan olunacaktır, istediğini vereceğim!” der ve doğru yola sevk eder.

Bu Fâtiha Sûresi’ni, gördüğünüz gibi kelime kelime, dilimizin döndüğünce, saatlerin müsaade ettiği kadar anlatmaya çalıştık. Sohbetimize ayrılan kısmın ne kadar serbest de olsa, tabii hudutlu olması dolayısıyla... Çok çok daha incelikler söylemek mümkündür. Muhakkak ki, kitaplarda nice güzel anlamlar vardır.

Çok mübarek bir sûre-i celîleyi öğrenmiş oluyoruz. İçi iman dolu, irfan dolu ve edeb dolu, son derece güzel bir sûreyi öğrenmiş oluyoruz. Çok edebler öğrenmiş oluyoruz. Kulluk edeblerini, Cenâb-ı Mevlâ’ya nasıl kulluk edeceğimizi öğrenmiş oluyoruz. İmanın hakîkatini, esrârını öğrenmiş oluyoruz. Bu esrâra vâkıf olarak, esrâra âşinâ kullar olarak Cenâb-ı Hakk’a güzel kulluk etmeyi Mevlâmız nasib eylesin...

Bir nükte daha vardı, onu arada böyle satırları gözümle araştırırken söylemeyi unuttum, onu da söylemeden geçmeyeyim:

Kulun ağzından, ilk önce “Hamd âlemlerin Rabbine, Rahmân ve Rahim, din günün sahibi Allah’a...” deniliyorken, burada Allah üçüncü tekil sîga olarak söylenirken; Fâtiha’nın öbür yarısında, (*İyyâke na’büdü ve iyyâke nestaîn*) “Yâ Rabbi, ancak sana ibadet ederiz ve ancak yardım isteriz!” diye, birden “sana” diye hitap ediliyor, ikinci şahıs haline dönülüyor ifadede... Bu bir yakınlaşmayı; bir hazırlıktan sonra, Cenâb-ı Hakk’ın sıfatlarıyla onu övdükten sonra, Cenâb-ı Hakk’ın huzuruna girmeyi ifade ediyor. Uzaktayken yakınlaşmayı ifade ediyor. Onları söyleyince, Allah kulu kendisine yaklaştırmış oluyor.

Allah’a hamd edince, güzel sıfatlarını itiraf ve ifade edince, ondan sonra da artık yüz yüze huzûr-u izzette âşikâre niyaz, dua ve duaya icabet oluyor. Artık muhatap sîgasıyla söyleniyor. O da çok güzel bir anlam, yakınlaşma oluyor. Yâni hamdeden, şükreden, Allah’ın sıfatlarını söyleyen kimse yaklaşıyor, Cenâb-ı Mevlâ’nın huzuruna kabul oluyor.

Allah-u Teàlâ bizi ilim ve irfan sahibi eylesin... Kur'an-ı Kerim'in esrârına âşinâ eylesin... Zevkini dimağımıza duyursun, tadını ağzımızdan kaçırtmasın... Kendisine aşk ile, şevk ile, zevk ile, rızasına uygun vech ile, ihlâsla, iman-ı kâmil ile ibadet etmeyi nasib eylesin...

Kur'an-ı Kerim'i bize şefaatçi eylesin... Peygamber-i Zîşânımız'ı bize şefaatçı eylesin... Onların şefaatıyla, rehberliğiyle cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Peygamber Efendimiz'e Firdevs-i A'lâ'da komşu eylesin... Şu Kur'an-ı Kerim'i Cenâb-ı Mevlâ'dan cennette dinlemeyi, şu nâçiz kulaklarımıza nasib eylesin... Rıdvân-ı ekberine cümlemizi vâsıl eylesin...

Aziz ve sevgili izleyiciler, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

17. 11. 1998 - AVUSTRALYA

9. BAKARA SÛRESİ'NİN FAZÎLETLERİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Radyo dinleyicileri ve Ak-Televizyon izleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

El-hamdü lillâh, Cenâb-ı Hak lütfediyor, Kur'an-ı Kerim ile ilgili sohbetlere başladık, devam ediyoruz. Allah yardımcımız olsun... Kur'an-ı Kerim'in özü mahiyetinde olan Fâtiha Sûresi'ni şimdiye kadar izah etmiş, o hususta bilgileri size aktarmış olduk. Allah eksiklerimizin kusuruna bakmasın... Bilmediklerimizi öğrenmeyi nasib etsin...

Şimdi Fâtiha bitti, Kur'an-ı Kerim'in ikinci sûresi olan Sûretü'l-Bakara'ya gelmiş bulunuyoruz.

a. Bakara Sûresi Kur'an'ın Zirvesidir

Sûretü'l-Bakara, Kur'an-ı Kerim'in sıra itibariyle ikinci sûresi, hacim itibariyle en büyük sûresidir. Bizdeki serlevhalarda, 286 ayet olduğu rivayeti kabul edilerek ayetlerinin sayısı 286 olarak yazılmıştır. Baş tarafı:

الٓمٓ. ذٰلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ ، هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (البقرة:١-٢)

(*Elif, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn*) diye başlayan, bu Kur'an-ı Kerim'in en büyük sûresinin, sonu da *Âmene'r-rasûlü* ayetleridir. Ve bu sûre ile ilgili Peygamber SAS'den çok medihkâr, teşvikkâr hadisler vârid olmuştur.

Peygamber SAS'den birçok sahabe rivayet etmişler ki, şöyle buyurmuş Peygamber SAS Efendimiz:[67]

---

[67] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.157, no:2878; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.III, s.376, no:6019; İbn-i Adiy, *el-Kâmil*, c.II, s.218, Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.561, no:2527; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVII, s.469, no:18625.

لِكُلِّ شَيْءٍ سَنَامٌ ، وَإِنَّ سَنَامَ الْقُرْآنِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ، وَفِيهَا آيَةٌ هِيَ

سَيِّدَةُ آيِ الْقُرْآنِ: هِيَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ (ت. عن أبي هريرة)

(*Li-külli şey'in senâmün, ve inne senâme'l-kur'âni sûretü'l-bakarah, ve fîhâ âyetün hiye seyyidetü âyi'l-kur'ân: Âyetü'l-kürsiy.*)

Bu Tirmizî'de, Ebû Hüreyre RA'dan rivayet edilmiş bir hadis-i şerif. Mânâsı şöyle:

"Her şeyin bir zirvesi vardır, en yüksek tabakası vardır. Kur'an-ı Kerim'in zirvesi, hörgücü, en yüksek mevkide olan parçası da Bakara Sûresi'dir. Onun içinde bir ayet vardır ki, o Kur'an-ı Kerim ayetlerinin seyyidesidir, efendisidir, en soylusudur. O *Ayete'l-Kürsî*'dir." buyuruyor.

Âyi sözü, medli elif ile, ayet kelimesinin çoğuludur. (*Hiye seyyidetü âyi'l-kur'an*) Yâni: "Kur'an ayetlerinin seyyidesi, efendisidir o ayet. O Ayete'l-Kürsî'dir." diye methetmiş oluyor Peygamber SAS Efendimiz.

Biliyorsunuz Ayete'l-Kürsî, (*Allàhu lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm...*) diye, namazlardan sonra dua ederken okuduğumuz bir ayettir. Bu sûrenin içindedir. Her namazdan sonra, onun okunmasını da bize Peygamber SAS Efendimiz tavsiye etmiştir:[68]

مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ دُبُرَ كُلِّ صَلاَةٍ مَكْتُوبَةٍ ، لَمْ يَمْنَعْهُ مِنْ دُخُولِ

الْجَنَّةِ ، إِلاَّ الْمَوْتُ (طب. عن أبي أمامة)

---

[68]Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.114, no:7532; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VIII, s.92, no:8068; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.30, no:9928; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.9, no:824; Ebû Ümâme el-Bâhilî RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.458, no:2395, Hz. Ali RA'dan.

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.455, no:2384, Salsâl ibn-i Delhemis, babasından.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.562, no:2534, 2570; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXI, s.228, no:23362, 23363.

(*Men karae âyete'l-kürsiyyi dübüra külli salâtin mektûbetin, lem yemna'hu min duhùli'l-cenneti, ille'l-mevt*.) "Farz namazlardan sonra kim Ayete'l-Kürsî'yi okursa, onun cennete girmesine ancak hayatta olması engel teşkil etmektedir." buyurmuştur.

Yâni vefat etmiş olsa, cennete girecek demek. Böyle kuvvetli bir teşviki olduğu için, biz de onu, namazları kıldıktan sonra dua ederken okuyoruz.

Başka rivayetleri de sizlere nakledeyim. Ma'kıl ibn-i Yesâr RA'dan yine rivayet edilmiş ki: Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:[69]

الْبَقَرَةُ سَنَامُ الْقُرْآنِ وذِرْوَتُهُ ، نَزَلَ مَعَ كُلِّ آيَةٍ مِنْهَا ثَمَانُونَ مَلَكًا وَاسْتُخْرِجَتْ اللهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ مِنْ تَحْتِ الْعَرْشِ ، فَوُصِلَتْ بِهَا ، أَوْ فُوصِلَتْ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ ؛ وَيٰسٓ قَلْبُ الْقُرْآنِ ، لاَ يَقْرَؤُهَا رَجُلٌ يُرِيدُ اللَّهَ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ ، إِلاَّ غُفِرَ لَهُ ؛ وَاقْرَءُوهَا عَلَى مَوْتَاكُمْ (حم. عن معقل بن يسار)

(*El-bakaratü senâmü'l-kur'ân, ve zirvetühû*) "Bakara Sûresi Kur'an-ı Kerim'in en yüksek dereceli sûresidir ve zirvesidir." Hani dağın nasıl en yüksek yerine zirve diyorsak, onun zirvesidir. (*Nezele mea külli ayetin minhâ semânûne meleken*) "Onun her ayeti inerken, her ayetle beraber seksen melek inmiştir."

---

[69] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.26, no:20315; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.220, no:511 ve s.230, no:541; Rûyânî, *Müsned*, c.III, s.467, no:1271; Ma'kıl ibn-i Yesâr RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.887, no:2548; RE. 195/11; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XI, s.181, no:10518.

(*Ve'stuhricet allàhu lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm min tahti'l-arşi*) "Ve '*Allàhu lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm*' ayeti, yâni Ayete'l-Kürsî, Arş-ı A'zâm'ın altından, aşağısından çıkartılmıştır. (*Fevasalat bihâ*) Ve bu sûrenin içine yerleştirilmiştir."

(*Ev fevasalat bi-sûreti'l-bakarah*) diye, o *bihâ'*daki *hâ* zamirinin Bakara Sûresi'ne gittiğini, başka bir rivayette açıklıyor.

Aynı hadis-i şerifin devamında Yâsin Sûresi'nin medhi de geçmiş. Buyruluyor ki:

(*Ve yâsîn, kalbü'l-kur'ân*) "Yâsin de Kur'an-ı Kerim'in kalbidir, gönlüdür." Yâni, "Vücutta insanın kalbi nasıl orta yerdeyse, nasıl önemli bir uzvuysa, nasıl hayat bu kalp çarpmasıyla, kalbin pompalamasıyla kan hücrelere gittiğinden, onun vasıtasıyla devam ediyorsa; Yâsin de Kur'an-ı Kerim'in kalbidir." diye, bir benzetmeyle şerefi belirtilmiş.

(*Lâ yakrauhâ racülün yurîdu'llàhe ve'd-dâre'l-âhirete*) "Bir adam Allah'ın rızasını düşünerek, ahiret sevabını umarak, mânevî duygularla onu okursa; (*illâ gafera lehû*) Allah, onun günahlarını mağfiret eder." Veyahut (*illâ gufire lehû*) diye de okunabilir; o zaman, "mağfiret olunur" mânâsına gelir.

(*Va'kraûhâ alâ mevtâküm*) "Ve siz onu geçmişlerinizin, vefat etmiş tanıdıklarınızın ruhu için okuyunuz!" diye, Peygamber Efendimiz'in bir hadis-i şerifinde rivayet edilmiş.

b. Bakara Sûresi Okunan Eve Şeytan Giremez

Yine Ebû Hüreyre RA'dan bir hadis-i şerif daha okuyalım, bu muazzam sûrenin sevabıyla ilgili. Peygamber SAS Efendimiz buyurdu ki:[70]

---

[70] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.157, no:2877; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.378, no:8902;

Lafız farkıyla: Müslim, *Sahîh*, c.I, s.539, no:780; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.62, no:783; Beyhakî, *Sünenü's-Sağîr*, c.II, s.394, no:761; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.454, no:2381; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.13, no:8015; Begavî, *Şerhu's-Sünneh*, c.II, s.342; Ebû Hüreyre RA'dan.

لاَ تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُوراً ، فَإِنَّ الْبَيْتَ الَّذِي تُقْرَأُ فِيهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ،

لاَ يَدْخُلُهُ الشَّيْطَانُ (ت. حم. عن أبي هريرة)

(*Lâ tec'alû büyûteküm kubûran*) "Evlerinizi kabirler gibi yapmayınız! Kabirler durumuna, kabirlere benzer duruma düşürmeyiniz!" Nasıl kabirlerde hayat yoktur, içinde ölüler kalıyor; evleriniz o duruma düşmesin! Yâni, "İçindekiler Kur'an okusunlar da, kabir gibi olmaktan kurtulsun!" demek.

Devam buyuruyor hadis-i şerifte Efendimiz:

(*Feinne'l-beyte'llezî tukraü fîhi sûretü'l-bakarah, lâ yedhulühü'ş-şeytàn*) "İçinde Bakara Sûresi'nin okunduğu eve şeytan giremez." Demek ki, şeytandan kurtulmanın, şeytanın şerrinden kurtulmanın yollarından birisi, bu Bakara Sûresi'ni okumak.

(*Ve kàle't-tirmizî hasenün sahih*) İmam Tirmizî, bu hadisin sıhhatli olduğunu ayrıca beyan etmiş, kaydetmiş.

Enes ibn-i Mâlik RA'dan rivayet edilen bir başka hadis-i şerif, yine bu konuda bize bilgi kazandırıyor. Peygamber SAS Hazretleri buyurdu ki:[71]

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَخْرُجُ مِنَ الْبَيْتِ إِذَا سَمِعَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ تُقْرَأُ فِيهِ

(أبو عبيد القاسم بن سلام عن أنس)

(*İnne'ş-şeytàne yahrucu mine'l-beyti izâ semia sûrete'l-bakarati tukrau fîhî*) "Şeytan bir evin içinde Bakara Sûresi'nin okunduğunu duyunca, orada duramaz, oradan çıkar gider." .

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.623, no:41511; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVI, s.42, no:16162.

[71] Dârimî, *Sünen*, c.II, s.540, no:3379; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.748, no:2060; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, c.II, s.452, no: 2376, Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

İbn-i Mes'ud RA'dan da yine rivayet edilmiş:[72]

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَفِرُّ مِنَ الْبَيْتِ الَّذِي يَسْمَعُ فِيهِ سُورَةَ الْبَقَرَةِ

(ن. عن ابن مسعود)

(*İnne'ş-şeytàne yefirru mine'l-beyti'llezî yesmeu fîhi sûrete'l-bakarah*) "Muhakkak ki şeytan, içinde Sûre-i Bakara'nın okunduğunu duyduğu evden kaçar." diye, Peygamber SAS Efendimiz beyan eylemiş.

Abdullah ibn-i Mes'ud RA, tavsiye buyuruyor:[73]

مَنْ قَرَأَ عَشْرَ آيَاتٍ مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ فِي لَيْلَةٍ ، لَمْ يَدْخُلْ ذٰلِكَ الْبَيْتَ شَيْطَانٌ تِلْكَ اللَّيْلَةَ ؛ أَرْبَعٌ مِنْ أَوَّلِهَا ، وَ آيَةُ الْكُرْسِيِّ وَ آيَتَانِ بَعْدَهَا ، وَ ثَلاَثُ آيَاتٍ مِنْ آخِرِهَا (طب. هب. عن ابن مسعود)

(*Men karae aşra âyâtin min sûreti'l-bakarah*) "Kim Bakara Sûresi'nden on ayet okursa; (*fî leyletin*) bir geceye başlamadan önce, gecenin başında, yatmadan evvel kim on ayet okursa, (*lem yedhul zâlike'l-beyte şeytànün tilke'l-leylete*) şeytan o gece, bu on

---

[72] Dârimî, *Sünen*, c.II, s.564, no:3494; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.453, no:2379; Abdullah ibn-i Mesud RA'dan. Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.337, no:8424; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.454, no:2381; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.240, no:10800; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.821, no:2356.

[73] Dârimî, *Sünen*, c.II, s.541, no:3382; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.IX, s.137, no:8673; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.464, no:2412; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.160, no:17013.

ayetin okunduğu eve girmez."

Demek ki, yukarıdaki hadis-i şeriflerden, "Bakara Sûresi okunan evlerde şeytan duramıyor, kaçıyor." diye öğrendik. Ama, Bakara Sûresi'nin tamamı olmayıp da on ayet okunduğu zaman da, şeytan o gece o ayetlerin okunduğu eve girmez.

Bunlar hangileri?.. (*Erbaun min evvelihâ*) "Bu on tanenin dört tanesi Bakara Sûresi'nin başında..." Yâni, (*Elif, lâm, mim. Zâlike'l-kitâbu lâ raybe fîh*) diye başlayıp, sayfanın sonuna kadar olan dört ayet. On tanenin dört tanesi bu.

Sonra: (*Ve âyetü'l-kürsiy*) (Bakara, 2/255) O da ortasında... Âyete'l-Kürsî bir ayet ama, uzun. (*Ve âyetâni ba'dehâ*) Arkasından da iki ayet; (*Lâ ikrâhe fi'd-dîn...*) (Bakara, 2/256) ayeti, (*Allàhu veliyyü'llezîne...*) (Bakara, 2/257) ayeti. Yâni, Ayete'l-Kürsî ve arkasındaki iki ayet, üç ediyor; başındaki dört ile yedi ediyor.

(*Selâsü ayâtin min âhirihâ.*) "En sonunda da üç ayet..." Demek ki, Bakara Sûresi'nin sonundaki, *Âmene'r-rasûlü*'den önceki ayeti de alarak okursa, yâni;

لِلَّهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ ، وَ إِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنفُسِكُمْ
أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ ، فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ ،
وَاللَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (البقرة: ٢٨٤)

(*Li'llâhi mâ fi's-semâvâti ve mâ fi'l-ard, ve in tübdû mâ fî enfüsiküm ev tuhfûhü yuhàsibküm bihi'llâhi ve yağfiru li-men yeşâu ve yuazzibu men yeşâ', va'llàhu alâ külli şey'in kadîr.*) [Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. İçinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de, Allah sizi onunla hesaba çeker ve dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah her şeye kàdirdir.] (Bakara, 2/284) ayetini de okursa, üç tane de bu, ediyor on.

Bunları çok dinleyicilerimiz ezbere bilirler. Demek ki, baş taraftan (*Elif, lâm mîm. Zâlike'l-kitab...*); ortadan *Âyete'l-kürsî* ve onu takip eden iki ayet; sondan da *Âmene'r-rasûlü*'nün bir öncesindeki ayetle beraber, üçü okunduğu zaman, o gece o eve şeytanın girmeyeceği, Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan rivayet

edilmiş oluyor.

Sehl ibn-i Sa'd RA'dan rivayet edildiğine göre, Peygamber SAS şöyle buyurmuş:[74]

إنّ لِكُلِّ شَيْءٍ سَناماً ، وإِنَّ سَنَامَ القُرْآنِ سُورَةُ البَقَرَةِ ؛ مَنْ قَرَأَهَا فِي بَيْتِهِ لَيْلَةً لَمْ يَدْخُلْهُ الشَّيْطَانُ ثَلاَثَ لَيَالٍ ؛ ومَنْ قَرَأَها في بَيْتِهِ نَهاراً ، لم يَدْخُلْهُ الشَّيْطَانُ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ (ع. حب . طب . هب . ض . عن سهل بن سعد)

RE. 128/8 (*İnne li-külli şey'in senâmen ve inne senâme'l-kur'âni sûretü'l-bakarah*) "Her şeyin bir yüksek yeri vardır, şerefli, kıymetli yeri vardır. Kur'an-ı Kerim'in de bu şerefi yüksek kısmı, Bakara Sûresi'dir."

(*Ve inne men karaehâ fî beytihî leyleten*) "Kim bu sûreyi bir gece evinde okursa; (*lem yedhulhü'ş-şeytànü selâse leyâlin*) üç gece şeytan o eve giremez. (*Ve men karaehâ fî beytihi nehâren*) Kim bu sûreyi gündüzleyin okursa; (*lem yedhulhü'ş-şeytànü selâsete eyyâmin*) üç gün şeytan oraya giremez."

Demek ki, aziz ve sevgili kardeşlerim, Bakara Sûresi son derece muazzam... Hem hacmi çok büyük, iki buçuk cüz, elli sayfa devam eden bir sûre. Hepsi Medine-i Münevvere'de inmiş, Medenî bir sûre bu. Medenî ayetleri ihtiva ediyor. Bir alimin incelemesine göre, içinde bin tane kıssa var, bin tane emir var, bin tane yasak var... Yâni, böyle bir çok muazzam bilgileri ihtiva eden çok

---

[74] İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.59, no:780; Ebû Ya'lâ, Müsned, c.XIII, s.465, no:7554; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.163, no:5864; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.453, no:2378, Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.VI, s.312, *Kenzü'l-Ummâl*, c.I, s.887, no:2549; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.IX, s.166, no:8156.

muhteşem bir sûre. Ve Bakara Sûresi okunduğu zaman, şeytan o eve giremiyor.

Başındaki ayetler çok önemli. Ayete'l-kürsî Kur'an ayetlerinin efendisi, seyyidesi ve sonundaki *Âmene'r-rasûlü*, ondan önceki bir ayetle beraber çok önemli. Demek ki, çok mühim bir sûre-i şerifeye böylece yönelmiş, başlamış oluyoruz.

c. Emir Seçilmesinde Ölçü

Bir de, çok mühim gördüğüm bir başka hadis-i şerifi size nakletmek istiyorum, Bakara Sûresi'ni anlayasınız diye. Ebû Hüreyre RA'dan rivayet edildiğine göre:[75]

بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْثًا ، وَهُمْ ذَوُو عَدَدٍ فَاسْتَقْرَأَهُمْ ، فَاسْتَقْرَأَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مَا مَعَهُ مِنْ الْقُرْآنِ ، فَأَتَى عَلَى رَجُلٍ مِنْهُمْ مِنْ أَحْدَثِهِمْ سِنًّا ، فَقَالَ: مَامَعَكَ يَا فُلَانُ ؟ فَقَالَ: مَعِي كَذَا وَكَذَا وَسُورَةُ الْبَقَرَةِ . قَالَ: أَمَعَكَ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ؟ فَقَالَ: نَعَمْ . قَالَ: اذْهَبْ ، فَأَنْتَ أَمِيرُهُمْ !

(ت. خز. حب. ك. ن. عن أبي هريرة)

(*Bease rasûlü'llah salla'llàhu aleyhi ve seleme ba'sen*) "Peygamber SAS Efendimiz bir heyet tertipleyip, bir askeri birlik tertipleyip bir yere göndermeye hazırlandı. (*Ve hüm zevvû adedin*) Ve bu gönderilecek birlik, mücahid birliği, kalabalık bir heyet,

[75] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.156, no:2876; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.5, no:1509; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.V, s.499, no:2126; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.611, no:1622; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.227, no:8749; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.46, no:1216; Ebû Hüreyre RA'dan.

topluluk idi. (*Fe'stekraahüm*) Ve onlardan Kur'an-ı Kerim hakkında neler bildiklerini okumalarını Peygamber Efendimiz istedi. (*Fe'stekraa külle vâhidin minhüm mâ meahû mine'l-kur'àn*) Peygamber Efendimiz, 'Kur'an-ı Kerim'den sende, hıfzında ne kadar var, nereleri ezbere biliyorsun?' diye, göndereceği heyetteki kişilerin hepsine tek tek sordu."

Ne kadar önemli! Peygamber SAS Efendimiz Kur'an-ı Kerim'e ne kadar önem veriyor ve insanları Kur'an-ı Kerim'i ne kadar bildiğini ölçerek değerlendiriyor.

(*Feetâ alâ racülin min ahdesihim sinnen*) "Nihayet sıra bu topluluktaki, bu askeri birlikteki, gönderilecek mücahid topluluğundaki yaşça en gençlerinden olan bir adama sıra geldi. Bu sorgulama sırası o kişiye geldi.

(*Ve kàle: Mâ meake yâ fülân*) Peygamber SAS o kişiye dedi ki: 'Ey filanca...' Yâni ismini rivayette söylemiyor, belirsiz olarak ey filanca diye geçiyor. 'Ey filanca senin yanında neler var bakalım, Kur'an-ı Kerim'den ezberinde neler biliyorsun?' diye sordu.

(*Fekàle: Maî kezâ ve kezâ ve sûretü'l-bakarah*) Ve o genç yaşta olan mücahid Peygamber SAS Efendimiz'e cevaben dedi ki: 'Yâ Rasûlallah, ben Kur'an-ı Kerim'in şuralarını, şuralarını biliyorum ve Sûre-i Bakara'yı biliyorum!' dedi. İki buçuk cüzlük, 286 ayetli Sûre-i Bakara'yı bildiğini söyledi genç.

(*Fekàle*) Peygamber SAS bunun üzerine: (*E meake sûretü'l-bakarah*) 'Sen Sûre-i Bakara'yı biliyor musun? Yâni Sûre-i Bakara'nın tamamı ezberinde mi?' dedi. Yâni, tasdik makàmında ve takdir ederek sordu. (*Kàle: Neam*) O genç dedi ki: 'Evet yâ Rasûlallah, biliyorum!'

(*Kàle: İzheb feente emîruhüm!*) O zaman, 'Haydi git bakalım, sen bu topluluğun komutanısın, emirisin!' dedi."

Demek ki, Peygamber SAS Efendimiz, o genci Bakara Sûresi'ni ezbere biliyor diye çok takdir etti. Çünkü Bakara Sûresi'nin içinde bin tane emir, bin tane yasak var. Yâni Kur'an-ı Kerim'in pek çok ahkâm âyeti, bu sûrenin içinde... Bu sûreyi bilen bir kimse, dini en iyi biliyor demektir. Peygamber Efendimiz'in asr-ı saadetinde insanların başkanlığı nasıl ölçülüyordu, başkanlık nasıl tayin ediliyordu, kimler nereye, niçin getiriliyordu; buradan anlıyoruz.

Mühim olan, Allah'ın dini hakkında sağlam bilgi sahibi olmak... Sağlam bilgi sahibi olan yüksek mevkiye getiriliyor, görevlendiriliyor ki, yapılan işler Allah'ın rızasına uygun olsun...

Bu zât da, bu geç kişi de —Allah şefaatine erdirsin— Peygamber Efendimiz'in sevdiği genç bir sahabi. Belki o görevlendirildiği müfrezede gitti komutan olarak, belki şehid oldu, belki sağ döndü; bilmiyorum, burada ismi yok. "Haydi git bakalım, sen onların komutanısın!" dedi Peygamber Efendimiz. Onu takdir etti.

Demek ki, başkanlıkta mühim olan nedir? Başkanlığını, maiyetindeki insanları yönetmeyi Allah'ın seveceği tarzda yapmak... Allah'ın emirlerine, yasaklarına uygun tarzda yapmak… Tabii en bilgin olanı seçiliyor.

Onun için, Abdullah ibn-i Abbas RA kesin olarak açıklamış: "Ayetlerde geçen ulü'l-emr, ulemâdır!" demiş. Yâni en iyi bilen işin başına geçiriliyor çünkü... Sonradan işler tabii, asıl anlamının dışına kaymış ve yanlış uygulamalar başlamış olabiliyor.

d. Kur'an'ı Öğrenin ve Okuyun!

فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ: وَاللَّهِ مَا مَنَعَنِي أَنْ أَتَعَلَّمَ سُورَةَ الْبَقَرَةِ إِلاَّ أَنِّي خَشِيتُ أَنْ لاَ أَقُومَ بِهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ وَاقْرءُوهُ ؛ فَإِنَّ مَثَلَ الْقُرْآنِ لِمَنْ تَعَلَّمَهُ فَقَرَأَهُ وَقَامَ بِهِ ، كَمَثَلِ جِرَابٍ مَحْشُوٍّ مِسْكًا ، يَفُوحُ رِيحُهُ فِي كُلِّ مَكَانٍ ؛ وَ مَثَلُ مَنْ تَعَلَّمَهُ فَيَرْقُدُ وَهُوَ فِي جَوْفِهِ ، كَمَثَلِ جِرَابٍ أُوكِيَ عَلَى مِسْكٍ

(ت. ه. خز. حب. ن. عن أبي هريرة)

(*Fekàle racülün min eşrâfihim*)[76] Böyle Peygamber Efendimiz, "Sen komutansın, haydi git bunların başına!" deyince onların en hatırlı itibarlı eşrafından, âyanından bir adam dedi ki:

(*Va'llàhi mâ meneanî en tealleme sûrete'l-bakarate illâ ennî haşiytü en lâ ekùme bihâ*) Bakın bu da çok önemli sevgili dinleyiciler ve izleyiciler! Böyle Bakara Sûresi'ni ezberlediği için, bir genci komutan tayin ettiğini görünce, eşraftan olan bir itibarlı kişi de dedi ki:

"—Allah'a and olsun ki, ben de ezberleyebilirdim Bakara Sûresi'ni ama; ben Bakara Sûresi'ni ezberlemekten şu sebeple kaçındım ki: Belki öğrenirsem icra edemem, îfâ edemem, ahkâmını yerine getiremem. Onun için öğrenmedim."

Şimdi bu mantığa bakın: Belki yapamam diye öğrenmemeyi tercih ediyor. Yâni, duymayayım diye kulağını tıkamak gibi bir

[76] Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.156, no:2876; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.78, no:217; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.III, s.5, no:1509; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.V, s.499, no:2126; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.611, no:1622; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.227, no:8749; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.V, s.46, no:1216; Ebû Hüreyre RA'dan.

şey, yanlış bir şey!..

Şimdi adama söylüyorsun:

"—Hac sana farz olmuş, hacca gitsene!.."

"—Vallàhi kardeşim, doğru söylüyorsun ama, şimdi ben hacca gitsem, hacdan döndükten sonra sigara içmemem lâzım, içki içmemem lâzım vs. vs... Onun için gitmiyorum!" diyor.

Ne kadar yanlış bir mantık!.. Bakın burada da bu kişi, o eşraftan olan şahıs da demiş ki: "Ben de öğrenirdim Bakara Sûresi'ni ama, öğrenmedim. Öğrenmekten beni engelleyen düşünce ne idi: 'Korktum ki eğer Bakara'yı öğrenirsem, belki tam hakkımı yerine getiremem de, uygulayamam. Onun için öğrenmedim!' dedi."

(*Fekàle rasûlü'llah salla'llàhu aleyhi ve sellem*) Peygamber SAS onun üzerine buyurdu ki:

(*Teallemü'l-kur'an*) "Kur'an-ı Kerim'i öğrenin!" Böyle geri durmak, uygulayamam filân diye kaçınmak yanlış bir mantık tabii. "Kur'an-ı öğrenin, (*va'kraûhu*) ve onu okuyun!" Tabii, tekrar tekrar okumak var. Bizim bıkmadan, usanmadan, tekrar tekrar okuyacağımız, en çok okuyacağımız şey ne?.. Kur'an-ı Kerim...

Hatmi indirir indirmez ne yapıyoruz?.. *(Kul eùzü bi-rabbi'n-nâsi)*'yi okuyoruz, "*Allàhu ekber, lâ ilâhe illa'llàhu va'llàhu ekber, allàhu ekber, ve li'llâhi'l-hamd"* diyoruz; bitti Kur'an-ı Kerim... Bitti diye durmuyoruz. Hemen, (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*)'e geçiyoruz. Hatta, (*Elif, lâm, mim*)'i okuyoruz, Bakara'nın başını okuyoruz.

Ne demek yâni?.. "Yâ Rabbî, ben Kur'an-ı Kerimini hatmettim ama, artık elimi çırpıp, Kur'an-ı Kerim'i kapayıp, duvara asıp durmayacağım. Aşkımdan, şevkimden, sevgimden dolayı, doyamadım Kur'an-ı Kerim'ini hatmetmeye... Bak bitirdiğim anda, hemen başına yeniden başladım, devam edeceğim yâ Rabbi" diye, o arzusunu göstermek maksadıyla, tekrar Fâtiha Sûresi okunuyor, (*Elif, lâm, mim*) okunuyor hatim zamanında. Bu neyi gösteriyor?.. "Ben Kur'an'ı hep okuyacağım! Ben Kur'an-ı Kerim'den bıkmadım. Hatmettim diye durmayacağım." demek yâni. Böyle diyor Peygamber Efendimiz burada da.

(*Teallemü'l-kur'ân*) "Kur'an-ı Kerim'i öğrenin, (*va'kraûhu*) onu okuyun!" Çünkü okunmazsa, unutulur. En büyük günahlardan birisi de, Kur'an-ı Kerim'in bazı yerlerini bilen bir insanın, okumaya okumaya onu unutmasıdır. Peygamber Efendimiz öyle buyurdu hadis-i şeriflerinde.

Bazıları, "Efendim ben küçükten okumuştum, babam okutmuştu, şimdi unuttum." derler. Çok büyük günah... Kur'an-ı Kerim'den bildiği şeyi unutmayacak! İki günü bile eşit olmayacak. Müslümanın daha sonraki günü, ikinci günü, birinci gününden daha ilerlemiş, daha kazançlı, daha sevaplı, daha kârlı, daha güzel, daha yüksek olacak.

(*Teallemü'l-kur'ân*) "Kur'an-ı öğrenin!" buyruluyor. Hepimiz öğreneceğiz, hepiniz öğreneceksiniz. Kimisi okumasını bile bilmiyor; okumasını öğrenecek... Dilini bilmiyor Kur'an-ı Kerim'in, Arapça'yı bilmiyor. Arapça öğrenecek... Ahkâmını bilmiyor. Şu ayet ne demek, bu ayet ne demek?.. Zekâtı nasıl vereceğim?.. Hangi şeyler günah, hangi şeyler sevap?... Abdesti nasıl alacağım, teyemmümü nasıl alacağım?.. Her şey var Kur'an-ı Kerim'de... Onları da öğrenmesi lâzım!

(*Teallemü'l-kur'âne va'kraûhu*) "Kur'an-ı Kerim'i öğrenin ve okuyun! (*Feinne mesele'l-kur'ân, limen teallemehu fekaraahû*) Çünkü Kur'an-ı Kerim'i öğrenip okuyan, (*ve kàme bihi*) ve ahkâmını uygulayan kimse neye benzer? (*Kemeseli cirâbin mahşuvvin misken yefûhu rîhuhû fî külli mekânin*) İçi misk dolu olan bir kaba benzer. Ağzı açık, her tarafa mis kokusu yayılıyor. Kur'an okuyan, uygulayan, öğrenip de uygulayan, hayatında tatbik eden kimse, içi misk dolu bir kap gibidir. Kokusu her tarafa yayılır."

(*Ve mesele men teallemehû feyerkudu ve hüve fî cevfihî*) "Öğrenmiş de ondan sonra gözünü yummuş, uyumuş; içinde Kur'an-ı Kerim ama, uyumuş; (*kemeseli cirâbin ûkiye alâ miskin*) ağzı kapalı bir misk kabı gibidir. Kokusu etrafa yayılıyor. Var içinde Kur'an, ama uyuyor." diye Peygamber Efendimiz bildirdi.

Zarif bir şey... Yâni öğrenip de uygulamazsa, o zaman tabii biraz daha eksik oluyor durumu. Onu beyan etmiş oluyor Peygamber SAS Efendimiz.

e. Bakara Sûresi Okunan Evin Nurlanması

Bir de sonuncu olarak sevgili dinleyiciler, izleyiciler, bir takım böyle rivayetler var onlardan bir tanesini, olmuş olan tarihi olaylardan bir tanesini anlatarak, bu akşamki Kur'an-ı Kerim'in Bakara Sûresi'nin fazileti hakkındaki rivayetleri anlatmayı kapatmak istiyorum, sözümü bitirmek istiyorum. Çok rivayetler var, bir tanesini okuyorum:[77]

أن أشياخ أهل المدينة حدثوه: أن رسول الله صلى الله عليه
وسلم قيل له: ألم تر ثابت بن قيس بن شماس لم تزل داره
البارحة تزهر مصابيح ؟ قال: فلعله قرأ سورة البقرة.
قال: فسألت ثابتًا ، فقال: قرأت سورة البقرة.

(*Enne eşyâha ehli'l-medîneti haddesûhu: Enne rasûla'llah salla'llàhu aleyhi ve sellem, kîle lehû: Elem tera sâbite'bne kaysi'bni şemmâsin lem tezel dâruhü'l-bârihate tezheru mesàbîh.*) Medine'nin bir çok alimleri, râvî Cerir ibn-i Yezid'e nakletmişler ki, Peygamber SAS'e denilmiş:

"—Görmüyor musun yâ Rasûlallah, Zeyd ibn-i Sâbit ibn-i Kays ibn-i Şemmâs'ın evi, dün gece kandillerle donanmış gibi, her tarafı kandil dolu gibi ışıl ışıl parlıyordu?.."

Elem tere, görmüyor musun mânâsına ama, Rasûlüllah'a bildiriyorlar. "Yâ Rasûlallah o Sabit ibn-i Kays'ın evi, dün gece sanki kandillerle donanmış gibi ışıl ışıl parlıyordu." diye söylemiş oluyorlar. Arapça ifade böyle, yâni anlatım tarzı bu. Yâni meraklarından, hayretlerinden, böyle bir hayret edilecek olayı Peygamber Efendimiz'e bu ifadeyle, bilgi olarak sunuyorlar.

Peygamber Efendimiz de, hiç o hadiseyi görmediği halde,

---

[77] İbn-i Hacer, *Ravdatü'l-Muhaddisîn*, c.IV, s.434, no:1709; *Fethü'l-Bârî*, c.IX, s.57, no:4724; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, c.VIII, s.157; Berâ ibn-i A'zib RA'dan.

onların aktarmasıyla muttali olduğu halde buyurmuş ki:

(*Feleallehû karaa sûrete'l-bakarah*) "Mâdem ev öyle pırıl pırıl nurlu, belki Bakara Sûresi'ni okumuştur da ondandır." buyurmuş.

O zamanı düşünelim: O devirde elektrik yoktu, ancak kandiller vardı. İşte yağ kandili, veyahut çıra vardı. Bir yere gidecekse, çok zaruri ise, onu kullanırdı veyahut evinde, odasında birazcık yakardı. Sarfiyat az olsun diye de, mümkün olduğu kadar az kullanırdı. Akşam erken yatılırdı. Şimdiki gibi ışıl ışıl değildi her taraf... Elektrikli aydınlatma cihazları, aletleri, vasıtaları yoktu. Gece her taraf karanlık olurdu.

Pekiyi ama, o zât-ı muhteremin evi, Sabit ibn-i Kays ibn-i Şemmâs RA'ın evi pırıl pırıl kandillerle donanmış gibi parlıyor. Yâni elektrik yok, olağanüstü bir şey var.

"—Yâ Rasûlallah görmedin mi? Gördün mü yâ Rasûlallah?.."

Yâni görüp görmediğini sormuyor da, olayı anlatış tarzı öyle. "Gördün mü yâ Rasûlallah? Bak Sabit ibn-i Kays'ın evi dün gece pırıl pırıl kandillerle donanmış gibi parlıyormuş!" deyince, Peygamber Efendimiz de:

"—Belki, muhtemelen, Bakara Sûresi'ni okumuştur." demiş.

(*Kàle: Feseeltü sâbiten*) Bu sözü söyleyen şahıs, işi anlamak için, bu sefer evi geceleyin kandillerle donanmış gibi parlayan Sâbit'e gitmiş:

"—Sen dün gece ne yaptın?" diye sormuş, nasıl sorduysa.

(*Fekàle: Kara'tü sûrete'l-bakarah*) O da ne cevap vermiş:

"—Bakara Sûresi'ni okumuştum."

Demek ki, Bakara Sûresi'ni okuyunca şeytanlar gitti, melekler doldu, her taraf ışıklandı, mânevî bakımdan nurlandı ve o nurları da başka insanlar da gördüler.

Aziz ve sevgili izleyiciler, dinleyiciler, işte böyledir. Bu mübarek sûreye, Kur'an-ı Kerim'in en büyük sûresine, bu sohbetten itibaren başlamış oluyoruz. İlk önce fazileti hakkında bu bilgileri sizlere sunduk; "Aşkınız, şevkiniz, iştiyakınız, iştahınız çoğalsın; Kur'an-ı Kerim'e daha çok sarılın ve Kur'an-ı Kerim'i daha iyi okuyun!" diye.

Tabii ezberinizde yoksa, hemen (*Elif, lâm, mim. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh...*) sayfasını bir ezberleyin!.. Eğer şimdiye kadar hâlâ

öğrenmemişseniz, Ayete'l-Kürsî'yi bir ezberleyin!.. Eğer hâlâ şimdiye kadar öğrenmediyseniz, *Âmene'r-rasûlü*'nü, evvelindeki bir ayetle beraber ezberleyin! Her akşam bunları okumak adetiniz olsun!..

İnşâallah biz de, Allah sağlık, afiyet verirse önümüzdeki haftaki tefsir sohbetimizde, Kur'an-ı Kerim'i anlatmaya çalıştığımız àcizâne sohbetimizde, Bakara'nın birinci ayet-i kerimesi olan, (*Elif, lâm, mim*)'in izahına başlayalım! Gücümüzün yettiği kadar, öbür ayetlere doğru yürüyelim!

Cenâb-ı Hak bize ömür versin; size de sıhhat, afiyet, ömür versin... Biz söyleyelim, siz dinleyin! Kur'an-ı Kerim'e âşinâlığımız, bilgimiz, ilmimiz, irfanımız ilerlesin, gelişsin... İnşâallah Kur'an-ı Kerim'in tamamını, böyle mübarek kitaplardan, büyük alimlerin yazdığı çok derin, güzel bilgiler ihtiva eden, sağlam bilgiler ihtiva eden; en sağlam, sahih, sıhhatli, yâni sağlıklı kaynaklardan aldığımız en doğru haberleri size naklederek, Kur'an-ı Kerim'i tanıtmaya çalışalım; dinleyelim, söyleyelim!..

Cenâb-ı Hak hepimizden razı olsun... Kur'an-ı Kerim de, hepimize şefaatçı olsun... Çünkü Allah Kur'an-ı Kerim'e ahirette şefaat hakkı verecek; kendisini okuyan, kendisini seven ehl-i Kur'an'a şefaat edecek. Peygamber Efendimiz de şefaat edecek, Kur'an-ı Kerim de şefaat edecek.

Allah bizi lütfuna erdirsin... Kahrına gazabına uğrayıp, cehenneme atılıp, cayır cayır yanan bahtsızlardan eylemesin... Ömrümüzü gàfil geçirmeyip, rızasına uygun geçirip, sevdiği kul olarak yaşayıp, Ümmet-i Muhammed'e hizmetler edip, insanlığa faydalı çalışmalar yapıp, hayırlı bir ömür geçirmeyi nasib eylesin...

Her türlü dünyevî, uhrevi hayırlara sizleri ve sevdiklerinizi, yakınlarınızı, dostlarınızı, çoluk çocuğunuzu, aile efradınızı, büyüklerinizi erdirsin... İki cihanda aziz ve bahtiyar olun, aziz ve sevgili Ak-Radyo ve Ak-Televizyon izleyicileri!..

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

24. 11. 1998 - AVUSTRALYA

10. HURÛF-U MUKATTAA

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı, her türlü güzel şeyler üzerinize olsun... Allah sizlere nasîb eylesin...

Bugün tefsirine başlayacağımız Bakara Sûresi, Kur'an-ı Kerim'in ikinci sûresi... Peygamber SAS Medine-i Münevvere'ye hicret ettiği zaman ilk inen sûre... Medine'de ilk inen sûre olmakla beraber, içinde en son inen ayet de mevcut... Kur'an-ı Kerim'in zirvesi, çok mühim bir sûre...

Kûfiyyûn'a göre, Kûfeli İslâm alimlerinin, mütehassıslarının kanaatine göre 286 ayet olan; çok nurları ihtiva etmesi dolayısıyla, en nurlu mânâsına gelen *ez-Zehrâ* ismiyle isimlendirilen ve Benî İsrâil'in, yahudilerin kesmeleri gereken kurbanı kesmekte nasıl tereddütler geçirdiklerini anlatan kıssa da olduğundan, o kıssa sebebiyle *el-Bakara* ismi verilen; veyahut da, içinde *Ayete'l-Kürsî* olduğundan, o da çok mühim bir ayet-i kerime olduğundan, *el-Kürsî Sûresi* denilen sûrenin birinci ayetine, Allah'ın lütfuyla, izniyle, Allah'a sığınarak, Allah'ın ismiyle, Allah'tan yardım dileyerek başlıyoruz.

Alimlerin çoğunun kanaatine göre, bu mübarek sûrenin birinci ayet-i kerimesi:

الٓمٓ (البقرة:١)

(*Elif, lâm, mîm.*)'dir. *Elif, lâm, mîm...* Bu kadar. Yâni bir *elif* harfi, bir *lâm* harfi, bir *mim* harfi; bu bir ayet-i kerimedir. Böylece üç harf yapışık olarak, bitişik olarak bulunduğu halde, bir kelime gibi yazıldığı halde, ayrı ayrı okunur; bir kelime gibi okunmaz. Tek tek okunduğu için, buna kat' edilerek okunan, kesik kesik okunan mânâsına, "*huruf-u mukattaa*" denilir.

Bu gibi harfler, Kur'an-ı Kerim'in 29 sûresinin başında vardır. Misâl verelim: İşte bu (*Elif, lâm, mîm*), sonra, (*Elif, lâm, mîm, râ*), (*Elif, lâm, mîm, sàd*), (*Hà, mîm*), (*Hà, mîm, ayn, sîn, kàf*), (*Kâf, hâ, yâ ayn, sàd*), (*Kàf*), (*Sàd*), (*Nûn*), (*Tà, sîn, mîm*) gibi şekillerde

geçer.

Bazı sûrelerde bunlar başlı başına ayettir. Bazılarında da, birinci ayetin ilk parçasıdır, başlı başına ayet değildir.

a. Hurûf-u Mukattaa'nın Anlamı

Bu hurûf-u mukattaa acaba ne anlama geliyor?.. Bu hususta müfessirler, Kur'an-ı Kerim'in açıklamasını yapan mübarek alimler, takvâ ehli, titiz, mübarek din büyüklerimiz çeşitli davranışlar sergilemişlerdir, çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir.

Bir kısmı, "Bunlar Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bildiği, Allah bilir deyip de bizim de susmamız gereken, remizli işaretlerdir. Biz bu konuda bir şey söylememeyi tercih ederiz." demişlerdir. "Bir şey söylemek tehlikeli olabilir." diye, bir şey söylememeyi, tefsir etmemeyi tercih etmişlerdir.

Bazıları da tefsir etmişlerdir, bazı açıklamaları ileri sürmüşler, söylemişlerdir. Bu ileri sürülen açıklamaların bir kısmı, kendilerine gelen rivayetlerden, hadislerden kaynaklanmıştır. Bir kısmı da kendilerinin bu hususstaki tahmin ve görüşlerinden kaynaklanmıştır.

Mânâsı hakkında fikir söyleyenlerden bir kısmı, "Bunlar sûrelerin isimleridir." demişler. Nitekim Bakara Sûresi'ne, bizim Türkiye'mizde "*Büyük Eliflâmmîm*" derler. "*Hàmîm Sûresi*" derler. "*Yâsîn Sûresi*" diyoruz. Bunlar sûrelerin isimleridir diyenler var. Evet, böyle başladıkları için, gerçekten de isim gibi kullanılmıştır.

Bazıları da, "Bunlar Cenâb-ı Mevlâ'nın Esmâ-i Hüsnâ'sından bazılarıdır." demişler.

İbn-i Abbas RA'dan rivayet edildiğine göre, Süddî isimli alim, İbn-i Abbas RA'a, "(*Hà, mîm*) ne demek; (*Tà, sîn*) ne demek, (*Elif, lâm, mîm*) ne demek?" diye sormuş. İbn-i Abbas RA buyurmuş ki:

هي اسم الله الأعظم .

(*Hiye ismu'llàhi'l-a'zam*) "Bunlar Allah'ın en büyük isimleridir."

Bir kısmı da, “Bunlar kasemdir, yemindir.” demişler.

Bir kısmı demişlerdir ki, meselâ Ebü’d-Duhà, İbn-i Abbas’tan rivayet etmiş bunu: “*Elif, lâm, mîm;*

أنا الله أعلم .

(*Ene’llàhu a’lemu*) ‘Ben bu Kur’an-ı Kerim’i vahyeden, gönderen Allah’ım, a’lemim; her şeyi en iyi, tam mânâsıyla bilirim.’ mânâsını ifade eder.” demiş.

“—Olur mu böyle; *elif* (*ene*) ben demek, *lâm* (*a’lem*) demek, böyle kısa yazmak?..”

Evet, Arapların adetleri içinde vardır. Bazan bir tek harfi bir cümlenin, bir kelimenin, bir mânânın ifadesi olarak kullanmışlardır. Arap şairleri, cahiliye devrinde şiir yazan insanlar, Kur’an-ı Kerim’den önce öyle kullanmışlardır. Meselâ, *elif* Ahmed’e delâlet eder. Kullanılan bir şey...

İbn-i Abbas RA’ın böyle söylemesinin, bir görgüye, bilgiye, çevredeki kullanışa dayandığı muhakkak. Zâten bu 14 cins harf olan, 29 sûrenin başında bulunan bu *hurûf-u mukattaat*’ın, her birinin hangi kelimeye dalâlet ettiğini söyleyen alimler de çıkmıştır. “Araplar bunu şurada kullanıyor, bu şu demektir.” gibi söyleyenler olmuştur.

Bir kısmı demişlerdir ki: “Bunlar Cenâb-ı Hakk’ın Esmâü’l-Hüsnâ’sından bazılarının, bir harfle ifadesidir.” Meselâ: “*Elif*, *Allah* sözüne delâlet eder. *Lâm*, *Latîf* ismine delâlet eder. *Mîm*, *Mecîd* ismine delâlet eder.” gibi açıklamalar yapılmıştır.

Ayrıca, “*Elif* (*a’lâu’llah*)’a, yâni Allah-u Teàlâ Hazretleri’nin lütuf ve ikrâmâtına; *lâm* (*lütfu’llàh*)’a, Allah-u Teàlâ Hazretleri’nin lütfuna, kullarına lütfen verdiği şeylere; *mim* (*mecdu’llàh*)’a, Allah-u Teàlâ Hazretleri’nin mecd ü azametine, şânına delâlet eder.” diye izah etmişlerdir.

Bu hurûf-u mukattaat’ın, böyle tek tek kullanılmasının sebebi hakkında da bazıları demişlerdir ki:

“—Bunlar bir sûreyi öteki sûreden ayırmak için kullanılmıştır.”

Ama sûreleri birbirinden ayırmak için, zâten (*Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*) diye başlık konuluyor. Her sûrenin başında da yok. Demek ki, bu çok kabul görmüş bir izah tarzı değil.

Bir kısmı da, "Dikkati çekip, merakı uyandırmak için, böyle bir başlangıçla Cenâb-ı Hak başlamıştır ki, dinleyenler pür dikkat, 'Ne diyor, anlamı nedir?' diye zihinlerini derlesinler, toplasınlar." gibi bir şekilde düşünmüşlerdir.

Bazıları da, "Bu harflerin böyle zikredilmesi, Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından birtakım esrâr-ı ilâhiyyeyi ihtivâ eden bir ilâhî kelâm olarak indirilmesi dolayısıyla, 'İşte böyle bazı işaretleri, esrarı vardır. Haydi bakalım, anlayabilirseniz anlayın da görelim!' diye Kur'an-ı Kerim'in îcâzını, belâgatını, vecizliğini ve i'câzını; yâni mûcize oluşunu, aciz bırakıcılığını, kimse tarafından taklit edilemezliğini, şânına yaklaşılamaz, derecesine çıkılamaz yükseklikte olduğunu gösteren bir başlangıçtır." diye izahlar yapmışlar.

b. Hurûf-u Mukattaa ile Başlayan Sûrelerin Özelliği

Bazı alimler de şuna dikkati çekmişler: Böyle hurûf-u mukattaa ile başlayan bu 29 sûrenin genel özelliği, hepsinin başında Kur'an-ı Kerim'in, Allah'ın kelâmının önemi üzerinde durulması... Yâni, bu hurûf-u mukattaatın arkasından, Allah kelâmının, Kur'an-ı Kerim'in, Peygamber SAS Efendimiz'e inen vahyin önemli olduğunu, hürmet ve dikkat edilmesi gerektiğini gösteren ayetler geliyor. Bu da ilgi çekici bir şey... Yâni, "Kur'an-ı Kerim'le ilgili hususlarda bakın, ayağınızı denk alın, hürmetinizi takının! Bu Kur'an-ı Kerim bu kadar önemlidir." diye, o önemi vurgulayan bir başlangıç...

Hakîkaten de bu hurûf-u mukattaatla başlayan sûreleri düşünecek olursak; bu Bakara'da:

الٓمٓ . ذٰلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ ، هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (البقرة:١-٢)

(*Elîf, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn.*) [*Elîf, lâm, mîm.* Bu (Kur'an), doğruluğu hiç şüphe götürmeyen ve müttakîler için yol gösterici bir kitaptır.] (Bakara,

2/1-2) diye devam ediyor. Kitap, yâni Kur'an-ı Kerim geçiyor. Başka yerde:

الٓمٓ . اللهُ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ. نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ أَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَ الْإِنْجِيلَ
(آل عمران:١-٣)

(*Elîf, lâm, mîm. Allàhu lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm. Nezzele aleyke'l-kitâbe bi'l-hakkı musaddikan limâ beyne yedeyhi ve enzele't-tevrâte ve'l-incîl.*) [*Elîf, lâm, mîm.* Hayy ve Kayyûm olan Allah'tan başka ilâh yoktur. Rasûlüm, o sana kitabı hak ve önceki kitapları tasdik edici olarak tedrîcen indirdi. Önceden insanlara yol gösterici olarak Tevrat ve İncil'i de indirmişti.] (Âl-i İmran, 3/1-3) Burada da bakınız, yine kitap geçiyor.

الٓمٓصٓ . كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ
لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ (الاعراف:١-٢)

(*Elîf, lâm, mîm. sàd. Kitâbün ünzile ileyke felâ yekün fî sadrike haracün minhü li-tünzira bihî ve zikrâ li'l-mü'minîn.*) [*Elîf, lâm, mîm, sàd.* Bu kendisiyle insanları uyarman ve mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir şüphe olmasın.] (A'raf, 7/1-2) Yine burada, (*Elîf, lâm, mîm, sàd.*) huruf-u mukattaatından sonra, kitap, yâni Kur'an-ı Kerim sözü geçiyor.

الٓرٰ ، كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ (إبرٰهيم:١)

(*Elif, lâm, râ, kitâbün enzelnâhu ileyke li-tuhrice'n-nâse mine'z-*

zulümâti ile'n-nûri bi-izni rabbihim ilâ sırâti'l-azîzi'l-hamîd.) "Sana indirdiğimiz kitap, Rablerinin izniyle insanları zulmetlerden nûra kavuşturman, Azîz ve Hamîd olan Allah'ın yoluna çıkarman içindir." (İbrâhim, 14/1) diye yine kitap, Allah'ın kelâmı zikrediliyor.

الٓمٓ . تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لاَرَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (السجدة:١-٢)

(*Elîf, lâm, mîm. Tenzîlü'l-kitâbi lâ raybe fîhi min rabbi'l-àlemîn.*) Yine hurûf-u mukattaattan sonra, "Kitabın indirilişi şeksiz, şüphesiz alemlerin Rabbindendir." (Secde, 32/1-2) diye bildiriliyor.

حٰمٓ . تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنْ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (المؤمن:١-٢)

(*Hà, mîm. Tenzilü'l-kitâbi mina'llàhi'l-azîzi'l-alîm.*) [*Hà, mîm.* Kitabın indirilmesi, Azîz ve Alîm olan Allah katındandır.] (Mü'min, 40/1-2)

حٰمٓ. عٓسٓقٓ . كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللَّهُ

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (الشورى:١-٣)

(*Hà, mîm. Ayn, sîn, kàf. Kezâlike yûhî ileyke ve ile'llezîne min kablike'llàhü'l-azîzü'l-hakîm.*) "*Hà, mîm. Ayn, sîn, kàf.* İşte Azîz ve Hakîm olan Allah, sana ve senden öncekilere bu tarzda vahyetmiştir." (Şûrâ, 42/1-3) diye, hep kutsal kitabımızdan, Kur'an-ı Kerim'den bahseden sûrelerin başında bu harfler var diye, bu harflerin mânâsını anlamak hususunda gayret sarf eden alimler, buna dikkati çekmişler.

Kur'an-ı Kerim'de sûrelerin başında bulunan, tek tek okunan bu harfler, 14 cins harftir. Alfabenin harflerinin yarısı kadar… Bu harflerin hangi harfler olduğu hatırda kalsın düşüncesiyle, bir àrif zat bunları şöyle bir ibârede toplamış:

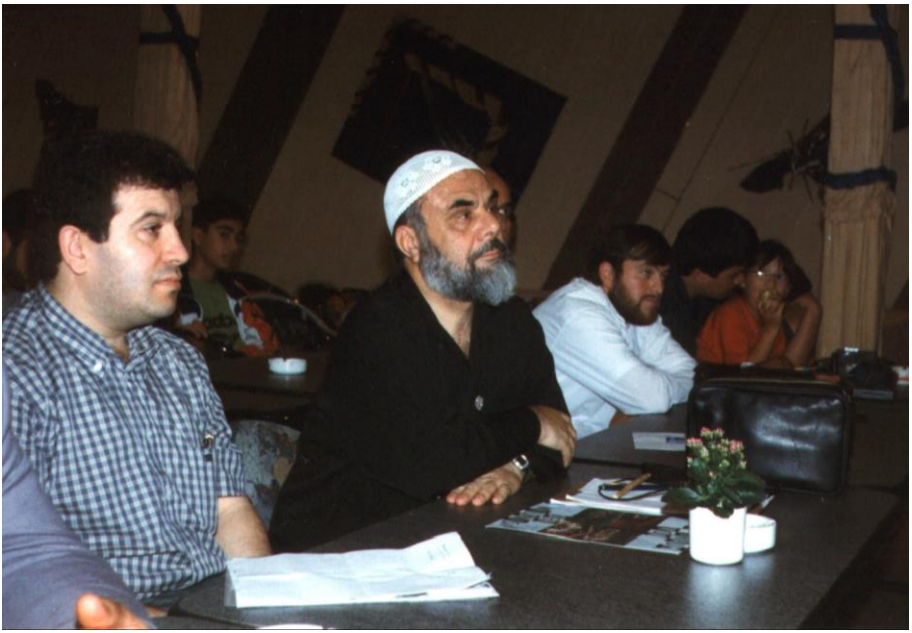

نصٌّ حكيمٌ قاطعٌ له سرٌّ .

(*Nassun hakîmün kàtıun lehû sirr.*) Bu ibare hem 14 harfi içine alıyor, hem de biraz da tarif gibi oluyor. O bakımdan da güzel:

(*Nassun hakîmün*) "Hikmetli bir belge, (*kàtıun*) kesin, hikmetli bir hükm-ü ilâhi... (*Lehû sirr*) İçinde bir sır var. O sırrı ihtivâ ettiği için, böyle remizli olarak yazılmış." mânâsına da geliyor. Bu ibarede hem 14 harf yer alıyor, hem de hurûf-u mukattaatı bir bakıma bize güzel bir şekilde tarif ediyor. En güzel özeti bu cümleyle yapmış oluyor diye düşünüyorum.

Bunlar Cenâb-ı Hakk'ın ibretli hükümleridir, hikmetlidir, kesindir ve sırrı vardır, remizleri vardır. Bu remizler üzerinde çeşitli alimler çeşitli çalışmalar yapmışlar, bunun üzerinde kitaplar yazmışlardır.

Hattâ ben hatırlıyorum, Ankara'da iken bir zât Fâtiha Sûresi ile, Kur'an-ı Kerim'in geriye kalan bütün öbür tarafının arasındaki esrârengiz ilişkiler üzerinde çalışıyordu. Bizi de evine

davet etmiş ve bazı şeyler sormuştu. Yâni, Fâtiha'nın her ayetinin, ta birinci ayetinden sonuna kadar Kur'an-ı Kerim'in ana şemasını gösterdiğini ve bir yerlerle ilişkisi olduğunu sezinlemiş ve onun üzerinde çalışıyordu. Bu ilişkileri de, bu hurûf-u mukattaat remzediyor diye söylüyordu.

Hàsılı işte böyle esrarlı, hikmetli, ama içinde Cenâb-ı Hakk'ın esrâr-ı ilâhiyyesi, remzi, şifresi olan harfler oluyor bu harfler.

c. Yahudilerin Hesabı ve Şaşırmaları

Bu hususta bir de hadis-i şeriflerden rivayet var, onu nakletmek istiyorum. Bu hadis-i şerife göre, Peygamber SAS'in zamanında Medine'de yaşayan yahudiler, bu hurûf-u mukattaanın harf değerlerinin önemli olduğuna dair bir şeyler söylemişler. Peygamber Efendimiz'in de, onların bu hurûf-u mukattaanın harf değeri karşılığı, yâni ebced hesabına göre yorumlamalarına cevabı var. Bu hadis-i şerifi de okumak istiyorum bu konuda:

İbn-i Abbas'tan ve Câbir ibn-i Abdullah ibn-i Rebab'dan rivayet edildiğine göre, dedi ki:

قال: مر أبو ياسر بن أخطب في رجالٍ من يهود برسول الله صلى الله عليه وسلم ، و هو يتلو فاتحة سورة البقرة: الٓمٓ. ذلك الكتاب لاريب فيه. فأتى أخا ه حيي بن أخطب في رجال من اليهود فقال: تعلمون و الله لقد سمعت محمداً يتلو فيما أنزل الله تعالى عليه: الٓمٓ. ذلك الكتاب لا ريب فيه. فقال: أنت سمعته ؟ قال: نعم.

(*Kàle: Merra ebû yâsiri'bni ahtab fî ricâlin min yehûd bi-rasûli'llâh salla'llàhu aleyhi ve sellem, ve hüve yetlû fâtihate sûreti'l-bakarah: Elîf, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh.*) Yahudilerin hahamlarından, alimlerinden, Medine'deki kabilelerin birisine mensub olan Yâsir ibn-i Ahtab, yahudilerden bir grupla beraber, kalabalığın içinde geçiyordu. O sırada

Peygamber SAS Efendimiz, (*Elif, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh*) diye, bu şimdi başlamış olduğumuz Bakara Sûresi'nin baş tarafını okumaktaydı. Onlar da Peygamber Efendimiz'in neler söylediğini dinlediler.

(*Feetâ ehàhu huyeyi'bne ahtab, fî ricâlin mine'l-yehùd)* Ondan sonra, yine böyle kalabalık halde kardeşi Huyey ibn-i Ahtab'ın yanına geldi. O da yahudi. (*Ve kàle: Ta'lemûne va'llàhi lekad semi'tü muhammeden yetlû fîmâ enzele'llàhu teàlâ aleyhi: Elif, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh.*) "Biliyor musunuz, vallàhi ben bugün Muhammed'in Allah'ın kendisine indirdiği bu ayetleri okuduğunu duydum." diye yolda geçerken duyduğunu nakletti.

Yahudi bunlar. Kardeşine söylüyor. Ama kalabalık, yanında beraber gittikleri insanlar var. (*Fekàle: Ente semi'tehû*) O zaman Huyey, Yâsir'e: "Sen duydun mu lafları?" dedi. (*Kàle: Neam*) O da, "Evet, duydum." dedi.

قال: فمشى حيى بن أخطب في أولٰئك النفر من اليهود

إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقالوا : يامحمد ! ألم يذ كر أنك تتلوا فيما أنزل الله عليك: الٓمٓ. ذلك الكتاب ؟ فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: بلى. فقالوا : جاءك بهذا جبريل من عند الله ؟ فقال: نعم. قالوا : لقد بعث الله قبلك أنبياء ما نعلمه بين لنبى منهم ما مدة ملكه وما أجل أمته غيرك.

(*Kàle: Femeşâ huyeyi'bnü ahtab fî ülâike'n-nefer mine'l-yehûd, ilâ rasûli'llâh*) Bu sefer Huyey ibn-i Ahtab isimli yahudi ümmetiyle, kalabalığıyla beraber Rasûlüllah'a geldi. Hepsi birden SAS'in yanına geldiler. Dediler ki:

(*Yâ muhammed! E lem yüzker enneke tetlû fî mâ enzele'llàhu aleyke elif, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâb...*) "Sana Allah'ın indirdikleri ayetler arasında sen, (*Elif, lâm, mîm.*) diye bir şey okumuşsun, okudun mu?.." (*Fekàle rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem: Belâ.*) "Evet, okudum." dedi Peygamber SAS.

(*Fekàlû: Câeke bi-hâzâ cibrîlü min indi'llâh?*) "Bu sözleri sana Allah tarafından Cebrâil mi getirdi?" diye tekrar soruyor o yahudi, Peygamber Efendimiz'e. (*Fekàle: Neam.*) Peygamber SAS buyuruyor ki: "Evet Cebrail AS getirdi."

(*Kàlû: Lekad beaseke'llàhu kableke enbiyâe mâ na'lemühû beyyene li-nebiyyin minhüm mâ müddete mülkihî ve mâ ecele ümmetihî gayrüke*) "Biz biliyoruz ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri senden önce peygamberler indirdi ve onlardan her bir peygambere kendisinin ne kadar hüküm süreceğini ve ümmetinin müddetinin ne kadar olduğunu bildirdi." dedi.

فقام حيي بن أخطب ، وأقبل على من كان معه فقال لهم: الألف واحدةٌ ، واللام ثلاثون ، والميم أربعون ، فهذ ه إحد ى و سبعون سنة ، أفتدخلون في دين نبىٍّ إنما مدة ملكه و

أجل أمته إحد ى وسبعون سنة ؟

(*Fekàme huyeyi'bnü ahtab ve akbele alâ men kâne meahû ve kàle lehüm*) "Bu Huyey ibn-i Ahtab kalktı ve beraberinde geldiği kalabalık yahudilere dedi ki: (*El-elifü vâhidetün, ve'l-lâmü selâsûn, ve'l-mîmü erbaùn; fehâzihî ihdâ ve seb'ùne seneten. E fetedhulûne fî dîni nebiyyin innemâ müddeti mülkihî ve ecelü ümmetihî ihdâ ve seb'ûne seneh?*)

Etrafındaki insanları caydırmağa çalışıyor. Dedi ki: "Buradaki, yâni *Elif, lâm, mîm*'deki *elif* birdir, —ebced hesabına göre rakam değeri— *lâm* otuzdur, *mim* de kırktır. Bunun toplamı 71 eder. Siz hükmü 71 sene sürecek olan, ümmeti 71 sene sürecek olan bir peygamberin dinine mi gireceksiniz?" dedi.

Yâni, caydırmak istiyor. Buradan 71 rakamını çıkarıyor. Kendisi yahudice, onların adetlerine göre ebced hesabıyla bir mânâ çıkartmağa çalışıyor. Böylece etrafındaki kalabalığı Peygamber Efendimiz'e inanıp tâbî olmaktan döndürmeğe çalışıyor.

ثم أقبل على رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقال: يا
محمد هل مع هذا غيره ؟ فقال: نعم . قال: ما ذاك ؟
قال: الٓمٓصٓ. قال: هذا أثقل و أطول ؛ الألف واحد ،
واللام ثلاثون ، والميم أربعون ، والصاد تسعون ، فهذه
أحد ى وثلاثون ومائة سنة.

(*Sümme akbele alâ rasûli'llâh salla'llàhu aleyhi ve sellem, fekàle*) Bu sözlerle yetinmedi, sonra Peygamber Efendimiz'e döndü: (*Yâ muhammed, hel mea hâzâ gayruhû?*) "Yâ Muhammed! Senin yanında, bu (*Elif, lâm, mîm)*'den başka, böyle indiğini söylediğin bir şeyler de var mı?.."

(*Fekàle: Neam.*) Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Var!" (*Kàle: Mâ zâke?*) "Nedir o başkası?" dedi. (*Fekàle*) Buyurdu ki Peygamber Efendimiz: (*Elif, lâm, mîm, sàd.*)

(*Kàle: Hâzâ eskalü ve atvel*) “Şimdi bu daha ağır oldu ve daha uzun oldu. *Elif* 1, *lâm* 30, *mim* 40, *sad* da 90... (*Fehâzihî ihdâ ve selâsûne ve'l-mieh*) 131 sene eder bu.” dedi. [Toplama hatası yapmış, hepsinin toplamı 161 yıl eder.]

Bu sefer ilk sözünü kendisi tekzib etmiş oldu.

هل مع هذا يا محمد ، غيره ؟ قال: نعم . قال : ما ذاك ؟
قال: الٓر. قال : هذا أثقل وأطول ؛ الألف واحدة ، واللام
ثلاثون ، والراء مائتان ، فهذه إحدى وثلاثون ومائتان سنة.

(*Hel mea hâzâ yâ muhammed, gayruhû*) “Bundan başka da var mı?” diye bu sefer merakla başka şeyleri kurcalıyor, soruyor.

(*Kàle: Neam*) Peygamber Efendimiz buyurdu ki: “Evet, daha da var.”

(*Kàle: Mâ zâke*) “Nedir o başkası?..”

(*Kàle: Elif, lâm, râ...*) “Bir de ‘*Elif, lâm, râ...*’ var.”

(*Kàle: Hâzâ eskalü ve atvel*) “Bu daha da ağır ve uzun oldu. *Elif* 1, *lâm* 30, *râ* da 200... O zaman 231 sene eder.” dedi.

فهل مع هذا يا محمد غيره ؟ قال: نعم. قال: ماذا ؟
قال: المرٓ. قال: هٰذه أثقل وأطول ؛ الألف واحدة ، و
اللام ثلاثون ، والميم أربعون ، والراء مائتان ، فهٰذه
إحدى وسبعون مائتان.

(*Fehel mea hâzâ yâ muhammed, gayruhû*) “Bundan başka da var mı?” diye yine sordu.

(*Kàle: Neam*) “Evet, var.” buyurdu Peygamber Efendimiz.

(*Kàle: Mâ zâ?*) “Ne var?..”

(*Kàle: Elif, lâm, mîm, râ.*) “‘*Elif, lâm, mîm, râ.*’ var.” dedi.

(*Kàle: Hâzihî eskalü ve atvel*) “Bu daha da ağır ve uzun oldu.” dedi. “*Elif* 1, l*âm* 30, *mîm* 40, *râ* da 200... Hepsi 271 sene eder.” dedi.

ثم قال : لقد لبس علينا أمرك يا محمد ، حتى ما ندري أقليلاً أعطيت أم كثيراً . ثم قال قوموا عنه ، ثم قال أبو ياسر لأخيه حيي بن أخطب ولمن معه من الأحبار: ما يدريكم لعله قد جمع هذا لمحمدٍ كله ؛ إحد ى وسبعون ، إحد ى وثلاثون ومائة ، وإحد ى وثلاثون ومائتان ، وإحد ى وسبعون ومائتان ، فذلك سبعمائة و أربع سنين ؟ فقالوا : لقد تشابه علينا أمره (محمد بن اسحاق عن ابن عباس و عن جابر بن عبد الله)

(*Sümme kàle*) Sonra da dedi ki: (*Lekad lebise aleynâ emruke yâ muhammed!*) "Kafamız karıştı, senin işini biz anlayamadık yâ Muhammed! (*Hattâ mâ nedrî e kalîlen u'tîyte ev kesîrâ.*) Sana müddet, devlet, şevket ve devam çok mu verildi, az mı verildi, anlayamadık." dedi.

(*Sümme kàle: Kùmû anhüm*) Yanındaki kalabalığa, "Haydi kalkın, buradan gidelim!" dedi. (*Sümme kàle ebû yâsir li-ahîhi ve li-men meahû mine'l-ahbâr*) O ilk duyup da bu Huyey'e bilgiyi götüren Ebû Yâsir, kardeşi Huyey ibn-i Ahtab'a ve yahudi alimlerinden onun yanındaki insanlara dedi ki:

(*Mâ yüdrîküm leallehû kad cemea hâzâ li-muhammedin küllehû*) "Belki bu Muhammed için, bütün bu rakamların hepsi birden verilmiştir." dedi. Bütün o evvelki rakamları saydı, (*Fezâlike seb'imieh ve erbaa sinîn*) "Yediyüz dört sene eder." dedi.

Rakam üzerinde, ebced hesabı üzerinde meseleleri götürmeğe çalışıyorlar. Onların adetleri demek ki. (*Fekàlû lekad teşâbehe aleynâ emruhû*) "Bu Muhammed'in işine biz şaştık, aklımız karıştı, bir şey anlayamadık. Bu ayetlerden tam bir şey çıkartamadık." dediler.

d. Muhkem ve Müteşâbih Ayetler

Bu Bakara Sûresi'nden sonra gelecek bir sûre var, Âl-i İmran Sûresi. Orada ayet-i kerimede, Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ

وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ (آل عمران:٧)

(*Hüve'llezî enzele aleyke'l-kitâbe minhü âyâtün muhkemâtün hünne ümmü'l-kitâbi ve üharu müteşâbihât*) "O Allah ki, sana kitabı (Kur'an'ı) indirdi. Bu Kur'an-ı Kerim'in içinde bir kısmı muhkem ayetlerdir; onlar kitabın anasıdır, özüdür, aslıdır. Bir kısmı da böyle herkesin kafasının anlayamayacağı, esrârengiz, mânâsı kapalı, örtülü, şifreli ayetlerdir." (Al-i İmran, 3/7)

Bu yahudiler, "Aklımız karıştı. Muhammed'in işini az sanıyorduk, iş çoğaldı, çoğaldı, aklımız karıştı." dediler. Bu ayet, işte bunlar için indi.

Demek ki, bu hadis-i şerifi göz önünde bulunduracak olursak, bu *hurûf-u mukattaa*'ya, sûrelerin başındaki tek tek okunan harflere, rakam değeri olarak değer veren ve bundan da belirli zamanlarda vukù bulacak bazı olayların senesini düşünen insanlar da olmuş. Hattâ Peygamber SAS Efendimiz'in devrinde, onun karşısına gelmişler, Peygamber Efendimiz'e rakamları söylemişler. Peygamber Efendimiz de, "O kadar değil; şu da var, bu da var..." demiş.

Demek ki, böyle bir şeyi red de etmiyor Peygamber Efendimiz. Belki hakîkaten rakam değeri de olabilir. Ama şu da var, şu da var deyince, "Ümmet-i Muhammed'in müddeti sizin sandığınız kadar az değil. Bunların hepsi toplandığı zaman çok büyük rakamlar ediyor." diye ifade etmiş oluyor.

Demek ki, sevgili izleyiciler ve dinleyiciler, Bakara Sûresi'nin, Kûfiyyûn'a göre birinci ayeti, (*Elif, lâm, mîm.*)'dir.

Şimdi bu ayetlerle ilgili çalışmaları yapan alimlerin bir kısmı Kûfiyyûn, Kûfe şehrinde oturan alimler; bir kısmı Basriyyûn, Basra'da oturanlar; bir kısmı Şâmiyyûn, Şam cihetinde oturanlar;

bir kısmı Hicâziyyûn, Hicaz cihetinde oturanlar... Tabii hepsi güzel güzel çalışmalar yapmışlar, görüşlerini, kanaatlerini ortaya koymuşlar. Kur'an-ı Kerim üzerinde tefsir kitapları yazmışlar, ayetler üzerinde fikirlerini beyan etmişler. Onların görüşleri arasında tabii, farklar da olabiliyor. Çünkü incelemelerden başka başka sonuçlara ulaşmış olabiliyorlar.

Kûfiyyûn'un, Kûfeli olan alimlerin kanaatine göre Bakara Sûresi'nin birinci ayeti, (*Elif, lâm, mîm*)'dir. Bu birinci ayet işte bu kadar böyle esrar-ı ilâhiyyeyi ihtiva ediyor. Nice nice mânâlara kapı açma durumunda... Nice nice remiz ve işaretleri taşıyor.

Bunu böyle (*Elif, lâm, mîm.*) diye buyurduktan sonra, ister bu İbn-i Abbas RA'ın dediği gibi, bu ayetlerin her birisi bir kelimeye delâlet etmiş ve "Ben her şeyi bilen Allah'ım!" diye başlamış olsun; ister Esmâ-i Hüsnâ'ya delâlet etsin; birinci ayet-i kerime böyle başlıyor. Bu hurûf-u mukattaa ile başlayan bütün sûrelerde de, bu ayetlerin arkasından Kur'an-ı Kerim'in azametini, önemini ifade eden ibâreler, mânâlar geliyor.

Şimdi böylece, bugünkü konuşmamızda *hurûf-u mukattaa*'yı (*Elif, lâm, mîm.*)'le anlatmış olduk. Bundan sonraki dersimizde inşâallah mütebâkî, geride kalan ayetleri izaha geçeceğiz.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ ، هُدً ى لِلْمُتَّقِينَ (البقرة:٢)

(*Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn*) (Bakara, 2/2) üzerinde inşâallah konuşacağız.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi hayırlı ilimlerle mücehhez eylesin... Kur'an-ı Kerim'i sevip, Kur'an-ı Kerim'i öğrenip, derinliğini anlayıp, ona göre yaşayan, Kur'an-ı Kerim'in emirlerini tutan kullarından eylesin...

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin, Âl-i İmran Sûresi'nin başında demin okuduğum ayetinde de belirttiği gibi, Kur'an-ı Kerim'in anasını, temelini teşkil eden muhkem ayetler var; arada da böyle bizim bilmediğimiz, belki bizden önceki, bizden sonraki asırlara işaretler veren, belki daha başka şifreler taşıyan, ince mânâlar var. İşte bütün bunlar gösteriyor ki, Kur'an-ı Kerim esrârengiz, nice nice olayları, mânâları ihtiva eden, Allah'ın hak kelâmıdır.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, Nazm-ı Celîli'nin esrarına cümlemizi âşinâ eyleyip, Kur'an-ı Kerim'in mânâsını anlayıp, ona uymayı nasîb eylesin... İnşâallah mütebâkî derslerimizde öbür ayetlerin izahına devam ederiz.

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... *Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

08. 12. 1998 - AVUSTRALYA

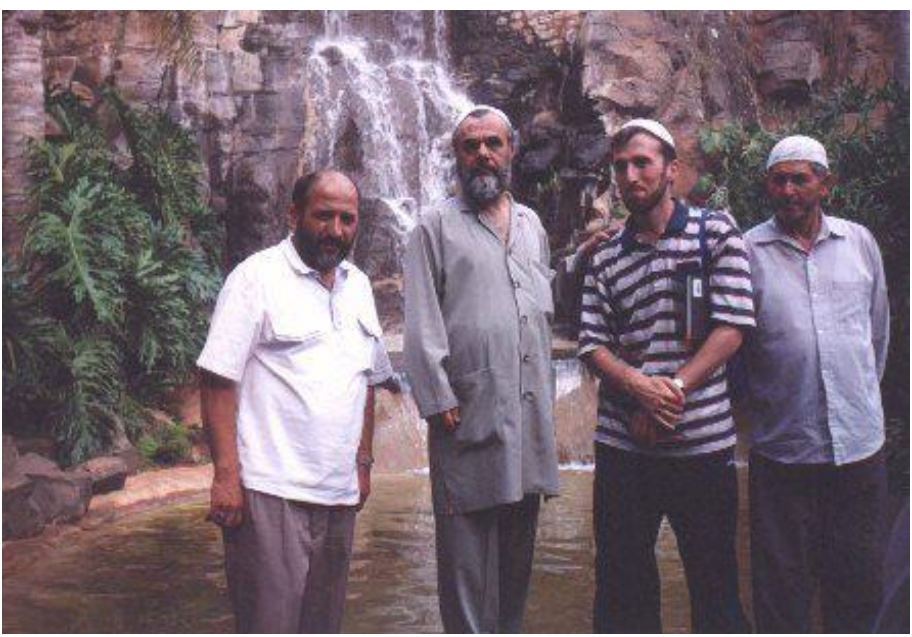

11. KUR'AN-I KERİM TAMÂMEN HİDÂYETTİR

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, ihsanı, ikramı cümlenizin üzerinize olsun... Allah sizi iki cihan saadetine, sevdiklerinizle beraber nâil ve sahib ve mazhar eylesin... Cümlenizi cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

a. Bu Kitapta Hiç Bir Şüphe Yoktur

Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin mübarek kitabı ve biz mü'minlere hitabı Kur'an-ı Kerim'in izahı sohbetlerimize devam ediyoruz. Şimdi Kur'an-ı Kerim'in ikinci sûresi olan Bakara Sûresi'nin ikinci âyetine geldik. Acele etmiyoruz; çünkü, mühim olan konunun anlaşılmasıdır. Evvelki haftalarda Bakara Sûresi'nin önemini, fazîletini, değerini, yüksekliğini anlatmıştık. Geçtiğimiz hafta (*Elîf, lâm, mîm.*) üzerinde açıklamalar yaptık. O birinci ayet-i kerimesiydi.

Şimdi ikinci ayet-i kerimesi olan, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim*:

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ ، هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (البقرة:٢)

(*Zâlike'l-kitâbu lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn*) (Bakara, 2/2) ayet-i kerimesinin izahına tahsis etmek istiyoruz bugünkü konuşmamızı. Allah yardımcımız olsun...

Ayet-i kerimenin güzel anlaşılması için, önce buradaki kelimeleri açıklayalım:

Zâlike; Türkçe'de o veyahut şu mânâsına gelen işaret zamiridir. *Zâ* aslında işaret zamiridir, o demek. Bu muhataba göre, yâni konuştuğumuz insana göre, sonuna muhatap takılarını alır. (*Zâke, zâküm, zâkünne*) gibi muhatabın tekil ve çoğul takılarını alabilir. Bazen arasına *lâmü'l-bu'd* denilen uzaklık ifade

eden lâm girer, *zâke* değil de *zâlike* denilir o zaman Arapça'da. Böyle olunca, biraz daha uzaktaki şeye işaret ediyor gibi bir mânâ çıkar.

Zâ işaret kelimesinin başına, bir de edat-ı tenbih olan *hâ* gelebilir. O zaman, (*Hâzâ*) "İşte bu!" mânâsına gelir.

Demek ki, kelimenin kökü *zâ*'dır. Ama ya başına *hâ* geliyor, *hâzâ* oluyor; ya sonuna *zâke, zâküm* gibi muhatap zamirleri, muttasıl, birleşik zamirler geliyor. Ya da araya bazen bu muttasıl zamirler girerken, doğrudan doğruya gelmiyor da uzaklık ifade eden *lâm* girebiliyor. Yâni, Türkçe bu kelimenin karşılığı o. Yâni, biraz uzaktaki bir şeye işaret ederken, veya gözümüzle görmediğimiz şeye işaret ederken, o deriz ya... Yakındaysa bu deriz, biraz uzaktaysa şu deriz; daha uzaktaysa, görünmüyorsa, o deriz. Burada şu ve o gibi mânâsı var.

Bu ayet-i kerimede ilk kelimedir. Bir cümlenin de öznesidir. Yâni, isim cümlesinin öznesidir. Bunun yüklemi nedir? (*Zâlike'l-kitâb*) "Bu, işte o belli kitaptır." diye burada bir cümle var. Özne ve yüklemden meydana gelen kısa bir cümle var. Bunlar dilbilgisi açıklamaları ama, Kur'an-ı Kerim'in iyi anlaşılması için, bunların da söylenmesi gerekiyor. Çünkü söylenmezse, anlayan iyi anlayamaz. Ayetlerin mânâsını yanlış anlamak da tehlikelidir.

Zâlike mübtedâdır Arapça tabiriyle, Türkçe tabiriyle öznedir. *El-kitâb* da haberdir ama, *elif-lâm*'lı gelmiş. Bunda da bir nükte var tabii. Aslında haber, nekre gelir tabii hallerde. Burada olağanüstü bir nükte olduğundan, *el-kitab* gelmiş. Bu (*Zâlike'l-kitâb*) sözü, "Şu veya o belli kitaptır." demek.

Şimdi tabii, "Bu *zâlike*, *hâzâ* mânâsına gelir." diyen müfessirler, İbn-i Abbas'tan ve diğer sahabe ve tabiinden rivayetlerle delillendirmişler. Bizim Türkçe bakımından ikisi de bize yabancı kelime olduğu için, çok fark etmiyor. Şu veya bu mânâsına da gelir diyorlar onlar. Çünkü; *hâzâ* bu, işte bu demek olur. *Zâlike* de, o mânâya gelir demişler. Birbirleri yerine bu iki işaret sıfatı kullanılır. Yâni *zâlike* yerine *hâzâ*, *hâzâ* yerine *zâlike*; Arap dilinde karşılıklı birisi ötekisinin yerine kullanılır diye, kaideyi de söylemişler.

Bir işaret edilen şey var, ama bu işaret sıfatı değil, işaret

zamiri. Yâni, başlı başına özne. *Zâlike* özne, yâni mübtedâ; *el-kitab* da ma'rife, haber. Yâni, "O bilinen, o ma'ruf, o önemli, o tek, tarifli, mâlûm kitaptır." diye bir cümle.

Şimdi bu *el-kitâb* sözü çeşitli anlamlarda kullanılabilir. Yanımda tabii büyük tefsir kitaplarım yok, diyar-ı gurbette, Avustralya'da her kaynağı bulamıyorum. Türkiye'de bir daire dolusu kitabım varken, burada o kadar araştırma imkânım yok ama, *el-kitab* sözü bazen Allah'ın hükmü, Allah'ın yazgısı mânâsına gelir. Meselâ:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ

مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (البقرة:١٨٣)

(*Yâ eyyühe'llezîne âmenû kütibe aleyküm*ü*'s-sıyâmu kemâ kütibe ale'llezîne min kabliküm lealleküm tettekùn.*) "Ey iman edenler, sizden öncekilere yazıldığı gibi, size de oruç yazıldı." (Bakara, 2/183) *Kütibe*, yazıldı demek. Yazılan şeye *kitâb* derler. Yâni Allah'ın yazgısı, Allah'ın hükmü mânâlarına gelir.

(*El-kitâb*) deyince, *el* belirtme takısıdır. Yâni İngilizce'deki *the* gibi, harf-i ta'rif dediğimiz belirtme takısıdır. O kitap, belli kitap, yâni mâlûm kitap... "Bu, o mâlûm kitaptır." O mâlûm kitaptan muradın, buradaki kitap sözünden muradın Kur'an-ı Kerim olduğunu müfessirler beyan ediyorlar.

Kurtubî Tefsiri, benim çok sevdiğim bir tefsirdir, güzel güzel açıklar. O Kurtubî Tefsiri'nde *el-kitâb*'ın hangi mânâlara gelebildiğine dair on tane kavil olduğunu, bu elimdeki İbn-i Kesir tefsiri kaydediyor ama, hangi açıklamalar yapıldığını sıralamıyor. Kur'an-ı Kerim diyenlere hak veriyor, Kur'an-ı Kerim'den başka anlamları uygun bulmadığını beyan ediyor, bu aynı zamanda hadisçi olan İbn-i Kesir isimli müfessir.

Tabii Zemahşerî de, büyük müfessirlerden. Harezmşahlar diyarında doğmuş, yaşamış, ama sonra gelmiş Medine-i Münevvere'ye yerleşmiş. Onun için, (*Câru'llàh*) "Allah'ın komşusu" lakabını almış. Peygamber Efendimiz'in şehrinde

oturduğundan, *Câru'llàh el-Zemahşerî* adını almış. Onun tefsirinde, "Bu *zâlike*'den murad, o baştaki esrarengiz şifreli (*Elif, lâm, mîm.*) harfleridir." diye beyan ediyor. O zaman, "İşte o esrarengiz şifreler o kitaptır, o kitaptandır." mânâsına geliyor.

Arapça'ya çok dikkat etmek lâzım! Dikkat edilmezse, mânâlar çok iyi anlaşılamaz. Türkçe tercümelerine, açıklamalı tefsir kitaplarına bakıyorum, bazıları yakalayamamışlar mânâları. "Bu o kitaptır" veyahut, "Şu o kitaptır" veyahut "O, o mâlum kitaptır." diye bir cümle bu.

Müfessirler bunun Kur'an-ı Kerim olduğunu beyan ettiklerine göre, başka rivayetleri de uygun görmediklerine göre, mânâsı: "Bu o Kur'an-ı Kerim'dir. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Peygamber SAS Efendimiz'i seçip ona indirmeğe başladığı, yirmi üç senede, olayların akışı içinde sindire sindire, öğrete öğrete indirdiği o kitaptır."

(*Lâ raybe fîhi*) Bu ayetin içindeki ikinci cümlecik oluyor. *Rayb*, şüphe mânâsına; insanın gönlündeki bir konuya karşı tereddüt, pek iyi anlayamama mânâsına bir kelime.

Lâ, nâfiyetü'l-cinstir. Yâni, (*Lâ ilâhe*) dedin mi, "Hiç bir ilâh yok, (*illa'llàh*) ancak Allah var." demek. (*Lâ havle ve lâ kuvvete*) dedin mi, "Hiç bir güç, kuvvet yok; (*illâ bi'llâh*) ancak Allah'ın gücü, kuvveti var." demek. (*Lâ raybe*) "Hiç bir şek, şüphe yok." (*Lâ raybe fîhi*) "Bu kitabın, bu Allah'ın ilâhi kelâmının içinde, hiç bir şek, şüphe yok!"

Tabii bu *fîhi* kelimesinin de biraz açıklanması lâzım! O da hem içinde mânâsına gelir, hem de hakkında mânâsına gelir. Meselâ, Arapça'da derler ki:

هٰذا الكتاب في الطب .

(*Hâze'l-kitâbü fî't-tıb*) "Bu kitap tıp konusundadır."

Yâni, bu hususta hiç şüphe yoktur mânâsına gelebilir. Bu da Peygamber SAS Efendimiz'e de, Kur'an-ı Kerim'e muhatap olan bütün insanlara da bir ilândır ve beyandır. Biliyorsunuz, ayet-i kerimede bildiriliyor:

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ (البقرة:٢٨٥)

(*Âmene'r-rasûlü bimâ ünzile ileyhi min rabbihî*) "Rabbinden kendisine inen ayetlere o Peygamber, bu belirli Muhammed-i Mustafâ, ahir zaman peygamberi inandı; (*ve'l-mü'minûn*) mü'minler de inandılar." (Bakara, 2/285)

Peygamber SAS Efendimiz çok yüksek tabiatlı, çok tabii bir insandı. Mâkul, mantıklı bir insandı. Tabii kendisine olağanüstü bir vazife yüklenildi. Cebrâil göründü, vahiy geldi, Kur'an-ı Kerim indi. O da olayları başlangıcından, ilk karşılaştığı zamanda heyecanla karşıladı. "Acaba bana ne oluyor?.. Acaba bende bir rahatsızlık mı belirdi?" diye düşündü. Öyle olmadığı gün gibi açık, yâni her bakımdan sıhhatli ama, kendisine olağanüstü bir şeyler oluyor.

Hattâ size ilk derslerde anlatmıştım: Peygamber Efendimiz devenin üzerinde seyahat ederken vahiy gelse, deve dayanamaz, dizleri çökerdi. Demek ki, müşahhas, maddî bir takım kuvvetler, etkiler oluyor. Peygamber Efendimiz'e vahiy geldiği zaman, yanında birisi varsa, dizi değiyorsa; dizi parçalanacak gibi, ağırlık altında kalmış gibi olurdu.

Peygamber SAS Efendimiz'e bir ara vahiy gelmedi. *Fetretü'l-vahiy* deniliyor, Cebrâil AS gelmedi. Galibâ evin kenarında bir hayvan ölmüş. Melek tabii, hayvan leşinin olduğu yere filân gelmez. O sebepten gelmemiş. O tereddüt etti, heyecanlandı; "Acaba Rabbime karşı bir kusur mu işledim de, vahiy kesildi?" diye korktu. Bu da, ne kadar tabii olduğunu gösteriyor.

Olağanüstü bir olayla karşılaşınca heyecanlanması, tabii bir davranış… Vahiy kesilince heyecanlanması tabii bir davranış… Ama Allah-u Teàlâ Hazretleri ona her seferinde, bu olayların olağanüstü bir şey olmakla beraber kesin olaylar olduğu; ruhsal bir takım zanlar, tereddütler veyahut hayaller olmadığı hususunda teminat veriyordu.

Burada da o var. Yâni, "Bu Allah'ın kitabıdır; (*lâ raybe fîhi*) bu konuda hiç şek, şüphe yoktur, tereddüde mahal yoktur. Sen vahye mazhar, Allah'ın seçtiği, mübarek yüksek bir insansın, bir peygambersin, bir elçisin, görevlisin! Sana gelen bu şeyler de,

böyle ruhsal bir takım olaylar olarak izah edilecek, olağan, görülen olaylar değildir. Olağanüstü bir şeyle karşı karşıyasın!" gibi burada bir teminat var.

Meselâ, bir ayet-i kerimede Rabbimiz Tebâreke ve Teàlâ buyuruyor ki, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (الحجر: ٩)

(*İnnâ nahnü nezzelne'z-zikra ve innâ lehû lehàfizùn*) "Hiç şüphe yok ki, ben Azimü'ş-şan Kur'an-ı Kerim'i indirdim ve ben koruyacağım." (Hicr, 15/9) Tabii azamet *nun*'u ile söylüyor; "Biz Azimü'ş-şan indirdik, biz koruyacağız." diyor ama, o azamet ifadesidir Arapça'da.

Demek ki, Allah koruyacak ve herhangi bir şekilde bir şeytan, bir mel'un, bir mendebur, bir hàin, bir kâfir zarar veremeyecek; veya unutulmayacak; veya dünyanın çeşitli olayları, sel afeti, zelzele afeti, yangın, şu, bu sonucu yok olmayacak!" diye Allah'ın teminatı var.

Burada da o şey var. Yâni, "Kesinlikle bu Allah'ın kelâmıdır, vahiydir, herhangi bir şey sanılmasın!" mânâsına da düşünülebilir.

Eğer (*fîhi*)'yi "bu konuda" mânâsına tercüme edersek, edebileceğimizi tahmin edebiliyorum; o zaman, "Bu konuda hiç bir tereddüt yoktur." Eğer "içinde" mânâsına tercüme edersek, harfiyyen mânâsı da odur zaten; "Bu kitabın içinde hiç tereddüt edilecek bir nokta yoktur, çünkü hepsi sapa sağlam Allah'ın indirdiği ayetlerdir. Allah'ın koruduğu, koruyacağı bir ilâhi kelâmdır, bir mukaddes kitaptır. Her ayeti hüccettir. Kur'an-ı Kerim dinimizin anasıdır, temelidir, ahkâmın kaynağıdır. Orada bir hüküm olup da, o hüküm hususunda herhangi bir tereddüde, şüpheye mahal yoktur." mânâsına gelir.

Şimdi bu cümlecik ne olur? "İçinde hiç bir şüphenin olmadığı kitaptır işte bu!" demek olur. Veyahut, "Hakkında, Allah'ın kelâmı olduğunda hiç tereddüt olmayan kitaptır." mânâsı olabilir.

Biliyorsunuz, Kur'an-ı Kerim'in yazısının üst kısmına, harflerin üst kısmına bir takım küçücük harfler konulmuştur. Onlar bizim noktalama işaretlerimiz gibidir. *Alâmâtü'l-vakıf* derler. Yâni, "Nerede durulacak? Durulacak mı, durulmayacak mı?" onu gösteren işaretler demektir o işaretler.

Şimdi bu ayet-i kerimede, bu vakıf alâmetlerinden üç noktalı, *muàneka* dediğimiz, *teànuku'l-vakf* işareti var. Yâni, iki vakfın peşpeşe gelmesi olayı var. Bu ne demek?.. Ya birisinde duracaksınız, ya ötekisinde duracaksınız demek.

Bu bilimsel veya mesleki izahtan sonra herkesin anlayacağı şekilde: Bir durak yeri (*fîhi*), bir durak yeri (*rayb*). Alimlerden bu ayeti, (*Zâlike'l-kitâbu lâ rayb, fîhi hüden li'l-müttakîn*) diye okuyanlar olmuş. Yâni, (*Rayb*)'da durup, (*fîhi hüden li'l-müttakîn*)'i bir başka cümlecik sayanlar olmuş. Bir de bizim alıştığımız şekilde, (*Zâlike'l-kitâbu lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn*) diye okumak var. Bu daha doğru görülüyor, bir çok kimsenin kanaati böyle.

Ya birincisinde duracaksınız, ötekisinde durmayacaksınız; ya birincisinde durmayacaksınız, ötekisinde duracaksınız durumu oldu mu, o zaman üç noktalı işaret konur bu iki yere. *Muànaka* derler veya *teànuku'l-vakf* denilir buna. Burada o durum var. İkisinin de mânâsını söyledik.

(*Zâlike'l-kitâb*) "Şu, o mâlûm, mukaddes kitaptır; (*lâ rayb*) şeksiz, şüphesiz." Bir duruşa göre mânâ bu. Öteki duruşa göre: (*Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh*) "Şu o mukaddes kitaptır ki, onda hiç bir şüphe yoktur." Yâni, "Onun mukaddes kitap, Allah'ın kelâmı olduğunda şüphe yoktur; yahut da içindeki ayetlerde, ahkâmda herhangi bir tereddüt konusu yoktur." demek oluyor.

Görüyorsunuz aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler, kelimeler derin derin düşünüldüğü zaman, Kur'an-ı Kerim'in ne kadar ince mânâları olduğu, onlara göre de ne hükümler çıktığı yavaş yavaş seziliyor.

Şimdi bu Kur'an-ı Kerim'de hiç bir şüphe olmadığına dair başka ayetlere de bakarsak, aynı mânâyı başka ayetlerde de görüyoruz. Meselâ, Secde Sûresi'nde bir ayet-i kerime var, bu mânâyı açıkça beyan ediyor. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

الٓمٓ . تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لاَرَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (السجدة:١-٢)

(*Elîf, lâm, mîm. Tenzîlü'l-kitâbi lâ raybe fîhi min rabbi'l-àlemîn.*) "*Elîf, lâm, mîm*. O mâlûm kitabın indirilmesi, tenzili, (*lâ raybe fîhi*) onun içinde hiç bir rayb, şüphe yoktur; (*min rabbi'l-àlemîn*) alemlerin Rabbindendir." (Secde: 32/1-2)

Demek ki bu vahiydir, beşer kelâmı değildir. Kişinin ruhsal bir takım düşünceleri değildir. İç dünyasının, şuurunun olayları değildir. Alemlerin Rabbi Allah'ın kelâmıdır, içinde şek şüphe yok; bu kitap öyle kitaptır. Bu mânâyı, demek ki Secde Sûresi'ndeki bu ayet-i kerime, bize biraz daha geniş kelimelerle beyan ediyor.

b. Müttakîler İçin Hidayettir

Şimdi acaba (*lâ raybe*)'de mi duralım, (*lâ rayb, fîhi hüden li'l-müttakîn*) mi diyelim; (*lâ raybe fih*)'te durup, sonra (*hüden li'l-müttakîn*) mi diyelim?.. Bu konuda İbn-i Kesir diyor ki:

"(*Zâlike'l-kitabu lâ raybe fih, hüden li'l-müttakîn*) diye okumak daha beliğdir. Çünkü eğer *rayb*'de durup da, (*fîhi hüden li'l-müttakîn*) dersek, 'Bu kitabın içinde bir hidayet vardır.' demek olur ki, tamamen hidayettir demekten biraz daha mânâ zayıflamış oluyor. Kuvvetli mânâ, (*fîh*)'te durup (*hüden li'l-müttakîn*) demektir. O zaman, 'Bu kitap tamamen hidayettir, hüdâdır.' demek olur."

Şimdi *hüden* kelimesi, ikinci bir cümlenin öznesi de olur: "Bu o kitaptır ki, bunda hiç şek şüphe yoktur; (*hüden*) hidayettir, hüdâdır, (*li'l-müttakîn*) müttakîler için hüdâdır." diye ikinci bir cümle olur. O zaman Arapça bakımından merfu' olur. Yâni ötre makamında olur, ref makamında olur; na't olarak, yâni sıfat olarak daha önceki kitap kelimesine. Veyahut mansub olur hal olarak; yâni üstün makamında, üstünlüymüş gibi. Çünkü *hüden* kelimesi sonu değişmiyor, i'rab kabul etmiyor. Mahallen mansub olup hal olarak, yâni hidayet olarak.

Şimdi burada Kur'an-ı Kerim için, (*Hüden li'l-müttakîn*) "Hidayettir ama, müttakîler için hidayettir." buyruluyor. Kur'an-ı Kerim'in müttakîler için hidayet olduğunu bildiriyor bu ayet-i

kerime. “Hidayettir, (*li’l-müttakîn*) müttakîler için...” Müttakî kelimesini açıklayacağız, hidayet kelimesi üzerinde de tabii söylenenleri anlatacağız.

Müttakîlere tahsis ediyor. Yani; müttakîler için hidâyettir ne demek?.. *Müttakî* olmayanlar için, aynı vasıfta değildir. Evet böyle, bu mânâ doğru... Çünkü, bu mânâyı başka âyet-i kerîmelerde Mevlâmız açıkça bize bildiriyor. Meselâ başka bir ayette, *bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm:*

قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ، وَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ

وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى (فصلت:٤٤)

(*Kul hüve li’llezîne âmenû hüden ve şifâ’*) “De ki, ey Rasûlüm: O, iman edenler için hidâyettir ve şifâ kaynağıdır.” Hidâyet kaynağıdır, şifâ kaynağıdır Kur’an-ı Kerim. (*Ve’llezîne lâ yü’minûne*) “Ama, inanmayanlara, kâfirlere, müşriklere gelince; (*fî âzânihim vakrun*) onların kulaklarında bir duymazlık, ağırlık vardır. (*Ve hüve aleyhim amâ*) Kur’an-ı Kerim onlar için görünmez. Yâni, onlar kör olduklarından Kur’an’ı göremezler. Görememe söz konusudur.” (Fussılet, 41/44)

Bak, mü’minler için hidâyet olan, kâfirler, müşrikler için *amâ* oluyor; yâni göremeyeceği bir şey oluyor. Çünkü, onlar kör, körlüklerinden dolayı göremiyorlar. Yine bu mânâyı işleyen, bize ifade eden başka bir ayet-i kerime:

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلاَ يَزِيدُ

الظَّالِمِينَ إِلاَّ خَسَارًا (الإسراء:٨٢)

(*Ve nünezzilü mine’l-kur’âni mâ hüve şifâun ve rahmetün li’l-mü’minîn*) “Ben Azîmü’ş-şan...” buyuruyor Allah-u Teàlâ Hazretleri, tabii azamet *nun*’uyla biz ifadesi gibi söylüyor ama, o kendisi vâhid ü ehad, ferd ü samed... “Ben Azîmü’ş-şan Kur’an-ı Kerim’den ayetler indirdim ki, mü’minler için gönüllerine şifadır

ve rahmettir." (İsrâ, 17/82) Mü'minler için şifadır. Gönüllerindeki tereddütlere, sıkıntılara, hüzünlere, üzüntülere, hastalıklara şifadır ve mü'minlere bir rahmettir Kur'an-ı Kerim.

Hakîkaten de şifa olur, maddi şifa da olur. Kur'an okursunuz, hasta adam iyi olur. Her zaman size vaazlarımda anlattığım bir konu:

Sahabeden bir müfreze, çöle görevli gitmişler. Sonra aç kalmışlar, susuz kalmışlar, bir vahâya gelmişler. Çölün ortasında bir kabilenin yerleştiği bir çöl vahâsına gelmişler. Yemek istemişler, içecek istemişler, misafir etseler bizi diye ummuşlar. Adamlar hiç misafirperverlik göstermemiş. Bunlar da vahânın kenarında, o çadırların uzağında yatmışlar. Ne yapsınlar, nereye gitsinler?.. Yatmışlar.

Biraz sonra çadırların arasından bir feryad, bir figan, bir çığlık duyulmuş. Yüzünü örte örte bir cariye kadın gelmiş, demiş ki:

"—Kabilenin reisini azılı, zehirli bir yılan soktu, tedavi bilen var mı içinizde?.."

Sahabeden mübarek bir zât çıkmış,

"—Ben tedavi etmesini biliyorum!" demiş,

Adamın yanına gitmiş. Adamı zehirli yılan sokmuş, yılanı görmüşler, ısırmış, sokmuş. Eli ayağı şişmeye başlamış, ölecek adam. Zehiri de biliniyor, öleceği de biliniyor. Sahabeden o zât, ben tedavisini biliyorum diye gitmiş, sonunda adam iyi olmuş.

Nasıl iyi olmuş, yâni ilaç mı yapmış? Yanında ilaç vardı da onu mu verdi?.. Hayır. Kur'an-ı Kerim'i okumuş sevgili izleyiciler! Kur'an-ı Kerim'i okumuş... Hem de hangi kısmı acaba, sizin bilmediğiniz ayeti mi okudu sizin tahmininize göre?.. Hayır! Hepinizin, hepimizin bildiği Fâtiha Sûresi'ni okumuş, üflemiş. Yılan sokmuş ve ölmeye doğru giden kabile reisine okumuş, üflemiş. Sonra adam iyileşmiş.

Bu neyi gösteriyor?.. Kur'an-ı Kerim'in maddeten de şifâ olduğunu gösteren bir önemli olay... Bak, ilaç almadı, hap yutmadı, panzehir kullanılmadı, iğne yapılmadı, şırınga yapılmadı; ama adam iyileşmeye başladı. Neden?.. Şifayı veren Allah, kudret sahibi Allah... Nasıl peygamberine mucizeleri ihsân ediyorsa, evliyasına da keramet ihsân ediyor. Kur'an-ı Kerim'i

okuyor, karşısındaki adam iyi oluyor. Neden?.. Her şeyi yapan Allah olduğu için. Mukadderât, takdir Allah'ın olduğu için...

Sonunda adam iyi olunca, bir sürü hediyeler vermiş. Koyunlar, kuzular, artık kabilede ne gibi yiyecek, içecek varsa, onlardan vermişler. Onlar da bunları almışlar, götürmüşler.

Okuyan şahıs, yolda bir kere hiç kimseyi dokundurtmamış hediyelere:

"—Bunlara dokunmayın, ben bunların iyi bir şey olduğundan tereddütteyim. Çünkü ben bunları Kur'an okuyarak aldım, Kur'an okuyup almak İslâm'da doğru değil. Onun için dokunmayın, belki helâl değildir." demiş.

Gelmişler Peygamber SAS Efendimiz'e olayı anlatmışlar. Peygamber Efendimiz SAS, onların bu işi Kur'an'ı satmak için yapmadıklarını, Allah rızası için yaptıklarını; yâni olayların tabii geliştiğini, bir istismar, sömürü, Kur'an'ı satma filan gibi bir şey bahis konusu olmadığını düşünerek, "Bir mahzuru yoktur!" demiş. Onların gönülleri mutmain olsun diye, o hediyelerden kendisi de almış.

Kur'an-ı Kerim'in maddeten de şifa olduğunu anlatmak istiyorum. Yâni bazen bir insan hasta oluyor, Kur'an-ı Kerim okunuyor, doktorların ümitsiz dediği, artık çare yok dediği insanlar şifa buluyor. Bu da görülen bir şey… Yâni, mânevî şifadır. Tamam, okuyorsun, üflüyorsun, adam ruhsal bakımdan rahatlıyor... filân. Bu işin materyalist izahı. Bunun mânevî izahında, maddi şifa da vardır, mânevî şifa da vardır.

Kur'an-ı Kerim ayetleri içinde, "Biz insanlara şifa olan ve mü'minlere rahmet olan ayetleri indiririz ama, (*Ve lâ yezidü'z-zàlimîne illâ hasarâ*) "Aynı ayetler zalimlerin, kâfirlerin, müşriklerin hüsranını daha ziyade arttırır." buyruluyor. (İsrâ, 17/82)

Yâni, adamlar dinledikçe kudururlar, dinledikçe azarlar. O ayetler onlara tesir etmez. Neden?.. Kur'an-ı Kerim'in böyle bir özelliği olduğundan. Mü'minlere şifâ oluyor, rahmet oluyor da, kâfir oldu mu, ondan istifade edemiyor kâfir. Aksine hıncı, gayzı, kini artıyor aziz ve sevgili kardeşlerim!

Başka ayet-i kerimeler de var. İkna olduğunuz için, onları

anlatmayalım!

c. Müttakîler Kimlerdir?

(*Hüden li'l-müttakîn*) "Müttakîler için hidayettir." ne demek; zaten adamlar müttakî?.. Bazı kimseler demişler ki: (*Nûran li'l-müttakîn*) "Müttakîler için bir nurdur. Yâni içlerini, dışlarını nurlandırır, yollarını aydınlatır, akıllarını aydın eder." filan mânâsına gelebilir.

(*Hüden li'l-müttakîn*)'i İbn-i Abbas RA şöyle izah ediyor:[78]

هم المؤمنون الذين يتقون الشرك بي ويعملون بطاعتي.

(*Hümü'l-mü'minûne*) "Bu müttakîler mü'min kimselerdir; (*ellezîne yettekùne'ş-şirke bî ve ya'melûne bi-tàatî*) bunlar bana şirk koşmaktan sakınıp da bana ibadeti, tàati güzel icra eden kimselerdir." mânâsına gelir diye, İbn-i Abbas RA böyle açıklamış. Yâni *müttakî*, sakınan demek, *vikàye* kökünden geliyor. *Vikàye*, korunmak demek. *İttekà-yettakî*; insanın kendi kendisini koruması demek. Yâni, neden korunan insanlar bunlar?.. Şirkten korunan, ibadet ve tàati yapan insanlar. İşte onlar için hidayettir. Yâni has mü'min, kusursuz, hatalı olmayan mü'min mânâsına.

Buna benzer izahları başka alimler de yapmışlar:

الذين يحذرون من الله عقوبته في ترك ما يعرفون من الهدي ،

ويرجون رحمته في التصديق بما جاء به.

(*Ellezîne yahzerûne mina'llàhi ukùbetehû*) "Allah'ın kendisine ceza vermesinden hazer eden, korkan; (fî terki mâ ya'rifûne mine'l-hüdâ) eğer hidayetten bildikleri şeyi yapmazlarsa, namaz kılmazlarsa, oruç tutmazlarsa, hacca gitmezlerse, zekât vermezlerse vs... o zaman tabii Allah ceza verir diye korkanlar,

[78] Taberî, *Tefsir*, c.I, s.233, no:266; İbn-i Abbas RA'dan.

hazer edenler; (*ve yercûne rahmetehû fi't-tasdîkı bimâ câe bihî*) ve Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin emirlerini tutarlarsa, rahmetlerine ereceklerini umanlar." Böyle sakınmalı, ümitli, korkulu, havf ü recâlı mü'minler. Tabii bu korkmak da, ümit de hep imandan oluyor. Onlara hidayettir.

Hasan-i Basrî RA, tabiinin serverlerinden:

اتقوا ما حرم الله عليهم ، وأدوا ما افترض عليهم.

(*İttekav mâ harrama'llàhu aleyhim*) "Allah'ın kendilerine haram kıldıklarından etek çekip sakınmış; (*ve eddû me'fterada aleyhim*) kendilerine Allah'ın emrettiklerini de yaparak emri ifâ etmiş, emri yapmamak durumuna düşmemiş kimselerdir." diye, bu sakınanların kimler olduğunu beyan etmiş oluyorlar.

Bazı alimler de, biraz daha bizim hoşumuza gidecek geniş bir tanıtım yapmışlar bu müttakîler kimlerdir meselesinde, demişler ki:

الذين يجتنبون كبائر الاثم.

(*Ellezîne yectenibûne kebâire'l-ism*) "Günahların büyüklerinden sakınabilen, çekinebilen, ictinâb edebilen kimselerdir."

Bunu niye böyle tarif etmiş, bu niye bize biraz daha ümit verici oluyor sevgili izleyiciler ve dinleyiciler?.. Çünkü, biz àciz, nâçiz, zavallı kullar, mü'min olduğumuz halde hep hata işleriz, hep ayağımız sürçer. Mü'miniz ama, mü'min olduğumuz halde, bilerek bilmeyerek, şeytana uyarak, nefse kapılarak hatalar işleriz sabahtan akşama...

Aziz Mahmud-u Hüdâî Efendimiz'in, evliyâullahtan o mübarek, kutbü'l-aktàb o zât-ı muhteremin beyan ettiği gibi:

"*—Her dem hatâdır kârımız.*"

İşimiz her nefeste hatalılık... Bakışımız, oturuşumuz, konuşmamız hatalı olabilir. İnsan hata etmeyeyim dedikçe de hataları yapabiliyor.

Mü'min hata etmeyen insan mıdır?.. Hayır, hatasız kul olmaz. Mü'min nasıldır?.. Hata etmemeye çalışan, hata ettiği zaman da, hatasını anladığı zaman da pişman olup, tevbe eden insandır.

Yâni, İslâm tabiat dini. Öyle olağanüstü, hayalî, farazî, nazarî tarifler yapmıyor. İşte insanoğlu, hatası ve sairesi de olur ama, "Büyük günahlardan kaçınan müttakîdir." diye, bu biraz daha bizim hayatımıza, tavrımıza, halimize uygun oluyor.

Bazıları da demişler ki: "Bu müttakîlerin mânâsı zâten ayetlerin devamı... Yâni, bu Bakara Sûresi'nin şimdi bu ikinci ayeti ve bundan sonra gelen ayet-i kerimeler müttakîlerin kimler olduğunu, onların evsafının, işlerinin, amellerinin neler olduğunu zaten açıklıyor. İşte müttakîler onlardır." demişler.

Evet, Kur'an-ı Kerim'de müttakîlerin neler yaptıklarını sıralayarak anlatan ayet kümeleri de vardır. Meselâ:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنْ النَّاسِ ، وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (آل عمران:١٣٤)

(*Ellezîne yünfikùne fi's-serrâi ve'd-darrâi ve'l-kâzımîne'l-gayza ve'l-àfîne ani'n-nâs, va'llàhu yuhibbü'l-muhsinîn.*) [O takvâ sahipleri ki bollukta da, darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar, insanların kusurlarını affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever.] (Âl-i İmran, 3/134) ayet-i kerimesi gibi bazı ayet kümeleri, peş peşe gelen ayetler, müttakî kelimesinin geçtiği ayetlerden sonra gelen bazı ayetler, müttakîlerin kimler olduğunu açıklar. Oralardan da, tarifler ortaya kesin olarak çıkabiliyor.

Burada da, (*hüden li'l-müttakîn*)'den sonra gelen, önümüzdeki haftalar inşâallah, Allah sağlık, afiyet verirse söyleyeceğimiz, dinleyeceğimiz, "Bakara Sûresi'nin 3, 4 ve 5. ayet-i kerimelerinde evsafı anlatılan insanlardır müttakîler." diye de izah etmişler.

Peygamber SAS Efendimiz'in bu konudaki hadis-i şeriflerine gelince, İmam Tirmizî ve İbn-i Mâce rivayet etmişler ki, Peygamber SAS Efendimiz müttakî kullar hakkında şöyle

buyurmuş, sevgili izleyiciler:[79]

لاَ يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ ، حَتَّى يَدَعَ مَا لاَ بَأْسَ بِهِ

حَذَرًا مِمَّا بِهِ بَأْسٌ (ت. ه. عن عطية السعدي)

(*Lâ yeblüğu'l-abdü en yekûne mine'l-müttakîn, hattâ yedea mâ lâ be'se bihî hazeren mimmâ bihî be's.*) *Sadaka rasûlü'llàh.*

Ne demek bu hadis-i şerifin mânâsı?.. Peygamber Efendimiz, müttakîler hakkında bize biraz açıklama yapmış oluyor bu hadis-i şerifinde:

(*Lâ yeblüğu'l-abdü en yekûne mine'l-müttakîn*) "Kul müttakîlerden olma derecesine ulaşamaz, müttakî sıfatını Allah indinde hak edemez, hakîkî müttakîler sınıfına, safına giremez, o zümreden sayılamaz... Ne yapmadıkça?.. (*Hattâ yedea mâ lâ be'se bihî*) Mahzuru olmayan şeyi terk etmedikçe..."

"—Mahzuru olmayan şeyin, günahı yok zaten; onu niye terk etmesi isteniyor?"

(*Hazeren mimmâ bihî be's*) "Mahzuru olan şey olabilir korkusuyla, mahzurlu olmayan şeyden bile çekinecek duruma gelirse bir kul, yâni ihtiyat ederse, 'Acaba bu yaptığım doğru değil mi?' diye, o mahzursuz şeyden bile korku üzere olan bir duruma gelirse; o zaman Allah'ın müttakî kulları zümresine girer."

Demek ki, müttakî kullar şüpheliden bile kaçınır, vera' sahibi olur. Şüphelinin yanına bile yanaşmaz. Çünkü hadis-i şeriflerden biliyoruz ki, hududa yaklaşan, tam sınırda yürüyen bazen sınırı geçiverir, yasak bölgeye ayağı girmiş olur. Cezayı hak edebilir. Bu hadis-i şerifi böylece, müttakî kelimesinin açıklanmasında

---

[79] Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.634, no:2451; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1409, no:4215; Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.355, no:7899; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.17, s.168, no:446; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.II, s.178, no:592; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.52, no:5745; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.335, no:10602; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.176, no:484; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.74, no:909; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.151, no:7788; Atıyye es-Sa'dî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.193, no:5642; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVII, s.8, no:17411.

hatırımızda bulunduralım!

Bir başka rivayet de Muaz ibn-i Cebel RA'dan. Şöyle:[80]

يحبس الناس يوم القيامة في بقيعٍ واحد ، فينادي منادٍ :
أين المتقون ؟ فيقومون في كنفٍ من الرحمن ، لا يحتجب
الله منهم ولا يستتر.

(*Yuhbesu'n-nâsü yevme'l-kıyâmeti fî bakîin vâhid*) "Kıyamet gününde kullar bir geniş mıntıkada tutulurlar, hapsedilirler. 'Burada durun bakalım!' diye hepsi bir yerde durdurulurlar. Kıyamet gününde insanlar izdihamlı; bütün ahali, gelmiş, geçmiş, gelecek, bizim bildiğimiz, bilmediğimiz insanların hepsi bir yerde, bir arazide hapsedilip, burada duracaksınız diye, mevkıf denilen mahşer yerinde durdurulurlar."

Sonra, (*Feyünâdî münâdin eyne'l-müttakùn*) "Bu arada bir çağırıcı, bir nidâ edici, bir seslenici şöyle nidâ eder: 'Müttakîler neredeler?' diye seslenir." Tabii bu sesi bir melek de söylemiş olabilir. "Neredeler, müttakîler çıksın ortaya!" diye Allah-u Teàlâ Hazretleri de emretmiş, buyurmuş olabilir. Ondan bir ses gelmiş olabilir.

(*Feyekùmûne fî kenefin mine'r-rahmân*) "Ve onlar Cenâb-ı Mevlâ'nın yanına gelip ayakta dururlar. Yâni müttakîler o kalabalığın arasından ayrılıp, Cenâb-ı Mevlâ'nın huzuruna gelip, dizilip, dururlar. (*Lâ yahtecibu'llàhu minhüm*) Allah onlardan cemâlini gizlemez, (*ve lâ yestetir*) ve kendisini perdelemez. Yâni âşikâre Rablerini görürler."

Neden?.. Bir ikram bu... Cemâlini göstermesi, Cenâb-ı Hakk'ın onlardan gizlenmemesi. Çünkü Cenâb-ı Hak cemâl sahibidir. Cenâb-ı Mevlâ'nın vech-i pâkini seyrandan daha büyük zevk, sefâ

[80] İbn-i Ebî Hàtim, *Tefsir*, c.I, s.16, no:60; Muaz ibn-i Cebel RA'dan.

ve nimet ve ikram mı olur? "Onlardan cemâlini setretmez, gizlemez, perdelemez, aşikâre Rabbü'l-İzzet'i görür vaziyette, öyle el pençe divân, Rablerinin huzurunda dururlar." diye böyle Peygamber Efendimiz bildirmiş. Muaz ibn-i Cebel de etrafındakilere bunu anlatmış. Ondan duyan bir kimse naklediyor:

قلت: من المتقون ؟ قال: قومٌ اتقوا الشرك وعبادة الأوثان ،
وأخلصوا لله العبادة ، فيمرون الى الجنة (ابن أبي حاتم عن
معاذ بن جبل)

(*Kultü: Meni'l-müttekùn?*) "Müttakîler kimlerdir?" diye sordum. Çünkü, "Kim bu çağırılan müttakîler, kim Allah'ın böyle iltifatına mazhar olan mübarekler diye, nasıl insanlar, ne yaparlar böyle müttakîler?" diye sormuş.

(*Kàle: Kavmün ittekavü'ş-şirke ve ibâdete'l-evsân*) "Onlar şirkten sakınmış, putlara tapmaktan kaçınmış insanlardır. (*Ve ahlesù li'llâhi'l-ibâdeh*) İbadet ve kulluğu sırf Allah'a yapmaya tahsis etmişlerdir; yâni Allah'a şerik, nazîr koşmuyorlar. (*Feyemurrûne ile'l-cenneh*) Ve bunlar, Allah'ın dâveti ve lütfu üzere cennete geçer giderler."

Demek ki, mahşer halkı bir kalabalık, izdihamlı yerde hapsedilmiş, sıkışık durumdayken, "Gelsin bakalım müttakîler, neredeyse çıksınlar ortaya!" diye Cenâb-ı Rabbü'l-İzzeh onları çağırıyor ve onları cennete öncelikle sokuyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlemizi böyle müttakîlerden eylesin... Yâni Allah'tan gayriye boyun eğmeyen, tapmayan, şirke küfre girmeyen, gizli şirke, aşikâre şirke, riyâya, tabasbusa yanaşmayan, has, hàlis müslümanlardan, böyle hakîkî müslüman müttakîlerden olmayı Allah cümlemize nasib ve müyesser eylesin...

Hidayet tabii biliyorsunuz, Fatiha Sûresi'nde de geçiyor:

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ (الفاتحة:٥)

(*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*.) "Bizi sırat-ı müstakîme hidâyet eyle!" (Fâtiha, 1/5) diyoruz. Hidayetin ne olduğunu, (*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*)'in izahında söylemiştik.

Şimdi, Kur'an-ı Kerim'in birinci sayfasında Fatiha var. (*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*) ayeti orada gözümüzün önünde... Cevabı da hemen karşı sayfada... Müttakîlerin kimler olduğu, sırat-ı müstakîmde yürüyenlerin kimler olduğu, hidayet erbâbının kimler olduğu hemen orada açıklanıyor. Ne kadar birbirleriyle münasebetli, nasıl hemen cevabı karşı sayfada yazılmış durumda Kur'an-ı Kerim'de...

Şimdi tabii hidayet ne mânâlara gelir? Böyle umumî mânâsıyla (*hüdâ*) denildiği zaman, (*hüden*) denildiği zaman ne mânâya gelir?..

ما يقر في القلب من الإيمان .

(*Mâ yakırru fi'l-kalbi mine'l-îmân*) Yâni, "İnsanın gönlüne yerleşmiş olan imana, *hüden* denir." Tabii bu Allah'ın verdiği bir şeydir.

Biliyorsunuz, bu imanı, bu hidayeti Allah-u Teàlâ Hazretleri edepsiz kullara vermiyor. Veren Allah'tır. Nitekim:

إِنَّكَ لاَتَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ (القصص:٥٦)

(*İnneke lâ tehdî men ahbebte*) "Sen istediğini hidayete erdiremezsin, (*ve lâkinne'llâhe yehdî men yeşâ'*) bilakis Allah dilediğine hidayet verir." (Kasas, 28/56) buyurmuş Peygamber Efendimiz'e. Yani, "Ey Rasûlüm, sen böyle 'Şu müslüman olsun, bu müslüman olsun, amcam Ebû Tàlib müslüman olsun...' diye herkesin iyi olmasını istiyorsun ama, sen istediğini hidayete erdiremezsin! Allah seçecek, lâyık olana hidayeti verecek; edepsize, lâyık olmayana da hidayeti vermeyecek!" diye bildiriyor.

Sonra:

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ (البقرة:٢٧٢)

(*Leyse aleyke hüdâhüm ve lâkinna'llâhe yehdî men yeşâ'*) "Herkesin hidayeti senin üzerine vazife değil. Allah dilediğine hidayet eder." (Bakara, 2/272) Sen tebligatını yap, ayetlerini oku! İnanan, edebini takınan, boynunu büken ve kulluğunu bilene Allah hidayet verecek, ötekilere vermeyecek.

مَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ (الأعراف:١٨٦)

(*Ve men yudlili'llâhu felâ hâdiye lehû*) "Kim Allah tarafından saptırılmışsa ceza olarak, ona kimse hidayet veremez." (A'raf, 7/186)

مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ، وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا (الكهف:١٧)

(*Men yehdi'llâhu fehüve'l-mühted*) "Allah'ın hidayet verdiği, hidayeti bulmuş kişidir. (*Ve men yudlil felen tecide lehû veliyyen mürşidâ*) Ceza olarak dalâlete saptırdığı kişiyi de, kimse ahbaplık edip, irşad edip doğru yola çekemez." (Kehf, 18/17)

Demek ki, bildirmek lâzım, tebliğ etmek lâzım! "Ey Rasûlüm sen tebligatını yap! Ben gönülleri bilen, alemlerin Rabbi, niyetleri bilen, içinde düşündüğü duyguları, düşünceleri, hesapları bilen Mevlâları olarak, onların hesabına göre, onlara layık olan muameleyi yaparım. Hidayete lâyık iseler, hidayet ederim. Hidayete lâyık değillerse, edepsizliklerinin cezalarını çekerler. Sonra da pişman olurlar ama, iş işten geçmiş olur."

Demek ki, böyle bu mânâya geliyor hidayet. Yâni insanın gönlünde hasıl olan iman mânâsına. Bazen de hakkı söylemek mânâsına, açıklamak mânâsına, hakka davet etmek, yol göstermek mânâsına kullanılır. Meselâ:

إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ (الرعد:٧)

(*İnnemâ ente münzirün ve li-külli kavmin hâd.*) "Sen sadece ihtar edici, ikaz edicisin; her kavmin böyle ikazcısı, hakkı açıklayıcısı vardır." (Ra'd, 13/7)

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ (فصلت:١٧)

(*Ve emmâ semûdü fehedeynâhüm*) Kur'an-ı Kerim'in siyakı içinde, bu misaller arasında Semud Kavmi'ni hani hatırla! (*Fehedeynâhüm*) biz onlara irşad ettik, hakkı gösterdik, açıkladık. (*Fe'stahabbu'l-amâ ale'l-hüdâ*) *Amâ*'yı *hüdâ*'ya, körlüğü hidayete tercih ettiler, kör olmayı tercih ettiler. Yâni imana gelmediler, kör olmalarının cezasını çektiler." (Fussilet, 41/17) mânâsına geliyor.

d. Takvâ Nedir?

Aziz ve sevgili kardeşlerim bir de çok defalar söylediğim, takvâyı güzel tarif eden misali söyleyelim. Bazı kitaplarda gördüm, isim yanlışlığı yapmışlar, onu da düzeltelim:

Biliyorsunuz, Ömer ibni'l-Hattab RA Aşere-i Mübeşşere'den, ikinci halife, Hazret-i Ömer RA... Allah cennette buluştursun...

إن عمر بن الخطاب رضي الله عنه سأل أبي بن كعبٍ عن التقوى ، فقال له: أما سلكت طريقًا ذا شوكٍ ؟ قال: بلى. قال: فما عملت ؟ قال: شمرت و اجتهدت. قال: فذٰلك التقوٰى.

(*Seele übeyye'bne kâ'bin ani't-takvâ*) Hazreti Ömer gibi ashabın güzidelerinden bir mübarek bahadır, babayiğit, Übey ibn-i Kâ'b'a "Takvâ nedir?" diye sordu. Yâni, "Müttakîlik nedir, bu müttakî insanların sahip olduğu takvâ denilen şey nedir?" diye sordu.

Niye soruyor?.. O da Arap, ötekisi de Arap... İkisi de Arapça'yı

biliyorlar. İkisini de mâlûmu odur ki, *vikàye* kökünden geliyor, korunmak demek. Ama nasıl bir şey bu, niye soruyor bunu?.. Yâni "Müttakî bir insan olmam için ne yapmam lâzım? Nasıl davranırsam öyle olmuş olurum?" mânâsına sormuş oluyor.

Übey ibn-i Kâ'b... Şimdi bir yerde okudum, bayağı bir tefsir kitabında, hem de ciddî böyle üniversite hocalarının filan neşrettiği bir kitapta. Tabii yanılmayan, şaşırmayan bir insan olmaz. Arapça kitapları okurken, bazen karıştırmalar olabiliyor. Kâ'bu'l-Ahbâr'a sordu diyorlar. Hayır, Hazreti Ömer Kâ'bu'l-Ahbâr'a sormadı; Übey ibn-i Kâ'b'a sordu. Übey ibn-i Kâ'b Kur'an-ı Kerim heyetinden, Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bilen, ilmi yüksek bir zât-ı muhterem; ona sordu. Saygın bir kimse olarak Übey ibn-i Kâ'b'a sordu. Yâni, o sondaki Kâ'b'dan, Kâ'bu'l-Ahbâr sanmışlar. Onu da düzeltmiş olalım ki, o kitapları okuyanların hatırında yanlış kalmasın.

Şimdi, Hazret-i Ömer gibi bir güzide şahıs, bir gerçeği öğrenmek için bir başka güzide şahsa soru sorabiliyor. Evet İslâm'da öğrenmek için soru sormak sevaptır, ayıp değildir; bilmiyorsa sormak lâzım. Soran insan soru sorsun diye Peygamber Efendimiz teşvik de ediyor. Hem soran insan sevap kazanır; hem cevap veren insan hayrı, hakkı öğrettiği için sevap kazanır; hem de bu arada dinleyenler istifade etmiş olurlar.

Ama tabii sorunun da laubâli, gelişi güzel, abuk sabuk, düşüncesizce, her konuda olmaması lâzım! O zaman da tabii, onun da cezası var. O da ayrı bir edep. Yâni soru sormanın da adabı vardır, yeri vardır, usulü vardır. Herkes güzel soru da soramaz, güzel soruyu güzel insanlar sorar. O da bir soru sorma sanatı diyelim, ince bir sanattır.

Übey ibn-i Kâ'b RA ona dedi ki: (*Emâ selekte tarîkan zâ şevkin*) "Sen dikenli bir yola hiç girmedin mi?.."

Şevk, *kef* ile diken demek. *Şavk* olursa, *kaf* ile olursa mânâ değişir. Türkçe'de ikisi de aynı yazılır, anlaşılmaz. Halbuki aslında eskiler şavk derlerdi, şevk demezlerdi. Biz yeni Türkçe'de şevk yapmışız. *Kef* ile *kaf*'ın da farkını ayıracak bir işaret yok. Buradaki *şevk kef* ile, yâni diken demek. Eğer *kaf* ile olsaydı, *şavk* olsaydı; o zaman o iştiyak duymak, arzu duymak mânâsına

gelirdi. Şevklendim, şevk duydum filan diye kullandığımız kelime olurdu.

Hazret-i Ömer, "Takvâ nedir?" diye soruyor. Übey ibn-i Kâ'b da, "Sen dikenli, diken sahibi bir yola hiç girmedin mi?" diye soruyla cevap veriyor. Bu ne demek?.. Aklına iyice yerleşsin diye, soruyu soruyla karşılıyor. Nükteli cevap verecek de onun için. "Dikenli bir yola girmedin mi sen?" diye, misal vermek istiyor.

(*Kàle: Belâ*) Hazreti Ömer, "Evet, girmez olur muyum, girdim. Dikenli yola girdim. Çölde gittiğim yerlerde bazen çok dikenli yollar oluyor, öyle yola girdim." dedi.

(*Kàle: Femâ amilte?*) "O dikenli yola girdiğin zaman ne yaptın?" dedi bu sefer Übey ibn-i Kâ'b. Soruya devam ediyor yâni. Hazreti Ömer cevap veriyor:

(*Şemmertü ve'ctehedtü*) *Şemmere-teşmir*, eteklerini toparlamak demek. Demek ki, elbisesine dikenler takılmasın diye, şöyle elbisesinin eteğini toparlamış olduğunu söylüyor Hazreti Ömer. (*Ve'ctehedtü*) "Gayret ettim. Dikenler batmasın, bir yerime isabet etmesin diye sakınmaya dikkat ettim." diyor.

(*Kàle*) Dedi ki Übey ibn-i Kâ'b: (*Fezâlike't-takvâ*) "İşte öyle yapmak, takvânın ta kendisidir."

Bakın burada da bir cümle var. Tıpkı bu cümle demin *zâlike el-kitâbu*, *zâlike'l-kitab* gibi bir cümle. (*Fezâlike et-takvâ*) "İşte bu takvânın ta kendisidir." Öyle yapman yâni takvâ işte odur, asıl takvâ odur. Yâni, bir insan dikenli bir yola gittiği zaman, nasıl dikenler eteklerine takılmasın diye eteklerini topluyorsa, nasıl ayaklarına batmasın diye dikkat ediyorsa, nasıl tüm gayreti gösteriyorsa; müslüman da Cenâb-ı Hakk'ın yolunda yürürken dikkat edecek, tüm gayretini sarf edecek.

Dikenler ne demek yâni, hak yolda?.. Günahlar demek. Günahlara bulaşmayacak, haramlara yanaşmayacak, onlardan sakınacak. İşte güzel bir anlatım… Übey ibn-i Kâ'b RA'ın Hazreti Ömer'e anlattığı böyle nükteli bir şey.

Allah-u Teàlâ böyle tüm gayretimizle haramlardan, günahlardan sakınıp müttakîlerden olmayı cümlemize nasib eylesin...

e. Sàliha Bir Hanımın Kıymeti

İbn-i Mâce isimli meşhur hadis aliminin —Rh.A, Allah çok rahmet eylesin bu alimlere, şefaatlerine erdirsin— Ebû Ümâme RA'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber Efendimiz bir söz buyurmuş, yine bu takvâ ile ilgili. Onu da söyleyeceğiz, sohbetimizi böylece tamamlamış olacağız sevgili dinleyiciler ve izleyiciler! Buyurdu ki Peygamber Efendimiz:[81]

مَا اسْتَفَادَ الْمُؤْمِنُ بَعْدَ تَقْوَى اللَّهِ ، خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ ؛

إِنْ نَظَرَ إِلَيْهَا سَرَّتْهُ ، وَإِنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ ، وَإِنْ أَقْسَمَ عَلَيْهَا أَبَرَّتْهُ ،

وَإِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ (ه. عن أبي أمامة)

(*Me'stefâde'l-mer'u ba'de takva'llàhi hayran lehû min zevcetin sàlihah; in nazara ileyhâ serrethu, ve in emerahâ etàathü, ve in akseme aleyhâ eberrethü, ve in gàbe anhâ nasahathü fî nefsihâ ve mâlihî.*) *Sadaka rasûlü'llàh, fî mâ kàl, ev kemâ kàl.*

Bu hadis-i şerifle sohbetimizi tamamlıyoruz. Ne demek?.. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki:

(*Me'stefâde'l-mer'u ba'de takva'llàh*) "Kul, kişi Allah'tan korkmaktan sonra, Allah'tan sakınmaktan sonra, yâni müttakî kul olmaktan sonra, takvâ sahibi olmaktan sonra, (*hayran lehû min zevcetin sàlihah*) sàliha ve dindar, àbid, zâhid, iyi bir müslüman kadından daha kıymetli, [kendisi için daha hayırlı] bir şeyden istifade etmedi." Yâni, "Bir insanın en kıymetli varlığı takvâdır; ondan sonra en kıymetli şey sàliha bir zevcedir." diyor. Tabii, sàliha zevcenin de vasıflarını sayıyor, onları da açıklayacağım.

---

[81] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.596, no:1857; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.222, no:7881; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.304, no:20605; Ebû Ümâme RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XVI, s.266, no:44410; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.1185, no:2188.

Anlıyoruz ki, bir insanın en çok sahip olmaya gayret etmesi gereken, en istifade edeceği şey takvâdır. En çok ondan istifade eder. Neden? Allah'ın rahmetine erer. Kur'an-ı Kerim kendisine açılır. Kur'an-ı Kerim'in esrarına aşinâ olur, nimetlerinden istifade eder. Ahirette Allah, "Nerede müttakîler? Gelsin bakalım huzuruma!.." dediği zaman, Allah'ın yanına varır, cemâlini görür; cennetine evvelce girer, ebedi saadetine erer. Ne güzel!.. Yâni en önemli şey, kul için en istifadeli şey takvâdır.

(فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى (البقرة:١٩٧

(*Feinne hayra'z-zâdi't-takvâ*) "Yol azıklarının, ahiret yolculuğunun yol azıklarının en hayırlısı takvâdır." (Bakara, 2/197)

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler! Hepimiz, *takvâ* nedir öğrenelim ve *takvâ* denilen şeye sahip olalım! Bak, Hazret-i Ömer bile sormuş. Nice nice ashab ve tabiîn birbirlerine, "Takvâ nedir, müttakî kimdir?" diye sormuşlar. Bunu özledikleri için, buna sahip olmak istedikleri için...

Ben de düşündüm aziz ve sevgili izleyiciler; "Türkçe'de takvâyı güzelce, bilimsel olarak anlatan bir kitap yazsam!" diye düşündüm. Sonra üniversiteden bir genç ilim adamı kardeşimizin, takvâ üzerine doktora yaptığını öğrenince, "Aman ilgi kurun bu kardeşimizle!" dedim. Kurdular, onun doktora tezini bastık ki, takvâyı bilimsel olarak anlatıyor. Bizimkiler de, yâni ihvânımız, kardeşlerimiz de okusunlar, bilsinler de müttakî kul olsunlar diye, o kitabı yayınevimiz bastı.[82]

Kardeşlerimiz aldılar, inşâallah okumuşlardır. Okumayanlar da, o takvâ ile ilgili kitabı alsınlar, takvâ nedir öğrensinler ve mûcebince amel etsinler!.. Kuru bilginin faydası yok; öğrendikten sonra uygulasınlar, müttakî kul olsunlar da, hem dünyada hem ahirette hayırlara ersinler...

[82] *Kur'an'a Göre Takvâ*, Dr. Lütfullah Cebeci, Seha Neşriyat, İstanbul, 1985.

Demek ki, insanın birinci istifade edeceği şey takvâ imiş, ondan sonra da sàliha bir zevceymiş, yâni dindar bir hanımmış. O sàliha zevcenin vasıflarını şöyle sayıyor Peygamber Efendimiz:

(*İn nazara ileyhâ serrethu*) "Yüzüne baksa, efendisini sevindirir." Yâni, "Bak, benim hanımım ne güzel, ne dindar!.. Ne güzel başını örtmüş, ne kadar hanımefendi, ne kadar mâsum, ne kadar temiz!.." diye sürur verir kocasına.

(*Ve in emerahâ etàathü*) "Bir şey emretse, —zevciyet muamelesi ve diğer hususlar dahil olabilir— 'Hanım haydi bakalım şunu yap!' dese; itaat eder, asi olmaz, serkeşlik yapmaz, isyan etmez, karşı gelmez."

(*Ve in aksame aleyhâ eberrethu*) "Bir konuda efendisi yemin ediverse, yeminini yapmasına yardımcı olur. Aksini, yâni yeminini çiğneme durumuna düşürtmez; yeminini uygulattırıp, günaha girmemesini sağlar."

(*Ve in gàbe anhu*) "Yanında olmadığı zaman; yâni hanımı yanında değil, yaptığı işe gitti, seyahate çıktı... Ondan uzak olduğu zaman, (*nasahathu*) kocasına sadık kalır; açık kalbli, samîmî olur, hıyanet etmez. (*Fî nefsihâ ve mâlihi*) Kendi namusu konusunda da, kocasının kendine emanet ettiği evi barkı, malı mülkü, kesesi, kasası konusunda da ona samîmî davranır, sevindirici davranır." diye bildiriyor hayırlı zevceyi.

Tabii, bu hayırlı zevcenin evsafını, aynı şekilde hayırlı kocaya da döndürmek mümkündür. Hayırlı koca da tabii, eşine yine böyle hàlis, sàlih, temiz şekilde davranan koca demektir. Ama bu ikinci geliyor. Asıl insanın sahip olması gereken şey takvâ!..

Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlemizi müttakîler zümresinde haşreylesin... Cennetiyle cemâliyle müşerref eylesin...

Aziz ve sevgili gàzi, gariban, bir ay ceza yeyip de sonra yeniden açılan, neşriyata başlayan Ak-Televizyonumuz ve Ak-Radyomuzun izleyicileri, dinleyicileri, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

15. 12. 1998 - AVUSTRALYA

12. MÜTTAKÎLERİN VASIFLARI

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyenleri!.. Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı üzerinize olsun... Cenâb-ı Hak, şu güzel, mübârek Ramazan ayının feyzinden, bereketinden, nimetlerinden, ikramlarından cümlenizi en yüksek derecede istifâde edenlerden eylesin...

Kur'an-ı Kerim ile ilgili sohbetlerimizde, Kur'an-ı Kerim'in ikinci sûresi olan Sûretü'l-Bakara'nın iki ayetini okumuştuk: (*Elif, lâm, mîm.*) bir; (*Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn.*) iki... Şimdi bugünkü sohbetimizde, 3. ayetini okuyup izah etmeye çalışacağız:

أَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (البقرة:٣)

(*Ellezîne yü'minûne bi'l-gaybi ve yukîmûne's-salâte ve mimmâ razaknâhüm yünfikûn.*) (Bakara, 2/3)

Önce itirâf edeyim ki, bir ayet ama o kadar çok izah edecek şey var ki içinde, günlerce sohbet edilse hakkıdır. Yine de anlatılacak şeyler tükenmez. O kadar çok şeyler...

a. Gayba İnanırlar

Geçen haftaki sohbetimizde anlattığımız ayet-i kerîme, Kur'an-ı Kerim'in (*hüden li'l-müttakîn*) müttakî kullar için, takvâ ehli olan mü'minler için hidayet kaynağı olduğunu bildiren cümleyle sona ermişti. Bugünkü 3. ayet-i kerîme, ona bağlı olarak, (*Ellezîne*) kelimesiyle başlıyor:

(*Ellezîne*) "Onlar ki, yâni o müttakîler ki, (*yü'minûne bi'l-gayb*) gayba inanırlar; (*ve yukîmûne's-salâh*) ve salâtı ikâme ederler; (*ve mimmâ razaknâhüm yünfikûn*) ve bizim onları rızıklandırdıklarımızdan infak ederler."

Tabii, bu tercüme olmadı, kelimelerin Arapçalarını söylemiş olduk. Ama kısaca cümlenin yapısı belli olsun diye böyle yaptık kelimeleri izâh edeceğiz:

(*Ellezîne*) "Ki onlar, o müttakî kullar, (*yü'minûne bi'l-gayb*) gayba iman ederler, gayba inanırlar." Şimdi burada izah edilecek birinci kelime, (*yü'minûne*) kelimesi. (*Yü'minûne*) kelimesi, *âmene-yü'minü-îmânen* fiilinden, if'al bâbından, muzârî sîgasından, gàib müzekker çoğul sîgasıdır. "Onlar inanırlar" demek.

Bu *âmene-yü'minü,* türemiş fiil. Hangi kökten türemiştir?.. *Emine* fiilinden türemiştir. *Emine-ye'menü;* emn ü emân, emniyetli olmak, güvenilir, güvenli olmak mânâsına gelen bir kelime, kök. İf'al bâbına nakledilince, *âmene-yü'minü* olunca, yâni başına bir elif eklendiği zaman, if'al bâbına geldiği zaman; emniyet vermek, eman vermek, güvenilir hâle getirmek mânâsına gelir. Meselâ, Cenâb-ı Hakk'ın ayet-i kerimelerde geçen Esmâ-i Hüsnâ'sından birisi *el-Mü'min*'dir. *El-Mü'min*, burada ne demek?.. Eman veren, emniyet veren, güven veren, güvenilir hâle getiren mânâsına.

Böyle *if'al* bâbına nakledildiği zaman, bir de emniyetli olmak, emin olmak, kànî olmak mânâsına gelebilir. Bunun da meselâ, insanın içinin o hususta emin olması.

"—Emin misin?.."

"—Evet, eminim." dediğimiz gibi.

"—Sahiden böyle olduğunu biliyor musun, doğru mu, emin misin?"

"—Evet, çok kesin biliyorum, doğru..." dediğimiz gibi, emin olmak mânâsına geliyor.

Meselâ; Yusuf AS'ın kardeşleri, Yusuf AS'ı alıp kıra hayvanları otlatmağa götürürken babasından izin istiyorlar:

"—Yusuf'u da ver, onu da götürelim! O da çayırda işte bizimle beraber gezer, oynar, hoplar, zıplar..." filân diye alıyorlar.

Sonra ne diyorlar? Kur'an-ı Kerim'de ayet-i kerimede geçiyor:

وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ (يوسف:١٧)

(*Ve mâ ente bi-mü'minin lenâ ve lev künnâ sàdıkîn*.) "Sen bize inanmış, inanacak, güvenecek değilsin, biz doğru söylesek bile..." (Yûsuf, 12/17) mânâsına söylüyorlar.

"Gayba inanırlar." *Gayb* kelimesinin izahına geçmeden önce bir inanmak, yâni kalbinin mutmain olması, emin olması mânâsına gayba kànîdirler mü'minler. Bu yüksek bir sıfattır. Müttakîlerin bu sıfatı, gayba kànî olmaları, gayb konusunda emin olmaları, ona inanmış olmaları çok yüksek bir sıfattır. Çünkü en basit insanlar, sadece gözleriyle gördükleri şeylere inanırlar. Onun için, görmedikleri şeyleri de gözlerinin önünde şekillendirmeye mütemâyildirler.

Meselâ, en ibtidâî kavimler kendi yaradanlarını, gaybını anlayamadıklarından, tasavvur edemediklerinden, karşılarına kendi elleriyle ağaçtan, taştan ve diğer bir malzemeden yaptıkları bir şekil koyarak: "İşte bu bizim rabbimiz, bu bizim ilâhımız, bu bizim mâbudumuz..." diye, ille böyle bir görünen bir şey düşünürler.

Bu ibtidâîliktir, yâni basitliktir. İlim ve irfan ilerledikçe, araştırma ve derinleştikçe, bilgili insan o zaman görünmeyen şeylerin de olduğunu anlar. Pek çok şey, görünmeyen; daha doğrusu akıl gözüyle veya kalp gözüyle görülen şeyler olur. İşte mü'minler, o müttakî kullar böyle gayba inanırlar.

Tabii, o gayba iman da körü körüne, delilsiz, mesnetsiz, asılsız, esassız bir şey değil. Aklın, muhakemenin sonucu bir çok ayet-i kerimelerde öyle aklî, öyle mantıklı, öyle güzel cevaplar veriliyor ki kâfirlerin lâflarına, sözlerine, iddialarına, küfürlerine, şirklerine; oturtuyor, cevap veremez duruma getiriyor.

Meselâ, İbrâhim AS ile Nemrud'un münâkaşasında, münazarasında:

إِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ ،

قَالَ إِبْرٰهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ

الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ (البقرة: ٢٥٨)

(*İz kàle ibrâhîmü rabbiye'llezî yuhyî ve yümît*) İbrâhim AS: "Benim Rabbim hayat verir, yaşatır, vâdesi yeteni öldürür." deyince, Nemrut diyor ki:

(*Kàle ene uhyî ve ümît*) "Ben de yaşatırım, öldürürüm."

"—İşte şu adamı kesin; bak bunu öldürdüm. Şu adamı da bırakın, kesmeyin; bak işte bunu da yaşatıyorum."

Bu hakîkî yaşatmak değil ki, adamlar ortada. Yâni, İbrâhim AS'ın karşısında mugàlata yapıyor, yâni saçmalıyor. O zaman İbrâhim AS ne cevap veriyor:

(*Kàle ibrâhîmü feinna'llàhe ye'tî bi'ş-şemsi mine'l-meşrikı fe'ti bihâ mine'l-mağrib*) "Benim Rabbim güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırır. Hadi bakalım, senin de bir kudretin varsa, sen bu sefer batıdan doğdur! Yâni, tersine doğdurup batır bakalım!" diyor.

(*Febühite'llezî kefer*) "Kâfir o zaman mebhut oluyor, yâni ses çıkaramaz oluyor, dili boğazına kaçıyor, itiraz edemiyor." (Bakara, 2/258) Yâni İslâm, Kur'an ve iman, verdiği çok güzel fikirlerle karşı tarafı çökertiyor, susturuyor.

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللَّهُ لَفَسَدَتَا (الأنبياء:٢٢)

(*Lev kâne fîhimâ âlihetün illa'llàhu lefesedetâ*) "Eğer yerlerde, göklerde Cenâb-ı Hak'tan başka bir tanrı olsaydı, o zaman güç kaynağı, emir kaynağı, yönetim kaynağı iki tane olunca, yer gök berbat olurdu, düzeni bozulurdu." (Enbiyâ, 21/22)

Birisi bir şey söyler, ötekisi başkasını söyler; çarpışma, bozuşma olurdu. Halbuki öyle değil. Muazzam bir düzen, tıkır tıkır, yaratıldığı zamandan beri asırlardır işliyor. Bu söz ne kadar muazzam bir mantık...

Sonra gelip, eliyle kemikleri böyle ufalayıp da:

مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (يٰسٓ:٧٨)

(*Men yuhyi'l-izàme ve hiye ramîm*.) "Bu toz, toprak haline gelmiş kemikleri kim diriltecek?" (Yâsin, 36/78) diye itiraz edene, Yâsin Sûresi'nde:

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ، وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

(يٰسٓ: ٧٩)

(*Kul yuhyîhe'llezî enşeehâ evvele merreh*) "Rasûlüm de ki o kâfire: Onu ilk yaratan Allah ilk başta nasıl yaratmışsa, onu tekrar yaratacak. (*Ve hüve bi-külli halkın alîm*.) O her çeşit yaratmaya kàdirdir." buyruluyor. (Yâsin, 36/79)

Yâni yaratmanın, insanların bildiği veya akıl edebildiği bir çeşitle olmadığını, bin bir türlü yaratma şekli olduğunu, rubûbiyyetinin, ilminin sonsuzluğunun gereği, Cenâb-ı Hak bir cevap olarak söylettiriyor Rasûlüne... Karşı tarafın beli çöküyor, kafası darmadağın oluyor aldığı cevaptan; söyleyecek şey bulamıyor.

Yâni mü'minler akılcıdır, mantıkçıdır. İman, akla, mantığa, irfana dayanır. O kadar ilme, irfana, akla, mantığa dayanır ki, akıl gözüyle basit insanların göremediği, ilerideki ince, perdenin arkasındaki gerçekleri de sezerler. Yâni bir araştırıcının, bir polis hafiyesinin, dedektif denilen insanın, ufacık bir şeylerden gerçeği bulması gibi bir şey. Tabii gayba iman fevkalâde önemli bir husus.

Ben inceleme yaptıkça görüyorum, yazılarımda da söyledim, yazdım zaman zaman: Bu insanlar medenîleştikçe, alimleştikçe, bilgisi genişledikçe, o zaman böyle kaba sabalığı bırakıyorlar, şekilperestliği bırakıyorlar. Şeklin ötesinde manevî gerçekleri, elle tutulmayan, gözle görünmeyen hakikatleri de anlıyorlar. Bu yüksek insanların işi...

Basit insanlar sadece, "İşte ben gördüğüme inanırım!" diyor. E pekiyi elektriği görmüyorsun, daha başka pek çok şeyi görmüyorsun... Gözünün sınırı o kadar mahdut ki; gördüğün şey de o şeyin aslı mı, yoksa senin aklına onun aksetmiş olan, duyularından geçmiş bir görüntüsü mü?.. O da ayrı bir mesele...

Hâsılı, mü'minlerin gayba inanması çok önemli bir husus, çok

öğülecek bir husus, çok güzel bir husus... Mü'minler işte öyledir. Yâni çok derin irfanları ve ilimleri, iz'anları olduğundan onlar o gaybî gerçekleri görürler ve onlara inanırlar. Bu fevkalâde güzel bir nokta...

Şimdi gelelim bu "Gayba inanırlar." deyince, bu gayb sözünden maksat nedir? Alimlerimizin bu hususta neler söylediklerini açıklamaya çalışalım! Bir kısmı diyor ki:

الذين يؤمنون بالله .

(*Ellezîne yü'minûne bi'llâhi*) "Allah'a inananlardır." Birincisi Allah'a inanmak mânâsına geliyor. Meleklerine inanmak, kitaplarına inanmak, Allah'a inanmanın arkasından, ona bağlı olarak geliyor. Allah'ı göremiyor:

لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ ، وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ (الأنعام:١٠٣)

(*Lâ tüdrikühü'l-ebsàr, ve hüve yüdrikü'l-ebsàr*) "Allah gözleri kavradığı, idrak ettiği halde; gözler Allah'ı idrak edemez, göremez, kavrayamaz, dayanamaz, kör olur, bakamaz!" (En'am, 6/103) Bayılır, bakarken yerlere yıkılır, Mûsâ AS gibi.

Melekler... Bazen görülür, bazen görülmez. Görülmesi de Allah'ın ikramı, o da görünmez. Gayb, görünmeyen demek. Yâni insanın gözüyle gördüğüne *şehâdeh*, görünmeye *gayb* deniliyor. Görünmeyenlerin içinde ne var?.. O görünmeyen inanılan şeylerin içinde Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin varlığı, meleklerinin varlığı; kitapları, yâni kitaplarının Allah tarafından gönderildiği, evvelce indirilmiş kitaplar; şimdi bizim görmediğimiz, evvelce yaşamış peygamberler; ahiret günü, cennet, cehennem; Allah'a kavuşmanın hak olduğu, hesabın hak olduğu, öldükten sonra dirilmenin hak olduğu var. İşte bunların hepsi gayb... Mü'minler bunlara inanıyorlar.

O zaman gayb nedir?.. Bir kısmı istikbâlde olacak şey; işte akılla, iz'anla, irfanla o anlaşılıyor. Bu çok önemli. Muhbir-i sàdıkın haberiyle anlaşılıyor. Filozoflar da, yâni kendi

mantıklarıyla doğru düşünebilen insanlar da, bu kâinâtın kendi kendine olmadığını, yaratanının olduğunu, her mahlûkun mutlaka yaratanı olduğunu, her hareket edenin, hareketin bir muharriki olduğunu, her hàdisin bir muhdisi olduğunu filozoflar da çeşitli şekillerde ifade ediyorlar.

Bazıları demiş ki:

أما الغيب فما غاب عن العباد من أمر الجنة وأمر النار ،

وما ذ كر في القرآن .

(*Emme'l-gaybü femâ gàbe ani'l-ibâdi min emri'l-cenneti ve emri'n-nâr, ve mâ zükira fi'l-kur'ân*) "Gaybdan maksat, Kur'an-ı Kerim'de, 'İlerde şöyle olacak, böyle olacak, cennet budur, cehennem şudur, ahirette şunlar olacak...' diye bildirilen şeylere inanmaktır." diye açıklamışlar.

İbn-i Abbas RA buyurmuş ki:

بما جاء منه ، يعني من الله تعالى .

(*Bimâ câe minhü, ya'nî mina'llàhi teàlâ*) Yâni, "Allah'tan ne geldiyse, işte onların hepsi, gelenler gaybdır." demiş.

Bazısı demiş ki:

الغيب القرآن .

(*El-gaybü el-kur'ân*) "Gayb Kur'an'dır." O da gaybdan vahyediliyor. Peygamber SAS'e, bütün bu inenlerin hepsi gaybdır.

Meselâ, kadere iman da gaybın bir parçası... İleride ne olacak, başımıza neler gelecek, bunları bilmiyoruz. Bunların hepsi bu gayb mânâsının içinde saklı.

Bazı kimseler demişler ki: "Bu (*yü'minûne bi'l-gayb*)'daki gayba inanmaktan maksat, (*yüsaddikùn*) mânâsına gelir, yâni tasdik ederler. 'Bunlar haktır, doğrudur, biz bunların doğruluğunu kabul ediyoruz.' mânâsına gelir." demişler.

Bazıları da, (*yahşevne bi'l-gaybi*) demektir; yâni, "Bunlar gözlerinin önünde olmadığı halde, onlar havf u haşyetle dindar olurlar. Haşyet mânâsına gelir." diye söylemişler.

b. Gayba İnanmanın Kıymeti

Bu hususta, bir rivayeti nakletmek istiyorum. A'meş Rh.A'ten... "Abdullah ibn-i Mes'ud'un yanında oturuyorduk, Peygamber Efendimiz'in ashabını hatırladık." diyor. Tabii Peygamber Efendimiz ahirete irtihal etmiş, ashabın çoğu gitmişler. Abdullah ibn-i Mes'ud'un yanında: "Onlar ne mübarek insanlardı, ne kadar yüksek insanlardı." dedim diyor râvî.

Abdullah ibn-i Mes'ud tabii Peygamber Efendimiz'in ashabından, RA, Allah şefaatine erdirsin; demiş ki:[83]

إِنَّ أَمْرَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ بَيِّنًا لِمَنْ رَآهُ ، وَالَّذِي لاَ إِلَهَ غَيْرُهُ ، مَا آمَنَ أَحَدٍ قَطُّ إِيمَانًا أَفْضَلَ مِنْ إِيمَانٍ بِغَيْبٍ ، ثُمَّ قَرَأَ : الٓمٓ. ذٰلِكَ الْكِتَابُ لا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ. الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ - إِلَى قَوْلِهِ- الْمُفْلِحُونَ (ابن أبي حاتم ، ك. و ابن مردويه ، عن عبد الله بن مسعود)

(*İnne emre muhammedin salla'llàhu aleyhi ve sellem, kâne beyyinâ li-men raâhu*) "Muhammed-i Mustafâ'nın (SAS) durumu, hâli, peygamberliğinin hak oluşu, Allah'ın peygamberi oluşu, onu gören için aşikâr... Buna inanmak elbette ızdırârîdir, mecburidir. Mecbûrî olmasa bile kolaydır. (*Ve'llezî lâ ilâhe gayruhû*)

---

[83] Hàkim, *Müstedrek*, c.2, s.286, no:3033; Saîd ibn-i Mansûr, *Sünen*, c.II, s.544; İbn-i Hacer, *Metàlibü'l-Àliyye*, c.VIII, s.365, no:2996; İbn-i Ebî Hàtim, *Tefsîr*, c.I, s.17, no:65; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin ederim ki, (*mâ âmene ehadin kattu îmânen efdale min îmani bi-gaybin*) gayba inanan insanın imanı kadar, kimse faziletli bir imana sahip olmadı." dedi ve bizim bu (*Elif, lâm, mîm. Zâlike'l-kitâbü lâ raybe fîh, hüden li'l-müttakîn. Ellezîne yü'minûne bi'l-gaybi —ilâ kavlihî— müflihûn*), yâni sayfanın sonuna kadar bu ayetleri okudu." diyor.

Yâni, Peygamber Efendimiz'i görmediği halde; Kur'an'ın indiğini, Peygamber Efendimiz'in nice nice mucizeler gösterdiğini görmediği halde iman edenlerin, imanının çok faziletli iman olduğunu, böylece Abdullah ibn-i Mes'ud söylemiş oluyor.

Bu tabii, kendisinden bir söyleme değil. Bu hususta, bunu kuvvetlendiren başka rivayetler de var:

İbn-i Mahyeriz'den nakledildi ki, sahabe-i kiramdan Ebû Cum'a isimli bir zâta sormuşlar, demişler ki: "Rasûlüllah'tan duyduğun bir hadisi bize söyle." demişler. O da, "Pekiyi, bir güzel hadis-i şerif size nakledeyim." demiş ve rivayet etmiş:[84]

تَغَدَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ ، ومعنا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ، هَلْ أَحَدٌ خَيْرٌ مِنَّا ؟ أَسْلَمْنَا مَعَكَ ، وَجَاهَدْنَا مَعَكَ. قَالَ: نَعَمْ ، قَوْمٌ مِنْ بَعْدِكُمْ ، يُؤْمِنُونَ بِي وَلَمْ يَرَوْنِي (حم. طب. عن أبي جمعة)

[84] Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.4, s.106, no:17017; Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.95, no:6992; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.4, s.22, no:3538; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.398, no:2744; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.5, s.149; Tahàvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.V, s.441, no:2050; Ebû Nuaym, *Ma'rifetü's-Sahàbe*, c.VI, s.277, no:1991; Ebû Cum'a RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.52, no:16693; *Kenzü'l-Ummâl*, c.XIV, s.46, no:37895; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXXVIII, s.291, no:41497.

(*Tegaddeynâ mea rasûli'llâh SAS*) "Rasûlüllah'la beraber bir sofrada yemek yedik. (*Ve meanâ ebû ubeydetü'bnü'l-cerrâh*) Yanımızda Aşere-i Mübeşşere'den Ebû Übeydetü'bnü'l-Cerrah da vardı. Beraber yemek yedik. (*Fekàle*) Ebû Übeyde dedi ki, Peygamber Efedimiz'e:

(*Yâ rasûla'llah, hel ehadün hayrun minnâ?*) "Yâ Rasûlallah, bizden daha hayırlı bir insan var mı? (*Eslemnâ meake*) Seninle beraber, senin yanında müslüman olduk, İslâm'a girdik; (*ve câhednâ meake*) ve seninle beraber cihadlara girdik, savaşlara girdik. Bizden daha hayırlı insan var mı?.."

Buyurmuş ki, Peygamber Efendimiz:

(*Kàl: Neam*) "Evet, var..." (*Kavmün min ba'diküm*) veya (*Kavmün men ba'deküm*) "Sizden sonra gelecek olan birtakım insanlar ki, (*yü'minûne bî ve lem yerevnî*) beni görmeden bana inanmışlardır, inanacaklar. İşte onlar sizden hayırlı." demiş oluyor.

Yâni, ne bakımdan? Bir başka insan sahabeden daha hayırlı olamaz ama, ne bakımdan hayırlı?.. Gayba iman bakımından hayırlı. Rasûlüllah'ı görmediği halde, sahabeden sonra geldiği halde, inanıyor ve İslâm'a geliyor ve çalışıyor.

قدم علينا أبو جمعة الأنصاري صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ببيت المقدس يصلى فيه ومعنا يومئذٍ رجاء بن حيْوة رضى الله عنه ، فلما انصرف خرجنا نشيعه ، فلما أراد الأنصراف قال: إنَّ لكم جائزةً وحقًّا أحدثكم بحديثٍ سمعته من رسول الله صلى الله عليه و سلم. قلنا : هات رحمك الله ! قال:

Yine Ebû Cum'a el-Ensârî, Peygamber Efendimiz'in ashabından; Kudüs'e gelmiş, Beytü'l-Makdis'e gelmiş. Orada namaz kılmış. "O zaman yanında Recâ ibn-i Hayah isminde bir sahabe (RA) daha vardı. (*Felemme'nsarafa*) O gideceği sırada, (*haracnâ nüşeyyiuhû*) uğurlayalım diye onunla beraber çıktık.

(*Felemmâ erâde'l-insiraf*) Tam gideceği sırada..." O sahabi, mübarek, Allah şefaatine erdirsin, demiş ki:

(*Kàle: İnne leküm câizeten ve hakkan*) "Sizin mükâfata hakkınız var, beni uğurladınız, Allah razı olsun sizden. Bir hakkınız var üzerimde... Size bir mükâfat olarak, (*uhaddisüküm bi-hadîsin semi'tühû min rasûli'llâh*) Rasûlüllah'tan duyduğum bir hadisi size söyleyeyim." demiş. Yâni uğurlamaya gelenlere iltifat ediyor, müjdeli bir haber veriyor.

(*Kulnâ: Hâti rahimeke'llah*) "Biz de dedik ki hay Allah senden razı olsun, Allah seni rahmetine erdirsin! Hadi söyle, ver bakalım şu mükâfatı bize!.." yâni, "Bu hadisi söyle!" dedik, diyor. (*Kàle*) O da söylüyor:[85]

كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ومعنا معاذ بن جبل عاشر عشرة ، فقلنا : يا رسول الله ، هل من قومٍ أعظم منَّا أجراً ؟ آمنَّا بالله واتبعناك. قال: ما يمنعكم من ذلك و رسول الله بين أظهركم ، يأتيكم بالوحي من السماء ؛ بل قومٌ بعد كم يأتيهم كتابٌ من بين لوحين ، يؤمنون به ، ويعملون بما فيه ، أولئك أعظم منكم أجراً مرتين (طب. كر. وابن مردويه عن أبي جمعة الأنصاري)

(*Künnâ mea rasûli'llâh SAS*) "Peygamber SAS'le beraberdik. (*Ve meanâ muazi'bni cebel*) Yanımızda Peygamber Efendimiz'in mâruf sahabisi Muaz ibn-i Cebel de vardı, (*âşiru aşeretin*) on

---

[85] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.4, s.23, no:3540; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.194, no:2066; Rûyânî, *Müsned*, c.IV, s.316, no:1531; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.XIII, s.25, no:2797; Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, c.I, s.390, no:389; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXIII, s.319; Ebû Cum'a RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.X, s.52, no:16692.

kişinin onuncusu olarak." Yâni, o kadar kalabalık varmış.

(*Kulnâ: Yâ rasûla'llah! Hel min kavmin a'zamu minnâ ecren*) "Bizden ecri, sevabı, mükâfatı, derecesi, mertebesi daha yüksek bir topluluk var mı?' dedik, Peygamber Efendimiz'e sorduk. (*Âmennâ bi'llâhi ve'tteba'nâke*) 'Allah'a inandık, yâ Rasûlallah sana tâbi olduk. Bizden daha sevabı büyük insan var mı?' diye sorduk.

(*Kàle: Mâ yemneuküm min zâlike ve rasûlü'llàhi beyne azhuriküm, ye'tîküm bi'l-vahyi mine's-semâ'*) "Sizin mü'min olmanızı ne engelleyebilir ki?.. Rasûlüllah sizin aranızda, semâdan size vahiy getiriyor, gelen vahyi okuyor. Ne varmış yâni?.."

(*Bel kavmün ba'düküm ye'tîhim kitâbun min beyni levhayni yü'minûne bihî, ve ya'melûne bimâ fîhi, ülâike a'zamu minküm ecren*) "Bilâkis, sizden sonra öyle insanlar gelecek ki, onlara yazılar gelecek ayet diye, hadis diye, levhaların, kitabın iki kapaklarının arasında... Onlar buna inanacaklar ve onun içindeki emirleri, yasakları, farzları, sünnetleri tutacaklar. (*Ülâike a'zamu minküm ecren.*) İşte onların sevabı sizden daha fazla olacak." diye, (*merreteyni*) iki defa söylemiş.

Demek ki, yâni bu da şeyi gösteriyor; böyle Peygamber Efendimiz'e ulaşmadan iman edenlerin, bir çeşit gayba imanın misâli olduğunu anlatmak için, kitap bunları rivayet ediyor.

Yine, Amr ibn-i Şuayb babasından, o da dedesinden rivayet etmiş... Bunların hepsi hadis, bu gaybla ilgili bize biraz bilgi veriyor:

قَالَ رَسُولُ الله ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: أَيُّ الخَلْقِ أَعْجَبُ إِلَيْكُم إِيمَاناً ؟ قَالُوا: الْمَلٰئكَة. قَالَ: وَمَا لَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ وَهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ. قَالُوا: فَالنَّبِيُّونَ. قَالَ: وَمَا لَهُمْ لاَيُؤْمِنُونَ وَالْوَحْيُ يَنْزِلُ عَلَيهِمْ ؟ قَالُوا: فَنَحْنُ. قَالَ: وَمَا لَهُمْ لاَ تُؤْمِنُونَ وَ أَنَا

بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ ؟ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

أَلاَ إِنَّ أَعْجَبَ الْخَلْقِ إِلَيَّ إِيمَانًا لِقَومٍ يَكُونُونَ مِن بَعْدِكُمْ

يَجِدُونَ صُحُفًا فِيهَا كِتَابٌ، يُؤْمِنُونَ بِمَا فِيهَا.

(*Kàle rasûlü'llàh salla'llàhu aleyhi ve sellem*) "Rasûlüllah SAS bir gün etrafındaki ashabına sormuş:

(*Eyyü'l-halkı a'cebü ileyküm îmânen*) "Size göre insanların, halkın hangisi iman bakımından şâyân-ı taaccübdür?.. İmanına daha çok hayran olunacak, daha çok şaşılacak kimdir sizce?.." (*Kàlû: El-melâikeh*) Demişler ki, cevap olarak: "Melekler, meleklerin imanı..."

Tabii onların imanı çok kuvvetlidir diye düşünüp, "Meleklerin imanı" demişler. Peygamber Efendimiz, böyle etrafına toplanan ashabını konuya iyice alıştırmak, ısındırmak için konuyu soru şeklinde sorardı. Onların da cevaplarını alırdı, ondan sonra gerçeği söylerdi. Böylece herkesin iyice hatırında kalırdı.

Şimdi onlar, bu sorunun cevabı olarak, "Meleklerin imanı." deyince, (*Kàle*) buyurmuş ki Peygamber Efendimiz: (*Ve mâ lehüm lâ yü'minûn, ve hüm inde rabbihim*) "Onlar nasıl olacak da iman etmeyecekler. Rablerinin huzurundalar, yâni Rablerini görüp dururken iman etmemek olur mu? Onlar değil."

(*Kàlû: Fe'n-nebiyyûn*) O zaman, soru sorulan ashab, bu sefer demişler ki: "O halde peygamberlerin imanları en yüksek..."

(*Kàle*) Peygamber Efendimiz buyurmuş ki: (*Ve mâ lehüm lâ yü'minûn, ve'l-vahyü yenzilü aleyhim*) "Onlar niye inanmasınlar ki, vahiy kendilerine iniyor, melek kendilerine geliyor. Vahiy gelip dururken inanmazlar mı?"

(*Kàlû: Fenahnü*) O zaman ashab demişler ki: "O zaman, en imanı taaccüb edilecek, hayran olunacak, beğenilecek bizleriz."

(*Kàle: Ve mâ leküm lâ tü'minûne ve ene beyne ezhuriküm*) "Siz niye inanmayacakmışsınız ki, ben sizin aranızdayım peygamber olarak..."

Tabii artık bitti cevaplar, sahabe-i kiram ne desinler? "Melekler" dediler; "Değil!" dedi Peygamber Efendimiz. "Peygamberler" dediler; Peygamber Efendimiz, "Onlar da değil!" dedi. "Biziz" dediler; "Siz de değilsiniz!" dedi. O zaman tabii beklemişler. (*Fekàle rasûlü'llàh SAS*) Peygamber Efendimiz buyurmuş ki:

(*Elâ inne a'cebe'l-halkı ileyye îmânen*) "Bakın, dikkat edin, gözünüzü açın ki, mütenebbih olun ki, bana göre insanların, mahlûkàtın, halkın, imanca en hayran olunacak, en şaşılacak olanı, (*lekavmün yekûnûne min ba'diküm*) sizden sonra gelecek olan mü'min nesillerdir ki, insanlardır ki, (*yecidûne suhufen*) birtakım sayfalar yazılı bulacaklar; (*fîhâ kitâbün*) orada Allah'ın kitabı, emirleri, farzları var; (*yü'minûne bimâ fîhâ*) ona inanacaklar ve amel edecekler. İşte onların imanı, en kuvvetli imandır." buyurdu.

Peygamber SAS Efendimiz böylece, sonradan iman edeceklerin, tam kesin şeyler olmadan, rivayetlere bakarak, kitaplara bakarak, bir çeşit gayba inananların imanının sàfiyetine, böyle takdirkâr ifadeler buyurmuşlar, medihlerde bulunmuşlar.

Yine Tüveyle bint-i Eslem'den rivayet edildiğine göre demiş ki:[86]

صَلَّيْتُ الظُّهْرَ أَوِ الْعَصْرَ فِي مَسْجِدِ بَنِي حَارِثَةَ ، فَاسْتَقْبَلْنَا مَسْجِدَ إِيلِيَا ، فَصَلَّيْنَا سَجْدَتَيْنِ. ثُمَّ جَاءَنَا مَنْ يُخْبِرُنَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ قَدِ اسْتَقْبَلَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ. فَتَحَوَّلَ النِّسَاءُ مَكَانَ الرِّجَالِ ، وَ الرِّجَالُ مَكَانَ النِّسَاءِ ،

[86] İbn-i Ebî Hàtim, *Tefsir*, c.I, s.19, no:71; Tüveyle bint-i Eslem RA'dan.

فَصَلَّيْنَا السَّجْدَتَيْنِ الْبَاقِيَتَيْنِ وَنَحْنُ مُسْتَقْبِلُونَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ

قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَحَدَّثَنِي رِجَالٌ مِنْ بَنِي حَارِثَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ ، حِينَ بَلَغَهُ ذَلِكَ ، قَالَ : أُولَئِكَ قَوْمٌ

آمَنُوا بِالْغَيْبِ (ابن أبي حاتم عن تويلة بنت أسلم)

(*Salleytü'z-zuhra evi'l-asra fî mescidi benî hàriseh*) "Beni Hàrise oymağının mahallesinde öğle veya ikindi namazını kılmıştım. (*Fe'stekbelnâ mescide ilyâ'*) İlya Mescidi'ne yönelmiştik..." *İlya*, Kudüs'ün bir adı. Yâni Kudüs tarafına dönmüşler, yâni Medine'den kuzeye doğru dönmüşler, namazı kılıyorlarmış.

(*Fesalleynâ secdeteyni*) "Dört rekâtlı namazın iki rekâtını kıldık. (*Sümme câenâ men yuhbirnâ enne rasûla'llàh SAS, kad istekbele'l-beyte'l-harâm*) Birisi geldi tam biz namazın içindeyken, iki rekât kılmışken, Peygamber SAS Efendimiz'in Kudüs tarafına değil de, Mescid-i Haram tarafına döndüğünü haber verdi." Yâni Mekke tarafına, Medine'ye göre güneye doğru döndüğünü bunlar namazdayken haber vermiş. Ne dediyse... Herhalde:

"—Ey mübârekler, siz kuzeye dönüyorsunuz ama, Peygamber Efendimiz kuzeye dönerken Mekke'ye dönmeye başladı, kıble değişti!.." diye seslenmiş, haber vermiş.

(*Fetehavvele'n-nisâü mekâne'r-ricâl*) "Kadınlar, erkeklerin olduğu tarafa doğru kaydılar; (*ve'r-ricâlü mekâne'n-nisâ'*) erkekler de kadınların olduğu tarafa geçti." Yâni kadınlar arkada kılıyorlardı, öbür tarafa geçtiler. Erkekler önde kılıyorlardı, kadınların olduğu tarafa geçtiler ama, bu sefer tabii kuzeye değil güneye dönük oldu. Yâni, kadınlar arkada kılacak namazı diye, yer değiştirdiler.

(*Fesalleyne's-secdeteyni'l-bâkıyeteyni ve nahnü müstakbilûne'l-beyte'l-harâm*) "Namazın dört rekâtının iki rekâtını da böylece, namazın içindeyken böyle değişiklik yapıp, mekânımızı değiştirip,

yönümüzü değiştirip, Mescid-i Haram'a doğru kıldık, tamamladık." diyor.

Bunu niye söylüyor?.. (*Kàle ibrâhim: Fehaddesenî ricâlün min benî hàriseh, enne rasûla'llàh SAS, hîne beleğahû zâlike kàle: Ülâike kavmün âmenû bi'l-gayb*) Peygamber Efendimiz'e bu durum nakledilince demiş ki: "İşte onlar gayba iman eden insanlar..." Yâni, "Haber geldi, hemen o habere itimad ederek döndürdüler yönlerini ve Mekke-i Mükerreme'ye doğru namazlarını tamamladılar." demiş oluyor.

Evet, şimdi gaybın mânâsını anlatmak için, hadis-i şeriflerden bazı rivayetleri söylemiş olduk. Bu rivayetlerden, bir de bazı başka şeyler var, onları da nakletmek istiyorum. Birisi diyor ki, yâni gayba imanın izahı sadedinde:

وقال بعضهم: يؤمنون بالغيب كما يؤمنون بالشهادة.

(*Ve kàle ba'duhüm*) Alimlerden birisi diyor, isim vermiyor İbn-i Kesir tefsiri, diyor ki: (*Yü'minûne bi'l-gaybi kemâ yü'minûne bi'ş-şehâdeh*) mânâsına alıyor. Yâni, "Âşikârede inandıkları gibi, gaybda da inanırlar." Ayet-i kerimeyi böyle izah etmiş, *bi'l-gayb*'ı böyle izah etmiş. Bu ne demek, bunu biraz açıklayalım:

Biliyorsunuz Bakara Sûresi'nin ikinci sayfasında, "*Elif lâm mim*"in arkasında, münâfıkları anlatan ayetler içerisinde bir ayet-i kerime var, orada buyruluyor ki, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ، وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا

إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ (البقرة: ١٤)

(*Ve izâ leku'llezîne âmenû kàlû âmennâ*) "Münafıklar mü'minlerin yanına geldikleri zaman onlardan gibi görünürler ve onlara: 'Tamam, biz de inandık, tamam tamam...' derler.

(*Ve izâ halev ilâ şeyâtînihim*) Şeytanlarıyla baş başa kaldıkları zaman..." Tabii bu şeytanları kendi görünmeyen şeytanları olabilir, kendilerine küfrü öğreten reisleri, insanların şeytanları

olabilir. Bunun izahı ilerde o ayet-i kerimede gelecek. "Kendi şeytanları ile yalnız kaldıkları zaman, (*Kàlû innâ meaküm*) 'Biz sizinle beraberiz. (*İnnemâ nahnü müstehziûn*) Biz müslümanların yanına gidip inandık derken onlarla dalga geçiyoruz, alay ediyoruz.' derler." (Bakara, 2/14) Bunlar münafıklar...

Burada (*Ellezîne yü'minûne bi'l-gaybi*)'den maksat, "Yalnız kaldıkları zaman da, herkesin olmadığı yerde de, kimse olmadığı zamanda da onlar imana, İslâm'a uygun hareket ederler. Yâni, sadece göstermelik değil, başkalarının gördüğü yerde değil; kimse görmeyen yerde de içleri iman doludur." mânâsına almış, böyle anlamış birisi.

Diğer bir rivayet daha var: İnsanlar gözüyle görüyor bir şeyin varlığını, "Tamam, gördüm, bu böyle." diye kabul ediyor. Halbuki göz, bazen de insanı şaşırtabilir. Görmenin normal, tabii olmasına rağmen, görülen şey şaşırtma olabilir. Bunun fizikte de çeşitli misalleri var. Meselâ, suyun içine sokulmuş olan çubuk, baktığın zaman kırık gibi görünür ama, suda ışınların kırılmasından dolayı kırık gibi görünür. Sopayı dışarı çıkardığın zaman dümdüzdür, berrak suya soktuğun zaman kırık gibi görünür. O suda ışınların kırılmasından. Yâni, görmekte de bir şeyler olabiliyor. Oysa bazıları sırf gözüyle görüyorlar. Bazıları da kalp gözüyle, kalbiyle, basiretiyle görüyorlar.

İşte bu, (*Ellezîne yü'minûne bi'l-gayb*) "Yâni gayb ile inanırlar"dan çıkartılan bir mânâ da; "Bunlar basiretleriyle, kalp gözleriyle, şirkten, küfürden uzaklaşırlar, imanın hakikatlerinin hak olduğunu anlarlar. Böylece basiretleriyle bakıp anlayarak imana gelirler." mânâsını çıkarmışlar.

Her şey, tabii hepsi bu kelimelerin çatısı içine sığabilen izah... Bunların hepsi mümkün olan izahlar. (*Ellezîne yü'minûne bi'l-gaybi*) böyle.

c. Namazı İkâme Ederler

وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ

(*Ve yukîmûne's-salâte*) "Ve namazı ikâme ederler. O müttakîler

bir de namazı ikàme ederler."

Namazı ikàme etmek, *yukîmûne's-salâh*... Yâni (*yusallûne's-salâh*) "Namazı kılarlar." demiyor, (*yukîmûne's-salâh*) diyor. Ne demek bu namazın ikàmeti?.. *İkàme*'nin mânâsı nedir? *Ekàme-yükîmu-ikàmeten*; bir şeyi dik tutmak, dimdik tutmak, doğrultmak filân mânâsına geliyor. *Kàme-yekùmu*'dan *ekàme-yükîmu*, bir şeyi doğrultmak mânâsına geliyor.

Tabii imanda bir şeyin doğrultulması; düzeltmek veya tervic ve idame etmek, yâni bir şeyi devam ettirmek veya ihtimamla yapmak, ihtimamla icra etmek mânâlarına geliyor. Yâni güzel yapmak mânâsına gelebiliyor. Dikmek, namazda böyle dimdik durmak mânâsına düşünsek, ikàme doğrultmak mânâsına geldiğine göre... Biliyorsunuz hadis-i şerifler var:[87]

اَلصَّلاَةُ عِمَادُ الدِّين ؛ فَمَنْ أَقَامَهَا أَقَامَ الدِّين ، وَمَنْ هَدَمَهَا فَقَدْ هَدَمَ الدِّين .

(*Es-salâtü imâdü'd-dîn*) "Namaz dinin direğidir. (*Femen ekàmehâ ekàme'd-dîn*) Kim onu doğrultursa, dini doğrultmuş olur; (*ve men hedemehâ fekad hedeme'd-dîn*) kim onu yıkarsa, dini yıkmış olur."

Buradaki direk tabii nasıl anlaşılacak?.. Çadır hayatı var, çadırlı bir yaşam var orada, o devirde çöllerde veyahut şehirlerde. Kıllardan dokunmuş olan çadır malzemesi, altına bir sağlam direk sokulup yükseltiliyor. Ondan sonra, o çadır öyle ayakta duruyor. Şimdi namazı böyle doğrultmaktan maksat, yâni güzelce yaptığı zaman böyle çadırı kaldırmış gibi. Onu yapmayan, sanki çadırın direği kırılmış, çadır aşağı dökülmüş gibi; o mânâ olabilir. İkàmeden bir maksat o olabilir.

---

[87] İlk cümlesi: Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.39, no:2807; Hz. Ömer RA'dan. Deylemî. *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.404, no:3795; Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.442, no:18889, 18891; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.608, no:1621.

Diğer bir mânâ: Devamlı yapmak... Yâni, namazın vakitlerine riayet ederek, muntazaman müdâvemet etmek. Buna Katâde isimli alim:

اقامة الصلاة المحافظة على مواقيتها ، ووضوئها ، ور كوعها ، وسجودها.

(*İkàmetü's-salâh, el-muhâfazatü alâ mevâkîtihâ*) "Vakitlerine riayet ederek devam etmek, devamlı tutmak" demiş. Tabii, (*vudùihâ, ve rükûihâ, ve sücûdihâ.*) "Abdestine, rükûsuna, secdesine de hakkını vermek" mânâsına. Yâni abdesti güzel almak, rükûsunu tam yapmak, aceleye getirmemek, secdesini tam yapmak... Kur'an-ı Kerim'i güzel okumak, karıştırmamak... Teşehhüdünü güzel yapmak, Peygamber Efendimiz'e salât ü selâmını, her şeyini hakkını vererek yapmak... İşte bu namazın sadece kılınması değil ikàmesi, böylece güzel yapılması.

Mütakkîlerin bir vasfı, gayba iman etmeleri; ikinci vasıfları da, namazı, salâtı ikàme etmeleri… Yâni ya doğrultmaları, yâni din çadırını ayakta tutan bu ibadeti dosdoğru, dimdik yapıp, din binasını mâmur tutmaları; veya vakitlerine riayet ederek her vaktinde buna devam etmeleri, mülâzemet etmeleri; ya da yaparken güzel yaparak, hakkını vererek, bütün erkânına riayet ederek yapmaları.

Bu konuda Ebû Hüreyre RA'dan şöyle rivayet edildi:[88]

---

[88] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.263, no:724; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.298, no:397; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.287, no:856; Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.103, no:303; Neseî, *Sünen*, c.II, s.124, no:884; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.437, no:9633; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.234, no:461; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.V, s.212, no:1890; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.449, no:6577; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s.257, no:2959; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.15, no:2091; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.308, no:958; Ebû Hüreyre RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.II, s.100, no:302; Neseî, *Sünen*, c.II, s.193, no:1053; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.340, no:19019; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.212, no:1329; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.274, no:546; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.369, no:884; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.95, no:4; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.V, s.35, no:4520;

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى ، فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَرَدَّ وَقَالَ: ارْجِعْ فَصَلِّ ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ ! فَرَجَعَ ، يُصَلِّي كَمَا صَلَّى ، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ ، فَقَالَ : ارْجِعْ فَصَلِّ ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ ! ثَلاثًا ، فَقَالَ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أُحْسِنُ غَيْرَهُ فَعَلِّمْنِي. فَقَالَ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ ، ثُمَّ اقْرَأْ مَاتَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا ، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْدِلَ قَائِمًا ، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا ، وَ افْعَلْ ذٰلِكَ فِي صَلاَتِكَ كُلِّهَا (خ. م. عن أبي هريرة)

(*Enne rasûlü'llàh salla'làhu aleyhi ve selleme dehale'l-mescid*) Bir keresinde Rasûlüllah SAS Efendimiz mescide girdi. (*Fedehale racülün, fesallâ*) Daha sonra bir adam, (bir bedevî) mescide girdi ve (Peygamber Efendimiz'in gözü önünde) namaz kıldı. (*Sümme câe, feselleme ale'n-nebiyyi salla'làhu aleyhi ve sellem*) Sonra, Peygamber SAS'in yanına gelip selâm verdi. (*Feredde ve kàle*) Peygamber Efendimiz onun selâmına karşılık verdi ve dedi ki:

(*İrci' fesalli, feinneke lem tüsalli*) 'Dön de namazını yeniden kıl;

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.498, no:6623; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.II, s.370, no:3739; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.139, no:3131; ; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s,102, no:2478; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.241, no:722; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gàbe*, c.I, s.366; Rifâa ibn-i Râfi' RA'dan.

çünkü sen namazı kılmış olmadın!' dedi.

(*Feracea, yusallî kemâ sallâ*) Adam dönüp, yine eskisi gibi kıldı. (*Sümme câe, feselleme ale'n-nebiyyi salla'làhu aleyhi ve sellem*) Sonra, Peygamber SAS'in yanına gelip selâm verdi. (*Feredde ve kàle*) Peygamber Efendimiz onun selâmına karşılık verdi ve dedi ki:

(*İrci' fesalli, feinneke lem tüsalli*) 'Dön de namazını yeniden kıl; çünkü sen namazı kılmış olmadın!' dedi. (*Selâsen*) Bu ihtar üç defa vuku buldu. (*Fekàle*) En sonunda adam dedi ki:

(*Vellezî beaseke bi'l-hakkı*) Seni hak din ve kitapla gönderen Allah'a yemin ederim ki, (*mâ uhsinü gayrahû*) ben bundan başka türlüsünü bilmiyorum, (*feallimnî*) bana doğrusunu öğret!" dedi

(*Fekàle*) Bunun üzerine Peygamber Efendimiz SAS buyurdu ki:

(*İzâ kumte iles'salâti fekebbir*) 'Namaza duracağın zaman tekbir al! (*Sümme'kra' mâ teyessera meake minel-kur'ân*) Sonra ne kadar kolayına gelirse, o kadar Kur'ân oku!

(*Sümme'rkâ' hattâ tatmeinne râkian*) Arkasından rükûa varıp, mutmain oluncaya kadar dur! Her âzan sükûnete ersin, sakin bir şekilde rükûda bir miktar dur! (*Sümme'rfa' hattâ ta'dile kàimen*) Sonra başını kaldırıp ayakta doğruluncaya kadar dur!

(*Sümme'scüd hattâ tatmeinne sâciden*) Daha sonra, secdeye varıp mutmain oluncaya kadar kal! ! (*Sümme'rfa' hattâ tatmeinne câlisen*) Sonra başını kaldırıp mutmain oluncaya kadar otur!

(*Ve'f'al zâlike fî salâtike küllihâ*) Bunu namazın bütününde böylece yap; yâni, namazı aceleye getirme!' diye tarif etti."

Şimdi bu *salât* kelimesini tabii izah etmek gerekiyor. *Salât* kelimesi Arapça'da dua mânâsına geliyor. Meselâ:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ، يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا (الأحزاب:٥٦)

(*İnna'llàhe ve melâiketehû yüsallûne ale'n-nebiy, yâ eyyühe'llezîne âmenû sallû aleyhi ve sellimû teslîmâ.*) "Allah ve melekler Peygamber'e salât ediyor; siz de ey iman edenler ona

salât ediniz." (Ahzab, 33/56) buyruluyor.

Sonra Peygamber Efendimiz'e, bir ayet-i kerimede emrediyor ki Allah-u Teàlâ Hazretleri:

صَلِّ عَلَيْهِمْ ، إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ (التوبة:١٠٣)

(*Salli aleyhim, inne salâteke sekenün lehüm*) "Onlara dua eyle, senin onlara dua etmen onlar için huzur ve itminan sebebidir." (Tevbe, 9/103)

Demek ki, bir mânâsı dua etmek. Ama bu dua etmek mânâsından, Peygamber SAS'in Mi'rac'da, meleklerin böyle Allah'a çeşitli şekillerde ibadet etmesini görüp de, ondan sonra gelip müslümanlara öğreterek, böyle kıyâmıyla, rükûsuyla, secdesiyle, teheccüdüyle, dışındaki, içindeki farzlarıyla, vacibleriyle, sünnetleriyle müslümanların edâ ettikleri o ma'ruf, dinin direği olan ibadet... İşte onu da mü'minler güzelce yaparlar mânâsına.

Bu *salât* kelimesi, dua kökeninden gelmiş olabilir diyenler olduğu gibi; insanın eğilerek bu ibadeti yapması dolayısıyla, insanın bu arka belinin iki tarafına *salveyn* dedikleri için, böyle bir eğilme hareketiyle yapılan ibadet mânâsına, oradan geldiğini söyleyenler de var.

Bir de *salât*; bir şeyi ateşte kızdırıp, meselâ bir ıslak odunu ateşte ısıtıp, eğriliğini yavaş yavaş doğrultmak, böylece düz hâle getirmek mânâsına geliyor. Meselâ, kargı yapacaksa veya düz bir işte kullanacak bir çubuk yapacaksa, odunu ateşte kızdırırlardı. Böyle kızarken ısıtarak eğriliğini doğrulturlardı. İşte oradan, bu o kökten geliyor mânâsına çeşitli rivayetler var.

En kuvvetli rivayet, dua kökünden gelmesi… Mutlak olarak dua mânâsına kullanılırken, sonra mü'minlerin o mükemmel ibadeti mânâsına, şeriatın lisanında o ibadetin adı olmuş.

Müttakîler bir gayba iman ederler, işte o gaybın çeşitlerine, demin izah ettiğimiz gibi... Bir de namazlarını dosdoğru kılarlar, dosdoğru yaparlar. İkinci vasıfları da bu.

Evet, namaz dinin direğidir. Mü'minlerin ilk vazifesi, en önemli vazifesi, en devamlı vazifelerinden birisi namazdır.

Namazsız işler eksik olur. İkinci vasıfları bu...

d. Verdiğimiz Rızıklardan İnfak Ederler

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

(*Ve mimmâ razaknâhüm yünfikùn*) "Ve rızıklandırdıklarımızdan, onlara rızık olarak verdiklerimizden infak ederler." Bu da müttakîlerin üçüncü vasfı...

Bu rızıklandırma ne demek?.. Bir şeyi nasib olarak, kısmet olarak vermek mânâsına geliyor. Sadece yiyecek mânâsına değil. Rızık deyince bizim aklımıza ekmek, peynir, boğazdan geçen şeyler gelir; o mânâya değil. Bir şeyi birisine nasib etmek, kısmet etmek mânâsına... Böyle bir şeyi elde ettiği zaman, o da rızk oluyor. Yâni, sadece yiyecek olan maddeler değil; yenilen, içilen, çeşitli şekilde istifade edilen şeyler, hattâ Allah'ın kendisine ihsan ettiği evlât, zevce, iş, güç, ilim, irfan... hepsine şâmil olur. Çünkü nasib olmak, müyesser olmak ve kısmet etmek, nasib olarak vermek mânâsına geliyor.

(*Ve mimmâ razaknâhüm*) "O müttakîlere nasib olarak, kısmet olarak ayırıp ihsân ettiklerimiz her şeyden, (y*ünfikûn*) infak ederler." *Enfaka-yünfiku-infak* da, bir şeyi elden çıkartmak, harc ve sarf etmek mânâsına geliyor.

Bu tabii çeşitli şekillerde olur. İbn-i Abbas demiş ki:

زكاة أموالهم

(*Zekâtü emvâlihim*) "Mallarının zekâtlarını verirler."

Ama bazı başka rivayetler var. Yine İbn-i Abbas'tan bir başka rivayet var. İbn-i Mes'ud ve diğer sahabeden rivayet var: (*Ve mimmâ razeknâhüm yünfikùn*) demek;

نفقة الرجل على أهله ، وهذا قبل أن تنزل الزكاة .

(*Nafakatü'r-racüli alâ ehlihî*) "İnsanın çoluk çocuğuna sarfettiği şeylerdir. (*Ve hâzâ kable en tünezzele'z-zekâh*) Bu zekât farz olmadan evveldi." diye izah etmişler.

Dahhâk Rh.A demiş ki:

كانت النفقات قربانًا ، يتقربون بها إلى الله على قدر

ميسرتهم وجهدهم .

(*Kâneti'n-nafakàtü kurbânen*) "Bu böyle masraflar bir hayır olarak, Allah'a yaklaşma vesilesi olarak telakkî edilirdi. (*Yetekarrabûne bihâ ila'llàhi alâ kadri meyseretihim ve cühdihim*) Zenginlikleri, cömertlikleri nisbetinde, yaptıkça Allah'ın sevabını kazandıklarını, sevap elde edeceğiz diye düşündükleri bağışlardı." Eskiden böyle düşünürlerdi.

“İşte o rızıklandırdığımızdan başkalarına verirler.” Bu geniş mânâyadır. Allah’ın verdiği her şeyden, başka kulları istifade ettirmek.

Bu neye dahildir?.. Katâde Rh.A de şöyle buyurmuş:

فأنفقوا مما أعطا كم الله ، هذ ه الأموال عوارٍ ودائعٌ عندك ،

يا ابن آدم ، يوشك أن تفارقها !

(*Feenfikù mimmâ a’tàkümü’llàh*) “Allah’ın size verdiğinden infak ediniz! (*Hâzihi’l-emvâl*) İşte bu mallar, mülkler, (*avârin ve dâiun indeke*) bunlar àriyettir, ödünçtür, emânettir senin yanında... (*Ye’bne âdem, yûşikü en tüfârikahâ*) Ey Ademoğlu, bir zaman gelir muhakkak, muhtemel ki onlardan ayrılacaksın. Elinde fırsat varken bunları harca, sarf et de sevap kazan!” diye böyle açıklamış. Bu ayetle ilgili olarak, bu sözleri söylemiş.

Demek ki, farz zekât mânâsına olabilir. Böyle hayır, hasenat olarak verilen şeyler olabilir. Hepsine şâmil. Müfessirler de hepsine şâmil olduğunu, umûmî anlamda kullanıldığını söylemişler; “Farz, sünnet, vacib, hayır, hasenât, maddî, manevî, ilim, irfan neyse, mahlûkàta yapılan iyilik olarak hepsini ihtivâ eder bu ifade...” diye buyurmuşlar, böyle izah etmişler.

Demek ki, mü’minlerin müttakî olanlarının, Allah’ın methettiği kulların bu ayet-i kerimede üç önemli hususiyeti zikredilmiş oluyor. Bu müttakîler:

1.“Gayba inanırlar, kalb gözleriyle...” Artık çeşitli mânâlarını açıkladık.

2.“Namazı dosdoğru kılarlar.”

3. Üçüncü vasıfları da: “Böylece beşerî, maddî, şahsî ibadet olan namazı yapmakla yetinmezler. İmanları kuvvetli, icraatları da güzel... Ama bir de mâli ibadetleri de yaparlar, etraflarını ihmal etmezler; kendilerine Allah’ın verdiği her çeşit imkânları başkalarına sunarlar.” diye, müttakîlerin vasıfları olarak bu ayet-i kerimede bunları sıraladı.

Bunlar çok önemli vasıflar. Bu vasıflara biz de çok dikkat edelim! Hele bu Ramazan’da aziz ve muhterem kardeşlerim,

imanımızın böyle çok kuvvetli olmasına dikkat edelim!.. Din kitaplarını okuyalım, imanımızın böyle kuvvetli dereceye gelmesine dikkat edelim!..

Tabii iman üzerine söylenecek sözler çok. İman sadece sözle değildir. "El-hamdü lillâh, benim kalbim temiz, ben müslümanım!" demek yetmez. Ne olacak?.. İmanına göre icraat olacak. İşte başta namaz olmak üzere...

Ondan sonra tabii, boşu boşuna kişisel çalışmalardan ibaret değil; topluma da faydalı, başka insanlara da yararlı olmaya gayret edecek mü'min... Elindeki imkânları başkalarının istifadesine de sunacak, oralardan da sevaplar kazanacak.

Bu vasıflarla, büyük ölçüde müttakîlerin sıfatlarını öğrenmiş olduk. Bundan sonraki dördüncü ayet-i kerime de, müttakîlerin bundan sonraki bazı sıfatlarını daha öğrenmiş olacağız. Allah kısmet ederse, sağ olursak...

Tabii, her şeyi tam anlatamadık. Bazı şeyler yine kitapların satırları arasında kaldı. Allah-u Teàlâ Hazretleri size şevk versin, aziz ve sevgili dinleyiciler; siz de evinizdeki, kütüphanenizdeki tefsir kitaplarını açın, bu bahisleri geniş geniş okuyun!..

Ramazan'da ilminizi, irfanınızı geliştirmeye, ilminize göre amel etmeye gayret edin!..

Allah-u Teàlâ Hazretleri tevfîkini refîk etsin... İmanın tadını ağzınızda iyice duyursun... Ömrünüzü rızâ-yı Bârî'ye uygun geçirmenizi nasib eylesin... Cümlenizi cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin, müttakîlerden olarak...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

22. 12. 1998 - AVUSTRALYA

13. EHL-İ KİTAPTAN MÜSLÜMAN OLANLAR

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Ramazanınız hayırlı geçsin... Allah-u Teàlâ Hazretleri dünya ve ahiretin mükâfatlarını ihsân eylesin... Vücutlarınıza sıhhat, afiyet versin... Oruçlarınız makbul, dualarınız müstecâb olsun... İki cihanda aziz olun...

Kur'an-ı Kerim sohbetlerimizde, Bakara Sûresi'nin 1. 2. 3. ayetlerini açıklamıştık. Şimdi 4. ayet-i kerimedeyiz. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ، وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ (البقرة:٤)

(*Ve'llezîne yü'minûne bimâ ünzile ileyke ve mâ ünzile min kablik, ve bi'l-âhireti hüm yûkınûn.*) (Bakara, 2/4)

Bu ayet-i kerimenin kelimeleri:

(*Ve'llezîne*) "Ki onlar, o kimseler ki, (*yü'minûne*) inanırlar, (*bimâ ünzile ileyke*) sana indirilmiş olana, (*ve mâ ünzile min kablike*) ve senden önce indirilmiş olana inanırlar. Hem sana indirilmiş olana inanırlar, hem senden önce indirilmiş olana inanırlar. (*Ve bi'l-âhireti hüm yûkınûn*) Ve ahirete, onlar şeksiz şüphesiz inanç içerisindedirler, inanmaktadırlar, inanıyorlar."

Daha önceki ayet-i kerimeler:

الٓمٓ . ذٰلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ ، فِيهِ ، هُدًى لِلْمُتَّقِينَ (البقرة:١-٢)

(*Elif, lâm, mîm.*) birinci ayet-i kerime; çeşitli açıklamalarını yapmıştık.

(*Zâlike'l-kitâbu lâ raybe fîh hüden li'l-müttakîn.*) "Şu işte o

mâlum kitaptır, içinde hiç şek şüphe yoktur; müttakîler için bir hidayet menbaıdır, vesilesidir, sebebidir." (Bakara, 2/2)

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

(البقرة:٣)

(*Ellezîne*) "O müttakîler ki, (*yü'minûne bi'l-gayb*) gayba inanırlar; (*ve yukîmûne's-sâlah*) ve namazı ikâme ederler, dosdoğru yerine getirirler, îfâ ederler; (*ve mimmâ razaknâhüm yunfikùn*) ve o müttakîler kendilerine nasib ettiğimiz çeşitli nimetleri, imkânları infak ederler. İyilik yapmak için muhtaçlara, fakirlere, uygun kimselere verirler." (Bakara, 2/3)

Bu üçüncü ayet-i kerime müttakîleri açıklıyor. Müttakîlerin vasıfları zikredilmiş. Gayba inanmış kimseler oldukları, namazları dosdoğru kılmaya müdavim oldukları ve cömert oldukları, ellerindeki imkânları iyilik yaparak başka kimselere sundukları anlatılmış oluyor.

a. Ehl-i Kitaptan Müslüman Olanlar

Şimdi bu dördüncü ayet-i kerimede de buyruluyor ki:

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ ، وَبِالْآخِرَةِ

هُمْ يُوقِنُونَ (البقرة:٤)

(*Ve'llezîne*) "Ve onlar ki, o kimseler ki, (*yü'minûne bimâ ünzile ileyke*) sana indirilmiş olana inanırlar; (*ve mâ ünzile min kablike*) ve senden önce indirilmiş olan ilâhî vahiylere inanırlar. (*Ve bi'l-âhireti hüm yûkınûn.*) Ve onlar ahirete kesin, şeksiz iman üzeredirler, inanmaktadırlar." (Bakara, 2/4)

Bu 4. ayet-i kerimedeki sıfat, acaba müttakîlerin bir önceki ayette bildirilen sıfatlarının devamı mıdır, yoksa başka bir şey midir?.. Bu hususta zihin takılıyor. Ayetleri bilen, kelimeleri bilen, Arapça kelimelerin anlamlarını bilen bir kimse, düşündüğü

zaman, hemen bir takım sorular zihninde canlanıyor.

Şimdi burada iki görüş var: Birincisi; bu 4. ayet-i kerime bildirilenler müttakîlerin sıfatlarının devamıdır. Yâni, müttakîler gayba inanan insanlardır, namazlarını dosdoğru kılan insanlardır, hayır hasenat yapan insanlardır. Bir de sana indirilene de inanmışlardır, senden önce indirilmiş olanlara da inanmışlardır; ahirete iman sahipleridir.

Bu müttakîlerin sıfatının devamı olması bir görüş ama, benim sezgilerim ve Arapça bilgime göre, böyle kelimeler üzerinde düşündüğüm zaman ulaştığım sonuç ve sahabe-i kiramdan da bazı kimselerin, İbn-i Abbas, İbn-i Mes'ud ve sahabeden bir takım cemaatin de aynı kanaati söylediklerini kitaplar kaydediyor. Ben ilk önce düşündüm, sonradan baktım sahabe-i kiram da aynı şeyleri düşünmüşler. Tabii, düşünülmeyen hiç bir şey yok, aziz ve sevgili izleyiciler! Her şeyi çok derin derin düşünmüşler. Her güzel ilim konusu, aşağı yukarı bahis konusu edilmiş. Çünkü ümmetimizin içinden çok büyük alimler, çok muhterem insanlar yetişmiş.

Memnun oldum, böyle bir nokta benim zihnime takılınca... (*Hüden li'l-müttakîn*) "Bu kitabın muhtevası, Kur'an-ı Kerim, Rasûlüllah'a inen vahiyler, müttakîler için hidayettir." diyor. Ondan sonra, 4. ayette de: "Onlar hidayet üzeredir." deniyor. Burada biraz, insanı düşünmeye sevk eden bir durum olduğu için düşünmüştüm.

Nitekim ayet-i kerimeyi açıklayan ve Kur'an-ı Kerim hakkında çok geniş bilgisi olan Abdullah İbn-i Abbas RA ve Abdullah İbn-i Mes'ud RA ve sahabeden bir guruba göre, —*rıdvânu'llàhi aleyhim ecmaîn*— bu (*Ve'llezîne*) ile başlayan 4. ayet-i kerime müttakîlerle ilgili değil.

Müttakîler işte namaz kılarlar, gayba inanırlar, hayır hasenat yaparlar. (*Ve'llezîne*) "Bir de, o kimseler ki, sana indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'e inanıyorlar ve daha öncekilere inanıyorlar ve ahirete de inançları var." İşte bu ayrı bir şeyi anlatıyor.

Kendileri Peygamber SAS Efendimiz'i tanıdığı zaman yahudi olan, veya nasrânî olan, hristiyan dininden veya yahudi dininden olan insanlar vardı. Peygamber Efendimiz'in yaşadığı

mıntıkalarda, Mekke'de, Medine'de, Hicaz'da, Vâdi-i Teymâ'da, Hayber'de, Şam'a kadar, Suriye'ye kadar geniş bir mıntıkada ehl-i kitap dediğimiz insanlar vardı. Şimdi bunlar, kendilerine daha önceden Allah tarafından gönderilmiş peygamberlere, indirilmiş kitaplara inanmış kimselerdi.

Peygamber Efendimiz gelince, bunların bir kısmı, "Zaten böyle bir peygamberi bekliyorduk!" diye, hemen iman ettiler. Bekliyorlardı; tarihî rivayetlerden biliyoruz, onların kitaplarında yazılı... Kur'an-ı Kerim'de de yazılı, biz de biliyoruz. "Bir ahir zaman peygamberi gelecek!" diye zaten beklemektelerdi. Hatta Selmân-ı Fârisî, "O buralarda zuhura gelecek. Ahir zaman Peygamberi'ne rastlar mıyım, bulabilir miyim, karşılaşır mıyım?" diye, Anadolu'dan kalkıp Medine-i Münevvere'ye gelmişti.

Peygamber Efendimiz Medine-i Münevvere'ye geldiği zaman, yahudilerin havrasına uğradı dedi ki:

"—Bakın ey yahudi cemaati, Tevrat'ta ahir zaman Peygamberi gelecek diye bildiriliyor ya, işte o benim!" dedi.

Necran'dan gelen, Yemen'den gelen hristiyanlara da:

"—Sizin İncil'de geleceği bildirilen peygamber, kitabınızda yazılı olan peygamber işte benim!" diye bildirdi.

Onların bir kısmı:

"—Evet yâ Rasûlallâh, sen Allah'ın Rasûlü'sün, kitaplarımızda bize bildirilen vasıfları aynen taşıyorsun, tamam." dediler ve iman ettiler.

Meselâ, Necran'dan yetmiş küsür kişilik bir hristiyan topluluğu Medine-i Münevvere'ye gelmişlerdi, Peygamber Efendimiz'in mescidine konmuşlardı ve orada kendi haçları, kendi putları, kendi kıyafetleri, kendi usulleriyle yayılmışlardı mescide, ibadet etmişlerdi. Peygamber Efendimiz ashabına:

"—Ses çıkartmayın, serbest bırakın!" diye işaret etmişti.

Sonra uzun konuşmalar yaptılar. Bu konuşmalar üzerinde, Âl-i İmrân Sûresî'nin ayetleri olarak karşımıza gelecek, önümüzdeki tefsir sohbetlerimizde inşâallah geniş geniş üzerinde duracağız.

Bu heyetten bazıları müslüman oldular. Meselâ, piskoposun kardeşi müslüman oldu, heyetten bazı kimseler müslüman oldu, ashab arasına girdiler.

Meselâ, Habeş İmparatoru Necâşi müslüman oldu. Peygamber Efendimiz'i görmediği halde, ashabın anlatmasıyla imana geldi ve Peygamber Efendimiz, o vefat ettiği zaman, gıyabında onun cenaze namazını kıldırdı. Ashabına dedi ki:

"—Kardeşiniz Necâşi vefat etmiş bulunuyor, gelin onun ruhu için cenaze namazı kılalım!" diye gıyabında, yâni arasında yüzlerce kilometre mesafe varken, cenaze namazını kıldı. Bu o Necâşi'nin mübarek bir insan olduğunu, mü'min kardeşlerimizden olduğunu gösteriyor.

Yahudilerden de meselâ, Abdullah ibn-i Selâm RA, yahudi alimlerinden birisiydi. Peygamber Efendimiz Medine'ye geldiği zaman, "Bakayım, şu zât nasıl bir kimse?.." diye toplantının olduğu eve gitmiş. Diyor ki kendisi anlatırken:[89]

فَإِذَا وَجْهُهُ لَيْسَ بِوَجْهِ كَذَّابٍ

(*Feizâ vechuhû leyse bi-vechi kezzâb*) "Bir de baktım ki, yüzü nur gibi parlıyor! Hiç yalancı, boş yere iddia eden, iddia ile ortaya atılan palavracı bir insan durumu yok... Gayet sevimli, gayet ciddî, gayet mübarek, gayet nûrânî bir insan!" diyor.

Sonradan Rasûlüllah Efendimiz'e geldi, iman ettiğini bildirdi. Böyle mü'min olan kimseler hakkında ayetler indi.

Demek ki, hristiyanlardan zaten dinleri olan, zaten inançları olan insanlar, kendi kitaplarındaki işaretlerin de anlamının gereği olarak, Peygamber Efendimiz'e iman ettiler. İşte onları anlatıyor bu dördüncü ayet-i kerime… Yâni bu Kur'an-ı Kerim, Allah'ın Peygamberini tanıyıp da, onun etrafına toplanıp onun ashabı olan,

---

[89] Lafız farkıyla: Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.652, no:2485; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.423, no:1334; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.451, no:23835; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.405, no:1460; Hàkim, *Müstedrek*, c.III, s.14, no:4283; İbn-i Ebî Şeybe, c.V, s.248, no:25740; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.216, no:3361; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.II, s.502, no:4422; İbn-i Sa'd, *Tabakàtü'l-Kübrâ*, c.1, s.235; Abdullah ibn-i Selâm RA'dan.

oranın ahalisi, Hicaz'ın ahalisi Arapların müttakîleri için bir hidayettir; tamam... Bir de daha önceden başka dinlere mensubken, Rasûlüllah'ı tanıyınca Peygamber Efendimiz'e de inanan kimseler var; onlar da hidayet üzeredir.

Kendileri zaten mü'min insanlardı. Kur'an-ı Kerim onları ayırıyor. Şeriatımız, dinimiz, onları müşriklerden ayrı bir zümre olarak, ehl-i kitap diye, "Bunlar kendilerine kitap indirilmiş insanlar" diye ayırıyor. Onlara özel bir muamele uyguluyor. İsteyenlere, "Kendi halimizde kalmak istiyoruz!" diyenlere; "Tamam, kendi halinizde kalın!" diyor, zorlamıyor.

Ama tabii doğru olan, ahir zaman Peygamberine gelip, inanıp, bağlanması... Zâten İsâ AS'ın da, Mûsâ AS'ın da tembihi, daha önceden bildirdiği, Tevrat'ta, İncil'de yazılı olan şey, ona tâbî olması, onu desteklemesi, onun etrafına gelmesi, ona kenetlenmesi... Bir kısmı öyle yaptılar.

İşte bu 4. ayet-i kerime ve 5. ayet-i kerime bu zümreyi anlatıyor ki, çok önemli. Kur'an-ı Kerim'in başında hemen bakıyorsunuz, bir pırıl pırıl imana giren, daha önceden böyle bir şey bilmediği halde Rasûlüllah'ı tanıyıp, iman edip mü'min olan müttakî kullar var... Bir de kendisinin bir inancı varken, yeni gelen inancın hak inanç olduğunu anlayıp, yeni gelen Peygamberin kendi peygamberlerinin ihbar ettiği hak peygamber, ahir zaman peygamberi olduğunu anlayıp, ona iman edenler var... Onları methediyor bu 4. ayet-i kerime.

Bu mânâda olması daha uygun. Çünkü Kur'an-ı Kerim kendilerine kitap indirilmeyenler için bir hidayettir. Bunlar da kendilerine ve Peygamber Efendimiz'e inandıkları için, onların da tekrar hidayet üzere olduğunu bildirince, tekrar da olmamış oluyor. (*Alâ hüden min rabbihim*) "Rablerinden hidayet üzeredirler." Tekrar gibi olmuyor, yerli yerinde oluyor.

O bakımdan bu, ehl-i kitabın İslâm'ın hak din olduğunu anlayıp da, mü'min olanlarına mahsus bir ayet-i kerimedir görüşünü tercih ediyorum. Bu daha uygun geliyor bana.

(*Ve'llezîne yü'minûne bimâ ünzile ileyke*) "Ey Rasûlüm, ey Muhammed-i Mustafâ'm, bir de sana indirilene inananlar, (*ve mâ ünzile min kablike*) ve senden önce indirilmiş olan kitaplara da

inananlar var ya; hani o ehl-i kitabın kendilerinin dinleri vardı ama, artık seni tanıyınca tâbi oldular. Hem o kendi evvelki dindarlıklarından dolayı, hem de seni anlayıp tasdik etmelerinden dolayı, işte onlar da hidayet üzeredirler. (*Ve bi'l-âhireti hüm yûkınûn*) Onlar ahirete de şeksiz, şüphesiz inanan insanlardır, ciddi dindar insanlardır, öyle gevşek insanlar değillerdir."

Beşinci ayet-i kerime:

أُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (البقرة:٥)

(*Ülâike alâ hüden min rabbihim*) "İşte onlar Rablerinden bir hidayet üzeredirler." Yâni doğru yoldadırlar. Tamam doğru yapmışlardır, sen gelinceye kadar dinlerinde kalmışlardır. Onlar ehl-i kitaptır, Allah'ın gönderdiği kitaba tâbî olan ümmettir. Allah'ın peygamberine tâbî olan insanlardır. Tamam ama, seni tanıyınca artık sana tâbi olmuşlardır. "Bunlar da hidayet üzeredir, (*ve ülâike hümü'l-müflihùn*) ve işte felâha ermiş olanlar tam onlardır."

b. Mükâfâtı İki Kat Verilen Üç Zümre

Buhârî ve Müslim'in sahih kitaplarında bir hadis-i şerif var. O hadis-i şerifi okursak, konuyu hadis-i şerifle de daha iyi te'yid etmiş olacağız. Peygamber SAS buyurmuş ki:[90]

---

[90] Buhârî, *Sahîh*, c.III, s.1096, no:2489; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.134, no:154; Tirmizî, *Sünen*, c.III, s.424, no: 1116; Neseî, *Sünen*, c.VI, s.115, no:3344; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.402, no:19651; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.206, no:2244; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.463, no:227; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.331, no:3181; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s. 68, no:502; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.II, s.243, no:1868; Taberânî, *Mu'cemü's-Sağîr*, c.I, s.86, no:113. Saîd ibn-i Mansûr, *Sünen*, c.I, s.228, no:913; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.127, no:13516; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.312, no:5502; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.26; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.96, no:302; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.339, no:768; Tahàvî, *Müşkilü'l-Âsâr*, c.V, s.1, no:1682; Ebû Mûsâ el-Eş'arî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XV, s.818, no:43252.

ثَلاثَةٌ يُؤتونَ أَجرَهُم مَرَّتَينِ: رَجُلٌ مِن أَهلِ الكِتابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ ، وَ آمَنَ بِي ؛ وَرَجُلٌ مَملُوكٌ أَدَّى حَقَّ اللهِ ، وَحَقَّ مَوالِيهِ ؛ وَرَجُلٌ أَدَّبَ جَارِيَتَهُ ، فَأَحسَنَ تَأدِيبَهَا ، ثُمَّ أَعتَقَهَا وتَزَوَّجَهَا (خ . م . ت. ن. حم. در. حب. ك. ط. طس. ص. ق. عن أبي موسى)

(*Selâsetün yü'tevne ecrahüm merreteyni*) "Üç zümreye mükâfatları iki kat verilir, katmerli verilir, çift verilir:

Birisi: (*Racülün min ehli'l-kitâbi âmene bi-nebiyyihî, ve âmene bî*) "Evvelce ehl-i kitaptan olup da kendi peygamberine inanmışken, sonra da bana inanmış olan adam... Bunun mükâfatı iki misli." Çünkü evvelce dindardı. Peygamber Efendimiz'in hak din üzere olduğunu anladı, inandı. Ecri *merreteyn,* iki defa verilmiş olacak, bol ecir alacak.

Üç kişiden ikincisi: (*Ve racülün memlûkün eddâ hakka'llâhi, ve hakka mevâlîhi*) "Köle olup, hem kölelik hukuku dolayısıyla efendisinin yap dediği işleri yapıyor. Tarlayı belle, hurmaları topla, şu işi yap, hayvanı tımar et, git kuyudan su çek... İşte hizmetçi, köle. "Hem o hizmetleri yapıyor, hem de Allah'ın emirlerini tutuyor." Namazını kılıyor, ibadetini yapıyor, Allah'a karşı görevlerini yapıyor. Bunun da mükâfatı kat kat fazla olacak, katmerli olacak, merreteyn olacak, iki kat olacak. Neden? İşte, hem köledir, kölelik hukukuna göre yapması gereken hizmetleri veriyor efendisine; hem de Rabbine olan ibadet borçlarını ihmal etmiyor."

Üçüncüsü kimdir?.. Üçüncüsü de: (*Ve racülün edebe câriyetehû, feahsene te'dîbehâ, sümme a'tekahâ ve tezevvecehâ*) "Bir cariye, bir kadın köle sahibi olan kimse ki; cariyesini iyi terbiye ediyor, sonra azad ediyor, hür ediyor. Yâni terbiyesini güzel yapıyor. Terbiyesi, tahsili nâkıs, eksik, kusurlu, bilgisiz, görgüsüz bir kimse değil. Güzel yetiştiriyor. Bir evlat gibi güzelce yetiştiriyor, ondan sonra da azad ediyor, hürriyet bahşediyor.

İslâm'da biliyorsunuz her ne suretle kölelik durumuna

gelmişse, o toplumda köle olarak yaşıyorsa bir insan, onun kölelikten kurtulması için çok teşvikler vardır ve köle azad etmek çok sevaptır. Bir çok dînî ibadetin sonucu, köle azad ederse şöyle olur... Yemininden dönmüş, yemin etmiş tutmamış; işte köle azad ederse cezadan kurtulur. *Tahrîrü'r-rakabe*; bir kölenin boyunduruğunu çözmek, onu hürriyetine kavuşturmak... Böyle bir çok şey ona bağlanmıştır. İbadet ve sevap, veyahut cezadan kurtuluş ona bağlanmıştır.

Bir de köle anlaşma yaparak, "Ben hür olmak istiyorum! Sana paramı ödeyeyim, ben taksit taksit, parça parça hür olayım!" dediği zaman da, yazışmayla anlaşma yapılıp da, öyle de hür olunabiliyor. Böyle teşvikler de var.

İşte câriye bir kızcağız, köle ama sahibi onu iyi terbiye ediyor, ondan sonra da azad ediyor. Yâni, hür bir insan oluyor, ondan sonra da evlendiriyor. Bu evlendirme tabii, ya başkasını bulur, "Haydi kızım bununla evlen! Allah mes'ud bahtiyar etsin..." filan tarzında. Ya da, kendisi eş olarak alır. O da büyük bir şeref. Onun da mükâfatı kat kat verilir.

Demek ki, hadis-i şerifi tamamlamış olmak için başka konulara da geçmiş olduk ama, faydalı oldu. Demek ki ehl-i kitaptan olup da mü'min olanların sevabı çok fazla. İşte bu dördüncü ayet-i kerime ehl-i kitaptan olup da İslâm ile müşerref olanlar hakkındadır. Beşinci ayet-i kerime de onlar hakkındadır.

Bunu şöyle özetliyorlar kitaplarımız: Bu Bakara Sûresi'nin başında, Allah-u Teàlâ Hazretleri mü'minleri anlatmakla başlıyor... Ondan sonra, mü'minlerin de doğrudan doğruya Arap olup, önce müşrikken İslâm'a gelenleri, yâni daha evvel bir dine sahip değilken, müslüman olanları anlatıyor... Ondan sonra, evvelce başka dindeyken yeni dine, geçerli olan, mer'î olan yeni duruma intibak edip, ona geçenleri anlatıyor.

Ondan sonraki altıncı ayet-i kerimede de, kâfirleri anlatacak. Önümüzdeki haftalarda, sağ olursak onları beyan edeceğiz. Ondan sonra da, münâfıkları anlatmağa geçeceğiz. 13 kadar ayet-i kerime... Böylece sûrenin başındaki bu ayet-i kerimeler, insanları iman bakımından sınıflandırmış olacak.

c. Ayetler Karşısında Ehl-i Kitabın Duygulanması

Şimdi bu umumî önemli konuyu söyledikten sonra, ayetin teferruatına geçelim:

"O müttakîler, işte o iyi insanlardır bir; (*Ve'llezîne*) bir de şu kimseler ki, (*yü'minûne bimâ ünzile ileyke*) ey Rasûlüm sana indirilene iman ederler." *Ünzile ileyke,* sana indirilen demek. *Enzele-yünzilü-inzâl*; bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek demek. Peygamber SAS Efendimiz'e de Kur'an-ı Kerim'in ayetleri semâdan, Allah'tan geldiği için, ind-i ilâhiden kalb-i Rasûl'e geldiği için, bir inme bahis konusu olduğu için, bu ayetlerin gelmesine *inzâl*, inme deniliyor.

Bu *inzâl* kelimesini bilirsiniz, Türkçe'ye de girmiş. *Nezele-nüzûl,* sülâsisi. Ayağına inme indi derler meselâ; felç oldu, nüzül isabet etti derler. Bu sülâsisi. *Menzil*, işte inilen yer, konak mânâsına. O da kullanılan bir kelime. *İnzâl*, bu da sülâsisinin üzerine mezîd babı, yâni rubâisi oluyor; indirmek mânâsına. Ötekisi inmek, bu indirmek mânâsına.

(*Ünzile ileyke*) "Senin üzerine indirilen." Rasûlüllah'ın üzerine indirilen nedir?.. Kur'an-ı Kerim'in ayetleridir. Kur'an-ı Kerim'in ayetleri Peygamber SAS Efendimiz'in şahsi inançları, düşünceleri, tefekkürü, hissiyatı, duaları ve sâiresi değildir; hariçten kendisinin kalbine Allah tarafından, Allah'tan gelen bilgilerdir. Nasıl bir yayını radyo size duyuruyorsa, veya görüntülü yayını televizyon cihazı nasıl size gösteriyorsa; Rasûlüllah Efendimiz de bir cihaz gibidir. Yâni, insanlara onu tebliğ etmek için, Rasûlüllah Efendimiz bir araçtır, bir vasıtadır. Ama, kendisinin sözü değildir. Söz kelâm-ı ilâhidir, Allah'ın kelâmıdır, Allah'ın vahyidir, Peygamber SAS Efendimiz'e geliyor.

Bunun gelişinin, hariçten bir tesirle olduğunu anlatmıştım. Devenin üzerindeyken, devenin çöktüğünü; birisine değdiği zaman, meselâ dizi değmişse, vahiy geldiği zaman dizinin kırılacak gibi olduğunu; vahiy geldiği zaman çevredeki insanların da arı vızıltısı gibi bir vızıltı duyduklarını söylemiştim. Bütün bunlar vahyin kişisel, özel, şahsî bir iş olmadığını, hàricî bir olay olduğunu, Rasûlüllah'a bir şeyler geldiğini gösteren hususlar...

Şimdi Peygamber Efendimiz'e gelen Kur'an-ı Kerim. (*Ve mâ*

ünzile min kablike) "Ey Rasûlüm, senden önce indirilmişe de inanırlar."

Şimdi Peygamber Efendimiz'den önce indirilmiş neler var?.. Peygamber Efendimiz'den geriye doğru düşünecek olursak; İncil var, Tevrat var, Zebur var... Sonra, daha önceki peygamberlere, İbrâhim AS'a, Adem AS'a indirilen *suhuf* denilen sahifeler var. Bunların hepsine inanırlar.

Hakîkaten İncil'i incelerseniz, Tevrat'ı incelerseniz, Kur'an-ı Kerim'i de okursanız; bu eski peygamberleri onların da tanıdığını, hürmet ettiklerini görürsünüz. İbrâhim AS'ı yahudiler de biliyor, hristiyanlar da biliyor. Adem AS'ı biliyorlar. Hepsi *Edım, Adam* diye isim olarak koyuyorlar. Hâbil'e *Ebıl*, Havvâ'ya *Eva* diyorlar. Yâni batı dillerinden karşılıklarını söylüyorum. *Abraham, Yakob* vs. bunlar hep daha önce vazifeli, Allah'ın vazifelendirdiği peygamberler. Tabii onlara inanan kimseler ama, Peygamber Efendimiz'i görünce, onun hak peygamber olduğunu anladılar. Kur'an-ı Kerim'i görünce, gözyaşları içinde anladılar.

Nitekim bir ayet-i kerimeyi, size yeri gelince de açıklarım ama, olayı tasvir ettiği için okuyayım Kur'an-ı Kerim'den. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

وَ إِذَا سَمِعُوا مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرٰى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ. وَمَا لَنَا لاَ نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَ نَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ (المائدة:٨٣-٨٤)

(*Ve izâ semiù mâ ünzile ile'r-rasûl*) "Rasûlüllah'a indirilen ayetleri duydukları zaman, (*terâ a'yünehüm tefîdu mine'd-dem'i*) o eski dinlerin mensublarını, gözleri dolmuş, heyecanlı, duygulu olduklarından, gözyaşları şıpır şıpır yerlere damlıyor görürsün. (*Mimmâ arafû mine'l-hak*) Hakkı bildikleri için, gelen şeyin vahiy olduğunu anladıkları için..." Hani cevherin kıymetini kuyumcunun bildiği gibi, hak olan şeyleri dinleyince, onun hak

olduğunu anlayıp gözlerinden yaşlar dökerler, böyle duygulanırlar.

(*Yekùlûne rabbenâ âmennâ fektübnâ mea'ş-şâhidîn.*) "Yâ Rabbi, bu senin yeni vahyine de, yeni peygamberine de iman ettik. Bizi de şahitler arasına kat! (*Ve mâ lenâ lâ nü'minu bi'llâhi*) Neden Allah'a inanmayalım, iman etmeyelim? (*Ve mâ câenâ mine'l-hak*) Hak olarak gelen Allah'ın vahiylerine, ayetlerine niye inanmayalım?.. (*Ve natmeu en yudhilenâ rabbünâ mea'l-kavmi's-sàlihîn.*) Umarız ki, Rabbimiz bizi de sàlihler zümresine katar." (Mâide, 5/83-84) diye böyle duygularını bildirirler.

Allah da, onların bu güzel karşılamasından, kavrayışlarından, edeplerinden dolayı onları cennetiyle, cemâliyle taltif edeceğini; onların muhsinler zümresinden olduğunu, ayetin devamında ifade ediyor.

d. Ahirete İman Çok Önemli

Demek ki: (*Ve'llezîne*) "Bir de bu müttakîlerle beraber o kimseler ki, (*yü'minûne bimâ ünzile ileyke*) ey Rasûlüm Kur'an'a, sana indirilene inanırlar ve daha öncekilere de inanırlar. (*Ve bi'l-âhireti hüm yûkınûn*) Onlar ahirete de iman üzeredirler. Ahirete de şeksiz şüphesiz bir yakîn ile inanırlar." *Yakîn*, şeksiz inanç demek. *Eykane-yûkınu-mukîn-ikàn... Yûkınûn*, if'al babından muzàrî gàib cemî oluyor; "Ahirete inanırlar, şeksiz şüphesiz imanları vardır."

Tabii, aslında peygamberlerin hepsini Allah-u Teàlâ Hazretleri gönderdiği için, hepsine iman hakikatlerini Allah bildirdiği için, aslında dinler dikkatli bir şekilde incelenirse, insanların iyi tesbit edemedikleri, karıştırdıkları, bozdukları, tahrif ettikleri, değiştirdikleri hariç; insanların uydurdukları, burunlarını sokup da bozdukları hariç, ana esasların aynı olduğu görülür, anlaşılır. Bilen bir insan, mütehassıs bir göz bunları anlar, sezer.

İşte onlar ahirete de inanırlar. "Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi ahirette sorumlu kılmasın, vazifemizi yapalım!" diye, Peygamber Efendimiz'e tâbi olmaları ondan dolayıdır.

(*Ülâike alâ hüden min rabbihim*) "İşte onlar Rablerinden bir hidayet üzeredirler." Müttakî kullara, Kur'an-ı Kerim ayetleri

hidayettir, *hüden li'l-müttakîn*. Bunlar da, daha önceki dinlerden sahip oldukları ilim ve irfan dolayısıyla, ayetleri okuyup, Peygamber Efendimiz'i görüp de, onun hak olduğunu anladıktan sonra, tabii onların da tutturdukları yol güzel, onlar da Rablerinden kendilerine bahşedilmiş bir hidayet üzeredirler.

Şimdi *âhiret* kelimesi üzerinde biraz izahat vereyim: *Âhir* kelimesini biliyorsunuz son demek; *âhiret* de onun müennesi. Dünyanın mukabili olarak kullanılıyor. Ahiret sonraki demek. Ahiret, aslında tamlama içinde bir kelimedir. *Ed-dâru'l-âhireh*, yâni sonraki dâr, ev, yurt... İnsanların şu anda yaşadıkları yer, *ed-dâru'd-dünyâ*, şimdiki alem... *Ed-dâru'l-âhireh*, daha sonraki alem...

Veya *en-neş'etü'l-âhireh*, daha sonra ikinci defa ikinci bir hayat olacak, neşv ü nemâ bulacaklar mânâsına iken, bir de *el-hayâtü'l-âhireh*, o tabir de geçiyor Kur'an-ı Kerim'de; sonraki hayat... Şimdi içinde yaşadığımız hayat *el-hayâtüd-dünyâ*, şimdiki hayat... Öldükten sonra ba'sü ba'de'l-mevt'ten sonraki hayat, *el-hayâtü'l-âhireh*... İkinci, sonraki hayat. İşte bu tamlamalardan kısaltma yoluyla, sadece *âhiret* kullanılıyor.

Bundan murad nedir?.. Şu andaki alem değil, bundan sonra gelecek olan alem. Şu andaki hayat değil, bundan sonra, öldükten, dirildikten sonra başlayacak olan ebedi hayat. Şu andaki hal değil, ölümden sonra başlayacak olan, sura üfürüldükten sonra, kıyamet koptuktan sonra başlayacak şey ahiret...

"Ahirete inanırlar." Şimdi ahirete iman çok önemli bir mesele. Tabii bu bir ilim meselesidir. Çünkü insan düşündüğü zaman, nice nice delillerle aklî ve ruhânî şekilde ahireti hisseder. Ama ileride olacak olduğu için, bazıları da işte "Acaba?.." diyorlar, "Olmaz öyle şey!" diyorlar. "Yaşam sadece bu yaşamdır, insan öldü mü, işte gidiyor. Toprağa gömüyorlar, çürüyor." diyorlar. Ama tabii bu çok kısa bir görüş. Kur'an-ı Kerim'in özellikle üzerinde durup, çok şiddetli bir şekilde cevaplandırdığı, yanlış bir görüş.

Bu hayattan sonra ikinci bir hayat olacak. Bunu eski dinlerdeki bazı insanlar yazmışlar; kitaplarında, ilimlerinde, irfanlarında, medeniyetlerinde ahirete müteallik hususlar var ama, tabii karışmış bilgiler, eksik, nâkıs... Ahirete inancın en zengin, en doyurucu, en geniş malzemesi İslâm'da; Kur'an-ı

Kerim'in ayetlerinde, çok geniş bir şekilde Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerinde...

Tabii, Peygamber SAS Efendimiz de, bir kere daha insanların yeni bir hayata gideceklerini, yeni bir hayatla hayat bulacaklarını ve ebedî saadete ereceklerini çok kesin bir şekilde bildirmiş. Meselâ, bu hususta bir hadis-i şerifi hatırda kalsın diye okumak istiyorum. Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki:[91]

يَا عَجَبًا كل العجب للشَّاك في قدرة الله ، وهو يرى خَلْقَهُ ؛ يا عجبا كل العجب للمكذب بالنشأة الأخرى وهو يرى الأُولَى ؛ ويا عجبا كل العجب للمكذب بنشور الموت ، و هو يموت كل يوم و كل ليلة و يحيى ؛ ويا عجبا كل العجب للمصدق بدار الخلود ، و هو يسعى لدار الغرور ؛ ويا عجبا كل العجب للمختال الفخور ، وإنما خلق من نطفة ، ثم يعود جيفة ، وهو بين ذلك لا يدري ما يفعل به (عن أبي جعفر عبد الله بن مسور الهاشمي)

"Şaşılacak, tam mânâsıyla şaşılacak, tüm yönleriyle şaşılacak bir şeydir ki, şuna şaşılır ki; Allah'ın yarattığını, yaratıp durduğunu görür durur da, yine de Allah'ın varlığında şek ederler." Etrafında bir sürü oluşum var, gelişim var. Bunların sebeplerini düşünse, "Yâ Rabbi sen bunları böyle halk ediyorsun!" diye, Allah'ı bulacak, bilecek. Halk eden, yaratan, *el-Hàliku'l-Bâriü'l-Musavvir,* Allah tabii... "Allah'ın yaratmasını görüp dururken, Allah'a inanmıyorlar, şek ediyorlar, şüphe ediyorlar; çok şaşılacak bir şey!.." diyor.

Peygamber Efendimiz devam ediyor: "Yine şuna şaşılır, taaccüb olunur ki; şimdiki hayatı, varlığı, dünyanın şu varlıklarını

---

[91] Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.347, no:595; Ebû Ca'fer Abdullah ibn-i Mesrûr el-Hàşimî RA'dan.

etrafı, cemâdâtı, nebâtâtı, hayvanâtı, neş'et-i ûlâyı görüyorlar, inceliyorlar; fizikçiler, kimyacılar, tabiat bilginleri, jeologlar, yer bilimciler, gök bilimciler her tarafı inceliyorlar. İşte etraflarında bir şey… İkinci bir alemi inkâr ediyorlar. İşte bu alemi yaratan, onu da yaratacak!"

"Şuna da şaşılır ki, her gün, her gece ölü gibi yatıyorlar, ölüyorlar; hiç bir şeyden haberleri olmuyor. Hırsız geliyor, evi soyup götürüyor, uyanmıyorlar vs. Her gün ölüp diriliyorlar da, öldükten sonra dirilmeye inanmıyorlar."

"Yine şuna şaşılır ki: Bazıları cennet var, cennetin içinde ebedi saadet var diye duydukları için, tamam inandık diyorlar da yine de bu aldanma dünyasında dalıp gidiyorlar meşguliyetlere ve bu dâru'l-gurur, aldanma dünyası için çalışıp dururlar. Ahiret için çalışmazlar. Madem cennete inanıyorsun çalışsana!.. Şaşılır bu insanın durumuna..."

"Şuna da şaşılır ki..." Şaşılacak şeyleri sayıyor Peygamber Efendimiz, özetleyeceğim sonra: "İnsanın evveli bulaşık bir küçük nutfe, ahiri de mülevves bir cîfe iken, yâni bir tohumdan yaratıldığını bildiği, öldüğü zaman ruhsuz bir ceset, bir cîfe, leş olduğunu bilir de, yine de kibir duyar, iftihar eder, burnu havada gezer. Buna da şaşılır." diye hadis-i şerifte söylemiş Peygamber SAS.

Tekrar bu şaşılacak şeyleri özetleyelim:

"Bunlar ne kadar şaşılacak şeylerdir, tam mânâsıyla şaşılacak şeylerdir: Allah'ın mahlûkàtını görürler, Allah'ın varlığında şüphe ederler; ne kadar şaşılacak şey!.. Şimdiki alemi görürler olmuş, bitmiş hazır; ileride olacak âlemi inkâr ederler. Ne kadar şaşılacak şey!..

Her gece yatıp uyurlar, adetâ ölürler, sonra kalkarlar. Onun gibi olan ba'sü ba'de'l-mevti, ölümden sonra nüşûru inkâr ederler; halbuki olacak...

Cennete, cennetin nimetlerine iman ederler. Onları elde etmek için çalışmazlar da, şu dünyaya aldanıp, dünya meşguliyetleri içinde, tedbirsiz, vakitlerini tüketir giderler.

Şuna da hayret olunur ki, ilk başta değersiz küçük bir tohum; sonunda da kabre konulan bir ruhsuz ceset iken, kibir gösterirler."

diyor Peygamber SAS Efendimiz.

Çok söylenilecek sözler var. Yâsin Sûresi'nin sonunda anlatılıyor. Kâfirlerin, müşriklerin bir tanesi çürümüş bir kemiği almış da, Peygamber Efendimiz'in karşısına gelmiş. Kemiği de eliyle ufalamış:

مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (يٰسٓ:٧٨)

(*Men yuhyi'l-izâme ve hiye ramîm*) "Bu ufalanmış, toz, kum haline gelen kemiği kim diriltecek?" demiş. (Yâsin, 36/78) Yâni, Allah diriltemez gibi böyle bir münkirce, küstahça tavırla Peygamber Efendimiz'in karşısına gelmiş.

Kur'an-ı Kerim ne diyor:

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ ، وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (يٰسٓ:٧٩)

(*Kul yuhyîhe'llezî enşeehâ evvele merreh*) "Ey Rasûlüm o edepsize, o inançsıza söyle: İlkönce o kemiği yaratan Allah, tekrar onu inşâ edecek, yaratacak. (*Ve hüve bi-külli halkın alîm.*) O her çeşit yaratmaya kàdirdir." (Yâsin, 36/79)

Demek ki, yaratmanın ne kadar çok çeşitleri olduğunu bildiriyor.

Hiç tahmin eder miydiniz, bu televizyon olmadan evvel, insanın görüntüsünün böyle saklanabileceğini?.. Hiç tahmin eder miydiniz seslerin, görüntülerin böyle kaydedileceğini?.. Bunlar yapılmadan evvel, hiç tahmin eder miydiniz?.. Uçaklar olmadan evvel, havada insanların böyle 300, 500, 700 kişi bir uçakta böyle oturup, kalkıp, yatıp, yeyip, içerek gezdiğini tahmin eder miydiniz?.. İşte, demek ki olabiliyor. Bütün bu olabilenlerden, ileride de olabilecekleri anlamak lâzım!..

(*Ve hüve bi-külli halkın alîm*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri, her çeşit yaratmaya kàdirdir." O halde ilmi boğmayalım, daraltmayalım; olacakları kısıtlamayalım, gözümüzü kapatmayalım!

Gerçekleri, göz kapayarak yok edemeyiz. Gerçek karşıda durur, sen gözünü kapatmış olursun. Gözümüzü açalım, gerçekleri görelim! Olabilen şeye olamaz demeyelim!

Kur'an-ı Kerim'de Allah-u Teàlâ Hazretleri, âhirette, "Bak, ba'sü ba'de'l-mevt var mıymış? Cennet, cehennem var mıymış?.. Gördünüz mü?" dediği zaman; "Yâ Rabbi, evet gördük!" deyip, kâfirlerin nasıl pişman olacaklarını bildiriyor.

İleride pişman olacaklar. Şu anda değil, ileride pişman olacaklarını bildiriyor. İşte o ileride olabilecek. Tamam olabilecek. O halde ona inanarak, engin bir iman ile, "Bugün àlem-i şahadette, şu andaki alemde bunlar varsa, yarınki àlem-i gaybda da tabii bunlar olacaktır. Bugün olmayan yarın olacaktır." Binâen aleyh, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin yaratmış olduklarından, yaratacak olduklarını kavrayabilmesi lâzım insanların!..

e. Hidâyette Olanlar Kurtulacak

(*Ülâike*) *Ülâike'*nin sonundaki *ke*, sen demek. "Ey Rasûlüm, sana işte bak bunları işaret olarak gösteriyorum! Sen bak işte bunlara, işte şunlar ey Rasûlüm!" Tabii, hitab önce Peygamber Efendimiz'e, sonra bütün insanlara şâmil oluyor.

(*Ülâike*) "Ey Rasûlüm, işte onlar, (*alâ hüden min rabbihim*) Rablerinin kendilerine bahşettiği bir doğru yol üzeredir, hidayet üzeredirler." İyi yaptılar, hak işi yaptılar, doğru olanı seçtiler, doğru tercihi yaptılar, sana inandılar, Allah'ın lütfuna erdiler, Allah onlara ihsan etti. (*Ve ülâike hümü'l-müflihùn*) "Ve işte onlar ey Rasûlüm, felâh bulacaklardır."

Şimdi, Arapça'da bir takım kuralları söylememiz lâzım! Tercümelere bakıyorum, bazıları incelikleri yazamamışlar. Tabii, hepsini de inceleyemedim ama... Elimdeki tercümeler, tefsirler mahdut, kütüphanemdekilerin hepsi yanımda değil. İsm-i fâil, isim cümlesinde kullanılırsa, istikbal ifade eder. (*Ülâike hümü'l-müflihùn*) "Felah bulacak olanlar onlardır." Yâni istikbal.

Meselâ, (*Ene zâhibün*) "Ben gideceğim!" demek. "Ben gidiciyim." demekten başka bir mânâ bu... Bunu anlamak lâzım ve belirtmek lâzım! Felâh bulmak tabii, ileride olacak. Kim

cehennemden paçayı kurtarır, cennete girerse; azabdan halâs olur da nimete mazhar olursa, o zaman felâh bulacak. İşte onlar felâh bulacaklardır. Yâni, "Doğru hareket ettikleri için, onlar da felâh bulacaklardır." diye bildiriliyor.

Bu (*ülâike*)'nin iki defa tekrar edilmesi, hidâyetin ayrı bir husus olduğunu, felâha ermenin ikinci ayrı bir husus olduğunu gösteriyor. Hidayet üzere olmak, güzel bir şey; en sonunda felâh bulmak, o da ayrı bir şey... Hidayet henüz işin bitmiş hali değil; ama, felâh işin bitmiş hâli...

Felâh kelimesi, yarmak fiilinden çıkıyor. Hatta çift süren, toprağı yarıp da tohum eken köylüye de Araplar *fellâh* derler. O da *felâh* köküyle ilgili. Şimdi bu yarmak mânâsıyla ne ilgisi var bu iflâh olmanın, yâni kurtulmanın, matlubuna ermek, muradına nail olmanın?.. Onlar her türlü engeli aşıp, her türlü tehlike duvarını, surunu yıkıp, geçip, sonunda artık cennete girince, bütün mânîleri yarıp geçmiş oluyorlar, maksada, amaca ulaşmış oluyorlar.

Onun için *eflaha-yuflihu-iflâh,* rubâiden *müflih*, ism-i fail sîgasının çoğulu oluyor. Tabii, elif-lâmlı gelmiş. Elif-lâmlı gelmesi önemli... Haber aslında elif-lâmsız olur. (*Ülâike müflihùn*) demiyor. Kasır ifade eder, yâni tahsis, özel durumda olduklarını gösteriyor. "İşte onlar asıl felâh bulanlar onlar olacaklardır." mânâsına gelmiş oluyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri onların felâha ereceklerini de bildirmiş oluyor.

Böylece, Bakara Sûresi'nin müttakîlerin sıfatı olan 3. ayetinden sonra, 4. ve 5. ayetinin de, Peygamber Efendimiz'in zamanında onu görüp, ona iman getiren eski din mensubları hakkında olduğu ana tezini söylemiş olduk. Bundan sonraki ayetler, Bakara Sûresi'nin ikinci sayfasında, (*İnne'llezîne keferû*) diye başlayıp kâfirleri anlatacak ama, konu yine başındaki bütünlüğü devam ettiriyor. Akıcılık, konunun devamı var. İnşâallah önümüzdeki hafta, o kimlerin kâfir olduğunu anlatan ayetleri izah etmeye geçeceğiz.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi de müttakî kullarından eylesin... Bizi de Peygamber Efendimiz'in getirdiklerine, Kur'an-ı Kerim'in ifade ettiğine, dinimizin esaslarına âşinâ eylesin... İman esaslarını

öğrenmeyi nasib eylesin... Sonuç itibariyle hidayet üzere yürümeye muvaffak eylesin... Çünkü bu devir, çok fitnenin, fesadın çalkandığı bir devirdir. Allah bizi yanıltmasın, şaşırtmasın... İslâm'ın güzelliğini anlamayı nasib eylesin...

f. İslâm Bütün Dinleri Kucaklar

Bir hususu söyleyecektim, onu da söyleyerek sözümü tamamlayayım: Bu ayet-i kerimelerden görünüyor ki, Peygamber Efendimiz'den önceki dinlere, hak peygamberlerin getirdiği inançlara da müslümanın saygısı var, İslâm'ın saygısı var. O halde bütün dinleri birleştiren, bütün insanları iman bayrağı altında toplayan yegâne din İslâm'dır!

Tabii biz onların, ehl-i kitâbın kendi özel din kitaplarını incelemiyoruz. Dinler tarihi mütehassısları belki inceliyorlardır. Ama Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinden biliyoruz ki, meselâ:

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاَّ مَنْ كَانَ هُوداً أَوْ نَصَارٰى (البقرة:١١١)

(*Ve kàlû len yedhule'l-cennete illâ men kâne hûden ev nasàrâ*) "'Cennete ancak yahudi olan girecek, başkası girmeyecek! Hristiyan olan girecek, başkası girmeyecek!' dediler." (Bakara, 2/111) diye Allah'ın hak peygamberini, Allah'ın yeni dinini kabul etmeme, hatta birbirlerini kabul etmeme gibi durumlar gösterdikleri, Kur'an-ı Kerim'de naklediliyor.

Ama İslâm, dikkat edilirse bu ayet-i kerimede, hem Peygamber SAS Efendimiz'in hak peygamber olduğunu, hem de daha önceki peygamberlerin hak peygamber olduğunu tasdik ederek, bir kere o peygamberlere inancı mühürlüyor, tasdik ediyor. Bu çok önemli bir olay... Eski kitapların, Allah tarafından gönderilmiş kitap olduğunu tasdik ediyor. Bu çok önemli bir husus… Tabii asılları kaybolmuş, bazı yerleri değiştirilmiş, çıkartılmış. Toplantı yapmışlar, "Şunu çıkartalım, bunu çıkartalım!" demişler. Halbuki, Allah'ın kitabını kişi değiştirebilir mi?..

Bütün dinleri dost gözüyle görüp, bütün insanları gerçek iman bayrağı altında toplayan yegâne inancın İslâm olduğunu, bu ayet-i

kerime bu ifadesiyle gösteriyor. Tabii bu hususu, Kur'an-ı Kerim'in birçok yerindeki öteki ayetler de daha geniş olarak gösterecek. Yeri geldiği zaman, tekrar onları açıklayacağız.

İslâm'ın kıymetini bilmeyi Allah bize nasib eylesin... İmanlı insanlar olarak doğduğumuz gibi, imanlı olarak yaşamayı, mü'min-i kâmil olarak, tam müslüman olarak ruhumuzu teslim edip, ahirete Allah'ın sevdiği, râzı olduğu kul olarak varmamızı nasib eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlemizi müşerref eylesin...

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri ve izleyicileri, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

29. 12. 1998 - AVUSTRALYA

14. BİLE BİLE HAKKI İNKÂR EDENLERİN DURUMU

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Ramazanınız tatlı geçsin, feyizli sevaplı olsun... İbadetleriniz makbul olsun, dualarınız müstecâb olsun... Allah dünya ve ahiretin hayırlarına erdirsin...

Hadis-i şerif sohbetlerinin yanı sıra, tefsir sohbetlerine de başlamıştık ve Bakara Sûresi'nin 6. ayetine, Kuran-ı Kerim'in de üçüncü sayfasının başına gelmiştik. Bugün 6. ve 7. ayet-i kerimeleri okuyup izah etmeğe çalışacağım. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

(البقرة:٦)

(*İnne'llezîne keferû sevâün aleyhim e enzertehüm em lem tünzirhüm lâ yü'minûn.*) (Bakara, 2/6)

خَتَمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ ، وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ،

وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (البقرة:٧)

(*Hatema'llàhu alâ kulûbihim ve alâ sem'ihim, ve alâ ebsàrihim gışâveh, ve lehüm azâbün azîm.*) (Bakara, 2/7) *Sadaka'llàhu'l-azîm.*

Bu iki ayet-i kerimeyi izah etmek istiyorum. Bu ayet-i kerimeler kâfirlerin yola gelmeyecekleri, yola gelmesi durumu olmayacağını Allah'ın bildirdiği zümresi hakkındadır:

(*İnne'llezîne keferû*) *İnne*, "Hiç şüphe yok ki, elbette, muhakkak ki…" diye tercüme edilebilir. *Edat-ı tahkîk*, yâni bir şeyin hakîkat,

muhakkak olduğunu belirten, kuvvetlendiren bir edattır. Ne zaman kullanır Araplar bunu?.. Muhatabı söylenen bir söze, bir hükme şüphe duyuyorsa, onu iknâ etmek için, kuvvetlendirmek maksadıyla kullanılır. Burada buyruluyor ki:

(*İnne'llezîne keferû*) "Hiç şüphe yok ki, muhakkak ki, o kimseler ki küfrettiler, kâfir oldular; (*sevâün aleyhim*) onlar için müsâvîdir, eşittir, fark etmez; (*e enzertehüm*) sen onları istersen inzar etmiş ol, ikaz etmiş ol, (*em lem tünzirhüm*) veyahut da ikaz etme, uyarma... (*Lâ yü'minûn*) Onlar inanmayacaklar!" (Bakara, 2/6)

(*Hatema'llàhu alâ kulûbihim*) "Allah onların gönüllerini, kalplerini kapatıp mühürlemiştir. Kalpleri üzerine mühür vurmuştur. (*Ve alâ sem'ihim*) İşitme imkânları üzerine mühür vurmuştur, işitmezler. (*Ve alâ ebsàruhüm gışâvetün*) Gözleri üzerine de perde inmiştir. Yâni gözlerine görmelerini engelleyen bir ak inmiştir. Perde, kabuk, örtü gelmiştir. (*Ve lehüm azâbün azîm*) Onlara muazzam, ulu, büyük bir azab verilecektir ahirette..." (Bakara, 2/7)

a. Kâfirlerin Hakkı Gizlemeleri

Şimdi, (*Ellezîne keferû*) "O kimseler ki kâfir oldular, küfür ettiler." *Küfür*, Arapça'da örtmek demek. Asıl mânâsı bir şeyi kapatmak, üstünü örtmek anlamına gelir. Ondan dolayı, tohumu yere saçıp da, üstüne toprağı örttüğü için, ziraatçiye, ekin eken kimseye *kâfir* kelimesi kullanılır. Bu bir ziraat tabiri, dînî bir tabir olarak değil.

Gündüzün aydınlığından sonra ortalığı örtüp kapattığı için, geceye de *kâfir* adı verilir; örtüp kapatan şey mânâsına...

Demek ki *kefere* fiili, *küfür* masdarı, aslında umûmî mânâsıyla örtmek demek. Husûsî mânâsıyla; Allah'ın nimetlerini söylememek, örtmek, küfrân-ı nimette bulunmak, nankörlük etmek demektir. Şer'î bakımdan, dînî bakımdan küfür ise, imanın mukàbili, imanın karşıtıdır; iman etmemek, imansız olmak, imansızlık etmek mânâsına gelir.

Bir de Türkçe'de küfretmek; galiz, ağza alınmayacak, çirkin, müstehcen sözlerle karşı tarafa sebbetmek, söğmek mânâsına

kullanılıyor. Arapça'da bu mânâ yok. Arapça'da o mânâyı ifade etmek için şetmetmek, sebbetmek fiilleri kullanılır.

Küfür sözü Türkçe'de gelişmiş. Neden dolayı?.. Çünkü bu ağır sözler, galiz laflar, şetimler, söğmeler, bazen insanı kâfir durumuna düşürebiliyor. Bunu da dinleyicilere, seyircilere, okuyuculara bir ikaz olarak hatırlatalım! Çünkü, karşısındaki kızdığı adamın öyle bir şeyine söğüyor ki, o zaman, o söğdüğü şey dolayısıyla kendisinin imanı da elden gidiyor, kâfir oluyor.

Çünkü, iman bir bütündür. Onun herhangi bir şeyini zedeleyici bir ters hareket, insanı kâfir durumuna düşürebilir. Yâni bir tanesi, iki tanesi ziyan etmez gibi bir şey yok.

Niye inanmayan insanlara kâfir denmiş?.. Onlar Cenâb-ı Hakk'ın insanlara bildirdiği hakîkatları örttükleri için, gizledikleri için, göstermedikleri için, kapattıkları için, onlara kâfir ismi verilmiş. Kefere fiili onlar için kullanılıyor.

Bir de, benim burada dikkatinizi çekip üzerinde düşünmenizi istediğim bir nokta var: "Bu ayet-i kerimeler *kàde-i ahzâb* için indi." diye, eski harflerle yazmış tefsir kitaplarının bazısı. Yeni harflerle yazılmış tefsirin içinde, eski harflerle öylece bırakmış, izah etmemiş. Tabii, izah etmek lâzım! Çünkü, bunu herkes bilemez. *Kàde*, *kàid* kelimesinin çoğuludur; yâni rüesâ, reisler, önderler, komutanlar, önde gelenler mânâsına geliyor. *Ahzâb* da zümre demek, topluluk demek.

Kàde-i ahzâb ne demek?.. İslâm'ın karşısında mücadele eden birtakım zümreler vardı. Peygamber Efendimiz Medine'ye vardığı zaman, onun karşısına bazı kimseler çıktı. Medine'de kaleleri olan, köyleri olan ehl-i kitaptan, yahudilerden bazı kimseler, kabilelerden bazı kimseler, menfaatleri zedelenen bazı kimseler Peygamber Efendimiz'e karşı çıktılar.

Sonra Arap kabilelerinden de bazı kimseler Kureyş'in tarafını tuttular. Kureyş müslümanlarla mücadele etmek istediği zaman, Kureyşlilerle ittifak ederek, ordularına katkıda bulunarak, adam göndererek, asker göndererek, müslümanlarla çarpışmaya gittiler.

Meselâ, bu maksatla asker toplayıp da, Medine'deki müslümancıkların üzerine gelip yaptıkları bir savaş var: Hendek Savaşı... Ona Ahzab Savaşı da deniliyor. Onlar hizib hizib, zümre zümre muhtelif kabilelerden toplanıp, gelip, müslümanlarla

çarpıştıkları için o ismi alıyor.

Kàde-i ahzâb ne demek?.. Muhalif zümrelerin, Arap kabileleri içinde, köyleri, kaleleri içinde müslümanlara muhalif olan insanların reisleri demek. Ebü'l-Àliye'nin ve İkrime'nin rivayetine göre, onlar hakkında inmiş oluyor bu ayet-i kerimeler.

Bu önemli. Bunlar Peygamber Efendimiz'e karşı çıkmakla yetinmiyorlar, ayrıca İslâm'la çarpışıyorlar, İslâm düşmanlarıyla işbirliği yapıyorlar. Hattâ Mekke-i Mükerreme'ye haber gönderiyorlar... O zaman daha henüz Mekke fethedilmemiş, Kureyşliler var orada. "Siz gelirseniz biz size yardım ederiz, destek oluruz. Haydi ordu toplayın, gelin!" filân diye, iyice düşmanlıklar yapıyorlar.

İslâm tarihi, müslümanlığın gelişmesi adım adım, yıl yıl takib edilirse; Peygamber Efendimiz'i öldürmek istediler, Mekke'den hicret etmek zorunda kaldı, Medine'ye geldi. Medine'ye geldiği halde, arkasından ordu gönderdiler, Medine'de yok etmek istediler müslümanları... Yahudi kabileleri onlara destek oldu.

Daha önceki hafta anlatmış olduğum ayet-i kerimelerde demiştim ki: Bu ayet-i kerimeler, yukarıda müttakîleri tavsif eden ayet-i kerimelerden ayrı olarak, ehl-i kitâbın imana gelenlerini metheden ayetlerdir:

أُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (البقرة:٥)

(*Ülâike alâ hüden min rabbihim ve ülâike hümü'l-müflihùn.*) "İşte onlar hem kendileri daha önceden dindardı, Tevrat'a inanmışlardı; hem de senin hak peygamber olduğunu anladılar, iman ettiler. İşte onlar da hidayet üzeredirler, hidayetleri devam ediyor, tevâlî ediyor. Daha önceden dindarlardı. Yeni din gelince, yeni hüküm gelince, Allah'ın yeni emri gelince, ona da ittibâ etmiş oldular. Ne güzel!" (Bakara, 2/5) diye Allah onları methetti.

Onların arkasından, (*İnne'llezîne keferû*) "O kimseler ki kâfir oldular." denilince, bunların da kàde-i ahzâb, zümrelerin reisleri hakkında inmiş ayetler olduğu, kaynaklarda belirtildiği zaman, mesele daha iyi anlaşılıyor.

Peygamber SAS, herkesin müslüman olmasını istiyordu, herkesin Allah'ın sevdiği kul olmasını istiyordu, aşk u şevk ile tebliğ ediyordu. Her yere gitti; münafıkların reisi olan kimselere gitti, İslâm'ı anlattı; kabilelere gitti, anlattı; havraya gitti, anlattı... Kendisine Necran'dan gelen hristiyan zümrelere anlattı... Yetmiş-seksen kişilik kafile gelmiş, Mescid-i Nebevî'ye gelmişler, oturmuşlar. Onlarla konuştu, sohbet etti. Hepsine İslâm'ı anlatmağa çalışıyor ama, bir kısmı inatta devam ediyorlar.

Bir kısmı iman etmişler, onları methediyor Allah-u Teàlâ Hazretleri: "Onlar hidayet üzereler. Hem eskiden dindarlardı, hem de şimdi ey Rasûlüm seni, Kur'an'ı kabul ettiler, imana girdiler." diye onları methediyor.

Bir de inat edip, mücadele verip, düşmanları derleyip toplayıp, İslâm'ı yok etmeğe çalışan zümre var. İşte bu ayette, (*ellezîne keferû*) "O kimseler ki kâfir oldular." diye onlardan bahsediliyor.

Şimdi burada, *küfür* kelimesinin lügat mânâsıyla ilgili olarak bir anlam seziyorum ben. O da şu: Şimdi bunlar, Peygamber SAS Efendimiz'den kendi kitaplarında bahsedilen, hakkında ahd ü misak alınan; "O ahir zaman peygamberi geldiği zaman, inanacaksınız ha, tamam mı?" diye kendileriyle antlaşma, ahidleşme yapılmış olan kavimler... Biliyorlar ki Peygamber Efendimiz hak peygamberdir. Mucizeleri görüyorlar, durumu görüyorlar, biliyorlar.

Bildikleri halde, hattâ bir kısmı, arkadaşlarından bazıları iman ettiği halde, bir kısmı da kâfir oldular. *Kefere*; örtmek, gizlemek, kapatmak, setretmek demek… Neyi setrediyor bunlar?.. Öteki imana gelen ehl-i kitaptan, felâh bulacak olan, hidayet üzere devam etmekte olan, yolda dosdoğru giden o zümreden ayrı olarak; bunlar Hazret-i Muhammed'in hak peygamber olduğunu, Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğunu bildikleri halde; Peygamber Efendimiz'in mucizelerini gördükleri halde; hattâ çocuklarını bildikleri gibi, bu dinin hak din olduğunu, Peygamber Efendimiz'in de Allah'ın hak rasûlü olduğunu bildikleri halde, bilgilerini örtüyorlar. Kefere, örtmek demekti ya; bu bilgiyi saklıyorlar, itiraf etmiyorlar, söylemiyorlar.

Ama bazısı söylüyor. Meselâ, Abdullah ibn-i Selâm RA, yahudi hahamlarından olduğu halde, geliyor:

"—Yâ Rasûlallah, sen haklısın, Tevrat'ta bahsedilen peygamber sensin! Bunlar birtakım sebeplerden, maddî, dünyevî, menfaate ait sebeplerden kabul etmiyorlar. Ben sana iman ettim yâ Rasûlallah, sen haklısın!" diyor, müslüman oluyor.

Bir kısmı da bu gerçekleri küfrediyor, setrediyor, örtüyor, halka söylemiyor. "Evet, bu bizim kitaplarda bahsi geçen peygamberdir." deyiverse, teveccüh daha fazla olacak, İslâm daha çabuk yerleşecek, mücadele olmayacak... Küfür izale olacak, şirk mahvolacak, puta tapılmayacak ve yeni din çabuk gelişecek ama, bunlar inat ediyorlar. Yâni gerçekleri gizliyorlar, saklıyorlar.

(*İnne'llezîne keferû*) "O kimseler ki, işte o gerçekleri örtüp saklıyorlar." İşte bu kefere mânâsının örtmek mânâsından gelmesi, bu sebepten olabilir. Çünkü bildikleri halde, küfr-ü inâdî ile, inatçılıklarından küfürde kalıyorlar. Gerçekleri sakladıklarından mü'min olmuyorlar.

Şimdi bunlar böyle olunca, Allah-u Teàlâ Hazretleri de onları cezalandırıyor. Arapça'da bir söz vardır:[92]

الجزاء من جنس العمل .

(*El-cezâü min cinsi'l-amel*) "Verilen ceza işlenen suçun cinsine göredir." Onun büyüklüğüne göredir. "Kısasa kısas, dişe diş..." denildiği şekildedir. Şimdi bunlar bildikleri halde küfrediyorlar ya, onlar küfredince, Allah-u Teàlâ Hazretleri de buyuruyor ki:

(*İnne'llezîne keferû*) "İşte bu hakîkatleri saklayan, imana gelmeyen, imânî hakîkatleri itiraf etmeyen, bildikleri halde söylemeyen bu olumsuz zümreye gelince; (*sevâün aleyhim e enzertehüm em lem tünzirhüm*) ey Rasûlüm, sen onları istersen inzar eyle, istersen inzar eyleme, müsâvîdir, eşittir, fark etmez; (*lâ yü'minûn*) inanmayacaklar."

Enzertehüm fiilin masdarı, *enzere-yünziru-inzâr*... İnzâr,

[92] *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.53, no:1070.

korkulu bir akıbeti söyleyerek, "Aman sakın, yapmayın!" diyerek sakındırmak; "İleride şöyle bir şöyle bir fenalık olabilir, aman dikkat edin!" diye ikaz ve irşad etmek, uyarmak demek.

(*E enzertehüm*) "Bu cins kâfirlere, gerçekleri saklayan, bildiği halde domuz gibi kabul etmeyen kâfirlere, sen istersen uyarılarda bulun, (*em lem tünzirhüm*) istersen bulunma; fark etmez, (*sevâün aleyhim*) onlar için müsâvîdir." Zâten biliyorlar, bilmiyorlar değil ki, cahil değiller ki; inatlarından kâfirler. (*Lâ yü'minûn*) "İman etmeyecekler."

Şimdi burada (*Mâ yü'minûn*) demeyip de, (*Lâ yü'minûn*) demesi, istikbale doğru inanmayacaklarını gösteren bir cümle. Tercümelere bakıyorum; tefsirle, mealle uğraşacak insanların hem Türkçe'nin inceliklerini bilmesi lâzım, hem de Arapça'nın inceliklerini bilmesi lâzım!

(*Mâ yü'minûn*) demeyip de, (*Lâ yü'minûn*) demesi, —Allàhu a'lem— bunların artık bu durumları bitmiştir, ileriye doğru bunlar iman etmeyecekler. Sen istersen onlara ikazda bulun, ister bulunma; ister uyar, uyarma; fark etmeyecek.

Neden?..

b. Kalplerinin Mühürlenmesi

خَتَمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ ، وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ ،

وَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (البقرة:٧)

(*Hatema'llàhu alâ kulûbihim ve alâ sem'ihim*) *Hateme*, bir şeyi kapatıp mühürlemek demek. Torbayı mühürlemek... Hani belediye geliyor, ceza yazıyor bir dükkâna; dükkânı kapatıyor, kırmızı mumu akıtıyor, üstüne mühür basıyor; dükkân kapalı...

Bir şeyi kapatıp damga basmak, "Bunun içindekini ben koydum, kapattım. Bu açılmamışsa, içindeki benim koyduğum şeydir." mânâsına mühür koymak... Bu böyle yapılırdı eskiden. Gizli evrakın, eşyanın taşınmasında, torbanın içine konur, mühür yapılırdı. Bir odayı böyle kapatmak... Belediyenin bir işyerini kapatıp mühürlemesi... Mühür kırılırsa, açıldığı anlaşılacak,

cezası var. Bir şeyi sona erdirmek mânâsına geliyor.

Onun için, Allah onların kalplerini mühürlemiştir, yâni onların işini sona erdirmiştir. Onların kalpleri çalışmayacak, hakîkati kabul etmeyecek, kapanmıştır, iş bitmiştir demek oluyor.

Şimdi *inzar* ve *hatim* kelimesini izah ettikten sonra, *kalp* geliyor. (*Hatema'llàhu alâ kulûbihim ve alâ sem'ihim*) Ayet-i kerimeyi okurken, burada durmak lâzım! Bazan bakıyorum, okuyan hafızlar, imamlar yüksek sesle okudukları zaman devam ediyorlar. Halbuki mânâ burada durmayı gerektiriyor. Vakf-ı lâzım var burada, durmak gerekiyor mânâ bakımından... Sahabe-i kiram durmuşlar orada. Çünkü mühürleme kalbe ve işitme duygusu kulağa olduğu için, duracak orada.

(*Ve alâ ebsàrihim gışâveh*) Bu ayrı bir cümle: "Gözleri üzerinde de perde vardır." Yâni, görmelerini engelleyen perde... Hani ihtiyarların gözüne ak iniyor, katarakt filân diyorlar. Ameliyatla o perde alınırsa, görebiliyor; alınmazsa, gözbebeği perdeli olduğundan görmüyor. (*Ve alâ ebsàrihim gışâveh*) "Ve gözleri üzerinde örtü, perde vardır, ak inmiştir. (*Ve lehüm azâbün azîm*.) Ve onlar, ahirette muazzam bir azaba uğrayacaklar."

Neden?.. Çünkü, bir; kendileri inanmıyorlar... İkincisi de; bildikleri hakîkatları sakladıklarından, gerçekleri söylemediklerinden, birçok insanın da imana gelmesinde ortamı zorlaştırıyorlar. Onların ağzına bakan birçok insan da, belki o yüzden imana gelmiyor.

Bir de bunlar rüesâ ya; reisler, önderler, kabile başkanları filân ya, hizib başkanları ya; arkalarından insanları, zümreleri sürükleyen, yönetim durumunda olan sorumlu kişiler ya... Tabii, sürükledikleri insanların da sorumlulukları bunların üzerinde olacak. Azabları azîm, yâni muazzam, çok büyük, çok ulu olacak... Azabdan azaba fark var; çok korkunç azaba uğrayacaklar.

Şimdi, (*Hatema'llàhu alâ kulûbihim*) "Kalpleri üzerine Allah mühür vurmuş, kalplerini kapatmış, işlemez hale getirmiş."

Kalp ne demek?.. *Kalp* iki mânâya geliyor. Bir: Elimizi sol mememizin altına doğru, avucumuzu göğsümüze koyduğumuz zaman, o tık tık atan uzuv. Şöyle kozalak gibi, aşağı tarafı uzun, yumruk büyüklüğünde bir uzuv... Kan pompalıyor. Karıncıkları,

kulakçıkları var. Geliş damarı var, atardamarlar var, toplardamarlar var. Can damarı dediğimiz büyük damar var. Vücuttan kan kalbe geliyor, kalbden ciğerlere gidiyor; oksijeni, temiz havayı alıyor, tekrar kalbe dönüyor. Oradan vücuda gidiyor. Bütün kanın vücutta dolaşımını sağlıyor. Kan da vücudu besliyor. Bu işi yapıyor.

Meselâ, kalb bir ara durup da, beyin hücrelerine kan gitmediği zaman, kısa bir süre gıdasız kaldığı için, beyin hücreleri ölüyor. Beyin ölünce de, adam bitkisel hayata giriyor. Yaşıyor ama, artık konuşamıyor, söyleyemiyor, anlayamıyor, dinleyemiyor. Bitki gibi bir hayat... Hareket kabiliyeti kalmıyor. Kalp böyle bir önemli maddî uzuv…

Kalbin bir mânâsı bu olmakla beraber, bu yürek mânâsına, et mânâsına kullanıldığı gibi, Kur'an-ı Kerim'de, hadis-i şeriflerde ve dînî bir çok terimlerde ve hattâ lisanımızda, bir de gönül mânâsına kullanılıyor. Kalbi katı adam diyoruz, gönlü merhametsiz mânâsına kullanıyoruz.

Şimdi bu ikinci mânâsı, Kur'an-ı Kerim'de meselâ şöyle geçiyor:

لَهُمْ قُلُوبٌ لاَ يَفْقَهُونَ بِهَا (الأعراف:١٧٩)

(*Lehüm kulûbün lâ yefkahûne bihâ*) "Onların kalpleri var ama, onu işletip, çalıştırıp, onunla akletmiyorlar." (A'raf, 7/179) diye geçiyor. Buradan anlaşılıyor ki, kalp akletme uzvu... Yâni bir şeyi anlama, idrak etme, kavrama, öğrenme uzvu oluyor. Biz bunu daha ziyade, beyin olarak ifade ediyoruz. Ama eskiler gönül demişler, insanın iç varlığı...

Neden böyle demişler?.. Nasıl bedenin ortasında kalp çok önemli bir uzuvsa, bütün bedenin hayatta kalmasını sağlıyorsa; gönül de insan ruhunun merkezidir. Her şeyi o idrak ediyor, kavrıyor, insanı çekip çeviriyor. Onun için, ona da mânevî yönden kalp ismi vermişler.

Şimdi bu gönül dediğimiz şey, insanın iç varlığı, insanın beni, egosu; kişiliğini temsil eden mânevî varlığı olmuş oluyor. Bunun yürekle ilişkisi, birtakım mânevî bağlantıları olduğundan,

“Kalplerine mühür vuruldu.” demek, “Artık akletmesi kalmadı, mânevî varlığı çalışmaz, mânevî varlığı öldü. Maddeten canlı gezse, yaşasa bile mânen kalbi çalışmaz bir insan haline geldi.” demektir.

c. Günahlar Kalbi Karartır

Bu mânâda insanın nefs-i nâtıkası diyorlar, beni diyorlar, insanın egosu diyorlar, insanın kendisi diyorlar. Akıl bunun aletidir, irade kuvvetidir. İşte artık ruh diyoruz, nefis diyoruz. Bu iç varlıklarına Allah mühür vuruyor.

Neden mühür vurduğuna gelince; İbn-i Kesir Tefsiri’nde iki hadis-i şerif zikrediliyor. Ben bir tanesini okuyayım. Tirmizî’nin Ebû Hüreyre RA’dan rivayet ettiği ve *hasenün sahîhun* dediği bir hadis-i şerifte, Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:[93]

إِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا كَانَتْ نُكْتَةٌ سَوْدَاءُ فِي قَلْبِهِ ؛ فَإِنْ تَابَ وَ نَزَعَ وَاسْتَغْفَرَ ، صُقِلَ قَلْبُهُ ؛ فَإِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ ، فَذٰلِكَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ : كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (ت. ه. ك. عن أبي هريرة)

---

[93] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1418, no:4244; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.297, no:7939; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.562, no:3908; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.44, no:7203; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.X, s.188, no:20552; Begavî, *Şerhü’s-Sünneh*, c.II, s.427; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.475, no:8934; İbn-i ebi’d-Dünyâ, *Tevbe*, c.I, s.334, no:191; Ebû Hüreyre RA’dan.

Lafız farkıyla: Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.434, no:3334; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.VII, s.28, no:2787; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ,* c.VI, s.509, no:116508; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.I, s.199, no:751; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.VI, s.297; Ebû Hüreyre RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.II, s.20, no:2938 ve c.IV, s.364, no:10189; *Câmiu’l-Ehàdîs*, c.VII, s.369, no:6499.

(*İnne'l-mü'minü izâ eznebe zenben*) "Mü'min bir günah işlediği zaman..." Mü'min günah işler mi?.. İşlememesi lâzım ama, maalesef nefsine yenik düşüyor, şeytana kanıyor, dünyaya kapılıyor, bir günah işliyor.

"Mü'min bir günah işlediği zaman, (*kânet nükteten sevdâü fî kalbihî*) gönlünde, kalbinde siyah bir nokta oluşur. Bu günahtan dolayı gönlünün bir noktası kararır, kalbin üzerinde bir siyah nokta meydana gelir. (*Fein tâbe ve nezea ve'stağfera sukıle kalbühû*) Eğer bu günahından sonra pişman olur, tevbe eder, 'Aman yâ Rabbi, ben hata ettim, beni affet, düzeltiyorum kendimi!.." der, tevbekâr olur da kendini çekerse ve affını, mağfiretini isterse, kalbi tekrar parlar. Yâni leke gider, temizlenir.

Bu hadis-i şerifi bırakalım, başka bir hadis-i şerifi hatırlatalım. Peygamber SAS, müslümanın bir günah işlediği zaman, arkasından bir iyilik yapmasını, onun onu sileceğini bildiriyor:[94]

وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا (ت. حم. ك. هب. عن أبي ذر ؛
حم. طب. هب. كر. عن معاذ)

(*Ve etbii's-seyyiete'l-hasenete temhuhâ*) "Bir kötülük işlemişsen, onun arkasından bir iyilik yap da, o onu silsin!" diye tavsiye buyuruyor.

---

[94] Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.355, no:1987; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.153, no:21392; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.415, no:2791; Hâkim, *Müstedrek*, c.1, s.121, no:178; Bezzâr, Müsned, c.II, s.98, no:4022; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.245, no:8026; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.378; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.379, no:652; Ebû Zer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.236, no:22112; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.20, s.144, no:296; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.244, no:8023; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XVII, s.18, no:2004; Muaz ibn-i Cebel RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.89, no:5629; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.43, no:82; Suyûtî, *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.I, s.299, no:462; RE. 13/4.

Demek ki tevbe ederse, vaz geçerse, Allah'tan affını dilerse ve iyilik yaparsa, kalbindeki o leke gider, kalbi tekrar temiz hale gelir.

(*Fein zâde*) "Ama tevbe etmez de günaha devam ederse, günahını arttırırsa, (*zâdet*) o lekeler de artar. (*Hattâ ta'luve kalbehû*) Bütün kalbinin her tarafını o leke kaplayacak hale gelir. Bir kılıf gibi, bir pas gibi, bir kalın leke gibi bütün kalbinin her tarafını kaplar."

(*Fezâlike'r-rânü'llezî kàle'llàhu teàlâ*) "Bu Allah-u Teàlâ'nın;

كَلاَّ بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (المطففين:١٤)

(*Kellâ bel râne alâ kulûbihim mâ kânû yeksibûn.*) 'Hayır, aksine onların işlediği kötü işler kalbleri üzerine pis leke ve bir perde ve pas tabakası meydana getirmiştir.' (Mutaffifîn, 83/14) dediği gibidir. İşte o rân'dır, pastır, kir tabakasıdır, kalbin her tarafını kaplar."

O zaman kalbi bir kirle kaplanmış oluyor, bir kir kılıfı altında kalmış oluyor. Böylece, artık o kalb sıhhatli bir çalışma yapamıyor.

Şimdi ben bu arada bir şeyi hatırladım, bir hukukçu profesör kardeş anlatmıştı bana. Bir zamanlar savcılık yaptığı zaman, 20-22 yaşlarında genç birisi denizde boğulmuş. Hem de Türkiye yüzme şampiyonlarındanmış. Morga getirmişler, savcı diye bunu da çağırmışlar.

Tabii tahlil yapmak için, durumu anlamak için vücudunu kesmişler, göğsünü açmışlar. Açmadan önce, "Acaba ölüm sebebi ne?" diye konuşuyorlarmış ilgili doktorlar... Demişler ki:

"—Kramp girmiştir, ondan boğulmuştur."

Alman profesör varmış, ismini unuttum; o demiş ki:

"—Hayır, bu genç şampiyon, yüzmeyi bilen bir insan; öyle bir kramp girmekle boğulmaz! Kramp girse bile kendisini su üstünde tutar, boğulmaz. Bu başka sebepten boğulmuştur." demiş.

"—Pekiyi hocam, neden boğuldu?.." demişler.

"—Parmaklarına baksanıza!.." demiş.

Parmaklarına bakmışlar, işaret parmağı ile orta parmağı arası, uç tarafı kahverengi... Yâni, sigara içe içe parmakları bile boyanmış.

"—Bakın, bu sigara tiryakisi... Sigarayı çok içtiği için, oksijensizlikten ölmüş." demiş.

Sigara içe içe parmakları bile boyanınca... Parmaklarına, sigarayı tutarken çok az duman geliyor. Asıl duman içeriye gidiyor.

"—Şimdi bunun ciğerini göreceksiniz." demiş.

Göğsünü aletlerle açmışlar, ciğerini çıkartmışlar. Elleri eldivenli tabii... "Hocam..." diyor, o hukukçu anlatıyor bana:

"—Ciğer kıpkırmızı olur ya; hayır, bunun ciğeri simsiyah... En aşağısı simsiyah, yukarıya doğru, bronşlara, asıl büyük nefes borusu tarafına doğru koyu kahverengi, en üst tarafı biraz açık..." diyor.

Profesör çıkartmış ciğeri:

"—Bakın, bunun her tarafı zift dolmuş!" demiş.

Alt tarafını sıkmış, ciğerin delikçiklerinden boncuk boncuk zift çıkmış.

"—İşte bakın, sigara bunun bütün ciğerini zift doldurmuş, onun için nefes alacak yeri kalmamış. Yüzerken, vücudun daha çok nefese ihtiyacı oluyor. Yüzme esnasında eli çalışıyor, kolu çalışıyor, her tarafı çalışıyor. Bu yüzerken çok oksijene, temiz havaya ihtiyacı oldu. Bu ciğer o temiz havayı, bu çalışan adalelere sağlayamadığı için, oksijensizlikten, havasız bir yerde kalmış insan gibi, ondan boğuldu. Sudan boğulma değil bu..." demiş.

Şimdi bunu niçin söylüyorum?.. Peygamber Efendimiz'in bu hadis-i şerifini okuduktan sonra, "Kalblerin de günahlardan nasıl kapkara olduğunu düşünürken, bunu da düşünün!" diye söylüyorum.

"—Sigara içmeyin!" diye de söylüyorum tabii.

Art niyetim var, sigara içmemenizi sizin namınıza, sizin sıhhatinize istediğim için, o bakımdan söylüyorum, aziz ve sevgili dinleyiciler ve izleyiciler!..

d. Kalbi Mühürlü Olan Gerçekleri Göremez

Şimdi böyle, kalb günahlardan katılaşınca, o zaman ne oluyor?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri bu kalbi katılaşan insanların, inanmayan insanların, bu kötülükleri yapmağa devam eden, bildikleri halde inat eden insanların kalbini, ceza olarak mühürlüyor. "Sen mâdem kabul etmedin!" diye mühürlüyor kalbini, mânevî bakımdan kalbini çalışmaz bir hale getiriyor.

Neden?.. (*El-cezâü min cinsi'l-amel*) [Verilen ceza, işlenen suçun cinsine göredir.] İşlediğinin karşılığını kendisi bulmuş oluyor. Allah-u Teàlâ bu hususları, başka ayet-i kerimelerde de beyan buyurmuş:

فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ (الصف:٥)

(*Felemmâ zâğù ezâğa'llàhu kulûbehüm*) "Onlar eğilip bükülünce, hak yoldan sapınca, Allah da onların kalblerini saptırdı." (Saf, 61/5)

Sonra bir başka ayet-i kerime okuyalım:

وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ

فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (الأنعام:١١٠)

(*Ve nukallibü ef'idetehüm ve ebsàrahüm kemâ lem yü'minû bihî evvele merreh*) "Daha önceden inanmadıkları gibi, biz de onların gönüllerinin gözlerini tersine çevririz, ters yüz ederiz. (*Ve nezeruhüm fî tuğyânihim ya'mehûn*) Bırakırız kendi hallerine; o tuğyanlarında, azgınlıklarında, sapkınlıklarında devam eder dururlar." (En'am, 6/110)

Ondan sonra, artık o kalb çalışmaz, gerçekleri görmez, hakîkatleri anlamaz hale gelince; (*sevâün aleyhim e enzertehüm em lem tünzirhüm*) [sen onları ister ikaz et, ister ikaz etme, fark etmez;] ne desen, artık kabul etmez hale gelirler.

Ehl-i kitap hakkında da, Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki:

وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ، وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ (البقرة:١٤٥)

(*Ve lein eteyte'llezîne ûtü'l-kitâbe bi-külli âyetin mâ tebiù kıbletek*) "Ey Rasûlüm, sen bu ehl-i kitâba, kendilerine kitap indirilmiş ama seni kabul etmeyip de kâfir durumuna düşmüş olan çevrendeki bu kimselere, bütün ayetleri getirsen, bütün delilleri, mucizeleri göstersen; (*mâ tebiù kıbletek*) senin kıblene bunlar tâbî olmazlar. (*Ve mâ ente bi-tâbiin kıbletehüm*) Sen de onların kıblesine tâbî olma; yönünü Mekke-i Mükerreme'ye, Kâbe-i Müşerrefe'ye döndür!" (Bakara, 2/145) dediği gibi, Allah-u Teâlâ Hazretleri ceza olarak, karşılık olarak, kâfirliklerinin cezası olarak mühürlüyor.

Bunu neden söylüyoruz?.. Yâni küfürlerinin sebepleri kendileri... Kalblerini Allah'ın mühürlemesinin sebebi, kendi inatçılıkları, edepsizlikleri olmuş oluyor, onu anlatmak istiyoruz.

Hem kalblerine mühür vuruluyor, gerçekleri idrak etmez, düşünemez hale geliyorlar; hem de işitme duygusunu mühürlüyor Allah, lafları da duymaz oluyorlar. Tabii, biliyorsunuz, kulakları küçük bir fısıltıyı duyacak kadar keskindir belki, sâktır ama, gerçekleri iyi duymadıktan sonra, mânevî bakımdan sağırdırlar.

Elmalılı tefsirinde, Allah razı olsun, çok güzel mânâları yazmış. Çeşitli kitapları toplamış, o güzel tefsiri yazmış. Okuyan herkesin de çok iyi anladığını sanmıyorum, çok ince şeyler var. Benim baktığım başka tefsirlerde olmayan bir şeye dikkati çekiyor, diyor ki:

(*Hatema'llàhu alâ kulûbihim*) "Kalblerine Allah mühürü vurdu, kapattı. (*Ve alâ sem'ihim*) Onların kulaklarını kapattı." buyrulmuş. (*Hatema'llàhu alâ kulûbihim ve alâ esmâihim*) buyrulmamış da, (*Ve alâ sem'ihim*) denmiş. Bunun çeşitli sebepleri olabilir diyor. Kendisi güzel bir tevcih yapmış, hoşuma gitti.

Hani, insanın hakkı hakîkati öğrenmesi için, insana neler lâzım?.. Akıl lâzım, kalb lâzım, yâni gönül lâzım! Sonra havass-ı selime dediğimiz, selim duyu organları lâzım! Selime niçin

diyoruz?.. Sakim [hasta] olduğu zaman eğri büğrü görür, doğru algılayamaz. His var, hiss-i selim var... Akıl var, akl-ı selim var... Zevk var, zevk-i selim var... Selim olması, hastalıksız olması, sıhhatli olması lâzım!

Selim duyguları olacak, aklı olacak bir insanın; bir de geçmişi anlamak için, ileriyi anlamak için, mânevî gerçekleri anlamak için, başkalarının bilgilerinin kendisine ulaşması için, işitme duygusu lâzım! Zaten duygulardan bir tanesi de işitme duygusu... Ama semâ-ı haberle, başkasından gelen haberleri de topladığı zaman insan bilgi sahibi oluyor.

Biz üniversitede, öğrencilerimize bilimsel çalışma yaptırırken, doktora öğrencilerimize doktora yaptırırken, derdik ki:

"—Bir kere o konudaki bütün bilgileri topla bakalım! Senden evvel o konuda kimler ne yazmış, çizmiş, ne kitaplar yazılmış; onları bir öğren, ondan sonra sen o konuda çalış! Onların bilmediği şeyi bul, tezine onları ekle; çalışman bilimsel bakımdan değerli olsun!" diye söylerdik.

Şimdi, (*sem'ihim*) diye tekil gelmesi, kulaklarına denmeyip de kulağına der gibi, işitmesine mühür vurmuştur denmesinin sebebi; delîl-i naklînin bir merkezi var, o da peygamberlik diye izah etmiş, çok hoşuma gitti.

Yâni, işitilecek ama neyi işiteceksin? Yunanlılardan Ksenefon bir şey yazmış, Aristo şunu yazmış, bilmem ne... Güvenilmez ki kitaplarına, güvenilir mi, doğru mu? Hakîkaten onun elinden mi çıkmış, sözleri doğru mu?.. Ama işitilen haberin, ilim sahibi olmak için gerekli bilgilerin asıl kaynağının tek olduğuna, yâni nübüvvet olduğuna işaret ediliyor. Onu da artık dinlemez oluyor, kalbi de anlamaz oluyor.

Ne kalıyor?.. Bir de etrafa bakıp gerçekleri görecek. Rasûlüllah mucizeler gösteriyor; istiyorlar, gösteriyor. Allah mucizelerle te'yid ediyor. Bir de gerçekleri görmesi lâzım!.. Allah ceza olarak gözlerine de mânevî perdeyi indirdiği için, gözleri de görmez oluyor.

Gözü var, ama gözbebeği katarakt olmuş, ak düşmüş gözüne, ihtiyar görmüyor önünü... İşte ancak ameliyat olursa, o perdeyi alırlarsa, o zaman görecek. Ama bu kâfirlerinki öyle değil; kalbleri

tam perdelenmiş oluyor, o zaman hiçbir gerçeği görmez duruma geliyorlar.

e. Terbiye Çok Önemli

Demin hadis-i şerif söyledik; günah işledikçe, gittikçe kalb berbatlaşıyor, kötüleşiyor. Aynı şekilde iyilik yaptıkça da, gittikçe nurlanıyor. Zikrettikçe nurlanıyor, Allah'ı andıkça nurlanıyor. Böylece günah işledikçe, kâfirlik bir insanın tabiatına işliyor. "Artık teneşir paklar." diyoruz. "Ölümden ancak ıslah olur, o herif bir daha ıslah olmaz!" diyoruz. İyi şeyler de yapıla yapıla, insan iyi bir insan oluyor.

Demek ki, o zaman terbiye çok önemli!.. Demek ki, ahlâkın ve dinin kıymeti, bir şeyi devamlı yapmakta, güzel şeyleri îtiyad haline getirmekte... Onun için, işte namaz beş vakit emredilmiş, her gün emredilmiş. Oruç otuz gün devam ediyor, her sene el-hamdü lillâh geliyor... Devamlı olacak ki, insana tesir etsin, adeti haline gelsin, tabiatına işlesin... Sonunda insanın nefsi hiç olmazsa mutmainne makamına çıksın, istikrarlı, sarsılmaz, değişmez, yıkılmaz bir insan haline gelsin...

Bu ayet-i kerime, bu hadis-i şerif işaret ediyor ki, günahta ısrar edenin sonunda kalbi mühürlenir, belâsını, cezasını bulur. Sevaplı işleri yapmakta devam eden de, sonunda güzel neticelere ulaşır, Allah'ın lütfuna erer, Allah'ın mütmainne makamına ermiş evliyâsı olur. Kerametlerle taltif olunur, dünyada ahirette nice nice hayırlara erer.

Şimdi bunları niçin söylüyoruz? Kalbin mühürlenme meselesinde niçin yazmış alimlerimiz?.. Suç kulda... Kul inat ediyor, bildiği halde kabul etmiyor, aleyhte çalışıyor, uğraşıyor... Allah, onun cezası olarak onun kalbini mühürlüyor. Demek ki, kesb kuldan; Allah da, onun üzerine kalbini mühürlüyor. Cebir yok...

İşte iki tane kâfir var, müslüman olmayan insan var... Birisi lafları söylediğin zaman anlıyor, imana geliyor, hidayete eriyor; mü'min-i kâmil oluyor, evliyâ oluyor, ahiretini kazanıyor, gidiyor. Bir tanesi de bile bile, çeşitli sebeplerden itiliyor ters tarafa; inadını arttıra arttıra, ancak teneşir paklıyor veya harbde

öldürülüyor... Bedir Harbi'nde İslâm düşmanlarının reislerinin çoğu öldürülmüş. Öyle ölüp gidiyor, artık mahvoluyor.

Demek ki, aziz ve muhterem kardeşlerim, iyi şeylere devam etmeliyiz. Çocuklarımızı iyi itiyadlara alıştırmalıyız. Bakın meselâ sevgili dinleyiciler, bu otuz gün Ramazanda sahura kalkmak sünnet, Peygamber Efendimiz tavsiye etmiş. "Tamam, ben dayanırım!" demeyin, sahura kalkın!.. Sahura kalkmak, Ramazandan sonraki on bir ayda da teheccüde alışmanın bir yemekli, mükâfâtlı, tatlılı, börekli, çörekli alıştırması...

Kalkıyorsunuz yemek yiyeceğiz diye, çocuk uykuyu bölmeye alışıyor, siz de alışıyorsunuz. Ondan sonra devam edeceksiniz. Gece ibadeti çok sevap:

رَكْعَتَانِ مِنَ اللَّيْلِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

(*Rek'atâni mine'l-leyli hayrun mine'd-dünyâ ve mâ fîhâ*) "Geceleyin kılınan iki rekât namaz, dünyadan da, dünyanın içindeki her şeyden de daha hayırlıdır." İtiyad haline getirilecek.

"—Efendim, işte çocukcağız uyusun, yazık..."

Hiç bir şey olmaz. O vakitte uyumasın, sonra uyusun. O vakitte uyandır!.. Asıl çocuk o vakit uyursa mahvolur. Çünkü, küçükten alışmadığı zaman, büyüyünce hiç söz dinlemez; namaz kılmaz, abdest almaz, oruç tutmaz, Allah'ın emrini dinlemez, üşenir. "Yapma evlâdım!" diye annesi yalvarır, babası yalvarır, dinlemez. Neden?.. Alıştırmadığı için.

İyi şeylere alıştırmak, ne güzel; kötü şeylerin de itiyad haline gelmesi, ne kadar fenâ... Çünkü, Allah ceza olarak mühürlüyor, perdeliyor, engelliyor. Bu sefer kendisi ettiğini buluyor.

(*Lâ yü'minûn*) "İnanmayacaklar!" Neden?.. Bitti, kendi kendilerini mahvettiler. Ondan dolayı kendilerine yaptılar.

Demek ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri cebretmiyor, zorlamıyor. Eğer kulu kalbi mühürlü olarak yaratsaydı, o zaman cebir diyecektik. Ama öyle değil...

كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ (خ. م. د. حم. حب. ع. عن أبي هريرة ؛ حم. طب. عن جابر)

(*Küllü mevlûdin yûledü ale'l-fıtrah*)[95] "Her doğan güzel bir şekilde doğuyor." Sonra terbiye ile, eğitimle putperest oluyor, ateşperest oluyor, gayrimüslim oluyor, şöyle oluyor, böyle oluyor. Yanlış terbiyelerle, yanlış eğitimle çocukları babası, anası mahvediyor. Mücevherler parça parça oluyor, tuz buz oluyor. Elmaslar, yakutlar, zebercetler, zümrütler mahvoluyor. Neden?.. Yanlış ellerde, yanlış terbiyelerle mahvoluyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri:

إِنَّ اللَّهَ لاَ يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

(يونس: ٤٤)

---

[95] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.465, *Cenâiz* 29/91, no:1319; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2047, *Kader* 46/6, no:2658; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.642, *Sünnet* 34/18, no:4714; Tirmizî, *Sünen*, c.VIII, s.25, no:2064; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.233, no:7181; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.337, no:129; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.311, no:2359; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.282, no:6394; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.227, no:4050; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.XI, s.119, no:20087; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.380, no:7728; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.203, no:11925; Heysemî, *Müsnedü'l-Hàris*, c.II, s.671, no:646; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.473, no:1113; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.83, no:110; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.248, no:4730; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.353, no:14847; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.353, no:14847; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.283, no:828; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.240, no:942; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.203, no:11923; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.15, no:17; Esved ibn-i Seri' RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.292, no:5350; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.202, no:5184; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.150, no:4515; Semüre ibn-i Cündeb RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.261, no:1306, 1307; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.372, no:15729; RE. 340/12.

(*İnna'llâhe lâ yazlimü'n-nâse şey'en ve lâkinn'n-nâse enfüsehüm yazlimûn.*) "Şüphesiz ki Allah insanlara hiç bir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendi kendilerine zulmederler." (Yunus, 10/44) buyuruyor. Kendilerinin yaptıklarının cezasını bulmuş oluyorlar.

Onun için, bu ayet-i kerimelerden ibret almalıyız. Günahı yapıp yapıp da, sonra Allah'ın cezasına uğrayıp, kalbi mühürlenme durumuna kimse kendisini düşürmesin... Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin rahmeti geniştir; lütfundan rahmetinden istifade etsin...

(*Ve lehüm azâbün azîm*) "Böyle küfr-ü inâdî ile inad eden insanlara, muazzam bir azab verilecektir." Binâen aleyh, cezalarını dünyada, ahirette çekeceklerdir. Dünyada çekmeseler bile, dünyanın İslâm nazarında, hakîkî mü'mine göre ve gerçekte, işin aslında önemi yok, zamanı kısa... Ne kadar kısa bir zaman; yetmiş yıl, seksen yıl, yüz yıl... Sonsuz bir zamanın, ebedî bir ahiret hayatının yanında önemli değil... Sonunda, ahirette elim bir azaba uğrayacaklar.

Allah bu duruma düşürmesin... Bir insan bir gerçeği gördü mü, duydu mu, anladı mı, o gerçeğe uymalı!..

Ben duyuyorum, yazılarımı, konuşmalarımı pek çok kimse dinliyor ve okuyor. Kimisi teftiş için, kimisi takib için, kimisi kusur aramak için, kimisi de ne söylüyor, ne faaliyet yapıyor diye... Ne suretle olursa olsun, okuyan bu söyleyene bakmayacak, söyletene bakacak!.. Allah söyletiyor. Gerçekleri anlayacak, mü'min değilse imana gelecek... İnsaflıysa, hakîkati kabul edecek, doğru söylüyor diyecek... Çünkü hak nerden söylenirse, kimden söylenirse, kabul edilmeli!.. Allah-u Teàlâ Hazretleri ona söylettirir, buna söylettirir.

Bir arkadaş anlattı, hoşuma gitti. Memleketlisi çobanmış, sürüleri varmış.

"—Ama imtihanı kaybetti." dedi.

"—Nasıl kaybetti?" dedim.

Bir ihtiyar adam gelmiş çobana:

"—Yahu şu koyunlarından sağ da bana biraz versene, çok

canım süt istiyor.” demiş.

“—Olmaz!” demiş çoban.

Sonra dönüp bakmış ki, adam yok ortada... Bir anda yok olmuş. Demek ki bir melek mi geldi, Hızır AS mı geldi, denedi. Bu kadar sürüsü var, birazcık sağıp da ona verseydi, imtihanı kazanacaktı. İşte bak, kaçırdı elinden... Kaybetmiş, gitmiş.

Allah-u Teàlâ Hazretleri fırsatları kaçırmayan; imanı duyduğu zaman, hissettiği zaman, sezdiği zaman, inadı bırakıp imana gelen kimselerden eylesin... Çeşitli sebeplerle bizim konuşmalarımızı, bu ayetleri ve sâireyi duyanları, Allah yanlış yoldan döndürsün, doğru yola sevk etsin...

Doğru yolda yürüyen, sevimli, sevgili kardeşlerimize de imanlarında terakkî nasib eylesin... Şu güzel günlerde büyük feyizlere erdirsin... Kalblerini pürnûr eylesin, nurlandırsın, nurlandırsın, mânevî gerçekleri görür hale getirsin... Allah’ın sevgisine erdirsin... Dünya ve ahiret saadetine mazhar eylesin... Ahirette cennetiyle cemâliyle taltif eylesin... Habîb-i Edîbine Firdevs-i A’lâ’da komşu eylesin... Allah hepinizden razı olsun...

Böylece bir çeşit iman tabakasını da, bu iki ayet-i kerime anlatmış oldu. Bundan sonraki on üç ayet-i kerime de münafıklarla ilgili... Onları da parça parça, inşâallah sağ olursak önümüzdeki günlerde anlatacağız.

Bakın, mü’minlerle ilgili iki ayet; ehl-i kitaptan olup da, İslâm’ın gerçek olduğunu anlayıp imana gelenlerle ilgili iki ayet; ehl-i kitaptan ve sâireden olup da, gerçekleri anladığı halde onu örten, kâfir olanlarla ilgili iki ayet... İki iki gidiyor, ama münafıklara gelince, yâni mü’minler arasında yaşayıp, mü’min gibi görünüp, ama mü’min olmayan, kalbi bozuk olan, içi kâfir olan insanlara gelince, on üç ayet-i kerimede ve ilerideki pek çok ayet-i kerimelerde onların eğri büğrü halleri anlatılıyor. Onların ne kadar tehlikeli olduğunu Peygamber Efendimiz’e bildirmek için, Kur’an-ı Kerim’i okuyan müslümanlar da bilsinler diye, Allah bildiriyor.

Allah böyle dış görünüşü müslüman, ama içinden kâfir, art niyetli, İslâm’ı yıkmak isteyen insanlardan müslümanları korusun...

Allah-u Teàlâ Hazretleri tabii, dinini koruyacak, en sonunda kıyamete kadar devam edecek İslâm... Bir yerde bir baskı olsa bile, öbür tarafta devam edecek. Allah-u Teàlâ Hazretleri daimâ, dinine hizmet eden bir asil, yüce, kıymetli, mücahid zümreyi mevcut bulunduracak; onlar hakkı söyleyecekler.

Allah bizi o mü'min kullarından eylesin... Rızasına uygun yaşamayı nasîb eylesin... Huzuruna da sevdiği, razı olduğu kulu olarak varmayı nasîb eylesin... Cennetiyle, cemâliyle cümlenizi müşerref eylesin, aziz ve sevgili kardeşlerim!

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

05. 01. 1999 – AVUSTRALYA

15. MÜNAFIKLARIN HALLERİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo, Akra dinleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi şu mübarek günlerde üzerinize olsun... Cenâb-ı Hak bol bol lütuflarla, ikramlarla atıyye ve bağışlarla sizleri sevindirsin, dünya ve ahiretin hayırlarına erdirsin...

Kur'an-ı Kerim sohbetlerimizden birisine başlayacağız. Sırayla gidiyoruz biliyorsunuz. Bu sohbetimizde, Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 8, 9 ve 10. ayet-i kerimelerinin açıklamasını yapmak ve bu konuda sohbet etmek istiyorum.

Bakara Sûresi'ni biliyorsunuz, Fatiha Sûresi'nden sonra gelen Kur'an-ı Kerim'in ikinci sûresi ve en büyük sûresi. Başında mü'minlerin ahvalini anlatan ayetler geldi, izah ettik. Mü'minler iki kısım: Bir kısmı, Arapların içinden Peygamber Efendimiz'e iman edip, onun ashabı olanlar... Bir kısmı da eskiden ehl-i kitap olup, yahudi veya nasrânî olup, sonra Peygamber Efendimiz'in peygamberliğini anlayıp, tasdik edip ona tâbî olan, böylece hem eskiye hem yeniye inanmak sûretiyle mü'min olan insanlar... Bunlar anlatıldı.

Ondan sonra, bir de bazı insanların gerçekleri sakladıklarından ve İslâm'ı bile bile inkâr ettiklerinden dolayı, artık kalblerinin mühürlendiğini ve onların halinin fenâ olduğunu, gözlerinin mânevî bakımdan körleştiğini, gönüllerinin kapatılıp mühürlendiğini anlatan ayet-i kerimeleri okuduk. Böylece mü'minlerin iki çeşidiyle, kâfirlerin bir çeşidini görmüş olduk.

Şimdi bu 8, 9 ve 10. ayet-i kerimeler bir başka çeşit insanları anlatmaya başlıyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri bu 8. ayet-i kerimede buyuruyor ki:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ

بِمُؤْمِنِينَ (البقرة:٨)

(*Ve mine'n-nâsi men yekùlü âmennâ bi'llâhi ve bi'l-yevmi'l-âhiri*) "İnsanlardan bazıları da vardır ki 'Allah'a ve âhiret gününe inandık biz.' derler. (*Ve mâ hüm bi-mü'minîn*) Ama aslında inanmış değillerdir onlar, inanmamışlardır." (Bakara, 2/8)

9. ayet-i kerime:

يُخَادِعُونَ اللهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا ، وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ

وَمَا يَشْعُرُونَ (البقرة:٩)

(*Yuhàdiùna'llàhe ve'llezîne âmenû*) "Allah'ı kandırmak istiyorlar ve mü'minleri kandırmak istiyorlar. Onlara hile, hud'a yaparak böyle kandırmaca yolu denemek istiyorlar. (*Ve mâ yahdeùne illâ enfüsehüm ve mâ yeş'urûn.*) Ama farkına varmadıkları halde, bir gerçek var ortada ki, ancak kendilerini kandırıyorlar, kendilerinden başkasını kandıramıyorlar. Allah'ı ve mü'minleri kandırmaları bahis konusu değil. Kendileri kanıyorlar, kendileri aldanıyorlar." (Bakara, 2/9)

10. ayet-i kerime:

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللهُ مَرَضًا ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ (البقرة:١٠)

(*Fî kulûbihim meradun*) "Onların gönüllerinde, kalblerinde hastalık var, (*fezâdehümu'llàhu meradà*) Allah ceza olarak —yine geçtiğimiz sohbetlerde izah ettiğimiz gibi— onların haline uygun ceza olarak, onların hastalıklarını arttırmıştır, ziyadeleştirmiştir. (*Ve lehüm azâbün elîm*) Ve onlara ahîrette *elîm*, elem verici, çok şiddetli, çok elem verici, acı verici bir azab vardır; (*bimâ kânû yekzibûn*) yalan söyledikleri için, yalan davrandıkları, özleri sözlerine uymayıp yalan yanlış olduğu için..." buyruluyor.

(Bakara, 2/10)

Bu üç ayet-i kerime üzerinde sohbetimi yapacağım.

a. Münafık Ne Demek?

Şimdi bunlar, inandık diyen ama, aslında inanmamış olan insanlar. Müslümanların arasında inandık diye dolaşıp, müslümanları kandırıyorum sananlar. Böyle dedikleri zaman, müslümanların kandığını sanan insanlar, kalblerinde hastalık olan insanlar... Ama ahirette tabii, bu kötü hareketlerinden dolayı, bu yalancılıklarından dolayı, elîm, feci bir azaba uğrayacaklar. Bunlara münafıklar deniliyor.

Arapça'da dağın içine kazılan tünellere de *nafak* derler. Böyle içeriye kazılıp giden yola, tünele *nafak* derler. *Nâfaka-yünâfiku-münâfekaten-ve nifâkan* bu kökten geliyor. Yâni içi başka olmak, dışı başka olmak. Dışında hayırlı, iyi gibi görünmek ama, içinde kötülüğü gizlemek; saman altından su yürütmek, içten pazarlıklı olmak mânâsına bir kelime. *Nifak* ve *münâfeka*, mufâale bâbının masdarı, yâni münâfık olmak demek.

Bu münâfık olmak sevgili izleyiciler, iki kademede... İkisi de fenâ ama, birisi daha fenâ. Birisi itikàdî münâfıklık... İşte burada, bunların ahirette elim bir azaba uğrayacakları belirtilmiş.

Sonra bu münâfıklar hakkında, sadece bu Bakara Sûresi'nin başında şimdi başlayan ayet-i kerimeler değil, Kur'an-ı Kerim'in başka ayetlerinde de geniş bilgiler var. Meselâ, (*Berâetün mina'llâh*) diye başlayan Tevbe Sûresi'nde de bu münâfıklar hakkında, Medine'deki münâfıklar hakkında ayetler var. Sûre-i Nur'da bunları anlatan ayetler var. Bir de Münâfikùn Sûresi var Kur'an-ı Kerim'in sonlarında.

Allah-u Teàlâ Hazretleri mü'minlere münâfıkları tanıtmak, onlardan gàfil olmamalarını sağlamak için, böyle Kur'an-ı Kerim'in çeşitli bölümlerinde münafıkları bize tarif buyurmuş, anlatmış, ilan eylemiş, bildirmiş.

Bu münâfıklığın bir çeşidi îtikàdî. Yâni, inanç yönünden münâfıklık. Bu artık iflâh olmaz, ıslah olmaz, tam kâfirlik demek. Ahirette büyük azab görecekler. Hem bu okuduğum 8, 9 ve 10. ayetlerden anlaşılıyor, hem de:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنْ النَّارِ (النساء:١٤٥)

(*İnne'l-münâfikîne fî'd-derki'l-esfeli mine'n-nâr*) ayet-i kerimesi var. "Münâfıklar ateşte, cehennemde en aşağı kademede, en aşağı derecede, esfel, en aşağı yerde bulunacaklar." (Nisâ, 4/145)

Demek ki, cehennemde yanacaklar. Bu îtikàdî bakımdan münafıklık, şiddetli, koyu, kıpkızıl, kapkara münâfıklık.

b. Münafığın Alâmetleri

Bir de amelî bakımdan münâfıklık var. Yâni, ameli imanına uygun olamayan insanların münâfıklığı var. Bunlar mü'min insan olduğu halde, gerçekten içinde bir iman olduğu halde, bu hatalara düşmüş olabilirler. Tevbe ederlerse, Allah tevbelerini kabul edebilir.

Onlar hakkında, Peygamber SAS Efendimiz bir hadis-i şerifinde buyurmuş ki, sahih bir hadis-i şerifte:[96]

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلاَثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا ائْتُمِنَ خَانَ (خ. ت. ن. حم. عن أبي هريرة)

[96] Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.21, İman 2/23, no:33; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.78, İman 1/25, no:59; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.19; no:2631; Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.116, no:5021; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.357, no:8670; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.406, no:6533; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.206, no:4803; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.85, no:11240; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, no:329, no:11127; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.426, no:8315; İbn-i Ebi'd-Dünyâ, *Mekârimü'l-Ahlâk*, c.I, s.46, no:118; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.35; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.35, no:53; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.167, no:842; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.21, no:22; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.I, s.53, no:60.

(*Âyetü'l-münâfıkı selâsün*) "Münâfığın alâmeti üçtür:"

1. (*İzâ haddese kezebe*) "Konuştuğu zaman yalan söyler." Halbuki mü'minin yalan söylememesi lâzım! Çünkü her söylenen sözü, her yapılan işi Allah'ın gördüğünü biliyor, Allah'tan korkması lâzım! Allah'ın huzurunda, Allah varken, Allah'ın varlığına, birliğine inanıyorken yalan söylememesi lâzım!..

2. (*Ve izâ vaade ahlefe*) "Vaad ettiği zaman, bol keseden atar tutar, vaad eder ama; yapmaz. Vaadinden döner, vaadinden hulfeder, vaadine kulak asmaz, sözünde durmaz."

3. (*Ve ize'tümine hâne*) "Kendisine güvenilse bir işte, herhangi bir şekilde güvenilse, 'Al, şu sende dursun!" vs. dense, güvenci boşa çıkartır. Kendisine güvenen kimseye hıyanet eder, hainlik yapar. Yâni, o güveni sarsar, güvene uygun olmayan bir durum ortaya koyar."

Bu hadis-i şerifte söylenen kötü ameller, İslâm'a, imana, dürüstlüğe, müslümanın hâlisliğine, muhlisliğine sığmayan davranışlar. Amelî yönden münâfıklar bunları yapan, böyle yaptığı için has müslümanlıktan düşmüş olan, tehlikeye, tehlikeli mıntıkaya düşmüş olan, akıbetleri fenâ olabilecek olan müslümanlar.

Bu amelî yönden böyle tarif edilen münafıkça hareketler, tabii çok büyük günahlardır. Allah-u Teâlâ Hazretleri hiç birine bulaştırmasın o kötü amellerin... "Bunların hepsi bir insanda bulunursa, o insan has, halis, katıksız münâfık olur. Bir tanesi bulunursa, münâfıklıktan bir parça bulunmuş olur." diyor.

Demek ki, bir insan müslüman olduğu halde atıyor, tutuyor, yalan söylüyor, yalan yere yemin ediyorsa, işte bak bir tarafı çürük... Demek ki tam müslüman değil, münâfıklık var.

Onun için sahabe-i kiram, "Acaba biz yanlış iş yapar da, münâfıkların safına pat diye düşer miyiz?" diye korkarlardı. Hattâ, Peygamber SAS Efendimiz'in yanına geldikleri zaman, içleri iman dolardı, huzur dolardı. Sanki meleklerle bir mecliste oturuyor gibi, çok hoş durumlar olurdu. Eve gidince tabii, evde hanım var, çocuklar var, geçim var, tatlı acı olaylar var... O zaman, Peygamber Efendimiz'in yanındaki haller olmayınca, gelip:

"—Yâ Rasûlallah, biz münafık mıyız? Senin yanında durumumuz başka türlü oluyor. Eve gidince bu güzel hali, senin yanındaki bu tatlı, zevkli mânevî, derûnî güzelliğimizi koruyamıyoruz." diye hallerini şikayet yoluyla, korkuyla Peygamber Efendimiz'e söylerlerdi.

"—Acaba münafıklaşıyor muyum yâ Rasûlallah? Acaba bu münafıklık mıdır?.." filân diye çekinirlerdi bu münafıklıktan. Amelî münafıklık...

Tabii ameli münafıklıkta adam, yâni bu tarif ettiğim şekildeki insan bu günahı bırakırsa, tevbe ederse, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin lütfuna erebilir. Ama itikadı bozuk olursa; yâni kalbinde iman yok ama, mü'min gibi görünüyor. Kendisi inanmış değil ama, müslümanların arasında dolaşıyor, camiye giriyor çıkıyor...

Hattâ küçükken, babam Fatih Müftülüğü'nde görevliyken, bir söz nakletmişti, ben hiç unutmam. O zaman İstanbul'daki camilerin birinde, adamın birisi 25-30 yıl imamlık yapmış da, sonra kalkmış, kaybolmuş gitmiş. Haber göndermiş veya söylemiş:

"—Ben müslüman bile değildim, görevli olarak buraya gelmiştim. Size müslüman değilken sahte bir görünüşle, kimlikle imamlık yaptım, içinize girip sizi tam tanımak için. Benim arkamda kıldığınız namazları ödeyin!" demiş cemaate.

Yâni, neler olabiliyor. İşte bu inanmadığı halde insanın İslâm ülkelerinde, müslümanların arasında mü'min görünmesi olayı, demek ki tarihin her devrinde, her ülkede görülebiliyor. Dikkat etmek lâzım!..

c. Münafıkların Ortaya Çıkışı

Mekke-i Mükerreme'de münafıklık durumu yoktu. Çünkü kâfirler güçlüydü, müşrikler güçlüydü, Mekke'nin yönetimi ellerindeydi. Hattâ Peygamber Efendimiz'in hayatına kasdetmek kadar, işi ileriye vardırmışlardı. İktisadî bakımdan baskılar yapıyorlardı. İşkence yapıyorlardı müslüman olanlara... Her türlü şirretlik onların tarafındaydı. O zaman müslümanlar imanını bazen söyleyemiyorlardı, saklıyorlardı. Bazıları da söylediği zaman, türlü türlü işkencelere maruz kalıyorlardı.

Peygamber SAS Medine-i Münevvere'ye gittiği sırada da, o zaman müslümanlar yeni gelmiş bir misafir topluluk durumundaydı. Medine-i Münevvere'nin o zamanki adı —peltek se ile— Yesrib şehriydi. Yesrib şehrinde iki büyük Arap kabilesi vardı: Evs ve Hazrec kabilesi. Bu Evs ve Hazrec kabilesi yıllarca, yüzyıl kadar süren bir zaman hep birbirleriyle mücadele ederken, sonradan bir anlaşmaya doğru yaklaşmışlardı. Rakip iki kabileydi.

Çevrede de bazı Yahudi kaleleri, köyleri, toplulukları vardı. Onların bir kısım Benî Kaynuka, Benî Kureyzâ ve Benî Nadîr —dad ile—isimleriyle anılan kabilelerdi, duymuşsunuzdur isimlerini. Bunlardan Benî Kaynuka, Hazrec'i tutmuştu. Benî Nadîr ve Benî Kurayza da —zı harfiyle— Evs'le antlaşma yapmış, müttefik olmuştu. Böylece Medine-i Münevvere ve çevresi iki kampa, iki cepheye ayrılmış durumdaydı.

Peygamber SAS Medine-i Münevvere'ye gelince, Evs Kabilesi'nden, Hazrec Kabilesi'nden müslüman olanlar müslüman oldu. Yahudilerden meselâ, Abdullah ibn-i Selâm RA gibi yahudi alimlerinden bazıları müslüman oldular. Olan oldu, olmayan olmadı. Ve Abdullah İbn-i Übey ibn-i Selül diye bir kişi vardı. Evs ve Hazrec kabilesi, "Aramızdaki ihtilafı bırakalım, artık bitsin bu çekişme..." diye konuşmuşlar ve bu Abdullah İbn-i Übey ibn-i Selül'ü kendilerine reis seçmeye karar vermişlerdi. Ve o sırada Peygamber Efendimiz gelmiş bulundu.

Bu Abdullah İbn-i Ubey ibn-i Selül, münafıkların reisi diye tanınır. Bu Bedir harbine kadar müslüman olmadı, müslümanların şöyle dışından durumunu seyretti. Bedir Harbi'nden sonra baktı, müslümanlar zafer kazandılar. Bu sefer kendisi de:

"—Tamam, ben de müslüman oluyorum." dedi.

İslâm'a o da zâhiren girdi. Müslümanlar kuvvetlendiği için, iş savaşa dökülüp de savaştan müslümanlar zaferle çıktıktan sonra, Medine-i Münevvere'de kendilerinin durumunu tehlikeli gördüğü için, müslüman oldu. Bazıları ve ona tâbi olan, onun takımından olan insanlar, civardaki Arap kabileleri de:

"—Biz müslüman olduk!" dediler ama, gerçekte müslüman olmuş, iman etmiş değillerdi.

Böyle laf olsun diye, "Biz de inandık, *âmennâ ve saddaknâ...*" filan diyorlardı ama, hareketleri müslümanca bir zihniyete uymuyordu. Zaman zaman da seferlerde, savaşlarda bozgunculukları ortaya çıkıyordu. Uhud Harbi'nde de bu görünmüştü, öteki harplerde de bu münafıkların yalancılıkları ortaya çıkmıştı.

d. Münafıklar Yalancıdır

İşte bunların durumu bilinsin de müslümanlar aldanmasın diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri Bakara Sûresi'nin başında, ilk sayfalarda bunlar hakkında 13 kadar ayet-i kerimede, böylece bize bildirmiş oluyor münafıkların durumunu.

Bu 9. ayet-i kerimede, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

يُخَادِعُونَ اللهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا ، وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنْفُسَهُمْ

وَمَا يَشْعُرُونَ (البقرة:٩)

(*Yuhàdiùna'llàhe ve'llezîne âmenû* ve *mâ yahdaùne illâ enfüsehüm ve mâ yeş'urûn*) Bu ikinci, (*ve mâ yahdaùne*) kelimesi bazı kıraatlerde (*ve mâ yuhàdiùne*) diye okunuyor, öyle bir rivayet de var. Kıraat bakımından belki birilerinin ilgisini çeker diye, bunu da belirtelim.

Bunlar inandık diyorlar ama, Allah'a ve ahiret gününe inanmış değiller; Allah'ı ve müslümanları kandırdıklarını sanıyorlar. Şimdi müslümanları kandırdık demeleri şöyle: Yâni müslüman olmasalar, Müslümanlar:

"—Ya müslüman olun, ya da çıkın gidin!" gibi bir şey diyecekler.

Mallarını, canlarını korumak için, durumlarını, mevkilerini müslümanlara karşı korumak için zahiren, şeklen:

"—*Âmennâ ve saddaknâ*, biz de müslüman olduk, tasdik ettik." filan diyorlardı ama, kendi havalarında idiler.

Tavırlarından, konuşmalarından, inen vahiylere, müslümanların karşılaştığı olaylardaki durumlarına bakılırsa, bu çok net, açık seçik bir şekilde görülüyordu. Müslümanları

aldatmaları böyle.

Allah'ı da aldatmak... Kafalarında demek ki öyle bir yanlış bir fikir de var. (*Yuhàdiùna'llàh*) Allah'ı da aldatmaya çalışıyorlar. Yâni belki böyle işte zahiren,

أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

(*Eşhedü en lâ ilâhe illa'llàh, ve eşhedü enne muhammeden abdühû ve rasûlühü*) dersek, ahirette de vaziyeti kurtarır mıyız filan gibi, belki ümitler de besliyorlardı.

Münafikùn Sûresi'nde de bildiriliyor ki:

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ ، وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (المنافقون:١)

(*İzâ câeke'l-münâfikùne*) "Ey Rasûlüm, sana münâfıklar geldikleri zaman, (*kàlû neşhedü inneke lerasûlü'llàh*) 'Şehadet ederiz ki sen muhakkak Allah'ın rasûlüsün!' derler." *İnne'*yi kullanarak, *le* lâm-ı te'kidle, kuvvetli bir ifadeyle, kendilerinden şüphelenilmesin, kendilerinin sahtekârlığına, münafıklığına kanaat getirilmesin diye, bir de yeminli, te'kidli, "Bak biz muhakkak inandık sen Allah'ın rasûlüsün!" diye bir de böyle, (*İnneke lerasûlü'llah*) diyorlardı.

Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki onlar hakkında:

(*Va'llàhu ya'lemu inneke lerasûlühû*) "Allah biliyor ki, sen Allah'ın elçisisin; Allah seni görevlendirdi, tamam hak peygambersin!" Ama, Allah da onların şehadetlerine karşı istihzâ yoluyla buyuruyor ki:

(*Va'llàhu yeşhedü inne'l-münâfikîne lekâzibûn*) "Allah da şehadet eder ki, münâfıklar muhakkak yalancılardır." (Münâfikùn, 63/1) diye, tam onların te'kidli kullanma ifadesine nazire olarak, (*inne'l-münâfikîne lekâzibûn*) diye te'kidle böyle bildiriyor. Cenâb-ı Hak, onların o münafıklıklarına böylece istihza ederek, müslümanlara onların durumlarını bildirmiş oluyor.

Şimdi, münafıklar böylece Allah'ı da kandıracaklarını, ahirette de vaziyeti belki kurtaracaklarını, dünyada da müslümanlardan kendilerini kurtaracaklarını hesap ederek, bu münafıklıklarını yapıyorlar. Tabii bu gerçek imana, akla, mantığa sığmaz. Çünkü alemlerin Rabbi ile böyle münafıkça muamele olmaz. Her şeyi bilen, allâmü'l-guyûb olan Allah-u Teàlâ Hazretleri, dünyada ve ahirette belâsını, cezâsını, azabını, ikàbını verir böyle edepsiz kulların... Akıllıca bir durum değil.

(*Ve mâ yahdeùne illâ enfüsehüm ve mâ yeş'urûn*) "Bunlar ancak kendilerini kandırıyorlar. Bu akıllıca bir iş değil, akıllı insanın yapa-cağı bir şey değil, Allah'ı ve mü'minleri kandırmaları bahis konusu değil. Kendileri kanıyorlar, kendileri aldanıyorlar." (Bakara, 2/9)

e. Kalblerinde Hastalık Var

10. Ayet-i kerime:

فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللهُ مَرَضًا ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ (البقرة:١٠)

(*Fî kulûbihim meradun*) "Bunların gönüllerinde maraz var." *Maraz* hastalık demek Arapça'da. Çoğulu *emrâz* geliyor. *Emrâz-ı zühreviyye, emrâz-ı bâtınıyye* filân diye hastahanelerde eskiden bu tâbirler vardı.

Kalplerinde maraz var. Kalp, biliyorsunuz gönül demektir. Yâni, şu insanın et parçası olan kalbinde herhangi bir kalp hastalığı meselesi değil, gönüllerinde bir hastalık var. Yâni kafalarında, şuurlarında; akıl, idrak ve iman aleti olan gönüllerinde hastalık var.

(*Fezâdehümu'llàhu meradà*) "Ve Allah da onların marazlarını arttırmıştır." Bu Cenâb-ı Hakk'ın ilâhî bir kanunu.

الجزاء من جنس العمل .

(*El-cezâu min cinsi'l-amel*)[97] diye yazılıyor kitaplarda. Cenâb-ı Hak kullarına yaptıklarının, yaptıkları işlerin amellerin, icraatın tavrına, şekline, vasfına uygun, münâsip, ona nazire olacak şekilde muamele buyuruyor.

Şimdi bunların kalplerinde maraz var. (*Fezâdehümu'llàhu meradà*) "Hastalıklı bir kalpleri olduğu için, hastalıklı işler yaptıklarından, Cenâb-ı Hak da cezâ olarak, bunların kalplerindeki hastalığı arttırıyor." Ama suç kendilerinde...

Müslümanlarla ilgili ayet-i kerimelerde de, buna benzer şeyler var. Meselâ, şu ayet-i kerime:

وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْوَاهُمْ (محمد: ١٧)

(*Ve'llezîne'htedev zâdehüm hüden ve âtâhüm takvâhüm*.) [Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidâyetlerini arttırır ve sakınmalarını sağlar.] (Muhammed, 47/17)

Doğru yolda gidenlerin de Allah hidâyetlerini arttırıyor. Eğri yolda gidenin eğriliğini arttırıyor, cezası olarak; doğru yolda giden mü'minin de, hidâyet üzere olanın da hidâyetini arttırıyor. Yâni kullar kendi kendilerine ediyorlar.

وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ (فصلت: ٤٦)

(*Ve mâ rabbüke bi-zallâmin li'l-abîd*) "Ey Rasûlüm, senin Rabbin kullara zulmetmiyor." (Fussilet, 41/46) Kullar kendi kendilerine yapıyorlar, ne ettilerse onu buluyorlar.

Onların kalpleri böyle yamuk olduğundan, Allah da onlara yamukluk olarak ceza veriyor. Devam edip gidiyor. Sonuç neye varıyor?.. (*Ve lehüm azâbun elîm*) "Sonunda çok acı veren, çok elim, tarifi mümkün olmayan cehennem azabına uğrayacaklar."

Başka bir ayet-i kerimede de buyruluyor ki:

[97] *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.53, no:1070.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنْ النَّارِ (النساء:١٤٥)

(*İnne'l-münâfikîne fî'd-derki'l-esfeli mine'n-nâr*) "Münafıklar cehennemin en esfel, en aşağı yerinde azab görecekler." (Nisâ, 4/145) Daha berbat bir yerde yâni...

Bakırköy'de bir konferans vermiştim, Hazreti Ali Efendimiz'le ilgili.[98] Orada dinleyicilerden birisi geldi, korkuyor:

"—Bu münâfıklık alâmeti bende de var mı, bu cehennemde yanacaksak halimiz ne olacak?" falan diye.

Ben o zaman, o soran kardeşe demiştim ki:

"—Bak, bu münafıklık iki çeşittir. Allah, kusurun varsa affetsin... Tevbe edersen, Allah tevbeni kabul eder." demiştim.

Bunların elim bir azaba, feci bir azaba, çok acı bir azaba uğramaları neden?.. (*Bimâ kânû yekzibûn*) Buradaki *bi*'ye *bâ-ı mukàbele* derler. Yâni mukàbeleyi gösteren, karşılığı gösteren takı. (*Bimâ kânû yekzibûn*) "Yalan söylemiş olduklarının mukàbili olarak, karşılığı olarak..." demek oluyor. Yâni, kendi yalanlarından dolayı elim bir azaba uğruyorlar.

Başka bir misâl verelim, bu *bi* harf-i cerrinin, yâni takısının anlaşılması için; *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمْ الْجَنَّةَ

(التوبة:١١١)

(*İnna'llàhe'ş-terâ mine'l-mü'minîne enfüsehüm ve emvâlehüm*) "Allah müslümanlardan mallarını, canlarını müşteri olup satın almıştır; (*bi-enne lehümü'l-cenneh*) cennet mukabilinde, onlara cenneti vermek suretiyle..." (Tevbe, 9/111) Yâni, "Cenneti vermek teklifiyle, onlardan canlarını, mallarını hak yolunda

[98] 15.04.1994, Bakırköy/İstanbul.

kullanmalarını, Allah'ın dinine yardımcı olmalarını taleb ediyor." mânâsına. Bâ-ı mukabele...

İşte bunların da yalan söylemelerinden dolayı, yalancı olmalarından, yalan tavırlar sergilemelerinden, mü'min olmadıkları halde mü'min gibi görünmelerinden dolayı elîm, fecî, acı bir azaba uğrayacakları, ama bu azabın da kendi yalan tavırlarından kaynaklandığı belirtilmiş oluyor.

Ayet-i kerimedeki (*yekzibûn*) kelimesini, şeddeli olarak (*yükezzibûn*) diye okuyan kıraat de var. O da tekzib etmek, yalanlamak, kendisine söylenen bir takım sözlere inanmayıp, "Yalan bunlar, doğru değil, inanmıyorum!" demek mânâsına geliyor.

Tabii, münafıklar bir de öyle yapmış oluyorlar. Peygamber SAS Efendimiz, onlara bütün hakîkatleri, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini okuduğu gibi, kendisi hadis-i şerifleriyle de dünya ve ahiretin bütün tehlikelerini, insanların ne yapması gerektiğini anlattığı halde; netice itibariyle onu hak peygamber olarak tanımayıp, bu sözlerini doğru saymayıp, yalan sayıp, uydurma sayıp, tekzib ettiklerinden, yalan saydıklarından dolayı da, tabii cezalandırılacaklar. Münafıkların bir durumu da o. Onun için (*yükezzibûn*) kıraati de var. Ama (*yekzibûn*) daha doğru; çünkü fiilî yalancılık yapıyorlar, tavır ve halleri yalan.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi, ihlâslı mü'min olmaya muvaffak eylesin... Mü'min iken, böyle bir takım kusurlarımızdan dolayı münafık durumuna düşürmesin... Münafıklardan bazı sıfatları üstümüze sıçratmasın, bulaştırmasın...

Meselâ, neydi bazı sıfatlar: Yalan söylemekti meselâ... Vaad ettiği zaman vaadinde durmamaktı. Bir çok müslümanda bu var şimdi... Yalan söylemek; maalesef var... Vaad ettiği zaman yerine getirmemek; tonlarla, torbalarla, cepler dolusu, çuval dolusu vaad ama, hepsi boş... Yalan söylüyor, yalanla vaad ediyor, vaadini tutmuyor.

Güveniliyor kendisine, kendisiyle ortaklık ediliyor, bir şey emanet ediliyor. Ortağına hıyanet ediyor, kasadan para çalıyor. Emanet edilen şeyi sahibine geri vermiyor; "Yok öyle şey, vermedin, isbat et! Mahkemeye müracaat et!.." diyor. vs. Malları

alıyor, senet veriyor. Sahte senet imzalıyor, sahte adres veriyor, kayboluyor. Yıllar sonra yakalanınca; "Ne olacak ya, öderiz, tamam!" diyor, takside bağlattırıyor. On sene sonra, Türkiye'deki enflasyondan zaten borcu kuşa dönmüş oluyor.

Ankara'da bir tüccar kardeşimiz vardı, bir mal satmıştı. Ondan sonra, dört senede o malın parasını ancak alabildi. Tabii faturada yazılı fiyatı alabildi. Dört senede de enflasyon olduğu için, belki malın dörtte birini bile alamadı. Hem de o kadar geç olduğu halde, asıl değerini alamadı. Yâni o parayla gitse, o sattığı maldan bir tane alamaz, yarım tane de alamaz, dörtte bir tane de alamaz.

"—Keşke satmasaydım, dursaydı, eski model bile olsaydı, bundan daha pahalıya satardım." dedi.

Bunlar tabii böyle toplumun yamuklukları... Toplumun yamuklukları da, toplumdaki yamuklardan teşekkül ediyor, meydana çıkıyor. Toplumda İslâm olmayınca, iman olmayınca, ihlâs olmayınca; nifak oluyor, münafıklık oluyor, yalancılık oluyor.

Adı müslüman, anası müslüman, babası müslüman, hattâ kendisi müslüman... "Ne var yâ, işte camiler açık... Ne olmuş yâni, isteyen camiye gidiyor." diyor ama, müslümanlık öyle isteyenin camiye gitmesi değil... Müslümanlık yekpâre bir düzen, yekpâre bir teşkilat, yekpâre bir hayat anlayışı, yekpâre bir felsefe, yekpâre bir dünya ve ahiret görüşü... Öyle parça parça bir şey değil ki; birazını yapıp birazını yapmamak; akşamdan söz verip sabaha dönmek; haram yemeyip, hamama gidip bohça çalmak... Karagöz oyunlarında, orta oyunlarındaki tekerlemeler gibi, öyle müslümanlık olmaz!..

f. Kendimizi Sorgulayalım!

Aziz ve sevgili kardeşlerim! Ramazan'ın son günlerine rast geldi bu tefsir sohbetimiz. İşte geldi Ramazan, işte gidiyor. Güzel günlerdeyiz, sevaplı günlerdeyiz. Allah'ın kullara çok büyük sevaplar verdiği günlerde bulunuyoruz. Kendimizi mutlaka bir incelemeliyiz. Kendimizi şöyle bir gözlemeliyiz:

"—Nasıl bir müslümanım ben?.. Benim müslümanlığım acaba Allah'ın tarif ettiği, istediği, taleb ettiği müslümanlık mı? Kur'an-ı Kerim'de söylenilen müslümanlık mı?.. Peygamber Efendimiz'in

tavsiye buyurduğu şekilde mi hareket ediyorum?.. Yoksa 20. Yüzyıl'da zamâne müslümanı olarak, müslümanlık sanarak bir hayat tarzı mı düşünmüşüm? Kendi kendimi mi aldatıyorum?" diye, dünya üzerindeki bütün müslümanlar ve özellikle Türkiye'deki müslümanlar kendilerini bir incelemeli!..

Yâni, "Ben bir şey yapıyorum ama bu yaptığımın ayette yeri var mı, hadis-i şerifte yeri var mı?" diye düşünmeli!

Bakın, bizim büyüklerimiz, mürşid-i kâmillerimiz, büyük alimlerimiz, bizi Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı sarılmaya teşvik ediyor. Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerine sımsıkı sarılmaya, sünnet-i seniyye üzere gitmeye, yürümeye, hayatı öyle geçirmeye yönlendiriyor, onu tavsiye ediyor. Çünkü, öyle yapmadığı zaman, niyeti iyi bile olsa insan yanılır, bid'atlara düşer, sapıklıklara düşer; kendini aldatır, çevresini aldatır. Hatta, kendisini iyi bir şey yapıyorum sanır, iyi bir makamda sanır kendisini, hayatının sonuna kadar aldatır kendisini...

Ama ahirette, Allah'ın huzuruna vardığı zaman:

"—Ey kulum, ben senden şunu istemiştim, yapmamışsın; bunu istemiştim, yapmamışsın! Şunları şunları yapma demiştim, hepsini işlemişsin!.. Şu haline bak, şu defterinin berbatlığına bak, şu günahlarına bak!.. Haydi cehenneme..."

Hiç ummuyordu ama, hiç ummadığı halde... Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri her halimizi görüyor, biliyor ve değerlendiriyor.

Biz de aklımız, irfanımız, ilmimiz nisbetinde kendimizi bir değerlendirelim. Yâni, samimi bir müslüman mıyız? Kur'an'a uygun mu müslümanlığımız?

"—Böyle de yapsan olur, Allah affeder, Allah bağışlar..." vs.

"—Dur bakalım, Allah bazılarını bağışlayacağını bildirirken, bazılarını azablandıracağını bildiriyor. Kur'an-ı Kerim'in neresinde böyle söylenmiş de, bağışlar diyorsun?.. Sen bu yaptığın kabahati Allah'ın affedeceğini, neye dayanarak ileri sürüyorsun?.." diye, insanın kendi kendisine mutlaka bazı yanlış düşüncelerini, kanaatlerini düzeltmek için sorması ve yanlışını anladığı zaman yanlışından dönmesi lâzım!..

Doktora gidiyor müslüman, doktor diyor ki:

"—Kardeşim içki içeceksin!"

"—Ben müslümanım, içmem..."

"—İçeceksin!" diyor, "İçince, senin günahın benim." diyor. "İç, aksi takdirde hastalığın şöyledir, böyledir..." diye bir bahane buluyor.

Müslüman doktora gidecek! Böyle yamuk doktora gittiği zaman, o doktor kendi içki içmekten bir mahzur görmediği için, tabii tavsiye edecek. Şimdi burada mühim olan:

"—Acaba o doktor, hakîkaten bu adamın işlediği günahı, o kandırdığı için yüklenir mi?.."

Hayır, yüklenmez! Herkesin günahı kendisinedir. Kötülüğü yapan, kanan kimse o kötülüğün cezasını çekecek. Ama kandıran da tabii o kötülüğü o yaptırdığı için, o kötülüğün bir misli cezası da o kandıranın omuzuna, tepesine yükletilecek, "Sen bunu kandırdın!" diye. Ötekisinden almak yok, onu affetmek yok... Ama buna da ayrıca, "Sen onun cezasını yükleneceğim mi dedin?.. Al bakalım, yüklen!" diye, onun cezası kadar ceza yüklenecek. Ama ötekisinin cezası affedilmeden...

Bunları bilmek lâzım! Çok yaygın yanlışlar var. Gazeteler şaşırtıyor, bazı yazarlar şaşırtıyor. Bazı insanlar yalan yanlış şeyler ortaya atıyor. Haramları helâl sayıyorlar, helâl gösteriyorlar, olabilir diye söylüyorlar. Helâlleri veya vazifeleri de, emirleri, farzları da, "Yapılmasa da olur, Allah affeder!" filan diye, insanları onları yapmamakta mâzur gösterecek, tembelliğe sevk edecek ağızlar kullanıyorlar, laflar ortaya atıyorlar. Bunların hiç aslı esası yok!..

İşin doğrusunu nereden öğreneceğiz sevgili dinleyiciler, izleyiciler?.. Kur'an-ı Kerim'den ve hadis-i şeriflerden. Onun için Kur'an-ı Kerim'e sımsıkı yapışacağız. Hadis-i şeriflere, Peygamber Efendimiz'in sünnetine sımsıkı yapışacağız. O zaman kimin doğru, kimin eğri yolda olduğu ortaya çıkacak.

Çünkü, kimse ben yanlış yoldayım demiyor. Kimse kabahati üzerine almak istemiyor. Kimse benim ayranım ekşi demiyor; en doğru yolda benim diyor. Yâni Türkiye'de kaç çeşit insan varsa, ne tipte, ne türde, nasıl yaşayan değişik insan; hepsinin bir felsefesi var, hepsi kendine göre kendi yolunu haklı göstermeye çalışıyor. Ama hak o değil... Hak Kur'an-ı Kerim'de Cenâb-ı Hakk'ın

bildirdiği ve Peygamber Efendimiz'in de hadis-i şeriflerle açıkladığıdır.

Gözünüzü açın, uyanın, intibaha gelin! Bak uyanalım diye, Allah bize kitabının başında hem kâfirleri anlatıyor, hem münafıkları anlatıyor. "Kâfirlere kanmayalım, münafıklara kanmayalım! Münafıklığa, kâfirliğe kendimiz kaymayalım!" diye, kitabın başında bu bilgiler yer alıyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, hakkı hak olarak görüp ona uymayı cümlemize nasib eylesin... Bâtılı bâtıl olarak görüp, anlayıp, bâtıldan, yanlıştan, yalandan, boştan, anında, zamanında, iş işten geçmeden dönmeyi nasib etsin... Çünkü bir gün gelip, bunların yanlışlığını herkes anlayacak hayatında ve hayatından sonra ama, iş işten geçmiş olacak. Mühim olan, iş işten geçmeden önce anlamaktır.

Bize düşen tebliğ etmektir. Radyolarımız düşe kalka hizmet veriyor. Televizyonumuz düşe kalka hizmet veriyor. Sıkıntılar... vs. Takip ediyorum, soruyorum. Gazetemiz düşe kalka hizmet veriyor. Niçin?... Tebliğ edelim, İslâm'ı anlatalım, Allah'ın emirlerini duyuralım diye. Çünkü duymuyor, duymayınca da kendi yanlış yolunu doğru sanıyor.

Benim aziz ve sevgili dinleyicilerimden bir ricam da; radyomuzu, gazetemizi, dergilerimizi ve televizyonumuzu her yönden desteklemek... Çok önemli!.. Ki hak tebliğ olsun, öğretilsin, bütün vatan sathı bir mektep olsun, bir irşad merkezi olsun, hak bilinsin... Nice nice koca diplomalı, koca kafalı adamların, yalan yanlış sözler söylediği anlaşılsın, insanlar kanmasın...

Allah hepinizden razı olsun... Ramazanlarınız mübarek olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!..

12. 01. 1999 - AVUSTRALYA

16. MÜNAFIKLARIN FESAD ÇIKARTMALARI

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Bayramlarınız mübarek olsun... Oruçlarınız, ibadetleriniz, Ramazandaki hayrât ü hasenâtınız makbul olsun... Allah-u Teàlâ Hazretleri nice Ramazanlara kavuştursun... Nice Kadir gecelerini ihyâ etmeyi, o sevapları almayı nasib eylesin... Nice hakîkî bayramlara, bayramı hak etmiş olan hakîkî müslüman olma noktasına ulaştırsın... Ve ahirette de rızasına erdirip, cennetiyle cemâliyle taltif ederek, en büyük bayrama cümlenizi kavuştursun...

Tefsir sohbetlerimizde Bakara Sûresi'nin 11. ayet-i kerimesine ulaşmıştık, on ayetini izah etmiştik. Bu gün 11, 12, 13. ayetlerini ve devamını izah etmek istiyorum.

Konunun kolay anlaşılması için, bir sebeb-i nüzül hadisesini anlatmak istiyorum. Çünkü hadisenin algılanması, anlaşılması kolaydır. Hadise anlaşıldıktan sonra, olay bilindikten sonra, olayın dayandığı fikirler yâni soyut kavramlar, mücerred fikirler daha kolay anlaşılır.

a. Münafıkların Reisinin Davranışları

Rivayetlere göre Medine-i Münevvere'de münafıkları reisi, reîsü'l-münâfıkîn sıfatını kendi kusurları dolayısıyla alnına yaftalamış, yapıştırmış olan Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül ve arkadaşları bir gün sokakta gidiyorlarmış...

Biliyorsunuz, Peygamber Efendimiz'den önce Evs ve Hazrec kabileleri kavgaya durmuşlar yıllarca. Sonra da anlaşmaya girişmişler. Bu şahsı, bu münafıkların reisi olan kişiyi kendilerine reis seçmeyi, hükümdar yapmayı düşünmüşler. Böyle bir saltanatlı adam, edâlı, kendisini böyle yükseklerde gören bir adam bu şahıs.

Peygamber SAS Efendimiz'in getirdiği vahiylere, İslâm'a ilk

önce müterediddid bir mesafede kalmış. Sonra Bedir Savaşı olup da müslümanlar karşı tarafı yenince, "Tamam bu taraf daha kuvvetlenecek" diye, "Ben de müslüman oldum!" diye zahiren söylemiş. Ama hem Bedir savaşında hem de diğer savaşlarda müslümanların aleyhinde çalışmaktan geri durmamış bir kimse. Tavırları itibariyle güvenilmez, kaypak, içten pazarlıklı, müslümanlara kızan, kendisinin hükümdar olmasını engelliyen kişiler diye gören bir kimse. Yahudilerin bazı kabileleriyle de onların antlaşmaları vardı. İşte böyle bir şahıs.,,

Bu şahıs yanındaki yardakçıları, adamlarıyla beraber sokakta gidiyor. Karşıdan da Ebû Bekr-i Sıddîk, Ömerü'l-Faruk, Aliyyü'l-Murtazâ Efendilerimiz gibi sahabenin seçkinleri, kavmin de önderleri geliyorlar... Ebû Bekr-i Sıddîk meselâ, sıradan bir insan değildi; bayağı hatırlı, itibarlı, yüksek, bilgili, zengin. eşraftan, âyândan bir kimse idi, zarif bir kimse idi. Hazret-i Ömer öyle, Hazret-i Ali Efendimiz mâlum.

Şimdi bizimkileri karşıdan görünce Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül, yanındakilere demiş ki:

"—Bak, şimdi ben bu gelen sefihleri, beyinsizleri, budalaları nasıl işleteceğim, nasıl alay edeceğim!" demiş.

Uzaktayken, böyle kendi adamlarıyla konuştuktan sonra, onların yanına gitmiş. Yaklaştıkları zaman, Ebû Bekr-i Sıddîk RA Efendimiz'in elini tutmuş ve onun sıfatlarını saymaya başlamış. Meselâ, ne demiş:

"—Merhabâ seyyid-i Benî Temîm!" demiş. Temim Kabilesi'nden idi Ebû Bekir-i Sıddîk Efendimiz. "Temim kabilesinin önderi olan, efendisi, başkanı olan, seyyidi olan zât, şeyhü'l-İslâm... Yâni, müslümanların böyle saygın ihtiyarlarından, Rasûlüllah'ın garda sânîsi..." Yâni, (*sâniye'sneyni iz hümâ*) ayet-i kerimesini de, demek ki biliyor.

Hicrette Sevr Dağı'ndaki mağaraya saklandıkları zaman, yanında Ebû Bekr-i Sıddîk vardı. Ebû Bekr-i Sıddîk RA telaşlanıyordu. Müşrikler tam mağaranın ağzına doğru gelmişlerdi. Eğilseler Peygamber Efendimiz'i ve Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'i görebileceklerdi ama, örümcek gelmiş oraya, hemen acilen bir yuva yapmış.

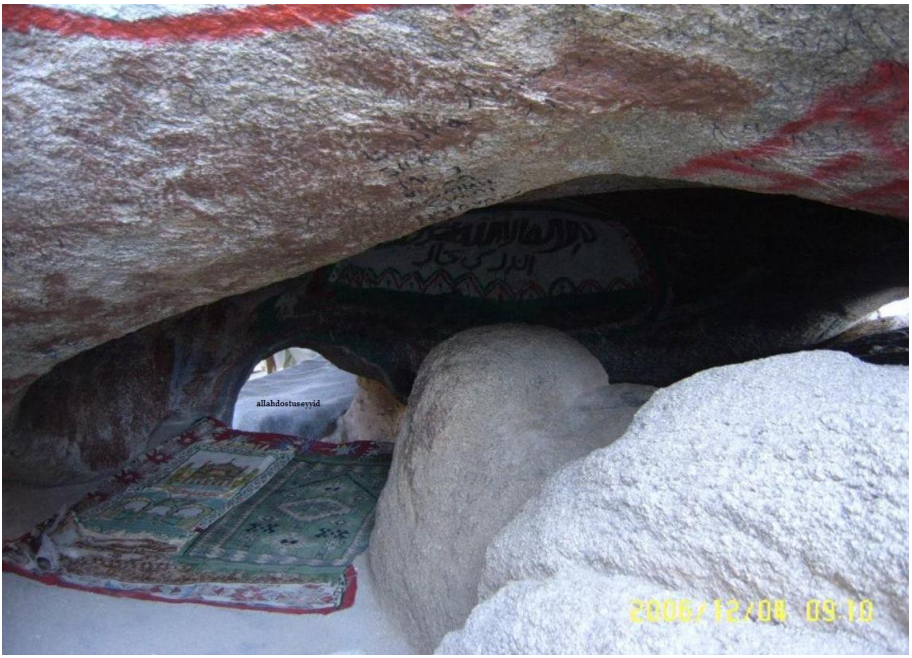

Bu arada onu söyleyeyim ki, şimdi bu Avustralya'da Adelaid'de bakıyoruz, bahçelerde kocaman, böyle avuç gibi örümcekler var. Kısa zamanda kocaman bir ağ kuruyorlar. Ama zararsızmış. Hatta, öteki zararlı örümcekleri yakalayıp yok ettiği için, faydalı da denilebilir. İki ağacın arasına bir hat geriyorlar, yere bir hat çekiyorlar; şaşıyoruz, çarşaf gibi kocaman, muntazam bir ağ... Kendileri de kocaman, orada avını bekliyorlar.

Tabii, Allah her şeye kàdir. Mağara'nın ağzına böyle çarçabuk bir ağ ördürmüş. Yâni çarçabuk örülebildiğini, biz burada gözlerimizle görüyoruz ama, bu iş çabuk olmasa bile Allah CC dileyince çarçabuk yaptırır, o ayrı. Ama fiilen de görüyoruz.

Şimdi Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz, Peygamber Efendimiz namına telaş ediyor. Rasûlüllah'a bir zarar vermesinler diye... Çünkü, öldürmek kasdıyla takibe çıktılar. Evinde yakalayamayınca takibe çıktılar. Ellerine imkân geçseydi, evinde bastırıp, baskın yapıp öldüreceklerdi. Evinde yakalayamayınca, izine düştüler kaçırmayalım elden diye. Yakaladıkları yerde hayat meselesi yâni, öldürmeye kasdedecekler. Yapamazlar ama,

yaptırmaz, yaptırmadı Cenâb-ı Hak ama; bu telaş tabii Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'de var, telaş ediyordu.

Ama Peygamber Efendimiz gayet güzel cevap veriyor. Ayet-i kerimede bildiriliyor ki:

لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا (التوبة: ٤٠)

(*La tahzen inna'llâhe meanâ*) "Ey Ebû Bekir, sen mahzun olma, Allah bizimle beraber!.. Allah bizi destekliyor, biz Allah'ın yolundayız, Allah'ın emriyle hareket ediyoruz. Bunlar Allah düşmanları, mahzun olma!" buyurdu. (Tevbe, 9/40)

Şimdi bunu bildiği anlaşılıyor. Methederken, "Ey Benî Temim'in seyyidi, efendisi!.. Ey müslümanların yaşlı, önde gelen kimsesi!.. Ey Rasûlüllah'ın mağarada yanına arkadaş olan kişi!.. Ey nefs ü malini Rasûlüllah'a bezletmiş bulunan Hazret-i Sıddîk!" demiş. Yâni, kendisini İslâm hizmetine verdiğini, malını İslâm hizmetine verdiğini cin gibi biliyor.

Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz, hayatını fedâ ediyor Peygamber Efendimiz'e. Öyle teslim olmuş, ölmek onun için şeref. Malının hepsini verdi. Kaç bin altını vardı, kırk bin veya altmış bin gibi bir rakam hatırlıyorum. Onu İslâm emrine verdi, hepsini verdi.

"—Çoluk çocuğuna ne bıraktın?" deyince,

"—Allah ve Rasûlü'nü bıraktım, başka bir şey gerekmez!" dedi.

Allah'ın emrine, İslâm'ın gelişmesine verdi.

Şimdi bu haklı sıfatları biliyor ve söylüyor. Bunların hepsi doğru... Sözler doğru ama söyleyen iyi niyetle söylemiyor, dalga geçmek için, işletmek için söylüyor. Karşı tarafı güyâ şişirmek için söylüyor ama, onlar da Ebû Bekr-i Sıddîk, Allah'ın sevgili kullarından, sevdiği kullarından ve evliyâdan. O onun ciğerinin köşesini bilir evvel Allah, Allah'ın izniyle.

Sonra münafıkların reisi, Hazret-i Ömer'in elini tutmuş:

"—Merhaba seyyid-i Benî Adiy." O da Kureyş'in Adiy Kabilesi'nden. "Ey Adiy Kabilesi'nin önderi, seyyidi, beyefendisi. Dininde kavî, dînî yönden gayet sağlam. Nefs ü mâlini Rasûlüllah'a bezletmiş bulunan Hazret-i Fâruk!" demiş.

Faruk sıfatı da biliyorsunuz, Rasûlüllah Efendimiz'in yanında

meseleler bahis konusu olduğu zaman, hakkı batılı gayet güzel ayırt edici, kendi görüşlerini Rasûlüllah'a arz eden, "Yâ Rasûlallah, şöyle yapalım!" filan diyen. O fâruk sıfatı öyle kazanılmış güzel bir sıfat. Böyle söylüyor ama, içten değil.

Rasûlüllah'ı da zaten, Kur'an-ı Kerim'de geçtiğimiz derste nakletmiştik; ayet-i kerimede Münâfikùn Sûresi'nde anlatılıyordu:

إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ، وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ ، وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ (المنافقون:١)

(*İzâ câeke'l-münâfikùne*) "Ey Rasûlüm, sana münâfıklar geldikleri zaman, (*kàlû neşhedü inneke lerasûlü'llàh*) 'Şehadet ederiz ki, sen muhakkak Allah'ın rasûlüsün!' derler." Söz doğru. (*Va'llàhu ya'lemu inneke lerasûlüh*) "Allah biliyor ki, sen onun Rasûlüsün. (*Va'llàhu yeşhedü inne'l-münâfikîne lekâzibûn.*) Ama Allah şehadet eder ki, münafıklar yalan söylüyorlar." (Münâfikùn, 63/1)

Neden?.. Söyledikleri söz doğru ama, onu inanarak söylemiyorlar, münafıkça söylüyorlar, içleri inanmıyor. Yâni içleri inanmadan söyleyince, yalancı olmuş oluyorlar.

Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'den sonra, Ömerü'l-Fâruk Efendimiz'i de öyle methetmiş. Sonra Hazret-i Ali Efendimiz'in elini tutmuş:

"—Merhaba Rasûlüllah'ın amcazâdesi, damadı, Rasûlüllah SAS'den başka bütün benî Haşim'in efendisi, seyyidi!.. " filân demiş.

Tabii Ebû Tàlib'in oğlu olması dolayısıyla, Benî Haşim kabilesi içindeki itibarını, asaletini de biliyor.

Ama tabii, Hazret-i Ali Efendimiz Allah'ın arslanı. *Esed* arslan demek, *Esedu'llàhi'l-gàlib*... Ben kardeşinizin ismi *Es'ad*, ayın ile; en mutlu, en bahtiyar demek. Ama o *esed*... *Esedu'llàhi'l-gàlib*, Allah'ın her girdiği cenkte düşmanını yenen, her savaşta galip çıkan arslanı... Hazret-i Ali mert insan. Gözünü daldan budaktan sakınmayan, Rasûlüllah'a canını verecek insan.

Hazret-i Ali Efendimiz Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül'e, yâni reisü'l-münâfikîne demiş ki:

"—Ey Abdullah, Allah'tan kork da, münafıklık etme!"

Yâni biliyor ki, sözleri dalga geçmek için söylüyor. Ciddî durmuş, yutmadıklarını, onun istihza etmek istediğini yüzüne vurmuş. Zâten uzaktan arkadaşlarına, "Ben şunlarla dalga geçeceğim." dediği zamanda, pek duyulmasa bile, onlar ferasetlerinden, kerametlerinden anlamışlardır onun öyle dediğini.

Demiş ki:

"—Ey Abdullah, Allah'tan kork! Utanmaz mısın, sen niye böyle dalkavukluk yapıyorsun; inanmadığın şeyleri söylüyorsun, münafıklık yapıyorsun?.. Münafıklar Allah'ın yarattığı mahlûkàtın en şerlileridir; o duruma niye düşüyorsun?" diye nasihat etmiş.

Onun üzerine o da demiş ki:

"—Yâ Ebe'l-Hasan!"

Biliyorsunuz Araplar soylu insanlara ismiyle hitap etmezlerdi, adet öyle, töre öyle. En büyük çocuğunu söyleyerek, onun babası diye söylerlerdi. Hazret-i Ali Efendimiz'in de büyük çocuğu Hasan olduğu için, "Yâ Ebe'l-Hasan" yâni, "Ey Hasan'ın babası!" diyor. "Ey Ali!" dese, asaletine riayet etmemiş olacağından diyemiyor öyle. Asaletli insanı muhatap alma tarzında, "Ey Hasan'ın babası!" diyor.

"—Benim hakkımda öyle söyleme, ben öyle değilim. Vallàhi bizim imanımız da sizin imanınız gibidir. Bizim tasdikimiz de sizin tasdikiniz gibidir." demiş, yalan söylemiş.

Yâni, inanmış değil; tasdiki de bu mübareklerin tasdiki gibi değil, imanı da onların tasdiki gibi değil.

Tabii, Allah bu olayı Rasûlüllah SAS'e bildiriyor. Onun üzerine bu sefer, bu sohbetimde bahis konusu edeceğim ayet-i kerimeler inmiş oluyor.

b. Münafıkların Biz Islah Ediciyiz Demeleri

Bu olay hatırımızda olunca, geçen hafta başladığımız ayetlerde

münafıkların Allah'ı kandırmaya, müslümanları kandırmaya çalışıp, inandık dedikleri halde inanmadıkları, kalblerinde hastalık olduğu anlatılmıştı. Sonra bu hafta bahis konusu edeceğimiz ayet-i kerimelerde söyledikleri sözlerin cevapları verilmiş oluyor.

Şimdi okuyalım, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ

مُصْلِحُونَ (البقرة:١١)

(*Ve izâ kîle lehüm lâ tüfsidû fi'l-ard*) "O münafıklara, 'Yeryüzünde, yerde, dünyada ifsad etmeyiniz, yâni fesad çıkartmayınız!' denildiği zaman; (*kàlû*) o münafıklar dediler ki: (*İnnemâ nahnü muslihûn.*) 'Hayır, biz ifsad edici, bozgunculuk çıkartıcılar değiliz; ıslah edicileriz, iyilik yapıcılarız!' dediler." (Bakara, 2/11)

Şimdi o olayı hatırlayarak, bu ayetleri anlamaya çalışalım:

(*Ve izâ kîle lehüm lâ tüfsidû fi'l-ard*) *Efsede-yüfsidu-ifsâden.* Sülâsisinin masdarı *fesâd*. *Fesede*, bir şeyin fâsid olması, bozulması demek. *Efsede-yüfsidü* de; bozuk yapmak, bir işi bozmak mânâsına geliyor. "Yeryüzünde işleri bozuk yapmayın, yâni bozmayın, bozgunculuk yapmayın!" denildi. Kim dedi?.. Deminki olaydan hatırlayın, Hazret-i Ali Efendimiz dedi. "Öyle münafıklık yapma, bozgunculuk yapma!" diye dobra dobra söyledi.

Bu *efsede*, işte bozgunculuk yapmak, yâni bozukçuluk çıkartmak, ortaya bozukluk, bozgunculuk koymak mânâsına.

Onlar da dediler ki: (*İnnemâ nahnü muslihûn.*) "Biz bozukluk yapıcılar değiliz, ıslahât yapıcılar, ıslah edicileriz." *Asleha-yuslihu-ıslah* da, *salâh* sülasisinden geliyor. *Saleha*, bir şeyin sàlih olması, iyi olması demek. Sàlih insan, iyi insan demek. Bir işin bir şeye sàlih olması, uygun ve iyi olması mânâsına. *Asleha* da bir işi sàlih, iyi uygun bir şekilde yapmak demek.

"Bozgunculuk yapmayın!" deyince, adamlar: "Hayır biz bozgunculuk yapmıyoruz, iyi yapıyoruz, iyi işler yapıyoruz!" diye cevap verdiler. İşte o demin anlattığım olaylarda gördüğünüz gibi.

Şimdi burada görüyorsunuz, münafıklık, yâni münafıkların bu tavırları aslında bir bozgunculuk, bir fesad çıkartma.. Fesad çıkartmak ne demek? "*Lâ tüfsidû*'dan Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin muradı nedir?" diye İbn-i Abbas, İbn-i Mes'ud ve diğer müfessir sahabilerin izahlarında, "Buradan maksat kâfir olmak, Allah'a isyan eylemek, isyanı teşvik etmektir." demişler. Yâni, yeryüzünde ifsad yapmayınız demek, "Kâfirlik yapmayın, Allah'a asilik eylemeyin, günah işlemeyin!" mânâsına.

Burada Hazret-i Ali Efendimiz, yâni "Münafıklık yapmayın, bozgunculuk yapmayın!" diyen taraf, doğru bir söz ifade ediyor.

İslâm yeryüzünü düzeltmek için gelmiştir, yeryüzüne düzen vermek için gelmiştir. İnsanın ruhunu, aklını, bedenini, ailesini, toplumunu, devletini, milletini, uluslararası alanı düzeltmek için gelmiştir İslâm. Her şeyi güzelleştirmek için gelmiştir. Peygamber SAS Efendimiz de, alemlere rahmet olarak inmiştir. Allah, bir rahmet olarak göndermiştir Peygamber Efendimiz'i... İnsanlara doğru yolu göstersin de, insanlar kötü duruma düşmesinler, iyi olsunlar diye göndermiştir.

Binâen aleyh, İslâm'ın amacı dünyayı düzeltmektir. Yâni bazıları, "Din ahirete ait bir duygudur." der. Hayır! Din, İslâm dini, dünyayı da düzeltmeyi amaçlıyor, kişiyi de düzeltmeyi amaçlıyor, kişinin kalbini de düzeltmeyi amaçlıyor, aklını da düzeltmeyi amaçlıyor, ahlâkını da düzetmeyi amaçlıyor, ticaretini de düzeltmeyi amaçlıyor... Her faaliyetini güzel yapmasını öğretmeyi amaçlıyor.

Binâen aleyh, İslâm insanların, insanlığın, dünyanın iyiliğini istiyor ve dünyayı iyiliğe götürmek ve insanları mutlu etmek amacını taşıyor. Onun için, İslâm en büyük nimettir. Allah'ın üzerimize nimetleri çoktur, hamd ü senâlar olsun, nimetlerini sayamayız:

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا (إبراهيم:٣٤)

(*Ve in teuddû ni'meta'llàhi lâ tuhsùhâ*) "Saymaya kalksanız, sayıp bitiremezsiniz Allah'ın nimetlerini." (İbrâhim, 14/34) Sonsuz nimetleri vardır.

Ama, en büyük nimeti nedir?.. İslâm... Çünkü her şeyimizi düzeltiyor. Kalbimizi düzeltiyor, inancımızı, imanımızı düzeltiyor, ahlâkımızı düzeltiyor, nefsimizi düzeltiyor... İçeride şehevât-ı nefsaniyyeyi, hevâ-i nefsi izale ediyor, kalbi nurlandırıyor, kötü huyları attırıyor, halis muhlis bir insan haline getiriyor. İyi duygular içinde, Allah'a hesap vereceğini düşünerek, insanlara iyilik eden bir varlık haline getiriyor. İslâm nimet, Peygamber Efendimiz rahmet... Dinin amacı insanların saadeti...

Şimdi tabii, bunun karşısına çıkmak nedir?.. Bozgunculuk yapmak demektir. Yâni o zaman Allah'ın insanları, toplumu, ahlâkı, her şeyi düzeltmek için bir reçete olarak gönderdiği tedbirleri bozmağa çalışmak, yaptırtmamağa çalışmak, engellemeye çalışmak nedir?.. Yeryüzünde bozgunculuk çıkartmak demektir, yeryüzünü fesada vermek demektir.

Hakîkaten de, her devirde öyle olmuştur. O devirde de münafıklar böyle İslâm'a karşı çıkarak, müşrikler, kâfirler gibi, içeriden bozgunculuk yapmışlardır. Düzeltilmek istenen şeyleri engellemekle bozgunculuk yapmışlardır. Neyi düzeltmek istiyordu Peygamber Efendimiz?.. Ellerle yapılan putlara tapılmasın istiyordu, bu inancı düzeltmeye çalışıyordu. Bir Allah'a; yeri göğü yaratan, kâinâtı halk eden, insanları yaratan, yaşatan, Rabbü'l-àlemin'e, alemlerin Rabbine sevk ediyordu. (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*) diye başlıyor Kur'an-ı Kerim. Ona ibadete sevk ediyordu.

O mu hayırlı, alemleri yaratan, kâinâtın yüce yaratıcısına, gerçek yaratıcısına, bizi yaratan Rabbimize, her şeyimizi borçlu olduğumuz Mevlâmıza mı ibadet etmek iyi; yoksa kenarda bir taşken, bir ağaçken, bir ustanın elinde yontulup şekillendirilmiş bir heykele mi tapmak, ona kurban kesmek, onun önünde oturup kalkmak, yatmak mı doğru?.. Tabii, Allah'a itaat ve ibadet etmek doğru...

Şimdi burada, —geçtiğimiz senelerde sohbetlerde anlatmıştım— Budistlerin büyük tapınaklarına gittik. Elleriyle yaptıkları koca göbekli, yarı çıplak Buda heykellerinin önünde, nasıl halının üzerinde secde ediyorlar. Tüylerim diken diken oldu. Siz kendiniz yapmadınız mı bu heykeli?.. Kendiniz inşa ettiniz,

kendi imâlâtınız. Ellerinizle yaptığınız şeyin niye karşısına geçiyorsunuz, bir de saygı gösteriyorsunuz? Öyle saçma şey mi olur?..

Bunu düzeltmeye çalışıyor İslâm. İslâm'ın karşısına çıkanlar da bozuk şeyi savunuyorlar. İyiyi hakim kılmamaya çalışıyorlar.

Şimdi buradan, İslâm'ın amacının güzel olduğu anlaşılıyor. Münafıkların ve kâfirlerin amacının da, insanların zararına olduğu kesin olarak anlaşılıyor. Fakat adamlar, böyle yapmayın denildiği zaman;

"—Biz de sizin gibi inanıyoruz. Bizim tasdikimiz de sizin tasdikiniz gibi, imanımız sizin gibi, farkımız yok... Biz ıslah edicileriz." diyorlar.

Dedelerimiz söylemiş:

"*—Kimse ayranım ekşi demez.*"

Halbuki ekşidir ayranı, içtiğin zaman üf dersin, hiç tadı tuzu yok dersin. Ama hiç kimse ayranım ekşi demez, kusurunu görmek istemez. Kabahat allı güllü fistan olsa, kimse giymek istemez, benimsemek istemez. Herkes kendi fikrini iyi sanır. Herkes değil de, bir çok kimse, olgun olmayan kimseler...

Yanlışı kendisi benimsediği için, bazen de inat ile savunur. Hatta hani fıkrada geçtiği gibi: İki Karadenizli uzakta, kayanın üstünde bir karaltı görmüş. Uzakta, kayalığın ucunda şöyle bir karaltı... Bir tanesi demiş ki:

"—Aaa keçiye bak, kayanın ta ucuna kadar çıkmış?"

Ötekisi demiş:

"—Kardeşim o keçi değil, kartal, büyük bir kuş; sen yanılıyorsun!.."

"—Yok canım, keçi... İşte bak, gözünü iyice dik, dikkatli bir şekilde bak! Bu keçi..."

Ötekisi kartal demiş, bu keçi demiş. Şimdi tabii bu anlaşılmıyor uzaktan. Amma olacak bu ya, kartalmış demek ki; uçmuş, kanatlarını açmış, böyle boşlukta süzülmüş gidiyor. Tamam, belli ki keçi değil, keçi uçamaz. Uçan hayvanı görünce kayalıklardan havaya doğru, keçi diyen adam tabii yenilmiş oluyor. Ötekisi diyor ki:

"—Bak sen keçi diyordun, ben kartal diyordum. İşte uçtu, görüyorsun, keçi havada uçar mı?"

"—Uçsa da keçi, uçmasa da keçi..." demiş.

Bu artık inatlaşmanın çok güzel, böyle çerçevelenmiş bir manzarasını çiziyor karşımıza.

İnsanlar kendilerini doğru yaptım sanıyorlar ama, herkes doğru yapmıyor. Bu devirde de öyle. Zaten Selmân-ı Farisî RA demiş ki:

"—Bu ayet-i kerimedeki bahsedilen herifler, yâni 'Bozgunculuk yapmayın!' denildiği zaman kendilerine; 'Yâ, biz ancak ıslah ediyoruz.' diyenler daha gelmedi." demiş.

Demek ki, daha azılı bozguncular gelecek de onlar da ıslah iddiasında bulunacak, ıslahat iddiasında bulunacak; düzeltiyoruz diye daha berbat edecekler.

Fıkrayla bazen güzel anlaşılıyor işler: Adamın bir rahatsızlığı varmış, önüne gelen bir reçete yazmış. Her reçeteyi kullandıkça, düzelteceğiz diye herkes bir müdahale edince, onları da kullandıkça, hastalığı daha çok artmış, ölecek noktaya gelmiş. Şimdi herkes bir reçete yazıyor ama, bilmeyen bu işe karışmasın!

Şimdi bunlar diyorlar ki: (*İnnemâ nahnü muslihûn.*) *İnnemâ*; sadece ve sadece demek, edât-ı tahsis. "Başka bir şey değil, sadece ıslah edicileriz. Yâni, bunun dışında başka bir şey yok. Sadece ıslah edicileriz!" diyorlar ama, yaptıkları iş ıslah etmek değil.

Bir de, ıslah ederiz sözünü açıklayayım. Tabii bunlar diyorlardı ki:

"—Şimdi toplumda bir çekişme var. İşte bir tarafta ehl-i kitap var, yahudi kabileleri var, yahudiler var, hahamlar vs. müşrikler var. Bir de bu müslümanlar çıktı şimdi. Bunlar birbirleriyle iddialaşıyorlar, çekişiyorlar, toplumda bir kutuplaşma oldu, ayrımcılık filan çıktı. Biz ikisini ıslah etmeye, aralarını düzeltmeye, ki *ıslah-ı zatü'l-beyn* denilir buna; "İki tarafı ıslah etmeye çalışıyoruz." gibi bir mâsum gerekçeyle söylüyorlar ama, bu sözleri samîmî değil.

Ebû Bekr-i Sıddîk'ı methederken kızdıkları gibi; Rasûlüllah'a "Sen Rasûlüllah'sın, şehadet ederiz." dedikleri zaman, aslında Rasûlüllah olduğuna inanmadıkları ve kızdıkları gibi; ıslah ediyoruz dedikleri zaman da, asıl maksatları ıslah değil. Ama başkalarına karşı kendilerini savunmak için, haklı göstermek için

bu sözü söylüyorlardı: “İki arayı düzeltiyoruz.” diyorlardı.

Hak ile bâtılda, ikisinin arası bulunmaz. Hak gàlip gelir, hak tutulur. Bâtıl izâle edilir, atılır.

Hastalığın tarafı tutulur mu? Mikrobun tarafı tutulur mu?.. Hangi doktor vardır, hastalığın tarafını tutan?..

“—Ben mikrobun tarafını tutuyorum! Öbür doktorlar hastanın tarafını tutsun, ben de mikroptan yanayım, mikrobu destekleyeceğim.” denir mi?..

Mikrop yok edilmeye çalışılır. Aşırı uç, yaptırılmamaya çalışılır. Kötülük engellenmeye çalışılır, pislik temizlenmeye çalışılır. Küfür izâle edilmeye çalışılır.

Küfrü tutan varsa, yok olacak:

إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا (الإسراء: ٨١)

(*İnne’l-bâtıle kâne zehûka*) [Zâten, bâtıl yıkılmağa mahkûmdur.] (İsrâ, 17/81) Başka çare yok... Hak ile bâtılın mücadelesinde, küfür ile imanın mücadelesinde, doğru ile eğrinin mücadelesinde, tarafsız kalmak bile suçtur. Öyle tarafsızlık olmaz! Orada taraf olmak şereftir. Hakkı tutacak!..

Faziletli insan, erdemli insan, dürüst insan, akıllı insan, iyilik isteyen insan hakkı tutar ve fazilet mücadelesi verir. Kötünün karşısına çıkar. Tarihte bunun misalleri var. Kendi medenî tarihimizde, dünya tarihinde, eski tarihlerde hakkı tutup da, tek başına olduğu halde, haktan yana olmuş insanlar var.

Öyle iki taraf, orta yol: “Sen de haklısın, sen de haklısın! Gelin boş verin, bu işe aldırmayın!” Öyle şey yok!.. Çünkü o küfürle, o şirkle, o dalâletle insanlar aldatılıyor, yanlış işler yapılıyor, canlar yakılıyor, sömürüler yapılıyor, pek çok zararlar ortaya çıkıyor. Toplumun onlardan kurtulması lâzım! İyi insanların hakkı tutup, hakkı hakim kılması lâzım. Yoksa insanlık gelişmezdi ki... İyilik hakim olmasaydı, iyi şeyler, toplum böyle gelişmezdi. Kötüler tasfiye edilmeseydi, ilkçağın kötülükleri barbarlık, vahşilik, yamyamlık aynen kalsaydı; olmazdı.

Şimdi bunlar tabii, “Biz sadece ve sadece ıslah edicileriz!”

diyorlar, ama bu münafıkça bir söz. Yâni;

"—Sen Rasûlüllahsın!" dedikleri zaman gibi.

"—Ey Ebû Bekir, sen arslansın, kaplansın... Ey Ömer, sen iyisin... Ey Ali, sen şöylesin..." dedikleri gibi.

Bu yaptıkları tabii doğru değil. Onlar da inanmayıp:

"—Sen münafıklığı bırak, münafıklık çok büyük suçtur; Allah'tan kork!" demişlerdi.

c. Münafıklar Fesadcıların Ta Kendileridir

Allah-u Teàlâ Hazretleri de, ayet-i kerimede onlara cevabı veriyor:

أَلاَ إِنَّهم هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِنْ لاَ يَشْعُرُونَ (البقرة:١٢)

(*Elâ*) "Ey ehl-i iman, aldanmayın, mütenebbih olun!" *Elâ* edatı Arapça'da edat-ı tenbihtir, uyarı sözüdür. "Dikkat edin, bakın, sakın aldanmayın, uyanık olun, gözünüzü açın; (*innehüm hümü'l-müfsidûne*) onlardır müfsidlerin ta kendileri!" *Hüm* zamirini de koyarak, "Onlardır tam müfsidlerin kendileri!" buyruluyor. Yâni, "Onlar biz ıslah edicileriz diyor ama; onlar ifsad edicilerin, fesad çıkartıcıların, bozgunculuk yapanların ta kendileridir. (*Ve lâkin lâ yeş'urûn*) Ama belki, kendileri bile bu işin farkında değiller." (Bakara, 2/12)

Bazen, yanlış yolda olanlar kendilerinin yanlış olduğunu anlamaz. Ölünceye kadar, kafası duvara toslayıncaya kadar, veya boynu devrilinceye kadar, veya hayatı sona erinceye kadar küfürde, şirkte, yanlışta ısrar ederler, inat ederler, dururlar. Kendisinin yanlış olduğunu kavrayamazlar. (*Ve lâkin lâ yeş'urûn*) "Fakat anlamaları mümkün değil."

Tabii, (*lâ yeş'urûn*) sözünde; "Bu kafayla, bu halle giderlerse anlamaları mümkün olmayacak, bu işi anlayamayacaklar; şuurlarına bir türlü eremeyecekler, hatalarını kavrayamayacaklar." mânâsı var.

Buradan Allah'ın ifadesiyle, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bizzat açıkça söylemesiyle anlıyoruz ki, "Biz muslih kimseleriz,

ıslah edici, ıslahatçı kimseleriz." demeleri yalan, onlar ifsad edici kimselerdir. (*Elâ innehüm hümü'l-müfsidûne*) "Hiç şüphe yok ki onlar müfsidlerin ta kendileridir. Fesad çıkartıcıların, bozguncuların ta kendileridir. Bak uyumayın, dikkat edin, uyanık olun!" demek.

Onun için, müslümanların uyanık olması lâzım, her devirde, her zaman... Böyle, "Biz ıslahatçıyız, ıslah ediyoruz, düzeltiyoruz." filan derken, her şeyi berbat edenlere kanmamaları lâzım!.. Çünkü onlar bazen kendilerinin yalanlarına, aşağı mahallede uydurdukları yalana, yukarı mahallede kendileri samimi inanmaya başlarlar. "Biz hakîkaten muslihiz galiba, dur bakalım, halk da çok alkışlıyor." filan diye, bir zaman geçtikten sonra, kendi yalanlarına inanmaya da başlayıverirler. İşin de farkına varmazlar.

Münafıkların durumunu anlamak lâzım, yaldızlı sözlerine bakmamak lâzım! "Düzelteceğiz, yapacağız, ediyoruz, iyi niyetliyiz..." demelerine bakmamak lâzım! Davranışlarına bakmak lâzım, işlerinin ne tarafa doğru gittiğine bakmak lâzım! Direksiyonu ne tarafa kıvırdıklarına, nereye götürmek istediklerine her zaman dikkat etmek lâzım! Çalımı yutmamak, aldanmamak lâzım! Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri, (*Elâ*) diye tenbih edatıyla işaret buyuruyor.

d. Münafıkların Mü'minleri Küçümsemeleri

Sonra, bir ayet-i kerime daha... Ondan sonraki ayet-i kerimede buyruluyor ki:

وَ إِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ،

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ (البقرة:١٣)

(*Ve izâ kîle lehüm âminû kemâ âmene'n-nâs*) *Nâs,* insanlar demek. "Bu münafıklara: 'Bak münafıklık etmeyin, halkın, insanların, herkesin inandığı gibi siz de gelin, inanın! Öyle münafıklık yaparak ayrı bir yol tutturmayın, ayrı bir düttürü düttürmeyin! İnanın siz de... Bak herkes inanıyor, saadete eriyor.

Siz de erin, siz de hizaya gelin!' denildiği zaman..."

Yâni, bütün taburda herkes gayet güzel uygun adımla gidiyor, bir tanesi ters adımla gidiyor. Hemen belli olur. Hemen komutan onu düzeltir, ikaz eder: "Sen yanlış adım atıyorsun, düzelt!" der. Yanlış bir yere gitse, zaten belli olur.

"İnsanların inandığı gibi inanın!" denildiği zaman onlara... Çünkü onlar, "Biz Allah'a ve ahiret gününe inanıyoruz diyorlardı ama, o —geçtiğimiz haftaki ayetlerde söylediğim gibi— o laftan ibaret. "Şu inandım diyen insanlar, inançlarının gereği olarak neler yapıyorlarsa, hizaya gelin, siz de öyle yapın!" demek.

Çünkü ben inandım demek de yetmez; sözüne, imanına uygun davranışlarını da ortaya koyacak. Hem inandım diyor, hem de inançlı insanın yapması gereken işleri yapmıyor... "İnsanların yaptığı gibi, siz de camiye gelin, Rasûlüllah'a itaat edin, Rasûlüllah'ın buyruğunu tutun!" gibi mânâlar taşıyor bu ikaz, onlara söylenen bu söz.

(*Kàlû e nü'minü kemâ âmene's-süfehâ'*) Söyledikleri lafa bakın ne kadar mütekebbirâne, ne kadar burunları büyük, ne kadar küstah!.. Ne kadar halkı ve diğer insanları küçük görüyorlar. Meselâ, Ebû Bekr-i Sıddîk avâm değil, seyyid... Kendisi söylüyor, Benî Temim'in seyyidi. Hazret-i Ömer Benî Adiy'in, Adiy Kabilesi'nin seyyidi. Hazret-i Ali Haşim Kabilesi'nin seyyidi, avam değil. Ama öteki insanlar. Yâni, kendilerinden başkalarını ne kadar tepeden bakıp hor görüyorlar, ne kadar kendilerin yüksek sanıyorlar. Burunları ne kadar havada, ne kadar küstah...

Diyorlar ki: (*Kàlû e nü'minu kemâ âmene's-süfehâ'*) "Süfehânın inandığı gibi mi biz inanacağız? Yapmayız öyle şey!" İstifham-ı istinkârî... Yâni böyle mi inanacağız demek, "Hayır, asla öyle bir inanca yanaşmayız!" demek, red mânâsıyla. Yâni yapmayız dediler.

Şimdi o devrin mütekebbir münafıkları, veya muhalifleri, dâimâ öteki müslümanları böyle hor görme durumunda idiler. Kendilerinin akıllarını beğeniyorlardı, tavırlarını beğeniyorlardı, kendilerini beğeniyorlardı. Kendilerini beğenmiş mütekebbir heriflerdi. Hatta ayet-i kerimelerde gelecek ileride, Rasûlüllah'a dediler ki:

“—Bizi bu avam tabakasıyla aynı durumda tutma! Bizim taraflarımıza gel, lüks evlerde bize İslâm’ı anlat!.. Bu avamın arasına gelmekten, bunlarla oturmaktan, biz yüksünüyoruz, çekiniyoruz, onları sevmiyoruz. Bunlar işte basit insanlar.”diye tepeden bakıyorlardı.

Ayet-i kerimede Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki:

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ

وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا

قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا (الكهف:٢٨)

(*Va’sbir nefseke mea’llezîne yed’ùne rabbehüm bi’l-gadâti ve’l-aşiyyi yürîdûne vechehû*) [Sabah akşam Rablerine, onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et! (*Ve lâ ta’du aynâke anhüm türîdü zînete’l-hayâti’d-dünyâ*) Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme! (*Ve lâ tuti’ men ağfelnâ kalbehû an zikrinâ ve’ttebea hevâhü ve kâne emruhû furutâ.*) Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme!] (Kehf, 18/28) “O fukaranın yanında sabret, onların yanına gitme, onlara yüz verme!” diyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri böyle mütekebbirleri sevmiyor. Peygamber Efendimiz’e de onların yanına gitmemeyi tavsiye ediyor.

Şimdi burada da, “Süfehânın inandığı gibi mi inanacağız biz?” dediler. Yâni, “İnanmayız, öyle şey olur mu hiç?” mânâsına. İnanmadıklarını, inanmayacaklarını bu sözle ifade ettiler.

Süfehâ ne demek? Sefihler demek. *Sefeh* masdarından; düşüncesinde, davranışında zayıflık, akılda noksanlık yâni isabetli hareket edememe mânâsına geliyor. *Sefih* demek; ne yapacağını iyi tesbit edemeyen, iyi davranamayan, olgun davranamayan, eğri büğrü, beceriksizce, budalaca, ahmakça iş yapan mânâsına geliyor.

Meselâ ayet-i kerimede geçiyor:

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا (النساء:٥)

(*Ve lâ tü'tü's-süfehâe emvâlekümü'lletî ceala'llàhu leküm kıyâmen*) "Sefihlere malları teslim etmeyin! Miras olarak onlara geçse bile malları teslim etmeyin! O malları telef ederler, nereye sarf edeceklerini bilmezler." (Nisâ, 4/5)

Buradaki sefihlerden maksat, çocuklar ve böyle malı, sermayeyi dirayetle yönetemeyecek olan kadınlardır. Onlara erkeklerin, akrabalarının, uygun kimselerin nezaret etmesi, onların yapamayacakları işleri yapıverip, onların malları telef etmemesini sağlaması emrediliyor. Yâni, sefihlerden maksat kadınlar, çocuklar olduğu o ayet-i kerimede görülüyor; siyak ve sibâkından, sözün akışından...

Burada tabii, bütün müslümanları kasdediyor böyle diyenler. Yâni, bütün müslümanlar sefih, isabetli düşünemeyen kimseler diye düşünüyorlar. Kendilerinin din konusundaki o tereddütlerini, kıyıda kalmalarını, geride kalmalarını güya akıl sanıyorlar.

Bunlara karşı da Allah-u Teàlâ Hazretleri, asıl akılsızların, fikirleri zayıf olanların, yanlış olanların kendileri olduğunu, yine ikaz edatıyla buyuruyor ki:

(*Elâ*) "Bak aldanmayın bu sözlere, iyice uyanın, iyice bilin ki; (*innehüm hümü's-süfehâ*) işte o aklı ermeyen, budala, ahmak, ne yaptığını, işini güzel düzenlemeyen, süfehâ, ahmak onlardır. (*Ve lâkin lâ ya'lemûn*) Ama bunu bilemezler, bilemeyecekler, anlamaları da mümkün olmayacak, olmuyor." deniliyor.

Burada, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin yine bildirmesiyle, tasdikiyle, bu imana gelmeyen münafıkların asıl beyinsiz süfehâ olduğu, asıl bozguncu olduğu bu iki ayet-i kerimede çok güzel bir şekilde isbatlanmış, bir belge olmuş oluyor bir müslüman için.

"Bunlar fesadcı, bozgunculuk yapanlar. Bunlar aklı fikri yerinde olmayan akılsız, budala, ahmak takımı..." diyor Cenâb-ı Hak. Tabii müslümanlar kanmasın diye de, edat-ı tenbih ile "Gözünüzü açın, dikkat edin!" diye ikaz ediyor.

Şimdi o olayı tekrar hatırlayalım: Abdullah ibn-i Ubey ibn-i Selül'ün işletmek maksadıyla, dalga geçmek, alay etmek maksadıyla, kendi arkadaşlarıyla fısıldaşıp da, bu mübarek sahabenin yanına gelmesini düşünelim!

Ebû Bekr-i Sıddîk çok zeki bir insandı, hafızası kuvvetliydi. Ensâb-ı Arab'ı çok iyi bilirdi. Hazret-i Ömer ashabın yiğidi, kadı, hakim, fakihlerinden birisiydi. Yâni, hukuku son derece sağlam olan insan. Diyelim ki yâni bu devirde, temyiz mahkemesi gibi, böyle yüksek kimseydi. Sonra, Hazret-i Ali Efendimiz belagatta zirvede, şaheser güzel konuşan, zekî, mücahid, fevkalâde dirayetli bir insan.

Binâen aleyh, gerçekten de Ebû Bekr-i Sıddîk'a, Hazret-i Ömer'e, Hazret-i Ali'ye; "İnsanların inandığı gibi inanın!" dediği zaman, "Beyinsizler, süfehâ gibi inanır mıyız?" demeleri, zaten ahmakça bir söz, belli oluyor. Çünkü karşılarındaki insanlar, onlardan kat kat daha değerli...

İşte Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül ve onun hempaları; işte tarihte adı hürmetle yâd edilen, başımızın tâcı, ümmetin en değerli kimseleri... Sonra her birisi, büyük İslâm devletinin devlet reisi oldu. Hazret-i Ebû Bekr-i Sıddîk, Hazret-i Ömerü'l-Faruk, Hazret-i Aliyy-i Murtazâ... Üçü halife oldu. Burada demek o toplantıda Hazret-i Osman yoktu. Ama bu üçü devlet reisi oldu, İslâm devletinin reisi oldu.

Demek ki, münafıkların sözünün doğru olmadığını tarih de isbat etti. Asıl onların beyinsiz oldukları, tarihçe de desteklenmiş oldu. Zaten Allah'ın tasdiki yeter de, Allah tarihte de bunu göstermiş oldu.

e. Mü'minlere Biz de İman Ettik Demeleri

Üçüncü ayet-i kerimede bırakmak istiyorum, bu uygun olacak. Bundan sonra, yâni bunların sefih olduğu anlaşıldıktan sonra:

وَإِذَا لَقُوا الَّذِين آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا ، وَإِذَا خَلَوْا إِلَى شَيَاطِينِهِمْ

قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ (البقرة:١٤)

(*Ve izâ leku'llezîne âmenû kàlû amennâ*) "Bu münafıklar, bu kaypaklar, bu kaytarıcılar, bu imansızlar, işleri çürükler..." (*Leku'llezîne âmenû*) *Lekù*, *lakıye* fiilinin mâzîsinin gàib sîgasının cemî müzekkeri. Yâni, "Onlar iman edenlerle mülâkî oldukları zaman, karşılaştıkları zaman..." Hani karşıdan Abdullah ibn-i Ubey ibn-i Selül ve hempaları geliyordu. Bu taraftan da bu mübarek, ileride halife olacak mümtaz sahabeler geliyordu; *rıdvânu'llàhi aleyhim ecmaîn...* Benim anlattığım hadiseyi hatırlayın, karşılaştıkları zaman ne dediler?.. (*Kàlû âmennâ*) "İman ettik." dediler. Ondan sonra da birbirlerine:

"—Bak biz böyle bunları işlettik, siz de hep böyle yapın karşılaştığınız zaman. 'İman ettik, tamam tamam...' deyin, ama ondan sonra bildiğinizi okuyun! Yâni küfrünüzde, münafıklığınızda devam edin!" diye nasihat ettiler.

Onlar da:

"—Ooo, sen ne iyi düşündün yâ... Sen başımızdan eksik olma, sen bize ne kadar faydalı şeyler öğretiyorsun!" diye onu beğendiler.

Beğenince, onların zümresinden oldular.

Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül, Hazret-i Ali'ye dedi ki:

"—Yâ Ebe'l-Hasan, böyle niye söylüyorsun?.. Münafıklık ne demek, öyle şey olur mu? Biz de senin gibi inanıyoruz, bizim tasdikimiz de sizin tasdikiniz gibi." dediler ama, bu karşılaşmadan sonra, yine bildiklerini yaptılar .

"O karşılaşmada iman ettik dediler ama, (*ve izâ halev ilâ şeyâtînihim*) şeytanlarına gidip de, onlarla gizlice tenhada buluştukları zaman..."

Halâ-halev, halvet kelimesiyle ilgili. *Halvet* de tenha olmak, kimsenin olmaması, boş olmak filan mânâsına. Yâni bir insan bir insanla, bazı insanlarla, başka yabancıların olmadığı tenha bir yerde, halvette böyle buluşur da, fıs fıs gizli bir şeyler konuşursa, işte o mânâ kasdediliyor. (*İlâ şeyâtînihim*) *İlâ*; ile olduğu zaman, "Tenhada görüşmek üzere, onların yanına gittikleri zaman" mânâsına.

"Mü'minlere biz size inandık demişlerdi ama, şeytanlarının yanlarına gittikleri zaman, bu herifler, (*kàlû*) onlara da dediler ki:

(*İnnâ meaküm*) 'Hiç şüphe yok ki biz sizinle beraberiz, sizin cephenizdeyiz, sizin yanınızdayız. (*İnnemâ nahnü müstehziûn.*) Biz başka bir şey yapmıyoruz, sadece onlarla dalga geçiyoruz, istihzâ ediyoruz.' dediler." (Bakara, 2/14)

Burada da edat-ı tahsis var. "Başka bir şey değil yaptığımız; yâni biz imanımızı bildirmek için onlara gitmiyoruz, sadece istihza etmek için gidiyoruz. Dalga geçmek için, işletmek için onları, kandırmak için gidiyoruz." diyorlar.

Niye kandırıyorlardı münafıklar müslümanları, niye bunu yapıyorlardı?.. Çünkü müslüman muamelesi görüp, müslümanlara sağlanan ganimetten taksimleri almak, orada rahat yaşamak, işlerini sürdürmek için.

Şeytanlarının yanına gittikleri zaman da, "Sadece dalga geçiyoruz, telaşlanmayın, biz sizinle beraberiz!" diyorlardı.

Şeyâtînihim, şeytanları demek. *Şeyâtîn* şeytan kelimesinin çoğulu. *Şeytan* kelimesi nereden gelmiştir, kökeni nedir, hangi anlamla ilgilidir?.. İki rivayet var:

1. *Şetane* maddesinden gelmiştir. *Şetane*, uzak olmak demek; şeytan da aşırı uzak demek. Evet doğru, şeytan haktan uzaktır, Cenâb-ı Hak'tan uzaktır. Müslümanların da onun yanına pek yaklaş-mamaları, şeytandan uzak olmaları lâzım! Tamam, uzak olmak kökeninden, *şetane* kelimesinden gelmiş olabilir. Bir rivayet bu.

2. Bir rivayet de *şeyeta* maddesinden. O da yanmak, boşa gitmek, bâtıl olmak mânâsından. Şeytan da tabii yanacaktır ve icraatı boştur. Oradan da gelmiş olabilir. Hangisiyse mânâ.

Şeytan, herhangi bir varlığın aşırı gitmiş olanı, itidal çizgisinden aşırılığa kaymış olanı; azgınlıkta, kötülükte, habislikte öne geçmiş olanı, fevkalade temeyyüz etmiş olanı demek. Hatta bu kelimenin anlamını herkes bilsin diye, bir de tefsir kitaplarında anlatıyorlar:

Hazret-i Ömer RA halifeyken, Şam'a gittiği zaman, bir at çekmişler önüne:

"—Bin yâ emire'l-mü'minin!" diye.

Ata binmiş. Hazret-i Ömer ata binmeyen, deveye binmeyen bir insan değil. Yâni, at kullanmasını biliyor ama, at demek ki çok

böyle çalımlı, hoplayan, zıplayan, yerinde durmayan bir şey. Hemen inmiş üzerinden:

"—Beni bir şeytana bindirdiniz, alın bunu!" demiş.

Yâni ata şeytan diyor, çünkü durmuyor, aşırı davranıyor.

Şimdi şeytan, gerek insanların aşırılarına denir, gerek cinlerin aşırılarına denir, gerek diğer mahlûklara denir. İblise de onun için şeytan deniliyor.

Şimdi burada, bu münafıklar şeytanlarıyla, gidip onların yanına baş başa kaldıkları zaman... Yâni müslümanlar yok orada artık. Mahrem, halvette kaldıkları zaman... Buradan anlaşılıyor ki bu aşırılar, azgınlar hem de tek bir şeytana gittiklerini söylemiyor, demek reis bir tane değil. (*İlâ şeyâtînihim*) "Birçok şeytanlarına gittikleri zaman" diyor. Demek ki, İslâm'ın karşısında Medine'de bir zümre var. Şeytan, aşırı mütemerrid, din düşmanı, İslâm düşmanı, peygamber düşmanı insanlar. Bu münafıklar, zaman zaman onların yanına gidiyorlar.

Bunlar kimdi?.. Tefsir kitaplarında deniliyor ki: Bunlar Medine'de İslâm'a karşı çıkmış olan yahudi hahamlarıdır. Münafıklar gidip onlarla konuşuyorlardı. Münafıklar Arap oldukları için, ehl-i kitabın bilgilerine sahip değillerdi. Ama hahamlar eski kitapları okuduklarından, bir çok şeyler biliyorlardı, akıl üretiyorlardı, taktik veriyorlardı münafıklara... İşte:

"—Gidin, inandık deyin, ondan sonra gece inandık, gündüz inanmadık deyin! Bir inanmış gibi görünün, dönün, öteki inananları da tereddüde düşürün, şöyle yapın, böyle yapın!" diyorlardı.

Onlara akıl öğretiyorlardı bu müslümanlarla mücadelede...

Buradakilerin maddî kişiler oldukları, bir takım insanlar oldukları, tefsir kitaplarında ekseriyet müfessirler tarafından kabul edilmiştir. Buradaki şeytan, yâni bu kendi içlerindeki kendilerini azdıran şeytanla baş başa kaldıkları zaman değil. Çünkü o şeytanı bunlar görmezler zaten. Şeytan onları görmeden idare eder.

"O insanların şeytanları olan din düşmanlarının, İslâm düşmanlarının yanlarına gittikleri zaman... Gizli toplantılar

yapan, gizli yerlerde toplanan, ondan sonra da, 'Yarın şöyle yapın, böyle yapın!' diye taktik veren o heriflere, akıl hocalarına gittikleri zaman:

'—Telaşlanmayın! Biz onlara gittik, iman ettik diye, sakın bizi müslüman olacak sanmayın! Biz öyle şey yapmıyoruz. Biz sadece ve sadece, yalnızca onlarla alay ediyoruz, korkmayın!' dediler."

f. Allah'ın Onlarla Alay Etmesi

Konuyu tamamlayalım, bâri bir ayet daha okuyayım:

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (البقرة:١٥)

(*Allàhu yestehziu bihim*) [Gerçekte Allah onlarla alay eder, (*ve yemüddühüm fî tuğyânihim ya'mehûn*) ve tuğyanlarında, azgınlıklarında onlara mühlet verir. Bu yüzden onlar bir müddet başıboş dolaşırlar.] (Bakara, 2/15)

Onlar müslümanlarla alay ettik dediler, diyorlar o şeytanlarına, akıl hocalarına. Allah da buyuruyor ki: "Allah onlarla alay ediyor." Yâni, "Allah onların o istihzalarının cezasını, ahirette böyle istihza şeklinde ceza olarak verecek."

Nasıl verecek?.. Cennetin yanına kadar gelecek münafıklar, cenneti görecekler. Hatta müslümanlara:

"—Yâ şu sizin yediklerinizden, içtiklerinizden bize sunun, ciğerimiz yandı, perişân olduk!.." filân diyecekler.

Allah aralarına bir sur örecek. Müslümanların tarafı rahmet, bu tarafı azab... Arada bir de kapı vurulacak, şey yapacaklar. Neden?.. Allah alay edecek. Alay ettiklerinin cezasını böyle gösterecek. Allah böyle cezalandıracak mânâsına.

Bir de, bu münafıklara niye böyle sert bir tedbir uygulamadı Peygamber Efendimiz? Madem ayetler geldi. Bunların yalancılıklarını zaten ferasetleriyle, kerametleriyle anlıyorlar. "Münafıklık yapma, doğru düzgün müslüman ol, öteki insanlar nasıl inandıysa inan!" diye nasihat ediyorlar. Niye bunlara sert davranmadılar? ..

Üç sebep, üç hikmet var:

1. İslâm sabırlı, terbiye imkânı tanıyor. Rûhi bakımdan

semâhat tanıyor. Belki bir gün gelirler, hatalarını anlarlar diye, vakur bir şekilde onlara mühlet veriyor.

2. Bunların aileleri var, çoluk çocukları var. Onlar İslâm muhitinde müslümanlarla yaşarken, iyi müslümanlar olacaklar. Babaları gibi müslümanlığa karşı olmayacaklar.

Nitekim de öyle olmuştur. Abdullah ibn-i Übey ibn-i Selül'ün oğlu, halis müslüman olmuştur. Bu insanların çocukları, öteki nesiller iyi İslâm terbiyesi almış, iyi yetişmişlerdir. Yâni, o çocukların mü'min olarak yetişmesi de, bir fırsat oluyordu.

3. Bu münafıklar kalben iman etmedikleri halde, müslümanlara dokunmuyorlar. Bu adamlar müslümanlar gibi camiye geliyorlar, müslümanlar gibi namaz kılıyorlar; ama gerçekte müslüman değiller. Bir azab bu... İnanmadığı şeyi yapmak, birilerinden korkmak, yapmaya mecbur olmak... İşte Allah onları öyle rezil rüsvâ ediyor. Vicdanlarının karşısında, kendi karşılarında küçültüyor. İnanmadıkları işi yaptırtıyor, o da bir ceza oluyor. O da bir çeşit Allah'ın onlara cezası, istihzâ olmuş oluyor.

Şimdi Allah-u Teàlâ'nın (*Allàhu yestehziu bihim*) diye, "Ben onlarla" demeyip de (*Allàhu*) demesi, izhar-ı celâl ve kibriyâ içindir diyor tefsir kitapları. Yâni, yüksek makamından dolayı, Cenâb-ı Rabbü'l-àlemîn böyle onları muhatap almadığından, gàib sîgasıyla, onlara böyle yaptıkları amelin cinsinden ahirette ceza vereceğini bildiriyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, bu ayetlerde bizlere çok şeyler öğretiyor. Peygamber Efendimiz'in zamanından sonra nice nice böyle, bu ayetlerde tasviri yapılan, ıslah ediyoruz deyip toplumu bozan; topluma tepeden bakıp, toplumu hiçe sayıp, sefih sayıp, beyinsiz, budala sayıp, aslında kendisi ahmak ve budala olan ve topluma zarar veren, İslâm'a karşı çıkan insanların olabileceğini Selmân-ı Fârisî Efendimiz söylüyor. Müslümanlar da bunlara karşı uyarılıyor.

Kur'an-ı Kerim'in ilk sayfalarında, dikkat edin birinci sayfada Fâtiha var, çok güzel hakikatleri öğrendik. İkinci sayfada insanların kaç cins olduğu, sınıfları, cinsleri anlatılıyor. Mü'minler, eski dinlere mensub iken, İslâm'ın hak olduğunu

anlayıp hem eski dinlerine inanmış, hem de yeni dini kabul etmiş ehl-i kitabın mü'minleri...

Bir kısmı da küfürde inat edip, devam edip, artık kalbi iyice tortulanıp yola gelmez hale gelmiş; küfürleri tabiat haline gelmiş, tabiat-ı saniyeleri haline gelmiş, kalbi, kulakları mühürlenmiş, gözleri perdelenmiş insanlar...

Bir de böyle müslümanların arasına girip de biz sizin gibi inandık deyip inanmayanlar; alay ediyoruz deyip kendilerini kandıranlar; halka tepeden bakıp, bunlar ahmak deyip, kendileri ahmak olanlar... "Onlarla biz dalga geçiyoruz!" deyip, aslında Allah'ın kendilerini öyle ahirette bu yaptıkları cinsten cezalandırdığı kimseler, yâni münafıklar var.

İşte insanların durumları bu, her devirde böyle... Bu devirde de böyle... Mü'minler uyanacaklar, gözlerini açacaklar, kendilerine sahip olacaklar; Allah'ın sevdiği zümreden olmaya çalışacaklar. Kendilerini ve çocuklarını koruyacaklar. Bu iyi zümreleri anlayacaklar, destekleyecekler. Kötüleri anlayacaklar, onların hastalıklarını bilecekler; o hastalıklardan kendilerini, çoluk çocuklarını, toplumlarını koruyacaklar.

Çünkü, İslâm'ın dışındaki güya ıslah çalışmaları hep felâket getirmiştir, hep felâket getirir. Çünkü kâinâtı ve toplumu, bütün varlıkları yaratan Allah, en iyi bilir. Onların ıslahını, reçetesini de Allah verir. İnsanları ıslah ediyoruz derken, "*Cahil tabip candan eder*." denildiği gibi atasözlerinde; ıslah ediyoruz derken nice devletleri batırmışlardır.

Bizim Osmanlı Devletimizi de, batılıların pohpohlarına kanarak ilericiyim diyen, batıcıyım diyen herifler ne yapmıştır?.. Devleti parçalamıştır, savaşlara sokmuştur, çıkartmıştır... Islahatlar yapıyoruz derken gayrimüslimlere haklar vermiştir, isyancılara fırsatlar vermiştir. Devletin bir çok yerinde isyanlar çıkmıştır; Mora İsyanı, Balkanlardaki isyanlar... vs. derken memleketi, koca devleti batırmışlardır. Koca imparatorluğu küçültmüşlerdir. Hâlâ da, daha da küçültmek için çalışanlar var.

Allah müslümanlara uyanıklık versin... Bunları da, iyilik yapıyorum diye yapmaya yeltenenlere de, akıl fikir versin... Allah gözlerini açtırsın... Müslümanları da bunların zararından

korusun...

Devletimize, milletimize Allah izzet, şevket, nimet versin... Rızası yolunda ebediyete kadar pâyidâr eylesin... Allah hepinizden râzı olsun...

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri, bayramlarınız kutlu olsun... Her işiniz Allah'ın rızasına uygun olsun... Dünyanız ve ahiretiniz ma'mur olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

19. 01. 1999 - AVUSTRALYA

17. MÜNAFIKLARIN ŞAŞKINLIKLARI

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi, ihsanı, ikramı, lütfu, rızası sizin olsun, üzerinize olsun... Allah iki cihanda cümlenizi aziz ve bahtiyar eylesin...

Kur'an-ı Kerim sohbetlerimizde, Bakara Sûresi'nin ayetlerine devam ediyoruz. Geçen hafta, münafıkların durumlarını anlatan 15. ayetine kadar okumuştuk. Şimdi 16'dan itibaren devam edeceğiz. 20. ayet-i kerimeye kadar açıklamalar yapmaya çalışacağım.

a. Medine'de Mü'minler ve Münafıklar

Peygamber SAS Efendimiz Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye gidince, orada daha değişik insanlardan müteşekkil bir toplum vardı. Ve bu toplumun insanlarının bir kısmı, doğrudan doğruya Peygamber SAS Efendimiz'e iman etmişler; Akabe bey'atlarında ona bey'at edip, tâbî olup, Peygamber SAS Efendimiz'i bağırlarına basmışlar, Medine-i Münevvere'ye davet etmişlerdi. Onun yardımcısı, onun mânevî vazifesinin yardımcıları, ensârı olmuşlardı.

Peygamber Efendimiz'le beraber Medine-i Münevvere'ye — onun hicretinden önce ve sonra— gelen mü'minler de, her şeylerini Allah rızasını kazanmak yoluna, Allah yoluna feda etmeye hazır insanlardı, feda etmişlerdi. Evlerini, barklarını, ticaretlerini bırakıp Peygamber Efendimiz'in etrafına toplanmışlar, Medine-i Münevvere'ye gelmişlerdi. Çok mahrumiyetlere katlanmak pahasına da olsa; bütün zenginliklerini bırakmak, terk etmek pahasına da olsa, samimi halis duygularla Peygamber Efendimiz'in yanına gelmişlerdi.

Onlar muhacirler, *muhacirûn*; Medine-i Münevvere'nin, onları davet eden has mü'minleri de *ensàr*... Kur'an-ı Kerim'de methedilen insanlar bunlar... Peygamber SAS Efendimiz'e

bağlanmış kimseler olarak, İslâm'ın yayılması için etrafında ona yardımcı oluyorlar, emirlerini tutuyorlar ve dediklerini, buyruklarını yerine getirip hareket ediyorlardı.

Çevredeki toplumun diğer kesimlerinin, diğer insanların İslâm'a karşı tutumları farklı oldu. Kendileri daha önceden ehl-i kitap olan, kendilerine ilâhi kitap indirilmiş, hak dine mensub kimselerden bir kısmı, Peygamber Efendimiz'in peygamber olduğunu anlayıp ona tâbi oldular. Ama az oldu bunların sayısı. Abdullah ibn-i Selâm RA gibi.

Medine-i Münevvere'nin insanlarının bir kısmı da, Peygamber SAS Efendimiz'e soğuk davrandılar, yanına içtenlikle gelmediler. Ancak İslâm'ın kuvvetlendiğini görünce, istemeye istemeye, "Biz de müslümanız!" demeye başladılar. "Biz de Allah'a, ahiret gününe inandık." dediler.

Halbuki, içlerinden böyle bir samimi duygu doğmuş değildi. Mecburiyetlerden, bir takım hesaplardan, menfaat kaygılarından, duygularından veya korkulardan kaynaklanıyordu. Allah'ı ve iman edenleri oyuna getirmek, onlara hile, hud'a yapmak arzusuyla bu lafları söylüyorlardı; ama kendilerini aldatıyorlardı. Kalbleri hastaydı. Allah-u Teàlâ Hazretleri bu çirkin tavırları dolayısıyla, onların hastalıklarını arttırdı ve yalan söyledikleri ve Peygamber Efendimiz'i tasdik etmedikleri için onlara elim bir azab verileceğini beyan etti.

Onlara, "Yeryüzünde böyle işi karıştırmayın, bozgunculuk etmeyin!" denildiği zaman; "Hayır biz ıslah edicileriz." diyorlardı. "Halbuki, ey müslümanlar dikkat edin, agâh olun, mütenebbih olun, uyanın ki, onlar bozguncuların ta kendileridir. Ama bunun farkında değiller, şuurunda değiller, bunları anlayacak durumda değiller." diye müslümanlar onlara karşı uyarılıyordu.

"Öteki insanlar gibi, bakın bu samimi insanlar gibi iman edin!" denildiği zaman, mü'minleri küçümsüyorlardı; "O beyinsiz, ahmak, kârını, zararını bilemeyen basit insanlar gibi mi inanırız?" diye, inanmayız demek istiyorlardı. İnananları hor hakir görüyorlardı.

Allah-u Teàlâ Hazretleri yine edat-ı tenbih ile uyarıcı bir ifadeyle:

أَلاَ إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لاَ يَعْلَمُونَ (البقرة:١٣)

(*Elâ innehüm hümü's-süfehâü*) "Dikkat edin, mütenebbih olun! Asıl akılsız, beyinsiz, budala onlar ama, bunu anlayacak durumda değiller, anlayamayacaklar bu gidişle..." (Bakara, 2/13) diye onların hallerini beyan ediyordu.

Onlar mü'minlerin yanlarına geldikleri zaman, "Biz inandık." diyorlardı. Ama kendilerine akıl öğreten, şeytanlarının; ehl-i kitaptan bu işleri biraz bilen, onlara akıl öğreten, onların kafalarını çelen insanların yanlarına vardıkları zaman; "Meraklanmayın, biz onlara iman ettik dedik ama, alay ediyoruz, dalga geçiyoruz; biz sizinle beraberiz." diyorlardı. Halbuki Allah onlarla istihza ediyordu ve onları tuğyanlarında, azgınlıklarında böyle çırpındırıyordu.

b. Münafıkların Dalâleti Tercih Etmesi

أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى ، فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُم
وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ (البقرة:١٦)

(*Ülâike'llezîne'şteravü'd-dalâlete bi'l-hüdâ*) "İşte onlar hidayeti terk edip, hidayeti verip, hidayete mukabil dalâleti satın almışlardır." *Dalâlet*; şaşkınlık, doğru yoldan şaşırmak, sapmak. "Dalâleti, hidayeti vererek satın almışlardır. (*Femâ rabihat ticâratühüm*) Ama ticaretleri kârlı bir ticaret olmamıştır. Kâr getirici bir faaliyet olmamıştır. (*Ve mâ kânû mühtedîn*) Onlar da böyle hareket etmekle doğru yolu bulmuş kimseler olmamışlardır, olacak değillerdir." deniliyor. (Bakara, 2/16)

Onların sıfatları sıralandıktan sonra durumları bildiriliyor. Tabii, bir takım maddî hesaplarla bu münafıklığa saptıklarından, doğru düzgün iman etmediklerinden dolayı, onlar bir alışveriş yapmışlardır, bir kâr, menfaat hesabı yapmışlardır ama; bunu bir ticarete benzetirsek, ticarette insan ne yapar?.. Sermayesi azalmasın, hiç olmazsa aynen kalsın diye, üstelik biraz kâr

edebilsin diye ticaret eder. Ama bunların bu ticaretleri hiç uygun olmamıştır; yaptıkları maddî hesaplar kendilerine dünyada da, ahirette de bir fayda sağlayamayacaktır. Çünkü dalâleti almışlar; dalâleti, sapıklığı, doğru olmayan yolu tercih etmişlerdir.

Hani, Fâtiha Sûresi'ndeki duada, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin öğrettiği duada.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ (الفاتحة:٧)

(*Gayri'l-mağdùbi aleyhim vele'd-dàllin*) [Kendilerine gadab edilmişlerin yoluna değil, dalâlete düşmüşlerin yoluna değil] (Fâtiha, 1/7) diye, gazab edilmişlerin yolunu istemiyor müslüman... Dalâlete düşmüşlerin yolunu da istemiyor. Ama bu şahıslar, dalâleti tercih etmişlerdir.

Dalâleti adetâ satın almışlardır. Ama satın alırken ne mukabilinde?.. (*Bi'l-hüdâ*) Hüdâ'nın başındaki be harfine *bâ-i mukabele*, mukabele be'si deniliyor; hidâyet mukabilinde. Yâni bir takas var, bir değiş-tokuş var. Adamlar ellerindeki kıymetli hidayeti veriyorlar, onu bırakıyorlar. Yâni, hidayetten vazgeçiyorlar, hidayet yolunu terk ediyorlar; dalâleti satın alıyorlar, o tarafı tercih ediyorlar. Dalâlete gidiyorlar.

Bir ticaret sayılırsa bunların bu menfaat hesapları; (*femâ rabihat ticâretühüm*) *Rabiha-yerbahu*, kâr etmek demek ticarette. "Bunların ticareti bir kâr getirmemiştir, kârlı bir ticaret olmamıştır." Çünkü verdikleri çok kıymetli...

Hidayet nedir?.. İnsanın dünya ve ahiret saadetinin anahtarıdır. Hidayet üzere oldu mu insan, cennetlik olacak. Allah hidayet etti mi, doğru yola girdi mi, hidayet üzere oldu mu, Allah'ın sevdiği yolda yürüdüğü, sevdiği kulu olduğu için, hem dünyası Allah'ın lütfuyla, ikramlarıyla uygun olacak; hem ahireti ebedi saadete erme şeklinde olacak, cennetlik olacak.

O hidayeti verirse insan, herkesin aradığı istediği veya araması, istemesi gereken o kıymetli cevheri verirse; dalâleti satın alırsa, bu ticaret tabii çok şaşkınca bir ticaret olur. Ve bir kâr getirmeyecek dünyada da bunlara... Bunlar da böylece, doğru bir yol tutturmuş kimseler de olmuş olmuyorlar bu hareketleriyle.

Yanlış yolda, yanlış yol seçmiş, yanlış yolda gitmiş insanlar oluyorlar diyor.

c. Münafıkların Misâli

Münafıkların sıfatları sayıldıktan sonra özet olarak onların durumu böylece beyan edilmiş oluyor. Ve onların durumlarını benzetmelerle, temsillerle müslümanlar daha iyi anlasın diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki; *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا ، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَاحَوْلَهُ ذَهَبَ اللهُ

بِنُورِهِمْ وَ تَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لاَ يُبْصِرُونَ (البقرة:١٧)

(*Meselühüm kemeseli'llezi'stevkade nârâ, felemmâ edàet mâ havlehû zeheba'llàhu bi-nûrihim ve terekehüm fî zulümâtin lâ yubsirûn.*) (Bakara, 2/17)

Bir misâl, bir benzetme bu: (*Meselühüm kemeseli'llezi'stevkade nârâ*) "Ateş yakan bir insanın durumuna benzer bu münafıkların hâli. Önce bir ateş yakmışlardır. (*Felemmâ edàet mâ havlehû*) Yaktıkları ateş etrafı aydınlattığı zaman; tabii o zaman ortalık görünüyor ayan beyan, kendilerine zarar verecek şeyi görüyorlar, korunuyorlar. Fayda verecek şeyleri görüyorlar, onları alabiliyorlar, uzanıyorlar. Ama, (*zeheba'llàhu bi-nûrihim*) Allah-u Teàlâ Hazretleri onların nurunu giderdiği zaman, bu ateş söndüğü zaman, görünmez duruma geldiği zaman; o zaman, karanlıklarda onları terk etmiş oluyor, hiç bir şey göremez duruma geliyorlar."

Yâni ateş yakmışken, ondan sonra ateş sönünce, insanın durumu daha bir fenâ olur. Ateş yakan bir insan, karanlıkta ateş yakmışken etrafı görür ama, o söndüğü zaman artık tamamen kapkaranlık bir ortamda kalır. Gözü de ateşe alıştığı için, ışığa alıştığı için o söndüğü zaman çok kötü bir duruma düşer. İşte münafıkların durumu böyle olmuş oluyor.

İlk önce, biz mü'miniz dedikleri zaman, müslümanların tarafına geldikleri, şeklen, zàhiren müslümanların zümresine

katıldıkları zaman, güzel bir durum oluyor ama; münafıklıkları dolayısıyla, tercihleri yanlış olduğundan, içleri hasta olduğundan, o ışık sönmüş oluyor. Allah o iman ışığını söndürdüğü zaman, zulümatın içinde, yâni küfrün, dalâletin karanlığı içinde kalmış oluyorlar. Etrafı görmeleri mümkün değil.

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ (البقرة:١٨)

(*Summün bükmün umyün*) Üç sıfat: *Summ*, *esam* kelimesinin çoğulu. *Bükm*, *ebkem* kelimesinin çoğulu. *Umyün*, *a'mâ* kelimesinin çoğulu... Bunların hepsi, bir hastalık ifade eden sıfatlar. *Esam*, kulağı sağır olan demek. *Ebkem*, dilsiz demek. *A'mâ* da, gözleri görmeyen demek.

"Bu insanlar, bu münafıklar, bu dalâleti tercih etmiş, hidayeti bırakmış olan, küfür cephesinde yer almış olan, Allah düşmanlarıyla beraberlik kurmuş olanlar; bir kere sağırdırlar, artık bunlar gerçekleri görecek durumda değillerdir. Dilsiz kimselerdir; hakkı söyleyemezler, söyledikleri şeyler gerçek değildir. A'mâ kimselerdir, gözleri görmeyen kimselerdir." Böyle düşünün! İşte konuşamayan, göremeyen, sağır dilsiz kimselerin hali ne olur; o duruma düşmüşlerdir bu halleriyle...

(*Fehüm lâ yerciùn.*) "Artık onların tekrar dönme imkânları, kurtuluşa gelmeleri imkânsız oluyor, gelemeyecek haldeler." (Bakara, 2/18)

Bir benzetme bu. Münafıkların halinin daha iyi anlaşılması için, Allah-u Teàlâ Hazretleri tarafından Kur'an-ı Kerim'de beyan edilmiş olan bir benzetme bu.

d. Yağmur, Şimşek ve Gök Gürültüsü

İkinci benzetme:

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ ، يَجْعَلُونَ

أَصَابِعَهُمْ فِى آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ ، وَاللَّهُ

مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ (البقرة:١٩)

(*Ev kesayyibin mine's-semâ'*) *Sayyib*; böyle gökten bol bol yağan yağmura deniliyor, yere isabet eden sağanak yağmura deniliyor. "Yahut, gökten inen o sağanak sağanak yağmurda ki, (*fîhi zulümâtün ve ra'dun ve berkun*) bu yağmurda neler vardır?.. Bir kere ortalık kapkaradır. Yâni, bu kara bulutların çökmesi dolayısıyla, ortam kapkara kararmıştır."

(*Ra'dün*) *Ra'd* gök gürültüsü demek. Aslında *raade,* titremek kökünden gelen bir kelime. Bu gök gürlemesi, bir titremeyle, büyük bir titreşim olduğu için *ra'd* diye beyan edilmiş. *Berk* de şimşek demek. Bu şiddetli yağmurun gösterdiği, gözümüzün önüne serdiği manzara nasıl?.. Kapkaranlık bir manzara, gök gümbür gümbür gürüldüyor, şimşekler çakıyor... Böyle bir durumdaki, böyle bir manzaradaki bir insanın durumuna benzer bu münafıkların durumu.

(*Yec'alûne esàbiahüm fî âzânihim*) "Gök gürültüsü o kadar şiddetli ki, kulakları patlayacak gibi olduğundan, parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Yâni, aman kulağım zarar görmesin diye, gümbür gümbür gök gürülderken, kulaklarını tıkıyorlar. (*Mine's-savâikı*) Şiddetle çarpan şeyden dolayı, şimşek çaktığı zaman pat diye çıkan sesten, yıldırımdan dolayı kulaklarını tıkıyorlar. (*Hazere'l-mevt*) 'Eyvah! öleceğiz, bize isabet edecek bu şimşekler.' diye korkuyorlar."

Allah-u Teàlâ Hazretleri zaten bazı suçluları, kâfirleri böyle yıldırım çarptırarak helâk etmiştir. İslâm tarihinde, İslâm düşmanlarının bazılarının bu tarzda helâk edildiğine dair vak'alar mevcuttur. Böyle ölüm korkusuyla, "Eyvah, yıldırım çarpmasın!" diye karanlıklar içinde, gök gürültüleri arasında kulaklarını tıkayan bir insan gibidir bu münafıklar.

Bir ateş yakıp, ateş söndükten sonra, etrafını göremeyen kimseler gibidir; sağır, dilsiz ve kör insanlar gibidir. Bir de böyle şimşek çaktıkça korkudan kulaklarını tıkayan, o müthiş sahnede tir tir titreyen insan gibidir.

(*Va'llàhu muhîtun bi'l-kâfirîn.)* "Allah-u Teàlâ Hazretleri kâfirleri ihâta etmiştir, çepeçevre çevrelemiştir." (Bakara, 2/19)

Her şeye kàdirdir. Onun vereceği cezadan kâfirin, münafığın, Allah düşmanının kaçması mümkün değildir. Nereye kaçacak?.. Allah'ın kahrından kaçacak hiç bir yer yoktur.

Peygamber SAS Efendimiz:[99]

لاَ مَلْجَأَ وَلاَ مَنْجَأَ مِنْكَ إِلاَّ إِلَيْكَ (خ. م. د. ت . ه. حم. ك.

ط. طب. طس. ع. ش. هب. حل. عن البراء)

(*Lâ melcee ve lâ mencee minke illâ ileyke*) "Yâ Rabbi, senden ancak sana iltica edilir. Başka nereye kaçılır, başka nereye gidilir, ancak sana iltica edilir." diye dua ederdi.

Bir duasında da buyuruyor ki:[100]

---

[99] Buhàrî, *Sahîh*, c.I, s.97, no:244; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2081, no:2710; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.731, no:5046; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.468, no:3394; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1275, no:3876; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.4, s.285, no:18538; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.376, no:2683; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.337, no:5527; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.698, no:1901; Buhàrî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.415, no:1211; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.101, no:744; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.314, no:928; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.21, no:52; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.III, s.230, no:1668; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.II, s.79, no:2566; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V,s.322, no:26520; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.173, no:4704; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.192, no:10609; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.I, s.278; Berâ ibn-i Àzib RA'dan.

[100] Müslim, *Sahîh*, c.I, s.352, no:486; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.295, no:879; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.524, no:3493; Neseî, *Sünen*, c.I, s.102, no:169; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1262, no:3841; İmam Mâlik, *Muvattà* (*Rivâyet-i Yahyâ*) c.I, s.214, no:499; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.58, no:24357; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.328, no:654; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.V, s.258, no:1932; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.352, no:832; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.143, no:33; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.70, no:197; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VIII, s.48, no:4565; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.II, s.157, no:2883; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.III, s.383, no:3837; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.127, no:608; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.98, no:158; Hz. Aişe RA'dan.

Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.452, no:1427; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.561, no:3566; Neseî, *Sünen*, c.III, s.248, no:1747; İbn-i Mâce, Sünen, c.I, s.373, no:1179; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.96, no:751; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.449, no:1150; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.19, no:123; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.II, s.283, no:1992; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.I, s.237, no:275; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI,

اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وَ بِعَفْوِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ ،

وَبِكَ مِنْكَ (م. د. ت. ن. ه. حم. حب. ك. ع. عن عائشة ؛

د. ت. ن. ه. حم. ك. ط. طس. ع. ش. ق. عن علي)

(*Allàhümme innî eùzü bi-rıdàke min sahatike*) "Yâ Rabbi, ben senin kızmandan rızana iltica ederim. (*Ve bi-afvike min ukùbetike*) Senin cezalandırmandan affetmene sığınırım. (*Ve bike minke*) Senden sana sığınırım."

Allah'tan kullar, mahlûkat nereye kaçacak?.. Her yerde hàzır ve nâzır olan Cenâb-ı Hakk'ı kızdıracak, onun gazabını celbedecek ters yol tutturursa insan; hidayeti bırakır, dalâleti seçerse; müslümanlarla ahbaplık etmeyip, onlarla alay edip, onlarla istihza edip, onları kandırmaya çalışıp, gidip din düşmanlarıyla, İslâm'la uğraşan kâfirlerle iş birliği yapıp, "Biz sizinle beraberiz!" derse, nereye gidecek Allah'ın kahrından?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri takdir buyurduğu zaman, istediği anda onları kahredecek. Kurtuluş yok!

(*Va'llàhu muhîtun bi'l-kâfirîn*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri kâfirleri çepeçevre, her yönünden ihata etmiştir. Çevresinden kaçacak bir başka tarafları yoktur. Her yönden Allah-u Teàlâ Hazretleri onları kuşatmıştır."

e. Allah Her Şeye Kàdirdir

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ ، كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ

---

s.89, no:29711; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.42, no:4650; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.I, s.452, no:1444; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.56, no:81; Hz. Ali RA'dan.

وَ إِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا ، وَ لَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَ

أَبْصَارِهِمْ ، إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (البقرة:٢٠)

(*Yekâdü'l-berku yahtefu ebsârahüm*) Benzetmenin tasvirine devam buyruluyor bu ayet-i kerimede: "Sanki gökte şimşek çaktığı zaman, gözlerini alıverecekmiş gibi o şimşeğin şiddeti... (*Küllemâ edàe lehüm meşev fîhi*) Şimşek çaktığı zaman ortalık biraz aydınlanınca, o aydınlığın verdiği fırsattan istifade ederek biraz yürüyorlar. (*Ve izâ azleme aleyhim*) Ama onların üzerine karanlığı çöktüğü zaman; (*kàmû*) o yağmura, sağanağa tutulmuş insanlar dikilip kalıyorlar.

(V*e lev şâe'llàhu lezehebe bi-sem'ihim ve ebsàrihim*) Allah-u Teàlâ Hazretleri dileseydi, onların işitmesini de alırdı, kulakları da duymaz olurdu ve gözlerini de alırdı. Hiç bir şey görmez duruma getirirdi. O manzara içinde o korktukları şey başlarına gelir, öyle olurdu. (*İnna'llàhe alâ külli şey'in kadîr.)* Hiç şüphe yok ki, muhakkak ki Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeye kàdirdir." (Bakara, 2/20)

Şimdi, ana hatlarıyla münafıkların sıfatları, neler söyledikleri, nasıl müslümanları aldatmak istedikleri beyan edildikten sonra, bu benzetmelerle onların durumları anlatılmıştır. Ondan sonra, bunların Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kahrına, gazabına uğrayacaklarını, bu münafıklıklarının cezasını çekeceklerini beyan ediyor bu ayet-i kerimeler.

Allah onlara her türlü cezayı dünyada, ahirette vermeğe kàdirdir. *Kadîr;* kudreti yetmek fiilinden, mübalağa-i ism-i fâildir. Yâni hakkıyla, bihakkın kàdirdir. Kudret-i ihtiyar ifade eder, kuvvet-i ıstırar ifade eder diyor kitaplarda. Allah-u Teàlâ Hazretleri kudretlidir. Yâni, kuvvetini istediği şekilde kullanıp, kula istediği şekilde cezayı verir.

(*Alâ külli şey'in*) cümlesinde *şey'*; *şâe-yeşâu-meşiyyet* masdarından, dilenen, istenilen, murad edilen mânâsına sıfat-ı müşebbehedir. Allah-u Teàlâ Hazretleri bir şeyi dilediği zaman, o olduğu için, onun muradıyla, dilemesiyle olduğundan, varlıklara *şey* denmiştir. Yâni Allah'ın dilemesi suretiyle meydana gelmiş,

mevcut varlık demektir.

f. Rabbinize İbadet Edin!

"Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeye kàdirdir. Her türlü şeyi halk etmeye, yaratmaya, her durumu yapmaya kudret-i tâmme sahibidir. İradesi nasıl tecelli ederse, onu öyle yapar." diye, ayet-i kerimede münafıkların bu şekilde durumunu beyan ettikten sonra, 21. ayet-i kerimede buyruluyor ki:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (البقرة:٢١)

(*Yâ eyyühe'n-nâsu'budû rabbekümü'llezî halekaküm ve'llezîne min kabliküm lealleküm tettekùn.*) (Bakara, 2/21)

(*Yâ eyyühe'n-nâs*) "Ey insanlar!" *Nâs* kelimesi, *ünâs* kelimesinin çoğuludur, yâni insanlar mânâsına. "Ey insanlar; yâni ey bu hitabı duyan, o anda yaşayan, bu hitabı işiten bütün insanlar! (*U'büdû rabbeküm*) Sizler sizin Rabbinize ibadet ediniz!"

Rab kelimesinin izahı, (*El-hamdü li'llâhi rabbi'l-àlemîn*)'de geçmişti: İnsanların Rabbi, insanların sahibi, insanları en küçük zerreden, küçücük bir varlıkken yetiştirerek, besleyerek, geliştirerek o hale getiren demek. Yâni, küçücük bir bebek nasıl meydana geliyor, bir insanın doğuşu nasıl?.. Sonra insan neslinin yeryüzünde oluşumu nasıl olmuş, topraktan nasıl insan nesli meydana gelmiş? Bu uzun bir ıstıfâ ve bir gelişim sonunda olduğundan, o Rab kelimesi de o gelişimi sağlayan mânâsını ifade ediyor.

Yâni, "Ey insanlar! Bakın, sizi bu topraktan uzun bir gelişme sonunda, en mükemmel bir varlık haline getiren Rabbinize ibadet edin!.."

Sonra sizin yaşamınız için gerekli her türlü mükemmel cihazı, bu yaratma sırasında Cenâb-ı Hak sizlere ihsan etmiş. Göz vermiş, kulak vermiş, duyu organları vermiş... Bunların hepsini idare eden, bir en büyük nimet, akıl nimeti vermiş. Ve kâinattaki

varlıkları insanın yaşaması için, hayatı için bir ortam olarak, çeşitli hayatı sağlayıcı vasıtalar olarak ihsân etmiş.

Havaya, bu insanın teneffüs ettiği zaman onun yaşamasını sağlayacak kabiliyeti vermiş. Suyu ihsan etmiş. Meselâ başka gezegenlerde, su olmayınca hayatın olmadığı düşünülüyor. Çeşitli meyvalar, ağaçlar, bitkiler ile insanın gıdasını sağlamış. Çeşitli başka daha aşağı varlıkları insanın emrine musahhar kılmış. Onlardan istifade etmesini sağlamış. Balıkları, koyunları, inekleri, develeri, çeşitli varlıkları; insan binerek kullanıyor, keserek kullanıyor, çeşitli şekillerde etini yiyebiliyor... Bunları hep sağlayan Rabbimiz. Yâni, insanı bu yüksek mertebeye, bu kadar ikrama sahip kılan Allah... O mânâsıyla da olabilir.

Sahibi, insanoğlunun yaradanı olması dolayısıyla sahibi... İşte o Rab kelimesinde zaten, o ibadetin sebeplerinin hepsi mevcut. Anlattığım kelimelerden de siz intikal edeceksiniz. Mâdem Rab'dir; o halde ona ibadet edilecek. Mâdem böyle basitten mürekkebe, en ilkel durumdan en mükemmel duruma getiren odur; o halde bunların şükrü olarak, karşılığı olarak insanın yaradanına elbette ibadet etmesi gerekiyor.

(*Ellezî*) "O Rab ki, (*halekaküm*) sizi yarattı ey insanlar! (*Ve'llezîne min kabliküm*) Tabii, sizden öncekileri de yarattı. Sizi ve sizden öncekileri yarattı."

Yâni insan diyebilir ki:

"—Benim babam var, dedem var, işte ben o sülâleden gelmişim."

"Sizden öncekilerin de hepsini Cenâb-ı Hak yarattı. İşte o ilk insandan buraya kadar, sizi ve sizden öncekileri yaratandır. İlk insanın yaratılmasına sebep olan varlıkları, çevreyi de yaratan o Rabbinize ibadet edin!"

İbadet, tabii geniş anlamlı bir kelime… Esas itibariyle itaat etmek mânâsına geliyor. Emirlerini tutmak, yasaklarından kaçınmak; ona verdiği nimetlere şükrü edâ etmek, vazifeleri yapmak.

(*Lealleküm tettekùn*) "Tâ ki takvâ sahibi olasınız, müttakîlerden olasınız." mânâsına gelebilir. Yâni "Eğer güzel ibadet ederseniz, Allah'ın müttakî kullarından olursunuz." demek.

Bir de, "Tâ ki böyle yaptığınız takdirde, Allah'ın kahrından, gazabından, cezasından, azabından, ikàbından, cehennemden korunabilirsiniz." mânâsına gelebilir.

Yâni ibadetin sonucunda, insan Allah'ın rızasına erişecek, sevdiği râzı olduğu kul olacak. Ve ahirette de sevdiği kullara vereceği mükâfatlara erecek. Sevmediği kullara vereceği cezalardan da muaf olacak, kurtulmuş olacak, yakayı sıyırmış olacak. Onun için, ibadet etmek emrediliyor.

g. Yer ve Göğün Yaratılışı

22. Ayet-i kerimede de buyruluyor ki:

أَلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً ، وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ، وَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (البقرة:٢٢)

(*Ellezî*) "O Rabbiniz ki, (*ceale lekümü'l-arda firâşâ*) yeri, arzı sizin için bir döşek, bir yaygı yaptı."

Arz kelimesi; tabii Türkçe'de *arz* birkaç türlü kullanılıyor. Meselâ, "Rica ederim, arz ederim." diye bir arz kelimesi var. "Hürmetlerimi arz ederim." filân diyoruz. Arapça'da bu ikisinin yazılışı farklı. Bu arz ederim, hürmetlerimi arz ederimdeki arz, *ayın* ile yazılıyor. Halbuki burada geçen *arz* kelimesi, —*erz* diyelim, biraz e gibi söyleyelim— *elif* ile yazılıyor, toprak demek. Yâni İngilizce'si (*earth*) kelimesi, yine aynı kaynaktan geliyor. İkisi akraba, yâni Sâmî dillerden gelen bir kelime. Elifli olunca, bu yerküre demek.

"O Allah ki bu yerküreyi, yâni şu üzerinde yaşadığımız güneş sistemindeki şu gezegenimizi..." Arz ve semâ diyoruz. İşte buradaki arz, *elif* ile yazılıyor. Ama arz ederimdeki arz, *ayın* ile. O başka bir kelime. Bunları ayırmak lâzım veya ayrı olduğunu bilmek lâzım! Şimdi yazılışı aynı olduğundan, belki çoğu kimse bilmez. Tabii Türkçe'sini kullanmak olabilir. Arz etmenin yerine,

sunarım diyebilirsiniz. *Arz* yerine de, yerküre diyebilirsiniz. Ama eskiden beri bunlar kullanıldığı için, bu bilgiye de sahip olmak lâzım! "*Ayın* ile olursa, sunmak mânâsına gelir; *elif* ile olunca yerküre mânâsına gelir." diye bilmek lâzım, şaşırmamak lâzım!

"Bu arzı, yâni yerküreyi, Allah sizin için ey insanlar (*firâşen*) bir döşek yaptı." *Firaş*; *ferş* edilen, yâni yere yayılan örtü, şilte, minder veya halı gibi şeye denilir. "Allah-u Teàlâ Hazretleri, yeryüzünü insanlara böyle üzerinde rahat edecekleri bir döşek, bir yaygı, bir zemin yaptı."

Güzel bir anlatımla, Allah-u Teàlâ Hazretleri nimetlerini bize beyan ediyor. Sanki böyle insanın misafiri filan geldiği zaman, birisinin altına bir minder, bir şilte, bir halı, bir yaygı koyduğu gibi; Allah-u Teàlâ Hazretleri de, bu insanoğullarına yeryüzünü böyle bir çayırlı, çimenli, ovalı, yamaçlı, çiçekli, şahane yayılmış bir güzel döşek, bir yaygı; üzerinde gezilecek, yaşanılacak, rahat edilecek, refah sürülecek bir şey yapmış. Hülasası bu.

Bu yerküre nedir?.. Bizim huzur içinde, rahat içinde yaşadığımız, keyif sürdüğümüz bir satıhtır. Dağları bir başka güzel, ovaları bir başka güzel... Çiçekler, çimenler, bahar geldi mi hoşumuza gidiyor. Kışın ayrı güzelliği var, kar yağdığı zaman ayrı bir hoş oluyor.

"O Allah ki, yeryüzünü size bir döşek yaydı; (*Ve's-semâe binââ*) göğü de üzerinize bir bina yapmıştır." Tabii gökyüzüne gök kubbe diyoruz. Kubbe gibi görünüyor üzerimizde. Semâya baktığımız zaman uçsuz, bucaksız bir mekân. Bizim gözümüze görüntü olarak sanki bir kubbe, bir bina gibi görünüyor. Görünüm böyle...

Tabii çok esrarlı bir kâinat, çok derin bir fezâ, uçsuz bucaksız bir mavilik. Bu maviliğin sebebi de, oradan ışık gelmemesi. Işık gelen yerde o parıltıyı anlıyoruz, işte orada bir gök cismi var, bu yıldız diye... Işık gelmeyen yeri mavi görüyoruz; geceleyin siyah görüyoruz, karanlık görüyoruz, çünkü oradan ışık gelmiyor. Ama çok dikkatli bakarsanız, orada da bazı pırıltılar belki görebilirsiniz. Ama daha ötesi, daha ötesini göremediğimiz için orası mavi.

Daha ötesini bilemiyoruz. Çünkü bir şeyi görmemiz için, o şeyden bize ışığın gelmesi lâzım! Işık gelince görürüz, ışık

gelmezse görmeyiz. O ya doğrudan doğruya ışık kaynağıdır, ya da ışık onun üzerine düşmüştür, yansımıştır. Oradan ışık gelecek de, bizim gözümüz onu algılayacak.

Halbuki bu fezâ, yâni bu semâ o kadar derin ki, öyle yıldızlar var ki... Bir kere Güneş'in uzaklığı, Ay'ın uzaklığı ne kadar fazla... Bir füze fırlatıyorlar, üç senede Merih'in yanına gidiyor. Güneş Sistemi dediğimiz, semanın, fezânın küçücük bir mıntıkası... Eğer bir füze fırlatsak, Güneş Sistemi'nin dışına çıkması için, yirmi bin yıl gidecek, ondan sonra çıkacak, başka güneşlerin, başka yıldız gruplarının yanına varacak. Sadece, gezegenlerin, Güneş'in de ortasında bulunduğu bizim Güneş Sistemimizin dışına, o kadar yılda çıkacak.

Çok uzaklarda öyle yıldızlar var ki, milyonlarca ışık yılı mesafede... Yâni oradan bir ışık milyonlarca yıl önce çıkmış, bizim gözümüze yaklaşmış, gelmiş, değmiş de biz orada bir parıltı görüyoruz. Orada bir yıldız var diyoruz. Teleskopu oraya tuttuğumuz zaman, oradan gelen ışıklarla onun birazcık şeklini anlayabiliyoruz.

Ama daha uzakta yıldız var da, onun ışığı henüz bize gelmemişse, yarı yoldaysa, o gelmediği için biz onu mavi görüyoruz. Yâni, mesafenin büyüklüğünden, adeta bir perde ile semanın öbür tarafının ne olduğunu anlama ve görme, gözlemleme imkânından mahrum oluyoruz. Yâni, ya oradan gelen ışık henüz o kadar zaman geçmedi de dünyaya ulaşmadıysa, o zaman orayı görmek mümkün değil.

Ancak Cenâb-ı Mevlâ, Cenâb-ı Hak her şeye kàdir tabii. Peygamber SAS Efendimiz'i bir göz yumup açıncaya kadar kısa zamanlarda nereleri gezdirdi: Mekke-i Mükerreme'den Kuds-ü Şerife, Kuds-ü Şerif'ten semâlara, nereleri gösterdi. Sidretü'l-Müntehâ'ya, Cebrâil'in giremediği mekânlara, Cenâb-ı Mevlâ'nın huzur-u izzetine... Tabii bu, insanın tahammül edeceği süratler, kolayca kısa zamanda aşabileceği mesafeler değil ama; Cenâb-ı Hak lütfedince, her şeye kàdir olduğundan, kendisinin bildiği şekillerle onları ihsan ediyor.

Yeryüzü bizim için bir yaygı, döşek, firâş. Onun için böyle yayıldığı için ferş de derler. Arş u ferş... Süleyman Çelebi'nin

Mevlid'inde, "*Arş ü ferş ü ay ü gün, hem nüh felek"* diye geçiyor.

Arş, Cenâb-ı Mevlâ'nın Ar'ş-ı A'zamı; *ferş* de yeryüzü demek. Çünkü firaş olarak yayılmış insanların istifadesine, ayağının altına... Gökyüzü de böyle esrarengiz, uçsuz, bucaksız fezâ. Onu da öyle Cenâb-ı Mevlâ takdir eylediğini beyân ediyor.

h. Gökten Yağmurun İnmesi

(*Ve enzele mine's-semâi mâen*) "Ve gökten Cenâb-ı Hak size su indirdi."

Bu o kadar muazzam bir olay ki, aziz dinleyiciler ve izleyiciler! Biz, her zaman gözümüzün önünde cereyan ettiği için, çok olduğundan dolayı kanıksamışız bu olayı ama, çok muazzam bir olay bu... Yâni, Cenâb-ı Hak suyu buharlaştırıyor, su kaynaklarından, denizlerden... Tabii bu buharlaşma bir olay. Yâni, suya buharlaşma kabiliyetini veren Allah... Belli bir sıcaklıkta su buhar oluyor. Belli bir sıcaklıkta, yâni soğuğu zaman, buhar yoğunlaşıyor, bu sefer tekrar su oluyor. Daha da soğursa buz oluyor. Yâni buz hali, sıvı hali, böyle buhar hali.

Bu hali bu maddeye veren Cenâb-ı Hak. *Sübhâne rabbiye'l-aliyyi'l-a'le'l-vehhâb*... Ne kadar büyük bir lütuf, ne kadar muazzam bir iş… Yâni bir maddenin böyle halden hale geçebilmesi, insanın ne kadar hayranlığını çeken, ne kadar muazzam bir olay. Durduğu yerde durmuyor. Halbuki biz evimizdeki eşyalara, çevremize bakalım, ne varsa çevremizde koyduğumuz gibi duruyor ama, su halden hale geçiyor. Tabii bir çok şey de halden hale geçiyor, şaşmıyoruz buna. Halbuki, ne kadar şaşılacak bir olay ve ne kadar hayranlık duyulacak, hayret edilecek bir olay... Bu, ısı dediğimiz şeyle oluyor, ısının düşmesiyle, artmasıyla, maddelerin çoğu halden hale geçiyor. Fizikte bunları inceliyoruz.

Cenâb-ı Hak suyu önce bir göğe çıkartıyor; bu muazzam bir olay, büyük bir lütuf... Sonra dağların tepesinden aşağıya, şakır şakır sağanak yağmuru rahmet olarak yağdırıyor yukarılardan aşağıya...

Eğer Cenâb-ı Hak suyu yaratmasaydı, yeryüzünde halimiz nice olurdu. Yâni su hayatın temeli, her şey suyla oluyor. Ondan sonra,

suya bu kabiliyeti vermeseydi; yâni o ısıda buharlaşmasaydı da, başka bir ısıda öteki maddeler gibi olsaydı... Meselâ, demir çok fazla ısıtıldığı zaman sıvı haline geliyor. Başka maddelerin ısınma, sıvı olma, ergime ve gaz olma dereceleri çok değişik ama, suyu hem bu bollukta, hem bu derecede böyle halden hale geçen bir madde yapmış Cenâb-ı Rabbü'l-àlemîn.

Denizlerden, yeryüzündeki su birikintilerinden, su bir kere havaya çıkıyor. Gaz haline gelince, yerçekimine rağmen havaya çıkması bir olay... Yukarılarda bulutlar oluşuyor. Sonra onun soğuması sonunda dağlara veya engebelere uğradığı zaman yükselmesinden, yukarısı daha soğuk olduğundan, yoğunlaşıp yağmur olarak yağması çok büyük bir nimet... Çok büyük bir olay...

Cenâb-ı Hak bunu böyle takdir eylemiş. Yâni, çok derin bir hesap, çok ince dengelerle gökten suyu indiriyor. Su da her şeyin canının, hayatının kaynağı… Bitkiler onunla var oluyor, insanlar onsuz yaşayamıyorlar, hayvanlar onsuz yapamıyorlar.

"İşte o Allah ki, yeryüzünü size bir yaygı yaptı, döşek yaptı." Döşek deyince yatak mânâsı da anlaşılıyor, yâni döşenen şey, mefruşat. *Firaş*, *mefruşat* aynı kökten. "Göğü bir kubbe yaptı ve gökten, semadan, yüksekten suyu indirdi."

Semâ aslında yüksek demek. *Sümû'* masdarından geliyor. Bizden yukarıda, başımızı kaldırdığımızda yukarıda gördüğümüzden üst tarafımıza *semâ* deniliyor. O yukarılardan Cenâb-ı Hak suyu indirdi. "Ey insanlar, o suyu indiren Allah'a ibadet edin!" yâni.

(*Feahrace bihî mine's-semerâti rizkan leküm*) "Size bir rızık olarak, bir ikram olarak, yaşamanız için gerekli bir madde olarak Cenâb-ı Hak, bu inen yağmurlarla, sularla yerden meyvalar çıkarttı."

Tabii her bitkinin meyvası var. Buğday bitkisinin meyvası, başaktaki o buğday taneleri. Ama incirin meyvası, incirin çekirdeğinden bir ağaç oluyor kocaman bir yumruk gibi meyva. Karpuz çekirdeğinden çıkan, kocaman bir kırmızı içi tatlı, sulu bir şey... Yâni her bitkinin meyvası farklı. Bunların hepsi meyvadır aslında. Yâni şekline göre çeşitli isimler veriyoruz, tahıl diyoruz,

yaş sebze diyoruz, taze meyva diyoruz vs. Ama hepsinin mahiyeti itibariyle durumu aynı…

O meyvaları, yâni bitkilerin ürünlerini, sonuçlarını o suyla sağlıyorlar. Su olmadığı zaman her şey sararıp soluyor ve oluşamıyor bu şeyler. Bitkiler de yaşayamıyor, meyvalar da oluşamıyor.

(*Felâ tec'alû li'llâhi endâden ve entüm ta'lemûn.*) "Sakın bilip dururken, meseleleri böyle idrak edip dururken, Allah'a denk, ona karşılık, ona mukabil, onun yerine başka varlıklar edinmeyin!"

Şimdi *endâd*, *nid* kelimesinin çoğulu. İnsanoğulları tabii tarih boyunca inanç dünyalarını incelediğimiz zaman, ve tarihi eserleri işte kazılarda veyahut dağlarda gördüğümüz zaman...

Meselâ, Nemrut Dağı'nın yukarısında heykeller var. Başka yerlere gidiyorsunuz kayalara bir takım şekiller, tasvirler, heykeller yapılmış. İnsanoğlunun inanç dünyasına girdiğiniz zaman, bugünkü bilginizle, bugünkü müktesebatınızla; fizik biliyorsunuz, kimya biliyorsunuz, coğrafya biliyorsunuz, yerbilim, gök bilim ilerlemiş durumda... O eski insanların tapındıkları şeylere bakıyorsunuz, rab edindikleri, mâbud edindikleri şeylere bakıyorsunuz... Yâhu ayıp!..

Taşı oymuş, kıpırdamaz, konuşmaz, cansız bir şekil. İşte kendileri oymuşlar, çekici almışlar, murcu almışlar; orasını burasını derinleştirip, çıkıntılarını yapıp, hatlarını belirleyip bir heykel yapmışlar. Geçiyor karşısına, ona tapıyor, ondan bir şey istiyor. Kıpırdamıyor, konuşmuyor, fayda vermiyor, zarar vermiyor; ama ona tapınıyor. Onu mâbud edinmiş, halbuki kendisini yaratan Allah...

Bütün bu ince hesaplarla gökten suyu indiren, yeryüzünü insanların istifadesi için bir gezinti yeri yapan, süslü güzel bir yaygı yapan; o yağmurlardan sonra yerden bitkileri bitiren, bütün bu güzel şeyleri, hayat için zaruri olan şeyleri en mükemmel şekillerle yaratan yüce yaratıcıyı bırakıyorlar; elleriyle yaptıkları tahtadan, tunçtan, demirden, taştan, mermerden heykellerin karşısında, utanmadan, onların hiç bir işe yaramadığını da bilip dururken, ne yapıyorlar?.. Onları Allah'a eş, denk veya mukabil, Allah'ın yerine tapınılacak bir varlık olarak edinip geçiyorlar,

tapınıyorlar. Onlara binalar yapıyorlar. Hatta 20. Yüzyıl'da...

Bizim burada bir şehir var. Sydney şehrinin adını duymuşsunuzdur. Ona 90-100 km mesafede, aşağıda. Orada arkadaşlar gezdirdiler, Budistlerin çok muazzam, geniş bir alanda, yüzlerce dönüm arazi üzerinde yaptıkları tapınaklar var. Girdik, gördük... İşte kendilerinin yaptıkları heykele tapıyorlar. Heykel sonuç itibariyle... Şu gözlerimle de gördüm önünde eğildi, secde etti vs. filan. Heykel orada duruyor; gözü kımıldamıyor, kolu kımıldamıyor. Çünkü kendilerinin yaptığı, getirip koyduğu bir şey... Onun önünde bir şeyler istiyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, bu yerdeki gökteki nimetleri, olayları, hayat için gerekli şeyleri hatırlattıktan sonra; insanın istifade ettiği şeyleri kendisinin yarattığını beyan ettikten sonra; insanı ve insanın anası, babası, atası, ecdadı, ilk insanı, yeri, göğü bir düzen ile yarattığını beyan ettikten sonra; "Artık bu yeri göğü yaratan, âlemlerin Rabbi olan, insanı yaratan, insanın tâ eski atalarını yaratan Allah'ı bırakıp da, başka mabutlar edinmeyin!" buyuruyor.

Şimdi meselâ, bu heykelin karşısında tapıyor. Budistler Buda'ya tapıyor. Pekiyi Buda'dan önce kime tapacaktı?.. Buda yok, daha gelmemiş. Tarihin üç asır daha önceki zamanı düşünelim; o zamanın insanının inancı ne olacak?..

Bu zamanın insanları Hazreti İsâ'nın, Hazreti Meryem'in heykellerinin karşısında tapınıyor. Hazreti İsâ'dan önce, milattan önceki durum ne olacak? Yâni o zamanın insanları neye tapacaklar?..

Demek ki, tapınılacak bir varlık olmadığı buradan da anlaşılıyor. Yâni insanlar dikkat ederlerse, bir çok yönden tapınılacak durumda olmadığını anlayabilecekler.

(*Ve entüm ta'lemûn*) "Ey insanlar! Bilip dururken biliyor bir haldeyken, Allah'a denk varlıklar düşünüp, tasavvur edip, icad edip de, onları mâbud edinip de, karşısına geçip onlara tapmayın!" diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri kendi nimetlerini anlatarak, insanlara kendisine ibadet etmesini buyuruyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlemizi bu gerçekleri anlayıp, kendisine hàlis muhlis kulluk etmeye muvaffak eylesin...

İşte kâfirler var... Kalbleri inatlarından, edepsizliklerinden dolayı mühürlenmiş, cehennemde yanacaklar. Allah onlardan etmesin...

Mü'min gibi görünüp de içten hesaplarla, bir takım menfaat hesaplarıyla münafıklık yolunu seçenler var. O da yanlış bir hesap, onların ticaretlerinde, alışverişlerinde de bir fayda yok. İmanı bırakmak, hidayeti bırakmak, küfre sapmak akıl kârı bir şey değil. Allah münafıklıktan da bizleri korusun...

Ne kalıyor?.. Cenâb-ı Hakk'ı iyi bilip, doğru bilip... Bilimsel yönden insanoğlunun ulaştığı seviye, bu gerçekleri anlamasına yardımcı olacak seviye... Yâni, bugünkü bilimsel seviyeye uygun olarak, yeri göğü yaratan Allah'a halisane kulluk yapmayı Allah nasib eylesin...

Cenâb-ı Hakk'a kulluğu gösteren, yeri göğü yaratan alemlerin Rabbi'ne kulluğu emreden başka bozulmamış ne kaldı? Hangi inanç var İslâm'dan başka?..

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا (آل عمران:١٩)

(*İnne'd-dîne inda'llàhi'l-islâm*) "Allah'ın kabul edeceği din İslâm'dır." (Al-i İmran, 3/19) Yoksa puta tapmayı, taşa, ağaca ve sâireye tapmayı Allah kabul etmeyecek.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bize sağlam bir iman versin... Aklımızı doğru yolda kullanıp, onun nimetlerini idrak edip, o nimetlere şükredecek bir duygu ihsan etsin... Ve onun kulluğunu güzel yapmayı nasib eylesin... Tevfikini refik eylesin... Hidayet üzere yürümeyi nasib eylesin... Ayağımızı doğru yoldan kaydırmasın... Yanlış yollara bizleri sürüklemesin...

Çünkü insan sürüklenebiliyor. 20. Yüzyıl'da maalesef insanları medeniyet kurtaramıyor. Tek dişi kalmış canavar... Bazen de medeniyet namına, insanı imandan alıp yanlış yollara götürebiliyor. Bir de menfaat duyguları, insanın nefsi ve şeytan insanları kandırabiliyor.

Cenâb-ı Hak bizi nefse de uydurmasın... Şeytana da aldananlardan eylemesin... Hàlis, muhlis, has, hakîkî mü'min kullar olarak, kendisine hamd eden, kendisine kendisinin arzu ettiği, razı olduğu vech ile güzel kulluk eden kullarından eylesin...

Ömrümüzü faydalı işler yaparak geçirmeyi nasib eylesin... Hidayet üzere yaşamayı, iman-ı kâmil ile ruhumuzu teslim edip, huzuruna sevdiği razı olduğu kul olarak varmayı nasib eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlemizi sonunda müşerref eylesin... Sonuç olarak mühim olan o...

Ebedî saadete erdirsin... Ebedi hüsrana düşüp, ebedî azaba uğrayanlardan etmesin... Allah-u Teàlâ Hazretleri şaşıranlara da doğru yolu göstersin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili dinleyiciler ve izleyiciler!..

26. 01. 1999 - AVUSTRALYA

18. KUR'AN-I KERİM'İN EMSALSİZ OLUŞU

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyenleri! Size Avustralya'dan kucak dolusu, gönül dolusu, yerler gökler dolusu selâmlar, dualar, hayır dileklerimi, temennilerimi arz ederim.

Kur'an-ı Kerim sohbetimizde Bakara Sûresi'nin 23. ayetine ulaştık. Daha önceki ayet-i kerimelerde, geçen haftaki sohbetimizde Allah-u Teàlâ Hazretleri bütün insanlara;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (البقرة:٢١)

(*Yâ eyyühe'n-nâsu'budû rabbekümü'llezî halekaküm*) "Ey bütün insanlar, sizi yaratan Rabbinize, (*ve'llezîne min kabliküm*) ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin!" (Bakara, 2/21) diye emrediyordu. Onu izah ettik.

Ve bu Allah'ın varlığını bilip, ona ibadet etmek için sebepleri sıralıyordu. Yeryüzünü insanların yaşamı için hazırladığını, lütfu ve minneti olarak bize bildiriyordu. Semâyı bizim için bir gök kubbe, bir binâ yaptığını bildiriyordu. Semâdan hayatın sebebi olan yağmurun şakır şakır yağdığını, otların büyüdüğünü, meyvaların olduğunu, hububatın, rızıkların böylece teşekkül ettiğini hatırlatıyordu:

"—Bunları görüp dururken ve ellerinizle yaptığınız putların konuşmadığını, size bir faydası olmadığını bilip dururken Allah'a ortaklar koşmayın, Allah'a şerik koşmayın, Allah'tan gayrisine ibadet etmeyin!" diye emrediyordu.

Yâni, insan aklına, mantığına, ilme, irfana uygun olan sebepleri, insanın Allah'a niçin ibadet etmesi gerektiğini ifade eden sebepleri göstererek, beyan ederek, kendisine kulluk edilmesini; kendisinden gayrı putlara, daha başka yaratılmış varlıklara ibadet edilmemesini emrettiğini açıklamıştım geçen

hafta.

a. Allah'ın Kâfirlere Meydan Okuması

Bu 23. ayet-i kerimede buyuruyor ki, Rabbimiz Tebâreke ve Teàlâ Hazretleri, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ ،
وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (البقرة:٢٣)

(*Ve in küntüm fî raybin mimmâ nezzelnâ alâ abdinâ*) "Eğer kulumuzun üzerine indirdiğimizden bir şekkiniz, tereddüdünüz varsa, tereddüt içinde iseniz; (*fe'tû bi-sûretin min mislihî*) ona indirilen sûrelerden bir sûrenin benzerini siz getirin, siz indirin, siz ortaya koyun! (*Ve'd'ù şühedâeküm min dûni'llâh*) Allah'tan gayrı şahitlerinizi çağırın! (*İn küntüm sàdıkîn.*) Eğer sözünüzde sàdık, eğer gerçekten bir hakîkî fikirle hareket ediyorsanız, çağırın bakalım, bir sûre ortaya koymaya çalışın!" (Bakara, 2/23)

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ ، أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (البقرة:٢٤)

(*Fein lem tef'alû*) "Göreceksiniz ki, yapamayacaksınız. Yapamadığınızı görünce, yapamayınca, (*ve len tef'alû*) ve yapamayacaksınız da; (*fetteku'n-nâre'lletî*) o ateşten kendinizi sakının, korunun ki, koruyun ki, (*vekùdühe'n-nâsü ve'l-hicâreh*) o ateşin yakıtları, yakıtı, yanıcı maddeleri insanlardır ve taştır. (*Uiddet li'l-kâfirîn*) Kâfirlere hazırlanmıştır." (Bakara, 2/24)

Çerçeve belli olsun, konunun hudutları belli olsun diye, kırık dökük Türkçe kelimelerle 23. ve 24. ayet-i kerimeyi böylece kısaca söyledikten sonra, teferruatını anlatmaya sohbetimizde devam edelim.

Rayb, biliyorsunuz, (*lâ raybe fîhi hüden li'l-müttakîn*) diye Bakara Sûresi'nin 2. ayet-i kerimesinde karşılaştığımız bir kelime; şek, şüphe demek. (*Ve in küntüm fî raybin*) "Eğer siz bir şüphe içinde iseniz..." Ne konusunda bir şüphe? (*Mimmâ nezzelnâ alâ abdinâ*) "Kulumuzun üzerine indirdiğimizden bir şüphe içindeyseniz."

Şimdi burada, (*mimmâ nezzelnâ alâ abdinâ*) "kulumuzun üzerine indirdiğimiz" derken, murad-ı ilâhî vahiy, Allah'ın ayetleri, Kur'an-ı Kerim'in sûreleri, ayetleri... "Bu ayetleri benim ona vahyettiğimi kabul etmiyorsanız, bu hususta şekkiniz, tereddüdünüz varsa, şüpheniz varsa..."

(*Abdinâ*) "Bizim kulumuz" demek. *Abd* kul demek. Ama *nâ* mütekellim zamiri, bizim mânâsına geliyor. (*Abdinâ*) "Bizim kulumuz olan zâtın üzerine, bizim indirdiğimizden bir şekkiniz, tereddüdünüz, şüpheniz varsa..."

Buradaki Cenâb-ı Mevlâmız'ın *abdinâ* dediği kuldan maksat kimdir, kim kasdediliyor?.. Peygamber SAS Efendimiz kasdediliyor. "Peygamberim, elçim, rasûlüm, habîbim, Muhammed-i Mustafâ'ya benim vahyettiğimde tereddüdünüz varsa, indirdiğim Kur'an ayetlerine inanmıyorsanız; onların benim tarafımdan ona vahyedildiğine inanmıyorsanız; (*fe'tû bi-sûretin min mislihî*) o Kur'an'ın mislinden, ona benzer, ona misil olabilecek, denk olabilecek, benzer olabilecek bir sûre de siz getirin bakalım!"

Fe'tû, gelmek fiilinden, *etâ-ye'tî-ityân*'dan emir. *Be* harf-i cerriyle müteaddi olmuş. (*Fe'tû bi-sûretin*); bir sûre ortaya koymak, getirmek demek. "Böyle bir sûreyi, haydi bakalım siz ortaya getirin!"

(*Min mislihî*) *Mislihî*'den, onun mislinden maksat Kur'an-ı Kerim. (*Fe'tû bi-sûretin min mislihî*) "Rasûlüme indirdiğim Kur'an ayetlerinin, sûrelerin, vahyin bir mislini siz de getirin bakalım!.."

Tabii o devirde, Arapların en büyük hüneri şiir... Altlarında çöl, üstlerindeki mavi gök kubbe... Bulutlar güneşin hararetinden dayanamıyor, ekseriyetle berrak bir hava... Arab'ın nesi gelişmiş?.. Fesâhati, belâgatı gelişmiş. Duygulanıyor; gökyüzüne bakıyor, yıldızlara bakıyor, çevresine bakıyor. Şair ruhlu bir

millet, şiire düşkün bir millet...

Şiirin güzellerini seçip, beğenip Kâbe'nin duvarlarına asarlarmış. Yedi tane meşhur kaside Kâbe'nin duvarına asılıymış İslâm gelmeden önce. Şiir onlar için, sanki bir basın yayın aracı gibi. Birisi bir şiirle maksadını anlatıyor; o duyuluyor, ezberleniyor, herkes onu tekrarlıyor.

Şairler adeta gazete, dergi, basın mensupları gibi, yazarlar gibi veya yayınevlerinin sahipleri gibi önemli kişiler; söyledikleri sözler her tarafa yayılıyor ve tesirleri çok yüksek... Başka bir şey okudukları, yazdıkları olmadığı için, hafızaları da kuvvetli... Bir duyduklarını, bir defada hatırlarında tutabiliyor adamlar. Birisi bir şey söyledi mi, kulaktan kulağa dedikodu gibi yayılıyor ve o konu artık herkesin bildiği bir konu oluyor. Dilden dile tarih boyunca unutulmuyor. İşte kitaplara giriyor, edebiyat kitaplarında böyle câhiliye devrinden kalma nice şiirler var. Çünkü ezberlenmiş, ezbere biliyorlar. O devrin insanı bunu ezberliyor, hatırında tutuyor.

"Kendiniz yapabilirseniz, kendiniz yapın bakalım böyle bir sûrenin benzerini, nazîrini!.. Nazîre yazın bakalım, bir benzerini getirin! Kendiniz yapamıyorsanız, (*ved'ù şühedâeküm min dûni'llâh*) Allah'tan gayrı şahitlerinizi de çağırın!"

Tabii, Allah her şeye şahit, her şeyi görüyor, müşahede ediyor. Her şeye bihakkın vâkıf, her şeyi biliyor. Latîf ü Habîr, Semî' ü Basîr, bi-külli şey'in alîm... Her şeyi bilen Rabbimiz. Tabii, Allah'tan gayrı ne kadar sahipleriniz varsa ey kâfirler, hepsini çağırın bakalım yardımınıza!.. Bir de tek başınıza yapamıyorsanız, komisyon kurun, meclis kurun! Topluca uğraşın, didinin bakalım, nazîre yapmaya çalışın!..

(*İn küntüm sàdikîn.*) "Eğer sadıklar iseniz, doğru sözlü kimseler iseniz, eğer dâvânızda samimi iseniz, iddianızda dürüst iseniz... Yâni, bunu bir dalavere, bir oyun, bir muhalefet olarak; Allah'ın varlığını birliğini bilip dururken, sırf menfaat kaygısıyla, veyahut dünya mevkii, makamı sebebiyle yapıyor değil de, samimi olarak bu hususta bir tereddüdünüz varsa..."

Çünkü, Arapların bir çokları kâfirliğinde samimi değildi. Peygamber Efendimiz'in devrinde, zamanında etrafında yaşayan

kimselerin çoğu inkârında ve küfründe ve şirkinde samimi değildi, içinden tereddüt ediyordu. Rasûlüllah Efendimiz'in dürüst bir insan olduğunu, sözlerinin de mâkul, akla mantığa uygun, gerçek olduğunu; aslında putlara hakîkaten tapılacak bir durum olmadığını, onların da bir işe yaramadığını biliyordu ama; işte bir düzeni devam ettirmek, eldeki düzeni, menfaat şebekesini dağıtmamak, faydaları kaçırmamak, menfaatleri elden kaçırmamak gibi sebeplerle, dünyevi sebeplerle, para, pul, mevkî, makam sebebiyle böyle inanmadılar. Adeta kâfirliklerinde bile samimi değiller, kâfirliklerinde bile münâfıklar yâni.

"Eğer samimi olarak tereddüdü olan varsa, haydi bakalım Kur'an-ı Kerim'in bir benzerini nazire olarak ortaya koysunlar!.."

Tabii burada ne var?.. Kur'an-ı Kerim'i dinliyorlar, kulaktan kulağa da yayılıyor. "Muhammed-i Mustafâ şöyle söylemiş." diye okuyorlar ve hak veriyorlar. "Ay ne kadar güzel!" diyorlar. Fesâhatine, belâgatına, edebiyatının güzelliğine, sözün sâfiliğine, temizliğine hayran kalıyorlar. Tabii, içlerinde bir meyil de meydana geliyor.

Meselâ, Velid ibn-i Mugîre diye Kureyş'in çok zenginlerinden, itibarlı kişilerinden biri var. Peygamber Efendimiz ona Kur'an-ı Kerim ayetlerini okumuş; çok beğenmiş, hayran kalmış, memnun kalmış. Fesâhatine, belâgatına, ibârenin güzelliğine hayran olmuş. Çünkü, kendisi edip bir kimse. Belâgat, edebiyât, fesâhat konusunda uzman bir kimse. Çok güzel...

Ama Ebû Cehil gelmiş:

"—Ne o?" demiş. "Ne oluyor? Senin ayağın mı kayıyor?.. Bak kavim senin için para topluyorlardı. Sen şimdi Muhammed'den daha çok para almak için mi, o tarafa meylediyorsun?" demiş.

Yâni tahrik ediyor. Peygamber Efendimiz'in tarafına meyletmemesi için kâfirlik yapıyor, yolunu kesiyor.

Demiş ki:

"—Ne münasebet... Muhammed'in vereceği para bahis konusu değil. Herkes bilir ki, ben Kureyş'in en zenginlerinden birisiyim."

"—O zaman şu Kur'an'ın aleyhinde bir şey söyle! Kavmin onu beğenmene razı olmaz. Aleyhinde bir şey söyle!.." demiş.

"—Ne söyleyeyim? Gayet güzel, gayet anlamlı, gayet mâkul, gayet akıcı, gayet tatlı, gayet edebî, gayet sevimli..."

"—Yok, sen söylemezsen kavim kızar. Hele bir düşün!.."

"—Dur düşüneyim!" demiş. Düşünmüş düşünmüş, düşünmüş... Ondan sonra demiş ki:

إِنْ هٰذَا إِلاَّ سِحْرٌ يُؤْثَرُ. إِنْ هٰذَا إِلاَّ قَوْلُ الْبَشَرِ (المدثر: ٢٤-٢٥)

(*İn hâzâ illâ sihrun yü'ser*) "Bu böyle bir sihir, sözde bir sihir var, büyü var, insanı etkiliyor. (*İn hâzâ illâ kavlü'l-beşer*) Bu beşer sözü.." (Müddessir, 74/24-25) demiş.

Orada işte ayağı kaymış. Yâni beğenmişken, hayran kalmışken, Ebû Cehil'in tahrikiyle, hakkı tam söyleyememiş. Onun isteğine uygun, "Sihirdir, büyüdür, beşer sözüdür." gibi bir yamuk cevap vererek, tabii mahvolmuş oluyor.

Şimdi, "Eğer doğru iseniz davanızda, haydi bakalım yapın böyle bir şey!" diye Allah-u Teàlâ Hazretleri bunları meydana çağırıyor. Bu meydana çağırmaya Arapça'da *tahaddî* derler. Noktasız *ha* ile, *haddâ-yetehaddâ-tahaddî;* bir kimseyi münazara için, münakaşa için, yarışma için ortaya çağırmak. "Çık bakalım meydana erkeksen! Haydi bakalım, yarışalım!" gibi bir mânâ taşıyor bu.

Aslında *hadâ* kökü, deveyi güzel nağmeli şarkılar söyleyerek sürmekten geliyor. Hoşlanırmış deve, anlarmış böyle sözlerden nağmelerden. Güzel bir nağme tutturdu mu, deve aşk ile, şevk ile, oynaya oynaya gidermiş yolculuğa, hoplaya zıplaya gidermiş. Deveyi öyle tatlı nağmelerle sürmek mânâsından geliyor. *Tahaddî*; "Haydi bakalım sürülün ortaya, çıkın meydana!" demek oluyor.

Cenâb-ı Hak öyle meydan okuyor: "Haydi bakalım bir mislini getirin!" Çünkü onların Kur'an-ı Kerim'in güzelliğini anladıklarını, kabul ettiklerini, içlerinden Kur'an'a hayran olduklarını; ama nefislerinden, menfaat duygularından iman etmediklerini bildiği için, Kur'an-ı Kerim'in güzelliğini itiraf etmelerini sağlayıcı bir şey. "Haydi bakalım yapabilirseniz yapın! İşte bak, o kadar ortada..." diye.

Şimdi burada (*abdinâ*)'dan maksat, Rabbü'l-àlemîn'in abd-i

hâsı, has kulu Muhammed-i Mustafâ, Peygamber Efendimiz. (*Şühedâeküm*)'den maksat; *şühedâ*, şahitler demek. "Şahitlerinizi çağırın!" deniliyor.

Yâni, bir insan bir iddiada bulununca şahit getirir. Bunlar da diyorlar ki:

"—Biz buna inanmıyoruz. Bu Allah kelâmı değil, vahiy değil!"

"—O zaman, haydi bakalım şahitlerinizi getirin!" buyruluyor.

Şahit kim? Yâni, bunu isbat edecek şahitler kim?.. Buradaki şahitler, (*şürekâiküm*) onların şerikleri mânâsına gelir. Yahut da (*a'vâniküm*); yâni yardımcılarınız; size bu küfürde, bu inatta, bu inkârda omuz verenler, destek verenler mânâsına gelir. "Onları da çağırın! Yâni çağırabildiğiniz, yardım alabileceğiniz ne kadar kimseler varsa, onları çağırın!" mânâsına gelir diyenler olmuş.

Bazı alimler de demişler ki, bundan maksat, "Sizin tapındığınız putlarınız var ya, o Kâbe'ye koyduğunuz, falanca yere koyduğunuz, falanca mevkide bulunan putlar var ya; Lât, Uzza, Menat... Bilmem 360 tane, çeşitli adları olan putlar. Haydi bakalım onları da çağırın! Yâni size yardım edebilecek olsa, etse etse sizin tapındığınız o varlıklar yardım etmez mi?.. Haydi bakalım onları da çağırın, tanrılarınızı, putlarınızı da çağırın!" mânâsına gelebilir demişler alimlerin bir kısmı.

Bazısı da demişler ki: "Arapların böyle edebiyatı çok kuvvetli olan, edebiyatta temâyüz etmiş, önder kimseler mânâsına gelir." demişler.

Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri onlara meydan okuyor. Meydan okumak ne demek?.. Okumak, eski Türkçe'de çağırmak demek. Bizim köyde bile hâlâ kullanılır. "Düğüne falancayı da okuduk." derler; yâni dâvet ettik demek. Yâni elde yazılı bir şey değil. "Haydi gidin, filanca filanca kimseleri de düğünümüze okuyun!" derler; davet edin mânâsına. Meydan okumak ne demek? "Meydana çık bakalım!" demek.

Cenâb-ı Hak onların bu inkârlarını isbat etmek için, "Haydi bakalım, mâdem beşer sözü diyorsunuz, siz de yapın bir mislini!.." diye onları ortaya çıkmaya davet ediyor.

b. Meydan Okuyan Diğer Ayetler

Bu tahaddî, yâni meydan okuma, “Meydana çıkın da görelim, yapabilecekseniz yapın da görelim!” ifadesi, başka sûrelerde çeşitli ayetlerde de var. Meselâ Kasas Sûresi’nde, *bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm:*

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدٰى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ (القصص:٤٩)

(*Kul fe’tü bi-kitâbin min indi’llâhi hüve ehdâ minhümâ ettebi’hu in küntüm sàdikîn.*) “De ki ey Rasûlüm: Eğer doğru yolu gösteren bu ikisinden [Kur’an-ı Kerim’den ve Tevrat’tan] bir başka kitap varsa, onu getirin, siz ortaya onu koyun da; haklıysanız, sàdıksanız, doğru sözlüyseniz, doğru özlüyseniz, ben ona tâbi olayım!” (Kasas, 28/49)

İsrâ Sûresi’nde, —Sübhàn Sûresi de deniliyor— *bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm:*

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلٰى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لاَ

يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا (الإسراء:٨٨)

(*Kul leini’ctemeati’l-insü ve’l-cinnü alâ en ye’tû bi-misli hâze’l-kur’âni lâ ye’tûne bi-mislihî ve lev kâne ba’duhüm li-ba’dın zahîrâ.*) “Eğer insanlar ve cinler Kur’an-ı Kerim’e bir nazîre, ona benzer bir başka karşı kitap, mukabil eş, benzer getirmeğe toplansalar, Kur’an-ı Kerim’e nazîre yazmaya, karşısına bir başka eser koymaya kalksalar; (*lâ ye’tûne bi-mislihî*) onun benzeri bir kitap, bir vahiy, bir ilâhî şey ortaya koyamazlar; (*ve lev kâne ba’duhüm li-ba’dın zahîrâ*) birbirlerine ne kadar destekçi olsalar da...” (İsrâ, 17/88)

Bu da, ne kadar uğraşsalar Kur’an-ı Kerim gibi bir şey getiremeyeceklerini gösteren ayetlerden birisi.

Hud Sûresi’nde, *bi’smi’llâhi’r-rahmâni’r-rahîm:*

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيهُ ، قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ

اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ (هود : ١٣)

(*Em yekùlûne'fterâhü kul fe'tû bi-aşri süverin mislihî müftereyâtin ved'ù meni'steta'tüm min dûni'llâhi in küntüm sàdıkîn.*) "'Onu kendisi uydurdu, kendisi ortaya attı da, Allah dedi diye Allah'a iftira ediyor.' diye, sana böyle yalan yanlış hükümler mi ileri sürüyorlar, seni müfterî yerine mi koyuyorlar ey Rasûlüm? Onlara de ki: 'Haydi bakalım, siz de bunun gibi, böyle iftira babından, Allah tarafından gelmediği halde insan tarafından uydurulmuş on tane sûre ortaya koyun! Allah hariç, Allah'tan gayrı gücü yeten kimseleri de çağırın; doğruysanız haydi bakalım ortaya koyun!'" (Hûd, 11/13) diye, yine böyle bir tahaddî, yâni yapamayacaklarını bildiren bir meydana çağırma, meydan okuma var.

Ve Sûre-i Yûnus'ta da, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ

يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لاَرَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (يونس:٣٧)

(*Ve mâ kâne hâze'l-kur'ânü en yüfterâ min dûni'llâhi ve lâkin tasdîka'llezî beyne yedeyhi ve tafsîle'l-kitâbi lâ raybe fîhi min rabbi'l-àlemîn.*) "Bu Kur'an-ı Kerim bir isnad edilme, uydurma; Allah'a ait değilken Allah'ınmış gibi, iftira olarak ortaya atılmış bir eser değildir. Daha önceki ilâhî kitapları tasdik edici ve Allah'ın ahkâmını açıklayıcı, içinde hiç şek, şüphe, tereddüt olmayan, Allah tarafından geldiği kesin olan kitaptır Kur'an-ı Kerim." (Yunus, 10/37)

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيهُ ، قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ

اللَّهِ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ (يونس:٣٨)

(*Em yekùlüne'fterâhü kul fe'tû bi-sûretin mislihî ved'ù meni'steta'tüm min dûni'llâhi in küntüm sàdıkîn.*) [Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz, Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini çağırın da, hep beraber onun benzeri bir sûre meydana getirin!] (Yunus, 10/38) diye muhtelif ayetlerde bu zikredilmiş. Böylece meydan okuma, tahaddî var.

c. Kur'an-ı Kerim'e Emsâl Getirme Teşebbüsleri

Bu meydan okumanın sonucu tabii ne oldu? Peygamber Efendimiz'in zamanında ne bir edip, şair bir zât; ne Peygamber Efendimiz'den sonra bu zamana kadar, bir takım insanlar çıkıp da Kur'an'ın mislini getiremediler.

Gerçi buna teşebbüs eden, yâni bu meydan okumaya karşı, bir şeyler ortaya koymak isteyen yalancılar çıktı. Meselâ, Müseylemetü'l-Kezzâb çıktı ama, söylediği sözlerin Kur'an-ı Kerim'le hiç mukayese edilecek bir tarafı da yok. Kendisinin de akıbeti helâk oldu.

"—Söylediklerim nasıl?" diye sorduğu zaman, yanındaki insanlardan bile:

"—Biliyoruz ki sen yalancısın, ben senin yalancı olduğunu biliyorum. Ne bekliyorsun benden, tasdik mi bekliyorsun?" diye cevaplar aldı.

Daha sonraki devirlerde de, en son yakın zamanlarda da bir takım bâtıl fırkalar, ya da Avrupalıların İslâm Alemini parçalamak için fitne ve fesat çıkartmak için kurdurdukları gizli teşkilatlar, bu gibi şeylere teşebbüs etmeye, ortaya böyle bir şeyler koymaya çalışmışlar ama, hepsinin sonu hüsran, hepsinin sonu akàmet, hepsinin sonu mağlubiyet... Hiç birisi Kur'an-ı Kerim'in emsâlini ortaya koymaya güç yetiremedi.

Şimdi burada iki şey var: Bir: Kur'an-ı Kerim'in o kadar incelikleri var ki, o kadar irtibatları var ki, herkes sezdiği kadarıyla onları alıyor, anlatıyor, yazıyor kitaplara... O sezgileri okuyanlar da, "Allah Allah, vay be, neler varmış meğerse!.." diye hayran kalıyorlar.

Tabii, böyle hangi yönden baksan, bu kadar insicamlı, bu kadar tutarlı 600 küsür sayfa, 6200 küsür ayet-i kerime... Hiç ihtilaf, tenakuz yanlışlık yok... İlim ilerledikçe, asrında anlaşılmamış olan ayetlerin haklılığı, güzelliği gittikçe daha iyi anlaşılıyor. Yâni, asır ilerledikçe, insanın bilgisi genişledikçe, bilimsel araştırmalar yükseldikçe, derinleştikçe, Kur'an-ı Kerim'i tasdik artıyor, Kur'an-ı Kerim'in büyüklüğü daha iyi anlaşılıyor.

Ne böyle esrarengiz, asrının, devrinin çok üstünde, ebediyete kadarki hakikatleri ifade eden bir kitap ortaya koyabildiler; ne de derme çatma çalışmalarla, abuk sabuk bir şey ortaya koyabildiler. Halbuki Araplar, söz hünerlerini çok iyi bilen bir kavim idi. İşte bu bakımdan, bu da bir mucizedir. Kur'an-ı Kerim mucizesi. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Peygamber SAS'e verdiği, ümmetlerin en fesâhatlisi, belâgatlısı, edibi olan bir milletin içinde, fesâhatin şâhikası, belâgatın zirvesi, edebiyatın en yüksek nümûnesi ve gerçeklerin en büyük mecmuası, toplu olduğu bir mübarek kitaptır Kur'an-ı Kerim...

Bunların böyle bir şeyi yapmasına, farz edelim ki imkân bile olsa, Cenâb-ı Hak imkân vermedi. Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ. لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ. ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (الحاقة:٤٤-٤٦)

(*Ve lev tekavvele aleynâ ba'da'l-ekàvîl. Leehaznâ minhü bi'l-yemîn. Sümme lekata'nâ minhü'l-vetîn*) "Eğer bir kişi Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne, Allah'ın sözü olmadığı halde, Allah'ın sözü diye iftira ederek bazı sözler söyleseydi; eğer Muhammed-i Mustafâ sizin öyle iddia ettiğiniz gibi, kendi başına ortaya çıkıp da, Allah'a iftira ederek böyle şeyler ortaya koymuş olsaydı, biz onun şah damarını kopartırdık; yâni helâk ederdik, mahvederdik." (Hakka, 69/44-46) diye ayet-i kerimelerde de bildiriliyor.

Yâni, Cenâb-ı Mevlâ müsaade etmez, kahreder, başına yıldırım yağdırır. Devrimizde de, daha eski devirlerde de görüyoruz. Kim böyle bir şenî, fecî, edepsizce, çirkin şeye teşebbüs ederse, Allah

onu fenâ bir şekilde mahvediyor, kahrediyor, ibret-i alem eyliyor. Tâ Müseylemetü'l-Kezzâb'dan başlamış, son zamanlara kadar kim Kur'an'la uğraşmış, Kur'an'la harb etmeye kalkmışsa, Allah onu işini en sonunda mahv u perişan ediyor.

d. Kur'an-ı Kerim'in Özelliği

Kur'an-ı Kerim öyle bir tesirli söz ki, insaflı bir kimse onu okuduğu zaman yumuşuyor ve dinini değiştiriyor, İslâm'a geliyor. Pek çok kimse var; benim tanıdığım, merhabalaştığım, hatta belki bizim tasavvuf yolumuza rağbet edip, derviş kardeşlerimizin arasına giren nice Avrupalı var. Müslüman olanlara soruyorum karşılaştıkça, neden müslüman olduğunu; Kur'an-ı Kerim'i okuyup müslüman olduğunu söylüyor.

Kur'an-ı Kerim, iyi niyetle kendisine sarılan insanı sarıyor ve hidayete erdiriyor. Ama kötü niyetliyse, art niyetliyse, maksadı kötüyse; Allah-u Teàlâ Hazretleri hidayet nimetini ona vermiyor. Çünkü hidayet en büyük nimet... Çünkü hidayet cennete götürüyor. Cennete gitmesini istemediği için, "Senin edepsizliğinin cezası olarak, sana hidayeti vermiyorum!" diyor. O zaman Kur'an-ı Kerim'den bir şey anlamıyor. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine eğilemiyor, okuduğu zaman sıkılıyor, derinliğini kavrayamıyor. Tabii, o Allah'ın bir cezası olmuş oluyor.

Tabii, Arapların edebiyâtı veya başka milletlerin edebiyatları var. Ama öz edebiyat aradığımız zaman, meselâ Alman alimlerinden bir tanesi demiş ki:

"—Yedi iklim, dört bucakta aradığım şiiri Yunus Emre'de buldum."

Yunus Emre'de bulur, çünkü Yunus Emre mutasavvıf... Çünkü, Yunus Emre müslüman... Çünkü, Yunus Emre Kur'an'ı bilen, Kur'an'a uyan bir kimse... Çünkü Yunus Emre, o basit ilâhi cümleleri içinde, sade Türkçe ile Kur'an'ı anlatan, hadisi anlatan bir kimse... Onları okuduğumuz zaman, kaynağı nedir diye düşününce; ha bak, filanca ayetin mânâsını söylemiş, filanca hadis-i şerifin mânâsını söylemiş diyoruz. Yâni yedi iklim, dört bucakta aradığı şiiri Yunus'un şiirinde bulmuşsa, Yunus'un kaynağı da Kur'an-ı Kerim. Asıl şiiriyet, asıl edebiyat Kur'an-ı

Kerim'de...

Başka edebiyatlar nedir?.. Başka edebiyat, işte Arapların bir sözünü ele alalım:

الشعر إنَّ أعذبه أ كذبه.

(*Eş-şi'ru inne a'zebehû ekzebühû*) demiş Araplar. Yâni, "Şiirin en tatlısı, yalanı en çok olanıdır, en palavra olandır, en mübalağalı olandır." demişler.

Hakîkaten sayfalarca süren, uzun bir kaside alıyorsunuz; "Aferin, kafiyeleri nasıl denk getirmiş, vezni nasıl tutturmuş..." bilmem ne filân. Neden bahsediyor?.. Kadınlarla macerasından bahsediyor. Veya atını, devesini methediyor, veya şarabın rengini, güzelliğini methediyor... Ne işe yarar bunlar?.. Veyahut bir şahsı, lâyık olmayan, ciğeri beş para etmeyen bir şahsı göklere çıkartıyor, para alacağım bilmem ne diye. Buna benzer şeyler... Veyahut yaptığı işleri böbürlene böbürlene, gerçek dışı anlatıyor filan.

Arıyorsun, koca şiirde bazen bir beyit hoşuna gidiyor, işte *beytü'l-kasîd* deniliyor buna; kasidenin en güzel taç beyti vs. O beğeniliyor, gerisi palavra...

Onun için, Kur'an-ı Kerim'de böyle şairler hakkında:

وَالشُّعَرَاءُ يَتبِعُهُمْ الْغَاوُونَ. أَلَمْ تَرَى أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ.

وَ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لاَ يَفْعَلُونَ (الشعراء:٢٢٤-٢٢٦)

(*Ve'ş-şuarâü yettebiuhümü'l-gàvûn. Elem terâ ennehüm fî külli vâdin yehîmûn. Ve ennehüm yekùlûne mâ lâ yef'alûn.*) [Şairlere gelince, onlara da sapıklar uyarlar.] "Onların yapmadıkları şeyleri söylediklerini; her saçma sapan konuda, vâdide atıp tuttuklarını görmedin mi?" (Şuarâ, 26/224-226) buyuruluyor. İman edenler müstesnâ tabii.

Ama Kur'an-ı Kerim öyle değil. Kur'an-ı Kerim bir kere eski ümmetlerin ihtilâfa düştükleri konuları açıklıyor. Meselâ Benî

İsrâil, bazı dînî konularda tereddüde düşmüş, aralarında fırkalar meydana gelmiş, fikir ihtilafları çıkmış; o öyle demiş, bu böyle demiş. Kur'an-ı Kerim aralarında hüküm veriyor, haklıyı gösteriyor, yâni ihtilaflı konuları çözümlüyor.

إِنَّ هٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

(النمل:٧٦)

(*İnne hâze'l-kur'âne yekussu alâ benî isrâîle eksere'llezî hüm fîhi muhtelifûn*) [Doğrusu bu Kur'an, İsrâiloğulları'na, hakkında ihtilâf edegeldikleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktadır.] (Neml, 27/76)

Eski ümmetlerin bilmediği hususları bize bildiriyor. Hiç kimsenin bilemeyeceği mâziye ait şeyleri, Kur'an-ı Kerim'den öğreniyoruz. Başka hangi kitap var?.. Yâni, eskiden bilmediğin zamana ait söylediğin şeylerin ne değeri olacak? Ama Kur'an-ı Kerim kâinatın yaratılışından, peygamberlerden, peygamberlerin arasındaki ihtilaflardan, konuşmalardan hep söylüyor ve gerçekleri bildiriyor ve öğreniyoruz. Tarih de, arkeolojik kazılar da, sonradan onun öyle olduğunu ortaya çıkartıyor. Eskinin haberi var.

Sonra istikbale ait haber var. İstikbalde şu olacak, bu olacak diye Kur'an-ı Kerim'in bildirdiği birçok hadise olmuş, görmüşüz, *âmennâ ve saddaknâ*... Daha büyük ilerideki istikbalde de, ahirette de neler olacağını da bildiriyor. Cennet ve cehennemde insanın nasıl hallere düşeceklerini bildiriyor. O da istikbâle ait. Haydi bir insan çıksın da ahireti bilmeyen, Mi'rac'a çıkmayan, Cebrâil AS'ın rehber olup da göstermediği o mânevî alemlerin esrarından söz söylesin... Kur'an-ı Kerim bunları söylüyor.

Sonra, bir hüküm vermişse, en güzel hükmü veriyor. İyi şeyleri emrediyor, kötü şeyleri men ediyor.

Peygamber SAS Efendimiz hakkında:

يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ

(*Ye'müruhüm bi'l-ma'rûf*) "Onlara ma'rufu emreder, (*ve yenhâhüm ani'l-münker*) onları münkerden nehyeder." buyruluyor. Ne demek ma'ruf, münker?.. *Ma'ruf*; aklın ve şeriatin beğendiği, hoş gördüğü bütün işler. *Münker* de; aklın ve şeriatin hoş görmediği ters, acaib, kötü işler. Din, İslâm, Kur'an; Peygamber Efendimiz de onun vazifelisi olarak iyi şeyleri akla ve mantığa, dine ve imana, gerçeklere uygun şeyleri emrediyor, kötü şeyleri men ediyor.

(*Ve yuhillu lehümü't-tayyibât*) "Onlara güzel şeyleri helâl kılıyor" ki, eski ümmetlerin bir kısmı kendilerine helâl olan şeyleri, kendi kendiliklerinden, ukalalıklarından, gayretkeşliklerinden haram kılmışlardı. "Hayır, bu haram değildir!" diyor, o yasağı kaldırıyor. Tatlı olan, güzel olan şeyleri helâl ediyor. (*Ve yuharrimu aleyhimü'l-habâis*) "Ve kötü şeyleri de insanlara yasaklıyor." (A'raf, 7/157)

İçki kötüdür. İçki aklı alıyor, mideyi deliyor, ciğeri siroz ediyor, insanı çökertiyor, aklı baştan gidertiyor... Ailede kavga çıkartıyor, arkadaşı arkadaşa bıçaklattırıyor, insanı hapse götürüyor, mezara götürüyor. Elbette fenâ... İyi ki Kur'an-ı Kerim iyi şeyi emretmiş, kötü şeyi yasaklamış. Hepsi, her hükmü gayet güzel!..

e. Allah Nurunu Söndürtmeyecek

Binâen aleyh, yâni insanoğullarından bir ukalâ çıkıp da, "Ben de bir şey yazacağım!" dese, desin ama... Bir kaç kelime yan yana getirebilir. İnsanlar günlük konuşmalarında binlerce böyle kelime tertibi yapıyorlar, cümle kuruyorlar. Yapabilir ama, doğruluğu, söylenen sözün gerçekliği, gerçeklere uygunluğu, hakîmâne oluşu, bilimsel oluşu, insanlara faydalı oluşu noktasından incelendiği zaman, kesinlikle Kur'an-ı Kerim'in mislini, benzerini kimse ortaya koyamamış tarih boyunca ve koyamayacak. Çünkü ayet-i kerimenin devamında, buyuruyor ki Rabbimiz:

(*Ve len tef'alû*) *Len,* istikbâle ait bir şeyin olmayacağını bildiren bir olumsuzluk takısı. (*Len tef'alû*) "Yapamayacaklar!"

(*Fein lem tef'alû*) "Şimdiye kadar, yapamadılar." demek. *Lem*

mâziyi gösteriyor. İleride vakit versek, fırsat bulsalar yapabilirler mi?.. Hayır! İstikbâlde, tâ müddetin sonuna kadar, dünya hayatının sonuna kadar çalışsalar, çırpınsalar yine de yapamayacaklar diyor.

Buradaki şu kat'iyyete bakın! Ne kadar kesin... Yâni, bu kelâmın Cenâb-ı Rabbü'l-àlemîn'in, her şeyi bilen, her şeye kàdir olan Mevlâ'nın kelâmı olduğu şu cümleden nasıl seziliyor, nasıl buram buram belli oluyor ilâhî bir kelâm olduğu:

(*Ve len tef'alû*) "Yapamayacaksınız ey kâfirler! Kıyamete kadar da, ölünceye kadar da, dünya durdukça uğraşsanız da, yapamayacaksınız!" Çünkü yaptırmayacağını bildiriyor.

Cenâb-ı Hak, bazı şeyleri yaptırmayacağını bildirmiş. Kur'an-ı Kerim'i Allah'ın nuru olarak tanımlıyor; nur, ateş, ışık... Bu ışığı söndürmek isteyenler çıkacak. Hani nasıl üflerler kandile, kandil söner.

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

(الصف:٨)

(*Yüridûne li-yutfiû nura'llàhi bi-efvâhihim*) "Allah'ın nurunu ağızlarıyla püfleyip, üfleyip söndürmek istiyorlar ama, (*va'llàhu mütimmü nûrihî ve lev kerihe'l-kâfirûn.*) kâfirler bu dini sevmeseler de, bu Kur'an'dan hoşlanmasalar da; Peygamber Efendimiz'in getirdiği gerçekler, onların menfaatlerini zedelediği için düşman olsalar da, Allah nurunu söndürtmeyecek!" (Saf, 61/8)

İşte bu bir emir… Sönmüş mü?.. Sönmemiş. Nice devirler geçti, nice zalimler yaşadı, öldü, toprak oldu, kemikleri bile dağıldı, kimileri müzelerde firavunlar. Kimilerinin mezarları dümdüz oldu. Nice rejimler geçti; komünist rejimi, istibdat rejimi... vs. Nerede söndürdüler, nerede Kur'an-ı Kerim'i yok ettiler?..

Avrupalılar, meclislerinde ellerine almışlar Allah'ın Kur'an-ı Kerim'ini:

"—Müslümanların bu kelâmdan, bu kitaptan ayırmadıkça onları yenemezsiniz. Önce bu kitaptan onları ayıracaksınız!" demişler.

Ayırabildiler mi?.. Ayıramadılar.
Ayırabilecekler mi?.. Ayıramayacaklar:[101]

لاَ تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ ، حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةِ

(ك. عن عمر ؛ ط. عن مغيرة)

(*Lâ tezâlü tàifetün min ümmetî zàhirîne ale'l-hakkı hattâ tekùme's-sâah.*) "Kıyamet kopuncaya kadar Kur'an'a hizmet eden, İslâm'a hizmet eden, İslâm'ı söyleyen, İslâm'ı anlatan, İslâm'ı savunan, müslümanlara faydalı olan, bir Allah'ın sevdiği zümre mevcut olacak." Allah bizi onlardan eylesin...

Ama, İslâm bazı ülkelerde geriler, bazı ülkelerde de ilerler. Bakarsınız bir zamanlar İslâm ülkesi olan yere bir kötü, kâfir, kızıl rejim çökmüş, orada şimdi İslâm'ı yaptırtmıyor. Ama öbür tarafta, yeni bir filiz filizlenir, orada gelişir.

Allah-u Teàlâ Hazretleri onun için, hicreti emretmiş. Peygamber Efendimiz de, Mekke'de İslâm'ı yaşamak mümkün olmayınca, Medine-i Münevvere'ye gitti. Yâni, İslâm'ın yaşanmadığı yerden, İslâm'ın rahat yaşanacağı yere hicret etmek müslümanın görevi. Mühim olan İslâm'ı yaşamak, müslümanca yaşamak, Kur'an'a uymak...

Dünyanın bazı yerlerinde böyle olur, neden olur? Tabii Cenâb-ı Hakk'ın bir beldede İslâm'ı hâkim kılması neden?.. Bir beldenin İslâm'dan ayrılması neden?.. Bir beldeden İslâm'ın ayrılması, orada müslümanların yok olması veya ezilmesi, müslümanların kusurundandır.

---

[101] Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.496, no:8389; Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.76, no:913; Taberî, *Tehzîbü'l-Âsâr*, c.III, s.165, no:921; Hz. Ömer RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.403, no:961; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.373; Mugîre ibn-i Şu'be RA'dan.

Kudàî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.76, no:914; Sevban RA'dan.

Ebû Avâne, *Müsned*, c.IV, s.509, no: 7513, Umran ibn-i Husayn RA'dan.

Mecmau'z-Zevâid, c.VII, s.564, no:12249; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.247, no:1267; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVI, s.119, no:16373.

Alalım Endülüs'ü... Endülüs yedi asır müslüman olarak yaşadı, yedi asır... Ondan sonra *tavâif-ü mülûk,* yâni küçük küçük derebeyler ve onların etrafındaki insanlar birbirleriyle çekiştiler. Hatta, birbirlerini yenmek için düşmandan yardım istediler. Düşman da onları birbirlerine temizletti, temizletti, ondan sonra da bütün İspanya'ya hakim oldu. Neden? Müslümanların kusurundan...

Allah müslümanlara, "Müslümanlar birlik beraberlik içinde olsun!" diye emrediyor; dinlenmiyor... Allah-u Teàlâ Hazretleri, "Kâfirlere karşı gücünüz yettiğince silah hazırlayın!" diye emrediyor; hiç çalışma yapılmıyor... Tabii, Allah'ın emirleri ihmal edildiği zaman, Allah ceza olarak İslâm'ı oradan çekiyor, oradaki kusurlu müslümanlara da cezâ veriyor. Avrupa'da da öyle, Balkanlar'da da öyle, Kafkasya'da da öyle, Orta Asya'da da öyle...

Osmanlılar Avrupalılarla cihad ederken, hangi İslâm ülkeleri bizlere yardımcı oldu?.. Hatta bazısı arkadan vurdular. Mısır bizimle savaşa geçti 19. Yüzyıl'da, Kütahya'ya kadar ordu yürüttü. Müteaddit savaşlarda Osmanlı ordusunu yendi; Avrupalılardan destek aldığı için, kuvvetli bir ordu kurduğu için...

O kuvvetli desteğiyle Osmanlı'yla çarpışacak yerde, Avrupa'ya karşı Osmanlı'yla ittifak etseydi, ne kadar güzel olurdu. Her şey böyle... Padişahlar zamanında kalkınma hamleleri yapıldı, üniversiteler kuruldu (*dâru'l-fünûn*), büyük müesseseler kuruldu. O zaman müslümanlar ihtilafa düşmeselerdi, fırkalara ayrılmasalardı... Yok İttihat ve Terakki'ymiş, yok bilmem neymiş.

Balkan Harbi'ni niçin kaybetmişiz, tarih kitapları yazıyor: Bu fırkaların birbirleriyle çekişmesinden...

Yâni, çekişme olduğu zaman, tefrika olduğu zaman, Allah ceza veriyor. İslâm'dan uzaklaştığı zaman, cezâ veriyor. İslâm'a bağlılık olduğu zaman, ihlâs olduğu zaman da mükâfat veriyor, fütûhat veriyor, füyûzat veriyor. O zaman İslâm oralarda ilerliyor. Bakarsın samîmî insanların diyarında ilerler, orası İslâm diyarı değilken İslâm diyarı olur, müslüman olur. Nitekim Orta Asya'da, Gazneliler zamanında, Türklerden iki yüz bin kişi çadırlar halinde, böyle grup grup müslüman olu oluvermiş. İslâm birden kuvvetlenmiş.

İslâm'ın gevşediği yerlerde de cezâ gelir, belâ gelir, musibet gelir. Allah etmesin... İslâm'a karşı kusurlu davranan, Allah'ın emirlerinde tembellenen, cezâyı hak eden kullardan bizi eylemesin... Öyle kusurlarımız varsa bizleri affetsin... Birlik ve beraberliği nasib etsin...

(*Ve len tef'alû*) "Yapamayacaksınız! Yâni, Kur'an'ın karşısına bir mukabil, nazîre, başka bir kitap, kendisine uyulan bir başka şey ortaya koyamayacaksınız." diye bildiriyor Allah-u Teâlâ Hazretleri.

Eğer bunun yapılamayacağını biliyorsanız, anlamışsanız; anlayacaksınız zâten. Zaten de biliyorsunuz Kur'an'ın hak kelâmı olduğunu... Peygamber'in hak peygamber olduğunu da biliyorsunuz. Madem öyle, o zaman, (*Fe'tteku'n-nâr*) "O ateşten sakının!"

En-nâr, eliflâm'lı gelince o ateş, yâni mâlûm ateş, yâni cehennem demek. Cehennemin azabının büyük kısmı ateşle olduğundan; çeşitli azaplar var, türlü türlü kahır ve azap çeşitleri var ama, en büyük azap orada ateşle olduğundan, *en-nâr* cehennemin isimlerinden birisi.

(*Fe'tteku'n-nâr*) "O cehennemden sakının!" Çünkü, böyle kâfirliğe devam ederseniz, Kur'an'ın hak kelâmı olduğunu anladığınız halde küfürde devam ederseniz, veya İslâm'a girmezseniz, veya Allah'ın emirlerini tutmazsanız; o zaman başınıza belâ gelir, cezâ gelir, cehenneme atılırsınız.

f. Cehennem Kâfirler İçin Hazırlanmıştır

(*En-nâre'lletî*) "O ateş ki, (*vekùduhe'n-nâsü ve'l-hicâreh*) o ateşin içinde yanan varlıklar, yanıcı şeyler insanlardır. İnsanlar yanacak o cehennemde... (*Ve'l-hicâreh*) Ve taş yanacak."

Şimdi insanlar, insan cinsi ve taşlar. Taş cinsi kasdedilmiş olduğu için, elif-lâmlı gelmiş olabilir. Bu *el-hicâreh*, Arapça'da taş demek. *El-Hacerü'l-Esved*; siyah taş, yâni o Kâbe'nin köşesindeki mukaddes taş demek. *El-hicâreh*; taş ama belirli taş, mâlûm bir taş. "Bu nedir?" diye bunun mânâsını açıklarken, demişler ki:

هي حجارةٌ من كبريتٍ ، خلقها الله يوم خلق السماوات والأرض
في السماء الدنيا ، يعدُّها للكافرين.

(*Hiye hicâretün min kibrîtin, halekahu'llàhu yevme haleka's-semâvâti ve'l-arda fi's-semâi'd-dünyâ*) demişler. Ne demek? Yâni, bu öyle bir taş ki, cehennemde yanacak olan bu taş...

Kibrit diyor. *Kibrit*, Arapça'da kükürde isim olarak halen kullanılıyor, kükürde kibrit deniliyor. Tabii kükürt bir madde, işte barutun ve sâirenin yapılmasında da kullanılıyor. Yâni, yandığı zaman bir takım bileşiklerle, büyük hararet oluyor, patlama oluyor, sıcaklık oluyor filan. İşte tabiatta bulunan şekline de kibrit diyorlarmış Araplar.

Bizim şu anda kutunun ucunda, küçük bir sopacığın ucunda kırmızı birazcık bir şey var. Onu sürttüğümüz zaman ateş çıkıyor, ocağı yakıyoruz. Ona da kibrit deniliyor ama, kibrit aslında Arapça'da bir takım madde. Daha ziyade kükürde diyorlar. Kükürt yanıcı özellikleri olan bir madde.

Şimdi böyle bir şeyi Allah yaratmış. (*Halekahu'llàhu yevme haleka's-semâvâti ve'l-ard*) "Yeri göğü yarattığı zaman Cenâb-ı Hak böyle bir maddeyi, kibriti yaratmış ki, (*fi's-semâi'd-dünyâ*) en yakın semâda, (*yüiddühâ li'l-kâfirîn*) kâfirler için hazırlanmış."

Şimdi cehennemin içinde bu ateş taşları, yanıcı taşlar var. Ayrıca yandığı zaman daha büyük patlamalar, daha şiddetli alevlenmeler oluyor. Cehennemin azabı şiddetleniyor mânâsına diye böyle tefsir edilmiş.

Vekùd yanıcı şey demek, yâni ateşe konulduğu zaman yakılan şey. *Evkade-yùkıdu-îkàden*; ateş yakmak demek. *Vekùd* da, ateş yakmaya yarayan maddeler; odun, çıra, kağıt, yâni yanabilen şey.

Şimdi bu cehennem ateşi öyle bir ateş ki, onun yakıtı, yanıcı maddeleri, yâni eşyası insanlar. Yâni, kâfir insanlar ve taş.

Tabii, insanların cehennemde böyle odun gibi yanacağına dair başka ayet-i kerimeler var. Meselâ, buyuruyor ki Cenâb-ı Mevlâ:

وَ أَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًا (الجن:١٥)

(*Ve emme'l-kàsitùne fekânû li-cehenneme hatabâ.*) [Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır.] (Cin, 72/15) İşte o kâfirler cehenneme *hatab* olacaklar. *Hatab* da odun demek. Cehennem odunu olacaklar, yanacaklar yâni.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ (الأنبياء:٩٨)

(*İnneküm ve mâ ta'budûne min dûni'llâhi hasabu cehennem, entüm lehâ vâridûn*) "Ey kâfirler! Hem siz, hem de sizin taptığınız o putlar, hepsi cehennemin odunlarıdır, ateşleridir. Siz de o cehenneme girip, tıkılacaksınız." (Enbiyâ, 21/98)

لَوْ كَانَ هٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ (الانبياء:٩٩)

(*Lev kâne hâülâi âliheten mâ veredûhâ*) "Taptığınız o putlar tanrı olsaydı, o cehenneme girmezlerdi. (*Ve küllün fîhâ hàlidûn*) Halbuki hepsi girecekler, Allah o putları da yakacak ve ebediyyen yanacaklar." (Enbiyâ, 21/99)

Şimdi bu gibi ayetlerden, bazıları da demişler ki:

"Bu *el-hicâre*'den, o belirli taştan maksat: İnsanlar yanacak cehennemde, bir de;

الأصنام والأنداد ، التى كانت تعبد من دون الله

(*El-asnâmü ve'l-endâd, elletî kânet tu'bedü min dûni'llâh*) bu insanların Allah'tan gayrı taptıkları putlar yanacak cehennemde, o kasdedilmiştir."

Allah insanları atacak o cehenneme; bir de taşlar, yâni o taştan yapılmış putlar, heykeller de girecek, cayır cayır, çatır çatır cehennemde hepsi yanacak. O cehennemi düşünün, ondan

kendinizi koruyun Bak àkıbet, kâfir olursanız, iman etmezseniz, Kur'an'a uymazsanız, siz de yanarsınız!

Kur'an nedir?.. Allah'ın buyrukları. Ne ihtivâ ediyor? İnsanın saadetinin kurallarını ihtiva ediyor. Nerenin saadetini ihtiva ediyor, nerenin mutluluğunu sağlayacak?.. Hem dünya saadeti, hem aile saadeti, hem toplum saadeti, hem ahiret saadeti... Hem bedenin sıhhati, hem ruhun huzuru... Her şeyi sağlıyor. Yâni güzel şeyler.

İşte müslümanız, okuyoruz Kur'an-ı Kerim'i... İşte başkaları Kur'an-ı Kerim'i okuyorlar, müslüman oluyorlar. Filozoflardan, hakimlerden, doktorlardan, alimlerden, büyük meşhurlardan, gazetecilerden, münevverlerden, diplomatlardan nice insanlar müslüman oluyor.

Amerikalı senatörlerden birisinin müslüman olduğunu söylediler, ne kadar güzel... Burada bir Çinli, bir valinin oğluymuş müslüman olmuş. Bir arkadaşı alıp Çin'e götürecek, gezdirecek.

"—Aman git de, oraların resimlerini filan çek! Bizim dergilere, bizim radyoya ve televizyona malzeme olur." dedim.

Boyna müslüman oluyorlar el-hamdü lillâh. Bu güzel şeyleri bırakıp da insan, eliyle yaptığı, konuşmaz, fayda vermez, zarar vermez, insana hiç bir faydası dokunmayan şeye nasıl tapar?.. İşte onlar da cehenneme atılacaklar.

(*Uiddet li'l-kâfirîn*) 24. ayetin son cümleciği bu. "O ateşten sakının ki, o ateşin yakıtları, yanıcı maddeleri insanlardır ve taştır." Taşlar demiyor, taş diyor. Taş cinsi mânâsına olabilir. Bir de, "O taştan yapılmış putlar var ya, işte onlar atılacak!" mânâsına...

(*Uiddet li'l-kâfirîn*), *Eadde-yuiddu-i'dâd;* hazırlamak demek. Eskiden *i'dadî* derlerdi liseye; yâni yüksek tahsile hazırlayıcı güzel bilgileri veren mektep demek oluyordu.

(*Uiddet li'l-kâfirîn*) "Kâfirler için hazırlanmış." Ne bu hazırlanan?.. (*Nâr, elletî uiddet li'l-kâfirîn*) "O cehennem ki, kâfirler için hazırlanmıştır." mânâsına.

Cehennem kâfirlere cezâ olarak hazırlanmıştır. Hem de burada *uiddet*, mâzi sîgasıyla, hazırlanmıştır demek.

“Hazırlanacaktır, hazırlanıyor, ileride hazırlanacak...” diye söylenmiyor, “Hazırlanmıştır.” diyor.

Bu neyi gösteriyor?.. Cennetin ve cehennemin şu anda mahlûk ve hazır ve mevcut olduğunu gösteriyor. Hazırlanmış, hazır bekliyor. Yâni, kâfir vefat ettiği zaman, cezasını hemen görecek. Mü’min nimete hemen erecek, hazır. Ehl-i sünnetin itikadına göre, cennet ve cehennem şimdiden hazır. Bu onu gösteriyor. Kâfirler için hazırlanmıştır.

Kâfir, imansızlığının cezası, gerçeği itiraf etmemesinin cezası, gerçeğe tâbi olmadığının, yamuk yaşamasının cezası olarak cehennemde yanacak.

“—Hocam, kâfirlerden acaba iyi yaşayanlar...”

Bir insan hangi toplumun kalabalığını arttırıyorsa, onunla muameleye tâbi olur. İyi insansa, iyilerin safına geçecek. İyilerin safına geçmiyor da, kötülerin arasına geçiyor. Öyle şey yok...

مَنْ كَثَّرَ سَوَادَ قَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ (ع. الديلمي عن ابن مسعود)

RE. 441/4 (*Men kessera sevâde kavmin fehüve minhüm*)[102] “Kim bir kavmin sayısını, miktarını kendisi de katılmak suretiyle bir adet arttırıyorsa, çoğaltıyorsa; o onlardandır.” Ama o, onların amelini işlemese bile, onlardandır. Onların arasından ayrılacak, iyilerin arasına gelecek, iyileri destekleyecek.

İyilerin arasına gelenlerden ne kadar fayda görüyoruz... Bir filozof çıkıyor Fransa’da diyor ki:

“—Ben müslüman oldum!”

Bütün İslâm Alemi seviniyor. İslâm için destek oluyor, biz de misal gösteriyoruz. Bir profesör çıkıyor, müslüman oluyor; “Bak işte sizin beğendiğiniz âlim, fâzıl, şarkı garbı bilen, sosyalizmi, komünizmi, kapitalizmi çok iyi bilen, su gibi bilen, kitaplar yazmış

---

[102] Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.III, s.519, no:5621, Abdullah ibn-i Mes’ud RA’dan.

İbn-i Ebî Âsım, *es-Sünneh,* c.II, s.627, no:1464, Enes RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.IX,, s.22, no:24735; *Keşfü’l-Hafâ*, c.II, s. 1585, no:2588; Suyûtî, *Câmiu’l-Ehàdîs*, c.XXI, s.345, no:23699.

olan adam müslüman olmuş!" diyoruz, göğsümüz kabarıyor.

Öbürü de susuyor, sesini çıkartmıyor, onların arasında duruyor. Öyle yağma yok... Tabii, imanını gizliyor da susuyorsa, imanından dolayı kurtulacak ama; bir de iyi insanların tarafına geçmeli ve imanını orada göstermeli!.. Yoksa Peygamber Efendimiz'in zamanında da, Peygamber Efendimiz'in hak peygamber olduğunu bildiği halde; evlâtlarının kendi evlâdı olduğunu bildiği kadar kesin bildiği halde, ses çıkartmayan insanlar vardı. Onlar mü'min sayılmadı. Neden?.. Ses çıkartmadı. Katılacaktı müslümanların safına...

Allah-u Teàlâ Hazretleri hakkı tutan, haktan yana olan, Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanacak şekilde ömür geçiren kullardan eylesin... Cehennemden cümlemizi korusun...

Nice deliller var, Allah'ın varlığını birliğini gösteren; nice nice deliller, belgeler var, Peygamber Efendimiz'in Allah'ın ahir zaman peygamberi, hak peygamber olduğunu isbat eden... Hatta Tevrat'ta, İncil'de; "Ahir zaman peygamberi gelecek, onun evsafı şöyle şöyle olacak... Şöyle şöyle bir diyardan çıkacak, şöyle şöyle hayatında mühim olaylar cereyan edecek..." diye, onların kitaplarında var. Biliyorlar, bekliyorlar, şu evsafta bir insan gelecek diye. Ama gelince de yan çiziyorlar.

Allah Kur'an'a sımsıkı sarılmayı bize nasib etsin... Peygamber Efendimiz'in izinde, severek, onun ümmeti olarak yürümeyi nasib etsin... Rızasına uygun ömür sürmeyi nasib etsin... Şu hayat imtihanını başarmayı nasib etsin... Huzuruna da sevdiği râzı olduğu mü'min kul olarak varıp, cennetiyle cemâliyle müşerref olmak, o peygamberine Firdevs-i A'lâ'da komşu olmak nasip eylesin... Ebedi saadete erdirsin... Rıdvân-ı ekberine vâsıl eylesin cümlemizi...

Allah hepinizden râzı olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

02. 02. 1999 - AVUSTRALYA

19. İMAN EDEN VE SÀLİH AMEL İŞLEYENLER

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Allah, dünyanın ve ahiretin her türlü hayırlarına, nimetlerine sizleri sevdiklerinizle beraber erdirsin... Dünyanın ve ahiretin her türlü tehlikelerinden de lütfuyla, keremiyle uzak eylesin, korusun...

Kur'an-ı Kerim'le ilgili sohbetlerimizde Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 25. ayet-i kerimesine ulaştık. Bu 25. ayet-i kerimeyi önce bir okuyalım, besmele çekerek:

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ، كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا، وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (البقرة:٢٥)

(*Ve beşşiri'llezîne âmenû ve amilu's-sàlihàti enne lehüm cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâr, küllemâ ruzikù minhâ min semeratin rizkan kàlû hâze'llezî rüziknâ min kablü ve ütû bihî müteşâbihâ, ve lehüm fîhâ ezvâcün mütahharatün ve hüm fîhâ hàlidûn.*) (Bakara, 2/25) *Sadaka'llàhü'l-azîm.*

Bu ayet-i kerime, geçen haftaki tahaddî, meydan okuma, meydana davet etme ayetlerinden sonra geliyor. O ayet-i kerimelerde:

"—Hadi bakalım Kur'an-ı Kerim'in mislini getirin de, getirecek misiniz görelim! Onun ilâhî menşeini kabul etmiyorsanız, beşer yaptı diyorsanız, beşer yapabilirse, yapın da

görelim!..” diye, kâfirlere Allah-u Teàlâ Hazretleri meydan okumuştu:

وَإِنْ كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ ،

وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (البقرة:٢٣)

(*Ve in küntüm fî raybin mimmâ nezzelnâ alâ abdinâ fe’tû bi-sûretin min mislihî, ved’ù şühedâeküm min dûni’llâhi in küntüm sàdıkîn.*) (Bakara, 2/23)

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ

وَالْحِجَارَةُ ، أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ (البقرة:٢٤)

(*Fein lem tef’alû ve len tef’alû fe’tteku’n-nâre’lletî ve kùdûhe’n-nâsü ve’l-hicâreh, üiddet li’l-kâfirîn.*) (Bakara, 2/24)

Geçen hafta bu ayetleri izah etmiştik: “Allah-u Teàlâ Hazretleri’nin Kelâm-ı Kadîm’i, Kur’an-ı Hakim’i taklit edilemez, misli ortaya konulamaz bir mübarek kitaptır. Kâfirler onu, eğer Muhammed kendisi söylüyor sanıyorlarsa, hadi bir denesinler bakalım, yapabilecekler mi?” diye Allah-u Teàlâ Hazretleri onları meydana çağırıyor. “Hadi bakalım, bir sûre getirin, Kur’an’ın mislini siz de söyleyin, onun gibi bir şey ortaya koymaya çalışın!” diyor. Bunları yapamadıklarını ve ileriye dönük de, kıyamete kadar da yapamayacaklarını bildiriyor.

Böyle yapamayacaklarını anladığı halde, Allah kelâmı olduğunu hissede ede, kalbi inanıyor ama kâfir nefsi inkâr ediyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri, ısrar edenlerin de cehenneme gireceklerini, cehennemin o kâfirler için hazırlandığını ve cehennemin içinde insanların, o kâfirlerin ve taşın cayır cayır yanacağını bildiriyor.

a. Mü’minleri Müjdele!

Kâfirler böyle de; ama Kur'an'a, Peygamber Efendimiz'e, İslâm dinine, Allah'a iman eden insanlara gelince, onlar için bu 25. ayet-i kerime:

وَ بَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ، كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا ، وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (البقرة:٢٥)

(*Ve beşşiri'llezîne âmenû ve amilu's-sàlihât*) "Ey Rasûlüm, iman edenleri ve sàlih amel işleyenleri de müjdele ki, (*enne lehüm cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâr*) onlar için aşağılarından, altlarından ırmaklar akan cennetler var." ayet-i kerimesi geliyor. Yâni, "Kâfirlere cehennem var. Mü'minlere de cennetin olduğunu müjdele ey Rasûlüm!" diyor bu ayet-i kerimede.

Şimdi, bu ayet-i kerimenin kelimeleri üzerinde izahlar yapalım, sohbetimizi devam ettirelim:

Beşşere-yübeşşiru-tebşîren; bir şeyi haber vermek, bir kimseye tebliğ etmek, bildirmek mânâsına gelir. Aslında *beşere-beşâreten*; sevinmek, sevinip yüzünün böyle derisi gerilip parıldamak, neşelenmek mânâsına geliyor. *Beşşere* de; bir şey söylediği zaman kişinin böyle yüzünde güller açtırmak, sevindirmek mânâsına bir kelime ama, bu beşşere iki mânâya kullanılıyor Arapça'da: İyi insanlara iyi amellerinin, işlerinin akıbetinde nâil olacakları mükâfatları söyleyip, onları sevindirip müjdelemek mânâsına geliyor. Ama, kâfirler hakkında da *beşşere-yübeşşiru-tebşîr* fiili kullanılıyor.

Meselâ, bir ayet-i kerimede buyruluyor ki:

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (آل عمران:٢١)

(*Febeşşirhüm bi-azâbin elîm*) (Al-i İmran, 3/21) "O kâfirleri

elim bir azaba uğrayacakları hususunda tebliğ et, uyar, bildir; yâni, azapla müjdele!"

Tabii biz müjdele sözünü, sadece iyi mânâda kullanırız. Müjde deyince, muhakkak iyi bir haber gelecek. Onun için, müjdele demek uygun olmuyor, "Tebliğ et, haberdar et, bildir!" mânâsı oluyor. Azabı söyleyecekse:

"—Azapla tebşir et; yâni azabı tebliğ et, bildir! Onlara bir azap gelecek, anlatıver bakalım!"

Tehdit gibi bir mânâ oluyor. İyi bir şey söylenecekse, *beşşere-yübeşşirü*, müjdelemek mânâsına geliyor: "Müslümanları müjdele!.." Burada cenneti Allah onlara verecek diye bildirdiği için, burada müjdeleme mânâsına alınacak.

Biliyorsunuz, Peygamber SAS Efendimiz'in güzel vasıflarından, mükemmel vasıflarından bir iki tanesi de bu fiille ilgili. Meselâ, Peygamber Efendimiz'in bir vasfı *Beşîr;* yâni müjdeleyici veyahut yüzü beşâşetli, beşâretli, sevinç veren, sevinç görüntüsünde olan mânâsına.

Bir de, *Mübeşşir* sıfatı var Peygamber Efendimiz'in. O da, iyi insanlara mükâfatları müjdeleyici. Mü'minlere, "İmanınızda devam ederseniz, cennete gideceksiniz!" diye müjde verici. Kâfirlere de *Münzir*; "Başınıza felâket gelir, kâfirlikte kalmayın!" diye azabı inzar edici.

Peygamber Efendimiz'in vazifesi icabı sahip olduğu sıfatlardan birisi de, Mübeşşir.

Bir sıfatı daha var: *Büşrâ... Büşrâ* da, sonunda *ye* ile yazılan elif-i maksûre var, yâni *ye* gibi yazılıyor, büşrî gibi yazılıyor; yukarıya çekme işareti var, *büşrâ* okunuyor. O da müjde demek. Peygamber Efendimiz'in bir sıfatı da müjde. *Büşrâ*, Peygamber Efendimiz.

Büşrâ, neyin müjdesi?.. Hazret-i İsâ AS'ın müjdesi. Allah'ın mübarek, sâlih peygamberlerinden, kullarından bir mübarek kulu, peygamberlerinden bir peygamber olan, bizim de sevdiğimiz, saydığımız, Meryem Validemiz'in oğlu Hazret-i İsâ AS, bütün ömrü boyunca vaazlarında, nasihatlerinde, sözü getirip:

"—Ben vazifemi tam tamamlayamayacağım. Benden sonra peygamberlerin sonuncusu, ahir zaman peygamberi Ahmed

isminde, Muhammed isminde bir peygamber gelecek!" diye etrafındakilere dâima, kendisinden sonra bir başka peygamberin geleceğini bildirmiş.

İncil'de de bu hususta ayetler hâlen mevcut. Ama o gelecek olan şahsın, Peygamber SAS Efendimiz olduğuna dair gerçeği kabul eden papazlar, piskoposlar, kardinaller, din adamları var. Müslüman olmuşlar, tarihten biliyoruz.

Meselâ, meşhur papaz Anselmo Turmeda müslüman olmuş, Abdullah et-Tercüman[103] adını almış. Kendisinden ilim öğrendiği büyük bir alim, bir manastırın büyük papazı, o kendisine söylemiş:

"—Bu İncil'deki *Paraklit* kelimesinin medlûlü, yâni kasdedilen kişi Hazret-i Muhammed'dir, müslümanların peygamberidir." demiş.

Tarih boyunca, hem Peygamber Efendimiz'in zamanından, hem de Peygamber Efendimiz'den bugüne kadar geçen asırlar içinde, o ayetlerden, o müjdelerden, İncil'deki o ifadelerden Peygamber Efendimiz'in hak peygamber olduğunu anlayıp, İslâm'a giren, müslüman olan papazlar var, büyük alimler var.

Onlardan bir tanesi de —her zaman söylüyorum, çok sevdiğim bir insan, Allah rahmet eylesin— Abdü'l-Mesih iken, müslüman olduktan sonra Abdü'l-Ehad ismini almış olan, Abdü'l-Ehad Dâvud isimli çok büyük bir alim var. Birkaç kitap yazmış,

---

[103] Abdullah Tercüman: On Beşinci Asır'da yaşamıştır. Kabri Tunus'tadır. Akdeniz'de bulunan Balear adalarının büyüğü olan Mayorka Adasında hristiyan bir âilenin tek çocuğuydu. Tahsil yaşı gelince Nebuniye şehrinin en meşhur papazı olan Nikola Nertil'in yanında yetişti. İncil'i ezberledi. Hocası olan papazın yol göstermesi ile Tunus'a gitti ve orada müslüman oldu. Arapça'yı öğrenip İslâm ilimlerinde yetişti.

Hıristiyanlığın iç yüzünü ve nasıl bozulduğunu anlattığı *Tuhfetü'l-Erîb* adlı eserini yazdı. 1420 yılında tamamlanıp 1873 yılında Londra'da ilk baskısı yapılan bu kitap, Mehmed Zihni Efendi tarafından Türkçe'ye tercüme edildi ve Osmanlıca baskıları yapıldı. El yazması nüshası Berlin Kütüphanesindedir.

Osmanlı harfleriyle de basılmış. Üzerinde ilahiyatçı kardeşlerimizin çalışması lâzım gelen kitaplar yazmış. Hayatı hakkında doktoralar yapılması gereken bir mühim şahsiyet. İlâhiyatçı kardeşlerim not alsınlar, bu Abdü'l-Ehad Dâvud'u tanısınlar, tanıtıcı çalışmalar yapsınlar!

O da meselâ, iki defa doktora yapmış hristiyanlık üzerine. Vatikan'da bulunmuş, İngiltere'ye gitmiş. İngilizce'si mükemmel, Farsça'sı mükemmel. İran'da üniversitede profesörlük yapmış. Çok yüksek bir şahıs...

Arapça biliyor, Farsça biliyor, İngilizce biliyor, Latince biliyor, Yunanca biliyor... Bütün bu bilgisinin sonucunda, o Paraklit diye İncil'in Yunanca tercümesinde —tabii İncil'in aslı yok— geçen zâtın Peygamber Efendimiz olduğunu kabul ederek; teslisin, yâni Allah'a üç demenin doğru olmadığını, Allah'a oğul isnad etmenin doğru olmadığını beyan ederek hak dine, hak inanca, Allah'ın birliği inancına geliyor.

İsmini de ona göre anlamlı alıyor: Abdü'l-Ehad... Yâni ehad olan, tek olan Allah'ın kulu mânâsına geliyor. Abdü'l-Mesih iken, "Mesih'in kulu" iken değiştirmiş adını, Abdü'l-Ehad adını almış. Allah rahmet eylesin... Öyle mübarek, gerçeği kabul eden, teslim olan büyük alimlere sevgimiz, saygımız sonsuz.

Şimdi de hâlen yaşayan büyük alimler var. Meselâ, Fransız alimlerinden Prof. Dr. Moris Bükey... Meselâ; büyük feylesof, hakîm, yaşayan, çok eserleri de Türkçe'ye çevrilen Roce Garudi gibi kimseler var.

İşte Hazret-i İsâ, "O peygamber gelecek!" diye müjde verdiği için, Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde buyurmuş ki:

"—Ben, dedem İbrâhim AS'ın duasıyım, İsâ AS'ın da müjdesiyim."

İbrâhim AS hanımını Mekke'ye bıraktığı zaman, İsmâil küçük çocukken —*aleyhimü's-salevâtü ve't-teslîmât*— elini açtı, dua etti:

"—Yâ Rabbi! Bunların içinden bir peygamber getir..." diye, Peygamber Efendimiz'in gelmesini dua ile istedi. "Ben zürriyetimden bir kısmını, bu ekin bitmez, bu taşlar arasındaki vadiye, senin emrin üzerine bıraktım yâ Rabbi! Biliyorum ki bunlar burada üreyecekler, çoğalacaklar; sen bunları bol bol rızıklarla, meyvalarla rızıklandır yâ Rabbi! Ve onların içinden,

onlara senin ayetlerini okuyan, Kur'an-ı Kerim'i tebliğ edecek olan, onları doğru yola çağıracak olan bir peygamber ba'seyle, gönder, çıkart..." dedi.

Zâten çıkacağını biliyor, Allah'ın bildirmesiyle. Onun için, çocuğunun bir kısmını oraya getirdi, iskân etti, yerleştirdi. O zaman dua etmesi dolayısıyla Peygamber Efendimiz:

"—Dedem İbrâhim AS'ın duasıyım; yâni işte o dua ettiği kişiyim." diyor. "Ve İsâ AS'ın da büşrâsıyım, müjdesiyim." diyor.

Onun için, Peygamber Efendimiz Hazret-i İsâ AS'ın müjdelediği müjdedir. Bizim için de müjdedir. Ne mutlu bize ki, onun ümmetiyiz!

İşte (*beşşir*) emri, kâfirler cehenneme girecek, onu tebliğ et; bir de mü'minlere müjdele mânâsına kullanılıyor. Burada müjdele tercümesi çok yakışıyor, uygun düşüyor. Tebliğ et mânâsı da doğru tabii. "Müslümanlara da cennete gireceklerini, onlara cennetlerin verileceğini tebliğ et, bildir!" mânâsı; o da güzel.

b. İman ve Sàlih Amel

Şimdi burada, bu ayet-i kerimede, Bakara Sûresi'nin 25. ayetinde, kimlere cenneti vereceğini bildiriyor Rabbimiz:

(*Ve beşşiri'llezîne âmenû ve amilu's-sàlihâti*) "İman edenleri ve sàlih ameller işleyenleri müjdele!" buyuruyor.

Demek ki sevgili dinleyiciler, insan iman edecek, mü'min olacak; kâfir olmayacak... Allah'a, peygamberine, kitabına, ahiret gününe, öldükten sonra dirilmeye, kadere inanacak; imanı tamam olacak ama, iman edip yan gelip yatmayacak, iman edip oturmayacak. Ne yapacak?..

(*Ve amilü's-sàlihât*) "İmanının gereği icraatı, faaliyeti yapacak, sàlih ameller işleyecek. Güzel işler yapacak, iyi icraat yapacak, ömrünü boşa geçirmeyecek, faydalı geçirecek, Allah'ın rızasına uygun geçirecek. Cihadla geçirecek, mücadeleyle geçirecek, mücâhedeyle geçirecek... Hayrı tutup, hakkı tutup yükseltmek için uğraşmakla, şerrin önünü kesip engellemekle; zahmet çekmekle geçirecek. Boş durmayacak. Müslüman cevval, fa'al insan demek. Sàlih ameller de işleyecek.

Evet, itikad kitaplarımızdan biliyoruz ki, iman başkadır, amel başkadır. Yâni amel işlemekle bir insan kâfir olur mu?

"—Hocam şu adam, şu herif hem müslümanım diyor, ama hem de günahları işliyor, hem de ibadetleri yapmıyor... Şimdi bu adam kâfir mi?.."

Değil. Kusurlu müslüman, hatalı müslüman... Yanlış yolda yürüyen, ömrünü yanlış geçiren, kendisini de tehlikeye atan, nefsine zulmeden, böylece kendi nefsine kötülük eden bir zavallı insan... O zavallıya ne yapılır?.. Acınır. Acınan insana ne yapılır?.. Yardım edilir. Böyle insanlara, yâni çevremizdeki mü'min olup da; müslüman anneden, babadan gelmiş, kendisi de mü'min ama, dininin gereğini yapmayan insanlara acıyacağız, yardımcı olacağız, anlatacağız, öğreteceğiz. Allah'ın ayetlerini bildireceğiz, tebliğ edeceğiz.

Peygamber Efendimiz de tebliğ etmiş. Tabii kendisi hür; nasıl isterse öyle yapacak. O zaman ahirette, ne ettiyse ettiğini bulacak; ne ekti ise ektiğini biçecek. Yâni, ne ekersen onu biçersin. Dünyada ektiğini ahirette biçecek insanlar.

“İmanı var, bir de sàlih amel işlerse, onları cennetle müjdele!” diyor Allah-u Teàlâ Hazretleri. “İman edenleri cennetle müjdele!” diye kesmedi, imanın arkasından bir de, (*ve amilu's-sàlihâti*) buyurdu. “Sàlih ameller işleyenleri cennetle müjdele!” dedi.

Buradan anlıyoruz ki, iman eden insanın aynı zamanda, imanına göre amel-i sàlih işlemesi lâzım! Çok önemli, bunun altını çizmek lâzım! Bunu insanın alnına, kafasına nakşetmesi, hatırına, gönlüne yazması, aklından hiç çıkartmaması, unutmaması gerekiyor.

“—İşte Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.”

Evet, tamam, hepimiz kabul ediyoruz affeder. Affeder ama, bile bile günahta ısrar edene de, büyük ceza verir. Bile bile günahta ısrar edenin de başına neler geleceğini, hadis-i şeriflerde bildiriyor. Sonunda ayağı kayıp, imanını bile koruyamayıp, son nefeste imansız bile gidebilir. Öyle günahta ısrar etmek tehlikeli bir şey!..

Demek ki, iman edeceğiz, bir de faal müslüman olacağız. Ölü müslüman, uyuşuk müslüman, uykuda müslüman, uyuyan müslüman, gàfil müslüman, câhil müslüman, tembel müslüman olmayacağız.

(*Ve amilu's-sàlihàt*) *Amile-ya'melü;* iş işlemek, bir faaliyet yapmak, bir işi yapmak demek Arapça'da. *Amilû*, iş yapıyorlar, bir iş yapıyorlar. Hangi işi yapıyorlar?.. (*Es-sàlihàt*) *Saleha-yaslühu;* bir şeyin iyi olması, uygun olması, güzel olması demek. *Sàlih* de, güzel olan şey demek. Bunun sonuna tâ-yı nakliye gelmiş, (*sàlihah*) olmuştur. O zaman bu sıfat iken, iyi olan şey mânâsınayken, *amel-i sàlih* mânâsına isim olmuştur. Yâni, yapılan iyi iş ve icraat demek. Demek ki, iyi iş ve icraatı da işleyecek.

İyi iş ve icraat nedir?.. Bir kere namazdır; beş vakit namaz kılacak... Oruçtur; orucunu tutacak... Zekâttır; malının zekâtını verecek uygun yerlere, Allah'ın bildirdiği yerlere... Parası varsa, hacca gidecek. Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de emrettiği şeyleri yapacak. Olumlu emirleri yapacak; yasakları da, olumsuz, “Yapmayın!” dediği şeyleri de bırakacak. Yalan söylemeyecek, içki içmeyecek, kumar oynamayacak, zina etmeyecek, gıybet

etmeyecek, dedikodu yapmayacak... Yâni günahların her çeşidinden kaçmak, güzel şeyleri yapmak...

Sàliha, sàlihât diye çoğul oluyor. İyi iş, hayırlı iş, güzel iş, Allah'ın sevdiği güzel icraat demek oluyor yâni. Güzel icraatı da yapacak.

Şimdi güzel icraat, kalben olur; hüsnü zan etmek gibi, gönlünden güzel şeyler geçirmek, bir kimseye iyilik yapmak isteği gibi, niyetinin halis olması gibi... Bedenî olur; namaz gibi, hac gibi... Mâlî olur; zekât gibi, sadaka gibi, fıtır gibi, hayır hasenat gibi çeşitleri olur.

c. Cennetin Özellikleri

Böyle hem iman edip hem güzel işleri yapanlara Allah neyi verecek?.. (*Enne lehüm cennâtin*) *Enne*, ki mânâsına bağlaç gibi. "Müjdele ki, onlara cennetler var, onlar cennetlere sahip olacaklar." *Cennât*, *cenne* edatının muahhar mübtedası. Biliyorsunuz isim cümlesinin başına geliyor bu *inne* ve *enne*. *Lehüm* de, câr mea'l-mecrûr, haber yerine geçiyor. Yâni, (*enne cennâtin lehüm*) demek ama, *enne* mübteda muahhar, haber mukaddem gelmiş. "Onlar için cennetler var. Müjdele ki, onlar için cennetler olacak, onlar cennetlere ahirette sahip olacaklar."

Şimdi cennet kelimesi, kelimenin kökeni olarak masdar binâ-i merredir. *Cenne*, bir şeyi örtmek demek. Meselâ:

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ (الأنعام:٧٦)

(*Felemmâ cenne aleyhi'l-leylü*) "İbrâhim AS'ın üstünü gecenin karanlığı örttüğü zaman, yâni gece geldiği zaman, gece onun üstünü karanlığıyla kapladığı zaman..." (En'am, 6/76)

Burada *cenne,* örtmek demek. Cennet de bu kökten, örtmek kökünden çıkmış bir kelime; örtüş demek.

Bu *cenne*, örtmek masdarından, fiilinden çıkan kelimelerde hep böyle gizli, örtülü mânâsı vardır. Meselâ, *cin* diyoruz, *insü ve'l-cin... Cin* kelimesi de bu kökten gelme, o da görünmeyen varlık demek oluyor. Örtülü, göz görmüyor yâni. İnsanı görüyorsun karşında; işte Ahmed gelmiş, Mehmed gelmiş, Hasan

gelmiş, Ali gelmiş... Görüyorsun kapıda, karşıdan geliyor. Ama cin, şeytan insanın etrafında dolaşıyor, içine giriyor çıkıyor, görülmüyor. Onun için cin denmiş, görünmeyen varlık demek.

Sonra *cinnet* kelimesi var. Adam cinnet getirdi. İhtiyarladı, çok üzüldü filan, derken cinnet getirdi. Cinnet ne demek?.. Aklın örtülmesi, artık akıl perdelendi; yâni mecnun oldu, delirdi mânâsına. O da bu kökten.

Cennet, bir örtüş mânâsına, masdar binâ-i merre… Buradan bir isim olmuş. Böyle içi ağaçlarla, bitkilerle gayet dolu olup, zemini görünmez, iç içe böyle otlar girmiş, ağaçlar kaplamış bağ ve bahçeye, bostana cennet der Araplar. Onun için böyle ağaçlık yerlere, maddî yerlere de cennet kelimesi kullanılıyor. Meselâ Cennetü'l-Muallâ; Mekke'nin kabristanının adı. Meselâ, Cennetü'l-Bâkı'; Medine Bakîu'l-Garkad kabristanının adı.

Yâni, böyle örtülü, ağaçlıklı, bitkili yer demek. Şimdi içinde ağaç filan pek görünmüyor ama, eskiden herhalde Peygamber Efendimiz'in hadis-i şeriflerine dikkat eden insanlar, kabirlerinin başlarına belki ağaçlar dikiyorlardı, bizim memlekette olduğu gibi. Belki bir zamanlar, orası da öyle bağ bahçe gibiydi.

Şimdi cennet böylece bağ bostan, bahçe demekken, ahirette mü'minlerin gideceği, yâni sevaplarının mükâfatı olarak gideceği ebedi saadet yurdunun adı olmuştur. Cennet denilince, cehennemin karşıtı olarak, mü'min kulların gideceği yer mânâsına geliyor.

Bir de oradaki her kişiye, kendilerine birer cennet verilecek. Yâni, kendilerinin özel cennetleri olacak. (*Enne lehüm cennâtin*) "Onların cennetleri olacak." Yâni, her kişinin kendisinin bağı bostanı, cennet bahçesi olacak. Ama bir de bu herkesin cennetlerinin olduğu, cehenneme karşı olarak geçen saadet diyarına, Allah'ın lütfuyla kullarını mükafatlandırdığı tarafa da cennet deniliyor.

"—Tamam, iman edip sàlih amel işleyenler bu cennetlere girecek. Pekiyi, iman etse de sàlih amel işlemese, günah işlese ne olacak?.."

Onlar da cehennemde yanacaklar. Ne kadar yanacaklar?.. Milyonlarca sene yanacaklar. Yâni, yanmaya razı olmak akıl kârı değil, yanmamaya çalışmak lâzım! Cehenneme hiç düşmemeye çalışmak lâzım! Çünkü bir düşenin oradan çıkması, uzun uzun, milyonlarca sene yanmak gerektiriyor, ondan sonra çıkacak. Onun için, ne yapmak lâzım?.. Doğrudan doğruya cennete girmeye çalışmak, ona göre kendisini ayarlamak, ona göre iman edip, sàlih ameller işlemek lâzım!..

Mü'minlere öyle büyük cennetler verilecek ki, o kadar büyük cennetler verilecek ki; (*Enne lehüm cennâtin*) "Onların, o mü'minlerin cennetleri olacak orada." Ne kadar büyük olacak?.. En aşağı rütbedeki, en aşağı mertebedeki cennetlik kişinin, yâni cennete en sonuncu giren insana ne kadar yer verilecek?..

En sonuncu ne zaman girecek? Mü'minlerin en mükemmelleri, Peygamber Efendimiz en başta girecek, ondan sonra enbiyâ, mürselîn, sàlihîn, mukarrabîn girdikten sonra dereceleri üzere şehidler, alimler vs. girecek, mü'minler girecek.

Ondan sonra, sàlih ameli kötülüklerine gàlip olanlar girecek. Zerre kadar da olsa hayrı baskın oldu mu, o zaman cennete girecek. Seyyiatı hasenatından çok olanlar da, cezayı çekmek için mü'min de olsa cehenneme atılacak. Cehenneme atılacak, milyonlarca sene yanacak. Ama sonra, onlar cehennemden çıkıp,

tekrar cennete girecekler. İşte o en son cehennemden çıkıp, en son cennete giren kimse... Artık ondan sonra, cehennemden çıkarılıp da cennete gidecek kimse kalmadı. O zaman cehennemin kapıları kapatılacak, mühürlenecek. Böyle çaprazlama kalın şeylerle, kapılar hiç açılmayacak şekilde iptal edilecek. Cehennem ehline:

"—Siz kâfirler burada ebedî kalın bakalım, kalacaksınız yanın!" denilecek.

Ölmek de yok orada, boyna azap çekecekler.

Mü'minler de cennete girdiği zaman, Allah onlara:

"—Ey mü'minler, cennette safa sürün, burada ebedî kalın!" diyecek. Onlar da cennette ebedi kalacaklar.

Şimdi en son girene ne kadar yer verilecek cennette? (*Enne lehüm cennâtin tecri min tahtihe'l-enhâr*) En sonuncu artık; cehennemden en son çıktı, cennete en son girdi. Cehennem kapandı, cennete girecekler de belli oldu. O en son girenin cennette sahip olduğu yer hakkında, Peygamber Efendimiz SAS buyuruyor ki:[104]

"—İşte bizim şu anda yaşadığımız dünya ve bu dünyayı kuşatan yedi kat semâvât kadar geniş yerler verilecek. O kadar geniş yerler verilecek ki, mülkünde dilediği gibi gezecek, süratle gezebilecek. Ve sanacak ki, Allah bana lütfetti de en büyük mükâfatı verdi. Çünkü, kime vermiş olabilir bu kadar büyük mükâfatı?.. En büyük mükâfatın kendine verildiğini sanacak."

O kadar büyük, o kadar geniş cennetlere sahip olacak mü'minler. Allah hepimizi doğrudan doğruya, cehenneme düşmeden cennete girenlerden eylesin...

Bu cennetin bazı sıfatları, burada bu 25. ayet-i kerimede geliyor. Tabii, ileriye doğru Kur'an-ı Kerim'in sohbetlerini devam ettirmek nasib olursa, cennetle ilgili, cennetlerle ilgili nice nice ayetler gelecek. Ama biz böyle kıyıdan köşeden, biraz cenneti anlatmaya, tanımaya çalışalım! Cennete karşı ağzımızın tadı

---

[104] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.9, s.242, no:9189, Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

gelsin ve iştahımız, şevkimiz artsın diye, böyle kısaca ayetin müsaade ettiği kadar anlatalım:

(*Cennâtin*) "Öyle cennetler ki..." *Cennât* nekre gelmiş, nekreden sonra bir cümle gelirse sıfat cümlesi deniliyor. Yâni, bu cennetlerin nasıl cennetler olduğunu tavsif eden bir cümlecik başlıyor burada: (*Tecrî min tahtihe'l-enhâr*) "Onların altlarından nehirler akıyor."

Taht, Arapça alt demek. Yâni, biz *taht* deyince, *tahtihâ* deyince, tahta filan gibi bir şey anlaşılmasın. Türkçe'deki ahşap mânâsına, odun mânâsına bir şey anlaşılmasın. *Tahtihâ*, altında demek. Tahtakale diyorlar meselâ, İstanbul'da bir semtin adı var, toptancı dükkanlarının olduğu yer. Oranın asıl adı, *Tahte'l-Kal'ah;* yâni eski kalenin alt tarafı, kalenin aşağı tarafındaki mahalle demek yâni. Yoksa tahtadan yapılmış kale demek değil.

(*Tecrî min tahtihâ*) "Onların aşağılarından, yâni cennetlerin altlarından nehirler cereyan ediyor, akıyor." Öyle cennetler ki, o kadar geniş ki, o cennetlerin, bahçelerin ağaçlarının altından nehirler akıyor.

Bu (*tahtihâ*)'dan maksat, (*tahte eşcârihâ ve tahte gurâfihâ*) demiş müfessirler. Yâni, "Cennetin o sık ağaçlıklarının ve köşklerinin altından ırmaklar akıyor."

Cennette bunlara öyle köşkler verilecek ki, kimisinin yetmiş bin odası olacak. Hepsi müzeyyen, mükellef, dayalı, döşeli odalar. Hepsinde gönlün sevdiği her şey var. O köşklerin aşağılarından, o ağaçların altından ırmaklar akacak, nehirler akacak. Yâni küçük değil, derecik değil; güldür güldür nehir adına layık olan şeyler akacak.

Cennetteki nehirlerden, —ileride ayet-i kerimeler gelecek— neler aktığını biliyoruz:

فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ ، وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ، وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ، وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى (محمد : ١٥)

(*Fîhâ enhârun min mâin gayri âsinin*) "Bu cennet nehirlerinin bazılarından tertemiz sular akacak. (*Ve enhârun min lebenin lem*

yetegayyer ta'muhû) Bazılarından taze ve asla tegayyur etmeyen, tadı bozulmayan, ekşimeyen sütler akacak. Çok güzel sular akacak." (Muhammed, 47/15)

Hani dünyada bir güzel mesire yerini anlatırken; "Aman efendim, manzarası çok güzel, âb u havası çok latif..." deniliyor. Havası çok güzel, suları çok tatlı...

"—Aman, ver bakayım bir bardak su, içeyim!" diyorsun.

Suyu bir içiyorsun;

"—Yâhu bu çok halis, çok güzelmiş! Hamidiye suyu mu, Hünkâr suyu mu, ne suyu bu efendim?" diye soruyorsun.

İstanbul'un çok meşhur suları var. Türkiye'mizin çok güzel suları var. Niksar'dan gelme, Toroslar'dan gelme... Kar suları süzülmüş, toprağın altında pırıl pırıl, çok lezzetli sular. Yâni kaba değil, acı değil, tatlı sular. Yâni, suyun da güzeli seviliyor, isteniyor. Ve bazen de, hiç bir meşrubat, o suyun verdiği lezzeti insana vermiyor.

Cennette işte öyle tertemiz su nehirleri olacak. Ehl-i cennet bu cennet sularından içecekler, nehirlerinde çipil çipil yıkanacaklar. Sonra süt nehirleri akacak.

(Ve *enhârun min aselin musaffâ*) *Asel* ne demek?.. Bal demek. "Musaffâ aselden, sàfîleştirilmiş baldan; yâni mumundan, peteğinden süzülmüş, sàfî, süzme bal nehirleri de olacak."

(*Ve enhârun min hamrin lezzetin li'ş-şâribîn*) "İçenlere çok lezzet veren cennet şarabı akan nehirler..." Tabii cennet şarabı deyince, alkollü içki mânâsına değil. *Şarab*, meşrubat demek. *Şerâben tahûrâ... Tahûr*, çok temiz demek. Dehr Sûresi'nde böyle, tahûran sıfatıyla tavsif ediliyor:

وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا (الإنسان:٢١)

Ve sekàhüm rabbühüm şerâben tahûrâ) [Rableri onlara tertemiz içecekler içirir.] (İnsan, 76/21) Öyle bir meşrubat ki, tertemiz. Dünyadaki içkiyi içiyorsun, miden bozuluyor, karaciğerin tahrib oluyor, aklın gidiyor, hastalık geliyor. Sonunda insan ayyaş, sarhoş oluyor. Aynı zamanda sıhhat bakımından bitkin, perişan oluyor. İyi değil. Ama cennetin şarabı, *şerâben*

tahûrâ... Böyle ırmaklar akacak herkesin cennetteki yerinden.

Peygamber SAS Efendimiz hadis-i şerifte buyurmuş:

إن أنهارها تجري في غير أخدود.

(*İnne enhârehâ tecrî fî gayrı ühdûd*) "Bu cennetin ırmakları böyle nehir yataklarından filân akma değil, nasıl akacaksa işte, nehrin yatağı olmadan, şarıl şarıl Allah akıtacak."

Tabii, kevser şarabını biliyorsunuz. İki tarafında inciden çadırlar, kubbeler olacak; içi boş... Mü'min kullar oralarda kevser şarabını içince şâd olacaklar, memnun ve mesrur olacaklar.

Bir kere cennetlere sahip olacaklar. O cennetlerin artık bitkilerinin, çiçeklerinin, renklerinin, kokularının; o ağaçların, meyvelerinin görünüşünün güzelliğine doyum olmaz. Çok çok güzel şeyler...

Şimdi ben bu Avustralya'da bakıyorum, Türkiye'de görmediğim çok çeşitli ağaçlar var; tepeden tırnağa çiçek açıyor. Hani bizim leylakların veya erguvanların çiçek açtığı gibi. Böyle çok çeşitli ağaçları getirmişler. İklim de mülâyim, ılıman. Çok güzel çiçekler açıyor.

Artık o cennetin ağaçları, yâni mü'minlerin cennetlerinin ağaçlarının güzelliği tariflere sığmaz. Meyvaları tariflere sığmaz, nehirlerin güzelliği tariflere sığmaz. Şöyle ağaçların altında gölgelenmiş, göllenmiş, tertemiz, dibi görünen suları düşünün... Dünyada insanın, kendisine mahsus arazisinde böyle bir şeyi olsa, ne kadar sevinir. Bunların hepsi olacak.

d. Cennette İkram Edilen Meyvalar

Sonra, bundan başka neler olacak?..

(*Küllemâ rüzikù minhâ min semeretin rizkà*) "Cennette rızk olarak kendilerine, nimet olarak, ikram olarak, bir meyvadan bir ikram olunduğu zaman; sàlih amel sahibi o mü'minlere 'Buyurun, yeyin efendim!' diye cennette meyve cinsinden bir şeyler nimet olarak ikram olunduğu zaman..."

Küllemâ, o vakit ki demek. Biliyorsunuz, mihrabların üzerine

yazıyorlar:

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا

(آل عمران:٣٧)

(*Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyye'l-mihrâbe...*) Burada bırakıyorlar, bazıları da altını tamamlıyor, doğru olanı: (*Vecede indehâ rızkà.*) (Âl-i İmran, 3/37) Orada o gördüğünüz (*küllemâ*) ne demek? "O vakit ki..." demek.

Yâni, (*Küllemâ ruzikù minhâ min semeretin rızkà*) "Ordan bir meyve cinsinden bir şey kendilerine rızık olarak, nimet olarak ikram edildiği zaman; o vakit ki, o ikram edilir; (*kàlù*) diyecekler ki: (*Hâze'llezî rüziknâ min kabl*) 'Aaa, bu daha önce bize ikram olunan gibi!' diyecekler."

O mihrabdaki *küllemâ* da ne demek?.. (*Küllemâ dehale aleyhâ zekeriyye'l-mihrâbe*) "Meryem Vâlidemiz'in ibadetgâhına, o ayrı odaya, hiç kimsenin giremediği müstesnâ ibadet yerine, yiyecek filân götürmek için Zekeriyyâ AS giriyordu. Kapıları kapalı, yüksek bir yer, kimsenin gelemediği bir yer. Meryem Validemiz, Zekeriyyâ AS'ın hanımının yeğeni oluyor. Onun yanına giriyordu:

"—Meryem, kızım, işte sana yiyeceğini, suyunu getirdim." diyecek yâni. Anahtarla kapıyı açıp içeri girdiği zaman; (*vecede indehâ rızkà*) ne zaman oraya girse, bakıyordu ki Meryem Validemiz'in yanında dünya nimetlerine benzemeyen güzel güzel meyvalar, nimetler. O mevsimde oralarda olmayan, türlü türlü rızıklar görüyordu. Ve soruyordu:

قَالَ يَامَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هٰذَا ، قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ، إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ

مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ (آل عمران:٣٧)

(*Kàle yâ meryemü ennâ leki hâzâ*) "Yâ Meryem, kızım, bunlar sana nereden geliyor? (*Kàlet hüve min indi'llâh*) Allah kendi ind-i ilâhîsinden bana ikram olarak gönderiyor. (*İnna'llàhe yerzuku men yeşâü bi-gayri hisâb*) Allah böyle dilediği, sevdiği kullarını hiç

kimsenin hesabına, aklına sığmayacak şekilde, kerâmeten böyle rızıklandırır." (Âl-i İmran, 3/37) deniliyor. *Küllemâ*, o vakit ki demek.

(*Küllemâ rüzikù minhâ*) "Orada ondan ne zaman (*min semeretin*) rızık cinsinden, meyve cinsinden bir şey kendilerine ikram edilirse bu mü'minlere, (*kàlû*) demiş olacaklar ki o zaman: (*Hâze'llezî rüziknâ min kablü*) 'Aaa, daha önce, bundan önce, daha evvel verilmişti bu, bu nimetle rızıklanmıştık' diyecekler. (*Ü'tû bihî müteşâbihâ*) Kendilerine bu müteşâbih olarak gösterilecek." deniliyor.

Bunu biraz izah edelim: Alimler, (*min kablü*) "daha önceden" sözü hakkında çeşitli açıklamalar yapmışlar. Bu açıklamaların birisi:

(*Rüziknâ min kabli fi'd-dünyâ*) "Dünyadayken bize verilen meyvelere benziyor bunlar!" diyecekler. Bazıları bu şekilde izah etmiş.

Ama bazıları da şöyle izah etmiş: (*Mislü'llezî kâne bi'l-ems*) "Aaa, daha evvel, dün ikram edilenlere benziyor!" diyecekler ama, hiç bir gün bir öncekinin tadında olmayacak. Benzeyecek ama, tadı, lezzeti şâhâne farklı olacak. Her seferinde, Allah başka bir lezzet ihsan edecek.

Bazıları, "Daha evvel verilenden bu farklı" mânâsına anlamışlar. Yâni bu, "dünyada verilenlerden farklı" mânâsına gelebilir, "cennette daha evvelki günlerde verilenlerden farklı" mânâsına gelebilir. Nitekim bu hususta, İbn-i Kesir bir rivayet naklediyor:

يؤتٰى أحدهم بالصحفة من الشيء فيأ كل منها ثم يؤتٰى
بأخرى ، فيقول : هٰذا الذي آتينا به من قبل . فتقول
الملائكة: كل ، فاللون واحدٌ ، والطعم مختلفٌ.

(*Yü'tâ ehadühüm bi's-sahfeti mine'ş-şey'i*) "Cennetlik kişi böyle köşkünde otururken, hizmetçiler, melekler, huriler, vildân-ı muhalledûn... neyse, tabak içinde bir şey ikram ederler kendisine;

(*feye'külü minhâ*) ve ondan alır, cennetin lezzetli ikramı tabii, çok memnun olur, mest olur. (*Sümme yü'tâ bi-uhrâ*) Sonra bir tabak daha gelir. (*Feyekùlu: Hâze'llezî ütînâ bihî min kablü)* 'Aaa, bu demin gelen yemeğe benziyor, demin gelen ikrama benziyor! Biraz önce bize getirilmiş olana benziyor.' der.

(*Fetekùlü'l-melâiketü*) Getiren melekler derler ki: (*Kül*) 'Ye sen bir, hele bir tadına bak bakalım! (*Fe'l-levnü vâhidün*) rengi benziyor ama (*ve't-ta'mü muhtelifün*) tadı başka türlü bunun!' der."

Demek ki, cennette daha evvel ikram edilenlerden farklı mânâsına da olabilir; dünyadaki meyvelere benziyor mânâsına da olabilir.

İbn-i Abbas RA'dan bir rivayet var:

لا يشبه شئٌ ممَّا في الجنَّة ما في الدنيا ، إلا في الأسماء.

(*Lâ yüşbihu şey'ün mimmâ fi'l-cenneti mâ fi'd-dünyâ, illâ fi'l-esmâ'*) "Cennette olan şeylerden hiç birisi dünyadakilere benzemez, ancak isimleri benzer." buyurmuş. Yâni, nara nar, elmaya elma denecek. Tamam, isim olarak elma ama, cennet elması nerede, dünya elması nerede?.. Cennet narı nerede, dünya narı nerede?.. Yâni, sadece isimler benzer demiş.

Ve hakikaten Peygamber SAS Efendimiz, cennette neler olduğu hakkında, buyuruyor ki bir hadis-i şerifinde:[105]

---

[105] Buhârî, *Sahîh*, c.III, s.1185, no:3072; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2174, no:2824; Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.346, no:3197; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1447, no:4328; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.313, no:8128; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.428, no:2819; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.91, no:369; Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.416, no:20874; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.30, no:33974; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.346, no:382; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.317, no:11085; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.93, no:135; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.480, no:1133; İshak ibn-i Râhaveyh, *Müsned*, c.I, s.119, no:36; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.512, no:1456; Abdullah ibn-i Mübârek, *Müsned*, c.I, s.121; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, Müsned, c.V, s.334, no:22877; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.448, no:3549; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.201, no:6002; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.431, no:7520; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VII, s.30, no:33973;

مَا لاَ عَيْنٌ رَأَتْ ، وَلاَ أُذُنٌ سَمِعَتْ ، وَلاَ خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ

(خ. م. ت. ه. حم. در. حب. عن أبي هريرة)

(*Mâ lâ aynun reet, ve lâ üzünün semiat, ve lâ hatara alâ kalbi beşer.*) "Yâni gözlerin hiç görmediği, kulakların hiç duymadığı, hiç bir beşerin aklına, hayaline, gönlüne hayali bile gelmemiş olan çok güzel nimetler var."

Tabii burası muhakkak... Ama, ya daha önceki cennette verilen ikramlara benzettikleri için, benzetilmiş gibi gösterilecek onlara, ama yedikleri zaman tadını anlayacaklar. Ya da, dünyadaki isimlerini bildikleri meyvalar gibi görecekler ama, melekler diyecek ki:

"—Yeyin bakalım!.. Yedikleri zaman, tabii çok büyük fark olduğu oradan anlaşılacak mânâsına. Sadece isimleri benziyor, sadece görünüşleri benziyor ama, lezzetleri tarif edilemeyecek kadar çok farklı."

Dünyada da öyle değil mi, aziz ve sevgili dinleyiciler! Yâni çarşıya pazara gittiğimiz zaman, bir Malatya'nın şekerpâre kayısısı başka kayısılardan farklı oluyor... Bir Sapanca'nın halis muhlis can eriği, kütür kütür, başka eriklerden hemen fark ediyor... Yâni bir Ayşekadın fasulyesi, başka fasulyelerden ne kadar farklı oluyor... Yâni cinsin güzelliği, fiyatta da çok fark ettiriyor. Baklavadan baklavaya ne kadar büyük farklar var... Bizim aziz kardeşimiz, sınıf arkadaşımız Güllüoğlu Mustafa'nın baklavası meselâ, dillere destan.

Tabii cennetin rızıkları, eğer dünyadakilerini hatırlayıp da

Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.354, no:6919; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.170, no:463; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.184, no:11439; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.I, s.224, no:738; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XVII, s.37, no:2017; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.]

Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.II, s.262; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXXI, s.35, no:8197; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

söylemişlerse, "Aaa, bu bize daha önce rızk olarak verilenler gibi!" demişlerse; şeklen ve ismen benzediği için... Ama, "Cennette verilen daha öncekilere benziyor." mânâsına söylemişlerse bu sözü, demek ki cennette de birbirine benzer gibi görünüşte gelecek ama, her seferinde Allah ağızlarına başka lezzet verecek.

Bir de Elmalılı diyor ki: "İnsan Allah'ın sevgili kulu olunca, Allah ibadetlerinin mükâfatlarını dünyada da verir. O zaman cennette de, 'Aaa, dünyada tattığımız şeye benziyor bu!' derler." diyor. Bir de ayet-i kerimeyi delil getiriyor, Rahmân Sûresi'nde geçiyor:

وَ لِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ (الرحمن:٤٦)

(*Ve li-men hàfe makàme rabbihî cennetân*) "Rabbinin makamından havf eden, korkan takvâ ehli mü'minlere iki cennet vardır. Bu iki cennetten birisi dünyada, birisi ahirettedir." (Rahmân, 55/46) diyor. Yâni mü'min sàlih kimse, Allah'ın evliyası... Hem dünyada Allah ona çok müstesna nimetler ikram eder, hem de ahirette... Onun için, "Dünyada da bu güzel şeyleri az çok tattığımız gibi, burada da karşımıza geldi." diyebilirler.

(*Ütû bihî müteşâbihâ*) "Onlara bu ikram edilen şey müteşâbih görülür." Tabii *müteşâbih* sözü, biliyorsunuz Âl-i İmran Sûresi'nin ilk sayfasında, muhkemin karşıtı olarak kullanılıyor: Kur'an-ı Kerim ayetlerinin bir kısmı muhkemdir, (*ve uharu müteşâbihât*) bir kısmı da müteşâbihtir. Yâni mânâsını herkes bir şeye benzetir de, farklı farklı açıklama yapar. İşte bu müteşâbih sözünde, biraz da böyle, "Benziyor gibi ama, öyle değil!" mânâsı zaten saklı.

Sonra, cennetin nimetlerinden bir başkasını, ayet-i kerime anlatmaya devam ediyor:

(*Ve lehüm fîhâ ezvâcün mutahharah*) "Cennette bir de onlara tertemiz eşler var." *Ezvâc*, zevc kelimesinin çoğulu. Yâni zevceler mânâsına da gelir, zevcler mânâsına da gelir. Zevc olunca, koca demek; zevce olunca, hanım demek. Yâni tertemiz eşler, erkekler için hanımlar, hanım zevceler; kadınlar için erkek zevcler olabilir mânâsına... Allah-u Teàlâ Hazretleri lâyık olanlara, müsait

durumu olanlara böyle ikram edecek. Eşler ihsan edecek.

(*Mutahharah*) "Bunlar tertemiz, temizlenmiş; Allah tarafından her yönden, her türlü kirden arındırılmış eşler olacaklar." Eğer huriler ise; o iri gözlü, güzel gözlü, o güzel görünümlü huriler ise, nasıl olacaklar?.. Maddi pislik olmayacak. Ter, hayız, nifas, kir vs. olmayacak... Mânevî, görünmez pislik de olmayacak. Kötü huyluluk, ezâ cefâ edicilik, zalimlik, geçimsizlik, biçimsizlik, münasebetsizlik gibi şeyler de olmayacak. Her bakımdan uyumlu, itaatli olacak.

Hatta hadis-i şeriflerde geçiyor: Cennetlik bir efendiye dünyada kadını anlayış göstermez, zulüm ederse, hurileri cennetten seslenirlermiş:

"—Ey kadın, bizim eşimizi tâciz etme, ezâlandırma!" derlermiş.

Çünkü adam sàlih, kadın cadaloz. Öyle seslenirler diye hadis-i şerifte geçiyor.

Demek ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri orada eşler de ihsan edecek. Cennet nimetlerinin bir bölüğü de böyle köşklerin içinde, cennetliklerin yanında huriler, eşler olacak. Bunu da medih olarak, ikram olarak Rabbimiz ihsan ediyor.

Bazıları tabii, "Bu böyle nasıl oluyor?" filân gibi bu konuda çeşitli sözler üretirler, tüketirler, sarf ederler. Tabii, bir insanın dünyada, dünya mutluluğunun en önemli yönlerinden birisi, iyi bir yuvaya sahip olmaktır, iyi, sàliha bir eşe sahip olmasıdır. Evlendi mi, dünya evine girdi diyoruz. Dünya mutluluğu, Allah mes'ud, bahtiyar etsin diyoruz. Çok büyük bir olay tabii evlilik... Ahirette de öyle. Yâni, hurilerle evlilik güzel bir şey...

Tabii, insanın dünyadaki eşi sàlih ise, cennetlikse; cennette de yine o eşi olacak. Ama sàlih değilse, kâfirse; Allah o zaman tabii onun cezasını verecek. Böyle ahirette eşler olacak.

Sonra bir de, bir güzel tarafı daha: Dünyadaki insanın zevkleri, hayatı fânidir biter. Yâni, gençlikten sonra yaşlılık, ihtiyarlık gelir. Zevkten sonra üzüntüsü gelir, safadan sonra tasası gelir. Arkası devam etmez.

Rahmetli benim anneannem öksüz büyümüş. Böyle yalnız bir odada, tek başına yatarmış. Gece de korkarmış. Kendisi anlatırdı, nur içinde yatsın, Allah kabrini nur doldursun, cümle

geçmişlerimize rahmet eylesin... Gündüz çocuklarla koşup oynarken, neşeli neşeli oynarken; tam böyle geceleyin o yatacağı odada tek başına yatacağı aklına gelince, oturuverirmiş bir kenara... Öteki arkadaşları:

"—Gülsüm, niye oturuyorsun?" filan diye sebebini anlamaya çalışırlarmış.

Niye?.. Aklına geliverdi; yâni bu oyun bitecek, akşam olacak, karanlıkta korkacak diye. Küçük çocuk ya, yalnız odada kalmaktan korkuyor. Tabii öksüz de... Ağabeyinin yanında kalıyor. Tabii, onlar ayrı odada kalacaklar mecburen.

Dünyada böyle nimetlerin bitici olması da, nimetin kıymetini düşürüyor. Bazen insan nimetin içindeyken bile, tasalanmaya başlıyor. "Bu nimet bir zaman gelecek, elimden gidecek!" demeye başlıyor. Ama ahirette öyle değil. Ayet-i kerimede son cümlenin içinde de o müjde var:

(*Hüm fîhâ hàlidûn*) "Onlar cennetlerde öyle muvakkat kalmayacaklar, fânî durmayacaklar, gelip geçici değiller, konup göçücü değiller; orada devamlı kalacaklar."

Halede, bir yerde uzun kalmak demek. Tabii bu uzunluk ne kadar uzun?.. Ebediyyen... *Hulûd*, devamlılık. Başka ayetlerde beyan ediyor. Ehl-i cennet, cennette ebediyyen kalacak; ehl-i cehennem, cehennemde ebediyyen kalacak.

Allah akıl fikir ihsan etsin... Zevk-i selim, hiss-i selim, akl-ı selim, ömr-ü selim, her şeyin selimini ihsan eylesin... İyi kulluk etmeye muvaffak eylesin... Ve cennetine dahil eylesin cümlemizi... Cehennemine düşürmesin...

Böyle tatlı tatlı ayetlerde bize anlattığı, Peygamber Efendimiz'in de güzel güzel tasvir ettiği bu güzel cennetlere ki, o cennetler nasıl olacak: Otları zağferandan; cennet nehirlerinin içindeki taşlar, kumlar inciden, kıymetli taşlardan...

Bir hadis-i şerifi atladık, burada söz arasında kaynadı:

"—Cennet nehirleri miskten dağların dibinden fışkırır, çıkar." diyor.

Yâni dünyada böyle dağlardan çıkıyor ya... Meselâ Dicle, —ben gidip görmedim ama— Van Gölü'nün güneyinde bir yerden, bir kayanın içinden, bir muhteşem çıkışla çıkıyormuş ki, böyle şaldır

şuldur, şaldır şuldur... Onun gibi, oradan biraz anlayalım diye onu söylüyorum; misk dağlarının altından çıkarmış. Artık her şey misk ü anber, inci, zebercet, mücevher...

Yâni, cennetin o güzelliklerini duyuyoruz. Rasûlüllah Efendimiz anlatıyor. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinden okuyoruz.

"—Efendim, işte:

Cennet cennet dedikleri,
Birkaç köşkle birkaç huri..."

Öyle değil! Mademki, Allah-u Teàlâ Hazretleri cenneti mükâfat olarak kıymetini anlatıyor ve methediyor; o halde methedilecek güzel bir şey... Mademki istemeye teşvik ediyor; o halde istenecek...

Ama tabii, hiç şüphe yok ki, mühim olan Allah'ın rızasıdır, rıdvân-ı ekberini kazanmaktır. Ama zâten cennete girenler, Allah'ın rızasını kazanmış olduğu için cennete giriyorlar. Yâni, bu inceliği anlamak lâzım! Bazılarının bilmeden, anlamadan, böyle bazı sözleri tekrar ettikleri gibi, cenneti küçümsememek lâzım! Cennet nimetlerini istemeyi de, hor hakir görmemek lâzım!..

اَللَّهُمَّ أَجِرْنَا مِنَ النَّارِ ، وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْأَبْرَارِ ، وَزَوِّجْنَا مِنَ الْحُورِ الْعِينِ.

(*Allàhümme ecirnâ mine'n-nâr*)[106] diye dua ediyordu Peygamber Efendimiz. "Yâ Rabbi, bizi ateşten, cehennemin ateşinden koru, kurtar, uzak eyle!"

(*Ve edhilne'l-cennete mea'l-ebrâr*) "Bizi iyi kullarınla beraber cennetine sok... (*Ve zevvicnâ mine'l-hùri'l-în*) Artık hurilerden

---

[106] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.102, no:7596; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.410, no:1601; Ebû Ümâme el-Bâhilî RA'dan.

Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, c.II, s.345, no:2893; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.II, s.372, no:1451.

nasiblerimiz hangileriyse, onlarla da bizleri buluştur, evlendir...” diye dua ediyordu.

Yâni, Allah’ın ikramı reddedilir mi?.. Bir kere, ikram kabul edilir. İkramın reddi edebe aykırıdır. Allah’ın ikramlarını, bir de böyle felsefe yapacağım, edebiyat yapacağım diyerek küçük görmek; tabii o da çok yanlış bir şey olur.

Çok büyük nimetleridir. Allah’ın insanı affetmesi, mağfiret etmesi, cehenneme düşmekten affedip kurtarması çok büyük nimettir. Cennete sokması, çok büyük bir nimettir. Dünyadaki insanlar ne cehennemin şiddetini bildiğinden, ne de cennetin güzelliğini tam idrak ettiklerinden, yâni edemedikleri için bazen böyle konuşuyorlar.

Cennet çok güzel bir yer; Allah hepimize nasib eylesin... Cehennem çok korkunç bir yer; Allah hepimizi korusun... Allah cümlemizi cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin... Allah hepinizden râzı olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu’llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili dinleyiciler ve izleyiciler!..

09. 02. 1999 - AVUSTRALYA

20. KUR'AN-I KERİM'DEKİ MİSALLER

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Akra dinleyicileri!

Hepinize içten, candan, kalbden sevgiler, selâmlar, dualar, hayır temennilerimi arz ederim. Allah hepinizden râzı olsun... Râzı olacağı şekilde ömür geçirmenizi, sevdiği, râzı olduğu işleri yapmanızı; kendisine mutî kullar, àbid, zâhid, sàlih kullar olmanızı nasib eylesin... Huzuruna yüzü ak, alnı açık varmanızı nasib eylesin...

Kur'an-ı Kerim tefsiri sohbetlerimizde, Bakara Sûresi'nin 26. ayet-i kerimesine geldik. 26 ve 27'yi bugün size sohbetimin konusu yaparak anlatmayı, açıklamayı düşünüyorum. 26. ayet-i kerime şöyle, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim*:

إِنَّ اللهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلاً مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ، فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ، وَ أَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَا ذَا أَرَادَ اللهُ بِهٰذَا مَثَلاً ، يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَ يَهْدِي بِهِ كَثِيراً ، وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ (البقرة:٢٦)

(*İnna'llàhe lâ yestahyî en yadribe meselen mâ beùdeten femâ fevkahâ, feemme'llezîne âmenû feya'lemûne ennehü'l-hakku min rabbihim ve emme'llezîne keferû feyekùlûne mâ zâ erâda'llàhu bi-hâzâ meselâ, yudıllü bihî kesîren ve yehdî bihî kesîrâ, ve mâ yudıllü bihî ille'l-fâsıkîn.*) (Bakara, 2/26)

Bu ayet-i kerimenin sonu (*fâsıkîn*) kelimesiyle bitiyor ya, fâsıkların vasıflarını anlatan 27. ayet-i kerime de buna bağlı. (*Ellezîne*) yâni "O fâsıklar ki..." diye başlıyor:

اَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ ، وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ

يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى الْأَرْضِ ، أُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (البقرة:٢٧)

(*Ellezîne yenkudûne ahda'llàhi min ba'di mîsâkıhî ve yaktaûne mâ emera'llàhu bihî en yûsale ve yufsidûne fi'l-ard, ülâike hümü'l-hàsirûn.*) (Bakara, 2/27) *Sadaka'llàhu'l-azîm.*

a. Kâfirlerin Misallerden Rahatsız Olmaları

Şimdi bu ayet-i kerimenin sebeb-i nüzûlü ne? Yâni, hangi sebeple bu ayet-i kerimeler nazil olmuş, Allah-u Teàlâ Hazretleri bu ayet-i kerimeleri hangi sebeple indirmiş?..

İbn-i Abbas, İbn-i Mes'ud ve sahabeden başka alim kimselerin —*rıdvânu'llàhi aleyhim ecmaîn*— bildirmesine göre; daha önce açıkladığımız münafıklarla ilgili ayet-i kerimelerin sonunda, Allah-u Teàlâ Hazretleri, "Onların misali, onların temsili işte bir ateş yakan kimseye benzer." diye bir temsil, bir teşbih, bir benzetme, bir misal veriyordu. Veyahut da, (*ev kesayyibin mine's-semâ'*) gökten yağan bir sağanakta bocalayan bir insanın durumuna benzetiliyordu münafıkların durumları.

Geçen haftalar anlattığımız, münafıklarla ilgili bu ayet-i kerimeler inince, münafıklar tabii kendileri hakkındaki bu ayetleri, Kur'an-ı Kerim'deki kendileri aleyhindeki ibareleri hissediyorlar, onun kızgınlığı içindeler. Öyle bir de, iyi anlaşılsın diye misaller verilince, kendileri bir takım benzetmelerle müslümanlara anlatılınca, mızıkçılık yapacaklar tabii.

Zaten Mekke'nin müşrikleri de, Peygamber Efendimiz'e itirazlar yapıyorlardı:

"—Bilmem işte, Kur'an-ı Kerim buna inmemeliydi de; meşhur, bizim tanıdığımız, hürmet ettiğimiz falanca kimseye inmeliydi." diyorlardı.

Veyahut Peygamber Efendimiz'in halini tenkit ediyorlardı:

"—Bu çarşıda, pazarda dolaşıyor. Böyle peygamber mi olur? İki tarafında iki melek gezmeli değil miydi?.. Veyahut bahçesi olmalı, dalından ilâhi meyvaları koparmalı değil miydi?.." vs.

Böyle kendi akıllarından, Peygamber Efendimiz'in bir beşer olmasını hazmedemeyip, melekten bir peygamber bekliyor gibi

tenkitler yapıyorlardı.

Sonra bir kısmı, tabii ayet-i kerimelere, ayet-i kerimelerdeki hakikatlere itiraz ediyorlardı. "Allah, öldükten sonra insanları diriltecek." deyince; işte meselâ çürük bir kemiği getirip karşısına:

"—Bunu mu diriltecek Allah?.." diyorlardı.

Evet onu diriltecek. Onu yaratmış olan Allah, bir başka yaratma ile ölüleri tekrar diriltecek. (*Ba'sü ba'de'l-mevt*) olacak diye Allah-u Teàlâ Hazretleri bildiriyor.

Şimdi böyle çeşitli itirazların içinde, bir de Kur'an-ı Kerim'in içinde misaller verilince, benzetmeler yapılınca, temsiller yapılınca; onlara karşı, "Yâ böyle şey olur mu?" filan gibilerden itiraz etmeye başladılar. Yâni hem ayet-i kerimeleri istihfaf etmek, yâni hafife almak, önemsememek, hem de gerçekleri çarpıtmak için; hidâyet vesilesi olan sözleri insanların iyi anlaması için, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin lütfuyla, keremiyle, rahmetiyle beyan buyurduğu, iyi anlaşılsın diye beyan buyurduğu ayetleri çarpıtmaya, dalâlete yöneltmeye, o noktada kullanmaya; dalâletlerini haklı gösterecek tarzda böyle yamultmağa ve itiraz etmeğe kalkıştılar.

Yâni, Kur'an'ı sevmiyorlar, Peygamber Efendimiz'i sevmiyorlar, rahatsızlar. İslâm'dan rahatsızlar, münafıklık ediyorlar. Böyle deyince, bu iki ayet-i kerime indi. Allah-u Teàlâ Hazretleri:

"—Allah, hiç şüphe yok ki herhangi bir teşbih ile, benzetme ile, misal vererek, mesel ortaya îrad ederek, koyarak bir konuyu anlatmaktan çekinmez, korkmaz." mânâsına bu ayet-i kerimeyi inzal buyurdu.

Başka bir ayet-i kerimede, Allah-u Teàlâ Hazretleri şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ، إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ (الحج:٧٣)

(*Yâ eyyühe'n-nâs*) "Ey insanlar! (*Duribe meselün fe'stemiù lehû*) Size bir misal verilecek, bir örnek verilecek, iyice dinleyin bakın! (*İnne'llezîne ted'ùne min dûni'llâh*) Allah'ı bırakıp da kendinizin put edinip tapındığınız o varlıklar, o taştan, ağaçtan edindiğiniz tanrılar, bâtıl ilâhlar; (*len yahlüku zübâben*) bir sinek bile yaratamayacak durumdalar, yaratamazlar, yaratamayacaklar!.. Yaratmasını bekleseniz, isteseniz; böyle bir şey yapacak durumda değiller, yapamazlar, yapamayacaklar!" (Hac, 22/73) diye, hani küçük bir mahlûktur sinek, sineğin bile yapılamayacağını söyledi.

Sonra Allah'tan gayri varlıkları tanrı edinip de, onlara değer verip de, karşısına geçip de eğilip, kalkıp, saygı gösterip, kurban kesip tapınanlara; "Onların durumu örümceğin durumuna benzer. Kendisi tarafından kolayca hemen birkaç dakikada yapılabiliyor. Örümcek kendi yuvasını yapabiliyor. İşte en basit ev, en hakir ev; bozarsın yine yapar, bozarsın yine yapar..." buyruluyor.

Bizim şimdi oturduğumuz yerde, ağaçlarda, her yerde birçok büyüklü, küçüklü, çeşitli örümcekler var. Bazıları çarşaf gibi ağlar geriyorlar, kelebekleri, sinekleri yakalamak için. Tabii onların da bir görevi var, tabiatın kuruluşunda hizmetleri var. Fazla zararlı

mahlûkları yakalayacak, dengeleyecek. Allah'ın çeşit çeşit hikmetleri var.

Şimdi, "Kâfirler, o ev yapan örümceğin durumuna benzer." deyince, veyahut "Sizin tapındığınız o varlıklar, putlar bir sinek bile yaratamaz!" deyince, kâfirler, münafıklar; "Böyle ne biçim şey yâ? Artık sinek de, örümcek de bahis konusu edilir mi?" gibi Kur'an-ı Kerim'le alay etmek, onu istihfaf etmek durumuna geçince, bu ayet-i kerime indi deniliyor. Çerçeve bu, yâni olayın akışı bu.

Tabii şimdi, onların itirazlarının ufacık bir mantıklı, haklı tarafı var mı?.. Yok! Çünkü o misaller, ilâhi gerçekleri, îmânî gerçekleri insanlar kolay anlasınlar diye anlatılıyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Kur'an-ı Kerim'de bildirdiği o misaller, o kadar güzel anlatım vasıtasıdır ki...

Ben meselâ, edebiyat profesörü olarak ders verirdim. İşte güzel yazı yazmak, güzel konuşma yapmak herkesin merak ettiği bir husus. Bu hususta kitapları okurlar; işte hitabet sanatı, kitabet sanatı, güzel konuşma sanatı, güzel yazı yazma sanatı... Konuya nasıl girilecek, nasıl derlenip toparlanacak?.. Bir bilimsel araştırma nasıl olacak?.. Bunlar önemli şeyler.

Bunları anlatırken, bütün bilim adamları, yâni bu konularla ilgilenen, ilm-i bedi' ve beyanla ve belâgatla ilgilenen insanların hepsinin dikkat ettikleri bir hususdur ki; anlatırken misal vermek, konunun çok iyi anlaşılmasına yardımcı olur. Çok kıymetli bir konuşma unsurudur misal vermek.

Adama anlatırsın, anlatırsın, anlatırsın... Gözlerini kırpıştırır, şöyle bakar gözünün içine... "Haa, bu iyi anlamadı. Dur buna bunu bir misalle anlatayım!" dersin, misali verirsin, şıp diye anlar, "Haaa, şimdi anladım." der. Tabii, misal bu kadar önemli...

Şimdi Allah-u Teàlâ Hazretleri de, insanlar çok yüksek olan ilâhi gerçekleri, iman hakikatlerini anlasın diye, misaller veriyor. Hem de onların dünyasından, insanların kendi çevrelerinden, bildiği şeylerden misaller veriyor. Kendilerinin bildiği şeyleri misal vererek, bilmediği şeyleri öğretiyor. Bu misaller, eğitimin çok önemli malzemesidir. Eğitimin güzel olması için çok gerekli şeylerdir. Yâni bir kimsenin buna itiraz etmesi, çok şaşkın, çok

aptalca, çok mantıksız bir itiraz. Tabii, misal verme olacak.

Kitaplar anlatıyor ki; eski indirilmiş olan ilâhi kitaplarda, yâni Allah'ın peygamberlerine indirdiği kütüb-ü sâlife ve suhuf-u sâlifede misaller daha çoktu. Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri bazı peygamberlere sahifeler indirmiş, bazı peygamberlere de kitap indirmiş. Bunlarda misaller daha çoktu. Kur'an-ı Kerim histen ziyade akla hitap ettiği için, muhkem ayetleri daha çok olmakla beraber, bazı ayetlerle böyle misal vererek de konunun iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu misaller yeri geldikçe anlatılacak. Şimdi onun teferruatına, onların misallerini vermeye girmiyorum.

b. Allah Misâl Vermekten Çekinmez

Allah-u Teàlâ Hazretleri bu misalleri, elbet bir hikmete mebnî koyuyor kitabına. Onların itirazları yersiz... Ve bu 26. ayette buyuruyor ki:

(*İnna'llàh*) *İnne*, bir şeyin muhakkak olduğunu, itiraz eden bir insanın itirazının yersiz olduğunu bildiren bir edat. Bir isim cümlesinin başına *inne* geldi mi, o cümlede bildirilen hakikat muhakkak öyle demektir. Muhakkak ki, gerçekten ki, hiç şüphesiz ki mânâsına geliyor. *İnne*'nin mânâsı bu.

(*İnna'llàhe*) "Hiç şüphe yok ki, muhakkak ki Allah (*lâ yestahyî*) çekinmez, sakınmaz, korkmaz." *İstehyâ-yestahyî-istihyâen,* hayâ kökünden geliyor; hayâ duygusu duymak, utanma duygusu duymak demek. Allah-u Teàlâ Hazretleri utanacak değil değil ki... İlâhi gerçekleri vahyedip kullarına bildirdiği zaman, Allah-u Teàlâ Hazretleri çekinmez.

Bu utanma, insanların bir duygusudur, bunda da bir benzetme var. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin hiç bir fiili mahlûkatının fiiline benzemez. Fiilleri rubûbiyetinin şanına uygun tarzdadır. Bu istihyâ da, müteşabih bir kelime. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin istihyâsı ne demek?.. Kul istihyâ ettiği zaman yâni utanıyor, çekiniyor. "Yapamam, utanırım, korkarım..." filan diye bir sakınması, çekinmesi olduğu zaman kullanılan bir kelime.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, işte kulların bu gibi durumlarda böyle yaptığı gibi, çekinmez, sakınmaz. Yâni, inkâr etmez veya korkmaz mânâsına kullanılıyor burada, demiş tefsirciler. *İstinkâf*

kelimesini, havf u haşyet kelimesini kullanmışlar.

Ama korkmaz. Neden korkmaz? (*En yadribe meselen mâ*) "Herhangi bir misali yerli yerince ortaya koymaktan, karşı tarafın yüzüne pat diye vurmaktan sakınmaz, çekinmez, korkmaz." Yâni, misal verecekse, verir. Kullar ona itiraz etmeye hak sahibi değiller ki...

لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ (الأنبياء:٢٣)

(*Lâ yüs'elü ammâ yef'alü ve hüm yüs'elûn.*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin fiillerinden kimse ona itiraz edemez, sorgu sual açamaz; ama kulların hepsi Allah'ın sorgusuna, sualine mahkeme-i kübrâda mâruz olacaklardır. Allah sorar." (Enbiyâ, 21/23)

Kulların Allah'a itirazı, akılsızlıklarının delilidir. Çünkü, Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeyi en güzel yapar, yerli yerinde yapar.

Allah rahmet eylesin, kabri nur dolsun, makamı âlâ olsun... İbrâhim Hakkı Erzurumî, Yunus Emre gibi büyüklerimiz ne güzel söylemişler, neylerse güzel eylediğini; kahrının da, lütfunun da, her ikisinin hoş olduğunu evliyâullâh, mutasavvıfîn, ehlullah ne kadar güzel anlamışlar. "*Ey lütfu çok, kahrı güzel; lütfun da hoş, kahrın da hoş...*" diyebilmek, "*Neylerse güzel eyler. Vallàhi güzel etmiş, billâhi güzel etmiş, tallàhi güzel etmiş...*" demek, Allah'ı tanımaktan, Allah'ın fiillerinin güzelliğini söyleyecek olgunluğa erişmekten kaynaklanıyor.

(*Meselen mâ*) *Meselen*'den sonra *mâ* gelince, herhangi bir mesel demek. Ondan sonra, (*beùdeten*) geliyor. Yâni ne, meselâ bir sinek... Bir sineği misal olarak, karşı tarafın anlaması için ortaya pat diye koymaktan Allah-u Teàlâ Hazretleri çekinmez. Hikmeti vardır, sebebi vardır ki, onu öyle misalle anlatmıştır.

Mesel ve misal ve misil aynı mânâya, örnek demek. Bir şeyin iyi anlaşılması için, misal olarak ortaya koyulan hususa mesel deniliyor. Onu ortaya koymaya da meseli darb etmek, darb-ı mesel deniliyor Arapça'da.

Darb-ı meseli biz, atasözü mânâsına da kullanıyoruz. Yâni bir şeyin iyi anlaşılması için duruyoruz, duruyoruz atalarımız şöyle

demiş diyoruz; pat, herkes anlıyor. Veya, Nasreddin Hoca'nın şöyle bir durumda böyle yaptığını söylüyoruz, herkes anlıyor. Veyahut, bir şiirin bir mısraını okuyoruz, herkes konuyu anlıyor. İnsan on beş dakika anlatacak kadar konuşsa anlamayacakken, onu söyleyince anlıyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, böyle bir misali ne isterse ortaya koymaktan istinkâf etmez, çekinmez, korkmaz. Dilerse, hikmetinin iktizasıdır, böyle bir misali verir. Vermiştir de, Kur'an-ı Kerim'de böyle misaller vardır. Yeri geldikçe bunları açıklayacağız.

(*Beùdeten femâ fevkahâ*) "Yeri gelir ya bir sinek misal verir, ya da daha onun üstünde bir şeyi misal verir." Bu (*femâ fevkahâ*)'da iki mânâ var demişler:

1. Sinek küçük, ondan da daha yukarıda bir misal vermekten kaçınmaz. Yâni daha küçük misal vermekten çekinmez mânâsına gelebilir.

2. İkinci bir anlayış da; onun üstünde, ondan daha büyük bir misal verir. İsterse sinek misâli verir, isterse farz edelim, söyleyelim fil misali verir. Yani daha büyük mânâsı da verilebilir.

Ama tam kelime olarak anlamı, sinek veya ondan yukarı… *Fevk* üst demek; *fevkahâ*, onun yukarısında, üstünde... Bu yukarısında demek; yâni sinek küçük ya, o küçüklükte daha ileride, daha ilerisinde mânâsında... Ya da ondan daha büyük mânâsında.

c. Allah Fâsıklara Hidayet Etmez

Böyle misal zikredebilir, etmiştir, hikmeti vardır. (*Feemme'llezîne âmenû*) "Bu durum karşısında iman edenler ne yaparlar? (*Feya'lemûne ennehü'l-hakku min rabbihim*) Onlar bilirler ki, bu misal Rablerinden bir haktır." Hak ne demek?.. Sabit olmuş bir vakıa, bir gerçek demek. "Haktır, yâni bu söylenilen misal yerli yerince bir güzel gerçektir. Hiç tereddüde mahal kalmayacak kadar, aklın itiraz etmeyeceği kadar bariz bir gerçektir." derler. Bunun böyle olduğunu, Rablerinden bir gerçek olduğunu bilirler. "Bu ayet-i kerimede bir takım hikmetler var; bu ayet hak, gerçek..." derler, bilirler bunu.

(*Ve emme'llezîne keferû*) "Ama kâfir olanlar ise, (*feyekùlûne mâ zâ erâda'llàhu bi-hâzâ meselâ*) 'Allah bu misal ile ne murad etti yâhu?' derler." Bu bir soru ama, bu gibi sorulara istifham-ı inkâri derler; yâni inkâr etmek için soru sormak...

Bir soruyu insan öğrenmek için sorar. Ona *istifhâm-ı istihzârî* derler; yâni anlatsın da öğreneyim, söylesin de cevabını, bu bilmediğim hususu öğreneyim hususu anlayayım diye soru sormak. Meselâ:

"—Hocam bu kelimenin anlamı nedir?"

Öğrenmek için soruyor. Bu kelimenin anlamı budur dersin.

Bir de babası çocuğa soruyor:

"—Bunu niye yaptın, böyle yapmak olur mu? Bu yaptığın şey doğru mu?.."

Babası bilmiyor mu onun yanlış olduğunu?.. Biliyor. Yâni, "Bunu böyle yapmaman lâzım!" mânâsına, inkâr ifade etsin diye böyle bir soru sorarak meseleyi anlatmak.

İşte bu kâfirler de, "Allah bu misali ortaya koymakla, bu örneği zikretmekle ne murad etti ya?.." diyorlar. Yâni istemiyorlar, isteksizliklerini ortaya koyuyorlar.

Şimdi Kur'an-ı Kerim'e bakarsanız sevgili dinleyiciler ve izleyiciler, (*meselâ*) kelimesinin üstünde küçük bir mim var. Oradaki mim, mutlaka orada durulması gerektiğini gösteriyor. Yukarıda öyle mimin olduğu yerde durulmazsa, mânâ bozulur. Hatta bazen ters istikamete gider. Onun için, ille orada durulacak; bunu bilin. (*Feyekùlûne mâ zâ erâda'llàhu bi-hâzâ meselen yudillu bihî kesîren*) demeyecek, (*meselâ*)'da duracak.

Bu, (*meselâ*)'dan sonraki sözün kâfirlerin sözü olmadığını, kâfirlerin sözünün (*meselâ*)'da bittiğini, öbür tarafa bağlanmaması gerektiğini gösteren bir secâvend işareti. Bu *mim*'lerin olduğu yerde, Kur'an okurken mutlaka duracaksınız.

İtiraz etmek için, inkâr maksadıyla böyle sorarlar ama; (*Yudillü bihî kesîren ve yehdî bihî kesîrâ*) *Yudillu*'nun fâili zikredilmemiş, ibâreden anlayacak okuyan; *yudillu'llàh* demek. Yâni, "Allah-u Teàlâ Hazretleri dalâlete düşürür. (*Bihî*) Yâni bu verilen misal ile, bu benzetme, bu teşbih ile, (*kesîrâ*) birçok

kimseyi delâlete düşürür." Allah-u Teàlâ Hazretleri bu misali verir, birçok kimseyi dalâlete düşürür. Kimleri delâlete düşürür?.. Ayet-i kerimenin sonunda söylüyor:

(*Ve mâ yudillu bihî ille'l-fâsikîn.*) "Fâsıkları dalâlete düşürür. Fısk erbabını, fısk u fücur erbâbını dalâlete düşürür."

Şimdi tabii, (*Ve yehdî bihî kesîrâ*) "O misalin ne kadar feyizli, ne kadar hikmetli olduğunu mü'minler anlar, onunla hidayet bulurlar, gerçeği bulurlar. Birçok kimse o misalle aşka gelir, şevke gelir, imana gelir, hidayete gelir, hidayete erer." Allah iyi niyetlileri böylece, bu misalle hidayete erdirir. Kötü niyetlileri de, Allah-u Teàlâ Hazretleri böylece dalâlete düşürür.

Şimdi dalâlete düşenleri, istedikleri dalâlete halk eder. Kendileri istiyorlar, kaşınıyorlar; dalâlete düşürür. Çünkü her şeyin hàlıkı Allah-u Teàlâ Hazretleri'dir. Yeri göğü, ins ü cinni, insanları ve insanların amellerini, icraatlarını, fiillerini halk eden Allah'tır. Yâni, kul bir şey halk etmiyor; halk eden Allah'tır, kudret Allah'ındır. Dilerse yaptırmaz.

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا (يونس:٩٩)

(*Ve lev şâe rabbüke leâmene men fi'l-ardı küllühüm cemîà*) "Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündeki insanların hepsi toptan imana gelirlerdi." (Yunus, 10/99) Yâni, dileseydi böyle yapardı ama, insanları serbest bırakmış. İnsanları serbest bıraktığı için de dalâleti isteyenlere, kaşınanlara, istihzâ edenlere, alay edenlere; madem dalâlet istiyorsunuz diye dalâlet verir.

Allah-u Teàlâ Hazretleri hidayetin de hàlıkıdır, dalâletin de hàlıkıdır. Hidayeti isteyen, hidayeti arayan, (*İhdina's-sırâta'l-müstakîm*) "Bizi sırat-ı müstakîme ilet yâ Rabbi!" diye göz yaşlarıyla, samimiyetle dua eden insana hidayet verir. Kaşınıp da, terbiyesizlik, edepsizlik edip de itiraz eden insanları da, o edepsizliklerinden dolayı, "Sen istiyorsun, haydi bakalım öyle olsun!" diye, ona da istediği dalâleti verir.

Allah-u Teàlâ Hazretleri onların kendi amellerine göre bu dalâleti veriyor. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin dalâleti öyle halk etmesi, mes'uliyet o heriflerin kendisine râcî olmak üzere, onların

taleplerini yerine getirmektendir. Onlar madem öyle istiyorlar, "Haydi bakalım dalâleti istiyorsunuz, sizin dediğiniz olsun, cezasını çekersiniz." der. Sorumluluk onlara ait.

Yâni Allah-u Teàlâ Hazretleri, her isteyene istediğini veriyor. Cenneti isteyene cenneti verecek, cehennemi isteyene de cehennemi verecek, cehenneme sokacak onları... İstiyor cehennemi, kaşınıyor, itiraz ediyor, bağırıyor. Kâfir, münkir uğraşıyor, müslümanlara kan kusturuyor... filan. Tabii o zaman o müstahak olduğu, istihkak ettiği dalâleti ona veriyor; rubûbiyetinin şânından dolayı.

Halbuki, bütün insanları fıtrat-ı İslâmiye üzere yaratmıştır:[107]

كُلُّ مَولُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ ، أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ (خ. م. د. ت. ومالك ، حم. حب. ط . ع . ق .

---

[107] Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.465, *Cenâiz* 29/91, no:1319; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2047, *Kader* 46/6, no:2658; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.642, *Sünnet* 34/18, no:4714; Tirmizî, *Sünen*, c. IV, s.447, no:2134; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Yahyâ), c.I, s.241, no:571; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.233, no:7181; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.337, no:129; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.311, no:2359; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.282, no:6394; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.227, no:4050; Abdü'r-Rezzâk, *Musannef*, c.XI, s.119, no:20087; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.380, no:7728; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.203, no:11925; Heysemî, *Müsnedü'l-Hàris*, c.II, s.671, no:646; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.473, no:1113; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.I, s.83, no:110; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.248, no:4730; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.353, no:14847; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.353, no:14847; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.283, no:828; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.240, no:942; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.203, no:11923; İbn-i Asâkir, *Mu'cem*, c.I, s.15, no:17; Esved ibn-i Seri' RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.292, no:5350; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.202, no:5184; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.150, no:4515; Semüre ibn-i Cündeb RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.261, no:1306, 1307; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XV, s.372, no:15729; RE. 340/12.

حل. والديلمي عن أبي هريرة)

ME. 882 (*Küllü mevlûdin yûledü ale'l-fıtrati*) [Her doğan çocuk, İslâm fıtratı üzere doğar.] İslâm fıtratı üzere, tertemiz yaratılmış olan insanlar, sonradan Allah'ın kendilerine verdiği serbestliğe dayanarak, her biri bir yola gidiyor; anası babası onu eğitip, istediği kendi yoluna çekiyor.

(*Feebevâhu yühevvidânihî*) "Babası anası onu yahudi yapıyor, kendileri yahudi olduğu için; (*ev yünassırânihî*) nasrâniyse evlâdını nasrânî yetiştiriyor; (*ev yümeccisânihî*) mecûsî ise, ateşperestse, ateşperest olarak yetiştiriyor." Çocuk iyi doğuyor ama sonra, o eğitimden sonra ne olacaksa oluyor.

Şimdi ben, dün akşam burada bir Çin programı vardı. "Dur bakalım bunların giyimleri, kuşamları, adetleri nedir?" diye bir nebze şöyle baktım. Onların çevirdiği filmi kılık, kıyafet, ev, bark, davranış, zihniyet bakımından anlayayım diye televizyondan izledim. Acıdım. Yâni, bu zihniyetle yetiştirilen ahali gerçeği nasıl bulacak? Hakkı nasıl bulacak, imana nasıl gelecek? Küfürden, şirkten nasıl kurtulacak da, Cenâb-ı Hakk'a güzel kulluk edecek?.. Yâni, eğitim çok önemli. Yanlış eğitim çok zararlı.

Allah-u Teàlâ Hazretleri rahmetinden, herkesi fıtrat-ı İslâmiye üzere yaratıyor ama, sonra insanlar kendilerine ve evlatlarına ve yetiştirdikleri insanlara ve milletlerine ve etraflarındakilere bazen büyük zararlar veriyorlar. Allah'ın rahimliğine, bir insanı serbest bıraktıktan sonra, onu cehenneme delâlet etmek, cehenneme sevk etmek şânına yakışmaz. Zâten, Kur'an-ı Kerim'de açıkça buyuruyor:

وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ (ق:٢٩)

(*Ve mâ ene bi-zallâmin li'l-abîd*) "Ben kullarıma zulmetmiş değilim, zulmedici değilim." (Kaf, 50/29)

وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (يونس:٤٤)

(*Ve lâkinne'n-nâse enfüsehüm yazlimûn*) "Fakat insanlar, kendi kendilerine zulmediyorlar." (Yunus, 10/44) Yâni, "Benim emirlerimi tutmayıp, kendi serbestliklerinden faydalanarak küfre sapıp, başlarına belâyı alıyorlar." deniliyor.

Bundan dolayı: (*Ve mâ yudillu bihî ille'l-fâsıkîn*) buyurmuş. Yâni, bu verilen misalle bazılarının imanı artıyor; "Oh yâ Rabbi, tamam, anladım!" diye gözyaşlarıyla teslim oluyor, kabul ediyor. Ama ötekiler de, "Ne demek bu yâ?" diye böyle dudak büküp, alay edip, hafife alarak davrandığı için, onlara Allah gerçekleri göstermiyor. Onlar da sapıyor, belâsını buluyor. Fâsık olduklarından dolayı, dalâleti istediklerinden, kaşındıklarından dolayı, onları dalâlete sevk ediyor.

d. Fısk ve Fâsık

Şimdi *fâsık* ne demek?.. Fısk... Bir de lastik markası var *fısk*. Tabii İngilizce'de ı harfi yok. İ harfini büyük harfle yazdıkları zaman, üstüne nokta koymazlar. Lastiğin markası aslında *fisk* ama orada, *FISK* yazılıyor. Dillerde kelimelerin yazılışları bazen böyle yakın olur. Birisinde iyi olan bir kelime, öbüründe çok ters bir mânâya gelebilir.

Fısk, lügat mânâsı olarak, bir yerden dışarıya çıkmak demek. Caddeden dışarıya çıkmak, delikten dışarıya çıkmak, huruc mânâsına geliyor. Nitekim yuvasından, deliğinden çıkıp da çuvalın dibini delen, peyniri yiyen, ekmeği yiyen, tahtayı kemiren fareye de, *fuveysıka* derler Araplar. Yâni, *fâsıka* kelimesinin ism-i tasgîridir o *fuveysıka*; fâsıkçık, yâni deliğinden dışarıya çıkan hayvancık demek. Farenin bir adıdır *fuveysıka*.

Şimdi insana da *fâsık* denmesi; yâni çıkan, raydan çıkan, yoldan çıkan, asıl yoldan çıktığı için fâsık denmiş oluyor. Neden böyle bir kimseye fâsık deniyor?.. Çünkü büyük günahı işlediği için, irtikâb-ı kebireden dolayı. *Kebîre* büyük günah demek, çoğulu *kebâir* geliyor. Onu irtikâb ettiği zaman, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin emri dairesinden dışarıya çıktığı için, ona fısk deniliyor.

Tabii, küçük günah işleyene hemen fâsık denmez. Çünkü, insanların günahlardan hemen kurtulması çok zor. "*Her dem*

hatâdır kârımız." dediği gibi bir büyüğümüzün, büyük bir àrif zâtın. Her dem işimiz hatâ olduğundan... Tabii iyi mü'min, ihlâslı mü'min, halis, sàlih, fazıl, kâmil bir insanın da hataları da olacağından, küçük günah insanı fâsık durumuna düşürmez. Ama küçük bir günahta ısrar, fâsık durumuna düşürür.

"—Günah küçük canım, bırak mühim değil, yaparım ben, devam ederim..."

Haa, küçük günahta ısrar etti mi, o da fâsık durumuna düşer. Çünkü:[108]

لاَ صَغِيرَةَ مَعَ الإِصْرَارِ ، وَلاَ كَبِيرَةَ مَعَ الاِسْتِغْفَارِ

(الديلمي ، هب. عن ابن عباس)

(*Lâ sağîrete mea'l-ısrar*) "Günahta ısrar edip, devam edip, dönmeyip, vazgeçmeyip giderse insan; o zaman o günahın küçüklüğü kalmaz." (*Ve lâ kebîrete mea'l-istiğfar*) [İnsan tevbe ve istiğfar ederse, büyük günah da kalmaz, affedilir.]

Haa... Küçüktü ama, sen bu isyanı adet edindin kendine, devam ediyorsun, vay edepsiz! O zaman suç büyür. Yaptığı iş küçük ama devamlı yapıyor, vazgeçmiyor. Söylendiği halde bırakmıyor. Sagîrede ısrar etti mi, o zaman sagîrede ısrar kebîre olur. Yâni, büyük günah muamelesine girer.

Büyük günahları saymış Peygamber Efendimiz: "Adam öldürmek, yalan söylemek, zina etmek, faiz yemek..." vs. diye sıralamış. Bir mâsum insana iftira etmek, yalan yere onun şanını lekelemek için bir temiz kadına namussuzluk isnad etmek... filan bunlar büyük günahlar. Ama, "Küçük günahları da, insan devamlı yapmamaya çok dikkat etmeli!" diye bunu bastırarak söylüyorum.

Şimdi bu *fısk*, günahkârlık demek; *fâsık* günahkâr demek

---

[108] Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.V, s.199, no:7994; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.456, no:7268; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.IV, s.218, no:10238; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.2072, no:3071; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVI, s.452, no:17251.

oluyor. Neden?.. İtaatin hudutlarını aştığı, dışarı çıktığı için. Kelime buradan geliyor, yâni çıkmak mânâsından. Böyle Cenâb-ı Hakk'ın iyi taati, iyi kulluğu yolundan, dairesinden dışarı çıktığı için, fâsık deniliyor günahkâra... Bu üç mertebededir; yoğunluk derecesine, kötülüğünün artmasına göre üç mertebededir:

1. Adam günahın çirkin olduğunu biliyor ama, zaman zaman günahı yapıyor.

Benim fakülteden mesâi arkadaşlarım vardı, sevdiğim kimselerdi. Bana gelirler zaman zaman, "Şu nasıl okunacak hocam?" filân diye sorarlardı. Tabii bizim halimiz, durumumuz fakültede mâlûm.

"—Biz de müslümanız el-hamdü lillâh ama, işte yapamıyoruz, kusurumuzu da biliyoruz. Biliyorum ki namaz kılmam lâzım, ama kılamıyorum." filân derlerdi, öyle kimselerdi.

Tamam; yaptığı işin kötü olduğunu bildiği halde, zaman zaman yapıyor günahı. Bir derece bu...

2. Yaptığı şeyin artık mübtelâsı olmuş. Bu işin ne derler, tiryakisi olmuş. Meselâ, içkiye mübtelâ olan, ayyaşlaşıyor artık. Afyona mübtelâ olmuş; fenâ, kurtulması ancak hastaneye yatırılacak, iğneler yapılacak, uzun tedaviler görecek... filan. Haa, yaptığı şeyi zaman zaman değil de, artık adet edinmiş, yapıyor. Bir mertebesi de budur.

3. Mertebesi de; "Yaptığımda ne mahzur var? Ne olacak yâ?.." filân diye küçümsüyor, çirkinliğini inkâr ediyor.

Bu üçüncü tabakanın hali, insanı kâfir eder. Yâni, günahı küçümsemek, böyle olmasına rağmen, "Ne olacak, yaparım ben!" demek, omuz silkmek, aldırmamak kâfir eder.

Tabii, fâsık bu noktaya gelmedikçe, yâni günah işleyen bir insan, işlediği günahı önemsemeyen ve hoş görüp, "Yaparım, ne olacak ya?" mantığına düşmedikçe, mü'mindir, imandan çıkmış olmaz. Ama o noktaya geldi mi, imandan dışarı çıkar. Ehl-i sünnete göre, o zaman artık mü'minliği kalmaz.

Şimdi bu ayet-i kerimede; ancak fâsıkları Allah bu misallerle saptırır. Mü'minler onun hak olduğunu bilirler, Allah'a teslim olurlar, beğenirler, anlarlar, kalpleri feyiz dolar. Ama, fâsıklar itiraz ettiği, dalga geçtiği için onları saptırır.

Buradakiler, hangi cins fâsık bunlar? Yâni mü'min fâsık mı?.. Hayır. Bu kâfir fâsık... Zaten bunların kâfir olduğunu, ayet-i kerimenin evvelindeki kelimeler de söylüyor:

(*Ve emme'llezîne keferû*) "Kâfir olanlara gelince, (*feyekùlûne mâ zâ erâda'llàhu bi-hâzâ meselâ*) 'Allah bu misali vermekle ne kasdediyor, ne murad ediyor yâ?' derler." İşte kâfir bu durumda, bu mertebede, burada bahsedilenler kâfirler. Çünkü küçümsüyor, Allah'ı tenkit ediyor, Allah'ın ayetini tenkit ediyor. Verdiği misali anlamıyor da; edebiyattan anlamıyor, belâgattan anlamıyor, sanattan anlamıyor, nükteden anlamıyor, ne dedi diye itiraz ediyor. Tabii, o kâfir...

e. Fâsıkların Vasıfları

Şimdi bu kâfirlerin vasıflarını, biraz daha açıklıyor bundan sonraki 27 numaralı ayet-i kerime:

أَلَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ ، وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى الْأَرْضِ ، أُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (البقرة:٢٧)

(*Ellezîne yenkudùne ahda'llàhi min ba'di mîsâkıhî ve yaktaùne mâ emera'llàhu bihî en yûsale ve yufsidûne fî'l-ard, ülâike hümü'l-hàsirûn.*) (Bakara, 2/27)

(*Ellezîne*) *Ellezîne*; ism-i mevsul derler Arapça'da; yâni, bir kelimeyi arkasından gelen sıfatlara bağlayan kelime, bağlama vazifesi görüyor. Türkçe'ye "O ki, onlar ki..." diye tercümesi uygun olabilir. İngilizce'de de (*which, what*) gibi kelimeler bu mânâda kullanılıyor, ism-i mevsul gibi kullanılıyor. Fransızca'da ke'ler kö'ler varmış, ben Fransızca'yı pek iyi bilmem. Yâni Türkçe'de de bu üslup yok ama, ayetin kelimelerini tam, iyi kavrayalım diye böyle tercüme edeceğiz.

"Ancak fâsıkları dalâlete saptırır Allah. (*Ellezîne*) O fâsıklar ki..." Ma'rife olan bir kelimenin, açıklayıcı yan cümleciği olur bunlar. Biz Türkçe'de, bu yan cümlecikleri derleriz, toparlarız, o açıklanan kelimenin önüne sıralarız. Türkçe'de sıfatlar kelimenin evveline gelir: Beyaz dağ, ak dağ, büyük adam... Türkçe'de

sıfatları sıralarız, şöyle şöyle şöyle olan fâsıklar diye fâsıklara bağlarız. Arapça'da böyle değil, sıfatlar sonra sıralanır.

Ancak fâsıkları dalâlete sevk eder. (*Ellezîne*) "O fâsıklar ki..." Şimdi o fâsıkların sıfatlarını sıralıyor, fâsıkların sıfatları geliyor şimdi: (*Yenkudùne ahda'llàhi min ba'di mîsâkihî*) "Allah'ın ahdini, Allah'la aralarında olan ahdi, antlaşmayı, sözleşmeyi, söz de verdikleri halde..." *Mîsak*; sağlamlaştırmak, te'kid etmek, sımsıkı yapmak demek. "Sımsıkı bir şekilde anlaşıp söz verdikleri halde, anlaşmalarını nakzederler." Yâni, anlaşmalarına aykırı hareket ederler.

Demek ki, fâsıkların bir sıfatı neymiş?.. Ahdini tutmamak, verdiği sözü tutmamak, verdiği sözden ahdini bozarak, cayarak sözüne aykırı iş yaparlarmış. Hem de haydi bir insana verdiği sözü tutmasalar, bir derece ama, Allah'a verdikleri sözü tutmuyorlar. O kâfir, fâsıklar ki; günahı da hoş gören, Allah'ı da tenkit eden, ayetlere de dil uzatan o fâsıklar ki, Allah'la olan ahidlerini —söz vermiş oldukları, bağlanmış oldukları halde; tamam, evet, kesin dedikleri halde— bozuyorlar. Bir vasıfları bu.

Onlar ki bozarlar; sımsıkı garantiledikleri, söz verdikleri halde, Allah'la yaptıkları antlaşmayı bozuyorlar.

Şimdi bu Allah'la yaptıkları antlaşma, ahid ne demek? Bu hususta tefsircilerin, yâni tefsir ilminde derinleşmiş olan alimlerimizin, çeşitli görüşleri var; rahimehu'llah İbn-i Kesir gibi, Zemahşerî gibi... Daha önceki devirlere gidecek olursak, sahabenin tefsirle temayüz etmiş, Kur'an-ı Kerim'i açıklamalarıyla şöhret bulmuş şahsiyetleri gibi; meselâ, İbn-i Abbas RA gibi, İbn-i Mes'ud RA gibi... Tabii onlardan rivayetler, veyahut rivayetin dışında ilmini ve aklını, mantığını kullanarak açıklama yapan dirayet tefsirleri de var tabii.

"—Şimdi bu Allah'la ahid nedir?.."

Allah'ın kullarına emirleri, yasakları, itaat edin diye söylediği şeyler, şunları şunları yapmayın diye söylediği sözler.

"—Nerede söylüyor Allah-u Teàlâ Hazretleri kullarına bunları?.."

Kitaplarında. İlâhi kitaplarda. Zebur, Tevrat, İncil, Kur'an, daha önceki peygamberlere indirilmiş, Musâ AS'a, İsâ AS'a,

İbrâhim AS'a, Adem AS'a, Adem AS'dan itibaren indirilmiş vahiylerinde, kitaplarında, sahifelerinde söylüyor.

"—Kimler vasıtasıyla buyuruyor Allah kullarına bunu?.."

Seçtiği peygamberleri vasıtasıyla... Allah-u Teàlâ Hazretleri kullarından bazılarını peygamber seçiyor. İlk insan Adem Atamız, ilk peygamber... Son peygamber, ahir zaman nebîsi, bizim peygamberimiz Muhammed-i Mustafâ SAS... Bunların arasında adını bildiğimiz peygamberler var, bilmediğimiz pek çok peygamber var. Yâni her beldeye, her ülkeye Allah peygamber göndermiş, hakkı onlara duyurmuş.

Bizim bildiklerimiz işte: Nuh AS, İbrâhim AS, Hârun AS, İdris AS, Ya'kub AS, Yusuf AS... Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberler.

"Kullarına, Allah'ın böyle peygamberleri vasıtasıyla kitaplar indirerek, vahiyler göndererek bildirdiği emirleri, yasakları, tavsiyeleri; işte ahid bunlardır." demişler.

Bu fâsıklar ne yapıyorlar?.. Allah'ın kendilerine gönderilen bu emirlerini tutmuyorlar. Bu bir izah.

Diğer bir izah da şöyle:

وقال آخرون: بل هي في كفار أهل الكتاب ، والمنافقين منهم.

(*Ve kàle âharûn*) İzah edenlerden bir kısmı da dediler ki: (*Bel hiye fî küffâri ehli'l-kitab, ve'l-münâfıkîne minhüm*) "Ehli kitabın kâfirleri ve onların içindeki münafıklar hakkındadır." *Ehl-i kitap*; kendilerine Kur'an'dan önce, Peygamber Efendimiz'den önce peygamber gönderilip, kitap indirilmiş insanlar; yahudiler, nasranîler, hristiyanlar.

Şimdi bunların bir kısmı, Kur'an'ın hak kelâmı olduğunu, Peygamber Efendimiz'in Allah'ın ahir zaman peygamberi olduğunu bildiler, imana geldiler. Eh, onlar mü'minleri... Bakara Sûresi'nin başında da ayetler var onlar hakkında...

Bir de kâfirleri var, kabul etmeyenleri var Allah'ın bu en son peygamberini ve kitabını. Ve bir de münafıkları var bunların. Yâni, kendi dinlerinin, kitaplarının gereğini dahi bildikleri halde, münafıklık edip, saklayıp, yapmayanlar var. Allah-u Teàlâ Hazretleri onlara ahdetmişti:

"—Bak ahir zaman peygamberi gelecek, geldiği zaman ona itaat edin!" diye emretmişti.

Peygamberler de onlara bildirmişlerdi, İsâ AS bildirmişti, Mûsâ AS yahudilere bildirmişti. Onlar biliyorlardı ahir zamanda bir peygamber geleceğini ama, kabul etmediler geldiği zaman... Bekliyorlardı, tasdik etmediler. Gördükleri zaman, hak peygamber olduğunu anladılar, işi inada döktüler filan. Derken bir zıddiyete giriştiler.

O halde Allah'ın kendilerine ahdettiği, söz verdiği, antlaşma olarak böyle yapacaksınız diye ahdettiği, anlaşma olarak onlarla anlaştığı, onların söz verdiği hususu, yeri gelince yapacakken yapmamış oluyorlar, ahidlerini bozmuş oluyorlar. Bunlar onlardır diyenler var.

وقال آخرون: بل عني بهٰذه الآية جميع أهل الكفر والشرك والنفاق.

(*Ve kàle âharûn: Bel uniye bi-hâzihi'l-âyeh*) "Bu ayette, (*cemîu ehli'l-küfri ve'ş-şirki ve'n-nifâk*) kâfirlerden, müşriklerden, münafıklardan bütün ahali kasdediliyor." demişler.

Onlarla Allah'ın ahdi nedir?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne hepsinin bütün insanların, Amazonlar'daki ormanlarda da olsa, Himalayalar'daki köylerde, dağlarda da olsa, hepsinin Allah'ın varlığını, birliğini anlaması lâzım! O önüne koyduğu taşın, tanrı olmadığını bilmesi lâzım! Çünkü onu bir usta yaptı, karşısına dikti. Bir şey istese vermiyor, kıpırdamıyor, konuşmuyor, isteğine cevap vermiyor, aciz şeyler... Heykel, cansız heykel, canlı da değil.

Bazıları canlı şeylere tapıyorlar, şu hayvana bu hayvana... Onlar da aciz bir hayvan. Yâni o da, dünya üzerindeki pek çok öteki mahlûklar gibi bir mahlûk. Bütün insanlara Allah-u Teàlâ Hazretleri ulûhiyetini, vahdâniyetini, yâni varlığını, birliğini anlayacak meziyetler, aletler, imkânlar vermiştir. Onların hepsi Allah'ı bilmekle mükelleftir. Adeta vazifesidir hepsinin...

Tabii onlar onu yapmayınca... Hattâ, Allah mucizeler gönderiyor. Yâni, müteredditolan insanlara, münkir olan insanlara bir mucize gönderiyor, bir kaç mucize gönderiyor; "Haa tamam, bu gerçekmiş!" diye anlıyorlar.

Mûsâ AS'a Firavun kavmi iman etsin diye, Firavun'un ahalisi

iman etsin diye, nice nice mucizeler ihsan etti. Her seferinde bir bahane bulup inkâr ettiler. Kaç tane mucize gösterdi, mucizelerini inkâr ettiler. Budur diyenler var.

Bazıları da demişler ki: "Bu ayet-i kerimede Allah'ın zikrettiği, bahsettiği, o fâsıkların bozdu dediği ahidden maksat, Adem AS'ın yaratılmasından sonra, onun neslinden, sülbünden zürriyetini çıkarttığı zaman, o insanlardan bezm-i elestte aldığı ahiddir."

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:

وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ ، أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ ، قَالُوا بَلَى شَهِدْنَا ، أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَٰذَا غَافِلِينَ (الأعراف:١٧٢)

(*Ve iz ehaze rabbüke min benî âdeme min zuhûrihim zürriyyetehüm ve eşhedehüm alâ enfüsihim, elestü bi-rabbiküm, kàlû belâ şehidnâ, en tekùlû yevme'l-kıyâmeti innâ künnâ an hâzâ gàfilîn.*) [Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' Onlar da: 'Evet, elbette sen bizim Rabbimizsin, buna şâhit olduk!' dediler.] (A'raf, 7/172)

Şimdi bir böyle ruhlar aleminde, Allah-u Teàlâ Hazretleri bütün Adem AS'ın neslini, insanları, kendileri hakkında kendilerini şâhit ederek: (*Elestü bi-rabbiküm*) "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu zaman; (*kàlû belâ*) "Evet yâ Rabbi, olmaz olur musun, elbette sen bizim Rabbimizsin!" dediler. Ve o zaman ahdetmiş oldular, antlaşma yapmış oldular. Yâni, Allah'a ibadet edeceklerini beyan etmiş oldular.

Sonra tabii kâfir olunca, müşrik olunca, puta tapınca, bu antlaşmayı bozmuş oluyorlar. İlk başta hani Allah'ın ulûhiyetini kabul etmişlerdi, Rablerini bilmişlerdi. Dünyaya gelince, o ahdi bozdular. Bu ahidden maksat budur demişler.

Yâni, bu fâsıklar nedir?.. Bir kere, Allah'la kendilerinin yapmış olduğu antlaşmayı bozmuş olanlardır. "Onlar ki, Allah'la yaptıkları antlaşmayı bozdular." Birinci vasıfları bu... O fâsıklar ki, Allah'la ahidlerini nakzetmişler, bozmuşlardır, söz verdikleri halde... Bir.

İkincisi vasıfları: (*Ve yaktaùne mâ emera'llàhu bihî en yûsale*) "Ve Allah'ın bağlanılsın, bağlanın diye emrettiği, bağlanılmasını emrettiği işleri koparıp kesmişlerdir." Bağlansın dediğini koparıyorlar; bağlamıyorlar, koparıyorlar. İkinci vasıfları bu…

"—Şimdi buradaki bağlanılmasını emrettiği şey nedir?" diye sorulacak olursa; buradan murad, (*ve sılü'l-erhâm*) diye sıla-i rahimi emretmiş meselâ, Allah-u Teàlâ Hazretleri. Akrabalarını, dayıları, yengeleri, amcaları, babaları neyse takip edecek, soruşturacak, hürmet edecek, yardım edecek, destekleyecek... Sıla-i rahim yapmak bu.

Şimdi Allah, "Sıla-i rahim yapın!" diyor. *Sıla-i rahim* ne demek? Sıla, bağlantı demek... Rahim, akraba demek... Yâni, doğumla insanların ilişkili oldukları kimselerle bağını kuracak. Sıla-ı rahim yapmak, o akrabalar ile bağlantısını yapmak demek. Allah bunu emrediyor.

Sıla-i rahmin ömrü arttırdığı, rızkı arttırdığı,[109] beldeleri

---

[109] Buhàrî, *Sahîh*, c.II, s.728, no:1961; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.1982, no:2557; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.529, no:1693; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.156, no:12610; Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.177, no:7281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.III, s.41, no:2411; Buhàrî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.34, no:56; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.292, no:3609; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.218, no:7946; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.27, no:1300; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.438, no:11429; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Buhàrî, *Sahîh*, c.V, s.2232, no:5639; Buhàrî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.34, no:57; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.496, no:6620; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.218, no:7945; Ebû Hüreyre RA'dan.

Hàkim, *Müstedrek*, c.IV, s.177, no:7279; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.307, no:11822; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.25, no:2634; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Mu'cemü'l-Evsat, c.III, s.233, no:3014; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.273, no:693; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.219, no:7949; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.IV, s.239; Hz. Ali RA'dan.

mâmur ettiği[110] hadis-i şeriflerde bildiriliyor. Akrabalara hürmet ve izzet etmek, ona karşı vazifelerini yapmak, her müslümanın bir vazifesi.

Bunu keserler bu adamlar. Tabii kâfir oldukları için, akraba filan da saymıyor. Peygamber Efendimiz'in karşısına çıkan insanların bir kısmı, en yakın akrabasıydı. Hatta meselâ, bir kızının kocası, dünürü, yâni damadı... Böyle insanlar bazen karşı çıktı. Amcalarından bazı insanlar karşı çıktı. Bu cilve, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin kaderinin cilvesi... Halbuki, akrabalıktan dolayı insaf etmeleri gerekirdi.

Bazıları da demişler ki, bunun için misal olarak ayet-i kerime zikrediyor Katâde Rh.A. *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ

(محمد : ٢٢)

(*Fehel aseytüm in tevelleytüm en tüfsidû fi'l-ardi ve tukattiù erhàmeküm*) [Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?] (Muhammed, 47/22) ayet-i kerimesi gibi demiş oluyor.

Bazıları da diyor ki:

وقيل: المراد اعمُّ من ذٰلك.

(*Ve kìle: El-murad eammu min zâlike*) "Bu ayet-i kerimede kasdedilen Allah'ın bağlanılsın, bağlantısı canlı tutulsun dediği şeyi koparmaktan murad, daha geneldir, daha umûmidir." Sadece akrabayla bağlantı değildir. Bütün Allah'ın emrettiği şeyleri yapmak, onu vasletmek demektir; emirlerini tutmamak da kat'

[110] Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XII, s.85, no:12556; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VI, s.224, no:7967; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.331; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.286, no:1764: Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.I, s.159, no:585; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

etmek, koparmak demektir. Yâni Allah'ın dediğinin aksini yapmak. Emrediyor, yapmıyor; nehyediyor, yapıyor. Aksini yapmak, işte bu koparmak demektir. Fâsıkların bir vasfı da budur. Allah'ın bağlayın dediğini, bağlansın dediğini koparmak.

Fâsıkların üçüncü vasıfları, diğer bir vasıfları nedir: (*Ve yüfsidune fi'l-ard*) Yeryüzünde fitne, fesad çıkartıyorlar.

1. Allah'la ahidlerini bozuyorlar, sözlerinde durmuyorlar.
2. Emirlerini tutmuyorlar, aksini yapıyorlar.
3. Ve yeryüzünde fitne fesad çıkartıyorlar.

Şimdi yeryüzünde insanlar toplum halinde yaşıyor. Toplum halinde yaşayınca, herkesin birbirine karşı görevleri var. Görevleri yapmıyor. Toplumlar düzenle yürür, kanunla yürür.

العدل أساس الملك.

(*El-adlü esâsü'l-mülk*) "Egemenliğin temeli adalettir." Adalet olması lâzım! Haksızlık olursa, rüşvet olursa, adam kayırma olursa, hırsızlık olursa, zulüm olursa, katil olursa; o zaman o toplum çöker. Acıyoruz çevremizdeki toplumlara baktığımız zaman, kendi toplumumuzdaki haksızlıklara, içtimaî, toplumsal haksızlıklara bakınca üzülüyoruz. Bu adalete aykırı, insafa, vicdana sığmaz, insan haklarına sığmaz diye üzülüyoruz.

Yâni, Allah'tan korkmadı mı, Allah'ın emrinden, emri dairesinden dışarıya kaydı, raydan çıktı gitti mi bir insan, bir işi de bu oluyor. Yeryüzünü fesada veriyor, toplumu bozuyor. İşte kâfirlerin en büyük zararlarından birisi de budur. Yâni, işin sonucunda maddi bir hasar ve zarar var, toplum zarar görüyor.

Diyorlar ki:

Din bir duygu ona kimse ilişmez. [111]

[111] Söz konusu mısra Hasan Ali Yücel'in "Altı Ok" isimli şiirinde yer almaktadır. Kıt'anın tamamı şöyledir:

Dinle devlet ayrı şeydir, birleşmez;
Din, bir duygu; ona kimse ilişmez.
Devlet dine, din devlete karışmaz;

Hayır! Din toplumun canıdır, toplumun düzeninin kaynağıdır. Sen onu tahrib edersen, yıkarsan, yok edersen, toplumu kuruturtursun. Ağaca su vermezsen, su kaynaklarını, su aldığı, beslendiği köklerini kesersen, dallarını kesersen, ağaç kurur.

f. Münafıkların Altı Vasfı

Şimdi aziz ve muhterem kardeşlerim; (*Ülâike hümü'l-hàsirûn.*) "İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir. Asıl hàsirler işte onlardır."

Şimdi bu münafıkların altı tane vasfı var. Bu ayet-i kerimede dikkatli bir şekilde bakılırsa, fâsıkların, münafıkların altı vasfı görünüyor.

إذا كانت فيهم الظهرة على الناس ، أظهروا هذه الخصال:

إذا حدثوا كذبوا ، وإذا وعدوا أخلفوا ، وإذا اؤتمنوا خانوا ،

و نقضوا عهد الله من بعد ميثاقه ، وقطعوا ما أمر الله به أن

يوصل ، وأفسدوا في الأرض.

(*İzâ kânet fîhimi'z-zahretü ale'n-nâs*) "Eğer ellerine imkân, yönetim gücü, kuvvet geçerse; (*azharû hâzihi'l-hisàl*) zorbalık, diktatörlük yaparak bu altı vasfın altısını birden ortaya koyarlar.

Bu fâsık, fâcir, münafık heriflerin altı vasfı nedir:

1. (*İzâ haddesû kezebû*) "Konuştular mı, yalan söylerler." Sözleri yalan. Bak bir insana, sözünün doğru olmasına itinâ etmiyor, bol keseden söylüyor. Ondan sonra sözünü yerine getirmiyor. Bir, iki, üç... Haa bu münafık, bak yalan söylüyor. Aç gazeteyi, eski sayıları karıştır. Söylüyor söylüyor, yalan söylüyor, tutmuyor.

Konuştular mı, yalan söylerler.

Laikliği ben böylece bileyim!

2. (*Ve izâ vaadû ahlefû*) "Vaad ettiler mi vaadlerini yerine getirmezler, vaadlerinden dönerler." Antlaşma yaparsın, imza atarsın. Beklersin ki tamam adaletli davransın, sözünde dursun. Durmaz, cayar. Hani ödeyecektin borcunu? Hani şu işi yapacaktın? Hani karşılıklı böyle konuşmuştuk?.. Caydı. Neden?.. Allah'tan korkmuyor. Fâsık, münafık, fısk u fücur sahibi de ondan.

Vaad ettiler mi vaadini tutmazlar, hulfederler, vaadinden cayarlar.

3. (*Ve ize'tüminû hànû*) "Kendilerine güvenilirse, hıyanet ederler. Güvenci boşa çıkartırlar, güvenilen, kendilerine teslim edilen şeyi bozarlar, hıyanet ederler." Kasa emanet edilmişse, kasadan para çalarlar. Bir memuriyet devredilmişse, "Sen bu dairenin müdürüsün, başkanısın, bilmem nesisin..." denilmişse; o dairenin canına okurlar. Rüşvet alırlar, görevi kötüye kullanırlar.

Ellerine bir fırsat geçti mi, deveyi hamuduyla yutarlar. *Hamud* ne demek?.. Devenin üstüne oturulsun diye konulmuş semer demek. Yâni, deve zaten kocaman... Adam o kadar aç ki, ağzı o kadar geniş ki, karnı o kadar büyük ki, deveyi kaldırıyor, hamuduyla yutuyor.

Güvenildikleri zaman güvenilir, emin insan olmadıklarından güvenmeye liyâkat göstermezler, güvene uygun hareket etmezler. Hıyanet ederler, hainlik yaparlar.

4. (*Ve nakazù ahda'llàhi min ba'di mîsâkıhî*) "Allah'a karşı vermiş oldukları kulluk sözünü, ahdini bozarlar; emirlerini tutmazlar, yasaklarından kaçınmazlar." Yâni, günahları işleyen, irtikâb eden, umursamayan insanlar olurlar.

5. (*Ve kataù mâ emera'llàhu bihî en yûsale*) "Allah'ın yapılsın dediği, bağlansın dediği şeyi koparırlar, yapılsın dediği işi yapmazlar."

6. (*Ve efsedû fi'l-ard*) "Yerde de fitne fesad çıkartır, berbat ederler; toplumu, memleketi, ülkeyi, araziyi, çevreyi... Her şeyi mahvederler."

وإذا كانت الظهرة عليهم ، أظهروا الخصال الثلاث: إذا حدثوا

كذبوا ، وإذا وعدوا أخلفوا ، وإذا اؤتمنوا خانوا.

(*Ve izâ kâneti'z-zahretü aleyhim*) "Ama, eğer kendileri çok böyle güç kuvvet sahibi değillerse..." Meselâ, Peygamber Efendimiz'in zamanında; Peygamber Efendimiz kuvvetlendi, müslümanlar çoğaldı, Medine-i Münevvere'ye hakim oldular. Peygamber Efendimiz'den sonra, Hulefâ-i Râşidîn devrinde müslümanlar çok kuvvetlendi. Öyle münafıkların, fâsıkların kaçacak delik arayacakları zaman, devre... Tabii o zaman ne olur?.. "Güç kuvvet kendilerinde değil de, onlar böyle kıyıda kenarda iseler, (*azharu'l-hisâle's-selâs*) üç durumu devam ettirirler." Ötekileri yapamıyorlar çünkü.

(*İzâ haddesû kezebû*) "Konuştukları zaman yalan söylerler. (*Ve izâ vaadû ahlefû*) Vaad ettiler mi, vaadlerini yerine getirmezler. (*Ve ize'tüminû hànû*) Güvenilirse, güveni boşa çıkartırlar, hıyanet ederler."

Ötekileri yapamıyorlar, çünkü yaptırtmıyor toplum. Toplum müslüman, mütedeyyin.

Hazret-i Ömer elinde sopası, kamçısı, çarşıda pazarda dolaşıyor. Haydi bakalım birisi, Allah'ın ahdini bozduğunu alenen göstersin bakalım!.. Haydi bakalım, yap dediğini yapmasın da, yapma dediğini yapsın bakalım Hazreti Ömer'in karşısında, görelim!.. Haydi bakalım yeryüzünü fesada versin!.. Yapamaz.

Pazarda bir kabile reisi gezerken, adamcağızın, mübareğin birisi yanlışlıkla ayağını bastı.

"—Vay, sen benim ayağıma nasıl basarsın?" diye, bir tokat patlattı o adama...

Ama bilmiyor ki, devir Hazreti Ömer'in devri. Devir değişti, İslâm geldi, adalet var. Öyle eskiden olduğu gibi kabile reislerinin saltanatı yok.

Tokat atılan kimse gitti Hazret-i Ömer'e dedi ki:

"—Yâ Ömer, falanca adamın ben yanlışlıkla ayağına bastım, o da kaldırdı bir tokat patlattı yüzüme; kısas isterim!" dedi.

Hazret-i Ömer onu arattırmaya başladı. Baktı kabile reisi, pabuç pahalı; kalktı başka bir ülkeye gitti, hristiyan oldu, İslâm'dan çıktı. Mahvoldu tabii... Ahirete irtihal etti, ahireti

mahvoldu.

Hazret-i Ömer'in huzuruna çıksaydı, ne yapacaktı Hazret-i Ömer?.. "Sen buna haksız tokat attın!" denilecekti, kısas olacaktı. Ya da, ceza neyse o verilecekti. Öyle yapmadı, ahireti mahvoldu. Keşke bin tane tokat yeseydi, keşke şu kadar para verseydi, adamı razı etmek için ceza verseydi, ama öyle yapmasaydı...

Yâni, müslümanlar kuvvetli oldu mu, kötülüğü yaptırtmıyorlar, iş sadece ahlâkî zaafta kalıyor. Münafığın, fâsığın durumu sırf ahlâkî zaafta kalıyor. Ama ötekiler kuvvet buldular mı, müslümanlara gàlip geldiler, üstün geldiler mi; o zaman, öteki berbat şeyleri de yapıyorlar ve yeryüzünü fesada uğratıyorlar.

(*Ülâike hümü'l-hàsirûn*) "İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir." Burada *hàsirûn* ne demek, hüsrana uğrayanlar demek. Çoğul bu.

"—Hüsran Türkçe bir kelime değil Hocam, hüsrana uğramak ne demek?"

Yâni zarar edenler, yarar kazanamayanlar. Kâr umduğu yerden kâr, kazanç elde edemeyenler. Kârın da eski Türkçesi assı; assı elde edemeyenler, ziyan edenler. Ziyan da Farsça'dan geliyor. Yâni tam Türkçesi: Assı elde edemeyen, ticarette ütülen, yutulanlar. Eski Türkçe'de ütülmek, kaybetmek mânâsına geliyor. Yutulmak, ütülmek...

Bunlar işte böyle zarara uğrayanlardır. Bu zarar için, bazıları buyurmuşlar ki: (*Fi'l-âhireh*) "Ahirette mahkeme-i kübrâda hesabı görülecek, cehenneme atılacaklar. Zarar ahirette..." demiş.

أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ (الرعد:٢٥)

(*Ülàike lehümü'l-la'netü ve lehüm sûu'd-dâr*) Ayet-i kerimesini misal vermişler. "Lânet onlara ve ahirette kötü bir yurt onlaradır, yâni cehenneme atılacaklar." (Ra'd, 13/25)

Bazı alimler, İbn-i Abbas'tan rivayet etmişler ki: Kur'an-ı Kerim'de ehl-i İslâm'dan gayriler hakkında böyle hàsirûn denmişse, yaptıkları, işleri küfürdür demek. Burada da (*ülâike hümü'l-hàsirûn*) yâni, "Böyle yapan adamlar kâfirlerdir." demek

oluyor.

Ehl-i İslâm'a, bu ziyana uğramışlardır demek; yâni günah işlemişlerdir, zenbdir, günahtır bunlardan kasdedilen. Yâni bu günahtan dolayı, sevaptan mahrum olacaklar, cezaya uğrayacaklar. Orada bir ziyan olacak demek oluyor.

Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri böyle hareket edenleri, Allah'a isyan ettiklerinden dolayı, bir insanın ticaretini kazanamayıp, kâr edemeyip batırdığı gibi, dükkânını kapattığı gibi, ziyan ettirecek. "Sermayeyi kediye yüklemek" diyorlar, o da bir temsil oluyor tabii, mesel oluyor. Bunlar da böyle ziyan edecekler, ziyan etmiş olacaklar.

Tabii, adamlar ziyan etmek maksadıyla yapmıyorlar bunu; dünyada menfaatlerini düşündükleri için yapıyorlar ama; dünya menfaati gelip geçici olduğundan, o menfaat hesapları ters çıkıyor. Dünyadaki hesapları uymuyor, tutmuyor, sonunda mahvoluyorlar.

İslâm'ın karşısına çıkanlar öyle oldu. Her zaman, her yerde... Peygamber Efendimiz'in zamanında, sahabe zamanında, dünyanın her yerinde öyle.

Onlar dünyevi bir menfaati üstün tuttuklarından, ellerine menfaat geçsin diye veya ellerindeki menfaat kaçmasın diye. Ya küçük bir paraya tamah ettikleri için, dünya menfaatine tamah ettikleri için; ya da, 'Aman rahatımız kaçmasın, aman elimizdeki paramız harcanmasın..." gibi sebeplerle bir hesap yapıyorlar. Onlar da bir kâr hesabı yapıyorlar ama, sonunda kâr etmiyorlar; dünyada, ahirette zarara uğruyorlar. Dünyada da zarara uğruyorlar, ahirette de en büyük zarara uğrayacaklar.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi, emirlerini tutup da, hem dünyada hem ahirette saadete nâil olanlardan eylesin... Hüsrana uğrayanlardan, hàsir olanlardan, o duruma düşenlerden eylemesin... Hem dünyamız mutlu olsun, tatlı olsun, hoş geçsin, huzurlu geçsin, temiz geçsin...

"—Oh, el-hamdü lillâh kalben rahatım, mutmainim, çok şükür... İşte helâl lokma kazanıyorum, çoluk çocuğuma helâl yediriyorum, çok şükür yâ Rabbi... Kimsenin hakkını yemedim, kimseyi üzmedim, kimseye kötülük yapmak istemedim,

yapmadım, elhamdü lillâh...” diye rahat ederler, mutlu olurlar dünyada... Hem de ahirette Allah cennetiyle, cemâliyle taltif eder.

İşte Yûnus Emreler, işte evliyâullah, işte erbâb-ı turûk-u aliyye... İşte sàlih kimseler, işte zâhidler, àbidler... İşte o güzel ahlâklı, tatlı, iyiliksever insanlar... İşte çevremizdeki hayrât u hasenatı, sadakât-ı câriyâtı, meberrâtı yapan sehavetli, cömert, tatlı insanlar...

Ne mutlu; cami yapmış, yüzyıllarca içinde namaz kılınıyor. Hep o namaz kılanların sevabı geliyor kendilerine... Köprü yapmış, üzerinden geçenlerin sevabı geliyor. Ağaçlar dikmiş; onların meyvasını yiyenler, istifade edenler var, onların sevabı geliyor.

Hastane yapmış... Meselâ, Guraba Hastanesi, yâni garibanların hastanesi... Bezmialem Valide Sultan[112] yapmış,

[112] Bezm-i Alem Valide Sultan (1807-1853), Osmanlı Padişahı II. Mahmud'un 2. eşi ve padişah Abdülmecid'in annesidir. Osmanlı tarihinin en tanınmış valide sultanlarından biridir. Hayırseverlik için yaptığı çalışmalardan dolayı sevilen ve saygı duyulan bir Valide sultan olarak tarihe geçmiştir.

Allah rahmet eylesin... Nasıl seviyorum görmediğim, tanımadığım halde... Ne hayırlar yapmış!.. İstanbul'un suyunu, Terkos suyunu o getirmiş, hastane yapmış. Parasıyla puluyla ne hayırlar yapmış. Yüzyıllardan beri sevap kazanıyor.

Büyük alimler büyük kitaplar yazmışlar. O kitapları okuyoruz. İşte benim elimde üç dört tane kitap; ben tefsir sohbeti yapacağım diye onların güzel, sağlam fikirlerini okuyorum. El-hamdü lillâh neyin eğri, neyin doğru olduğunu anlıyoruz. Allah razı olsun...

Ne mutlu, böyle Allah'ın rızasına uygun ömür geçirenlere!.. Ne yazık, ters hesaplar yapıp da hüsrana uğrayanlara!.. Yazık, akıllı bir iş değil. Allah akıl fikir versin... Allah şaşıranları doğru yola sevk etsin... Âmin, ecmaîn...

Allah hepinizden râzı olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

16. 02. 1999 - AVUSTRALYA

Küçük yaşta saraya câriye olarak getirilen bir Gürcü kızıdır. Abdülmecid tahta çıktığında 16 yaşında, kendisi de 32 yaşındaydı. Oğlunun hükümdarlığı döneminde, öldüğü tarihe kadar 14 yıl süreyle (1839-1853) Valide Sultan oldu. Abdülmecid'in annesini çok sevdiği, hükümetteki nazırları seçerken annesine danıştığı bilinmektedir.

Bezm-i Alem Vâlide Sultan 2 Mayıs 1853 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti ve Divanyolu'ndaki II. Mahmud Türbesine gömüldü. İnşaatına başlattırdığı Dolmabahçe Camii henüz bitmemişti. Camiyi oğlu Sultan Abdülmecid 1855 yılında tamamlattırarak, Bezm-i Alem Valide Sultan Camii adı altında hizmete açtı. Cami zamanla, Dolmabahçe Sarayına yakınlığı nedeniyle, Dolmabahçe Camii olarak anılmağa başladı.

21. ALLAH'I NASIL İNKÂR EDERSİNİZ?

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri! Allah'ın lütfu, ihsânı, ikramı hepinizin üzerine olsun... Rabbim Tebâreke ve Teàlâ Hazretleri, sizleri ve bizleri sevdiği kullar eylesin... İki cihanın saadetine nâil eylesin... Dünyada da ahirette de aziz ve bahtiyar eylesin...

Tefsir sohbetlerimizde Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 28. ve 29. ayetlerine geldik. 28. ayet-i kerime şöyle: *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ، ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ

يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (البقرة:٢٨)

(*Keyfe tekfurûne bi'llâhi ve küntüm emvâten feahyâküm, sümme yümîtüküm sümme yuhyîküm sümme ileyhi türceùn.*) (Bakara, 2/28)

29. Ayet-i kerime de şöyle: *Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ

فَسَوَّيٰهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ ، وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (البقرة:٢٩)

(*Hüve'llezî haleka leküm mâ fî'l-ardı cemîan sümme'stevâ ile's-semâi fesevvâhünne seb'a semâvât, ve hüve bi-külli şey'in alîm.*) (Bakara, 2/29)

Bu iki ayet-i kerimeyi sohbetimin konusu yapmak istiyorum. Sıra ile gidiyoruz, buraya geldik. Önce ayet-i kerimelerin kısaca mealini vereyim, ondan sonra kelimeleri üzerine açıklamaları yapayım:

(*Keyfe tekfurûne bi'llâhi*) "Sizler nasıl olur da Allah'a kâfir olursunuz; nankörlük eder, inkâr edersiniz Allah'ı?.. (*Ve küntüm*

emvâten feahyâküm) Halbuki siz ölüler idiniz, o sizi diriltti. (*Sümme yümîtüküm*) Sonra öldürecek, (*sümme yuhyîküm*) sonra yine diriltecek, (*sümme ileyhi türceùn*) sonra hepiniz ona döndürüleceksiniz." (Bakara, 2/28)

Ondan sonraki ayet-i kerimede de:

(*Hüve'llezî*) "O ki, o Allah ki, (*haleka leküm*) sizin için yarattı, (*mâ fi'l-ardı cemîâ*) yerde ne varsa hepsini toplu olarak sizin için yarattı. (*Sümme'stevâ ile's-semâ'*) Sonra semâya yöneldi, istivâ eyledi, teveccüh eyledi, inâyet eyledi; (*fesevvâhünne seb'a semâvât*) onları yedi semâ halinde nizama koydu, düzenledi, tesviye eyledi. (*Ve hüve bi-külli şey'in alîm*.) O her şeyi hakkıyla en iyi, tam bilicidir, bilendir." (Bakara, 2/29)

a. Hayatı ve Ölümü Veren Allah'tır

Şimdi 28. ayet-i kerime, (*keyfe*) soru edatıyla başlıyor. (*Keyfe*) demek, "Nasıl?' demek, soru edatı bu. (*Keyfe tekfurûn*) "Sizler nasıl kâfir olursunuz, nasıl Allah'a nankörlük edersiniz, nasıl Allah'ı inkâr edersiniz? Allah'a karşı inkâr yoluna nasıl saparsınız?.."

Keyfe kelimesini tabii, "Keyfim yerinde, getir bakalım bir keyif kahvesi içelim." filân gibi Türkçe'deki keyif mânâsıyla anlamamak lâzım! *Keyfe*, soru edatı. Bir de sonuna *-iyyet* getirildiği zaman, sun'î bir masdar mânâsı meydana geldiğinden, masdar-ı ca'li diyorlar. *Keyfiyet* diyoruz; yâni bir şeyin nasıllığı, nasıl olduğu mânâsına... "Bu işin keyfiyeti nedir?" Yâni nasıllığı, nasıl olduğu; keyfiyet o.

(*Keyfe tekfurûne bi'llâhi*) "Nasıl Allah'a küfür edersiniz?.." Yâni, küfür etmek ağızlarından söğüp saymak, sebbetmek mânâsına değil; "Nasıl kâfir olursunuz, nankörlük edersiniz, inkâr yoluna nasıl saparsınız?" mânâsına.

Bu bir soru edatı ama, azarlamak için. Olmaması gerektiğini ifade etmek için, sorulan soru şekli. Buna *istifhâm-ı inkârî* veya *istifhâm-ı istinkârî* derler. Meselâ: "Sen bunu nasıl yaparsın?.." Yâni, yapmaman lâzım mânâsına.

"Siz nasıl olur da..." Tabii siz diye hitap ediyor ama, mü'minlere değil. Kimler kâfir oluyorsa, kimler inkâr ediyorsa, hitap onlara... "Sizi gidiler sizi, sizi mendeburlar sizi!.. Nasıl olur

da kâfir olursunuz? Nasıl olur da Allah'ın varlığına, birliğine iman getirmezsiniz?.. Öyle şey olmaz!" demek. Yâni, soru bu makamda kullanılmış.

(*Ve küntüm emvâten feahyâküm*) "Siz emvât idiniz..." *Emvât*, *meyyit* kelimesinin çoğulu, "Ölüler idiniz, (*feahyâküm*) o Allah size hayat verdi, diriltti."

Şimdi bu ölülerden maksat... Yâni, hayata gelmeden önce insanların durumu neydi? Sen, ben, o, bütün insanlar; acaba doğmadan evvel durumları neydi?.. Yoktu. Yâni şu andaki durumuna göre adem, yokluk içindeydi. Belki bu alemi, o evvelki hâli bilmediğimiz için, tam yok sözü de yakışmıyor. Çünkü bir çeşit varlık ama, hayata gelmeden önceki bir varlık... Onun için, ölüler diyor ayet-i kerime; yâni, siz yoktunuz demiyor. Ama nasıl, ölü de karşımızda vardır ama, ruhu gitmiştir. Ruhu gidince cesedin kıymeti yok, ona meyyit diyoruz, ölü diyoruz.

İnsanlar hayata gelmeden önce, onların hayata gelmesini sağlayacak şartlarla beraber bir şeyler var. O insanı hazırlayan bir şeyler var ama, ruh yok... O hayatı verdikten sonraki heyet, bir araya gelmiş değil. Başka bir şey ama, o hayatı hazırlayan emâreler de var. Onun için, (*emvâten*) diye buyrulmuş. Yâni, "Ruhsuz ceset gibiydiniz. Maddeniz vardı ama, ruhunuz yoktu. (*Feahyâküm*) Allah-u Teâlâ Hazretleri sizi diriltti. Ölüyken, maddeler perakende, parça parça iken birleştirdi, terkib eyledi ve sizi insan haline getirdi ve hayat verdi. Doğdunuz, hayata geldiniz."

Sonra tabii bu, "Ölüydünüz, size hayat verdi." ibaresi, "Nasıl olur da kâfir olursunuz?"un arkasından geliyor. "Ey kâfirler, ey münafıklar, ey fâsıklar, fâcirler! Siz Allah'a inanmıyorsunuz, nankörlük ediyorsunuz, kâfirlik ediyorsunuz ama; söyleyin bakalım, kendi kendinizi siz mi yarattınız?.." denmiş oluyor.

Bir bebek; daha etrafını görmüyor, konuşamıyor, gözleri kapalı, kıpırdayamıyor. Kendisine yarayan hiç bir şeyi yok... Onun kendisini yaratması mümkün mü?.. Değil. "Eh annesinden, babasından oldu." filan diyoruz ama, geriye doğru gidelim bakalım!.. Yâni, bir insanın yaratılması kendisinden değil.

Yaratıcı sen misin?.. Değilsin, yaratılmışsın, kesin olarak

ortada... Kişinin, insanın yaratılmış mahlûk olduğu, yaratılmış olduğu ortada. O halde, bu hayat nasıl meydana geldi? Bu muazzam bir olay... Yâni, bir sürü çeşitli malzemeyi bir araya getir, depo olur, bir süpermarket gibi olur. Her şey var, ama onların böyle bir canlı mahlûk haline gelmesi, etin, sinirin, kemiğin ve sâirenin oluşması çok muazzam bir şey...

İnsan bir muazzam yaratık, muhteşem yaratık, muhteşem bir terkib... İçinde birbirinden haberli, habersiz bir sürü ayrı, küçük canlı olan; o küçük canlılar da bir takım cansız maddelerden meydana gelmiş olan, bir muazzam terkib ki, muhteşem bir şey...

Bunun yapılması bizden olmadığına göre, senden olmadığına göre; "Ey kâfir, ey fâsık, ey zàlim, sen nasıl olur da Allah'a kâfir olursun?.. Bu hayatı düşünsene!" diye tevbih, azarlama sorusu ile başlıyor. Hemen ölümü hatırlatıyor: "Bak, sen hayatı kendi kendine vermedin, verilmiş hayatı bile kendin koruyamıyorsun!" Bir zaman geliyor, ne oluyor?.. İnsan ölüyor.

(*Sümme yümîtüküm*) "Sonra bak, sizi öldürecek Allah..." Şu anda yaşıyorsanız bile, öldürüyor; görüyorsunuz. Çevrenizdeki yakınları, akrabaları, dostları, insanları, başka canlıları görüyorsunuz; öldürüyor işte... (*Yümîtüküm*) "Sizi de öyle öldürür, öldürecek." Yâni, hayat bir mühim olay, çok muhteşem bir olay, çok büyük bir olay, çok büyük bir mucize, çok şâhâne bir olay... Ondan sonra da ölüm var. Yâni tekrar ölecek insanlar. O da kesin. Çünkü etrafımızda yaşayanların birer birer öldüğünü görünce, sıranın bir gün kendisine de geleceğini herkes biliyor. Hiç münakaşa edilmesi mümkün olmayan, kesin olaylardan, hakikatlardan birisi de ölüm. Çok kesin bir hakikat, herkes ölecek.

O halde ey kâfirler, fasıklar, facirler; şimdi nasıl hayatta olduğunuzu da düşünün, bir zaman gelip öleceğinizi de düşünün! Öleceksiniz. Öldürülüyor; bakın etrafınızdaki insanların hayatları ellerinden alınıyor, toprağa gömülüyor, canları kayboluyor. Canlar bedenleri terk ediyor, ruhlar gidiyor.

Bak bu ölüm de çok mühim bir olay... Bak o öldürme işi de sizin işiniz değil. Yaşatmak için var gücünüzle masraf ediyorsunuz, doktorlar toplanıyor; cihanın tabipleri, doktorları,

hekimleri toplanıyor da, istedikleri bir insanı bir müddet daha yaşatmaya güçleri yetmiyor:

"—Maalesef elimizden gelmedi, bizim yapabileceğimiz bu kadar..." diye gönderiyorlar.

Ürdün Kralı'nı[113] ne yaptılar; Amerika'ya gitti, kral, melik, hükümdar. Tedavi gördü, tedavi gördü, tedavi gördü... Para var, her türlü imkân var, devlet imkânı var, kendisinin kişisel zenginliği var ama, gönderdiler:

"—Bizim yapacağımız bir şey yok dediler."

Uçaktan indi. İnişini televizyondan seyrettim, inişindeki yüzünün hali canlı cenâze... Böyle bir tebessümü var, korkunç bir acı tebessüm... Öldü.

Yâni kral da olsa, o kadar ihtimam da gösterseler, herkes ölüyor, ölecek. Bu da çok mühim bir olay... Bunu da yapan Allah... Bunu da siz yapmadığınıza göre, sizin dışınızda bir olay. Hayatı size bahşeden Allah, bir zaman sonra alıyor, alacak; bu da kesin... Çünkü aldığını da gözünüzün önünde görüyorsunuz. "Alamaz, almıyor, yapamaz!" da diyemezsiniz. İşte oluyor.

Diriltme de, çevrenizde görülüyor. Her an, her yerde tabiatta, bağda, bahçede, evde, her yerde görülüyor. Yeni bir oluşum, yeni

---

[113] Kral Hüseyin (1935- 7 Şubat 1999) Ürdün'ün üçüncü kralıdır. 1916'da İngilizlerle işbirliği yaparak Osmanlı Devletine karşı ayaklanan Şerif Hüseyin'in oğlu Kral Abdullah'ın torunudur. Kral Abdullah'ın ölümünden sonra, 1951'de tahta geçen oğlu Talal, deli olduğu gerekçesiyle, İngilizlerin de müdahalesiyle, 1952'de tahttan uzaklaştırıldı. Onun yerine oğlu Hüseyin, henüz 17 yaşında iken kral yapıldı.

Kral Hüseyin, 46 yıl süren saltanatı süresince Amerika'nın ve İsrail'in bölge üzerindeki çıkarlarına büyük hizmetlerde bulundu. 1967 Haziran savaşında Batı Yaka'yı İsrail'e teslim etti. 1970 Eylülünde Ürdün'deki Filistinli gerillalara savaş açtı (Kara Eylül). İsrail'in de desteğiyle mülteci kampları bombalandı. Binlerce Filistinli öldü. Gerillalar Lübnan'a ve Suriye'ye sığındılar. 26 Ekim 1994'de Akabe anlaşmasını imzalayarak İsrail'le barış yaptı. İntifadanın kızıştığı 1988 yılında, Batı Yaka'yla ilişkisini kestiğini açıklayarak, Filistinlileri maddi bakımdan sıkıntıya soktu.

Kral Hüseyin, 4 Şubat 1999 günü, yakalanmış olduğu kanser nedeniyle tedavi görmekte olduğu ABD'den Ürdün'e döndü. 7 Şubat 1999 günü vefat etti. Yerine oğlu Abdullah kral oldu.

bir doğuş, yeni bir hayat, her zaman hayretler içinde müşahede ettiğimiz bir şey... Çocukları düğün dernek evlendiriyorsunuz, bir sene sonra kucağında bebekle geliyor.

Şimdi bizim burada, Avustralya'da bir kardeşimiz Türkiye'ye gidecek yarın.

"—Niye gidiyorsun?.." dedim.

"—Hacca gideceğim ama, önce Türkiye'ye gideceğim."

"—Niye?.."

"—Çünkü Hocam, biz Avustralya'ya iki kişi geldik hanımla beraber; şimdi yedi kişi olduk..."

Yâni beş çocukları olmuş. Ne olacak?.. Tabii onlara anneleri, babaları, yâni dedeler, nineler görmek istedikleri için, Türkiye'ye gidiyorlar. İşte bak muhteşem bir olay... Yedi kişiyle birden görmek. Beş sene görmeyip, altı sene görmeyip, şu kadar sene görmeyip de, o kadar kalabalık görmek... İşte bu hayatı veren Allah…

Ondan sonra da, canlıların bir kısmını vâdesi yetince öldürüyor. Hikmetini kendisi bilir, ne sebeple olursa, kimisini yaşatıyor yıllarca; torunları ölüyor, dede sağ kalıyor. Sırayla da değil... Pehlivanlar ölüyor, doktorlar ölüyor, hastalar sağ kalıyor, cılızlar sağ kalıyor. Allah'ın hikmeti... Yâni akla sığan bir şey değil.

Hayat Allah'ın bir nimeti... Şairin sözü ne kadar güzel:

Vücûd cûd-i ilâhi, hayat bahş-ı kadîm.

"Vücud yâni varlık, insanın var oluşu Allah'ın bir cömertliğinin eseri." Her türlü nimeti toplamış, terkib etmiş, vücud yâni varlık, kişinin varlığı ve etrafındaki kâinatın varlığı meydana gelmiş. "Hayat da kadîm olan Allah'ın bahşı, ya da Allah'ın kadim zamanda takdiri eseri olarak lütfettiği bir olay."

Şimdi bu hayat verme olayı... Doğumlar varken, oluşumlar varken, tohum koca ağaç oluyorken; iki kişi evlenip de, ondan sonra sekiz, dokuz çocuk sahibi oluyorken, çevremizde binlerce olay görüyoruz. Bir kısmını da doktorların anlatmasıyla, kitaplardan nasıl olduğunu da hayretler içinde öğreniyoruz, hayran kalıyoruz, muazzam olaylar. Siz nasıl inkâr edersiniz

Allah'ı, nasıl kâfir olursunuz, nasıl imana gelmezsiniz?..

(*Sümme yuhyîküm*) Bir *sümme* daha var arkasından. Evet öldürecek, tamam yaşıyorsunuz şu anda, sonra öleceksiniz.

"—Beni tehdit etme!.."

Tehdit filan değil, gerçek bu; herkes ölecek. (*Sümme yuhyîküm*) "Ondan sonra, Allah tekrar diriltecek. (*Sümme ileyhi turceûn.*) Sonra hepiniz ona, yâni Allah'a döndürüleceksiniz."

Şimdi aziz ve muhterem kardeşlerim! Bu iki defa diriltmek, öldürmek olayları, işte varlığa gelmek, ondan evvel insanların ölü gibi olması, yâni Cenâb-ı Hakk'ın ilminde, kudretinde var ama, henüz meydana gelmemiş; sonra hayata geliyor. Bir ölüm, bir hayat... Ondan sonra ölüyor. Yâni insanın eceli geldiği zaman, bu dünyayı terk etmesi, irtihal etmesi ikinci ölüm. Ondan sonra tekrar dirilecek. İşte:

والبعث بعد الموت حقٌّ.

(*Ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti hakkun*) "Öldükten sonra dirilmek haktır." Bu da çok önemli... Bunu da bilip duran insan, Allah'ı nasıl inkâr eder?.. Niye titremez, niye ödü patlamaz?.. O ileride tekrar dirilecek, Allah'ın huzuruna çıkacak; utanmaz mı, utanmayacak mı, mahcup olmayacak mı, pişman olmayacak mı?.. Perişan olmayacak mı, mahvolmayacak mı, hüsrana düşmeyecek mi, hâib ve hâsir olmayacak mı?.. Olacak...

İşte o tekrar dirilme; o da olacak ve herkes Allah'ın huzuruna, Allah'a döndürülecek, ona varacak. Yâni, böyle dünyada yaşıyor, istediği yere gidiyor, istediği işi yapıyor, istediği günahı işliyor, zevk sürüyor, safa sürüyor, kan içiyor, zulmediyor filân ama, ölecek.

Bazı müfessirler bu (*sümme yuhyîküm*) öldükten sonra dirilmeyi, kabir hayatı diye açıklamışlar. Kabirde de hani insanlar dirilecek, sorgu sual olacak. Kabirde bir hayat var. Meselâ, Peygamber Efendimiz ziyaret ediliyor, selâm verilince selâmı iade ediyor, selâmları tebellüğ ediyor... Kabir hayatı diye açıklamış, o kanaati ileri sürmüş bazı alimler.

Bazıları da, (S*ümme yuhyîküm*) "Sonra sizi diriltecek"

ibaresini, "İsrafil AS'ın sûra üfürmesinden sonra, ölülerin kabirden kalkıp mahşer yerine toplanması" diye izah etmişler.

b. Hepiniz Ona Döndürüleceksiniz

Demek ki, (*Sümme ileyhi turceùn.*) "Hepiniz sonuç itibariyle, istese de istemese de, diretse de, ayak diretse de, sevdiği kul olarak da olsa, sevmediği kul olarak da olsa, Allah'a döndürüleceksiniz." Dönünce ne olacak?..

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَه . وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَه

(الزلزال:٧-٨)

(*Femen ya'mel miskàle zerretin hayran yerah*) "Bir toz zerresinin ağırlığı kadar iyilik işlemiş olan, hayır işlemiş olan, onun mükâfatını görecek. (*Ve men ya'mel miskàle zerretin şerran yerah*) Bir toz ağırlığı kadar şer işlemiş olan da, onun hesabını verecek, cezasını çekecek." (Zilzâl, 99/7-8)

Tabii mükâfatı alanlar, ahirette ebedi saadete erenler, "*El-hamdü li'llâh*" diyecekler:

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ، إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ

(فاطر:٣٤)

(*Ve kàlü'l-hamdü li'llâhi'llezî ezhebe anne'l-hazen, inne rabbenâ legafûrun şekûr.*) [Cennette şöyle derler: Bizden tasayı gideren Allah'a hamd olsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir.] (Fâtır, 35/34)

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ، حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ

أَبْوَابُهَا وَ قَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ

(*Vesîka'llezîne'ttekav rabbehüm ile'l-cenneti zümerâ, hattâ izâ câûhâ ve fütihat ebvâbühâ ve kàle lehüm hazenetühâ selâmün aleyküm tıbtüm fedhulûhâ hàlidîn.*) [Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir. Oraya varıp da kapılar açıldığında, bekçileri onlara: "Selâm size, hoş geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya!" derler.] (Zümer, 39/73)

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ

حَيْثُ نَشَاءُ ، فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ (الزمر: ٧٤)

(*Ve kàlü'l-hamdü lillâhi'llezi sadakanâ va'dehû ve evresene'l-arda netebevveü mine'l-cenneti haysü neşâ', feni'me ecrü'l-àmilîn.*) [Onlar: "Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamd olsun. İyi amelde bulunanların mükâfâtı ne güzelmiş!" derler.] (Zümer, 39/74)

Bu ayet-i kerimeleri niçin okuyorum?.. Hamd edecekler, şükredecekler, *el-hamdü lillâh* diyecekler, o korkulardan kurtulup, cennete girecekler.

İşte akıllı insan, bu uzak istikbali görüp ona göre tedbir alır. Bu ayet-i kerime muhteşem, gözümüzün önünden gitmemesi gereken, böyle güzel levhasını yazıp karşımıza koymamız, kartların üstüne basıp herkese göndermemiz gereken bir ayet-i kerime.

(*Keyfe tekfurûne bi'llâhi ve küntüm emvâten feahyâküm*) "Bak size hayat vermiş olan o Allah'ı nasıl inkâr edersiniz! Sonra o sizi öldürecek, sonra tekrar diriltecek, onun huzuruna varacaksınız." Orada onun hesabını veremezseniz, cehennemlik olursanız, ne kadar üzüleceksiniz. Sevdiği kul olup da, huzuruna sevdiği kimse olarak varırsanız; ne kadar mükâfatlara erecek öyle insanlar... Onları kaçırmak işinize gelir mi? Niye böyle yapıyorsunuz?" diye, çok çok heyecanlandırıcı bir ayeti kerime.

c. Yerdekileri Sizin İçin Yarattı

Sonra, Allah-u Teàlâ Hazretleri inkâr edenlere, fâsıklara, fâcirlere, kâfirlere, ondan sonraki 29 numaralı ayet-i kerimede yine hitap ediyor. Bu ayet-i kerimenin sonunda ayın harfi var, yâni aşır tamam oluyor. Veyahut o ayın harfi aşır değil de, rükû' ayınıdır. Yâni namazda okuyorsa, buraya geldiği zaman rükû edebilir işareti.

هُوَ الَّذِی خَلَقَ لَكُمْ مَا فِی الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوٰی اِلَی السَّمَاءِ

فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ ، وَهُوَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيمٌ (البقرة:٢٩)

(*Hüve'llezî haleka leküm mâ fî'l-ardı cemîan sümme'stevâ ile's-semâi fesevvâhünne seb'a semâvât, ve hüve bi-külli şey'in alîm.*) (Bakara, 2/29)

(*Hüve*) "O" demek, zamir. Kim?.. Allah... (*Hüve*) "O, (*ellezî*) o zât-ı celildir ki..." Bu *ellezî*, biliyorsunuz, ki mânâsına. Tekil müzekker olursa, *ellezî* deniliyor; müennes olursa, *elletî* deniliyor. Çoğul olursa (*ellezîne*), "onlar ki" demek oluyor. Böyle müennes olduğuna, müzekker olduğuna göre değişiklikler gösteren ki zamiri, ism-i mevsul dedikleri.

O ki, (*haleka leküm mâ fî'l-ardı cemîa*). Bakın bu ayet-i kerime ne demek: (*Haleka*) "Yarattı. O ki yarattı, (*leküm*) sizin için." *Küm*, siz demek, zamir-i muttasıl. *Li* de, için mânâsına gelen bir harf-i cer. Ama *li* esreliyken, burada bu zamirlere bağlanırken üstünlü olarak bağlanıyor; (*Leküm*) "Sizin için" demek oluyor. (*Haleka mâ fî'l-ardi cemîâ*) dese, "O Allah ki, yerdekilerin hepsini yarattı." demek olacak ama, burada bir güzel câr mea'l-mecrûr var; (*haleka leküm*) "Bütün bunların hepsini sizin için yarattı." buyruluyor.

Yâni, muhatap olan insanlar. Herkes için, özellikle de, "Ey kâfirler, münafıklar, ey inançsızlar, ey imana eremeyenler! Bakın, Allah'ın bu büyük lütfunu nasıl düşünmüyorsunuz?.. Bakın, ne varsa yeryüzünde, her şeyi sizin için yarattığını Allah bildiriyor."

Şimdi demek ki, yerde ne var?.. Taş, toprak, su, madenler,

dağlar, dereler, ovalar, sahralar, ormanlar, ırmaklar, pınarlar... Tamam. Otlar, ağaçlar, çiçekler meyvalar... Tamam. Hayvanlar, çeşit çeşit kuşlar... Tabii bunların hepsi bizim için yaratılmış. Yâni bizim hayatımız için, biz yaşayalım diye, insanoğlu için yaratılmış.

Bu öyle bir salâhiyet veriyor ki insana... Ben onun için, bütün yumuşak kalpliliğime rağmen kurbanı kesiyorum. Neden?.. Allah bizim için yarattı. Ferman buyurmuş, müsaade buyurmuş, hepsi bizim... Balığı onun için tutuyoruz, tavuğu onun için yiyebiliyoruz, meyvayı onun için koparabiliyoruz... Bütün bu çevremizdeki yaratıkların istifadesini bize vermiş, bize musahhar kılmış. Önümüze açmış, "Buyurun kullarım!" demiş.

Nasıl inkâr edersiniz?.. Niye şükretmezsiniz?.. Şükretmeniz gerekirken, müteşekkir olmanız gerekirken, secde-i Rahmân'a kapanıp, "Çok şükür yâ Rabbi!" demek gerekirken, bu olur mu?.. Hepsini sizin için yarattı.

Bu çok mühim bir ayet-i kerimedir. Bütün mahlûkàtın, yerin, göğün, yerdeki bütün mahlûkàtın insanlara verildiği, faydalanmasının insanlara verildiğini tescil eden belge bu... Ehliyetnâme, ruhsatnâme, kullanma ruhsatnâmesi... *İbâha-i asliye*, yâni her şeyin bizim kullanmamız için mubah olduğunu gösteren bir muazzam belge...

"—Niye sen meyvayı kopardın, yedin?.. Ağacın niye odununu kestin, yaktın?.. Hayvanı niye kestin, etini niye yedin?.. Niye sütünü sağdın?.. Arının bin bir zahmetle topladığı balı niye sen aldın, yedin?.."

"—Allah benim için yaratmış, benim emrime vermiş. "İşte yâ Rabbi, işte belgem, işte ruhsatnâmem!" diyecek, kim sorarsa bu soruları.

Çok muazzam bir ayet-i kerime, bunu da yazmak lâzım! Bir duvara da bu ayet-i kerimeyi koymak lâzım!..

d. İnsan Allah'a Kulluk İçin Yaratıldı

(*Hüve'llezî haleka leküm mâ fî'l-ardı cemîa*) Yerde ne varsa, her şeyi insana helâl kılmış, meşru kılmış. Ama ne hariç?.. Tabii, başka insanların haklarına tecavüz yok. Öyle olmamak şartıyla,

başkasının hürriyetine mani olmamak şartıyla, istifadesine mânî olmamak şartıyla, onun yaşamına son vermemek şartıyla... Ortadaki şeyler serbest, ötekiler serbest değil.

Buradan görüyoruz ki, anlıyoruz ki, insanlar hür yaratılmış ve mahlûkat insanların emrine verilmiş. İnsanlar insanlar için yaratılmamış. Yâni birileri tepelerine çıksın, emir versin; ötekiler de köle olarak, kırbaç altında inlesin... Böyle bir şey yok!.. İnsanların birbirlerine canları haram... Yâni birisi ötekisinin canına kıyamaz. Irzı, malı haram... Başkasının malına tecavüz edemez. Ancak kendi rızası dairesinde, kendisi razı olursa, o malın sahibi verirse, rıza yoluyla, takas veya hibe veya hediye şekliyle, o zaman oluyor. Başka türlü olmuyor.

Demek ki insan, insan için yaratılmamış. İnsan köle değil, insan başkasının hizmetçisi değil... İnsan Allah'a kulluk için yaratılmıştır. Bu ayet-i kerime onu gösteriyor ve her mahlûkun da aziz mahlûk olan, en şerefli mahlûk olan insanlar için yaratıldığını, burada Cenâb-ı Hak bildiriyor. Yeri göğü yaratan Mevlâmız, ne sebeple yarattığını, kim için yarattığını burada bildiriyor.

"—Çok şükür yâ Rabbi, sonsuz hamd ü senâlar olsun yâ Rabbi!.. Demek bütün bunları, bizim için mi yarattın yâ Rabbi?.. Ben bütün ömrümü sana şükürle, sana ibadetle geçiririm, candan ibadet ederim! Neyim varsa, canımı bile vermeye razı olurum!" demesi lâzım insanın. Allah'a kulluğunu öyle güzel yapması lâzım, yapmaya razı olması lâzım, severek yapması lâzım! İsteyerek, Peygamber Efendimiz'in namaza "Gözümün bebeği namaz." dediği gibi yapması lâzım!

Bazılarının tembel tembel kıldığı namaza, Peygamber SAS Efendimiz:[114]

---

[114] Neseî, *Sünen*, c.VII, s.61, no:3939; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.128, no:12315; Hâkim, *Müstedrek*, c.II, s.174, no:2676; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.V, s.241, no:5203; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VI, s.199, no:3482; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.78, no:13232; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.280, no:8887; Ebû Avâne, *Müsned*, c.III, s.14, no:4020, 4021; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.317, no:6879; İbn-i Asâkir, mu'cem, c.I, s.89, no:159; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.143, no:2733; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلاَةِ

(*Kurreti aynî fi's-salâh*) "Gözümün şenliği namazda..." diyor. Yâni, gözümün bebeği namaz demek istiyor, çok sevdiğini beyan ediyor

Demek ki; başkalarının hayat hakkına tecâvüz yok, hürriyetlerini kısıtlamaya bir müsaade yok... Hiç kimsenin malına, canına, ırzına, namusuna tecâvüz, müdahale hakkı yok... Bütün insanlar hür... Bütün mahlûkatı Allah, bu eşref-i mahlûkat olan insan için yaratmış. İnsanlar bundan Allah'ın emri üzere, müsaadesi vechi ile, yâni suret-i isti'mâli nasıl olacaksa, tarifnâmesi nasılsa; hani prospektüsü oluyor, —bunları kullanmak istemiyorum ama, belki eskileri bazıları bilmez diye söylüyorum— Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin verdiği emir yolunda onları kullanması lâzım!..

Aksini yaparsa, bunlara tecavüz ederse, kebâirden oluyor hepsi... Mala tecavüz, onu çalmak, hırsızlık, gasp... vs. büyük günah. Namusa tecavüz büyük günah... Cana tecavüz, adam öldürmek büyük günah. Yâni en büyük günahlardan oluyor.

Ne kadar güzel İslâm! Yâni, insanı ne kadar güzel koruyor. İnsanın hürriyetlerini ve malını ne kadar güzel koruyor. Ve zavallı müslümanlar da İslâm'dan ne kadar habersiz, Kur'an'dan ne kadar habersiz... Allah'ın kendisine neler verdiğini bilmiyor. Kula kul olmakla ömrünü geçiriyor. Kuldan menfaat bekleyerek ömrünü geçiriyor. Yalan yanlış yollarda ömrünü geçiriyor.

e. Göklerin Yaratılışı

Evet, yerde ne varsa, Allah hepsini insanoğlu için yarattı. (*Sümme'stevâ ile's-semâ'*) "Sonra yukarıya doğru yöneldi, düzeldi." *İstevâ*, seviye, yâni düzleşmek mânâsına bir kelimeden geliyor. *Hatt-ı istivâ* diyoruz, dünyayı ortasından böyle eşit olarak düz

---

Keşfü'l-Hafâ, c.II, s.73, no:1089.

bölen ekvatora. Ekvator da herhalde *ekov* kelimesiyle ilgili. Dünyayı iki eşit parçaya ayıran çizgi demek oluyor.

İstevâ-yestevî-istivâ. Allah sonra semâya istivâ eyledi. Bu istivâ fiili tabii, kökü böyle ama ne mânâya geldiği, yerdeki her şeyi insanlar için yarattı, sonra semâya istiva eyledi. Nasıl bir şey? Tabii Allah'ın zatını bilemediğimiz gibi, onunla ilgili fiillerin de nasıl bir fiil olduğunu, ne demek olduğunu insan bilemez. Çünkü insanların o fiili yapışı gibi de değildir.

Meselâ; Allah her şeyi görüyor. İnsan nasıl görüyor, gözle görüyor. Ama Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin görmesi insanın görüşü gibi değil. Allah her şeyi işitiyor. İnsan kulakla, bir takım vasıtalarla işitiyor. Kulağı sağır olabiliyor, kulak zarı patlarsa duymuyor. Cenâb-ı Hakk'ın öyle bir şekilde işitmediği muhakkak. O halde hiç bir şeye benzemiyor.

Şimdi semâya istivâ eyledi. (*Fesevvâhünne seb'a semâvât*) "Ve onu yedi kat semâ olarak düzenledi. Semâya teveccüh buyurdu, iradesini semâya, yukarıya yöneltti." Semâ yukarısı demek aslında. "Yaratma iradesini semâya tevcih eyledi, (*fesevvâhünne seb'a semâvât*) bu gökteki varlıkları, yedi kat semâ olarak düzenledi. Gökyüzünü böyle tesviye eyledi." Tesviye, düzlemek demek. Düzenlemek de, oradan biraz onun karşılığı gibi oluyor. Türkçe'ye benziyor biraz ikisi de düz mânâsıyla ilgili kelimeler olması dolayısıyla.

Şimdi tabii, yedi kat semâvattan burada bahsediliyor. Yedi kat semâ; iki mânâ var, iki türlü izah etmişler. Eski müfessirlerin ben izahlarına bakıyorum. Çeşitli devirlerde insanların ilmi ne kadarsa, yer ilmi, gök ilmi, yıldız bilimleri, işte tıp ilmi, fizik ilmi, kimya ilmi; o bilgileri nisbetinde bir şeyler anlamaya çalışıyor ve herkes bilgisi kadar bir şeyler anlıyor.

Şimdi biz tabii fizik okuyoruz, kimya okuyoruz. Gökbilim yâni astronomi okutuyorlar. Lisenin son sınıfında bize okutmuşlardı. Tabii üniversitelerde daha geniş olarak okutuluyor. Bu yedi kat semâyı eskiler nasıl izah etmişler?..

Birisi arzdan itibaren işte gezegenlere doğru böyle, çünkü insana en yakın olan gezegenler. Onlar daha parlak görülüyor gökyüzüne baktığın zaman. İşte şu gezegen, bu gezegen diye

onları daha rahat görebiliyor ve her akşam da biraz bu tarafa böyle gittiğini gördüğü için öteki yıldızlar gibi birbirlerine göre duruşları aynı kalmadığından, durumları, pozisyonları değiştiğinden seyyare demişler; yâni gezegen, yıldız demişler. Gezegen gezen demek yâni.

İşte birisi Arz'dan Zühre'ye kadar, birisi Zühre'den Utarit'e kadar... Tabii bu Zühre, Utarit, Merih vs. Bunların Yunanca adları Venüs, Merkür, Mars vs. filan diye geçiyor. Bir zamanlar bunları böyle biliyorduk. Şimdi tabii bütün ilim tabirleri değişmeye başladı, başka isimlerle isimlendiriliyor. Yâni böyle yıldızların arasındaki tabakalar olarak düşünmüşler. Bu bir. Alimlerin bir anlayışı. Ama bunu daha ziyade, o devirlerin gök bilimcilerin sözlerine bakarak bilim adamları söylemişler.

Asıl müfessirlerimizin, yâni Kur'an'ı iyi bilen büyük müfessirlerin izahları böyle değil. Onlar diyorlar ki: Gökteki bütün yıldızların süslemiş olduğu tabaka, yıldızların oldukları tabaka birinci semâdır. Neden? Çünkü ayet-i kerimede buyruluyor ki, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ (الصافات:٦)

(*İnnâ zeyyenne's-semâe'd-dünyâ bi-zînetini'l-kevâkib*) "Biz en yakın semâyı zînetlerle süsledik." (Saffât, 27/6) Yıldızları bir süs, zînet olarak söylüyor.

Tebâreke Sûresi'nden de hepiniz bilirsiniz. Orada da buna benzer bir ifade geçer:

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ (الملك:٥)

(*Ve lekad zeyyenne's-semâe'd-dünyâ bi-mesàbîha ve cealnâhâ rucûmen li'ş-şeyâtîn.*) (Mülk, 57/5) "Biz en yakın semâyı..." *Es-semâe'd-dünyâ* demek dünya semâsı demek değil. Dünya en yakın demek burada, ism-i tafdilin müennesi. Bakıyorum meallere, bazıları onları bilmedikleri için yanlış tercüme ediyorlar. Öyle

değil, burada en yakın mânâsına. Çünkü zaten bizim *dünya* dediğimiz şeye, Kur'an-ı Kerim'de dünya denmez, *arz* denir. Dünya sözü, bu günkü Türkçe'de kullanılan bir tabir. Kur'an'da öyle geçmez.

(*Es-semâe'd-dünyâ*) demek, "En yakın semâyı misbahlarla, yâni kandillerle donattık." demek. Yine orada misbahlardan, mesàbihten maksat yıldızlar. Yıldızların olduğu semâ en yakın semâ olunca, o zaman yedi kat semânın diğer altı katı, bu yıldızlardan ötedeki başka tabakalar olduğu anlaşılıyor. Kur'an-ı Kerim'in öbür ayetlerini de düşündüğümüz zaman, ortaya çıkan mânâ bu. Ve müfessirlerin büyükleri böyle ifade etmişler. Tabii, o eski gök bilimcilerin, böyle gezegenlerin arasını birer tabaka saymasından çok daha yerli yerinde, bilime uygun, güzel anlatım. Müfessirler için büyük şeref... Yâni o kendi zamanlarının kısa ilimlerine takılmayıp da, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini karşılaştırıp, bu mânâyı bulmaları çok güzel bir şey...

Demek ki, bu gördüğümüz yıldızların bazılarının ışıkları bize milyonlarca senede geliyor. Demek ki, semânın derinliği ne kadar fazla... Bu derinliğin içinde bu yıldızları gördüğümüz mıntıka, sadece birinci semâ... Ondan sonra yıldızların bittiği yerden itibaren altı tabaka daha var. Ondan sonra:

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ (البقرة:٢٥٥)

(*Vesia kürsiyyühü's-semâvâti ve'l-ard*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Kürsî'si bütün bu semâvâtı ve arzı kuşatmıştır." (Bakara, 2/255) Ondan sonra Cenâb-ı Mevlâ'nın Arş-ı A'zam'ı geliyor. Semâvatı kuşatan Kürsî, Arş-ı A'zam'ın yanında küçücük bir tane gibi kalıyor. Yâni, Arş-ı A'zam o kadar muazzam...

Cenâb-ı Hak, yeryüzünü insanlar için tezyin eyleyip, hazırlayıp, yaşamına uygun hale getirince, semâvata yönelip onu yedi kat semâ yaptıktan sonra da, daha başka ayet-i kerimelerde:

ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ (الأعراف:٥٤)

(*Sümme'stevâ ale'l-arş*) "Sonra Arş üzerine istivâ eyledi."

(A'raf, 7/54) diye bildiriliyor. Burada da yine *istivâ* kelimesiyle karşılaşıyoruz. Arş da, oturulan koltuk ve taht demek. Arş üzerine istivâ eyledi. "Semâvâta istivâ eyledikten sonra, Arş üzerine istivâ eyledi." buyruluyor.

Artık, "Cenâb-ı Mevlâ oraya teveccüh buyurdu, öyle irade buyurdu. Orada mekândan münezzeh olan Cenâb-ı Mevlâ yer aldı." diyebiliriz. Söylenecek kelime bulunmuyor. Yâni orada istivâ eyledi, Arş'ta istivâ eyledi buyruluyor.

Demek ki, yedi kat semâvatın birincisi yıldızların olduğu semâ, ondan sonra öteki semâlar... Bu şimdiki gökbilime çok uygun bir ifade. Gökbilimcilerin ifadesi de aynı şekilde. Hakîkaten semânın boyutları, derinliği çok muhteşem... Galaksiler, galaksilerden öteki alemler vs.

Biz bu semânın dibini niye göremiyoruz?.. Çünkü milyonlarca senede bir ışık gelip, milyonlarca senede ilk çıktığı yerden gözümüze geldiği zaman görüyoruz. Henüz daha ışığı gelmemiş olanı görmüyoruz. Gelmiş olanı da, beş milyon sene önceki halinin ışığı olduğundan şimdi orada olduğunu söyleyemeyiz. Belki orası değişti. Yâni ışıktan, ışığın gelmesinden veya gelmemesinden bir görme ve bir perdelenme durumu oluyor.

Mi'rac'ı anlatan ifadeler de geçiyor ki, Cenâb-ı Mevlâ'nın yetmiş bin nurdan, yetmiş bin zulmetten, yâni nur olmayan karanlıktan perdelerin arkasında olduğu, Cenâb-ı Rasûl-i Kibriyâ Muhammed-i Mustafâ Hazretleri de Mi'rac'a çıkarken bu perdelerin kendisine kaldırıldığı, açıldığı *Mevlid*'de anlatılıyor. Süleyman Çelebi[115] (Rh.A) şâhâne anlatımlarla, o eşsiz hadiseyi

[115] Süleyman Çelebi: Orhan Gazi döneminde, 1346-1351 yılları arasında bir tarihte doğmuştur. Gençliğinde Bursa'da iyi bir eğitim almış, bilgili tavırlarıyla Padişah Yıldırım Bayezid'in dikkatini çekmiş, yapımı 1399'da tamamlanan Ulu Cami'ye imam olarak atanmıştır. Ünlü eseri *Vesîletü'n Necat*'ı (*Mevlid*'i) bu görev sırasında kaleme almıştır.

Rivayete göre Süleyman Çelebi, Peygamberimizin diğer peygamberlerden pek farkı olmadığını söyleyen bir İranlı vaize içerleyerek, onun diğer peygamberlerden üstün olduğunu dile getirmek için Mevlid'i kaleme aldı. Eserini, 1409 yılında (tahminen 60 yaşında iken) tamamladı. Eserini yazarken, referans aldığı eserlerin, Âşık Paşa'nın *Garibnâme*'si, Erzurumlu Darîr'in

çok tatlı bir şekilde tasvir buyuruyor:

Ref' olup ol Şâh'a yetmiş bin hicâb,
Nûr-u tevhid açtı vechinden nikàb.

Yâni, nurdan ve zulmetten perdelerle etrafımız kapalı olduğundan, gerçekten bilimsel olarak, semânın dibini ne aletle, ne gözle göremiyoruz. Birinci semâ yıldızlarla donanmış durumda.

İşte, yeri insanlar için, üstündeki nimetlerle yaratan Cenâb-ı Hak, göğü de böylece tanzim buyurduktan sonra, Arş-ı A'zam'a istivâ eylemiş olduğunu Kur'an-ı Kerim bildiriyor... Her yerde hazır ve nâzır, lutfediyor, inayet ediyor, hak onun, tasarruf onun, mülk onun, egemenlik onun... Bir şeyin olmasını dileyince, (*Kün*) "Ol!" diye buyuruyor; oluyor.

لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ (الزمر:٤٤)

(*Lehû mülkü's-semâvâti ve'l-ard*) [Göklerin ve yerin hükümranlığı onundur.] (Zümer, 39/44)

بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ (يس:٨٣)

(*Bi-yedihî melekûtü külli şey'*) [Her şeyin mülkü kendi elindedir.] (Yâsin, 36/83)

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ (الزمر:٦٣)

(*Lehû mekàlîdü's-semâvâti ve'l-ard.*) [Göklerin ve yerin anahtarları (mutlak hükümranlığı) onundur.] (Zümer: 30/63) Her

---

Siyerü'n-Nebî'si, Ebü'l Hasan Bekrî'nin *Siyer*'i ve Muhiddîn-i Arabî'nin *Füsûs*'u olduğu tesbit edilmiştir. *Mevlid*, bilinen tek eseridir.

1422'de vefat eden Süleyman Çelebi'nin kabri Bursa'da, Çekirge yolu üzerindedir. Kabrinin bulunduğu yere 1952'de bir türbe yapılmıştır.

şey onun lütfuyla, iradesiyle oluyor ve olmuş.

f. Allah Her Şeyi Hakkıyla Bilir

(*Ve hüve bi-külli şey'in alîm*) diye bitiyor bu 29. ayet-i kerime. Buradaki *hüve* de, yâni o zamiri de Allah'a râcî. "Ve o Allah, her şeyi sonsuz ve tam mânâsıyla bilicidir." *Alîm*, àlim sözünün mübalağalı şekli, sîgasıdır. *Àlim*; *alime-ya'lemu'*dan ismi fâil sîgası; bilen demek. *Alîm* ne demek?.. Her şeyi çok bilen demek.

Şimdi, "Allah-u Teàlâ Hazretleri àlimdir, yâni her şeyi bilir." Yetmez, böyle bir tercüme olmaz. (*Ve hüve bi-külli şey'in àlim*) demiyor ki, ifade öyle değil ki... *Alîm*, mübalağa-i ism-i fail sîgası. O mübalağa mânâsını tercümede duyurmak lâzım: "O her şeyi tam biliyor. Yâni bilmediği hiç bir şey yok. Her şeyi biliyor, her yönüyle biliyor ve rubûbiyetinin şânına lâyık bir şekilde biliyor."

İnsanlar bir şeyi bilir, bin bir şeyi bilmez. Milyonlarca, milyarlarca şeyi bilmez. En alim insanın bilgisi bile, en alimin ilmi bile bir noktadır asıl bilinecek şeylerin yanında...

Allah-u Teàlâ'nın her şeyi bildiğini söyleyerek, ayet-i kerime konuyu tamamlıyor:

"—Ey kâfirler, ey münkirler, ey nankörler, ey imansızlar! Siz nasıl iman etmezsiniz?.. Bak sizi yarattı, bu hayatı veren o Allah... Bazıları ölüyor; bak işte bu ölümü takdir buyuran, emir buyuran o Allah... Sonra tekrar *ba'sü ba'de'l-mevt* olacak, ahiret hayatı olacak; tekrar diriltecek olan o Allah... Onun huzuruna gideceksiniz. Niye iman etmiyorsunuz bakalım?.. Nasıl iman etmezsiniz siz, nasıl kâfir olursunuz?" diyerek, tevbih ediyor.

Sonra da:

"—O ki, sizin için yeryüzündeki her şeyi yarattı; şükretmeniz gerekmez mi, ibadet etmeniz gerekmez mi?.. Bunları siz mi yarattınız, siz mi geliştiriyorsunuz, siz mi büyütüyorsunuz?.. Bu meyvaları siz mi olduruyorsunuz, bu tatları siz mi veriyorsunuz?.. Bu mahlûkàtı böyle siz mi çalıştırıyorsunuz? Arıya siz mi bal toplattırıyorsunuz?.. İşte bütün bunlar sizin için; şükretmeniz gerekmez mi?.." diye, Cenâb-ı Hak burada da nimetlerini anlatıp, hatırlatıp, inkâr edenlerin imana gelmesinin bir gerekçesini daha beyan ediyor.

Ondan sonra da, gökleri kendisinin lütfedip, tanzim edip, inayet buyurup yedi kat semâ olarak hazırladığını beyan ediyor.

Biz ayetlerden biliyoruz ki, birinci kat semâ yıldızlarla donatılmış; mâverâsında, ondan sonra daha nice nice tabakalar var, varlıklar var. Ve bütün bunlar tabii böyle beşerin, mahlûkun yapacağı şey değil... Buradan çıkan sonuç, "Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeyi biliyor da, her şeye kàdir de, Rab olduğu için yapıyor. Bunları böyle görüyorsunuz, o halde imana gelin!" demek oluyor.

Bütün bunların da, sonsuz bir bilgiyle yapılabildiğinin belgesi oluyor. Yâni bu semâvat nasıl yaratılmış?.. Bu semânın kanunları, fizik, kimya, hayat, yaşam kanunları kim tarafından konulmuş?.. Allah tarafından. Ne muazzam bilgi... Yâni insanlar anlasın diye söylüyorum, bu kelimeleri kullanmak da belki doğru değil ama; ne mühendislik, ne bilgi, ne bilgi, ne profesörlük, ne üstadlık, ne maharet, ne sanat, ne kudret, ne hikmet... Ne kadar güzel!..

Her şeyi bilen Mevlâ, yerin göğün her şeyini o düzenlemiş. Yâni dizaynını o çizmiş, o hazırlamış. Bu bulutların bu yağmuru yağdırması, bu dünyanın bu güneş etrafında dönmesi; o güneşin sönmeyip dünyayı ısıtması, faydalandırması; dünyadaki her şeyin hayatına katkıda bulunması... O havanın terkibi, oksijeni, hidrojeni; bu suyun halleri, halden hale geçişi... vs. Hangi fizik olayına, hangi kimya olayına, hangi biyoloji (yâni, hayat ilmi demek) olayına baksak; nereye baksak, her yerden hayranlıkla gözümüz ayrılacak veya temaşasında, güzelliği karşısında mest olup bayılacağız yâni.

Her şeyi bilen Mevlâmız, kâinatı, yeri göğü ne güzel donatmış, süslemiş, bezemiş, bizim istifademize sunmuş. O halde bizim ona iyi kulluk etmemiz lâzım!

"—Ey kâfirler siz hangi akla uyup da kâfir kalıyorsunuz?.. Bunca delilden, bunca olaydan, çevrenizdeki bunca insan tarafından yapılmamış varlıktan sonra, bunu yapanı hiç merak etmiyor musunuz?.. Onu yaratan Allah'ın kulu olduğunuzu, yaratılmış bir varlık olduğunuzu anlayıp da, yaratanınızı aramıyor musunuz?.. Ona kulluk etmeyi düşünmüyor musunuz?" diye, ne kadar güzel ayet-i kerimeler.

Cenâb-ı Hak kendisine güzel kulluk etmeyi cümlemize nasib eylesin... Ömrümüzü rızasına uygun geçirip, sevaplı, hayırlı işler işleyip, huzuruna sevdiği razı olduğu kul olarak varmayı nasib eylesin...

Tabii insanlar neden iyi kul olmazlar, neden kâfir olurlar, niye zalim olurlar muhterem kardeşlerim?.. Şu basit dünya hayatının küçük menfaatleri dolayısıyla, insanlar birbirlerini aç kurtlar gibi saldırıp yiyorlar. Sırplar Arnavutlara saldırıyor, Hindular Pakistanlılara saldırıyor... Bilmem ülke içlerindeki karşıklıklarda şunlar şunlara, bunlar bunlara saldırıyor. Endonezya'da halkın içinde, bilmem şu grup bu grupla çatışma halinde... Afrika'da bilmem şöyle, şu ülkede bilmem böyle...

Irak'ta şimdi, bir takım din alimleri öldürüldü diye Şîîler ayaklanmış, bazı şehirlerde idareyi elde etmişler, yönetime karşı gelmişler. Yönetim orada gücünü kaybetmiş, bomba yağdırıyor. Zavallılar ne yapsınlar; bir taraftan Amerikalılar bombalar, İngilizler bombalar... Onlar biter, bu sefer de hükümetten bombalar geliyor.

Allah-u Teàlâ Hazretleri her şeyin hayırlısını nasib eylesin... Her türlü şerden, fitneden, fesaddan cümlemizi korusun... Şu fâni dünya hayatının Allah tarafından verildiğini bilerek, ona güzel kulluk etmemizi nasib eylesin... Bir gün gelip hayatımızın biteceğini, öleceğimizi, sonra tekrar dirilip Allah'ın huzurunda hesap vereceğimizi unutmayıp; ona, o mahkeme-i kübrâya güzel hazırlanmayı, sevaplı işler işlemeyi; hayatımızı hayırlı, verimli geçirip, huzuruna sevdiği râzı olduğu kul olarak varmayı nasib eylesin... Cennetiyle cemâliyle cümlemizi müşerref eylesin... Aziz ve sevgili dinleyiciler, seyirciler!..

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

23. 02. 1999 - AVUSTRALYA

22. İNSANIN YARATILMASI VE MELEKLER

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri! Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun... Size seyahat esnasında, hac yolunda bu tefsir sohbetimi yapıyorum. Bugünkü sohbetimizin mevzuu olan ayet-i kerime, Bakara Sûresi'nin 30. âyet-i kerimesi. Bir ayet-i kerime...

Allah-u Teàlâ Hazretleri Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 30. ayet-i kerimesinde buyuruyor ki, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim:*

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيفَةً ، قَالُوا
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ ، وَنَحْنُ نُسَبِّحُ
بِحَمْدِكَ وَ نُقَدِّسُ لَكَ ، قَالَ إِنِّى أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ

(البقرة:٣٠)

(*Ve iz kàle rabbüke li'l-melâiketi innî câilün fî'l-ardi halîfeh, kàlû e tec'alü fîhâ men yüfsidü fîhâ ve yesfikü'd-dimâe ve nahnü nüsebbihu bi-hamdike ve nukaddisü lek, kàle innî a'lemü mâ lâ ta'lemûn.*) (Bakara, 2/30)

Bu ayet-i kerime, insanoğlunun yaratılmasından önce, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin insanları yaratacağını meleklere bildirmesi üzerine, meleklerin de:

"—Yeryüzünde böyle bir mahlûk yaratacaksın yâ Rabbi; onlar yeryüzünde fesad çıkartacaklar, kanlar dökecekler. Halbuki biz seni tesbih ediyoruz, seni takdis ediyoruz." demeleri; Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin de:

"—Ben sizin bilmediklerinizi bilirim!" buyurması konusunda. Ayet-i kerime bu. Şimdi izahına geçelim:

a. Allah'ın Bir Halife Yaratacağını Bildirmesi

(*Ve iz kàle rabbüke li'l-melâiketi*) *İz,* Arapça'da bir edattır, zaman bildirir. *İzâ* da zaman bildirir. Yâni *iz*'den sonra bir *elif* de gelip *izâ* olursa, "o vakit ki" mânâsına gelir. Meselâ:

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ (النصر:١)

(*İzâ câe nasru'llàhi*) "O vakit ki, Allah'ın nusreti geldi, geldiği zaman." (Nasr, 110/1) İngilizce (*when*) gibi, "o vakit ki" mânâsına gelir. *İz* olunca da, "Hani o vakit var ya, an o zamanı ki..." mânâsına gelir. Eski, mâzide olmuş bir olayın yâdı, hatırlatılması bahis konusu olduğu zaman kullanılan bir edat.

(*Ve iz kàle*) "Hani hatırla o zamanı ki, (*rabbüke*) senin Rabbin ey Muhammed-i Mustafâ, ey Rasûlüm, ey benim Rasûlüm..." (*Rabbüke*)'de *ke* zamiri geldiği için, "senin Rabbin" diye hitabın Peygamber Efendimiz'e olduğu âşikâr oluyor. (*Li'l-melâiketi*) "Meleklere Rabbin demişti ki: (*İnnî câilün fî'l-ardı halîfeh*) Ben yeryüzünde bir halife yapacağım!"

Bu *iz*, "İşte o zamanı hatırla, o zaman var ya..." mânâsına gelen bir edat. Birçok ayet-i kerimelerin başında, böyle mâzîde olan bir şeyi yâd etmek, hatırlatmak bahis konusu olduğu zaman geçer. Meselâ:

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمٰعِيلُ (البقرة:١٢٧)

(*Ve iz yerfeu ibrâhîmü'l-kavâide mine'l-beyti ve ismâîl*) "Hani, yâd eyle o zamanı ki, İbrâhim Beytullah'ın temellerini yükseltiyordu ve İsmâil de ona yardım ediyordu." (Bakara, 2/127) Böyle birçok ayet-i kerimelerde geçiyor.

(*Kàle*) "Dedi" demek. Dedi demek ama, biz "Allah-u Teàlâ Hazretleri dedi." demiyoruz, edeben "buyurdu" diyoruz. Çünkü dedi sözü, sıradan insanların birbirleriyle konuşmasında çok kullanılan bir kelime. Onun için biz, Allah-u Teàlâ Hazretleri *kàle* fiilini kullandığı zaman, "buyurdu ki" diyoruz hürmeten. Buyurmak aslında, emretmek demek… Onun her sözü bir emir, başımızın tacı olduğu için, öyle bir edeble söylüyoruz, tercümeyi

öyle yapıyoruz.

(*Rabbüke*) "Ey Rasûlüm, senin Rabbin..." Yâni, Peygamber Efendimiz'e Allah-u Teàlâ Hazretleri "Ben Azîmü'ş-şân" demiyor, "Senin Rabbin" diye bildiriyor. Kendisinin böyle dediğini, bu ifadeyle bildiriyor. Böyle kullanma, azamet ifade eden bir kullanma. Yâni, "Ben böyle söyledim." demeyip de, "Senin Rabbin hani demişti ki..." diye söylemek, bir saygı ve azamet ifade eden kullanım şekli Arapça'da.

(*Melâikeh*) *Melek* kelimesinin bir çoğulu. *Emlâk* diye de çoğulu gelir. Ama *emlâk*, *mülk* kelimesinin de çoğulu olduğundan, biz onu pek kullanmıyoruz. Fakat hadis-i şeriflerde ve başka ibarelerde bazen *emlâk* sözü de geçer. *Emlâk* ve *melâike,* melekler demek. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin yarattığı mübarek varlıklar. Hiç Allah'a âsi olmayan, emrettiğini derhal yapan mutî varlıklar, itaatkâr varlıklar melekler.

(*Ve iz kàle rabbüke li'l-melâiketi*) "Meleklere Rabbin hani demişti ya, o zamanı hatırla..." Tabii hatırla denmiyor, biz onu sözün gelişi olarak, bu makamda söylendiğini ifade ediyoruz. Hatırla ve hatırlat... Yâni "Kendin bil ve bunu da kavmine anlat ve onlar da meseleyi bilsinler, bu hususa muttali olsunlar." demek yâni.

(*İnnî câilün*) *Câil, ceale* fiilinden ism-i fâil. "Muhakkak ki ben yapıcıyım, (*fî'l-ardı halîfeh*) yeryüzünde bir halife yapıcıyım." demek, yapacağım mânâsına. Böyle isim cümlesinde İsm-i fâil kullanıldığı zaman, istikbalde böyle olacak demek. Daha yaratılmamış insan nesli. (*İnnî câilün fî'l-ardi halîfeh*) "Yeryüzünde bir halife yapıcıyım." Ben yapanım sözü, yapacağım mânâsında kullanılıyor. O da Arapça'nın özelliklerinden, istikbale ait bir şeyi yaparken böyle ifadeyle anlatılır Arapça'da bazen. Tabii istikbal sigası da ayrıca var.

(*Ceale*), kılmak, yapmak mânâsına geliyor. Ama yaratmak mânâsına da kullanılır. Birçok ayet-i kerimelerde yaratmak mânâsına da geçer. Burada da: "'Yeryüzünde bir halife yaratacağım!' diye meleklere senin Rabbin demişti ya, işte o zamanı hatırla, hatırlat, yâd et!" mânâsına geliyor.

b. Halîfe Ne Demek?

Şimdi tabii, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bir halife yaratacağını, meleklere bildirmiş olduğunu bu cümleden anlıyoruz. *Halîfe* ne demek?..

Halîfe, faîle vezninde bir kelime. *Halefe-yahlufu-halfen* fiilinden geliyor. Bir kimsenin birisinin yerine, ondan sonra o işi yapmaya geçmesi, devam etmesi, halef olması, arkasından gelmesi, onun yerine oturması, o işi yapması mânâsına bir fiil bu. Aslında *half*, arka demek; yâni birisinin arkasından o işi yapmayı devam ettiren mânâsına geliyor.

Peygamber SAS Efendimiz müslümanları yetiştirdi, İslâm'ı tebliğ etti, kendisine indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'i onlara öğrettikten sonra, bir düzenli toplum meydana geldi ve bu bir devlet haline geldi; Medine Devleti... Hatta Peygamber Efendimiz çarşı pazarın usullerini, kurallarını koydu. *Medine Anayasası* diye, Prof. Hamidullah Bey'in kitaplarında yazılıdır onun maddeleri; her şeyi düzenledi.

Sonra, kendisi elçiler gönderdi civardaki devletlere:

"—Ben Allah'ın Rasûlü'yüm, Allah bana Kur'an-ı Kerim'i indirdi, İslâm dinini öğrettirdi, koydu yeryüzüne... İslâm'dan hak din olarak râzı olduğunu beyan etti. Allah indinde geçerli olan din İslâm'dır, siz de müslüman olun!" diye onun zamanında sağ olan, yaşamakta olan hükümdarlara İslâm'ı tebliğ etmek için elçiler gönderdi.

Kendisine elçiler geldi. Bizans imparatoru Heraklius'a[116] elçi gönderdi. O zamanki Habeş imparatoru Necaşî müslüman oldu. Hatta vefat edince, Peygamber Efendimiz gıyabında cenaze namazı kıldı. Mısır emirine böyle mektup ve hediyeyle elçi gönderdi. O da bir takım hediyeler ile, gönül alıcı şekilde elçileri geri gönderdi.

İran'a elçi gönderdi. İran hükümdarı Peygamber Efendimiz'in mektubunu parçaladı ve elçisini şehid eyledi. O zaman Peygamber Efendimiz:

"—Benim mektubunu parçaladığı gibi, onun da mülkü parça

[116] Doğu Roma İmparatoru (5 Ekim 610 - 11 Şubat 641)

parça olsun; Allah dağıtsın, parçalasın!" diye beddua edince, oğlu o hükümdarı öldürdü, böylece Allah onu cezalandırdı. Mülkü de hazineleriyle müslümanların eline geçti.

Yâni, tam bir devlet düzeni kuruldu Medine'de, onu anlatmak istiyoruz, asıl mesele... Ondan sonra da Peygamber Efendimiz'in arkasından bu düzenin, İslâmî yönetimin devam etmesi için müslümanlar başlarına birisini seçtiler. Bu ehl-i sünnetin inancına göre, nasb ile Ebû Bekr-i Sıddîk RA idi. Arkasından o makama geçtiği için ona, (*halîfetü rasûli'llâh*) "Allah'ın Rasûlü'nün halifesi" denildi.

Böylece *halîfe* sözü, müslümanların yönetiminde en yüksek salâhiyete sahip, en büyük yönetici, başkan mânâsına o zamandan beri böyle kullanıldı. Her ne kadar müslümanlar bir tek yöneticinin idaresinde olmayı devam ettiremediler ve parçalandılarsa da; Osmanlılar o hilafet müessesesini Abbasîlerden naklen kendilerine devraldılar ve uzun zaman, asırlarca, bu hilafet Osmanlılarda bulundu.

Şimdi, "Yeryüzünde ben bir halife yapacağım, yaratacağım!" dedi senin Rabbin meleklere... Bu halife, tabii biz hemen halife kelimesini bildiğimiz için, hilafet müessesesini bildiğimiz zaman, hemen bir devlet başkanı, bir yönetici hatırlıyoruz ama, müfessirlerin ilk izahı böyle değil, ittifak ettikleri mânâ bu değil, şöyle tefsir ediyorlar:

أي قومًا يخلف بعضهم بعضًا ، قرنًا بعد قرنٍ ، وجيلاً بعد جيلٍ.

(*Ey kavmen yahlüfü ba'duhüm ba'dan, karnen ba'de karnin, ve cîlen ba'de cîlin.*) diye açıklamışlar. Halife sözünün sahih, ciddî tefsir kitaplarında ilk açıklaması bu.

(*Ey*), edat-ı tefsirdir. Yâni, daha önceki ibarenin açıklaması olacağı zaman, başına *ey* gelir. Biz *ey*'i hitap olarak kullanıyoruz, "Ey filanca!" diye. Arapça'da o mânâ da var. Fakat *ey*, yâni mânâsına gelir. *Ya'nî* sözü de, çekimli bir muzari fiil olduğundan, bazen *ya'nî* diye kullanılır. Yâni gaib sîgası, üçüncü tekil şahıs. Bazen de *a'nî* diye kullanılır makamına göre, "Ben diyorum ki"

mânâsına, mütekellim sîgası, yâni birinci tekil şahıs. Onun için *ey*, *ya'nî*'den daha çok kullanılan edat-ı tefsirdir.

Yâni, "Bir kavim yaratacağım ki, ondan sonrası evvelkilere halef olacak; bir asırdan sonra gelen öteki asırdakiler, evvelki asırdakilere halef olacak; sonraki nesiller önceki nesillere halef olacak..." demek mânâsını almışlar.

Buna delil olarak da, başka ayet-i kerimeleri de söylüyorlar. Meselâ bir ayet-i kerimede geçiyor ki:

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ (الأنعام:١٦٥)

(*Hüve'llezî cealeküm halâife'l-ard*) "O Allah'tır sizleri yeryüzünün halifeleri kılan." (En'am, 6/165) Yâni bütün insanlar halife oluyor.

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ (النمل:٦٢)

(*Ve yec'alüküm hulefâe'l-ard*) "Ve sizleri yeryüzünün halifeleri kıldı." (Neml, 27/62)

Başka bir ayette, bu iyi insanlar diye birilerini anlattıktan sonra:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا (مريم:٥٩)

(*Fehalefe min ba'dihim halfün edàu's-salâte ve'ttebeu'ş-şehevâti fesevfe yelkavne gayyâ.*) "Onların arkasından bir takım halef-selef meselesinde başkaları geldi, başka nesiller geldi. Onlar namazı bıraktılar, şehvetlerine tâbi oldular. Tabii onlar cehenneme atılacaklar." (Meryem, 19/59) buyruluyor.

Bu ayetlerden anlaşılıyor ki, (*Halfun ba'de halfin*) "Halife yaratacağım; yâni, böyle peş peşe, nesiller boyu birbirlerine halef ola ola, devam edecek bir takım varlıklar yaratacağım." mânâsına demiş olduğunu ifade ediyorlar. Tabii bu bir açıklama.

Halîfeten, cins isim olarak gelmiş. Yâni, (*innî câilün fi'l-ardı'l-halîfete*) demiyor. Belirli bir kelime olarak, belirli bir şahsı kasdeder şekilde olsaydı, *elif-lâm*'lı gelecekti Arapça'da, ma'rife gelecekti. O zaman burada anlaşılıyor ki, böyle cins isim olarak gelmesi, özel isim olarak, belirli isim olarak gelmemesi; (*lem yürid âdeme aynen*) ilk insan, ebü'l-beşer Hazret-i Adem AS'ı kasdetmediği anlaşılıyor.

Zâten melekler de, "Yeryüzünde fesad çıkartan ve kanlar döken bir varlık mı yaratacaksın?" diye söyledikleri için, Hazret-i Adem de Allah'ın peygamberi olduğundan, peygamberler de büyük günahları işlemekten mâsum olduklarından, Adem AS'ın kasdedilmediği oradan da anlaşılıyor.

c. Meleklerin Soru Sormaları

Yâni yeryüzünde böyle bir varlık cinsi yaratacağını, Allah-u Teàlâ Hazretleri bildirmiş oluyor. Yâni, "O olayı hatırlamaya devam et, bilmeye devam et, anlat bunları kavmine!" diye ifade devam ediyor. Tabii melekler de diyorlar ki, (*kàlû*) dediler ki:

(*E tec'alü fîhâ men yufsidü fîhâ ve yesfikü'd-dimâ'*) Buradaki *e,* soru edatıdır. (*E tec'alü fîhâ*) "Yaratıyor musun, yaratacak mısın yâ Rabbi, (*men yüfsidu fîhâ*) o kimseleri, o varlıkları ki, orada ifsad ediyorlar ortalığı?.. İfsad eden, bozan, fesad çıkartan varlıkları mı yaratacaksın? (*Ve yesfikü'd-dimâ'*) Kanlar döken varlıkları mı yaratacaksın?.."

(*Ve nahnü nüsebbihu bi-hamdike*) Bu *ve* ile başlayan cümle hal cümlesi. *Nahnü*, biz demek Arapça'da. "Biz seni hamd ederek sana tesbih ediyoruz. (*Ve nukaddisü lek*) Seni takdis ediyoruz. Biz seni tesbih ederken, hamd ederek, seni takdis ederken, bu vaziyetteyken, hal bu iken, durum böyleyken; orada sen fesad çıkartacak, kanlar dökecek bir varlık cinsi mi yaratacaksın?.." dediler melekler.

Şimdi tabii, meleklerin bu sözü itiraz değil kesin olarak. Hased de değil, kıskanmak da değil. Neden?.. Çünkü, meleklerin vasfında Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki:

لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ (الانبياء:٢٧)

(*Lâ yesbikùnehû bi'l-kavli*) "Allah'ın râzı gelmeyeceği, onlara müsaade etmeyeceği bir sözü söyleyecek varlıklar değil onlar." (Enbiyâ, 21/27)

Onlar öyle nefsaniyete sahip varlıklar değil. Nefsi olan insan, nefsinden dolayı nefsi kabarır, nefsine mağlub olur, itiraz eder; kızar, itiraz eder; kıskanır, hased eder, itiraz eder... Melekler öyle nefsâniyetten müberrâ olarak yaratılmış olduklarından, onların böyle bir şeyi yok. Sonra:

لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ (التحريم:٦)

(*Lâ ya'sùna'llàhe mâ emerahüm ve yef'alûne mâ yü'merûn*) "Ne emrederse onu yaparlar, Allah'a âsi gelmez bu varlıklar." (Tahrim, 66/6)

Onun için, bu sözleri itiraz değildir, hased değildir. Tabii bu ayetleri okuyup yazan insanlardan, elbette böyle söyleyenler çıkmıştır ama, kesin olarak böyle olmadığı anlaşılıyor.

Pekiyi ne oluyor?.. Bir kaç şey olabilir. Bir, bilgi öğrenmek için, meselenin hikmetini anlamak için olabilir, buna *isti'lâm* derler, yâni bilgi almak; ve *istikşâf* derler, yâni işin mahiyeti, esrarının perdesi kaldırılsın da, görülsün mânâsına. Öğrenmek olabilir, hikmetini anlamak için izah istemek olabilir bu soru. (*E tec'alü fîhâ*) "Öyle bir varlık mı yaratacaksın yâ Rabbi?.." sözünün mânası.

Üçüncüsü de ne olur?.. Taaccüb olur, şaşırma olur. Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin en sevmediği şey, fitne fesad çıkartmaktır. Ayet-i kerime var:

وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ (البقرة:٢٠٥)

(*Va'llàhu lâ yuhibbu'l-fesâd*) "Allah fesadı sevmez. Fitneyi, fesadı, karışıklığı, bozgunculuğu Allah sevmez." (Bakara, 2/205) E şimdi, Allah'ın sevmediği işi yapacak, kendisine âsi gelecek, zulmedecek bir varlık yaratılıyor. Kan dökmek de çok büyük zulümdür. Allah-u Teàlâ Hazretleri, fitnenin kan dökmekten daha

şiddetli olduğunu beyan etmiştir ayet-i kerimelerde. Şaşırıyorlar. Yâni, "Böyle bir varlığı Rabbimiz niye yaratıyor?" diye taaccüb ettiklerinden, bu soruyu sormuş oluyorlar.

Onların bu soruları, mahiyetini anlamak için, ya da esrarını, iç yüzünü öğrenmek için, ya da şaşkınlıklarından... Tabii şaşırıp da taaccüb ettiklerinden, yine bu şeyi soruyorlar. Sorularına karşılık, (*Kàle*) "Buyurdu ki Allah-u Teàlâ Hazretleri: (*İnnî a'lemu mâ lâ ta'lemûn.*) Ben sizin bilmediğinizi bilirim!"

(*İnnî*) "Hiç şüphe yok ki, muhakkak ki, (*a'lemu*) ben bilirim." *Alime-ya'lemu*'dan mütekellim sîgası. (*Mâ lâ ta'lemûn.*) "Şol şeyi ki, siz onu bilemeyeceksiniz, bilemiyorsunuz; bilemeyeceğiniz, bilmediğiniz şeyleri ben bilirim!" Yâni, "Bunun yaratılışında nice nice hikmetler var ki, siz onları bilemezsiniz, bilmeniz mümkün değil. Ben her şeyi bildiğim için, bunu yaratmayı murad eyledim." diye buyurmuş.

Tabii Allah-u Teàlâ Hazretleri meleklerine, daha yaratılmamış bir varlıktan bahsediyor, anlatıyor. Onlar da o yaratılmamış mahlûkun yeryüzünde, istikbalde yapacağı fesad çıkartmak, kanlar dökmek meselesini söylüyorlar ve taaccüb ediyorlar bu şeye... Neden?..

Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri, onlara bazı şeyleri bildirdi. O, yaratılmışların istikbalde yapacağı şeyleri meleklere bildirdiği için, melekler de o bildirme üzerine, bildikleri kadarıyla hayretlerini ifade ettiler. Hikmetini anlamak için böyle bir söz söylediler. Ama tabii, Allah-u Teàlâ Hazretleri bildirmediği şeyleri beyan etti. "Ben sizin bilmediklerinizi de biliyorum." dedi. Çok hikmetler var bu şeyde... Nedir onlar, onları biraz sonra açıklayacağız.

(*Ve nahnü nüsebbihu bi-hamdike ve nukaddisü lek*) "Biz seni hamd ederek, sana tesbih ediyoruz, seni takdis ediyoruz." Bu kelimeleri izah edelim. Tabii bu fesad çıkartmak ve kan dökmek meseleleri hakkında, bir iki izah daha var. Onu da sonra, sözümün arkasından söyleyeceğim.

Tesbih etmek, *Sübhàna'llah* demek. (*Nüsebbihu bi-hamdike*) "Yâ Rabbi, biz senin hamdinle seni tesbih ediyoruz." diyor melekler. Hamd ile tesbih etmek ne demek?.. Hamdin ne olduğu,

Fatihâ Sûresi'nin ilk ayetinde açıklaması yapılmıştı. Öğmek diyelim kısaca. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin şânını ifade eden sıfatlarını beyan ederek tesbih etmek, Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni yâd etmek demek oluyor. *Tesbih*; noksanlardan, eksikliklerden münezzeh olduğunu ifade etmek demek.

Yâni, insan meselâ bir elmayı görse... Anlaşılsın diye misal bulmaya çalışıyorum, misal veriyorum. Elma, rengi çok güzel... Alıyor, ısırıyor ama, daha tam olmamış "Yâ bu biraz daha tadını bulmamış, ağacında on gün daha kalsaydı daha iyi olurdu." diyoruz. Yâni tadında bir eksiklik var. Veyahut, evin her şeyi güzel de, bahçesi tanzim edilmemiş. Diyoruz ki: "Yâ ev çok güzel ama, bu eve bu bahçe yakışmamış." Yâni bir şeyi eksik olduğu zaman, kemâline noksan geliyor, insan ondan rahatsız oluyor.

Tesbih ne demek?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin her işinin, her sıfatının tam, kâmil, mükemmel olduğunu ifade etmek demek. Hiç bir noksanının, eksikliğinin olmadığını ifade etmek demek... *Sübhàna'llah* demek o... Yâni, "Yâ Rabbi, senin hiç bir eksiğin, noksanın yok!" denmiş oluyor. Bu da çok kıymetli bir söz.

Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni düşünürken, onun hiç bir acizliği, hiç bir güçsüzlüğü, hiç bir bilgisizliği; daha başka bir insanların üzerinde, varlıkların üzerinde gördüğümüz zaman rahatsız olduğumuz, beğenmediğimiz hiç bir eksik sıfatı yok... "Her türlü noksandan müberrâsın, münezzehsin; her türlü kemâl sıfatları ile muttasıfsın!" diye överek, melekler Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne tesbih edip duruyorlar.

Takdis ne demek? *Takdis* aslında *tathir* demek, temizlemek demek, pâk eylemek demek. Yâni Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin sıfatlarının tertemiz olduğunu; müşriklerin ifade ettiği, ona yamadıkları, onun hakkında söyledikleri abuk sabuk sözlerden münezzeh olduğunu; Allah'ı düşünürken kafalarında teşekkül etmiş olan abuk sabuk sıfatlardan münezzeh olduğunu ifade etmek, temizlemek.

Onun için meselâ, Kudüs ve çevresine *el-Ardu'l-Mukaddese* deniliyor. *Kudüs* sözü de zâten, temiz belde demek. Yâni mukaddes topraklar. Ne demek?.. Temiz topraklar demek, yâni mutahhara mânâsına. Mekke-i Mükerreme diyoruz, Medine-i Münevvere diyoruz. Peygamber Efendimiz'in türbesine de *Ravzâ-i*

Mutahhara diyoruz, temiz mânâsına. İşte takdis etmek de böyle; pis, eksik, kötü, yakıştırma kelimeler, sıfatlardan tertemiz, pâk yüce olduğunu ifade etmek demek.

Melekler tabii, onların işi böyle Cenâb-ı Hakk'a hamd etmek, takdis etmek. Nitekim Peygamber SAS'in bir hadis-i şerifi var. Buyurmuş ki Peygamber SAS Efendimiz:

(*Kàle aleyhi's-salâtü ve's-selâm*) Mânâsı şöyle: "Peygamber SAS Mi'rac'a çıktığı zaman, meleklerin Allah-u Teàlâ Hazretleri'ni tesbih ettiklerini; semâları geçerken meleklerin Rabbu'l-àlemin'i hangi kelimelerle tesbih ve takdis ettiğini hadis-i şeriflerde okuyoruz. Onu okuyacaktım ama, şimdi bulamadım satırların arasında...

Öyle işleri tesbih etmek, hamd etmek, takdis etmek. Cenâb-ı Hakk'a övgülerle, şânına lâyık sıfatlarıyla onu yâd etmek... Meleklerin işleri bu iken, yâni Allah'a hiç âsi olma durumları yok, dâimâ itaat halindeler... Dâimâ hamd, tesbih ve takdis halindeler... Bütün bunlara rağmen, Allah-u Teàlâ Hazretleri yeryüzünde insan neslini yaratıyor. Tabii bunun çeşitli hikmetleri var.

d. Ben Sizin Bilmediğinizi Bilirim

Şimdi, (*İnnî a'lemu mâ lâ ta'lemûn.*) "Ben sizin bilmediğinizi bilirim!" ne demek? Onun izahında yazılanları biraz okuyalım:

Evet, insanların bir kısmı kan dökecek, fesad çıkartacak ama, Allah onların içinden sıddîklar, peygamberler, mübarek kullar çıkartacak. Yâni sıddîklar çıkacak, canını Allah yoluna veren şehidler olacak, sàlih kullar olacak, àbidler olacak, zâhidler olacak... İbadetle ömrünü geçiren, dünya menfaatlerine takılıp ahiretini ihmal etmeyen; aksine dünya menfaatlerini eliyle itebilip, ahiret için çalışan Allah'ın evliyası olacak; ebrâr olacak, ahyâr olacak, mukarrebûn olacak, Allah'a yakın kullar olacak... İlmiyle âmil, ilmini uygulayan, bildiğini tatbik eden âlimler olacak... Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne huşûyla ibadet eden kullar olacak. Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin âşık-ı sàdıkları olacak. Rasûlüne en güzel tarzda ittibâ eden insanlar olacak. Onlar da güzel.

İnsan itaatli olduğu zaman, çok yüksek derece kazanıyor. Çünkü umûmî kàide olarak biliyoruz, bir işte zahmet, meşakkat ne kadar çok olursa, onun mükâfatı da, sevabı ecri de o kadar fazla oluyor.

Şimdi Allah-u Teàlâ Hazretleri meleklere nefis vermemiş, onlar zikr ü tesbih ile meşguller. İnsanoğluna ise, imtihan için nefis vermiş. Tam da karşısında düşman, (*addüvvün mübîn*) açık bir düşman olarak şeytan da var. O da onu kandırmaya uğraşıyor. Adem Atamızı cennetten çıkartacak aldatmacalar yaptığını, Kur'an-ı Kerim'den biliyoruz. Adem AS'ın neslini de böyle kandırmak için uğraşıp duruyor. Hatta Adem AS'ın bir oğlunu katil yapmış, öteki kardeşini öldürttürmüş, kandırmış hased duygusuyla... Bütün bunları biliyoruz.

Şimdi, insanoğlunun müşkilatı çok. İyi bir kul olması için karşısına çıkan mânîler çok. Nefsi bir mânî, şeytan bir büyük mânî, büyük bir belâ... Dünyanın güzellikleri, nimetleri var. Nefsini onlardan çekebilip Allah'a güzel ibadet etmesi lâzım!.. Çeşitli mâniler varken, eğer Allah'a güzel kulluk edebiliyorsa, o zaman birçok müşkili atlayıp, imtihanları geçip de iyi kulluğu yaptığı için, onun mükafatı çok olacak.

(*İnnî a'lemü mâ lâ ta'lemûn.*) "Ben sizin bilmediğiniz nice nice şeyleri, bilmediklerinizi bilirim." Bu hususta bir izah daha olduğunu söyleyecektim. İbn-i Abbas RA rivayet etmiş ki... O da tabii, Peygamber Efendimiz'in sevdiği alim gençlerden birisiydi, Peygamber Efendimiz'in sağlığında... Amcazâdesi, Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bilen bir kimse... O konuştuğu zaman, her halde bir yere, bir belgeye, bir bilgiye dayanarak konuşur. Ondan, yâni Hazret-i Abbas'ın oğlu Abdullah'tan rivayet olunmuş ki:

إن أول من سكن الأرض الجن ، فأفسدوا فيها ، وسفكوا فيها الدماء ، وقتل بعضهم بعضًا (ابن جرير عن ابن عباس)

(*İnne evvele men sekene'l-arda el-cin*) "Allah dünyayı yarattığı zaman, yeryüzüne ilk önce cinleri, cin taifesini iskân etmiş." Cin

ne demekti?.. Görünmeyen varlıklar. Bu görünmeyen varlıkların çeşitleri var tabii. Cinlerin mü'minleri var, kâfirleri var. (*Feefsedû fîhâ*) "O cinler, yeryüzünde bozgunculuk, fesad çıkarttılar, (*ve sefekû fîhe'd-dimâ'*) yeryüzünde kanlar döktüler, (*ve katele ba'duküm ba'dà*) birbirlerini öldürdüler."

Demek ki, bu ifadeden anlıyoruz ki; yeryüzüne insanların iskânından evvel, görünmez cin taifesi iskân edilmiş ama, onların kâfir olanları bir takım böyle itaatsizlik, isyan, zulüm, günah olan işler yaptıklarından, Allah-u Teàlâ Hazretleri buyurmuş oluyor ki: (*İnnî a'lemu mâ lâ ta'lemûn.*) "Ey melekler, siz, 'Biz hep tesbih ediyoruz, tenzih ediyoruz.' diyorsunuz ama, ben sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum."

Meselâ:

كَانَ مِنْ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ (الكهف: ٥٠)

(*Kâne mine'l-cinni fefesaka an emri rabbihî*) "İblis de cinlerden, cin taifesinden bir çeşit idi. Ama Allah'ın emrine âsi oldu." (Kehf, 18/50)

"Bak hepiniz itaatli değilsiniz. İçinizden sizin taifenizden böyleleri var. Sonra işte o yeryüzüne gönderilmiş olanlar da böyle fesadlar çıkarttılar. Onun için, başkaları fesad yapmış olduğu için, ifadeniz gerçeği tamamıyla ifade etmiyor. (*İnnî a'lemu mâ lâ ta'lemûn.*) Sizin bilmediğiniz şeyleri ben biliyorum." buyuruyor Allah-u Teàlâ Hazretleri.

Rivayetler arasında, Ebü'l-Âliye'den şöyle bir nakil var:

خلق الله الملائكة يوم الأربعاء ، وخلق الجن يوم الخميس ، وخلق آدم يوم الجمعة ، و كفر قوم من الجن فكانت الملائكة تهبط اليهم في الأرض فتقاتلهم ببغيهم .

(*Haleka'llàhu'l-melâikete yevme'l-erbiài, ve haleka'l-cinne yevme'l-hamîsi, ve haleka âdeme yevme'l-cumuati, ve kefera kavmün mine'l-cinni fekâneti'l-melâiketü tühbitu ileyhim fi'l-ardı*

fetukàtilühüm bi-bağyihim.)

Gün olarak söyleniyor ama, devir kasdediliyor:

"Allah-u Teàlâ Hazretleri önce melekleri yarattı, sonra cinleri yarattı, sonra Adem AS'ı yarattı. Cinler yeryüzünde fitne fesad çıkarttılar. Kanlar dökünce, melekler onları terhib için, inip cezalandırdılar. Bu yaratılan insanlar da öyle yapar diye, onun için, (*E tec'alü fîhâ men yüfsidu fîhâ ve yesfikü'd-dimâe*) 'Böyle fesad çıkartacak, kanlar dökecek yeni bir mahlûk mu yaratacaksın?' dediler." mânâsını da, bazıları tefsirlerde yazmışlar.

Tabii Allah-u Teàlâ Hazretleri, (*İnnî a'lemu mâ lâ ta'lemûn*.) "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim." buyurmuştur. Bilgisinin haddi, hududu, hikmetinin sonu, nihayeti, sınırı olmadığından insanoğlunu yaratmakta nice nice hikmetleri vardır, faydalar vardır. Tabii her şeyi hikmetlidir, binlerce, milyonlarca, milyarlarca sınırsız, sayısız, hadsiz hikmetleri vardır. Çok şükür ki, el-hamdü lillâh, hamd-ü senâlar olsun ki Ademoğlunu yarattı, meleklerden ayrı bir varlık olarak... Onları yeryüzüne indirdi, yeryüzünü onlara mesken eyledi.

e. Halifenin Lüzûmu

Şimdi tabii, bu ayet-i kerimelerin üzerinde düşünen müfessirler, başka konular üzerine de tabii yönelmişler ve onlar üzerinde konuşmuşlar. *Tefsir el-Camiü'l-Ahkâmi'l-Kur'ani Kerîm* tefsirini, muazzam eseri yazan İmam Kurtubî, "Buradan anlaşılıyor ki, yeryüzünde insanların bir halife nasbetmesi lâzım!" diye, bu ayet-i kerimeden delil çıkartmış.

Çünkü, buradaki halife kelimesini, yeryüzünde bir halife yaratacağım sözünü, o bizim anladığımız mânâda halife olarak anlayan müfessirler ve öyle izah eden izahçılar da var. Diyorlar ki:

إني جاعلٌ في الأرض خليفةً مني يخلفني في الحكم

بالعدل بين خلقي .

(*İnnî câilün fî'l-ardi halîfeten minnî*) "Benim nâmıma hilâfet

yapacak bir varlık yaratacağım. (*Yahlifunî fi'l-hükmi bi'l-adli beyne halkî*) Benim emrim üzerine, muradım üzerine adaletle hükmedecekler; vekâleten, verdiğim salâhiyetle hilâfeten, mahlûkatım arasında adaletle hükmedecekler." mânâsına gelir. Adem AS da, bu mânâda halifesi olmuş oluyor. O fesad çıkartmıyor, kan dökmüyor. Onlar Allah'ın iyi kulları ve tabii Adem AS'ın yolunda yürüyen ötekiler de, iyiler de, aynı şekilde Allah'a itaat yolunda yaşamışlar ve kulları arasında Allah'ın emrettiği adaletle hükmetmişlerdir .

Tabii, Adem AS'dan sonra da zaten her kavme, her topluma, onları irşâd edecek, onları doğru yola sevk edecek, nice nice peygamberlerin görevlendirilmesinden de anlaşılıyor ki, Hakk'ın emirlerini onlara öğretecek, adaletle hükmedecek, fitneyi fesadı engelleyecek kişiler lâzım!..

Bu bakımdan, bu ayet-i kerimeden, müslümanların, insanların bir halife nasb etmesi, seçmesi, başa geçirmesi gerektiği mânâsını çıkartıyorlar.

Bu halife ne yapacak, vazifesi ne?.. İhtilaf ettikleri noktada, bu devletin başındaki olan kişi ihtilafı çözsün, mazluma yardım etsin, zâlimi engellesin... Allah'ın emirlerini uygulasın, hudûd-u şer'iyye dediğimiz şer'i cezaları tatbik etsin. Nasıl şimdi afyon ticareti, satımı vs. yasaksa; onun gibi, kötü işleri yapmayı kısıtlasın, kötülükleri engellesin... Yâni, buna benzer şeyleri, mühim işleri yapması lâzım! İnsanların darmadağın yaşamaması lâzım! Böyle bir şekilde, bu işleri yürütecek bir kişiyi seçmeleri lâzım!..

Tabii bu seçme nasıl olabilir?.. Peygamber Efendimiz'in işareti üzere, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'in seçildiği gibi olabilir. Veyahut da, Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'in Hazret-i Ömer RA'ı arkasına halef seçmesi gibi, salâhiyetli kişinin kendisinden sonrakini seçmesi tarzında olabilir.

Hazret-i Ömer, kendisinden sonra bu konuda karar vermeyi, sàlih insanlardan bir heyete havale etti. Onun gibi, şûrâya havale olabilir. Bu işi kararlaştıracak yüksek şahsiyetlerden kurulu bir heyetin, bu işi kararlaştırması şeklinde olabilir. Ya da bir toplumdaki sàlih, aklı başında insanların ki, bunlara *ehlü'l-halli ve'l-akd* deniliyor; onların kararlarıyla başlarına birisini geçirmesiyle olabilir. Başlarına birisini seçip de, başkan olarak

ona bey'at etmekle olur.

Yahut da, kişilerden bir tanesinin fiilen, zor kullanarak, kendi pazusunun gücüyle insanların başına geçmesi, ondan sonra nizamı tertip etmesiyle olmuştur.

f. Halife Olmanın Şartları

Tabii aslında o seçilecek kimsenin nasıl olması lâzım?.. Halife olacak şahısta olması gereken şartları, müfessirler beyan ediyorlar:

يجب أن يكون ذ كراً ، حراًّ ، بالغًا ، عاقلاً ، مسلمًا ، عدلاً ،
مجتهداً ، بصيراً ، سليم الأعضاء ، خبيراً بالحرب والأعراء

(*Yecibu en yekûne zekeren*) "Erkek olacak." Neden hanım değil de erkek olacak? Çünkü hanımların yaratılışları, duygusallıkları, erkeklerde olmayan bir takım özel rahatsızlıkları, doğum gibi ve sâir mâzeretleri olabiliyor... Daha başka hikmetleri olabilir. Onun için, (*zekeren*) er kişi olacak, erkek olacak.

(*Hurren*) "Hür bir kimse olacak." Esir olup başkasının baskısı altında, tesiri altında güdümlü bir kimse olmayacak. Hür olacak, köle olmayacak. (*Bâliğan*) "Büluğa ermiş bir kimse olacak." Öyle küçük olmayacak. (*Àkılen*) "Aklı başında olacak, yâni deli olmayacak. (*Müslimen*) Mü'min olacak, müslüman olacak.

(*Adlen*) Adaleti çok iyi yapacak." Burada *àdilen* demedi de, *adlen* ifadesini kullandı, okuduğum İbn-i Kesir tefsirinde. *Adl*, yâni adalette çok ileri olmaktan dolayı, masdarla tesmiye derler buna. *Àdil* deseydi, yâni adaleti zaman zaman yapıyor filan. Öyle değil, *adlen*; tamâmen *àdil* olacak.

(*Müctehiden*) "Çalışkan olacak. (*Basîran*) Basiretli olacak. (*Selime'l-a'dài*) Uzûvları sâlim olacak; kör olmayacak, topal olmayacak, çolak olmayacak.. vs. (*Habîren bi'l-hurub*) Siyaseti, harbi, darbı iyi bilen bir kimse olacak. (*Ve'l-a'râi*) Çeşitli fikirleri, usülleri bilen bir kimse olacak bu siyasette, harpte ve sâirede."

Bazıları demişler: (*Kureşiyyen*) "Kureyş'ten olacak." Yâni,

hadis-i şeriflerde Peygamber Efendimiz öyle olmasını ifade etti diye. Bazıları da, *Hàşimî* olması şartını koşmuşlar. Ama bu şart değildir; yâni Hàşimî olmasa da, Kureyş'in başka kabilesinden de olsa olur.

Bazıları *ma'sum* olması lâzım, yâni günahlardan korunmuş bir kimse olması lâzım diyorlar. Meselâ, İranlıların kanaati böyle... Tabii böyle bir şart yoktur diye, ehl-i sünnette beyan etmişler. Çünkü beşer, hataları olabilir.

Tabii, açıkça küfre delâlet eden durumu olursa, azledilebilir. "Kendi kendisini azledebilir mi?" sorusunu sormuşlar. Bu da ihtilaflı bir konu… Meselâ Hazret-i Hasan Efendimiz, bazı insanlar tarafından kendisi halife seçilince, Muaviye'nin karşısında, kendi kendisinin hilafetinden vazgeçti. Ama tabii şartlar dolayısıyla, özrü olduğu için böyle oldu. Ve bu davranışından dolayı da methedildi.

Bir de, "Bir zamanda, bir halifeden başka bir kaç tane halife olabilir mi?" meselesi üzerinde ifadeler var, bu hilafet konusu buraya girmiş olduğu için... Ekseriyet icmâ etmiş ki, bir tane olacak. En büyük sultan ve bütün müslümanların başkanı tek kişi olması lâzım! Çünkü çok olduğu zaman, farklı düşüncelerden, ümmetin bütün meselelerinde birlik olmayabilir. Bir tane olması lâzım demişler.

Bazı alimler de, eğer mesafeler çok uzunsa, ayrıysa çeşitli kıtalar, uzun mesafeler, ulaşım imkânları, iletişim imkânları olmadığı o zamana göre hüküm vermişler. "O zaman, iki veya daha fazla, böyle sàlih yönetici caiz olabilir." diye, bu şekildeki kanaatlerini beyan etmişler.

Tabii muhakkak ki, müslümanların böyle kendilerini hakka, hayra sevk edecek, İslâm'ın menfaatlerini birinci dereceden düşünecek, İslâm için çalışacak bir teşkilatlarının olması; onun da, bir başkanının olması mutlaka gerekli diye icmâ vâkî olmuş.

g. Bu Devirde İslâm'ın Sahibi Yok!

Allah-u Teàlâ Hazretleri müslümanların yardımcısı olsun... Şimdi ben böyle diyar diyar gezerken görüyorum, bakıyorum, yönetimlere bakıyorum, toplumların düzenine bakıyorum; aziz ve

sevgili izleyiciler ve dinleyiciler, üzülüyorum.

Şimdi geldiğim ülkede bakıyorum; gümrük muameleleri, pasaport işlemleri nasıl, insanların davranışları nasıl?.. Mukayese ediyorum. Sonra bu memlekete kim hakim?.. Yönetim kimde, ticaret kimde, kazanç kimde, söz kimde?.. Bakıyorum ki, maalesef Ümmet-i Muhammed'in çok eksiklikleri var, çok büyük eğitim ihtiyaçları, açıkları var. İşleri muntazam yapma konusunda, çok eğitime ihtiyaçları var. İyi evsaflı insan yetiştirmeye çok dikkat etmeleri lâzım!..

Kendimizi iyi yetiştirmeye gayret edelim! Evlâtlarımızı da çok çok iyi yetiştirmeye gayret edelim!..

Tabii İslâm'ın sahibi yok bu devirde, bu asırda... Yâni, kim müslümanların haklarını düşünecek ve sırf onun için var gücüyle çalışacak?..

Kosova'da zulüm var!.. Öldürülüyor, öldürülüyor, öldürülüyor zavallı müslümanlar... Bir haksızlık var ama, kimse arka çıkmıyor. İşte Amerika biraz kalkıyor bir şeyler yapmak için; Avrupa biraz şey yapıyor ama, onlar da işin şurasını burasını düşünerek, işi sallıyorlar. Sallarken de, öbür tarafta ölenler ölüyor, kalanlar kalıyor. Pekiyi bunları kim düşünecek?..

İşte Bosna'da nice insan öldü... İşte Afganistan'da nice insan öldü... Haksız hücumlarla, tecavüzlerle oldu bunlar, hakları gasb edildi. Bir yerde müslümanlar ekseriyetteyse, orada müslümanların hakim olması lâzım ama, yine mağdur... Ekalliyette ise yine mağdur...

Allah hepimizin yardımcısı olsun... Rızasına uygun yaşamayı nasib eylesin... Hem dünyada, hem ahirette aziz ve bahtiyar eylesin...

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

02. 03. 1999 - AKRA

23. ADEM AS'IN MELEKLERDEN ÜSTÜN KILINMASI

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Kur'an-ı Kerim sohbetimizin bir yenisini zikretmeye başlıyoruz. Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 31, 32 ve 33. ayetlerine geldik. Bugün bu üç ayet-i kerime üzerinde sohbetimi sürdürmek istiyorum. Bu ayet-i kerimeleri okuyalım!

Eùzü bi'llâhi mine'ş-şeytàni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَٰئِكَةِ فَقَالَ

أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (البقرة:٣١)

(*Ve alleme âdeme'l-esmâe küllehâ sümme aradahüm ale'l-melâiketi fekàle enbiùnî bi-esmâi hâülâi in küntüm sàdıkîn.*) (Bakara, 2/31)

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ، إِنَّكَ أَنْتَ

الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (البقرة:٣٢)

(*Kàlû sübhàneke lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ, inneke ente'l-alîmü'l-hakîm.*) (Bakara, 2/32)

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ ، فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

وَ أَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ (البقرة:٣٣)

(*Kàle yâ âdemü enbi'hüm bi-esmâihim, felemmâ enbeehüm bi-esmâihim kàle elem ekul leküm innî a'lemü gaybe's-semâvâti ve'l-ardı ve a'lemü mâ tübdûne ve mâ küntüm tektümûn.*) (Bakara, 2/33) *Sadaka'llàhü'l-azîm.*

Bu üç ayet-i kerimeyi size açıklayacağım, onun üzerinde konuşmamızı sürdüreceğiz.

a. Adem AS'ın Şerefi

Rabbimiz Tebâreke ve Teàlâ Hazretleri, 31. ayet-i kerimeden anladığımıza göre, buyuruyor ki:

(*Ve alleme âdeme'l-esmâe küllehâ*) *Alleme* fiilinin fâili Cenâb-ı Rabbü'l-àlemîn, "Allah-u Teàlâ Hazretleri öğretti..." *Alleme-yuallimü-ta'lim*; öğretmek demek Arapça'da. "Adem AS'a öğretti." *Âdem* ism-i has olduğu için *elif-lâm*'sız geliyor, tenvinsiz geliyor. Kim öğretti?.. Daha önceki ayet-i kerimeden anlıyoruz ki, bu *alleme* fiilinin de fâili Rabbü'l-àlemîn Tebâreke ve Teàlâ Hazretleri.

Neyi öğretti?.. (*El-esmâe küllehâ*) "İsimleri tümüyle, hepsiyle beraber, tamamını öğretti Adem'e. (*Sümme aradahüm ale'l-melâikeh*) Sonra, bu isimleri meleklere arz etti, sundu, gösterdi. (*Fekàle*) Buyurdu ki: (*Enbiùnî bi-esmâi hâülâ'*) 'Bana şunların isimlerini haber verin!.."' *Nebe'*, haber demek. *Enbee-yünbiu-inba'*; haber vermek oluyor, if'al bâbı oluyor *nebe'* kökünden. Amme Sûresi'ne de, Sûretü'n-Nebe' diyorlar ya.

(*Enbiùnî*) "Siz ey melekler, bana haber verin bakalım!" buyurdu Allah-u Teàlâ Hazretleri. Neyi?.. (*Bi-esmâi hâülâi*) "Şunların isimlerini söyleyin bakalım, biliyor musunuz, haber verin bakalım! Bilgi verin, bu hususta bilginiz varsa söyleyin! (*İn küntüm sàdıkîn*) Eğer siz doğru sözlüler iseniz, sàdıklar iseniz söyleyin bakalım şunların isimlerini!" buyurdu.

(*Kàlû*) "Melekler dediler ki: (*Sübhàneke lâ ilme lenâ*) 'Seni tesbih ederiz yâ Rabbi! Bizim hiç bir ilmimiz yok, bizim malımız olan hiç bir ilmimiz yok yâ Rabbi! (*İllâ mâ allemtenâ*) Ancak şu

bilgiler var ki bizde, sen bize öğretmiştin. Bize öğrettiğin bilgilerden başka bizim yanımızda bilgi yok! Biz bu gösterdiklerini bilmiyoruz. (*İnneke ente'l-alîmü'l-hakîm*) Sen her şeyi tam bilensin, her şeyi tam hikmetle yapansın, alîmsin, hakîmsin yâ Rabbi! Alîm ve hakîm olan sensin... Biz ne alîmiz, ne hakîmiz; cahiliz, öğrettiğin kadar biliriz.'"

Bunun üzerine, 33. ayet-i kerimede: (*Kàle*) "Buyurdu ki Cenâb-ı Hak..." Bu *kàle* fiilinin de fâili Rabbü'l-àlemîn. "Buyurdu ki: (*Yâ âdem*) 'Ey Adem! (*Enbi'hüm bi-esmâihim*) Bu meleklere şu varlıkların isimlerini bildir, söyle!'"

(*Felemmâ enbeehüm bi-esmâihim*) "Onlara o varlıkların isimlerini bildirdiği zaman Adem AS..." *Enbee* fiilinin fâili Adem AS. (*Kàle*) *Kàle*'nin fâili Allah-u Teàlâ Hazretleri. "Buyurdu ki Rabbü'l-àlemîn: (*Elem ekul leküm*) 'Ey meleklerim, ben size dememiş miydim? (*İnnî a'lemü gaybe's-semâvâti ve'l-ardı*) Ben yerin ve göklerin gayblarını bilirim dememiş miydim?.. (*Ve a'lemü mâ tübdûne ve mâ küntüm tektümûn*) Ve sizin izhar ettiğiniz, âşikâre ettiğiniz şeyleri de bilirim, gizlemiş olduğunuz şeyleri de bilirim dememiş miydim?' buyurdu."

Bu üç ayet-i kerime böyle...

Ondan sonra, Allah-u Teàlâ Hazretleri bunlardan sonraki 34. ayet-i kerimede de, meleklerin Adem'e secde etmesi hususunu hatırlatmaya geçiyor. Ama, tabii yaratıldığı zaman meleklere, "Secde edin!" demesi daha sonra... Yâni yaratması önce, bilgisini meleklere göstermesi sonra, secde etmek ondan sonra. Fakat burada, Adem AS'ın şerefini beyan etmek için, bu ayet-i kerimelerde o hususa, yâni varlıkların isimlerini bilmesi hususuna ön sıra verilmiş oluyor, önce o zikredilmiş oluyor.

Bu ayet-i kerimeler, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Ademoğluna, Adem AS'ın kendisine ve onun zürriyetine Allah'ın ne şerefler verdiğini ve ne keremlerle ikramda bulunduğunu, meleklerden nasıl üstün kıldığını gösteren ayet-i kerimeler.

Şimdi tabii söylenecek sözler çok fazla... *Adem* sözünün iştikàkından, nereden çıktığından, o ismin nasıl verildiğinden başlayarak, söylenecek şeyler çok.

b. Allah-u Teàlâ'nın Adem AS'a Bütün İsimleri Öğretmesi

(*Ve alleme âdeme'l-esmâe küllehâ*) Adem'e isimlerin tamamını, hepsini öğretti." Bu "isimlerin hepsini öğretti"nin mânâsı ne demek oluyor?.. Bu hususta rivayetler şöyle:

İbn-i Abbas RA Kur'an-ı Kerim'de mâhir, tefsiri iyi bilen, ashabından güzidelerinden, Allah şefaatine erdirsin; buyurmuş ki:

علمه أسماء ولد ه إنسانًا إنسانًا والدواب ، فقيل: هٰذا الحمار ، هٰذا الجمل ، هٰذا الفرس.

(*Allemehû esmâe veledihî insânen insânen*) Neleri öğretti Allah-u Teàlâ Hazretleri Adem AS'a yarattıktan sonra? "Evlâtlarının, yâni ademoğullarının, yâni Adem'in zürriyetinden ileride gelecek olanların hepsini insan insan, isim isim, kişi kişi öğretti. (*Ve'd-devâb*) Ve varlıkları, canlıları bildirdi. (*Fekîle: Hâzâ el-himâr*) Böyle öğretme esnasında, 'İşte bu varlık, bunun adı hımardır. (*Hâzâ el-cemel*) Bu devedir. (*Hâzâ el-feres*) Bu attır.' diye öğretti." Bu rivayet var. Öğrettiği şeylerin neler olduğu hususunda, İbn-i Abbas RA böyle buyurmuş.

İbn-i Abbas'tan gene bir başka rivayette:

هي هٰذ ه الأسماء التي يتعارف بها الناس : إنسانٌ ، ودوابٌّ ، وسماءٌ ، وأرضٌ ، وسهلٌ ، وبحرٌ ، وخيلٌ ، وحمارٌ ، وإشبا ه ذلك من الأمم وغيرها.

(*Hiye hâzihi'l-esmâü'lletî yeteàrafu bihe'n-nâs: İnsânün, ve devâbbün, ve semâün, ve ardun, ve sehlün, ve bahrun, ve haylün, ve hımârun, ve işbâhu zâlike*) Yâni, "İnsanların varlıkları birbirinden temyiz etmek için, ötekisinden berikisini ayırmak için kullandıkları bütün adlar, varlıklar, canlı hayvanlar, gökyüzü, yeryüzü, düzlük, deniz, deve, merkep, şu ve bu... Bunların hepsini öğretti."

Yine İbn-i Abbas'tan başka bir rivayette:

علمه إسم الصحفة والقدر.

(*Allemehû isme's-sahfeti ve'l-kader*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri Adem AS'a varlıkları öğrettiği gibi, kaderin esrarını da öğretti, Levh-i Mahfuz'u da öğretti."

Böylece her şeyi o kadar öğretti ki, yâni fısıltıyı öteki fısıltıdan, çok az, küçük bir şeyle fark eden şeyi ötekisinden fark edilecek şekilde öğretti. Zürriyetinin isimlerini öğretti. Meleklerin isimlerini öğretti. 'Şu Cebrâil'dir, şu Mikâil'dir, şu Azrail'dir, şu İsrafil'dir..." diye böyle öğrettiği şeylerin, yâni isimlerin sahipleri kimler. İsimleri öğretti ama, o isimlerin müsemmâları kimler olduğu hakkında ashabın, alimlerin fikirleri böylece kaydedilmiş.

Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri, Adem AS'a varlıkları öğretti, tanıttı. (*Sümme*) "Sonra (*aradahüm*) arz etti onları... Yâni bu varlıkları, yaratıkları meleklere sundu, gözlerinin önüne serdi; 'Söyleyin bakalım bunlar nedir?' diye onları imtihan etti."

Şimdi burada *hüm* zamiri geçiyor. *Hüm,* canlı varlıklar için kullanılan bir zamir. Bu ayet-i kerimenin başka kıraatleri de var. Meselâ İbn-i Mes'ud, (*aradahünne*) okumuş. Übey ibn-i Ka'b — *radıya'llàhu anhüm ecmaîn*— kıraatinde de (*aradahâ*) var. Bizim kıraatimizde, (*aradahüm*) şekliyle karşımızda bulunuyor Kur'an-ı Kerim'in bu ayet-i kerimesi. *Hüm*, akıl sahibi varlıklar için kullanılan bir zamir olduğu için, bazıları buradan delil olarak, evlâtlarının tek tek isimlerini; "İşte bu Ahmed'dir, bu Mehmed'dir..." filân; 'Bu Cebrâil'dir, bu Azrâil'dir, bu İsrâfil'dir...' diye böyle zî-ruh ve zî-akıl varlıkları düşünmüşler.

Ama, müfessir İbn-i Kesir diyor ki: "Bu *hüm* zamirinin kullanılması, böyle bir mânâ ifade etmez. Tağlib cihetiyle Arapça'da vardır; zî-ruh ve zî-hayat olmayan varlıklar da dahil edilerek ifade böyle kullanılmış olabilir. Bunun başka ayet-i kerimelerde misalleri vardır. Yâni, bütün yaratıkların da bu *hüm* zamiri altında ifade edilmesi Arapça'nın şânına, kavâidine aykırı değildir." diye bir ayet-i kerimeyi misal getirmiş. O ayet-i kerimeyi

de açıklayalım, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِنْ مَاءٍ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى رِجْلَيْنِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ ، يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ، إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (النور:٤٥)

(*Va'llàhu haleka külle dâbbetin min mâ'*) "Allah her canlı hayvanı sudan yarattı." *Dâbbe,* yeryüzünde debbeden, yâni kımıldayıp hareket eden yaratık demek. Bitkiler yerlerinde sabit duruyorlar ama, işte böcekler, yılanlar, kuşlar vs. müteharrik varlıklar... "Her dâbbeyi, yâni yeryüzünde hareket eden her canlı hayvanı sudan yarattı." buyuruyor ayet-i kerime.

(*Feminhüm*) Bakın, burada da *hüm* zamirini eklemiş. Halbuki bunların hepsi zî-ruh, *hüm* zamirine lâyık varlıklar değil ama, tağlib suretiyle bu ayet-i kerimede de kullanılmış. (*Feminhüm men yemşî alâ batnih*) "Bu yaratıkların bir kısmı karnı üstünde yürürler." Meselâ yılanlar; ayakları yok, karnı üstünde yürürler. Sürüngen diyoruz. Sürüngenler karnı üstünde yürüyor.

(*Ve minhüm men yemşî alâ ricleyn*) "Kimisi iki ayak üstünde yürüyor." İşte insanlar, maymunlar, kuşlar... vs. (*Ve minhüm men yemşî alâ erba'*) "Bir kısmı da dört ayaklı." Atlar, kuzular... vs. gibi. (*Yahlüku'llàhu mâ yeşâ'*) "Allah nasıl dilerse, neyi dilerse öyle yaratır. (*İnna'llàhe alâ külli şey'in kadîr*) [Allah şüphesiz her şeye kàdirdir.]" (Nur, 24/45)

Ayet-i kerimede de hüm zamirinin hem zî-ruh olanlar için, hem de diğer varlıklar için kullanıldığının misâli var. Binâen aleyh (*sümme aradahüm*)'daki *hüm* zamiri sadece zî-ruh insanlara, meleklere ait değil, öteki varlıklara da şâmildir mânâsını ifade etmiş oluyor, tercih ettiğini göstermiş oluyor.

Diyor ki: "Her varlığın ismini Allah, Adem AS'a öğretti. Zâtlarıyla, sıfatlarıyla, hareketleriyle, çevresindeki varlıkları Allah, Adem AS'a öğretti." Sonra da tabii zürriyetine öğretti. Meselâ kendimize dönelim, Kur'an-ı Kerim'deki bilgilerimize

dayanarak başka ayetleri düşünelim. Rahman Sûresi'nde ne buyruluyor, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

اَلرَّحْمٰنُ. عَلَّمَ الْقُرْآنَ. خَلَقَ الْإِنسَانَ. عَلَّمَهُ الْبَيَانَ (الرحمن:١-٤)

(*Er-rahmân. Alleme'l-kur'ân. Haleka'l-insân. Allemehü'l-beyân.*) [Rahmân olan Allah Kur'an'ı öğretti.] "İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti." (Rahman, 55/1-4) Yâni, demek ki, konuşma denilen karmaşık o mükemmel anlatım teşkilâtı, usûlünü kullara öğreten Allah... Cenâb-ı Hak, kulunu, yâni Ademoğlunu, insanı böyle mükemmel tarzda yaratmış, her şeyi öğretmiş ve böylece bilgisiyle, bunları bilmesiyle meleklerden bile daha üstün bir duruma getirmiş.

Burada Buhârî'nin ve diğer kaynakların Enes ibn-i Mâlik RA'dan rivayeti var. Onu biraz başından şöyle okuyalım, hadis-i şerif. Peygamber SAS Hazretleri buyurmuş ki:[117]

يَجْتَمِعُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيَقُولُونَ: لَوْ اسْتَشْفَعْنَا إِلَى رَبِّنَا ، فَيَأْتُونَ آدَمَ ، فَيَقُولُونَ : أَنْتَ أَبُو النَّاسِ ، خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ ، وَ أَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ ، وَعَلَّمَكَ أَسْمَاءَ كُلِّ شَيْءٍ ، فَاشْفَعْ لَنَا عِنْدَ رَبِّكَ ، حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَذَا...

(خ. م. ه. حم. حب. ط. ش. ع. هب. عن أنس)

[117] Buhârî, *Sahîh*, c.IV, s.1624, no:4206; Müslim, *Sahîh*, c.I, s.180, no:193; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1442, no:4312; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.116, no:12174; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIV, s.377, no:6464; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.268, no:2010; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.309, no:31677; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.5, s.278, no:2899; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.285, no:308, Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.284, no:10984; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.357, no:1186; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

(*Yectemiu'l-mü'minûne yevme'l-kıyâmeh*) "Mahşer yerinde, kıyamet gününde mü'minler toplaşırlar. (*Feyekùlûne*) Derler ki: (*Lev isteşfa'nâ ilâ rabbinâ*) 'Rabbimizden şefaat istesek, kimi aracı yaparak Rabbimizin bizi affetmesini isteyelim!' diye çare ararlar. (*Feye'tûne âdem*) Adem AS'ın yanına varırlar mü'minler."

Evvelîn ve âhirîn mahşer yerinde hepsi toplandı. Mü'minler çare arıyorlar; "Rabbimiz bizi gazabına uğratmasın, rahmetine erdirsin, cennetine soksun... Hatalarımız, kusurlarımız varsa bizi affetsin..." Adem AS'a gelirler, ne derler?.. Peygamber Efendimiz nasıl anlatmış yâni bu olayı:

(*Feye'tûne âdem*) Adem AS'a gelirler. (*Feyekùlûne*) Derler ki: (*Ente ebü'n-nâs*) "Sen nâsın babasısın, insanların babasısın, ebü'l-beşersin. (*Halekake'llàhu bi-yedihî*) Seni Cenâb-ı Mevlâ yed-i kudretiyle yarattı. (*Ve escede leke melâiketehû*) Meleklerini sana secde ettirdi. (*Ve allemeke esmâe külle şey'in*) Her şeyin ismini, sıfatını, zâtını, varlığının özelliklerini sana öğretti. (*Fe'şfa'lenâ inde rabbike, hattâ yürîhanâ min mekâninâ hâzâ*) Bize şefaat ediver, Cenâb-ı Mevlâ Rabbinin huzurunda bizim için şefaat iste de, şu mekânımızda şu sıkıntıdan biraz ferahlığa, rahatlığa çıkalım! Mahşer gününün terinden, dehşetinden, sıkıntısından rahatlayalım!.." diye gelip dilediler.

Nuh AS'a gittiler, Mûsâ AS'a, İbrâhim AS'a gittiler... Ve tabii hadis-i şerifin sonunda, Peygamber Efendimiz'e geldikleri ve Peygamber Efendimiz'in nasıl bir secde ederek, dualar ederek, bizim nâmımıza Cenâb-Mevlâ'dan afv ü mağfiret dileyip şefaat istediğini, bu uzun hadis-i şerif anlatıyor.

Burada Peygamber Efendimiz ne buyuruyor: (*Ve allemeke esmâe külli şey'in*) "Allah seni yarattı, meleklerini sana secde ettirdi ve her şeyin ismini sana öğretti." demişler insanlar Adem AS'a… Demek ki, bu ayet-i kerimedeki "Esmâyı öğretti"den maksat, (*esmâi külli şey*) demekmiş; varlıkların özelliklerini, zâtlarını, mahiyetlerini öğretti demekmiş. Evet, böyle anlaşılıyor. Bütün mahlûkatı böylece Adem AS'a öğretmiş olduğu anlaşılıyor.

Sonra tabii, meleklere bu varlıkları gösterip de, (*Enbiùnî bi-esmâi hâülâi*) "Hadi bakalım bunlar nedir, bunların isimleri nedir, bunların özellikleri nedir?" deyince, melekler bilemediler. Adem Atamız'a, ilk insana Allah öğretti ama, o bildi ama, meleklere

öğretmedi. Meleklere, "Hadi bakalım bilgi verin, söyleyin bakalım nedir?" diye gösterdiği zaman o varlıkları, (*İn küntüm sàdıkìn*) "Eğer siz sözünüzde sàdık iseniz, söyleyin bakalım şunların isimlerini!" dedi.

Şimdi bu, "Sözünüze sàdıksanız?" ne demek?.. Bu hususta daha önceki, geçen haftaki ayetlerde anlatılan, insanoğlunun yaratılacağını öğrendikleri zaman, meleklerin neler söylediklerine ait işaret var burada. Alemlerin Rabbi, "Yeryüzünde bir halife yaratacağım!" diye Ademoğlunu yaratacağını bildirince, ne demişlerdi onlar:

"—Yeryüzünde fesad çıkartan, ortalığı karıştıran, birbirinin kanını döken varlıklar mı yaratacaksın?.. Biz sana tesbih ederken, seni takdis ederken, sana ibadet ederken, öyle bir şey mi yaratacaksın?" demişlerdi.

İşte meleklerin o sözüne işaret var burada. "Eğer sadıksanız sözünüzde..." yâni "Adem AS'ın yaratılmasından, halife olarak yaratılan o varlığın yeryüzünde fesad çıkartacağını, kanlar dökeceğini söylüyordunuz. Eğer sàdıksanız sözünüze, hadi bakalım! Bak kendisi öyle değil. Sözünüz doğru olsaydı, hepsinin kötü olması lâzımdı. Ama o varlıkların içinde, öyle olmayanlar da var. Bak Ademoğlu biliyor, siz bilmiyorsunuz. Demek ki o sözünüz, o düşünceniz doğru değil!" mânâsına.

c. Meleklerin Özür Dilemesi

Sonra, "'Yâ Rabbi, biz seni tesbih ve takdis ediyoruz, biz sana itaat ediyoruz! O yarattıkların isyan edecek!' diyordunuz, bu sözünüzde sadıksanız, onun iyi bir yaratık olmayacağını düşünüyorsanız, hadi bakalım söyleyin!" diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri bu varlıkları onlara gösterdi. Tabii, onlar bilemediler. Çünkü Allah-u Teàlâ Hazretleri onları belli kabiliyetlerle, sınırlı salâhiyetlerle ve sınırlı bilgiyle yaratmış. Sınırlı bilgiler öğretmiş.

قَالُوا سُبْحَانَكَ لاَعِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا ، إِنَّكَ أَنْتَ

الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ (البقرة:٣٢)

(*Kàlû sübhàneke*) Dediler ki: "Yâ Rabbi seni tesbih ederiz. Elbette senin her yaptığın iş eksiksizdir, kusursuzdur, tamdır, güzeldir, mükemmeldir. Senin bir noksanın, eksiğin, hatalı bir iş yapman bahis konusu değil... Seni kötü sıfatların hepsinden pak ve münezzeh olduğunu ikrar ederek tesbih ederiz."

(*Lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ*) "Biz kimiz ki... Senin yarattığın varlıklar olarak, bize ne öğretmişsen, ancak onu biliriz. Ondan fazlasını bilemeyiz, ondan başka bir bilgimiz yok. Bilmiyoruz işte bu karşımızdaki varlıkları... Her şeyi bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin! (*İnneke ente'l-alîmü'l-hâkîm*) Hiç şüphe yok ki, Hakîm olan, Alîm olan sensin!" (Bakara, 2/32)

Alîm ve *Hakîm*, faîl vezninde mübâlağa sigası bunlar. *Àlim* dersek, bilen demek olur ama; *alîm,* her şeyi tam bilen demek. *Hakîm* de; her şeyi muhkem, sağlam yapan, hikmetle yapan, yerli yerince yapan, eksiksiz, kusursuz yapan demek. O da mübalağa sigası. Her şeyi, hiç bir istisnâsı olmaksızın güzel yapan demek.

"—Her şeyi tam bilen, her şeyi hikmetle yapan o zât sensin yâ Rabbi!.. Ey Rabbimiz! Biz senin bildirdiğin kadarını biliriz, daha fazlasını bilemeyiz." dediler.

Acizlerini, yaratılışlarındaki eksikliği idrak ederek, hatalarından, daha önceki sözlerindeki yanlışlıktan döndüler. İnsanoğlunun bu meziyetlerini daha önceden anlayamadıklarını, ama böyle meziyetleri olduğunu sonradan anladıklarını itiraf ederek, "Seni tesbih ederiz yâ Rabbi! Senin öğrettiğinden başka bizim hiç bir bilgimiz yok... Hikmet sahibi sensin." dediler.

(*Kàle yâ âdem*) Allah-u Teàlâ Hazretleri, onların aczini böyle kendilerine itiraf ettirdikten sonra buyurdu ki: "Ey Adem!.."

Şimdi Kur'an-ı Kerim'de ayet-i kerimeler var. Meselâ Mûsâ AS'a, vahiy ile ilk muhatap olduğu zaman, Cenâb-ı Mevlâ kendisine hitap ederek diyor ki:

"—Yâ Mûsâ! Nedir o elindeki?.."

(*Kàle: Hiye asâye*) Diyor ki:

"—Bu benim asamdır yâ Rabbi! Ben bununla koyunlarımı güderim, şöyle yaparım, böyle yaparım..."

Deyneğin, asânın, bir çoban olarak ne işine yaradığını

söylüyor. Onları söylettiriyor Allah. Yâni o vasıfta olan bir asâ olduğunu ikrar ettiriyor. Ondan sonra:

"—At bakalım onu yere!.." diyor.

Attıktan sonra olan olağanüstü halleri iyice belirginleşsin diye... Yâni basit bir asayı attığı zaman, Cenâb-ı Hak mucize olarak öyle bir hâle getirmeye kàdir.

Şimdi burada da meleklere, "Haydi bildirin!" diyor. Melekler: "Bilmiyoruz yâ Rabbi! Sen her şeyi bilensin, her şeyi hikmetle yapansın." dediler. Onlar öyle acizlerini itiraf ettikten sonra, Allah-u Teàlâ Hazretleri Adem AS Atamız'a diyor ki:

(*Enbi'hüm*) Buradaki *hüm* zamiri meleklere gidiyor. Zamirlerin nereye gittiği önemli. Zamirin âidi derler, yâni iade olup gittiği yer demek. Nereye gittiği çok önemli. (*Kàle*) "Dedi" Kim?.. Allah. (*Yâ âdemü*) "Ey Adem! (*Enbi'hüm*) Onlara, yâni meleklere bildir! (*Enbi'hüm bi-esmâihim*) Yâ Adem, bildir bakalım şu meleklere, o varlıkların isimlerini!.." Buradaki ikinci *him,* varlıkların isimleri. "Bildir bakalım onlara bu varlıkların isimlerini!" diye emir buyurdu.

Tabii öğretti. (*Alleme âdeme'l-esmâe küllehâ*) Bütün varlıkların isimlerini, özelliklerini Cenâb-ı Hak kendisi verdi, Adem AS'ı bilgili kıldı.

(*Felemmâ enbeehüm bi-esmâihim*) "Adem AS, o yaratıkların özelliklerini, isimlerini isim isim söyleyince, o zaman meleklere müteveccihen buyurdu ki Cenâb-ı Hak:

(*E lem ekul leküm*) 'Ben size buyurmamış mıydım ey meleklerim, dememiş miydim; (*innî a'lemü gaybe's-semâvâti ve'l-ard*) göklerin, yerin gayıblarını, kimsenin bilemeyeceği hususlarını ben bilirim dememiş miydim?.. (*Ve a'lemü mâ tübdûne ve mâ küntüm tektümûn*) Ve sizin izhar ettiğiniz, ortaya koyduğunuz, veya izhar etmeyip gizlediğiniz şeyleri de bilirim dememiş miydim?' buyurdu."

Allah-u Teàlâ Hazretleri tabii, allâm olduğu için, allâmü'l-guyûb olduğu için;

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (آل عمران: ١٥٤)

(*Va'llàhu alîmün bi-zâti's-sudûr*) [Allah gönüllerde olanı çok iyi bilir.] (Âl-i İmran, 3/154)

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ (يوسف:١٩)

(*Va'llàhu alîmün bimâ ya'melûn*) [Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.] (Yusuf, 12/19) olduğu için; yaptıklarını bildiğinden, gönüllerde, kalplerde gizli olanları bildiğinden, her şeyin gizlisini, aşikârını bildiğinden, onu ifade ediyor.

Zaten bu hususta başka ayet-i kerimeler var:

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى (طه:٧)

(*Ve in techer bi'l-kavli feinnehû ya'lemü's-sirra ve ahfâ*) "Eğer siz sözü içinizde saklamayıp aşikâre söylerseniz, tabii söylersiniz. Söylemeseniz, sırrı da, ahfâyı da Allah bilir." (Tàhâ, 20/7)

Sonra Allah-u Teàlâ Hazretleri;

يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ

(النمل:٢٥)

(*Yühricü'l-hab'e fi's-semâvâti ve'l-ard*) "Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkarır." *Hab* ne demek, gizli demek. *Habee,* bilmece söylemek, gizlemek demek. (*Ve ya'lemû mâ tuhfûne ve mâ tu'linûn*) "Gizlediğiniz şeyleri ve aşikâre olarak izhar ettiğiniz şeyleri bilir Allah-u Teàlâ..." (Neml, 27/25)

Yâni, sadece olanları, ortaya dökülenleri değil; olmayanları, ortaya çıkmayanları, perdenin arkasında saklı tutulanları da bilir. Her şeyi bilmek rubûbiyetinin şânındandır. Onu beyan ediyor.

d. Meleklerin Sakladığı Şey

Tabii, Allah-u Teàlâ Hazretleri sizin izhar ettiğinizi biliyor.

İzhar edileni bilmek doğal. (*Ve mâ küntüm tektumûn*) "Ama izhar etmediklerinizi de biliyor."

Bundan murad nedir acaba?.. "Meleklerin izhar etmediği, sakladığı nedir?" diye tefsir sahipleri, bu konular üzerinde düşünen, rivayetleri toplayan alimler, müfessirler, bu hususta açıklamalar yapmışlar.

Meselâ, İblis —*aleyhi'l-la'neh*— Adem AS'a secde etmedi ve "Ben ondan daha hayırlıyım!" dedi, tekebbür etti, onu içinde sakladı. İblis'in o sakladığını, gönlünden geçenleri, tabii Allah-u Teàlâ Hazretleri biliyor.

Ya da bundan maksat:

فكان الذي ابدؤ هو قولهم: أتجعل فيها من يفسد
فيها ويسفك الدماء. و كان الذي كتموا بينهم قولهم
لن يخلق ربنا خلقًا إلا كنا أعلم منه وأ كرم .

(*Fekâne'llezî ebdeü hüve kavlühüm*) "Aşikâre ettikleri şey şuydu: (*Etec'alü fîhâ men yüfsidü fîhâ ve yesfikü'd-dima'*) 'Yeryüzünde fesad çıkaran ve kan döken bir varlık mı yaratacaksın?' demişlerdi. (*Ve kâne'llezî ketemû beynehüm*) Gizledikleri, aralarında sakladıkları da, melekler sanıyorlardı ki: (*Len yahlüka rabbünâ halkan illâ künnâ a'lemü minhü ve ekrem*) "Allah ne yaratırsa yaratsın, biz o yarattıklarının hepsinden daha bilgiliyiz ve Allah indinde daha geçerli, daha itibarlı, daha kıymetliyiz." diye biliyorlardı. Bunu içlerinde tutuyorlardı, söylemeden böyle düşünüyorlardı.

O kendilerini en kerim, en bilgili sanmalarının doğru olmadığını göstermek için, Allah-u Teàlâ Hazretleri Adem'i bilgilendirdi. Meleklere, "Şunu söyleyin, şunu söyleyin!.." deyince; melekler onu söyleyemediler. Böylece melekler saklamış oldukları o duygularının, o düşüncelerinin, "Biz Allah'ın en bilgili, en değerli varlıklarıyız!" sanmalarının doğru olmadığını, böylece onlara öğretmiş, göstermiş oldu. Mânâ odur diye beyan ediyorlar.

Şimdi böylece, Adem AS'ın bilgi yönünden, Allah'ın öğrettiği

bilgiler, verdiği meziyetler, kabiliyetler yönünden meleklerden de üstün olduğunu bu ayet-i kerime bildiriyor. Demek ki, Adem Atamız'ı, Allah-u Teàlâ Hazretleri meleklerden üstün kılmış.

Evet, aziz ve sevgili dinleyiciler ve izleyiciler! Eğer Adem AS'ın evlâtları da, Allah'ın yolunda yürürler, Rahmânî yolda yürürler, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin buyruğunu tutarlar ve emirlerine itaat eder, yasaklarından kaçınırlarsa; meleklerden üstün olurlar. İsyan ettikleri zaman, yâni Allah'ın emrini tutmadıkları zaman, emirlerine aykırı hareket ettikleri zaman, ahkâmına riayet etmedikleri zaman; o zaman esfel-i sâfilîne düşerler. Yâni:

لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ . ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ

(التين:٤-٥)

(*Lekad halakne'l-insâne fî ahsen-i takvîm*) [Biz insanı en güzel şekilde yarattık.] (Tîn, 95/4) En güzel yaratılışla yaratılmış olan insan, yaratılışı güzel, meziyetleri, kabiliyeti çok ama; itaat etmediği zaman, iman etmediği zaman, kâfir olduğu zaman, fâsık olduğu zaman, zàlim olduğu zaman, Allah'ın istemediği, sevmediği durumlar kendisinde olduğu zaman ne olur?..

(*Sümme radednâhü esfele sâfilîn.*) [Sonra onu aşağıların aşağısı kıldık.] (Tîn, 95/5) Esfel-i sâfilîne düşer. Daha beter duruma düşerler. Düz çizginin de altına, olumsuz tarafa düşerler ve çok fena olurlar. Akıbetleri çok fena olur, cehenneme atılırlar, yanarlar.

Aziz ve sevgili dinleyiciler, değerli kardeşlerim! Şimdi demek ki, Allah CC Adem AS'a varlıkların isimlerini, özelliklerini bir bir öğretmiş. İnsanoğlu çok meziyetli, çok bilgili, çok yüksek bir yaratık… Mahlûkàtın, yaratıkların en kabiliyetlisi. Ve hakikaten de görüyoruz. Bu kabiliyeti ile işte 20. Yüzyıl'da insanların başarılarının toplamına, yekün çizgisi çizip de baktığımız zaman, büyük başarılar var... Bütün dünyaya hakimler, fezâya uzanmışlar, denizlerin diplerini araştırıyorlar, dağları deviriyorlar, madenleri çıkartıyorlar, eritiyorlar, atomu ayarlıyorlar, patlatıyorlar... vs. Yâni bilgi insanoğlunun çok büyük

bir meziyeti. Ama, bu bilginin hayra ve hakka kullanılması önemli.

Şerre kullanıldığı zaman; şeytanın da çok alim, çok bilgili olduğu söyleniyordu, ama şerre kullandı. Allah'ın sevmediği, lânet ettiği bir kul oldu.

e. Biz de İlme Sarılalım!

Şimdi bizim bu ayet-i kerimeden çıkartacağımız ibretler, dersler; alacağımız duygular, izlenimler ne olmalı?" diye düşünecek olursak, sevgili izleyiciler ve dinleyiciler! Allah bize her şeyi öğretmiş. Allah bize her şeyi öğretmişken, bizim gözümüzü yumup, kulağımızı tıkayıp, tabiata, doğaya sırtımızı, çevirip, varlıkları tanımaktan uzak durmamız bizim için çok ayıp, çok yanlış... Yâni yaradılışımıza aykırı, meleklerden bizi üstün kılan duruma aykırı...

Onun için ilme sarılmalıyız. İlmin her çeşidine sarılmalıyız. Gökbilim, yerbilim, biyoloji, jeoloji... Bunlar tabii batı dillerinden isimleri, Türkçelerini bulmak lâzım; arziyat, hayvanât, nebâtât... vs. Her ilmin en iyisini, en yükseğini, ecdâdımızın yaptığı gibi bir kuvvetle, iman kuvvetiyle, şevk ile, aşk ile incelemeye bizim koşturmamız lâzım! Bizim araştırmamız lâzım! Bütün yenilikleri bizim bulmamız lâzım!..

Ben yarı lâtife, ama yarı yarıya da ciddi olarak arkadaşlara her zaman söylüyordum, diyordum ki:

"—Boş durmayın, biraz bir şeyler icad edin! Çünkü, icad edenler sizden farklı insanlar değil. Oturun, çalışın; mü'min insanın ihlâsının, sebatının, çalışmasının sonucunun ne güzel olduğunu gösterin!"

Kötü insanlar ilmî çalışmalarını insanların helâkinde kullanıyorlar, cihanı fesada uğratıyorlar, zulüm altında inim inim inletiyorlar insanları. Siz de Allah'ın sevgili kulları olarak öğrenin, öğrendiklerinizi hayra kullanın! İnsanlığın mutluluğuna ve selâmetine, dünya ve ahiret selâmetine kullanın! Böylece Allah'ın rızasını kazanın. Bir de hayır dua alın...

Yâni şimdi bütün bu keşifleri, icadları, ben müslümanlar bulsalar diye yakıştırırdım. Bir zaman öyle olmuş tarihte...

Avrupa karanlık çağlarda yaşarken; zâten bunu Avrupalılar de söylüyorlar, hatta Dr. Sigrid Hunke'nin[118] bir kitabı var, ismi ne?.. *Avrupa'nın Üzerine Doğan İslâm Güneşi*... Yâni, karanlık içinde olan olan batıya, İslâm'ın bir güneş gibi nasıl doğduğunu ve Endülüs'le, daha başka yollarla en ileri ilimleri onlara nasıl öğrettiğini, onları nasıl bilgilendirdiğini anlatıyor.

Kan dolaşımını, çiçek aşısını ve sâireyi müslümanlardan öğrenmişler. Sonra bu öğrendikleriyle, onlar gerideyken aynı hizaya gelmişler, öne geçmişler, daha ileri gitmişler. Biz olduğumuz yerde durduğumuz için, geri kalmışız. Belki de ecdadımızdan daha düşük seviyeye inmişiz; okumadığımız için, araştırmadığımız için, incelemediğimiz için...

İngiltere Avrupa'nın ta batısında; ama denizleri dolaştığı için Avustralya'yı bulmuş, tâ dünyanın ne kadar uzak yerinde... Ama Hindistan'da müslümanlar var, hatta Cava'da müslümanlar var, çok eski devirlerden beri. Onlar daha aşağıları bulup oralara, yakınlarına hakim olamamışlar. Neden?.. Araştırma yapmadıkları için, ilmi bıraktıkları için. Allah'ın ezelde Adem Atamız'a verdiği ilim nimetini elden kaçırdıkları için, sırt döndükleri için böyle olmuş.

Yirminci Yüzyıl'da bizim geri kalmamız... Amerika meselâ, hiç yakınına gitmeden, uzaktan, havadan istediği düşman devletleri cihazlarla, bombalarla bombalıyor. Televizyonda görüyoruz, bir artı işareti hedefin üstünde... O tabii, giden bombanın üzerindeki kameradan alınmış fotoğraflar. O hedefin üstüne doğru gidiyor gidiyor, sonra hedef bom diye patlıyor. Yâni, kamera da gidiyor ama, onun verdiği şeyler öbür tarafa çekilmiş olduğu için, biz televizyondan seyrediyoruz. Öyle noktası noktasına atış yapıyor. İşte ilim sayesinde…

Şimdi mü'min insanların ülkelerini bombalayabiliyor. Hem de yorulmadan, hem de kendi adamlarına bir şey olmadan. Ne olması

[118] Dr. Sigrid Hunke (1913-1999): Alman felsefe doktoru. Almanya'da daha çok Arabist ve Doğu düşüncesine hayranlık duyan Yeni Sağ görüşlü bir yazar olarak bilinir. İslam medeniyetinin yükselişini ve Avrupa medeniyetine etkilerini incelediği *Avrupa'nın Üzerine Doğan İslâm Güneşi* isimli kitabı ünlüdür.

lâzım:

Hazır ol cenge, eğer ister isen sulh u salâh!

Sulh istiyoruz, tamam; işte harb etmeyiz, darb etmeyiz, sakiniz, hakkımızı çiğnerlerse kolay kolay kızmayız, bağırmayız, çağırmayız. Başkaları küplere biner, ortalığı yakar yıkar. Biz işte sakin dururuz, zaman içinde düzelir diye bekleriz filan... Ama cenge hazır olmak lâzım ki, mütecaviz, zalim ve gaddar Sırp, veya bilmem falanca, filanca gelip de küçük çocukları ezmesin, kesmesin... Mâsum yavrucakları kesip kesip, kanlı kanlı cesetlerini banyo küvetine doldurmasın... Altmış yetmiş tane insanı öldürüp, ondan sonra greyderlerle toplu mezarlara gömmesin.

Zulmün engellenmesinin çaresi ne?.. Bilimsel yönden onlar kadar, onlardan daha ilerde, daha yukarıda olmak, çalışmak...

"—Tabii bu çalışma için sermaye lâzım!.."

Birleştirsin, müslümanlarda sermaye mi yok...

"—Birlik beraberlik lâzım!.."

Tamam, tefrika İslâm'da yasak, birlik beraberlik olsun.

"—İşte teknoloji lâzım!.."

Teknolojimiz az değil, el-hamdü lillâh. Biraz gayret etsek, birlik beraberlik içinde olsak, biraz kafa yorsak, dünyanın en önde gelen ülkesi olacağız. Çünkü dünyanın en kalabalık topluluğuyuz. Ama elimizdeki nimetleri değerlendirmiyoruz.

İlme sarılmıyoruz. Halbuki bir bilgisayarla, bin tane insanın yapacağını yapıyor bir başkası. Bir küçük cihazla, aylarca sürecek işi bir anda bitiriyor. İşte biz de uçağa biniyoruz, kaç tane okyanusu, kaç tane kıtayı geçip bir yere geliyoruz. İlmin kıymeti...

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا (البقرة:٣١)

(*Ve alleme âdeme'l-esmâe küllehâ*) [Allah-u Teàlâ Hazretleri Adem AS'a isimlerin tamamını öğretti.] (Bakara, 2/31) Biz de her varlığı tanıyacağız, özelliklerini bileceğiz; imanımızla bu bilgimizi hayra kullanacağız! Meleklerden üstün kılan vasıf bu, bilgi...

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi Kur'an-ı Kerim'i tam anlayıp, Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği yöne yönelip, Allah'ın istediği kulu olmaya, Allah'ın istediği işleri yapmaya muvaffak eylesin... O tarafa yönlendirsin... Bu gafletten, bu cahillikten, bu tembellikten, bu bilgisizlikten, bu ilimden irfandan uzaklıktan bizi kurtarsın...

Ben çok acıyorum şimdi... İslâm ülkelerini geziyorum, kendi ülkemizi düşünüyorum... Kendi ülkemizdeki bilgili sanılan insanların, ne kadar cahil olduğuna bakıyorum. Prof. unvanlı oluyor, bilmem falanca koca koca ünvanlı insanlar... Ne kadar yanlış işler yaptıklarına bakıyorum. Başka ülkelerde bakıyorum, çocuklar bile biliyor onların yanlış olduğunu... Ama bunlar diretip duruyorlar. İşte cahillikten... Ne çekiyorsak cahillikten çekiyoruz.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi cahillikten kurtarsın... Dedemiz Adem AS gibi her şeyi bilen, her varlığı tanıyan, her bilgiyi hayra, hakka; İslâm'ın, imanın, müslümanların hayrına, lehine, insanlığın lehine kullanan uyanık müslümanlardan eylesin...

Rızasını kazanmayı nasib etsin... Huzuruna suçlu, sorumlu değil; başarılı, sevdiği kul olarak varıp, cennetiyle, cemâliyle müşerref olanlardan eylesin... Allah hepinizden râzı olsun...

Hepinizden gayret bekliyorum. Hepinizden birlik ve beraberlik içinde çalışma bekliyorum. Hepinizden şu andan itibaren, yeniden her hususta talebe olup, her şeyi en güzel şekilde öğrenmenizi bekliyorum, rica ediyorum ve diliyorum. Allah muvaffak etsin... iki cihanda aziz olun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

09. 03. 1999 - MEKKE

24. ŞEYTANIN HAZRET-İ ADEM'E SECDE ETMEMESİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili kardeşlerim, değerli Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Bakara Sûresi'nin âyât-ı kerimesini sohbetimizin mevzuu yapmaya devam ediyoruz. Geçen hafta 31, 32 ve 33. ayetleri izah etmiştik. Adem Atamız AS'a Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin varlıkların isimlerini öğrettiğini, ilimle şereflendirip meleklerden bile üstün kıldığını ifade eden ayetleri, sohbetimizin konusu yapmıştık.

a. Meleklere Adem'e Secde Edin Denmesi

Bugünkü sohbetimizin konusu 34. ayet-i kerime. Bu ayet-i kerime şöyle, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاَّ إِبْلِيسَ ،

أَبَا وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (البقرة:٣٤)

(*Ve iz kulnâ li'l-melâiketi'scüdû li-âdeme fesecedû illâ iblîse ebâ ve'stekbera ve kâne mine'l-kâfirîn.*) (Bakara, 2/34)

Sadece bu ayet-i kerimeyi açıklayacağım. Çünkü namaz vakti gelecek. Namaza yetişmem için, çok uzun bir konuşma yapmamam gerekiyor.

Bundan önceki ayet-i kerime, Allah'ın öğrettiği varlıklar ve onların isimleri dolayısıyla, Adem Atamız'ı meleklerden üstün kıldığını ve şereflendirdiğini gösterdiği gibi, bu ayet-i kerime de Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Adem Atamız'a bahşettiği bir başka şerefi, onu nasıl yücelttiğini, değerini vurguladığını gösteren bir ayet-i kerime:

(*Ve iz*) *İz* edatı biliyorsunuz, "O vakit ki, o zaman ki, hatırla o

zamanı ki...” mânâsına gelen bir edat. “O zamanı hatırla ki” veyahut, “O zamanı zikrediyorum ki” demek. Çünkü, eski bir zamandan bahsedildiği zaman kullanılıyor bu iz edatı. Muhatap kişi, o zamanda orada olmayabilir. Yâni, unuttuğu bir şeyi hatırlatmak değil de, “O zamanı tefekkür et, o zamanı ben sana hatırlatıyorum, dinle ve anla!” gibi bir mânâ var.

“O zaman ki, (*kulnâ*) ben Azîmü’ş-şân buyurmuştum.” Bu (*Kulnâ*), “Biz buyurduk” demek. Allah-u Teàlâ Hazretleri azamet sîgasıyla, kendisinin azametini ifade eden bir söyleyiş tarzı ile böyle buyuruyor. Vâhid, ehad, ferd, samed olduğu halde biz buyuruyor. “Ben Azîmü’ş-şân” diye Türkçe’ye çevirebiliriz. Türkçe’de ben demek azamet ifade eder, tevâzu olduğu zaman biz denilir. Ama Arapça’da öyle değil; biz denildiği zaman azamet ifade ediyor.

(*Ve iz kulnâ li’l-melâikeh*) “O vakit ki, ben Azîmü’ş-şân meleklere demiştim ki...” Melâike’nin, melek kelimesinin çoğulu olduğunu geçen hafta söylemiştim. Melekler, Allah’ın nurdan yaratmış olduğu varlıklar. Kendisine dâimâ itaat eden, inkıyad eden, emrinden dışarı çıkmayan, emrolunanı yapan, Allah’ın mutî yaratıkları...

El-melâikeh, ma’rife olarak geliyor. Bundan, “Acaba bütün meleklere mi denildi, yoksa belirli bir zümresine mi denildi?” diye alimler çeşitli kanaatler beyan etmişler. “O zaman ki, meleklere ben Azimü’ş-şân demiştim ki: (*Üscüdû li-âdem*) Adem’e secde ediniz!”

Tabii vaslediliyor, *melâike*’nin sonu ile bağlanılıyor; (*li’l-melâiketi’scüdû*) gibi ses geliyor kulağımıza ama, kesik okunduğu zaman, (*Üscüdû*) “Secde ediniz!” Cemî muhatab, muhataplar çoğul olduğu zaman kullanılan sîga. *Üscud*, sen secde et; *üscüdû,* sizler secde ediniz!

(*Li-âdeme*) “‘Adem’e secde ediniz!’ dediğim zaman...” Onu hatırlatıyor Peygamber Efendimiz’e ve Kur’an-ı Kerim’i dinleyenlere Allah-u Teàlâ Hazretleri.

“O vakit ki, meleklere ‘Adem’e secde ediniz!’ demiştim. (*Fesecedû*) Tabii Allah’ın mutî kulları, varlıkları, yaratıkları olduğu için, melekler secde ettiler. (*İllâ iblîs*) İblis hariç; ancak

İblis secde etmedi."

Şimdi, bu (*illâ*) nasıl bir istisnâ edatıdır?.. Bu hususta alimlerin iki kavli var: İblis de meleklerdendi, o meleklerin içinden bir bölümü olarak İblis mi secde etmedi; yoksa melekler secde ettiler de, bir başka varlık olan İblis mi secde etmedi?.. İstisnâ edatının böyle iki türlü anlaşılması mümkün. İstisnâ-i munfasıl, istisnâ-i münkatı' diyorlar buna. Onun izahını biraz sonra söyleyeceğim.

Melekler secde ettiler, İblis secde etmedi. (*Ebâ*) "İbâ etti, kabul etmedi, bilerek imtinâ eyledi; emri tutmağa karşı çıktı, emri tutmadı, emre karşı geldi, (*ve'stekbera*) ve kibirlendi, (*ve kâne mine'l-kâfirîn*) ve kâfirlerden idi veya kâfirlerden oldu." *Kâne*, idi demek.

b. İblis'in Secde Etmemesi

Şimdi bu kısa ön açıklamadan sonra, biraz daha geniş bilgiler verebiliriz. Tabii benim size sohbetlerimi yaparken, kullandığım asıl tefsir kitabı İbn-i Kesir... O sahih bir tefsir kitabı. Hadis-i şeriflerle ayet-i kerimeleri açıklıyor, rivayetleri sıralıyor. Ondan sonra, o rivayetlerin sıhhat dereceleri üzerinde de hükmünü beyan ediyor.

Burada İbn-i Abbas RA'dan, Dahhâk kanalıyla senedini verdiği bir şeyle, İbn-i Cerir'in rivayetini anlatıyor, bu melekler ve İblis meselesinde. Ama diyor ki: (*Fîhâ nazar*) "Bu rivayette bir münakaşa yapılabilir. (*Yasılu münâkaşatühâ*) Münakaşası da uzun sürer." diye kısa kesiyor. İsnadı hususunda (*siyâkun garîb)* diyor, bir çok noktalar var diyor.

İblis kelimesi, *eblese* fiilinden. (*Eblesehu'llah*), "Allah onu hayırdan uzak eyledi, hayırla hiç ilişkisi kalmayacak şekilde hayırdan ilgisini kesti." mânâsına İblis dendi diye, böyle lügat izahı yapıyor İbn-i Kesîr tefsirinde.

Yine İbn-i Abbas'tan verilen bir başka rivayette de:[119]

[119] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.I, s.170, no:146; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

كان إبليس إسمه عزازيل.

(*Kâne iblîsü ismühû azâzîl*) İblis'in asıl isminin Azâzîl olduğunu ve bu ibâ etmesinden, imtinâ etmesinden, Allah'ın emrini tutmamasından, emrine itaat etmemesinden dolayı İblis, şeytan ve şeytân-ı racîm gibi sıfatlarla tavsif edildiğini kaynaklar belirtiyor. Yâni, "Allah onu rahmetinden uzak eyledi, hayırdan uzak eyledi, hayra sahip değil, hayra malik değil, hayır kaynağı değil, hayır yapacak bir varlık değil. Allah'ın rahmetinden koğulmuş, taşlanmış bir varlık." mânâsına geliyor.

Şimdi Allah-u Teàlâ Hazretleri, Adem AS'ı öğrettiği bilgilerle meleklerden üstün tutuyor. Herkes hürmet etsin diye, ona secdeyi emrediyor. Melekler secde ediyorlar, şeytan karşı geliyor ve secde etmiyor.

Said ibnü'l-Müseyyeb'den Katàde rivayet etmiş ki:

كان إبليس رئيس ملائكة سماء الدنيا.

(*Kâne iblîsü reîsü melâiketi semâe'd-dünyâ*) "İblis dünya meleklerinin reisi idi." diyor. Bir rivâyet bu.

Hasan-ı Basrî Hazretleri'nden diğer bir rivayeti de altına kaydetmiş ki:

ما كان إبليس من الملائكة ، طرفة عين قط ، وإنه لأصل الجن ، كما أن آدم أصل الإنس .

(*Mâ kâne iblîsü mine'l-melâiketi tarfete aynin kattu*) "İblis, şeytan asla, hiç bir zaman meleklerden değildi, meleklerden olmadı. (*Ve innehû li-asli'l-cinni kemâ enne âdeme aslü'l-ins*) Adem AS'ın insanların ceddi, aslı, kökü olduğu gibi, İblis de cin taifesinin aslı idi." diye rivayet etmiş. (*Ve hâzâ isnadün sahîh ani'l-hasen*) diye, İbn-i Kesir isnadın sahih olduğunu söylüyor.

Demek ki alimlerin bazıları, İblis'in de, şeytanın da meleklerden olduğunu, hattâ şeytanın meleklerin alimlerinden

olduğunu, bazılarının reisi durumunda olduğunu; sonradan böyle karşı gelerek, isyan ederek o durumdan düştüğünü söylerken; bazıları da, "Asla melâike olmadı, cin taifesindendi, yaratılışı başka maddedendi. Cinlerin cinsi, meleklerin cinsinden başkadır." diyorlar.

إن الله تعالى لما أمر الملائكة بالسجود لآدم ، دخل إبليس في خطابهم ، لأنه وإن لم يكن من عنصرهم ، إلا أنه كان قد تشبَّه بهم وتوسَّم بأفعالهم.

(*İnna'llàhe teàlâ lemâ emere'l-melâikete bi's-sücûdi li-âdem*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin Adem'e secde edin dediği zaman, o da orada bulunması dolayısıyla, (*dehale iblise fî hitàbihim, li-ennehû ve in lem yekün min unsurihim, illâ ennehû kâne kad teşebbehe bihim ve tevesseme bi-ef'àlihim*) yâni onların arasında olduğundan, onların maddesinden, cinsinden olmamakla beraber aralarında bulunmaktan dolayı, o secde edin emri ona da oldu. Melekler secde ettiler, o secde etmedi." diye beyan ediyorlar, Allah bilir.

Sahih rivayetlere göre melek değil, cin taifesinden. Ve Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin emrini tutmamış olduğu ifade ediliyor. *Ebâ;* ibâ etti, yâni imtinâ eyledi, kaçındı yapmadı mânâsına. (*Ve kâne mine'l-kâfirîn*) "Ve kâfirlerden oldu."

Yâni, (*Mine'llezîne ebev*) "Emri tutmayıp ibâ edenlerden oldu, (*mine'l-àsin*) àsilerden oldu." diye izah etmişler alimler. Bir de:

و كان من الكافرين. الذين لم يخلقهم الله يومئذ يكونون بعد

(*Ve kâne mine'l-kâfirin. Ellezîne lem yahlukhümu'llàhu yevme izin yekûnüne ba'd*) Yâni, "İleride insanoğulları içinden ve cinlerden bazıları mü'min, bazıları kâfir olacak; işte o zümrenin başı olmuş oldu. Yâni, o zümreden kâfirlerin ilki oldu." mânâsına ifade etmişler.

Çünkü *kâne,* Arapça'da oldu, dır takısı. Türkçe'de "Şu güzeldir,

şu büyüktür." dediğimiz gibi, o yüklem takısı olarak kullanılıyor. Ama bazı ayet-i kerimelerde de, *sâre* mânâsına da, yâni bir şeyken başka bir şey olmak mânâsına da kullanılmış. Meselâ, Nuh AS'ın oğlu için:

فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ (هود:٤٣)

(*Fekâne mine'l-muğrakîn*) Yâni, "Gark olunanlardan birisi haline geldi. Değildi, kenarda duruyordu; sel geldi, gark olunanlardan oldu." (Hûd, 11/43)

Başka bir ileride gelecek âyet-i kerimede:

"—Ey Adem ve Havva, şu ağaca yaklaşmayın!

فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (البقرة:٣٥)

(*Fetekûnâ mine'z-zàlimîn*) Sonra zalimlerden olursunuz, o hale gelirsiniz!" buyruluyor. (Bakara, 2/35) Yâni *sâre* gibi mânâsı. Orada kullanılışı da var diye, öyle de izah ediyorlar.

(*Ve'stekbera*) "İstikbar etti, yâni kibirlendi, kendisini daha büyük buldu." deniliyor. Başka sûrelerdeki başka ayet-i kerimelerden bildiğimize göre, Allah-u Teàlâ Hazretleri, İblis secde etmeyince buyuruyor ki:

قَالَ يَاإِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ (ص:٧٥)

(*Kàle yâ iblîsü mâ meneake en tescüde limâ halaktü bi-yedeyye*) "Ey İblis, sen benim özene bezene, iki elimle yarattığım bu Adem AS'a, bu müşerref varlığa, secde et dediğim halde secde etmedin; seni secde etmekten ne men etti, ne sebeple secde etmedin?" (Sad, 38/75) diye, her şeyin sebebini biliyor ama, böyle onun durumunu ikrar ettirmek için, kendi diliyle söylemesini göstermek için sorunca; İblis'in cevabı ne olmuş:

قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ (ص:٧٦)

(*Kàle ene hayrun minhu*) “Ben bu Adem’den daha hayırlıyım. (*Halaktenî min nârin ve halaktehû min tîn*) Beni ateşten yarattın, onu topraktan yarattın.” dedi. (Sad, 38/76)

Yâni, “Ateş topraktan daha hayırlıdır.” gibi saçma bir mantıkla secde etmemiş. Neyin daha hayırlı olduğunu Allah bilir.

قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

(الحجر:٣٣)

(*Kàle lem ekün li-escüde li-beşerin halaktehû min salsàlin min hamein mesnûn.*) “Böyle topraktan, çamurdan yarattığın beşere secde edecek de değilim.” dedi. (Hicr, 15/33)

Böylece kibirlendiği beyan ediliyor. Tabii Allah-u Teàlâ Hazretleri kibirlenenleri sevmez. Çünkü hadis-i şerifte geçiyor, Peygamber SAS buyurmuş, umumi bir kural:[120]

لاَ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ ، مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ

(م. ت . د. ه. حم. حب. طب. ع. ش. هب. عن ابن مسعود ؛

ك. هب. عن عبد الله بن سلام)

---

[120] Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, no:91; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.360, no:1998; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.457, no:4091; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.22,no:59; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.451, no:4310; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.493, no:5680; Taberânî. *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.X, s.75, no:10000; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, c.IX, s.192, no:5289; Bezzâr, *Müsned*, c.IV, s.323, no:1512; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.329, no:26578; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Tahàvî, *Müşkilü’l-Âsâr*, c.XII, s.225, no:4836; Mizzî, *Tehzîbü’l-Kemâl*, c.XXIII, s.280; Buhàrî, *Târih-i Kebîr*, c.V, s.2, no:3; Hatîb-i Bağdâdî, *el-Müttefik ve’l-Müfterik*, c.III, s.77, no:981; Abdullah ibn-i Mes’ud RA’dan.

Hàkim, *Müstedrek*, c.III, s.470, no:5757; Beyhakî *Şuabü’l-İmân*, c.VI, s.291, no:8199; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXIX, s.132, no:5993; Abdullah ibn-i Selâm RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.III, s.534, no:7774-7776; *Keşfü’l-Hafâ*, c.II, s.372, no:3117.

(*Lâ yedhulü'l-cennete men kâne fî kalbihî miskàle habbetin min hardelin min kibr.*) "Kalbinde kibir cinsinden, hardal tanesi ağırlığı kadar kibir olan bir kimse..." Yâni küçücük bir şey. O hardal dediğimiz şey baharattan bir çeşit. Yemeklere konuluyor, bir lezzet versin, bir koku versin diye. "Kalbinde o kadar küçük bir miktarda, ağırlıkta kibir bile olan, cennete girmeyecek." buyuruyor.

Tabii, bu İblis'in kibri, artık böyle hardal tanesi küçüklüğünde ufak bir şey de değil, rahmet-i Rahmân'dan tard olunmasına sebep olacak kadar muazzam bir kibir, azîm bir küfür olduğundan tard olundu. (*Ve kâne mine'l-kâfirîn*) Allah'ın rahmetinden iyice, ebediyyen koğulan bir kimse oldu ve cehenneme de atılacak, ebediyyen orada yanacak.

c. Meleklerin Secde Etmesi

Şimdi, "Melekler secde ettiler." deniliyor. "Bu secde nasıl oldu?" diye, alimlerin bu hususta çeşitli görüşleri var. Bazıları diyorlar ki:

"Eski ümmetlerde secde etmek meşru idi. İnsanların bazı varlıklara secde etmesi tabii idi. Secde; hürmet göstermek, hürmeten eğilmek mânâsına geliyor. Bu meşrû idi, sonradan kaldırıldı."

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Yusuf AS'ın babasının, kardeşlerinin hikâyesi anlatılırken: İşte rüya görmüştü:

"—Babacığım, ben rüyamda on bir tane yıldız, ay ve güneşin bana secde ettiklerini görüyorum." diye babasına anlatmıştı.

"—Aman evlâdım, bu rüyanı kimseye açıklama, kardeşlerine söyleme!" buyurmuştu Ya'kub AS.

Sonra aradan maceralar geçti, kardeşleri hased ettiler, onu esir diye sattılar. Allah da onu Mısır'a götürttü, azizin hanımı satın aldı, evine, hanesine köle oldu. Sonunda Mısır'a vezir oldu. Tarım işlerine bakan, salâhiyetli bir kimse oldu.

Allah nasib etti, aziz vefat ettikten sonra azizin hanımı onunla evlendi. Sonra onlar da rahat etsinler diye, anasını, babasını, kardeşlerini Mısır'a davet etti. Ve hepsi birden ne yaptılar?

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا (يوسف:١٠٠)

(*Ve refea ebeveyhi ale'l-arş*) "Tahta anasını babasını oturttu. (*Ve harrû lehû süccedâ*) Kardeşleri de, hepsi birden hürmeten secde ettiler." (Yusuf, 12/100) O zaman, yâni o devirde, hürmetini ifade etmek için secde etmek oluyordu, secde ettiler.

Ama bizim şeriatımızda kişiye secde etmek yok. Nitekim Muaz RA'dan rivayet olunmuş ki, şöyle demiş:[121]

قَدِمْتُ الشَّامَ ، فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لأَسَاقِفَتِهِمْ وَعُلَمَائِهِمْ. فَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللهِ ، أَحَقُّ أَنْ يَسْجُدَ لَكَ. فَقَالَ: لاَ ! لَوْ كُنْتُ آمِرًا بَشَرًا أَنْ يَسْجُدَ لِبَشَرٍ ، لأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا ، مِنْ عِظَمِ حَقِّهِ عَلَيْهَا (حب. طب. عن معاذ)

(*Kadimtü'ş-şâm feraeytühüm yescüdûne li-esâkıfetihim ve ulemâihim.*) "Yâ Rasûlallah, ben Şam'a gitmiştim. Orada ahalinin piskoposlarına, din alimlerine hürmeten secde ettiklerini gördüm. (*Feente yâ rasûla'llàh, ehakku en yüscede leke*) Sen kendisine secde edilmek bakımından çok çok daha üstünsün, lâyıksın. Secde edelim sana!.." demek istediği zaman, sorduğu zaman, Peygamber SAS buyurdu ki:

(*Lâ*) "Hayır! Böyle bir secde etmeyi istemiyorum, yok böyle bir şey, yasak... (*Lev küntü âmiren beşeren en yescüde li-beşerin*) Eğer ben bir kulun, bir insanın bir başka insana, bir başka kula secde

---

[121] İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.595, no:1853; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.381, no:19422; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.IX, s.479, no:4171; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.31, no:7294, Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.XI, s.301, no:20596; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VII, s.292, no:14488; Muaz ibn-i Cebel RA'dan.

Aynı mânâda: Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.650, no:2140; Dârimî, *Sünen*, c.I, s.406, no:1463; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.204, no:2763; Kays ibn-i Sa'd RA'dan.

etmesini farz edelim ki emredecek olsaydım; (*le emertü'l-mer'ete en tescüde li-zevcihâ*) hanıma, kocasına secde etmesini emrederdim, (*min izami hakkıhî aleyhâ*) onun üzerindeki hakkının çokluğundan dolayı..."

Çünkü dışarıda çalışıyor, zahmeti çekiyor, eve yiyeceği, içeceği getiriyor, hanımını, çocuklarını besliyor. Onlar evde duruyorlar, dışarının meşakkatini, zahmetini, sıkıntısını çekmiyorlar. Herhalde bu sebeplerden... "Öyle emrederdim, kadın kocasına hürmeten secde etsin diye emrederdim ama, yok böyle bir şey! Öyle bir şey de söylemiyorum. Bana da secde edilmesine rızâm yoktur!" dedi Peygamber Efendimiz.

Demek ki: Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin meleklere "Adem'e secde edin!" demesi, böyle bir hürmet ve saygı, ta'zim göstermeleri için. Adem AS'ın kıymetini, şerefini, Allah indindeki mevkiini, makamını bilsinler diye bir emir. Yâni, secde Adem AS'a diyenler var.

Bazıları da diyorlar ki: "Secde Allah'a idi, Adem AS mihrab gibiydi." Yâni biz mihraba doğru secde ediyoruz ama, mihrab amaç değil, Allah'a secde ediyoruz. O bakımdan secde Allah'aydı diyenler var.

Bazıları da diyorlar ki: "Hayır; o devirde, eski devirlerde de böyle insanın insana hürmeten secdesi olabiliyordu. Allah öyle emretmiş, öyle uygun bulmuş ve meleklere secde ettirmiş." diyorlar. Yâni, doğrudan doğruya hürmeten, ta'zimen Adem AS'a secde ettiler kanaatini beyan ediyorlar.

Herhalde Allah-u a'lem... Bu kadar alimin sözleri çok tabii burada, uzun. Kısaca söylemek gerekirse: Allah-u Teàlâ Hazretleri meleklerine Adem AS'a secde etmelerini emretti. Adem'in şerefi burada gayet aşikâr oluyor. "Melekler bile Adem'e hürmet etsinler!" diye emretmiş oluyor.

Rivayetlerde şu da var: Hani biz iki defa secde ediyoruz ya; şimdi melekler Adem AS'a bir secde ettiler, aksine İblis arkasını döndü secde etmedi. Onu öyle secde etmediğini, Allah'ın da "Niye secde etmedin?" diye ona hitâb-ı itâb ile sorduğunu görünce, melekler bir kere daha Cenâb-ı Hakk'a bu sefer secde ettiler. Onun için secde iki defa yapılıyor. Bir secde, iki secde; *secdeteyn*

oluyor yâni. Hani bir rekât da, iki secdeyle oluyor diye, böyle bir izah da var.

Yâni melekler dahi, imanlı olunduğu zaman Adem AS'a secde ediyorlar. Zaten Adem AS, ilmiyle, irfanıyla insanoğlunun meleklerden bile üstün makamda olduğunu, geçen haftaki ayetlerde göstermişti. Ne mutlu, el-hamdü lillâh... Bizi insan yaratan, Adem AS'ın evlâdı yaratan Rabbimize hamd ü senâlar olsun!..

d. Şeytan Bizim Düşmanımız

Şimdi tabii bu böyle ama, şeytanın da itaat etmemesi ve secde etmemesi, isyan etmesi ve bunu kibrinden dolayı yapması, bu da ayrı bir mesele... Tabii bundan da çok dersler çıkartmamız lâzım!..

Çıkartacağımız derslerden birisi: Şeytan bizim düşmanımız. (*Aduvvün mübîn*) "Aşikâr düşman..." Ta bu secde etme zamanından başlamış bu iş. Rabbimiz; "Secde et!" dediği halde secde etmemiş, âsi olmuş, Allah'ın rahmetinden kovulmuş. Kıyamete kadar da insanoğlunu azdırmak, şaşırtmak, sapıtmak, kandırmak, cehenneme gidecek işleri yaptırmak için uğraşan bir varlık... O halde şeytanın tehlikesini, Allah'a bile âsi olan böyle bir şirret varlığın varlığını ve tehlikesini hatırımızdan hiç çıkartmayalım aziz ve muhterem kardeşlerim!

Bu çok önemli bir nokta... Yâni şeytanın âşikâr bir düşman olduğunu bilelim ki, şeytan bizi aldatmasın. Dikkat edelim ki, onun oyununa düşmeyelim, tuzağına düşmeyelim!..

Çünkü bu, içimizden bize bir takım fikirler verecek; biz de o fikirleri kendi fikrimiz sanacağız. İnsanlar olarak, kendim böyle istedim sanacağız. Halbuki şeytan içimize o fikri aşılıyor, vesvese yoluyla veriyor. O halde İçimizden gelen fikirleri, istekleri, arzuları sorgulamalıyız. "Bu nereden geliyor? Şeytanın bir mesajı olmasın, kışkırtması olmasın!" diye çok dikkat edeceğiz; bir.

İkincisi de kibirlenmenin iyi bir şey olmadığını, çok kötü bir şey olduğunu ve kâfirlerin, kibirlenenlerin ne kadar kötü duruma düştüğünü hiç hatırımızdan çıkartmayacağız. Ve kulluğumuzu mütevâzi biçimde, tevâzu ile, mahviyet ile, boyun büküklüğü ile, haddimizi bilerek, edepsizlenmeyerek, kibirlenmeyerek yapmaya

gayret edeceğiz.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, böyle güzel bir şekilde kulluk yapmaya muvaffak eylesin...

e. Ölümden Sonrası İçin Hazırlanın!

Râbia-ı Adeviyye (*Rh. aleyhâ*) demiş ki:

إنما أنت أيامٌ متعددة ، فإذا ذهب يومٌ ذهب بعضك ، فاعمل و اعتبر ، ولا تقل: ذهب لي درهمٌ ودينارٌ ، وسقط لي مالٌ وجاهٌ. بل قل: ذهب يومي ما ذا عملت فيه ، فان باليوم ينقضى العمر.

(*İnnemâ ente eyyâmün müteaddideh*) "Ey insanoğlu, sen birkaç günden ibaretsin!" Yâni insana "Sen günlerden ibaretsin!" diyor. (*Feizâ zehebe yevmün zehebe ba'duke*) "Bir gün gitti mi, senin bir parçan gitmiş demektir." Yâni, senin varlığından bir parça gitmiş demektir. Tabii bazısı gidince, bir parçası gidince, tamamının da gideceği oradan anlaşılır. Bir bir gide gide, sonunda günler tükenince, sen de tükeneceksin. O halde, (*fa'mel va'tebir*) yâni "Sàlih amel işle, ibret al, gözünü aç, gafil olma!"

Hattâ, (*Ve lâ tekul: Zehebe lî dirhemün ve dînârun*) "Benim şu kadar altın liram, bu kadar param gitti deme; (*ve sakata lî mâlün ve câhün*) işte şu kadar param zâyî oldu, mevki makamım gitti deme! (*Bel kul: Zehebe yevmî mâ zâ amiltü fîhi*) Eyvah, bir günüm gitti, ben bu gün içinde Allah'a ne yaptım diye ona bak! (*Feinne bi'l-yevmi yenkadı'l-umr.*) Çünkü gün gün, ömür yok olur." buyurmuş.[122]

Bunlar da İsmâil Hakkı Hazretleri'nin, bu ayetlerin sonundaki

[122] İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhü'l-Beyan,* c. I, s. 72.

nasihatlerinden… İsmâil Hakkı Bursevî[123] Hazretleri'nin meşhur bir tefsiri var biliyorsunuz, *Rûhu'l-Beyân* diye. Tabii güzel nasihatları var orada.

Bir arif kişi vefat edeceği zaman, tabii hüzünlü, mahzun, ölüm kolay değil. Demiş ki:

ما تأسفي على دار الأحزان ، وإنما تأسفي على ليلةٍ نمتها ،
ويومٍ أفطرتها ، وساعةٍ غفلت فيها عن ذ كر الله تعالى.

(*Mâ teessüfî alâ dâri'l-ahzân*) "Üzülmem, şu hüzün diyarı olan dünyadan ayrılıyorum diye değil. *Dâru'l-ahzân* burası, hüzün diyarı, üzüntüler diyarı. Buradan ayrılıyorum diye değil; (*ve innemâ teessüfî*) ama benim esef ettiğim, üzüldüğüm şu: (*Alâ leyletin nimtühâ*) Uyuduğum, kalkıp ibadet etmediğim gecelerime, (*ve yevmin eftartuhâ*) oruç tutmayıp, fırsat kaçırdığım günlerime, (*ve saatin gafeltü fîhâ an zikri'llâhi teàlâ*) ve gafletle Allah'ı zikretmeden geçirdiğim zamanlarıma, saatlerimedir asıl esefim. Üzüntüm o." demiş.

Tabii hadis-i şeriflerde de var: "Her gün, insanoğluna

[123] İsmail Hakkı Bursevî (1653-1725): 1653 yılında bugün Bulgaristan'da bulunan Aydos'ta doğdu. Mahlası olan Hakkî zamanla ismiyle bütünleşmiştir. Uzun süre Bursa'da yasadığı için Bursevî nisbesiyle meşhur olmuştur. Alim, müfessir, mutasavvıf, şair, hafız, bestekâr ve hattat olup Mevlana'nın Mesnevi'sinin en büyük şarihidir.

İsmail Hakkı Bursevî, İstanbul'a taşındıktan sonra tasavvuf alanında eğitim almış, 1685'te Osman Fazlı Efendi'nin tayin etmesiyle Bursa'ya giderek Halvetiye tekkesine şeyh olmuştur. Halvetî tarikatına mensup olduğundan dolayı, aynı zamanda 'Hâlvetî' lakabıyla da tanınır. Bursa'da verdiği tefsir dersleriyle büyük şöhret kazanmış, hayatının yirmi üç yılını adadığı *Ruhu'l-Beyan* isimli dört ciltlik Arapça tefsirinin de büyük bir kısmını burada yazmıştır. İslâmî ilimlerde derin bilgiye sahiptir ve 136 eser vermiştir. 1725 yılında Bursa'da vefat etmiştir. Kabri Bursa'da Tuz Pazarı civarındaki dergâhındadır..

seslenirmiş; 'Ey insanlar! Ben yeni bir günüm. Ben sizin amellerinize şahidim. Eğer ben gittim mi, güneş şimdi batıp da ben bittim mi, artık bir daha asla gelmem. Gözünü aç, benim içimde, yâni bu günde hayır ve ibadet eyle." dermiş.

Hasan-ı Basrî de meclisindeki insanlara demiş ki:

يا معشر الشيوخ ، ما يتنظر بزرع إذا بلغ ؟ قالو: الحصاد.

(*Yâ ma'şere'ş-şuyûh*) "Ey ihtiyarlar!" Etrafında olgun, yaşlı başlı insanlar var, onu seven, dinleyenler var. (*Mâ yuntazaru bi-zer'i izâ belağa*) "Ekin olgunlaştığı zaman ne yapılır, ne olur, ne olacak bunun akıbeti?.."

(*Kàlû: El-hasàd*) "Demişler ki: Ekin biçilir." Yâni ne demek istiyor: "Ey ihtiyarlar ekin olgunlaştığı zaman ne olur, hasad olur. Yâni işte yaş da olgunlaştığı zaman, insan hasad olacak, ömür bitecek." (*)(*Rûhü'l-Beyan,* c. I, s. 72)

Onun için, işte o anı düşünüp ölüm için ve ölümden sonra için hazırlanmak lâzım! Gerisi hepsi aldatıcı şeyler. Şeytan aldatır insanı, nefsi aldatır. Bu dünya hayatı aldatır.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizleri, —eğer hayırlı ilimlerle mücehhez olursak, ma'rifetullaha erersek— üstün varlık olarak yaratmıştır, meleklerden bile üstün kılmıştır. Meleklere bile bize secde ettirmiştir. Meleklerden bile üstün olabiliriz. O makamı yakalamaya çalışmak veya o devleti elden kaçırmamağa dikkat etmek lâzım!

Şeytan da, Allah emrettiği halde bize secde etmemiştir, işi gücü bizim zararımıza çalışmaktır. Onun da tehlikesine karşı uyanık olalım! Allah bizi bu kadar mükerrem bir varlık olarak yaratmışken, şeytana aldanıp da ahiretimizi berbat etmeyelim!

Allah cümlemize tevfîkini refîk eylesin... Allah hepinizden râzı olsun...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

16. 03. 1999 - Mekke

25. ADEM AS'IN CENNETE GİRMESİ VE ÇIKMASI

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Size bu duaları Mekke-i Mükerreme'den yapıyorum. Allah-u Teàlâ Hazretleri hacılara ikram eylemiş; duaları makbul, müstecâb... Bizimkiler de öyle makbul ve müstecâb dualarsa, "Allah dünyanın ve ahiretin hayırlarını sizlere, gönüllerinizin dileği üzere ihsân eylesin..." diye dua ediyoruz. İki cihanda aziz olun...

Tefsir sohbetimizde Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 35 ve 36. ayet-i kerimelerinin izahını yapacağım. Ayet-i kerimeleri okuyayım ilk önce, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا

حَيْثُ شِئْتُمَا ، وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ

الظَّالِمِينَ (البقرة:٣٥)

(*Ve kulnâ yâ âdemüskün ente ve zevcüke'l-cennete ve külâ minhâ rağaden haysü şi'tümâ, ve lâ takrabâ hâzihiş-şecerete fetekûnâ minez-zàlimîn.*) (Bakara, 2/35)

36. Ayet-i kerime de, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm*:

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ، وَقُلْنَا

اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ، وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ

وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ (البقرة:٣٦)

(*Feezellehüme'ş-şeytànü anhâ feahracehümâ mimmâ kânâ fîh, ve kulne'hbitù ba'duküm li-ba'din aduvvün ve leküm fî'l-ardi müstekarrun ve metâun ilâ hîn.*) (Bakara, 2/36) *Sadaka'llàhu'l-azîm.*

Allah-u Teàlâ Hazretleri, Adem Atamız AS'ı cennette yarattıktan sonra, meleklere ona secde etmeyi emretti. Eşyanın isimlerini öğretti. Meleklere karşı onu üstün kıldı. Meleklere, secde ettirdi. Geçtiğimiz haftalarda, bu konuyla ilgili ayetleri izah etmiş, sohbetimizde anlatmıştık. Bu ayet-i kerimede de buyuruyor ki:

(*Ve kulnâ*) "Ben Azîmü'ş-şân, alemlerin Rabbi buyurdum ki..." *Kulnâ*, bu ta'zim sîgası olduğundan "Biz buyurduk" tarzında ama, bunun tercümesi tabii "Ben Azîmü'ş-şân buyurdum ki..." diye olması lâzım! Çünkü, Allah-u Teàlâ Hazretleri tektir, şerîki, nazîri yoktur.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. اللَّهُ الصَّمَدُ (الإخلاص:١-٢)

(*Kul hüva'llàhu ehad. Allàhu's-samed.*) [De ki: Allah bir tektir. Allah her şeyden müstağni ve her şey ona muhtaçtır.] (İhlâs, 112/1-2)

Buradaki cemî sîgası çokluktan dolayı değil, azamet ifade etmek içindir.

(*Ve kulnâ*) "Ben Azîmü'ş-şân buyurdum ki: (*Yâ âdem*) Ey Adem! (*Üskün ente ve zevcüke'l-cennete*) Sen de, eşin de cennete yerleşin, cennette oturun, cenneti mesken edinin! (*Ve külâ minhâ rağaden haysü şi'tümâ*) Ve bu cennetin içindeki çeşitli nimetlerden geniş, rahat, tatlı bir yaşam içinde, rahat ve refah içinde istediğinizden, istediğiniz zaman yeyin! (*Ve lâ takrabâ hâzihi'ş-şecerete*) Ama, sakın şu ağaca yaklaşmayın! (*Fetekûnâ mine'z-zàlimîn*) Yaklaşırsanız, bu buyruğumu tutmazsanız; o zaman ikiniz birden zalimlerden, günahkârlardan, Allah'a àsî olanlardan olursunuz." (Bakara, 2/35)

(*Feezellehüme'ş-şeytànu anhâ*) "Şeytan ikisini oradan, ondan ayaklarını kaydırıp uzaklaştırdı. (*Feahracehümâ mimmâ kânâ fîhi*) Bu ikisini, içinde bulundukları güzel hallerden, nimetlerden, durumdan, mekândan çıkarttı.

(*Ve kulnâ*) Bunun üzerine, ben Azîmü'ş-şân buyurdum ki: (*İhbitû*) 'İnin, çıkın gidin, (*ba'duküm li-ba'din adüv*) bir kısmınız, bir kısmınızın düşmanı, birbirinize düşmansınız. (*Ve leküm fi'l-ardi müstekarrun*) Yeryüzünde, arzda sizin için bir mekân, istikrar bulma, karar bulma mekânı olacak; (*ve metâun*) faydalanma, yaşam, temettû olacak, (*ilâ hîn.*) bir zamana kadar... Haydi çıkın!' buyurdum." diye bildiriyor. (Bakara, 2/36)

a. Hazret-i Havva'nın Yaratılışı

Bu iki ayet-i kerimede anlatılan olaylar, Adem Atamız AS'ın yaratılmasından ve meleklere Allah'ın ona secde etmesini emretmesinden sonra oldu. Allah'ın Adem Atamız'ı, ne kadar yüksek şereflerle şerefyâb ettiğini gösteren ayetleri daha önce okumuştuk.

Ondan sonra, iblis secde etmedi. O Allah'ın rahmetinden ve cennetten koğuldu. Ve böyle müşerref, mükerrem, muazzez, meleklerden bile daha ileride bir makama, mekâna sahip olan Adem Atamız AS'a, Allah-u Teàlâ Hazretleri, Allah-u Azîmü'ş-şân, alemlerin Rabbi, yerin göğün yaratıcısı Mevlâmız:

"—Sen ve eşin cennette sâkin olun, oturun, mekân tutun, mesken tutun!" buyurdu.

Şimdi tabii burada Adem Atamız'la beraber, (*ve zevcüke*) "ve senin zevcen, eşin" buyruluyor. Bu *zevc* ve *zevce* hanım için ikisi birden kullanılır. Arapça'da *zevc* kelimesinin kullanılması daha fasih... Her ne kadar müennes sîgası sonuna *te* getirilerek yapılıyorsa da, *zevcetüke* denmemiş, *zevcüke* buyrulmuş Kur'an-ı Kerim'in kullanışında. Hanımın *zevc* diye, o kelimeyle zikredilmesi daha fasih, daha belagatlı diyor Arap alimleri, dil bilgisi yönünden, lügat yönünden...

Demek ki, Adem Atamız'ın zevcesi, eşi yaratılmış; ikisine birden, "Siz cennette sakin olun, mesken tutun, oturun!" buyrulmuş oluyor. Bu hususta, Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan

rivayet edildiğine göre, şöyle buyurmuş o mübarek müfessir sahabi:

لما خلق الله الجنة و أسكن فيها آدم، بقي فيها وحده فالقى الله عليه النوم، ثم أخذ ضلعًا من أضلاعه من الجانب الأيسر، فخلق منه حوَّاء. فلما استيقظ وجدها عند رأسه قائدةً، فسألها: من أنت؟ فقالت: إني امرأةٌ. فقال: لم خلقت؟ قالت: لتسكن إلي و أسكن إليك. فقالت الملائكة: يا آدم ما اسمها؟ قال: حوَّاء. قالوا: و لم؟ قال: لأنها خلقت من حيٍّ.

(*Lemmâ haleka'llàhu'l-cennete*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri cenneti yarattığı zaman, (*ve eskene fîhâ âdem*) Adem AS'ı da orada iskân ettiği zaman; yâni, 'Sen cenneti mekân tutun, burada yaşa!' dediği zaman, (*bakiye fîhâ vahdehû*) cennette tek başına, tek bir yaratık olarak bir müddet kaldı. (*Feelka'llàhu aleyhi'n-nevm*) Allah-u Teàlâ Hazretleri ona uyku arız eyledi, uyuma tuttu onu. (*Sümme ehaze dıl'an min adlâihî mine'l-cânibi'l-eyser, fehaleka minhü havvâ*) Sol tarafından Allah-u Teàlâ Hazretleri Havva Validemiz'i yarattı."

Tabii Adem AS'ın yaratılışı, Havva AS'ın yaratılışı, yaratılış merhaleleri, şekli, yaratılışın cereyânı nasıl; biz bilmiyoruz, Allah bilir ama, Havva AS yaratıldı.

(*Felemme'steykaza*) "Adem AS bu uyuma halinden uyandığı zaman, (*vecedehâ inde re'sihî kàideten*) Havva AS'ı oturur vaziyette, yan tarafında, başı tarafında görünce şaşırdı. Kendisi uykudan uyanınca, Havva AS'ı görünce şaşırdı." İbn-i Mes'ud rivayet ediyor RA bu olayları.

(*Feseelehâ*) "Ve ona sordu, (*Men enti?*) 'Sen kimsin?' diye. (*Fekàlet*) Havva AS dedi ki: (*İnni'mreetün*) 'Kadınım, bir hanımım.' (*Fekàle: Lime hulikti?*) Niçin yaratıldın sen? Ne sebeple yaratıldın?.. (*Kàlet: Li-tesküne ileyye ve esküne ileyke*) 'Sen benimle

gönül sürûru bulasın, sükûnete eresin; ben seninle gönül sürûru bulup, seninle sükûna ereyim; birbirimizin gönlünü hoş edelim diye, Allah bizi böyle yarattı.' dedi Havva AS."

(*Fekàleti'l-melâiketü: Yâ âdemü me'smühâ*) "Melekler bu yeni varlığı, Allah'ın Adem'in yanında yarattığı varlığı görünce, Adem'e sordular: 'Bunun ismi ne?' dediler. (*Kàle: Havvâ'*) 'Bunun ismi *Havvâ*'dır' dedi."

Çünkü, "Her varlığın ismini Allah ona öğretti." diye daha önceki ayetlerde geçmişti. *Havvâ*, hayat maddesinden bir isim. Arap diline göre, kökü hayat kelimesiyle aynı kökten. (*Kàlû: Ve lime?*) "'Bu isimle isimlendirilmesinin sebebi ne? Niçin böyle hayat sahibi manasına gelen bir isimle isimlendirilmiş bu?' dediler."

(*Kàle: Li-ennehâ hulikat min hayyin*) "'Çünkü, bu bir canlı varlıktan ayrılarak yaratıldı.' diye Adem AS cevap verdi."

Şimdi burada, benim önümde bu satırları okuduğum İsmail Hakkı Bursevî Hazretleri'nin tefsiri. Orada bu İbn-i Mes'ud RA'ın rivayetinin arkasından bir de kendi beyanını, duygusunu, fikrini zikrediyor:

واعلم أن الله تعالى خلق واحداً من أبٍ دون أمٍّ وهي حوَّاء.
و آخر من أمٍّ دون أبٍ و هو عيسى. و آخر من أبٍ وأمٍّ أي
أولاد آدم. وآخر من غير أبٍ وأمٍّ أي آدم.

(*Va'lem enne'llàhe teàlâ haleka vâhiden min ebin dûne ümmin*) "Ey okuyucu bil ki, Allah-u Teàlâ Hazretleri bir canlı varlığı, insanı babadan yarattı." Yâni Havva AS, Adem AS'dan yaratılmış. Ne keyfiyetle, ne sûretle yaratıldıysa sol tarafından, sol kenarından yaratılmış ama, tabii bu yaratmanın keyfiyeti Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin bildiği bir şey. Adem AS'ın da keyfiyetini Allah bilir. Yâni, Adem AS da topraktan yaratılmış ama, ne merhalelerden geçerek, nasıl oldu; biz o teferruatı bilmeden yaratılışı biliyoruz.

Şimdi Havva AS, Adem'den yaratıldı. Yâni Adem AS, babamız. Babadan bir kişi yaratılıyor, Allah yaratıyor. (*Dûne ümmin*) "Anne

olmadan, (*ve hiye havvâ'*) bu yaratılanın adı da Havvâ." Tabii bu Adem'in batı dillerinde de İsâ AS'a inen İncil'den, Mûsa AS'a inen Tevrat'tan gelme isimler batı dillerine de girmiş. Edım, İdım diye Adem'in adı kullanılıyor batı dillerinde. Havva'nın adı da İvv diye, Eva diye geçiyor. Muhtelif dillerde telaffuzları farklı olabilir. Yâni, onlar da biliyorlar bu kelimeleri.

(*Ve âhar min ümmin dûne ebin*) "Bir de Cenâb-ı Hakk'ın böyle bu sefer babasız, sadece anneden yarattığı bir kişi var; (*ve hüve îsâ*) o da İsâ AS'dır." Yâni, Meryem Validemiz evlenmemiş iken ve pırıl pırıl tertemiz, ibadet ehli, kendisine mahsus bir ibadetgâhta, kimseyle görüşmeden böyle ibadetle meşgul bir ibadetkâr, àbid, zâhid, cennetlik hatun iken... Cennetlik olduğunu da Peygamber Efendimiz zaten beyan ediyor hadis-i şeriflerinde. Öyle tertemiz bir bâkire iken, Allah-u Teàlâ Hazretleri ondan da İsâ AS'ı babasız olarak dünyaya getirtti. Hikmeti...

"Sonra bir çok insanlar da anne ve babadan dünyaya geldiler. Yâni benî Adem, insan nesli anne ve babadan dünyaya geldiler. Bir tanesi de ne anne, ne baba, yâni hiç birisi olmadan Allah onu öyle yarattı, topraktan yarattı. O da Adem AS'ın kendisi..."

Bunları böyle dört muhtelif hali zikrettikten sonra İsmâil Hakkı Bursevî Hazretleri KS diyor ki:

فسبحان من أظهر من عجائب صنعه ، وما يتحير فيه العقول.

(*Fesübhàne men azhara min acâibi sun'ihî, ve mâ yetehayyeru fîhi'l-ukùl*) "Sübhàna'llah... Kudretine bak Cenâb-ı Hakk'ın ki, ne kadar şaşılacak, taaccüb edilecek tarzda yaratıyor, neler yaratıyor. Akılları hayrette bırakacak tarzda yaratıyor." diye bu noktaya işaret etmiş.[124] Tabii güzel bir noktayı beyan etmiş oluyor. Ben de size, sevdiğim için bu satırları naklettim.

Demek ki, Adem AS ve Havvâ AS ikisi yaratılmışken... Tabii Havva AS ne zaman yaratıldı? Cennete girmeden evvel mi

[124] İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyan,* c.I, s.73.

yaratıldı, cennete girdikten sonra mı yaratıldı?.. Bunları biz tabii, eğer bir haber-i sâdık yoksa, cevaplandıracak durumda değiliz.

b. Hz. Adem ve Hz. Havva'nın Cennete Yerleştirilmesi

"Ey Adem sen ve zevcen, eşin cennete buyurun, oturun, cennet meskeniniz olsun! (*Ve külâ minhâ*) Bu cennetteki nimetlerden ikiniz de yeyin!" *Külâ*; ikiniz birden, iki kişiye, iki muhataba emir sîgası. *Kül,* ye; *külâ,* siz ikiniz yeyin; *külû*, hepiniz, sizler yeyin mânâsına; bu kelimeleri duymuşsunuzdur.

Tabii Arapça'da *kaf*'la *kef*'in farkı var, İki tane ke harfi var. Türkçe'de bir tane k var. *Kül* kefle olursa, ye demek; kafla olursa *kul*, o da söyle demek. Onu da duymuşsunuzdur. Türkçe'de q harfi de yok. Batı dillerinde var, onu almamışız. Böylece bir karışma olacak. Onun için izah etmek gerekiyor.

(*Ve külâ*) "İkiniz yeyin! (*Minhâ*) Cennette bulunan türlü türlü nimetlerden... (*Rağaden*) Henîen, afiyetle, vâsien, geniş bir şekilde gönlünüz hoş olarak, tayyib olarak, hoş olarak yeyin bakalım! Şen, hoş bir şekilde afiyetle cennetteki nimetlerden, meyvalardan, yiyeceklerden yeyin!"

(*Haysü şi'tümâ*) "Ne zaman isterseniz, neresinden isterseniz, canınız istedikçe, cennetin her tarafındakilerden, nasıl isterseniz yeyin! Neredeki meyvayı isterseniz yeyin! (*Ve lâ takrabâ hâzihi'ş-şecereh*) Sadece bir istisnası var: Şu ağaca yaklaşmayın! (*Fetekûnâ mine'z-zàlimîn*) Sonra ikiniz de àsîlerden, günahkârlardan olursunuz." buyuruyor.

Tabii, Adem Atamız'la Havva Anamız, o meyvadan yemişler. Şimdi burada, ben kendim birkaç noktayı söylemek istiyorum: Cennette o kadar nimet var, saymakla bitmez, türlü türlü tatları olan, şekilleri olan, renkleri olan nimetler... Hepsi serbest, hepsini yiyebilirsiniz buyuruyor Cenâb-ı Hak; "Yalnız şunu yemeyin, şu ağaca yaklaşmayın!" buyuruyor. Ama Adem Atamız, Havva Anamız onu yemişler. Ne kadar garip bir durum...

Bizler de öyle... Cenâb-ı Hak bir sürü yiyecek, meyva, sebze, hattâ kuşlar, balıklar, koyunlar, kuzular, yâni canı olan varlıkların bile yenmesini bize meşru kılmış. Mükerrem varlık olarak, ikrama mazhar bir yaratık olarak, bunları bize helâl

kılmış, bizim için yaratmış.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا (البقرة:٢٩)

(*Hüve'llezî haleka leküm mâ fi'l-ardi cemîa.*) "Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı Allah..." (Bakara, 2/29) diye, Kur'an-ı Kerim'in ayetleri şahit.

Şimdi insanoğlu da o kadar helâl varken, helâlleri bırakıyor bırakıyor... Bir haram kıldığı içki var; onu da haram kılmasının hikmeti gayet güzel anlaşılıyor. İçkiyi içen insanın aklı gidiyor, cinayet işliyor; aklı gidiyor, trafik kazası, seyr ü sefer kazası yapıyor. Arabasını bir yere çarpıyor, Emirgân'dan gelirken Boğaz'da denize uçuruyor. Haydi, hepsi sulara gömülüyor. Zararlı olduğu belli… İlle o yasağı gidip yapıyorlar.

Bu çok acaip bir şey, çok garip bir şey, şaşılacak bir şey, taaccüb edilecek bir şey ve yapılmaması gereken bir şey... Bu noktayı dikkatinize sunmak istiyorum. Allah yardımcımız olsun, yanıltmasın, şaşırtmasın...

Haramlardan korunmak için, Allah'ın helâlleri bize yeter. Nikah helâl; nikâhın dışındaki başka türlü ilişkiler, gayr-ı meşrû denen ilişkiler haram... İnsanoğlu helâli yapmıyor, harama sapıyor. Helâli yemiyor, haramı yiyor. *Sübhàna'llàh...* Allah şaşırtmasın, şeytana uydurmasın... Tabii şeytan yaptırtıyor, nefis yaptırtıyor. Bir yanlış mantıkla, insanlar bunu yapıyorlar.

c. Bir Ağacın Yasaklanması

(*Ve lâ takrabâ hâzihi'ş-şecereh*) "Bu ağaca yaklaşmayın!" Tabii bu ağaç hangi ağaç idi?.. Uzun açıklamalar, rivayetler var. Tabii benim elimdeki, şu anda size hitaben kullandığım tefsir *İbn-i Kesir Tefsiri* ile *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*. Ama *Taberî Tefsiri* olsa, *Kurtubî Tefsiri* olsa, bütün öteki rivayetleri teferruatlı olarak da söylemek mümkün.

Özetlemek gerekirse; bu ağaç ne ağacıydı Allah'ın "Sakın buna yaklaşmayın!" dediği ağaç hangisiydi?.. Bazısı, "Üzüm asmasıydı." demiş. İbn-i Abbas'tan bir rivayet böyle: (*Hiye'l-kerm*) *Kerm*, asma kütüğü demek. Ehl-i kitaptan bazısı, bunu buğday olarak rivayet

etmişler.

Sonra yine İbn-i Abbas'tan başka kanallarla gelen rivayetlerde "Başaktı bu." deniliyor. Başkasında, "Buğday tanesiydi." deniliyor ama, tabii buğdayın ağaç olmadığını da düşünüyor insan.

Sonra bir rivayet var Ebî Mâlikten; "Hurma ağacıydı." diyor. Bir başka rivayet var Mücahid'den; "İncir ağacıydı." diyor. Katade ve İbn-i Cüreyc, Ebû Câfer vs. bu kanaattelermiş. İşte bu ağaç hakkında çeşitli rivayetler var.

Benim böyle konuşma yapan kişilerden duyduğum, başka mecazi te'viller de var: Bu ağaç değil de, ağaç bir kinaye olarak söyleniyor, asıl işaret edilmek istenen başka diye, çeşit çeşit yorumlar var. Ama rivayete dayanan, hadis-i şerife veya sahabe-i kiramın nakline dayanan böyle rivayetler altı tane. Asma, veyahut buğday, veyahut hurma, veyahut incir gibi rivayetler var.

Buğday tanesi diyenler de: "O buğday tanesi ama, cennetteki buğday tanesi bir inek kadar büyük, kaymaktan daha yumuşak, baldan daha tatlı diye de açıklamalar yapmışlar. Şüphesiz ki tabii cennetteki varlıklar, o zamanki varlıklar, muhakkak o çevrenin şartlarıyla, o çevrenin içinde çok daha başka türlü olabilir.

Fakat allâme, büyük âlimler diyorlar ki: "Bu ağacın cinsinin ne olduğu önemli değil." Allah-u Teàlâ Hazretleri cennette her şeyi serbest kılmış, "Yalnız şu ağaca yaklaşmayın, sonra günahkârlardan, zalimlerden olursunuz!" buyurmuş.

(*Fetekûnâ*) "Siz ikiniz olursunuz." *Tekûnâni* idi, *nun*'u düştü; çünkü emrin cevabı. (*Ve lâ takrabâ*) Sakın yaklaşmayın! (*Fetekûnâ mine'z-zàlimîn*) Eğer yaklaşırsanız zâlimlerden olursunuz." Emrin cevabı böyle mansub olur ve *nun*'u düşer tesniye sîgasında. Onun için *tekûnâni* sîgasında, *nun* düşmüş.

Zàlim, aslında zulmeden demek yâni adâletten ayrılan demek. Günahkâra da *zàlim* denilir. Çünkü o da kendi nefsini tehlikeye sokuyor, günah işlemek sûretiyle. Allah'ın tabii cezası olacak işlediği günahtan dolayı. Kendi kendisine fenalık etmiş olduğundan, günah işleyene de nefsine zulmeden kimse derler, zâlim derler. "Eğer böyle yaparsanız zalimlerden olursunuz, sakın buna yaklaşmayın!" diyor.

Burada benim işaret etmek istediğim bir nokta daha var: (*Ve lâ takrabâ hâzihi'ş-şecerete*) buyruluyor. "Sakın ikiniz şu ağaca yaklaşmayın!" "Şu ağaçtan yemeyin!" denmiyor, "Şu ağaca yaklaşmayın!" deniyor.

Bu çok önemli bir incelik taşıyor, ben onu size söylemek istiyorum. Günahın yanına yaklaşmamak lâzım! Yaklaştığı zaman, ayağı kayıp düşebilir insan. Yâni, mühim olan günaha yaklaşmamaktır. Onun için Kur'an-ı Kerim'in başka bir ayet-i kerimesinde de:

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً ، وَسَاءَ سَبِيلاً (الإسراء: ٣٢)

(*Ve lâ takrabü'z-zinâ innehû kâne fâhişeten, ve sâe sebilâ*) "Zinâya yaklaşmayın! [Doğrusu bu çirkindir, kötü bir yoldur.]" (İsrâ, 17/32) buyruluyor.

"Zinâya yaklaşmayın!" ne demek?.. "Sizi sonunda bu kötü fiile götürecek ön şeylere dahi girişmeyin!" demek.

Ön işlemler, ön eylemler nelerdir?.. Bakmak... Meselâ, harama bakmak yasak. Tarafeynin örtünmesi, tesettür onun için gerekiyor. Erkekle kadının, birbirinin mahremi olmayan kimsenin aynı odada kalmaması... vs. Yâni ön şartlarla iş önceden engellenirse, o zaman insan günahı işlemez. Ama ta yanına kadar yaklaşırsa, ayağı kayıp düşebilir.

Onun için, uçurum vs. olduğu zaman ilgililer ihtiyat olsun diye, direkleri veya duvarı uçurumun ta dibine yapmıyorlar, uçurumdan biraz önce yapıyorlar ki, kenara da yanaşmasın. Yâni, tehlikeden daha önceki bir yerde yapıyorlar ki, tehlikeli bir yere gelip de, "Ah şöyle oldu, böyle oldu..." diye sonunda tehlike başlarına gelmesin diye.

"—Bu ağaca yaklaşmayın!" buyrulmuş.

Demek ki, yaklaşma bile olmayacak. Yemek değil, yanına bile yanaşma olmaması lâzım! Bu önemli. Bizim de buradan çıkartacağımız ders sevgili izleyiciler ve dinleyiciler: Günahlara yaklaşmamak... Yâni, günahın yanına kadar vardıktan sonra, mıknatısın iğneyi çektiği gibi, günah hop çekiverir.

Avustralya'da, tabiatın ilginç bir şeyini görmeye gitmiştik.

Kayama diye Volongong'un güneyinde bir yer vardı. Denizden uzaktasınız ama, aşağıdan kayaları delmiş okyanusun iri dalgaları... Dalga bir bastırdığı zaman, toprağın ortasından, çukurdan yukarıya minare gibi su fışkırıyor; dalganın vurmasından, bastırmasından. Onu artık herkes seyretmeye gidiyor. Etrafını da parmaklıklarla çevirmişler, yâni çok yanaşılmasın, aşağıya bakılmasın filan diye. Biz de ona rağmen biraz yaklaştık, baktık ihtiyatlı bir şekilde. Aşağısı böyle derin, kayalar girintili çıkıntılı. İşte sulardan yüzyıllar boyunca erimiş kayalar filan.

Dediler ki: "Hocam burada birkaç Pakistanlı mı, Hintli mi; işte böyle bakarken bir böyle su fışkırması, bir bilmem hava geri çekilmesi... Nasıl olduysa tazyik, ikisi de yuvarlanmışlar, işte artık yirmi metre, otuz metre, kırk metre aşağıya, deliğin içine gitmişler." Yaklaşan, tehlikeye maruz kalıyor, gidiyor.

Onun için, mühim olan günaha yaklaşmamak. İslâm'ın emirleri de çok hikmetli çok güzel... İslâm'ın emirlerinde de, günaha yaklaşmadan günahı engellemek vardır. İslâm'ın bütün emirlerinde hikmet vardır. O hikmet nedir?.. Günahın yanına bile insanı yanaştırmamak... Yanaştıktan sonra yapmamak zor olur artık... Tutamaz insan kendisini, nefsine mağlub olur, arzularına yenilir, hatâyı işleyebilir.

(*Ve lâ takrabâ hâzihi'ş-şecereh*) "Bu ağaca yaklaşmayın!" buyrulmuş kendilerine.

d. Şeytanın Ayaklarını Kaydırması

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ، وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ، وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ (البقرة:٣٦)

(*Feezellehümeʼş-şeytànu anhâ*) Şimdi bu *zelle*, kaymak demek. Meselâ *zelletü'l-kàri'*, kıraati okuyan insanın kayması. Sonra *zelletü'l-kadem*, ayağın kayıp insanın düşmesi... *Ezelle* if'al babı,

kaydırdı. Ama *ezelle* an harf-i cerriyle kullanıldı mı, çıkarttı, götürdü demek. (*Anhâ*) "Şeytan, oradan onları götürdü. Yâni, cennetten onların ayaklarını kaydırdı ve götürdü."

(*Feahracehümâ*) "Her ikisini, Adem Atamız ile Havva Anamız AS'ı, (*mimmâ kânâ fîhi*) içlerinde bulunduğu refah, nimet, mutluluk, saadet, güzelliklerden mahrum etti, çıkardı, ayaklarını kaydırdı." Güzel güzel cennet libasları giyiyorlardı, cennet köşklerinde oturuyorlardı. Rızıklar, cennet nimetleri ne kadar güzeldi, afiyet üzereydiler, rahat üzereydiler. Oradan şeytan onları kandırdı çıkarttı.

Tabii nasıl kandırdı şeytan?.. Sonra şeytan Adem AS'a secde etmediği zaman, koğuldu, recmolundu, cennetten çıkartıldı. Nasıl oldu? Yeryüzünden mi vesvese verdi, onları kandırdı?.. Yoksa Cenâb-ı Hak, "Gel, buyur!" diye izin vermiyor ama, şeytanlığını yapmasına müsaade ettiğinden mi, öyle imkân buldu, geldi?..

Kandırdı. Nasıl kandırdı?.. Yine iyi tarafından yakalayarak kandırdı. Başka ayet-i kerimelerde geçiyor ki:

هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لاَ يَبْلَى (طه:١٢٠)

(*Hel edüllüke alâ şecereti'l-huldi ve mülkin lâ yeblâ*) "Ebediyet ağacına sizi götüreyim mi? Elinizden bir daha kaçmayacak bir devlet, mutluluk, saadet kazanmanıza sebep olacak bir şeyi size öğreteyim mi?.." (Tâhâ, 20/120) diyerek, bu işe kandırdı.

Çünkü, "Bu ağaç nedir?" filân diye rivayetler sıralanırken, Vehb ibn-i Münebbih'ten bir rivayet var:

و كانت شجرة غصونها متشعب بعضها من بعضٍ، و كان لها ثمرٌ، تأ كله الملائكة لخلدهم.

"O ağaç, birbirinden dalları böyle çıkıp etrafa yayılırdı. (*Ve kâne lehâ semerun*) Meyvaları vardı bu ağacın; (*te'külühü'l-melâikeh*) melekler yerdi bu ağacın meyvalarını... (*Li-huldihim*) Ebediyyen kalmak için. Öyle bir şecereydi yâni bu." deniliyor.

Şeytan da: "Siz de bundan yerseniz, cennete ebedî kalırsınız ve elinizden bir daha artık kaçmayacak bir nimete, dereceye ulaşırsınız." diye, onların cennet sevgisini kışkırtarak öyle kandırdı. "Ebediyyen burada kalacaksınız." diye kandırdı.

Halbuki Adem AS'ın ne yapması lâzımdı:

"—Rabbim buna yaklaşma dedi, sen ne dersen de, ben yaklaşmam!" demesi lâzımdı.

Şeytan onların iyi niyetinden, iyi tarafından yakalayıp kandırdı. İşte günahların çoğuna insanların girişi böyle olur. Yâni şeytan kandırırken, onların kabul edebileceği bir vecih, bir yol, bir söz, bir mantık uydurur; o onu yapar, günahı öyle işler. Yoksa herkes böyle çok cadaloz olmuyor, çok cebbar olmuyor; "İlle günah yapacağım, Allah'a âsi olacağım!" diye yapmıyor. Şeytan onu bir yoldan kandırıyor.

Meselâ, bir àbid kimse varmış, onu ibadetgâhından çıkarttırmış, şehre indirmiş, şehirde içki içirtmiş. Tarih kitapları, tefsir kitapları yazar bunu... O içkiyi içtikten sonra, artık her türlü hatayı işlemiş. Hatadan sonra iş cinayet işlemeye kadar gitmiş filan... Yâni, ilk başta meşrû ve mâsum gibi görünen bir sebep ortaya atar şeytan. Ona kanmamak lâzım!

Şimdi ikisi bu hatayı işlediler. Ve şeytan onların böyle ayaklarını kaydırıp cennetten uzaklaştırdı. İçinde bulundukları nimetlerden ayırdı.

e. Yeryüzüne İndirilmeleri

(*Ve kulnâ*) "Onun üzerine Allah-u Azîmü'ş-şân, ben buyurdum ki onlara: (*İhbitù*) Haydi bakalım inin!" Çünkü cennetteydiler, aşağılara inecekler. *Hubut,* yâni *ihbitù* fiili, yukarıdan aşağıya inmek demek. "Haydi bakalım inin aşağıya!.." *Cennetü'l-huld*'den yeryüzüne indiler.

Şimdi burada *ihbitû* derken, bir nokta daha var açıklamamız gereken: Eğer sırf Adem AS ile Havva AS'a söyleseydi o zaman *külâ* dediği gibi, *haysü şi'tümâ* dediği gibi, *ve lâ takrabâ* dediği gibi tesniye sîgasıyla söyleyecekti. *İhbitù* yâni "Hepiniz çıkın, inin!" denildiğine göre, burada niye çoğul söylenilmiş?..

Ya insan cinsi düşünüldüğü için, Adem, Havva ve onların zürriyetleri düşünüldüğü için... Bir rivayet bu.

Bir başka rivayette: Adem, Havva ve şeytan hepsi çıkartıldı. Zaten arkasından da, (*ba'duküm li-ba'din aduvvün*) "Sizler birbirinize düşmansınız." buyruluyor. Yâni Ademoğluna, Havva AS'a şeytan düşman. Biz de şeytanın düşman olduğunu bileceğiz, uyanık bulunacağız, ondan dolayı kanmayacağız.

(*Ve leküm fi'l-ardi müstekarrun*) "Yeryüzünde sizin bir istikrar bulup, karargâh edinip kalacağınız bir mekân ve zaman vardır, olacak. Haydi bakalım yeryüzüne inin!" diye Allah-u Teâlâ Hazretleri onları indirdi. (*Ve metâun ilâ hîn*) "Ve bir zamana kadar..." *Hîn* zaman demek. "Bir zamana kadar oralarda temettû etmek, faydalanmak, metâlanmak, oranın metâlarından istifade etmek, nimetleriyle taayyüş etmek olacak. Haydi bakalım inin yeryüzüne!" denildi.

Zaten hacda da umreyi yapar, ondan sonra ihramdan çıkar, haccı beklediği zamana kadar böyle serbest davranırsa; ona hacc-ı temettû deniliyor. Yâni faydalanmak, şöyle rahat etmek mânâsına.

"Yeryüzünde sizin bir karargâhınız, mekânınız olacak." *Müstekar*, tabii ism-i zaman da olur, ism-i mekân da olur; bir müddet kalacaksınız mânâsına da gelir, bir kalma yeri mânâsına da gelir. (*Ve metâun ilâ hîn*) "Orada bir müddet temettû edeceksiniz, faydalanacaksınız."

Tabii burada bir gizli müjde de var. Bir müddet, yâni ne kadar?.. Dünyanın ömrü olan kıyamet kopuncaya kadar... Kişinin ömrünün sonu olan, eceli gelinceye kadar... Bir müddet orada kalacak, ondan sonra dönecek. Tabii burada Adem AS'a müjde var. Yeniden onun cennete geleceğine dair, döneceğine dair bir müjde de bulunuyor.

Burada bir noktayı da açıklamak lâzım! Mi'rac'da Peygamber Efendimiz'in görüp, naklettiğine göre, Mûsâ AS Adem AS'a:

"—Allah sana şeref verdiği halde, meleklere secde ettirdiği halde, cennette otur dediği halde, yasak meyvayı, ağacı yeyip de bizi cennetten çıkaran sen değil misin?.." deyince, Adem AS da Mûsâ AS'a demiş ki:

"—Cenâb-ı Hakk'ın takdirinin kaleminin yazdığı, mürekkebinin de kuruduğu bir olaydan, Cenâb-ı Hakk'ın

takdirinden dolayı mı beni kınıyorsun yâ Musâ?" demiş ve susturmuş.

"Susturdu." diyor Peygamber Efendimiz. Tabii bunun takdir sonunda olduğu da belli. Zaten, "Yeryüzünde bir halife yaratacağım!" diye, meleklere daha yaratmadan evvel söylediği için, Allah-u Teàlâ Hazretleri bildirdiği için, yeryüzüne onların indirileceği, bir takdir sonucu olduğu da böylece belli oluyor. Tabii çok çok ibretler ve hikmetler var bu ayet-i kerimelerde…

Bizim de hatırımızdan çıkartmamamız gereken şey şu, Feth-i Mevsılî'nin dediği gibi: "Biz cennet ehli bir topluluk idik, babamız, anamız cennetteydi. Şeytanın sebebiyle dünyaya indirildik. Bizim asıl yerimiz orası..."

Mevlânâ'nın dediği gibi, asıl vatanımızı özlememiz lâzım! Hani kamışın kamışlığı özlediği gibi. İçinde o aşk, o şevk olmazsa olmaz.

Âteşest in bank-i nâyu nist bâd,
Her ki in âteş nedâred, nist bâd!

[Ateştir bu neyin sesi, hava değildir. Kimde bu aşk ateşi yoksa, yok olsun!] dediği gibi, içimizde o özlem olmalı! O cennete tekrar gitmek için çalışmalıyız. Şeytanın da oyunların bilip, şeytana karşı da uyanık olmalıyız.

Allah-u Teàlâ Hazretleri bizi şeytanın şerrinden korusun... Nefsimize mağlub olmaktan korusun... Rızasına uygun yaşamayı nasib etsin... Huzuruna sevdiği, râzı olduğu kullar olarak varmayı nasib etsin... Atamızın, anamızın yaşadığı, Adem Atamız'ın, Havva Anamız'ın yaşadığı cennete, lütfuyla keremiyle, bi-gayri hisâb, duhûl-i evvelîn ile girmeyi nasib etsin... Cehenneme düşmeden cennetlik eylesin... Rızasına erdirsin... Cemâlini göstersin...

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

23. 03. 1999 – Mekke

26. HAZRET-İ ADEM'İN TEVBESİNİN KABUL EDİLMESİ

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Ak-Televizyon izleyicileri ve Ak-Radyo dinleyicileri!

Size mübarek Mekke-i Mükerreme'den yapıyorum sohbetimi... Bakara Sûre-i Şerifesi'nin 37, 38 ve 39. ayet-i kerimelerini, sohbetimin konusu yapmak istiyorum.

Önce tabii, bayramlarınızı candan tebrik ederim. Allah-u Teàlâ Hazretleri nice mübarek günlere sağlıkla, sıhhatle, afiyetle, esenlikle, huzurla, gönül huzuru ile ulaşmayı; sevdiklerinizle beraber dünyada ve ahirette aziz ve bahtiyar olmanızı nasib eylesin... Dualar ederim, en güzel dileklerimle Cenâb-ı Hak'tan hayırlar dilerim hepinize... Allah cümlenizden râzı olsun... Nice bayramlara erdirsin... Güzel yerlerde, güzel vesilelerle toplanmayı, buluşmayı, yüz yüze görüşmeyi nasib eylesin...

Böyle telefonla bağlantı kurduğumuz gibi, inşâallah İskenderpaşa Camimizde, yahut kardeşlerimizin yine Hocamız adına muhtelif yerlerde yaptırdıkları camiler var... Bir tanesi gözümün önünde, resimlerini demin getirdiler. *Mehmed Zâhid Kotku Camii* diye, Umrâniye Yukarı Dudullu'da —Allah râzı olsun sebep olanlardan— güzel bir cami yapmışlar. Tabii orada ibadet edildikçe —Hocamız'ın adına yaptıkları için— Hocamız'a da sevap gidecek; yaptıranlar da sevap kazanacak, ibadet edenler de sevap kazanacak. Çok teşekkür ederiz.

İnşâallah böyle yerlerde, yüz yüze de sohbetler yapmayı Allah nasib eder.

a. Hz. Adem'in Rabbine Yönelmesi

Bakara Sûresi'nin 37. ayet-i kerimesi şöyle, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ، إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (البقرة:٣٧)

(*Fetelekkà âdemü min rabbihî kelimâtin fetâbe aleyh, innehû hüve't-tevvâbü'r-rahîm.*) (Bakara, 2/37)

Bu ayet-i kerimede Rabbimiz buyuruyor ki:

(*Fetelekkà âdemü min rabbihî kelimâtin fetâbe aleyhi*) "Adem Rabbinden kelimeler aldı, telakkî etti; (*fetâbe aleyhi*) Allah da ona teveccüh buyurdu, tevbesini kabul buyurdu. (*İnnehû hüve't-tevvâbü'r-rahîm*) Çünkü o tevbeleri çok kabul edicidir, çok merhamet edicidir."

Bu tabii siyak sibak, daha önceki ayet-i kerimelerin gelişi nasıl, gidişi nasıl?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri Adem Atamız AS'ı yarattığını, sonra zevcesini yarattığını ve cennette onlara "Nasıl isterseniz, nimetler içinde yaşayın!" dediğini ve "Şu ağaca yaklaşmayın!" buyurduğunu, bir ağaca yaklaşmaktan yasakladığını; fakat şeytanın onları bir yoldan ikna ederek, kandırarak o ağaca yanaştırdığını ve ondan yedirttiğini; bunun üzerine onların, "İnin aşağıya cennetten!" diye cennetten çıkarıldığını, dünyaya gönderildiğini bildiriyordu daha önceki ayet-i kerimelerde.

Adem AS, Havva Anamız ile beraber böyle indirilince... Tabii şeytan da çıkarıldı. Adem Atamız ve Havva Anamız Aleyhime's-selâm da cennetten çıkarıldılar. Çıkarılınca, "Rabbinden kendisine bir takım kelimeler verildi; o da o kelimeleri aldı. Yâni ilham olundu, öğretildi; o da o ilhamı aldı, anladı. Kendisine ilham olunan, verilen kelimeleri öğrendi ve onlarla Allah-u Teàlâ Hazretleri'ne tevbe etti. Çünkü, Allah-u Teàlâ Hazretleri'nin tevbeleri kabul edicidir." diye bildiriyor bu 37. ayet-i kerime.

Şimdi tabii burada, Adem AS Rabbinden ilham yoluyla, nasihat yoluyla, işaret yoluyla, açıkça hangi kelimeleri aldı da, Rabbine tevbe etti, Rabbi onun tevbesini kabul etti?.. Nasıl, hangi kelimeler olduğu hususunda İbn-i Kesir diyor ki: Bu hususta ayet-i kerime var. Buyruluyor ki başka bir sûrede:

قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (الأعراف:٢٣)

(*Kàlâ*) "Her ikisi de yeryüzüne indirilince, Adem ile Havva AS dediler ki: (*Rabbenâ*) Ey Rabbimiz, (*zalemnâ enfüsenâ*) biz günah işlemek sûretiyle kendi kendimize zulmettik, elimizden nimetleri kaçırdık, kendi kendimize zarar vermiş olduk, zulmetmiş olduk! (*Ve in lem tağfirlenâ ve terhamnâ*) Eğer sen bizi afv ü mağfiret etmez, mağfiretinle muamele eylemezsen, bize rahmeylemezsen, acımazsan, (*lenekûnenne mine'l-hàsirîn*) muhakkak ki hüsrana uğrayanlardan oluruz." (A'raf, 7/23)

"İşte öğrendiği kelimeler bunlardı. Çünkü, başka ayet-i kerimede böyle dedikleri belli olduğuna göre, bunları Cenâb-ı Mevlâ onlara öğretti, verdi. Onlar da bu sözleri söylediler." diyor. Bir rivayet bu.

Diğer bir rivayet: Benî Temim'den, —bir kabile tabii bu— bir kişi İbn-i Abbas RA'a geldi. İbn-i Abbas, yâni Abdullah ibn-i Abbas; Kur'an-ı Kerim ilimlerinde mâhir, Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bilen, alim, fâzıl, bir meşhur sahabi. Peygamber Efendimiz'in zamanında gençti. Birisi ona geldi ve sordu:

ما الكلمات التي تلقى آدم من ربه ؟ قال: علَّم شأن الحج.

(*Me'l-kelimâtü'lletî telekkà âdemü min rabbihî*) "Kur'an-ı Kerim'de Adem'in Rabbinden telakkî ettiği, aldığı, öğrendiği bildirilen kelimeler nelerdi?" diye sordu. İbn-i Abbas RA buyurdu ki: (*Kàle: Alleme şe'ne'l-hac*) "Adem ve Havva AS'a haccın nasıl yapılacağını, hac meselesini Allah öğretti."

Şimdi Kurban Bayramı'nda biz Mekke'deyiz, hacdayız. Bu ayet-i kerime tam tevâfukan, çok uygun bir zamanda sohbetimizin konusu olmuş oluyor. O zaman tabii, Adem AS'la Havva Anamız haccın nasıl yapılacağını, Cenâb-ı Mevlâ'ya nasıl tazarru ve niyaz edileceğini Allah öğretince; demek ki, o tarzda kendilerini affettirecek işlemlere girişmişler.

Hacı kardeşlerimiz bilsinler; hacca gitmiş olanlar da, buradaki hatıralarını hafızalarında canlandırsınlar. Demek ki, bizim Kâbe-i Müşerrefe'nin etrafında dönmemiz, Adem Atamız'ın o işaret edilen mübarek yerde, Allah CC kendilerini affetsin diye dönmesi... Sonra Arafat'ta vakfeye durmamız, yalvarmamız, yakarmamız; hacıların Arafe gününde, Arafat meydanında dua ve niyaz etmeleri... Demek ki Adem Atamız oralara gelmiş, öyle tazarru ve niyaz eylemiş ve Allah-u Teàlâ Hazretleri onun tevbesini kabul eylemiş. Bir rivayet bu.

Süfyân-ı Sevrî ve daha başka alimlerin —Allah hepsini rahmetine erdirsin, büyük mükâfatlarla mükâfatlandırsın— bu konuda bir başka rivayetleri şöyle:[125]

قَالَ آدَمُ: يَا رَبِّ ، خَطِيئَتِي الَّتِي أَخْطَأْتُ ، شَيْءٌ كَتَبْتَ عَلَيَّ

[125] İbn-i Ebî Hàtim, *Tefsir*, Bakara Sûresi, c.I, s.105, no:409; İbn-i Ebî Hàtim, *İlel*, c.II, s.86, no:1754; Taberî Tefsiri, c.I, s.280, Bakara 2/37; Ubeyd ibn-i Umeyr Rh.A'ten.

قَبْلَ أَنْ تَخْلُقَنِي ، أَوْ شَيْءٌ ابْتَدَعْتُهُ مِنْ قِبَلِ نَفْسِي ؟ قَالَ: بَلْ شَيْءٌ كَتَبْتُهُ عَلَيْكَ ، قَبْلَ أَنْ أَخْلُقَكَ. قَالَ: فَكَمَا كَتَبْتَهُ عَلَيَّ فَاغْفِرْهُ لِي ، قَالَ: فَذَلِكَ قَوْلُهُ : فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ .

(*Kàle âdemü*) Adem AS böyle cennetten çıkartılıp da yeryüzüne indirilince, Mevlâsına sordu: (*Yâ rabbi, hatîeti'lletî ahta'tü şey'ün ketebtehû aleyye kable en tahlükanî ev şey'ün ibteda'tühû min kıbeli nefsî?*)

"—Yâ Rabbi, şu benim işlediğim hata; yâni ağaca yaklaşma dedin, dayanamadık, yaklaştık. Şeytan bize, 'Bu ağacı yerseniz cennette ebedi kalırsınız, elden gitmeyecek bir devlet, nimet, şevket, saltanata nail olursunuz.' dediği için tamah ettik. Ama, yapmamamız lâzımdı, iyi niyetle bunu yaptık. Yâ Rabbi, bizim bu hatamız, beni yaratmadan önce senin mukadderâtımıza yazdığın bir şey mi, yoksa ben bunu kendi nefsimden, kendim mi ortaya koydum?.." diye Mevlâsına sordu Adem Atamız.

(*Kàle: Bel şey'ün ketebtehû aleyke kable en ahlükake*) diye cevap geldi Cenâb-ı Mevlâ'dan. "Hayır sen bunu kendin yapmadın, ben mukadderât icâbı, seni yaratmadan evvel böyle yapacağını sana yazmıştım." diye buyurdu Cenâb-ı Mevlâ... Sorusuna böyle bilgi verdi Adem Atamız'a.

Onun üzerine, Adem Atamız buyurmuş ki: (*Kàle: Fekemâ ketebtehû aleyye*) "Madem sen bunu mukadderâtıma yazdın yâ Rabbi, alnıma yazdın bu meseleyi; (*fağfirlî*) o halde beni mağfiret eyle, bu hatamı bağışla!.." dedi.

(*Kàle*) Râvi bu ayet-i kerimeyi hatırlatarak demiş ki: (*Fezâlike kavlühû teàlâ: Fetelekkà âdemü min rabbihî kelimâtin fetâbe aleyh.*) "İşte Adem'in Rabbinden, Mevlâsından bazı kelimeler, konuşmalar böyle telakki edip, mükâleme, konuşma olduktan sonra, soru cevap aldıktan sonra söylemeleridir. Bu ayet-i kerimede, *kelimât* sözünden murad budur." demiş. Bir rivayet de bu.

Bu da bize, Peygamber SAS'in sahih bir hadis-i şerifini hatırlatıyor: Mûsâ AS, Adem AS ile karşılaşınca Mi'rac'da, Peygamber Efendimiz'in müşahede eylediği vech ile:[126]

اِحْتَجَّ آدَمُ وَمُوسٰى ، فَقَالَ مُوسٰى: يَا آدَمُ ، أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللهُ بِيَدِهِ ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ ، وَعَلَّمَكَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ، وَ أَسْجَدَ لَكَ مَلَائِكَتَهُ ، وَأَسْكَنَكَ جَنَّتَهُ ، أَغْوَيْتَ النَّاسَ وَأَخْرَجْتَهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ. قَالَ آدَمُ: وَأَنْتَ مُوسَى الَّذِي اصْطَفَاكَ اللهُ بِكَلَامِهِ ، أَتَلُومُنِي عَلٰى عَمَلٍ عَمِلْتُهُ ، كَتَبَهُ اللهُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ. فَحَجَّ آدَمُ مُوسٰى (خ . م . د . ت. ه. حم. ق. عن أبي هريرة ؛ د. ع. كر. عن عمر)

(*İhtecce âdemü ve mûsâ*) Adem AS ile Mûsâ AS delil göstererek tartıştılar. (*Fekàle mûsâ*) Mûsâ AS dedi ki:

(*Yâ âdem, ente'llezî halekake'llàhu biyedihî*) "Ey Adem, sen o kimsesin ki Allah seni kendi eliyle yarattı. (*Ve nefeha fîke min rûhihî*) Senin ağzına ruhundan ruh üfledi. (*Ve allemeke'l-esmâe*

---

[126] Buhârî, *Sahîh*, c.VI, s.2730, no:7077; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2042, no:2652; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.638, no:4701; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.444, no:2134; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.398, no:9165; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIV, s.55, no:6178; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.160, no:1663; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.444, No:11443; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VIII, s.263; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.414, no:1204; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.295, no:949; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.III, s.98, no:1528; Cündeb ibn-i Abdullah RA'dan.

Ebû Dâvud, *Sünen*, c.XII, s.311, no:4080; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.I, s.209, no:243; İbn-i Asâkir, târih-i Dimaşk, c.LXI, s.108; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.193, no:4539, Hazreti Ömer RA'dan.

küllehâ) Sana bütün esmâyı öğretti. (*Ve escede leke melâiketehû*) Sana meleklerini secde ettirdi, seni meleklerden üstün kıldı. (*Ve eskeneke cennetehû*) Seni cennetine yerleştirdi. (*Ağveyte'n-nâse ve ahrectehüm mine'l-cenneh*) İnsanları ayarttın ve onları cennetten çıkarttın." Yâni, "Niye yaklaşma dediği ağaca yaklaştın da, bizi cennetten çıkarttın?" diye Adem Atamız'a çıkıştı.

Adem AS da cevap olarak dedi ki:

(*Ve ente mûse'llezi'stafâke'llàhu bi-kelâmihî*) "Sen Allah'ın kelâmı için seçtiği Mûsâ'sın! (*E telûmünî alâ amelin amiltehû, ketebehu'llàhu aleyye kable en yaklüka's-semâvâti ve'l-ard*) Allah'ın semâları ve yeri yaratmadan önce bana yazdığı bir ameli işlediğimden dolayı mı bana levm ediyorsun; beni ayıplıyorsun, kınıyorsun?" dedi.

(*Ve hacce âdemü mûsâ*) "Böylece Adem AS Mûsâ AS'ı susturdu." diyor Peygamber Efendimiz SAS. Demek ki, "Adem Atamız haklıydı, mukadderâtın bir cilvesiydi bu." demiş oluyor. Peygamber Efendimiz'in bu hadis-i şerifinden de anladığımız bu.

Başka bir rivayet de şöyle... İbn-i Abbas'tan bu rivayet. Adem AS demiş ki:[127]

قَالَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا رَبِّ ، أَلَمْ تَخْلُقْنِي بِيَدِكَ ؟ قِيلَ لَهُ: بَلَى. قال: ونَفَخْتَ فِيَّ مِنْ رُوحِكَ ؟ قِيلَ لَهُ: بَلَى. وعَطَسْتُ ، فَقُلْتَ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ ، وَسَبَقَتْ رَحْمَتُكَ غَضَبَكَ ؟ قِيلَ: بَلَى . وَكَتَبْتَ عَلَيَّ أَنْ أَعْمَلَ هٰذَا ؟ قِيلَ: بَلَى. قَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ تُبْتُ هَلْ أَنْتَ رَاجِعِي إِلَى الْجَنَّةِ ؟ قَالَ: نَعَمْ .

[127] Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.594, no:4002, Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

(*Yâ rabbi, elem tahluknî bi-yedik*) "Yâ Rabbi, sen beni müstesna bir şekilde, elinle yaratmadın mı?" (*Kîle lehû: Belâ*) "Evet" denildi. (*Kàle: Ve nefahte fîhi min rûhike*) "Benim cesedim daha ruha sahip değilken, cana sahip değilken, benim topraktan yarattığın cesedime ruhunu sen üfürmedin mi ey benim Rabbim?.." (*Kìle lehû: Belâ*) "Evet" denildi.

(*Ve atastü, fekulte: Yerhamüke'llàh, ve sebekat rahmetüke gadabek*) "Hapşurdum, 'Allah sana rahmet etsin!' dedin ve rahmetin gazabına gàlib değil midir?" (*Kìle: Belâ*) "Evet, gàlibdir." denildi.

(*Ve ketebte aleyye en a'mele hâzâ*) "Böyle yapmamı sen yazmamış mıydın?" (*Kìle: Belâ*) "Evet" denildi.

Böyle cevaplar alınca, Adem AS, adım adım arzusunu arz ediyor Mevlâsına:

(*E raeyte in tübtü, hel ente râciî ile'l-cenneh*) "Yâ Rabbi, eğer ben tevbe edersem, benim tevbe ettiğimi görürsen, tekrar beni cennete sokar mısın, döndürür müsün?.. Cennete dönenlerden olur muyum? Dönücü olur muyum?" deyince; (*Kàle: Neam*) "Evet." buyurdu Mevlâmız.

İşte bu konuşma, buradaki kelimât, Rabbiyle bir takım mükâlemesi işte budur diye, bir rivayet de böyle. Böyle sahih rivayetler var.

Bir de, Übey ibn-i Kâ'b RA'dan bir rivayet var. Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:[128]

قَالَ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَرَأَيْتَ يَا رَبِّ إِنْ تُبْتُ وَرَجَعْتُ ، أَعَايِدِي إِلَى الْجَنَّةِ ؟ قَالَ: نَعَمْ ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ: فَتَلَقَّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ " ".

[128] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.5, s.434, no:7174, Katâde Rh.A'ten. İbn-i Ebî Hàtim, *Tefsir*, c .I, s.104, no:406; Übey ibn-i Kâ'b RA'dan.

(*Kàle âdemü aleyhi's-selâm*) Adem AS dedi ki: (*E raeyte yâ rabbi in tübtü ve raca'tü, e àidî ile'l-cenneh*) "Yâ Rabbi eğer ben tevbe edersem ve dönersem, beni cennete tekrar avdet ettirir misin? Cennete girenlerden olur muyum?.." diye sordu. (*Kàle: Neam*) Allah-u Teàlâ Hazretleri, "Evet, girersin." buyurdu.

"İşte (*Fetelekkà âdemü min rabbihî kelimâtin*)'deki kelimâtin budur, Adem AS'ın Rabbinden aldığı kelimeler bunlardır." diye, bu rivayeti de naklediyor İbn-i Kesir Rh.A.

Sonra Ebü'l-Àliye isimli zât-ı muhteremden rivayette, "Adem AS bu kelimâtı öğrendi ve Rabbine tevbe etti." konusunda deniliyor ki:

إن آدم لمَّا أصاب الخطيئة قال: أرأيت إن تبتُ يا ربِّ وأصلحتُ؟ قال الله: اذًا أُدخلك الجنَّة. فهي الكلمات.

أَرَأَيْتَ يَا رَبِّ إِنْ تبتُ ورجعتُ،

(*İnne âdeme lemmâ esàbe'l-hatîete kàle*) "Adem AS, işte o ağaçtan yeyince dedi ki: (*E raeyte in tübtü yâ rabbi ve aslahtü*) Yâ Rabbi, ben tevbe etsem, islah olsam, halimi düzeltsem, nasıl olur ya Rabbi?" dedi.

(*Kàle'llàh: İzen üdhileke'l-cenneh*) "O zaman ben de seni cennetime dahil ederim." diye cevap geldi. (*Fehiye'l-kelimât*) "Mevlâ'dan aldığı kelimeler işte budur." diye rivayet ediliyor.

Tabii hepsi birbirini tamamlayıcı şeyler.

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

(الأعراف:٢٣)

(*Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ*) "Yâ Rabbi biz nefsimize, kendi kendimize kötülük ettik, zulmettik. (*Ve in lem tağfir lenâ ve*

terhamnâ lenekûnenne mine'l-hàsirîn) Eğer sen bizi affetmezsen, halimiz yaman olur. Bizi mağfiret eylemezsen, bize rahmetmezsen çok ziyanlara uğrarız."(A'raf, 7/23) sözü, "Böyle tevbe etsem kabul olur mu?" diye niyazı; bunların hepsi birbirini tamamlayıcı şeyler.

Bir de Ebû Nüceyh, Mücahid'den (Rh.A) rivayet etmiş ki, Adem AS'ın sözleri şu kelimelerdi:[129]

اَللَّهُمَّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ ، رب إني ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْلِي إِنَّكَ خَيْرُ الغافرين. اَللَّهُمَّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ ، رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَارْحَمْنِي إِنَّكَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ. اللَّهُمَّ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ ، رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

(*Allàhümme lâ ilâhe illâ ente sübhàneke ve bi-hamdik, rabbi innî zalemtü nefsî fa'ğfirlî inneke hayru'l-gàfirîn.*

Allàhümme lâ ilâhe illâ ente sübhàneke ve bi-hamdik, rabbi innî zalemtü nefsî fe'rhamnî inneke hayru'r-râhimîn.

Allàhümme lâ ilâhe illâ ente sübhàneke ve bi-hamdik, rabbi innî zalemtü nefsî fetüb aleyye inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm.) sözleriydi." diyor.

Bu sözleri tabii, bizim Hocamız'ın tertiplediği *Evrâd-ı Şerife*'mizi, dua kitabımızı okuyanlar hatırlayacaklar. Pazar günü tesbihatı arasında, Adem AS'ın tesbihatı olarak bunlar da var.

İşte böyle kelimelerle niyaz etti. Tabii bunlar da yine Allah'ın

---

[129] Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.5, s.434, no:7173, Enes RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, Musannef, c.VI, s.31, no:29251; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.5, s.435, no:7175; Abdurrahman ibn-i Yezid ibn-i Muaviye RA'dan.

Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.III, s.151, no:4409; Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.II, s.359, no:4237; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XXX, s.407, no:33457.

ilhamıyla oluyor, gönlüne düşürmesiyle oluyor. "Böyle Cenâb-ı Mevlâ'dan affını istedi." diye de geçiyor.

Buradan tabii, Allah rahmet etsin Mehmed Zâhid Kotku Hocamız'a... Bize her gün okuyacağımız duaları hazırlamış. Her hafta bu *Evrâd-ı Şerife*'yi okuyunca, Adem Atamız'ın afv u mağfiret olmasına sebep olan kelimeleri öğrenmiş oluyor, pazar günleri de okumuş oluyoruz. Nur içinde yatsın, makamı yüksek olsun, daha âlâ olsun... Allah evliyâullah büyüklerimizin şefaatine erdirsin...

Bu kelimelerin mânâsını şöyle hatırlayıverelim. Ezberlersek çok iyi olur ama, mânâsını bilmemiz de lâzım:

(*Allàhümme*) "Ey benim Mevlâm, Rabbim, (*lâ ilâhe illâ ente*) senden başka ilâh yok, mâbud yok, ancak sen varsın! (*Sübhàneke ve bi-hamdik*) Seni her türlü noksandan tenzih ederim. Her türlü kemâle sahipsin, hiç eksiğin, noksanın yok. Her şeyi bilirsin, görürsün. Her türlü kemâl sıfatıyla muttasıfsın. Her türlü noksanlıktan münezzehsin. Sana hamd-ü senâlar ederim."

(*Rabbi innî zalemtü nefsî*) "Yâ Rabbi, ben nefsime kendim kötülük ettim, zulmettim. (*Fağfirlî*) Beni afv u mağfiret eyle; (*inneke hayru'l-gàfirîn*) çünkü sen mağfiret edenlerin en hayırlısısın."

Birinci cümle bu.

İkinci cümle yine onun gibi ama, sonunda hafif bir değişiklik var:

(*Allàhümme lâ ilâhe illâ ente*) "Yâ Rabbi, mevlâm, rabbim, Allah'ım, senden başka ma'bud ve ilâh yok, ancak sen varsın! Seni her türlü noksandan tenzih ederim, sana hamd ü senâlar ederim. (*Rabbi innî zalemtü nefsî*) Yâ Rabbi, ben nefsime kötülük ettim, kendi kendime zulmettim. (*Fe'rhamnî*) Beni rahmetine erdir, rahmeyle bana, acı... (*İnneke hayru'r-râhimîn*) Çünkü sen merhamet edenlerin en hayırlısısın!"

Burada merhamet ikinci cümlede... Birincide mağfiret isteniyor, ikincide merhamet, rahmet isteniyor. Üçüncü cümlede de:

(*Allàhümme lâ ilâhe illâ ente sübhâneke ve bi-hamdik*) "Allah'ım, Mevlâm, senden başka ilâh yok! Ancak sen varsın, tek

ma'bud sensin, seni her türlü noksandan tenzih ederim. Zàlimlerin, fâsıkların, kâfirlerin, müşriklerin söylediği abuk sabuk yalan yanlış sözlerden tenzih ederim. Sana hamd ü senâlar ederim. (*Rabbi innî zalemtü nefsî*) Ben nefsime kötülük ettim, kendim zulmettim. (*Fetüb aleyye*) Bana tevbe nasib eyle, teveccüh eyle; (*inneke ente't-tevvâbü'r-rahîm*) çünkü sen çok teveccühkârsın; tevbeleri çok kabul edici, çok merhametlisin!" mânâsına geliyor. Bu *Allàhümme* ile başlayan dualar.

b. Allah'ın Adem AS'ın Tevbesini Kabul Etmesi

İşte böyle dualarla, Adem Atamız dua etti, yalvardı, yakardı, sözleri bunlar. Mekânlar da demek ki, bu haccın îfâ edildiği mukaddes mıntıkalar; Mekke, Kâbe-i Müşerrefe'nin olduğu yerler... Oradaki Kâbe'nin olduğu yerde, meleklerin yaptığı nurdan şeyin etrafında tavaf etti. Arafat'ta vakfeye durdu, yalvardı. (*Fetâbe aleyhi*) "Allah-u Teàlâ Hazretleri de onun tevbesini kabul eyledi."

Böyle bir Arapça cümlenin içinde, yeni başlayan cümleciğin başına *fe* gelince, çeşitli mânâlar ifade edebilir. Birisi; şöyle şöyle oldu, sonra da şöyle oldu mânâsına, peş peşe birbirini takip eden olayları ifadede kullanılır. Bir de; "Şu şöyle oldu da, ona mukabil bu şöyle oldu." gibi bir mânâ taşır. Fâilin değiştiğini gösterir.

Adem AS, Rabbinden böyle kelimeler ilham olarak gönlüne geldi, veya doğrudan doğruya duyulur seslerle Rabbine sordu; "Tevbe etsem kabul olur mu?" dedi. (*Allàhümme*) diyerek göz yaşlarıyla yalvararak, yakararak affını, mağfiretini istedi.

(*Fetâbe aleyhi*) "Allah da tevbesini kabul buyurdu, ona teveccüh etti." *Fetâbe*'nin fâili (*tâba'llàhu aleyhi),* yâni (*tâba'llàhu alâ ademe*) "Allah Adem'e teveccüh etti."

Tâbe-yetûbu-tevbeten; rücû etmek, dönmek demek. Kul ne yapıyor?.. İsyandan döndüğü zaman, "Yâ Rabbi, ben yanlış yoldan, isyandan döndüm." deyince; *tâbe* kul tarafında, kulun fiili olarak mütâlâa edildiği zaman, "Rabbine döndü, günahı bıraktı, itaate döndü. Rabbine teveccüh etti." mânâsına geliyor. Tevbe bu mânâya; yâni yanlışını bırakmak, yanlışından dönmek mânâsına.

Allah tarafından, (*tâba'llàhu*) "Allah tevbe etti." diye, Allah

fail olarak kullanıldığı zaman; "Allah kuluna rahmetiyle teveccüh etti, rahmetiyle döndü. Yâni gazabını döndürdü, rahmetini tevcih etti, öyle teveccüh etti." mânâsına geliyor.

Burada, "Adem Mevlâsına tevbe etti." mânâsına da olabilir. Tabii, hep zamir olarak kullanıldığı için, "O kelimeleri kullanıp öyle söyleyip, yalvarıp yakarınca, Rabbi ona teveccüh buyurdu, onun tevbesini kabul etti." mânâsına da olabilir. Yâni (*tâba'llàhu alâ âdeme*) de olur, veya (*tâbe ademü*) de olur. Ama burada *aleyhi* ile kullanılması, (*tâba'llàhu alâ âdeme*) mânâsına geldiğini kesin olarak gösteriyor.

Demek ki o sözleri söyleyip, yalvarıp, yakarınca, günahından dönünce; Mevlâsı onun tevbesini kabul etti. Bu hacca gelenler, umreye gelenler de aynı şekilde, hayatlarında o zamana kadar yapmış oldukları hataları, kusurları yâd ederek, tavaf ederek, gözyaşı dökerek, "Aman yâ Rabbi!.." diyerek, hâlisâne, muhlisâne Cenâb-ı Mevlâ'dan afv u mağfiret isteyerek, Arafat'ta kulların arasıda baş açık, yalın ayak, göz yaşlarıyla yalvarıp yakarınca; (*fetâbe aleyhim*) Cenâb-ı Mevlâ onlara da tevbe ediyor.

Tevbenin yolu bu işte. Allah-u Teàlâ Hazretleri bu hac ibâdetini, çok büyük bir tevbe fiili olarak nasib etmiş. El-hamdü lillâh, İslâm başlı başına her şeyi serapâ, bütün ahkâmıyla bir nimet... İçindeki ibadetler de çok büyük nimet, devlet ve saadet... Bu hac ibadeti de çok büyük, çok güzel bir ibadet... İşte böylece kullar afv u mağfiret oluyor. Adem Atamız da böyle Mevlâsından aldığı işaretlerle, telkinlerle kendisi tevbe etmiş; Allah'ın tevbesine mazhar olmuş.

(*İnnehû*) *İnnehû'*daki *hû* zamiri Allah'a râcî, (*İnna'llàh*) demek yâni. "Hiç şüphe yok ki Allah, (*hüve't-tevvâbü'r-rahîm*) Tevvâb ve Rahîm'dir." Yâni kendisine teveccüh edenlere, çok daha fazla teveccüh eder. Kul Mevlâsına dönünce, Mevlâ da kuluna çok daha fazla teveccüh ediyor. Tevvâb, Allah'ın sıfatı olunca o mânâya geliyor. "Çok teveccühkâr, çok yönelen, kulunun duasını kabul eden; dönüşüne mukabil, o da kuluna rahmetiyle muamele eden; gazabını kaldıran, affeden, mağfiret eden; tevvâb, tevbeleri çok kabul edici..."

Mübâlağa sîgası, fa'âl olunca mübalağa oluyor. Cenâb-ı Mevlâ

tevbeleri çok kabul edicidir. Tevbe eden kulunu çok sever ve çok sevinir; kulunun tevbesinden, çok hoşnud ve râzı olur. Hadis-i şerifler kesin bu hususta.

(*İnnehû hüve't-tevvâbü'r-rahîm*) "Çok merhametlidir. Kullarına lütfediyor, azab etmek istemiyor; kullar tevbe etti mi tevbesini kabul ediyor, rahmediyor, lütfediyor."

Bu ayet-i kerime, böyle çeşitli güzel yönlerden bizi ümitlendiriyor. Yüzümüz ne kadar kara olsa, elimiz ne kadar boş olsa, suçumuz ne kadar çok olsa, Cenâb-ı Mevlâ Tevvâb'dır, Rahîm'dir; affeder, mağfiret eder, lütfeder, rahmeder, acır, bağışlar, günahları siler.

c. Hidayete Tâbî Olanlara Korku Yok

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ، فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة:٣٨)

(*Kulnâ*) Ondan sonraki 38. ayet-i kerimenin başındaki ilk kelime. "Ben Azîmü'ş-şân buyurdum ki..." diye Cenâb-ı Mevlâ kendisi bildiriyor. (*Kulnâ*) "Biz buyurduk ki..." (*İhbitû minhâ cemîa*) Tabii Arapça'da sülâsi emirlerin başındaki elifler, hemze-i vasıl, geçilen elif olduğundan (*Kulne'hbitù*) deniliyor. Tek tek okunsa, (*Kulnâ ihbitù*) denilecek.

(*Kulne'hbitû minhâ*) "Ben âzimüş-şân oradan, ondan ininiz buyurdum." *Min*, den takısı; *hâ* da, cennete gidiyor. "Cennetten ininiz buyurdum, (*cemîan*) hep beraber..." Cemîan olunca kimler oluyor?.. Adem Atamız AS, bir; Havva Anamız AS iki... Tabii iki kişiye olsa, iki kişiye emrin ayrı sîgası var Arapça'da; (*ihbitâ*) denilir. (*İhbitû*) denmiş. Demek ki cemî olarak, murad zürriyeti olduğundan, yâni insan nesli yeryüzüne insin, yeryüzüne yerleşsin mânâsına... Onun için cemi olarak emredilmiş olabilir.

"Yahut da; hem Adem'le Havva Aleyhime's-selâm, hem de onları kandıran şeytan. 'Sen kandırdın, sizler de kandınız; haydi bakalım ininiz, cennetten çıkınız!' denmiş. Yâni üç olduğundan, birisi de İblis olduğundan (*ihbitû*) diye cemi sîgasıyla söylenmiş olabilir." diyor açıklayanlar. Hep birden ininiz bakalım!..

Hubut; bir yerden, yüksek bir yeden aşağıya inmek. Şimdi bu daha önceki ayet-i kerimede de geçmişti bu *ihbitù* kelimesi. Orada da izah etmiştik, inmek mânâsına geliyor. Ama bir orada, 36. ayet-i kerimede *ihbitù* buyrulmuş:

وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ، وَلَكُمْ فِى الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ

وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ (البقرة:٣٦)

(*Ve kulnâ*) Bunun üzerine, ben Azîmü'ş-şân buyurdum ki: (*İhbitû*) 'İnin, çıkın gidin, (*ba'duküm li-ba'din adüv*) bir kısmınız, bir kısmınızın düşmanı, birbirinize düşmansınız. (*Ve leküm fi'l-ardi müstekarrun*) Yeryüzünde, arzda sizin için bir mekân, istikrar bulma, karar bulma mekânı olacak; (*ve metâun*) faydalanma, yaşam, temettû olacak, (*ilâ hîn.*) bir zamana kadar... Haydi çıkın!'"(Bakara, 2/36)

Bir de burada, (*İhbitù minhâ cemîan*) "Beraberce buradan ininiz!" buyrulmuş. Burada bu iki defa (*ihbitù*) denmesi te'kiddir. Çünkü Araplar bazen bir kelimeyi iki defa söylerler. Meselâ, derler ki: (*Kum, kum!*) *Kàme-yekùmu'dan* emir. *Kum,* kalk demek. "Kalk, kalk!" derler. (*İhbitû minhâ, ihbitû minhâ*) "İnin oradan, inin oradan!" diye te'kid olarak söylenmiş bir söz olabilir.

Bazıları da demişler ki: "Hayır, bu iki in emri başka başkadır. Bir; 'Cennetten inin semâya...' Ondan sonra iki; 'Buradaki semâdan yeryüzüne inin!' diye, iki hubut kasdedilmiştir. Bu ikisi arasında fark vardır." demiş oluyor alimler.

Birincisini tercih ediyor İbn-i Kesir. Yâni te'kiddir bu. (*İhbitû minhâ*) "Haydi cennetten çıkın!" dedi yine. Yâni, tevbesini kabul ettiği halde yine, "İnin bakalım yeryüzüne!" diye buyurmuş oluyor Cenâb-ı Hak. Tabii bu mukadderâttan olduğunu da gösteriyor işin. Yâni, bu olayların takdir-i ilâhiyle olduğunu da gösteriyor.

(*Feimmâ ye'tiyenneküm minnî hüden*) *İmmâ*, şart edatı; eğer şöyle olursa, şöyle olur mânâsına. "Eğer size benden bir hidayet gelirse..." Ama (*ye'tiyenneküm*) denmiş, nûn-u te'kîd-i sakîle kullanılmış. Yâni, "Muhakkak gelecek, kesin olarak gelecek."

demek.

"Benden size bir hidayet geldiği zaman, (*femen tebia hüdâye*) benden size gelen o hidayete kim tâbî olursa; (*felâ havfün aleyhim*) bu tâbî olanlara hiç bir korku yok! (*Ve lâ hüm yahzenûn*) Dünyada bir korku yok, ahirette de mahzun ve mahrum kalmayacaklar."

Bu hidayetten kasıd nedir?.. "*El-hüdâ'*dan kasdedilen, (*el-enbiyâu ve'r-rusül*) peygamberlerdir, enbiyâ ve mürselîndir; (*ve'l-beyyinâtü*) Cenâb-ı Mevlâ'nın mucizeleridir; (*ve'l-beyânu*) ilâhi kitaplar, ayet-i kerimelerdir."

İşte böyle çeşitli vesilelerle Cenâb-ı Mevlâ kullarına hidayet gönderiyor, yâni yol gösterici emirler, işaretler gönderiyor. Peygamberler insanları doğru yola çekiyor. İlâhi kitaplar insanlara güzel ahlâkı, doğru yolu, güzel şeyleri öğretmek için iniyor. Ahkâm-ı ilâhiyye insanların dünya ve ahiret saadetini sağlamak için gönderiliyor. Ama tabii insanların hepsi bu hidayeti, enbiyâ ve mürselîni, mukaddes vahiyleri ve açıklamaları anlayıp dinlemiyorlar.

Bazı alimler, "Buradaki *hüdâ*'dan maksad, Peygamber SAS, Muhammed-i Mustafâ Efendimiz'dir." demiş. Hasan-ı Basrî de: "Kur'an-ı Kerim'dir." demiş. İbn-i Kesir diyor ki: (*Ve hazâni'l-kavlâni sahîhàni*) "Bu iki söz sahihtir." Yâni, ayet-i kerimeler her ne kadar Adem Atamız'ı anlatıyorsa da, Peygamber Efendimiz'e inmiş olduğundan ve muhatap da Peygamber Efendimiz'den bu ayetleri dinleyecek olan o devrin insanları olduğundan, bu işaretler de sahihtir. Yâni, hidayet Peygamber Efendimiz'dir, hidayet Kur'an-ı Kerim'dir. O devrin insanlarının ona tâbi olması lâzım! Tâbi olurlarsa, onlara (*felâ havfun aleyhim*), yâni istikbalde, ahirette karşılaşacakları muamele iyi olacak, korkmayacaklar. Yâni itâb olmayacak, ikâb olmayacak, cehennem olmayacak, azab olmayacak, bir korku olmayacak onlar için...

(*Ve lâ hüm yahzenûn*) "Mahzun da olmayacaklar." Dünyadaki işlerinden, amellerinden dolayı, "Hay Allah, niye yaptık?" gibi mahzunluk vs. de bahis konusu olmayacak. Çünkü dünyadayken Allah'a itaat etmişlerdi. Kur'an-ı Kerim'e, peygamberlere, ilâhi kitaplara uymuşlardı. Orada bir hüzün ve pişmanlık, perişanlık olmayacak.

Tabii bu hususta ki ayet-i kerimeler, bu mânâyı ifade eden ayet-i kerimeler, başka sûrelerde de çok karşımıza geliyor, okuyoruz, biliyoruz. Meselâ:

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ أَعْمٰى (طه: ١٢٤)

(*Ve men a'rada an zikrî*) "Kim benim hatırlatmamdan, uyarımdan, zikrimden yüz çevirirse; hatırlatılmasına rağmen, zikredilmesine rağmen, hakikatları dinlemez, sırtını çevirirse, dönerse, kabul etmezse; (*feinne lehû maîşeten dankâ*) ona böyle sıkışık bir yaşam, tatsız bir hayat vardır. (*Ve nahşüruhû yevme'l-kıyâmeti a'mâ*) Biz onu ahirette gözleri kör olarak ba'sederiz." (Tàhâ, 20/124) *Ba'sü ba'de'l-mevt'te,* ahirette âmâ olarak kalkar ve söyler:

"—Yâ Rabbi, ben dünyada gözü gören bir insandım, niye burada gözümü kör eyledin? Hiç etrafı göremiyorum."

"—Dünyada Allah'ın ayetleri sana okunduğu zaman, ayetler geldiği zaman dinlememiştin. İşte onun cezâsı olarak sen de şimdi burada âmâ olarak haşroldun." diye, böyle önümüzdeki ayet-i kerimelerde, bu mânâ gelecek.

Ebû Saîd el-Hudrî Hazretleri ki, Ebû Saîd künyedir, ismi Sa'd'dır. Ebû Saîd, Sa'd ibn-i Mâlik ibn-i Sinân el-Hudrî RA. Çok hadis rivayet etmiş sahabeden bir zât, *rıdvânu'llàhi aleyhim ecmaîn...* Onun bu konuda rivayet ettiği bir hadis-i şerifi okuyalım. Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:[130]

[130] Müslim, *Sahîh*, c.1, s.172, no:185; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.2, s.1441, no:4309; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.11, no:11092; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.1, s.411, no:184; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.427, no:2817; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.2, s.348, no:1097; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, c.1, s.293, no:320; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.158, no:456; Abd ibn-i Humeyd, *Müsned*, c.I, s.274, no:865; Abdullah ibn-i Mübârek, *Zühd*, c.I, s.449, no:1269; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.XIV, s.532, no:39529; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.VI, s.307, no:5245.

أَمَّا أَهْلُ النَّارِ ، الَّذِينَ هُمْ أَهْلُهَا فَلاَ يَمُوتُونَ فِيهَا وَلاَ يَحْيَوْنَ ، وَلَكِنْ أقوام أَصَابَتْهُمْ النَّارُ بِخَطَايَاهُمْ ، فَأَمَاتَهُمْ إِمَاتَةً حَتَّى إِذَا صَارُوا فَحْمًا ، أُذِنَ بِالشَّفَاعَةِ (م. ه. حم. حب . ع . هب . عن أبي سعيد)

(*Emmâ ehlü'n-nâr*) "Cehennem ahâlisine, cehennem ehli olan insanlara gelince ki, (*ellezîne hüm ehlühâ*) tam onlar cehennemliktirler. Tam kâfir, müşrik, böyle cehennemin tam asıl sahipleri, ahâlisidirler. (*Felâ yemûtûne fîhâ*) Cehennemde azap görünce yandık, kesildik, kafamız parçalandı, tokmaklarla vuruldu... her neyse; yâni, ne türlü azap olursa olsun, orada ölmeyecekler. Azaplardan dolayı ölüverip de kurtulmak yok."

(*Ve lâ yahyevne*) "Ama cehennemin içindeki o yaşamaları da yaşamak değil. Ölmeyecekler ama, azabı çekecekler. Yaşamaları azâbı çekmeleri için, o da hayat değil yâni..." Çok berbat bir şey, azab içinde bir yaşam; yaşıyor sayılmazlar. Tamamen cehennemlik olanlar böyle. Ölmeden azabı daima çekecekler. Azab dolu bir cehennem yaşamı olacak onlar için...

(*Ve lâkin*) "Buna mukabil, (*akvâmün esâbethümü'n-nâr bi-hatâyâhüm*) dünyadaki günahlarından dolayı cehenneme atılmış insanlara gelince ki, bunlar mü'mindir..." Aslında cennetlik olması lâzım ama günah işlediler, içki içtiler, faiz yediler, kumar oynadılar, zinâ ettiler vs. vs.. Allah'ın yasak ettiği günahlar belli.

Ben her zaman söylüyorum: Bunları duvara yazın, bir liste halinde çocuklarınıza öğretin, ezberletin; günahları işlemesinler:

"—Yavrum şunları yapma! Bir sürü tatlı, helâl meşrubat var, haramları içme!.. Bir sürü güzel, insanın gönlünü hoş edecek şeyler var, şu haramlara yaklaşma!.."

Hani demiştim ya, cennette de Adem Atamız'a Allah-u Teàlâ Hazretleri:

"—Yeyin, için sıhhatle afiyetle, nereden, ne zaman isterseniz,

cennet nimetlerinden hangisini isterseniz yeyin; ama, şu ağaca yaklaşmayın!" buyurmuştu.

O kadar geniş bir imkân önlerinde ama, gittiler, o ağaçtan yediler. Yâni çok ilginç. İnsanoğlu dünyada da bu hatayı tekrar ediyor. Bu kadar geniş helâller var, onları bırakıyor, haramlara sapıyor. Haramlar az, helâller geniş, çok... Ama helâllerle yetinmiyor, gidiyor gidiyor tehlikeli olan haram işe bulaşıyor. Tabii onun da cezâsını çekecek. Madem söz dinlemedi, o da cehenneme atılacak.

Cehennemde ne olacak? Peygamber Efendimiz burada bildiriyor:

(*Feemâtethüm*) "Cehennem ateşi onları öldürecek. (*İmâteten*) Yâni, bir çeşit öldürme ile onları öldürecek." Ama öteki asıl, cehennemin asıl kâfir ahâlisine ölmek yok. Onlar daima azâbı canlı olarak çekecekler. Ama bunları şöyle bir çeşit öldürmeyle öldürecek cehennemin ateşi, yakması. (*Hatta izâ sàrû fahmen*) "Kömür gibi oldukları zaman, (*üzine fi'ş-şefaati*) onların kurtulması için şefaate izin verilecek."

O ehli imanın da, günahları kadar azâbı sürecek. Tabii milyonlarca sene yine... Hadis-i şeriflerden biliyoruz ki, çok uzun zaman yanacaklar. Cehenneme bir giren milyonlarca sene yanacak, kesin olarak... Sonra onlar, orada bir çeşit ölümle ölecekler, kömür gibi olduktan sonra... Şefaat olununca kendilerine, Allah-u Teàlâ Hazretleri onları, *hayat nehri* denilen nehirde yıkattıracak. Nehre atılınca bunlar, kömür gibi olmuşken tekrar canlanacaklar. Kendi hallerine gelecekler, kendi vücutlarını kazanacaklar. Allah onları cennete o zaman sokacak. Bu okuduğum hadis-i şerifi Müslim rivayet etmiş.

Demek ki: (*Lâ havfün aleyhim ve lâ hüm yahzenun*) "Hidayete tâbi olanlara korkmak yok, mahzun olmak yok; cennette nimetlerle mütena'im olacaklar."

d. Kâfirler Cehennemde Ebedî Kalacaklar

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ، هُمْ فِيهَا

خَالِدُونَ (البقرة: ٣٩)

(*Ve'llezîne keferû ve kezzebû bi-âyâtinâ*) "Ama kâfir olanlar, küfredenler..." Yâni küfreden deyince, Türkçe'de ağzıyla sebbetmek mânasına geliyor; öyle değil. "Kâfirliği kabul edip, kâfirlik yolunda gidenler, (*ve kezzebû bi-âyâtinâ*) ve bizim kendilerine indirdiğimiz ilâhî vahiyleri inkâr edenler..." Kur'an-ı Kerim'e inanmıyor. Bu kadar güzel, bu kadar sahih, bu kadar sağlam Allah'ın haberlerine inanmıyor, karşı geliyor, inkâr ediyor, itiraz ediyor... (*Ülâike ashàbü'n-nâr*) "İşte onlar cehennemin ashabıdır."

Ashab, aslında bir insana yapışan, yanında gezinen, onunla sohbet eden insana derler. Yâni yapıştığı için, beraber olduğu için, beraberlikten dolayı ayrılmadığı için *ashab* deniyor. Bunlar da cehennemin ashabı oluyorlar. Yâni cehennemden ayrılmadıkları için, cehennemde hep kaldıkları için, cehennemin arkadaşı, cehennemle her zaman beraber... Tabii azabı çekmek için. "İşte onlar cehennemin ashabıdırlar. Yâni, cehennemden hiç ayrılmayacak kimselerdir."

(*Hüm fîhâ hàlidûn*) "Onlar orada, cehennemde ebediyyen kalacaklar." Hulûd, ebediyyen, yâni sonu olmayan bir şekilde orada kalacaklar. (Bakara, 2/39)

Aziz ve muhterem kardeşlerim! Allah-u Teàlâ Hazretleri bildiriyor, işte ayet-i kerimeler... Ben de size sohbetle bunları açıklıyorum. Tabii el-hamdü lillâh, bizim ülkemiz mü'min insanların ülkesi... Çok geniş bir ülkeydi. Şimdi bu Sırpların saldırdığı Kosova, Bosna... her taraf bizim idaremizdeydi ve insanlar mutluydu. Ama düşmanlar mutlu insanları kandırdılar, kavga, gürültü filân derken, Osmanlı Devleti'ni parçaladılar. Bazıları da hıyanet etti, devletin parçalanmasında payı oldu, günahı oldu, sorumluluğu oldu.

Devlet küçüldü, küçüldü... Küçüldükten sonra geriye bu kaldı. Mü'min insanlar; işte bu süzmesi, sâfisi... Hani böyle bir şeyi, sütü çalkalıyorsun, çalkalıyorsun, kaymağı ortaya çıkıyor. Burada da şimdi memleketimiz müslüman, mütedeyyin, %100'ü, %99'u müslüman. İşte biraz da misafirimiz gibi olan başka dinlerden

vatandaşlar var...

Ben bazen imanla ilgili ayetleri ve sâireleri okurken, rahatsız oluyorlar. Niye rahatsız oluyorsun kardeşim?.. Allah'ın emrini naklediyorum, peygamberlerin sözünü naklediyorum. Yâni, sen Hazret-i İsâ'ya bağlıysan; Hazret-i İsâ'nın râzı olacağı sözü söylüyorum. Hazret-i İsâ geldiği zaman, sana söyleyeceği sözü söylüyorum. Mûsâ AS'a bağlıysan, Mûsâ AS gelse söyleyeceği sözü naklediyorum. Allah'ın sözünü naklediyorum. Çünkü, onlar Allah'ın peygamberleri. Biliyorsunuz ki, Allah'ın mübarek kulları. Tamam, Allah'ın emrini naklediyorum.

Dokununca itiraz ediyorlar. Ama hakikatleri söylemeden nasıl bilecek insanlar, nasıl bulacaklar? Elbette hakikatlerin söylenmesi lâzım! Biz onları sevdiğimiz için, acıdığımız için söylüyoruz.

Gazetenin birisi de şey demiş:

"—Es'ad Hoca gayrimüslim vatandaşlara küfrediyor."

Hayır, benim zaten terbiyem müsait değil. Ben öyle bir şey yapmıyorum, onların iyiliğini istiyorum. Yâni, onların da Allah'ın rahmetine ermesini istiyorum.

"—Allah'ın rahmetini bırak, biz böyle inanalım!.."

Allah böyle buyurmuyor Kur'an-ı Kerim'de. Yanlış itikad olursa, kabul etmiyor. Kâfir olursa, kabul etmiyor. Müşrik olursa, kabul etmiyor. Allah'tan gayriye taparsa, kabul etmiyor.

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ (آل عمران:١٩)

(*İnne'd-dine inda'llàhi'l-islâm*) "Allah'ın indinde geçerli din İslâm'dır." (Âl-i İmran, 3/19)

Peygamber Efendimiz'in zamanında da hristiyanlar varmış, müslüman olmuşlar. Yahudiler varmış, müslüman olmuşlar.

Tarih boyunca da, bir çok yerde biliyoruz müslüman olanları. Benim işte profesörlük dolayısıyla yaptığım bu *Risâle-i İslâmiyye* çalışması... Yâni, İbrâhim-i Müteferrika var, meşhur matbaacı, çok aydın bir insan. Onun eserini neşrettim. O da eskiden papazmış, müslüman olmuş, İslâm ülkesine gelmiş. Hatta

Romanya'da yaşarken kendisi gelmiş, gerçekleri anladığı zaman... Hayatını inceledim, böyle.

Böyle bunları niçin neşrediyorum, niçin bunların üzerinde duruyorum? Herkes gerçekleri bulsun diye. Türkiye ile de sınırlı kalmasını istemiyorum, dünyadaki insanlar gerçekleri anlasın.

Peygamber Efendimiz SAS nasıl İslâm'ı anlatmak için Mısır'a, Mısır Hükümdârı Mukavkis'e mektup göndermiş, elçi göndermiş. Nasıl Bizans Hükümdârı Heraklius'a elçi göndermiş, mektup yazmış. Nasıl Bahreyn hükümdârına elçi göndermiş. Nasıl Habeşistan'a İslâm'ı yaymış... Yâni çevresinde, o zamanın imkânlarıyla ulaşabileceği her yere elçi gönderip, onları Cenâb-ı Mevlâ'nın yoluna davet etmiş.

Ondan sonraki asırlarda da, Allah'ın has kulları, halis kulları, sorumluluk taşıyan kulları, İslâm'ı seven, Allah'ın rızasını kazanmak isteyen kulları, dünyanın her yerine İslâm'ı yaymaya, götürmeye gayret etmişler.

Meselâ ben şimdi, "*Güneydoğu Asya'da İslâm'ın Yayılışı"* diye bir kitap okuyorum. "Endonezya'ya, Malezya'ya İslâm ne zaman girmeye başladı, nasıl yayıldı, ne şekilde yayıldı? Sonra neler oldu? Avrupalılar nasıl geldiler, nasıl istilâ ettiler, nasıl sahip oldular, nasıl ahâliyi evirdiler, çevirdiler?" bunları okuyorum. Bunları herkesin bilmesi lâzım!

Niye başkaları müslüman diyarlarına gelip onları hristiyanlaştırırken, bu beyler ses çıkartmıyor da, biz gerçeği söylerken itirazlar oluyor?.. Bir de yalan yanlış sözler oluyor... Tabii şeytan onlara öyle göstererek, bir hak sesi susturmaya çalışıyor. Peygamber Efendimiz'i de susturmaya çalışmış Mekke'nin müşrikleri, Kureyş'in kâfirleri... Hatta öldürmeye çalışmışlar, hicrete zorlamışlar.

Tabii dünya hayatı geçici... İnsan bir müddet yaşıyor, Allah'ın takdir ettiği kadar yaşıyor. Alnına yazılmış ömrünü yaşıyor, ondan sonra ölüyor. İşte herkes geldi, gitti. Peygamberler, enbiyâullah, evliyâullah, sâlihler, hükümdarlar, fasıklar, zâlimler, Firavunlar, Nemrutlar... Kimse kalmıyor, herkes gidiyor. Herkes bu dünyada imtihana tâbî...

Bu ayet-i kerime çok önemli bir ayet-i kerime. Bunu yazıp,

duvara asmalı:

فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة:٣٨)

(*Femen tebia hüdâye felâ havfun aleyhim ve lâ hüm yahzenûn*) "Hidayete tâbî olanlara, Allah'ın gönderdiği uyarıları anlayıp dinleyenlere, dünyada ahirette huzur ve saadet var! Mahzun ve mahrum kalmak yok, korkmak yok, üzüntü, hüzün yok!.." (Bakara, 2/38)

İnsan saadeti istemeli, iki cihan saadetine ermeye çalışmalı ve bunu da yaygınlaştırmaya çalışmalı!.. Şimdi İslâm'ın gittiği yerlerde ne var?.. Yangın var, hunharlık var, cânilik var... İşte görüyoruz Kosova'da köyleri basıp, mâsum insanları nasıl katlediyorlar... Neler oluyor görüyorsunuz. İslâm gitti mi; insanlarda ne ahlâk kalıyor, ne insaf kalıyor, ne medeniyet kalıyor, ne insan haklarına saygı kalıyor; hayvanlardan beter oluyorlar. O zaman çok kan döken, can yakan mahlûklar oluyorlar.

İnsanların eğitilmesi lâzım, medenileştirilmesi lâzım! Medenileştirilmek için de, insanların mü'min olması lâzım, Allah'tan korkması lâzım, iman etmesi lâzım, sorumluluk taşıması lâzım! "Ahirette Allah bunu bana sorar. Ebedî azapta kalmayayım, ebedi nimetlere ereyim!" diye insanların kendisini düzeltmesi lâzım!..

Sonra, meseleler bilimsel çalışmalarla müzâkere edilir. Kim haklı, kim haksız ortaya çıkar. Hodri meydan... Yâni, gerçekleri konuşalım! Cenâb-ı Hakk'ın varlığıyla ilgili, buyursunlar inanmayanlarla konuşalım, anlatalım!.. İslâm'ın hak din olduğuna inananlar, inanmayanlar; buyurun münâzara edelim, konuşmalar yapalım, açıkoturumlar yapalım!..

Görülsün, gerçekler anlaşılsın, ortaya çıksın. Ama insanlar yanlış işler yapmasın. Yâni 20. Yüzyıl'da basit varlıklara tapıp da ahiretlerini mahvetmesinler. Yeri göğü yaratma gibi bir şeyi olmayan, insanın Rabbi olmayan, yaratıcısı olmayan varlıklara Rab diye tapmak çok yanlış.

Cenâb-ı Hak bir hadis-i kudsîde buyuruyor ki:

"—İnsanlara benim büyük gazabım, hışmım olacak. İnsanlar çok büyük bir yanılgı içinde... Onları ben yarattım, benden gayriye ibadet ediyorlar. Ben rızıklandırıyorum, benim rızkımı yeyip, benden gayriye yöneliyorlar."

Bu tabii çok büyük bir yanılgı ve çok muazzam bir suç... Tabii, Allah onun cezasını verecek.

Biz, insanlar cezadan kurtulsun, tevbekâr olsun; Allah Tevvâbü'r-Rahîm'dir, Cenâb-ı Hakk'ın lütfuna ersinler, iki cihanda aziz ve bahtiyar olsunlar istiyoruz. Bütün çalışmalarımız ondan...

Bütün dinleyicilerimden, kardeşlerimden, ihvânımdan rica ediyorum: Bu tebliği yapabilmemiz için kurmuş olduğumuz televizyonlarımız, radyolarımız, dergilerimiz, gazetelerimiz, okullarımız, müesseselerimiz günden güne büyümeli!.. Yâni olduğu yerde durması bile ziyan, iki günü eşit olması bile ziyan. Günden güne büyümeli, yayılmalı, uluslararası hüviyete kavuşmalı!.. Dünyanın her yerinde, herkese doğruyu anlatan; doğru insan, iyi insan, faziletli insan yetiştiren bir toplum olmalıyız.

Bize Allah, bu hususta güzel çalışmalar nasib etsin... Her türlü fedakârlığı yapmaktan kaçınmayalım! Her türlü desteği lütfen sağlayın! Burca dikilen bayrak, burçtan aşağıya inmesin! Ulubatlı'nın diktiği bayrak, tevhid bayrağı burçta daimâ böyle şanlı şanlı dalgalansın...

Allah-u Teàlâ Hazretleri cümlenizden, cümlemizden razı olsun... *Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühü!*..

Allah nice bayramlara sıhhat ve afiyetle erdirsin, aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!..

30. 03. 1999 - Mekke

27. EY İSRÂİL OĞULLARI!

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri ve Ak-Televizyon izleyicileri!..

Hacca giden kardeşlerimiz, Allah kabul eylesin ibadetlerini; hacc-ı ekber oldu, cuma gününe rastladı Arafe günü, güzel oldu. Allah-u Teàlâ Hazretleri haclarını mebrur, sa'ylerini meşkûr, günahlarını mağfur eylesin hacı kardeşlerimizin...

Dönmeye başladılar. Fakat, geceleyin Müzdelife'de soğuk olduğu için, korunmak zordu. Orada gecelemek mecburiyeti olduğundan, bir çok kimse üşüdüler. Ondan sonraki günlerde de, soğuk su ve soğutucu cihazların tesiriyle, bazen insanın rahatsızlığı artabiliyor. Ben kardeşiniz de bu arada üşüyenler arasında olduğumdan, geçen hafta konuşmayı yapamadım. Özür dilerim. Elimde olmayan bir sebeple, mâzeretle böyle oldu. Şimdi de sesimde belki hafif bir kısıklık var ama, yine yola çıkacağız. Bir hafta daha gecikmesin Kur'an-ı Kerim sohbetimiz diye, konuşmaya giriştim. Kusurumuz olursa, artık affedersiniz.

Hepinize sıhhatler, afiyetler dilerim... Allah nice bayramlara erdirsin... Hac yapanların hacları makbul olsun... Yapmayanlara, Allah yakın zamanda, önümüzdeki sene beraberce haclar yapmayı nasib eylesin...

Kur'an-ı Kerim'imizden, Bakara Sûre-i Şerîfesi'nin 39 ayeti üzerinde sohbetler yapmıştık. Şimdi bugün 40, 41, 42 ve 43. ayet-i kerimeler üzerinde sohbetimi yapacağım. Bu ayet-i kerimelerde konu değişti. Hazret-i Adem AS'ın cennetteki yaratılışı ve meleklerin kendisine secde etmesi konusu değişti. Benî İsrâil ile ilgili ayet-i kerimeler başlıyor bu sohbetimde... Önce mübarek metnini Kur'an-ı Kerim'in okuyalım beraberce, *bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:*

يَا بَنِي إِسْرَاءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَ أَوْفُوا

بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَ إِيَّايَ فَارْهَبُونَ (البقرة: ٤٠)

(*Yâ benî isrâîle'zkürû ni'metiye'lletî en'amtü aleyküm ve evfû bi-ahdî ûfî bi-ahdiküm ve iyyâye fe'rhebûn.*) (Bakara, 2/40)

وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ،

وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلاً ، وَ إِيَّايَ فَاتَّقُونَ (البقرة:٤١)

(*Ve âminû bimâ enzeltü müsaddikan limâ meaküm ve lâ tekûnû evvele kâfirin bih, ve lâ teşterû bi-âyâtî semenen kalîlen ve iyyâye fe'ttekûn.*) (Bakara, 2/41)

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

(البقرة:٤٢)

(*Ve lâ telbisü'l-hakka bi'l-bâtılı ve tektümü'l-hakka ve entüm ta'lemûn.*) (Bakara, 2/42)

وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَآتُوا الزَّكَوٰةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ (البقرة:٤٣)

(*Ve ekîmu's-salâte ve âtü'z-zekâte ve'rkeû mea'r-râkiîn.*) (Bakara, 2/43) *Sadaka'llâhü'l-azîm.*

Bu ayet-i kerimeler üzerine konuşmak istiyorum. Sohbetimin konusu, bu ayet-i kerimeler olacak inşâallah...

a. Benî İsrâil

(*Yâ benî isrâîl*) "Ey İsrâil'in oğulları!" *İsrâil*, Ya'kub AS'ın lakabıdır. İnsanların isimleri oluyor, lakapları oluyor, unvanları oluyor, nisbeleri oluyor... Nereli oldukları bazen yazılı oluyor. Meselâ, Konevî deniliyor, Arabî deniliyor, Kureşî deniliyor... İsrâil de, Allah'ın mübarek peygamberlerinden Ya'kub AS'ın sıfatı.

Benî kelimesi de, aslında sonunda *nun* vardır, *benîn*; *ibn* kelimesinin çoğuludur. *İbn*, oğul demek; *benîn*, oğullar demek.

Benîn olur, *benûn* olur cümledeki yerine göre; yâni merfu hâli, mansub, mecrur haline göre... Burada, (*Yâ benî isrâîl*) derken, *yâ* ile başlıyor ayet-i kerime, *yâ*'dan sonra bir kelime takımı gelirse, o zaman ilk kelimenin yeri mansub olur. Meselâ "*Rasûlü'llàh*" diyoruz da, hitap ederken "*Yâ Rasûla'llàh*" diyoruz. *Yâ* gelince, *rasûl* kelimesinin sonu üstün oluyor. *Rasûlü'llàh* bir tamlama; *yâ* gelince *Rasûla'llàh* oluyor.

(*Yâ benî isrâîl*)'de de *benû* denmiyor, *benî* deniliyor. Bu sebepten, "Ey İsrâil'in oğulları..." Tabii *benîn* kelimesinin *nun*'u da *muzaf* olunca, tamlamada birinci kelime olunca düşüyor; onun için *benî* kalıyor. (*Yâ benî*) "Ey oğullar!" demek. Tek kelime olsaydı (*benîn*) diyecektik, "oğullar" demek olurdu.

Arapça'nın kurallarını da böyle hafif hafif, okuyucularımızın kulaklarında kalsın diye hatırlatalım. (*Rasûlü'llàh*) derken, *yâ* gelince, (*Rasûla'llàh*) deniliyor. (*Benû isrâil*) derken, *yâ* gelince, (*Yâ benî isrâîl*) oluyor; u, i'ye dönüyor. Evet, böyle.

Allah-u Teàlâ Hazretleri, bu ayet-i kerimelerde İsrâil'in, yâni Ya'kub AS'ın evlâtları olan yahudilere hitap ediyor. Onlar tabii, Ya'kub AS'a çok izzet, itibar ederler; peygamberleri olduğu için severler. Biz de severiz. Çünkü, hak peygamberdir. Biz de Ya'kub AS'ı seviyoruz. İslâm o kadar güzel bir din ki; dinlerin sevdiği müşterek kişileri, sevgi şeyinde insanları toplayacak bir hâli var İslâm'ın...

Onlar Ya'kub AS'ı seviyor, "*Yakob*" diyorlar. Biz "Ya'kùb" diyoruz, *ayn*'la yazıyoruz Arapça'da. Biz de seviyoruz, onlar da seviyor. "*Edım*" diyorlar, biz "Adem" diyoruz, Adem AS Atamız diye seviyoruz. Biz Havva' diyoruz, noktasız *ha* ile, sonunda *hemze*, Havva'; onlar "*îv*" diyor, "*Eve*" yazıyor, veyahut "*Eva*" yazıyor muhtelif Avrupa dillerinde. Evet seviyoruz, anamız, Adem Atamızın zevcesi diye. "*Abraham*" diyorlar, biz "İbrâhim" diyoruz, seviyoruz. Öyle... Yâni, müşterek sevdiğimiz kimseler, bizleri birbirimize yaklaştıracak şeyler.

Allah-u Teàlâ Hazretleri de burada, Peygamber Efendimiz'in zamanındaki yahudilere, "Ey Yahûdîler!" demiyor; "Ey İsrâil'in, ey Ya'kub AS'ın, ey o sàlih, itaatli, Allah'ın sevgili, mübarek iyi kulunun takipçileri; ona bağlı olanlar, onun zümresinden olanlar,

onu sevenler!" diyor. Tabii böyle demesinden murad nedir? Yâni meselâ deriz ki:

"—Ey kerimin oğlu, cömerdin oğlu! Şöyle şöyle yap... Yâni, sen de baban gibi cömertlik yap!"

"—Ey kahraman falancanın oğlu, sen de kahraman oğlusun, sen de öyle yap!"

"—Ey falanca alimin, falanca mübarek zâtın oğlu, şöyle yap!"

Yâni, babasını zikretmekten murad, "Sen de onun gibi ol! Bak, ona lâyık evlâtlık yap, onun yolundan yürü!" demek oluyor. "Ey İsrâil'in, ey Ya'kub AS'ın çocukları!" da bunun gibi.

Peygamber Efendimiz'in bir hadis-i şerifini hemen nakledelim. İbn-i Abbas RA'dan rivayet edilmiş ki, metnini de okuyorum:

حَضَرَتْ عِصَابَةٌ مِنَ الْيَهُودِ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ لَهُمْ : هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ إِسْرَائِيلَ يَعْقُوبُ ؟ قَالُوا : اَللَّهُمَّ نَعَمْ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَللَّهُمَّ اشْهَدْ (ط. عن ابن عباس)

(*Hadarat ısâbetün mine'l-yehûdi nebiyya'llàh SAS*) Yahudilerden bir topluluk, bir zümre, bir takım insanlar Peygamber Efendimiz'in yanına geldiler. (*Fekàle lehüm*) Peygamber SAS onlara sordu:

(*Hel ta'lemûne enne isrâîle ya'kùb*) "Siz biliyor musunuz ki, tasdik ediyor musunuz, mutabık mısınız ki İsrâil, Ya'kub AS'dır, Ya'kub'dur?.."

(*Kàlû: Allàhümme neam*) Araplar böyle "*Allàhümme âmin*" der, "*Allàhümme neam*" der. Yâni, (*Allàhümme*) sözü kuvvetlendiren bir kelime olarak önde zikrediliyor. "Ey Allah'ım!" demek. Yâni, biz kuvvetlendirmeyi yeminle yaparız, "*Vallàhi*" diye yaparız. Onlar yeminle de yaparlar, böyle de söylerler. "Ey Allah'ım, evet, vallàhi doğru, tamam." mânâsına (*Allàhümme neam*) dediler Peygamber SAS Efendimiz'e.

(*Fekàle'n-nebiyyü SAS*) Efendimiz de zarafet abidesi, zariflerin zarifi, o da onların aynı üslûbuyla buyurdu ki: (*Allàhümme'şhed*)

"Yâ Rabbi sen de şâhid ol!" dedi. Yâni "Bak, ben bunlara sordum; onlar da, 'Evet, odur.' dediler. Binâen aleyh, İsrâil'in Ya'kub AS olduğunu biliyorlar. Şahid ol yâ Rabbi, tebligâtını yaptım!" mânâsına.

Ya'kub AS olduğu böylece hadis-i şerifle de sabit. O devrin yahudi zümresi de, gelmiş Peygamber Efendimiz'in karşısına, evet demişler; onunla da sabit. Yâni bir mutabakat var, İsrâil, Ya'kub AS demek. Benî İsrâil de, Ya'kub AS'ın oğulları...

b. İsrâil Oğulları'na Verilen Nimetler

Böyle hitab ettikten sonra, tabii arkasından ne diyor Rabbü'l-àlemîn bu ayet-i kerimesinde:

يَا بَنِي إِسْرَاءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَ أَوْفُوا

بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَ إِيَّايَ فَارْهَبُونَ (البقرة:٤٠)

(*Üzkürû ni'metiye'lletî en'amtü aleyküm*) Böyle başlasaydı *üzkürû* diyecektik ama, (*Yâ benî isrâil*) başında olduğu için, (*Yâ benî isrâîle'zkürû...*) diye geçiyor. Çünkü, *İsrâil* gayr-i munsarif kelime olduğundan, sonu esre almıyor, üstün alıyor. (*Yâ benî isrâile'zkürû...*) *Lâm*'ın üstünü *zel*'e vuruluyor. "Ey İsrâil'in evlâtları! (*Üzkürû*) Hatırlayın, yâd edin, aklınıza getirin, hafızanızı toparlayın, hatırlayın!.."

Neyi?.. (*Ni'metiye'lletî en'amtü aleyküm*) "Sizlere ihsan ettiğim nimetimi hatırlayın! (*Ve evfû bi-ahdî*) Benim sizinle yaptığım sözleşmeye, ahde vefâ gösterin! Mutâbık kaldığımız hususta, antlaştığımız hususta sözünüze, verdiğiniz söze vefâ gösterin! (*Ûfî bi-ahdiküm*) O zaman ben de size karşı verdiğim söze riayet edeyim, size vaad ettiğim nimetleri ihsân edeyim!"

(*Ve iyyâye ferhebûn*) "Benden korkun, mutlaka korkun benden!.." Yâni *iyyâye* diye, benden sözünü *iyyâ* ile kuvvetlendirerek öyle alması, "Muhakkak ve muhakkak benden korkun!" mânâsına geliyor. (Bakara, 2/40)

(*İyyâke na'büdü*) Ne demekti? "Ancak ve ancak sana ibadet ederiz." demekti. Fatiha'da konuşmuştuk bunu. (*Fe'rhebûn*)

“Benden korkun!” demek ama, *iyyâye*’yi başa getirince, (*Ve iyyâye fe’rhebûn*) “Sadece ve sadece, muhakkak ve mutlak benden korkun!” demek. Yâni, “Başkasından korkmayın, benden korkun! Korkmakta gevşeklik yapmayın, korkulacak bir durum var, gerçekten korkun!” mânâsına geliyor.

Evet, şimdi, (*Üzkürû ni’metiye’lletî en’amtü aleyküm*) “Ey Benî İsrâil, benim size ihsân ettiğim nimeti hatırlayın bakalım!”

Neydi o nimeti?.. Tabii bu nimetlerini Kur’an-ı Kerim’in mâziyi anlatan ayetlerinde zikretmiş. Tabii, zikredilen nimetleri de var, zikredilmemiş ama verilmiş pek çok nimetleri de var. Meselâ neydi?.. Mûsâ AS’a dedi ki:

“—Kayaya vur!”

Susuz kaldıkları zaman asasıyla kayaya vurdu, on iki tane pınar peydâ oldu, çıktı. On iki tane kabile, o pınarlardan suları içtiler. Al, işte bir nimet... Yâni susuz kalmışken, çöldeyken susuzluğu giderecek pınarların peydâ olması, Mûsâ AS’a Allah’ın verdiği bir mucize... Bu bir nimet tabii.

Sonra, *men* ve *selvâ* indirmesi. Firavun’un ordusundan kaçınca, tabii Sinâ çöllerine düştüler. Bakkal yok, kasap yok, çarşı yok, pazar yok... Çöl, kızgın kum ve kızgın güneş... Başkaları oralardan geçemiyor, helâk oluyorlar. Yol uzun, o zamanın vasıtalarıyla geçmek kolay değil. Hatta istilâ orduları bile, oraları geçip Mısır’a tecavüz edememişler tarih boyunca... Oraları geçtiler.

Nasıl geçtiler?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri üzerlerine bulut gönderdi, gölgede geçtiler, güneşten yakmadı. Sonra tabii, gıdaları yok. Koca bir kavim hicret ediyor Mısır’dan, Firavun’dan kaçıyor. Ne oldu?.. Allah-u Teàlâ Hazretleri bıldırcın gönderdi, sapır sapır bıldırcınlar döküldü. Bizim Karadeniz taraflarına gelip de, sahillerde köylülerin avladıkları gibi. Bıldırcın yediler. Kudret helvası ihsan etti. Çölde kudret helvası topladılar. Mantar gibi bir şeymiş. Ben yemedim ama, çok da merak ediyorum. Böylece gıdalarını sağladı.

Sonra, Firavun kovalıyordu kendilerini, yakalasaydı öldürecekti. Ama denizden bunlar geçtiler. Mûsâ AS’a, “Denize asânı vur!” diye emretti Allah-u Teàlâ Hazretleri. 12 tane yol

açıldı büyük cadde hâlinde, o yollardan geçtiler. Bunlar mucize, Allah'ın ihsânı, ikrâmı...

Mûsâ AS'a iman eden mü'minler geçtiler. Firavun ve ordusu dalınca aynı yollara, sular kapandı, helâk oldular. Firavun boğuldu. Hem Firavun boğuldu, düşmanın öldürülmesi, helâk olması bir nimet; hem de kendilerinin geçip kurtulması bir nimet... Çöllerden geçmesi bir nimet. Böyle Cenâb-ı Hakk'ın etli, bıldırcınlı yemekler ihsan etmesi nimet... Susadıkları zaman sularının kayalardan fışkırması, nimet... İşte bunlardır demiş bazı alimler.

Bazıları da, bazı başka ayet-i kerimelerdeki ifadelerden yola çıkarak, şöyle diyorlar:

نِعْمَتُهُ أَنْ جَعَلَ مِنْهُمُ الأَنْبِيَاءَ وَالرُّسُلَ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِمُ الْكُتُبَ.

(*Ni'metühû en ceale minhüm el-enbiyâe ve'r-rusül, ve enzele aleyhimü'l-kütüb*) Hakikaten tabii ayet-i kerimelerde bunlar da zikrediliyor. "Bu kavmin içinden Allah nice peygamberler çıkardı, bu bir nimet... Onlara kitaplar indirdi, bu da bir nimet..." Bunlardır demişler. Tabii, nimetlerin ilâhî olanları, sevap kazanmaya, cehennem azabından kurtulmaya vesile olanları bunlar.

Nitekim, başka bir ayet-i kerimede bildiriliyor ki, Mûsâ AS şöyle buyurmuş:

يَاقَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ

مُلُوكًا ، وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ (المائدة: ٢٠)

(*Yâ kavmi'zkürû ni'meta'llâhi aleyküm*) "Ey kavmim! Sizin üzerinize Allah'ın gönderdiği nimetleri aklınıza getirin, yâd edin, hatırlayın. (*İz ceale fîküm enbiyâ'*) Nitekim içinizden peygamberler nasib etti, çıkarttı sizden; ne büyük şeref! (*Ve cealeküm mülûkâ*) Ve siz esirken düşmanları yendiniz, içinizden hükümdarlar çıkarttı." Dâvûd AS, Süleyman AS hükümdar

oldular, nerelere hakim oldular. (*Ve âtâküm mâ lem yü'ti ehaden mine'l-àlemîn.*) "Size, başka insanlara nasib olmayan nice güzel nimetler nasib etti Allah." (Mâide, 5/20) Mü'min oldukları zaman, imanlı oldukları zamanda...

Yâni demek ki, "Bu nimetler nelerdir?" diye düşündüğümüz zaman bu ayetleri hatırlarsak; gönderilen peygamberler, indirilen kitaplar büyük nimetler, büyük şerefler, büyük ikramlar... Ondan sonra da düşmandan kurtulmak, çeşit çeşit rızıklarla merzuk olmak... Bunların hepsi birer nimet.

c. Ahdinize Vefâ Gösterin!

"Bu nimetleri hatırlayın!" Neden?.. "Bak ben, siz doğru yoldayken size ne nimetler ikram etmiştim, onları hatırlayın! (*Ve evfû bi-ahdî*) Benim ahdime vefâ gösterin; (*ûfî bi-ahdiküm*) ben de size verdiğim vaadlerimi size ihsan edeyim!"

Ne ahid olduğuna dair yine ayet-i kerimeler var. Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki:

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا ،
وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ ، لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاَةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنتُمْ بِرُسُلِي
وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَ أَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَ
لَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ (المائدة:١٢)

(*Ve lekad ehaza'llàhu mîsâka benî isrâîl*) "İsrâiloğulları'ndan Allah onların misaklarını almıştı. Yâni antlaşma, söz ve vaadlerini almıştı. 'Şöyle yapacağız yâ Rabbi, tamam yâ Rabbi, şunları şunları kabul ediyoruz, şöyle olacağız, böyle olacağız...' diye ahd ü mîsak, sözleşme almıştı. (*Ve beasnâ minhümü'sney aşere nakîbâ*) Onlardan on iki nakîb bahşetmişti onlara ve buyurmuştu ki:

(*Ve kàle'llàhu innî meaküm*) "Ey mü'minler ben sizin yanınızdayım; (*lein ekamtümü's-salâte ve âteytümü'z-zekâte*) eğer

namazları kılarsanız, namazı kılar, zekâtı verirseniz; (*ve âmentüm bi-rusulî*) gönderdiğim, vazifelendirdiğim peygamberlere iman eder, (*ve azzertümûhüm*) ve hürmet, yardım ederseniz; (*ve akradtümü'llàhu kardan hasenen*) mâlî vazifelerinizi yaparak Cenâb-ı Hak'ın yolunda paralarınızı sarf edip, ilâhî karz-ı hasen olarak paraları sarf ederseniz; (*leükeffiranne anküm seyyiâtiküm*) ben de sizin günahlarınızı silerim, bağışlarım, örterim; (*ve leüdhilenneküm cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâr*) aşağılarından şıkır şıkır ırmakların aktığı cennet bağlarına sizleri dahil ederim, kabul ederim, sokarım, oraya girmenizi nasib ederim." (Mâide, 5/12) diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri tarih içinde o kavimlere mü'min olmalarını, mü'min oldukları zaman eğer vazifeleri yaparlarsa, o mükâfatları alacaklarını söylemiş.

Onlar da, "Tamam yâ Rabbi, olur yâ Rabbi!" diye aşk ile, şevk ile o yola girmişler o peygamberlerin zamanında. Burada diyor ki, bu ayet-i kerimede:

"—Ey İsrâil oğulları! Sizin üzerinize indirdiğim nimeti hatırlayın ve sizinle yaptığımız antlaşmalara riayet edin, bana verdiğiniz sözlerinizi tutun; ben size sözümü yerine getireyim! Yâni, 'Ben de sizi cennete sokacağım öyle yaparsanız.' buyurmuştum; o zaman sizi cennete sokarım." diyor.

Bazı alimler demişler ki:

هو الذي أخذ الله عليهم في التوراة أنه سيبعث من بني
إسماعيل نبيًّا عظيمًا يطيعه جميع الشعوب ، والمراد به
محمد صلى الله عليه وسلم. فمن اتبعه غفر الله له ذنبه
وأدخله الجنة وجعل له أجرين.

(*Hüve'llezî ehaza'llàhu aleyhim fi't-tevrâti ennehû seyeb'asü min benî ismâîle nebiyyen azîmen yutîuhû cemîu'ş-şuùb*) "Tevrat'ta Allah-u Teàlâ Hazretleri bildirdiğine göre, söz almış ki, 'İsmâil AS'ın zürriyetinden, neslinden büyük bir peygamber gelecek. Ulu, muazzam bir peygamber gelecek. O geldiği zaman, ba's olunduğu

zaman, bütün milletler ona itaat edecekler, ona inanacaklar. Siz de ona inanın!' diye onlardan söz almıştı. Sözden murad budur, anlaşma budur. (*Ve'l-murâdü bihî muhammed SAS*) İşte bu gelecek peygamber de Muhammed AS'dır."

(*Femeni'ttebeahû*) "Kim o Muhammed'e tâbi olursa, (*gafara'llàhu lehû zenbehû*) Allah onun günahını affeder. (*Ve edhalehü'l-cennete ve ceale lehû ecreyn*) Cennete sokar, iki misli ecir verir." Bir eski mü'minliğinden sevapları devam eder; bir de yeni hak dini kabul ettiğinden dolayı mükâfatı kat kat olur.

Murad, Peygamber Efendimiz'e tâbi olmalarıdır. Çünkü onların kitaplarında "Ahir zaman peygamberi gelecek!" diye bir sürü müjdeler, bir sürü haberler vardı. Onlar da öyle bir peygamberin gelişini zaten bekleyip duruyorlardı. Hatta Anadolu'da Selmânü'l-Fârisî'ye de yanında çalıştığı, hizmet ettiği rahib ölürken:

"—Artık ahir zaman peygamberinin gelmesi yakın, Arabistan tarafına git!" diye tavsiye etmişti.

Bunları hep tarih kitapları yazıyor, biliyoruz.

"İşte bu ahidlere siz uyarsanız, ben de size vaad ettiğim nimetlerimi, ahirette cennetimi ihsan ederim!" diye Allah-u Teàlâ Hazretleri bu 40. ayet-i kerimede onlara hatırlatma yapıyor:

"—Ey Yahudi kavmi! Bir zamanlar size peygamberler gelmişti. Onlarla sözler duymuştunuz, hakikatler öğrenmiştiniz. Onlara da sözler vermiştiniz. Hadi bakalım, şimdi onun zamanı geldi; o ahdinize uyun, o sözünüzü yerine getirin!.. Hadi bakalım, ahir zaman peygamberine uyun! Ancak ve ancak benden korkun!.."

Tabii insanlar bulundukları durumu değiştirmek istemezler. Fizikteki gibi, insanların ictimâî hayatlarında da atâlet prensibi var. Kavimlerin, toplumların bulundukları hâli değiştirmesi zor oluyor. Yanlış da olsa, yalan da olsa eskiyi devam ettirmek kolaylarına gidiyor. Yeni güzel de olsa, tatlı da olsa, onu kabulde zorlanıyorlar. Ama yapmaları lâzım!

d. Yalnız Allah'tan korkun!

Yapmamalarının sebepleri bir takım korkular olabilir. Bu korkular başlarındaki yöneticiler olabilir. O yöneticiler, düzenleri

bozulmasın diye, yeni gelen hakikatlerin karşısına çıkarlardı. Firavun gibi, Kureyş'in azılı reisleri ve müşrikleri gibi yeniliklere karşı çıkarlar, zorluk gösterirler. İşkence yapmışlar bir sürü sahabeye —*rıdvânu'llâhi aleyhim ecmaîn*— o zalimler. Böyle şeyler olabilir. Onlardan korkabilir insanlar. Yâni halk, gerçekleri kabulden onun için korkarlar.

Onun için Allah-u Teàlâ Hazretleri buyuruyor ki: (*Ve iyyâye fe'rhebûn*) "Ancak ve ancak benden korkun!" Yâni başkasından değil, benden korkun!

Rahibe-yerhebu, korkmak demek Arapça'da. (*Fe'rhebû*) cemi' sîgasıyla, "Siz ey çokluk insanlar, korkun!" demek. (*Fe'rhebûn*) *fe'rhebûnî*'nin kısaltılmışı, sonundaki *ye*'si düşmüş, *nun* esreli; "Benden korkun!" demek. Ama (*ve iyyâye fe'rhebûn*), "Ancak ve ancak benden korkun!" mânâsına geliyor. Başındaki (*iyyâye*) *fe'rhebûnî*'nin mânâsını iyice kuvvetlendiriyor. "Başka şeylerden korkmayın, benden korkun!" demek oluyor.

Kimisi reislerinden korkar. Kimisi menfaati elden gidecek diye korkar. Kimisi geliri kaybolacak diye korkar. Kimisi meselâ; tam reis seçilecekmiş, Peygamber Efendimiz Medine'ye gelmiş, reislik elden gitmiş tabii. O da karşı çıkmış, münafıkça hareketler etmiş. Ancak Allah'tan korkacak. Küçük hesaplar yapmayacak insanlar, yalnız Allah'tan korkacak.

Rehibe-yerhebû'dan bildiğiniz bazı kelimeler de vardır. Meselâ bunun ism-i fâil sîgası *râhib*; yâni Allah'tan korkup da, Allah korkusuyla kendisini ibadete verip, tenha yerlerde, mağaralarda böyle ibadet eden insanlara eski devirlerde verilen isim, *râhib*. Bunların çoğulu, yâni rahibler nasıl denilir: *Ruhbân*.

Ruhbân sınıfı, yâni râhibler tabakası, zümresi demek oluyor. O da işte bu korkan insanlar, yani Allah'tan korkan, korktuğuyla güzel ameller eden kimseler mânâsına geliyor. Rahbâniyet de, işte böyle korku fikirleriyle ortaya koydukları bazı yollar:

"—Hiç evlenmeyelim, ev bark, çoluk çocuk sahibi olmayalım, manastırlara kapanalım, ibadet edelim!.."

Tabii, bu dinin tabiatında yok. İnsanlar, Allah'a daha güzel kulluk etmenin şekli bu sandıkları için, bu yola girmişler.

Halbuki Allah, tabii yaşamla hayatını sürdürürken,

hayatındaki olayları Allah'ın rızasına uygun bir şekilde yaparak yaşamayı seviyor. Yoksa öyle, hayat düzenini bozacak yanlış tercihler yapmayı sevmiyor.

Hayat düzenini nasıl bozuyor adam?.. "Evlenmeyeceğim!" diyor. Pekiyi oldu. Sen evlenme, o evlenmesin, öteki evlenmesin... Bu adamlar evlenmeyecek, bu kadınlar da evlenilmediği için kendisiyle, onlar da kalacak. O zaman insan nesli yok olur. Demek ki tabiata aykırı, yanlış bir tutum...

İslâm'da böyle bir şey yok... Peygamber Efendimiz evlenmiş, çoluk çocuğu da olmuş, vefatlar da olmuş... Yâni, bir beşerin çektiği sevinçleri, acıları çekmiş Peygamber Efendimiz.

İşte bu hayatın herkesin başına gelebilecek olaylarının karşısında, Allah'ın rızasına uygun davranabilmek güzel müslümanlık... Allah'ın rızasına uygun güzel kulluk bu... Biz bunu biliyoruz.

Tabii beşer olmasıyla, Peygamber Efendimiz de, bir beşer rasül olarak gönderilmiş. Öyle etrafında meleklerin dolaşması, olağanüstü birtakım şeylerle takviye edilmesi, iki tarafında bağlar, bahçeler olması gibi şeyler istemişler müşrikler. Etrafında gezen melekleri görmek istemişler... Öyle değil.

سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلاَّ بَشَرًا رَسُولاً (الاسراء:٩٣)

(*Sübhàne rabbî hel küntü illâ beşeren rasûlâ*) "Ben bir beşer peygamberden başka bir şey değilim. Rabbimi tesbih ve tenzih ederim, sübhàna'llàh, ne acaib şeyler istiyorlar!" (İsrâ, 17/93) diye cevap vermiş Peygamber Efendimiz.

İşte eskiden beri, insanlar kendi aklına kaldı mı, aşırılığa gidiyor. Allah sevmediği halde, istemediği halde, kendi kendilerine tutturdukları yola ne deniliyor?.. Ruhbanlık... Yâni gayr-i tabiî bir tercihle tabiata, insan tabiatına aykırı bir yaşam tarzı. Onu da biliyorsunuz, işte bu kelimeden çıkıyor.

Kelimenin kökeni korkmak demek… Yâni *fe'rhebûn*, (*fa'hşevnî*) "Benden korkun!" mânâsına geliyor.

"Benden korkunuz!"da, bir başka mânâ da nakletmiş alimler. Yâni, "Eğer siz bu nimetleri hatırlamaz, benim ahdime, bana

verdiğiniz sözlere riayet etmezseniz; daha önceki milletlerde, tarihte bildiğiniz babalarınıza, analarınıza, ecdadınıza gelen belâlar, size de gelir, haa... Ondan korkun!" diye tehdit de var. Yâni hem teşvik var; hem de yapılmadığı zaman, başlarına felâket geleceğinin tehdidi de burada var.

e. Muhammed-i Mustafâ'ya İman Edin!

Ondan sonraki 41. ayet-i kerime, ahde riayetin nasıl olacağını daha güzel açıklıyor, açıyor yâni:

وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ،
وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلاً ، وَ إِيَّايَ فَاتَّقُونَ (البقرة:٤١)

(*Ve âminû bimâ enzeltü müsaddikan limâ meaküm ve lâ tekûnû evvele kâfirin bih, ve lâ teşterû bi-âyâtî semenen kalîlâ, ve iyyâye fe'ttekùn.*) (Bakara, 2/41)

(*Ve âminû*) "İman edin!" Nimetleri hatırlayın, ahdime riayet edin, ancak ve ancak benden korkun ve iman edin! Ey ehl-i kitab, ey Ya'kub AS'ın soyundan gelen kavim, iman edin!.. (*Bimâ enzeltü müsaddikan limâ meaküm*) "Sizin yanınızdakini tasdik edici olarak indirdiğime iman edin!"

Şimdi burada, "Sizin yanınızdakini tasdik edici olana iman edin!" derken, buradaki maksat nedir?.. Alimler demişler ki:

يعني به القرآن الذي أنزل على محمدٍ صلى الله عليه وسلم النبي
الأمي العربي بشيراً و نذيراً و سراجاً منيراً ، مشتملاً على الحق
من الله تعالى مصدقًا لما بين يديه من التوراة والإنجيل.

(*Ya'nî bihi'l-kur'âne'llezî ünzile alâ muhammedin SAS, en-nebiyyi'l-ümmiyyi'l-arabiyyi beşîran ve nezîren ve sirâcen münîran, müştemilen ale'l-hakkı mina'llàhi teàlâ, musaddikan limâ beyne yedeyhi mine't-tevrâti ve'l-incîl.*) diye açıklama yapmış İbn-i Kesir

tefsirinde. Türkçe'sini söyleyelim:

"Yâni, 'Benim ahir zaman peygamberim Muhammed-i Mustafâ üzerine indirdiğim Kur'an'a iman edin!' Kur'an'dır bundan maksat." diye söylemiş.

Bazıları da, "Bununla maksat Peygamberdir, yâni Muhammed-i Mustafâ'dır, 'Benim Muhammedim'e iman edin!' demektir." demiş. İkisi de aynı kapıya çıkıyor zaten. Kur'an'a inanan, Peygambere inanmış olur. Peygamberimiz'e inanan, onun getirdiği Kur'an-ı Kerim'e inanmış olur. Yâni, mübhem olarak işaret edilmiş olan husus, (*Âminû bimâ enzeltü*) "İndirdiğime iman edin!"den murad, Kur'an olabilir. Zaten *enzele-inzâl* fiili, Kur'an'ın indirilmesi için kullanılıyor. Ama Peygamber Efendimiz de kasdedilmiş olabilir. İkisi de aynı kapıya çıkar.

Rabbimiz özelliğini söylüyor bu indirilenin: (*Müsaddikan limâ meaküm*) "Sizin yanınızdakini tasdik edici..." Yâni, "Sizin yanınızda Tevrat var, İncil var. O Tevrat'la İncil'in ilâhî kitap olduğunu belirtiyor, doğru taraflarını tasdik ediyor. Sizin bozduğunuz, tahrif ettiğiniz kısımları beyan ediyor. İhtilâflı konularda, sizin tereddüt ettiğiniz konulara açıklık getiriyor. İslâm'ın en mühim özelliği... Aslında yahudilerin ve hristiyanların müslümanlara müteşekkir olması lâzım, Peygamber Efendimiz'e müteşekkir olması lâzım, Kur'an-ı Kerim'e müteşekkir olması lâzım; çünkü onları tasdik ediyor, tescil ediyor.

"Onlar da, bir zaman Allah tarafından gönderilmiş kitaptı." diyor Kur'an-ı Kerim. Eğer öyle demeseydi, biz müslümanların hiç birisi, Tevrat'a ve İncil'e hiç ilâhî kitap gözüyle bakmazdık. Yâni, şöyle bir dönüp bakmazdık. Onların bir zamanlar ilâhî kitap olduğunun belgesini, Kur'an-ı Kerim ortaya koyuyor.

Peygamber Efendimiz beyan ediyor ama, açıklık getiriyor. Yâni, "O Tevrat ilâhî kitap idi. Ama bunu yazarken bazı yerleri sakladılar, bazı yerleri çıkardılar, bazı yerleri bozdular." Onları beyan ediyor. Bütün alimler katılıyor buna.

İncil Allah'ın kelâmıydı ama, aslını muhafaza edemediler, sonradan yazdılar. Eklemeler, çıkarmalar oldu. Hatta hayret edilecek bir şey, meselâ Papalık makamı isterse bazı ayetleri inceleyip içinden çıkartabiliyor. Taa meselâ 15. ve 16. Asırlardaki

İnciller ile şimdiki İncilleri karşılaştırırsanız, çıkartılmış ayetler olabiliyor. Böyle şey olur mu? Allah'ın kelâmını çıkartmak olabilir mi?.. Olamaz tabii, olmaması lâzım!..

Onların aslından, içindeki hakikatleri tesbit edilip, orada söylenen ilâhî hakikatleri tasdik edici bir kitap göndermiş olduğu için;

"—Ey Benî İsrâil, inanın! Bak Kur'an'ın muhteviyatı ile, sizin okuduğunuz o eski kitapların içindeki muhteviyat, Allah'a ibadet etmek, itaat etmek meselesi aynen var. Binâen aleyh, sizin inancınızı tasdik eden —tabii doğru tarafını diye tekrar hatırlatıyorum— yanlışlarını belirten, bu indirdiğime ey benî İsrâil, iman edin!" diye Cenâb-ı Hak emrediyor.

Sonra bir de ihtarda bulunuyor: (*Ve lâ tekûnû evvele kâfirin bihî*) "Sakın ola ilk kâfir olanlardan olmayın!.." Bu "İlk kâfir olan olmayın!" sözü, "Bazı insanlar inkâr edebilir, inkâr eden zümrelerin ilki olmayın!" mânâsına geliyor." demişler.

Bazıları da, daha başka ince mânâlar beyan etmişler. İbn-i Abbas RA diyor ki, şöyle Arapça metnini de okuyayım:[131]

وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ ، وَعِنْدَكُمْ فِيهِ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَيْسَ عِنْدَ غَيْرِكُمْ .

(*Ve lâ tekûnû evvele kâfirin bihî ve indeküm fîhi mine'l-ilmi mâ leyse inde gayriküm.*) "Başkalarının bilmediği mâzideki birçok dînî, tarihî hakikatleri siz bilip dururken; sizin yanınızda, ahir zaman peygamberi gelecek diye bilgiler varken, bir takım müjdeler varken, siz onun ilk inkârcısı olmayın!" mânâsına gelir diyorlar.

Sonra burada (*evvele kâfirin*) "ilk kâfir olmak" yâni, "Sizin cinsinizden, ehli kitapların içinden ilk kâfir siz olmayın!" demek. Çünkü, daha evvel Kureyşliler de, Kureyş'in müşrikleri de kâfir

[131] İbn-i Ebî Hàtim, *Tefsir*, c.I, s.114, no:446.

olmuşlardı.

"—Siz ehli kitapsınız, kendisine peygamber gönderilmiş kavimsiniz, kendilerine kitap indirilmiş kavimsiniz. Bu cinsten olarak yâni Allah'ı bilen, peygamberi bilen, kitabı tanıyan bir millet olarak, birtakım kavimler olarak, bâri siz şu müşrikler gibi yapmayın! Ehli kitabın ilk kâfiri olmayın! Ehli kitabın önünde ilk küfür yolu açan, yanlış yola sapan insanlar durumuna düşmeyin!" mânâsına diye açıklama yapmış İbn-i Abbas RA, Allah razı olsun...

Buradaki, (*evvele kâfirin bihî*)'deki *hû* zamiri Kur'an-ı Kerim'e gider. Yâni, "Kur'an-ı Kerim'in ilk inkârcısı olmayın!" mânâsına gelebilir.

(*Ve lâ teşterû bi-âyâti semenen kalîlâ*) "Benim ayetlerimi az bir bedel ile, ücret ile değişmeyin, satmayın!" buyruluyor. Yâni, Allah-u Teàlâ Hazretleri öyle buyuruyor,

Şimdi buradan murad nedir? Bir kere *âyât* kelimesi, *âyet* kelimesinin çoğulu. Ayet kelimesi okunduğu zaman, üzerinde durulursa sondaki te okunmaz, *âyeh* denilir; çünkü sonunda yuvarlak *te* vardır. Çoğulu *âyât* olduğu zaman, t okunur.

Ayet iki türlü olur: Kur'an-ı Kerim'in, mukaddes kitapların, mübarek cümlelerine, ibârelerine *ayet* denilir. Çünkü onların her birisi bir hakikatin belgesidir, beyyinesidir. Onun için bu isimler verilir.

Bir de, peygamberlere indirilmiş mucizeler de birer belge olduğundan, birer beyyine olduğu için, bir gerçeğin isbatı zımnında bir vesika mahiyetinde olduğundan, böyle yerdeki gökteki olağanüstü olaylara da, peygamberlerin gösterdiği mucizelere de *ayet* denilir. Onlar da, meselâ: "Ay ve güneş birer ayettir, yâni Allah'ın varlığını gösteren birer belgedir." diye, bu mânâya da kullanılır. İkisi de var. İkisi de Kur'an-ı Kerim'de kullanılıyor. Yâni birisi kullanılıyor, ötekisi kullanılmıyor değil. Bu iki kullanım da Kur'an-ı Kerim'dendir.

"Benim ayetlerimi az bir bedelle takas etmeyin, ayetlerimden vazgeçip de az bir menfaat edinmeyin!" Yâni, "İmanı bırakıp da, Allah'ın Rasûlü'nü bırakıp da, dünyaya ve dünyanın arzularına, kıymetlerine, servetlerine, şehvetlerine meyletmeyin! Dünyayı ve

dünya şehvetlerini, arzularını tercih etmeyin! (*Feinnehâ kalîletün fâniyetün.*) Çünkü onlar, cennet nimetlerine göre azdır ve fânidir."

Ne kadar çok olsa, saray olsa bile, insan seksen yıl, yüz yıl yaşasa bile; seksen yüz yıl, sonsuzluk yanında sıfır gibidir. Saray olsa bile, cennet köşkleri yanında kulübe bile etmez, karınca yuvası gibi bile etmez. Yâni, onların değerini bilin mânâsına.

İşte bu (*semenen kalîlen*) sözü, dünya demektir diye düşünmüşler bazıları. Dünyanın şehvetleri, zevkleri, menfaatleri diye beyan etmişler.

Bazıları bundan, yâni böyle mânevî bir menfaate değişmeyin demek, (*tamaan kalîlen*) mânâsına almışlar. İşte (*semenen kalîl*) budur, tamahkârlıklar yapmayın mânâsına gelir demişler.

Bazıları da açıkça ücret, yâni ayetlerin karşılığında bir para, rüşvet, vs. almamak mânâsındadır diye o mânâda izah etmişler. Hatta bu mânâ dolayısıyla, tefsir kitaplarında, "Böyle dini bir takım gerçekleri söylemek karşılığında para alınır mı, alınmaz mı?" meselesi açılmış.

Peygamber SAS Efendimiz'in bir hadis-i şerifi, Ebû Hüreyre RA'dan rivayet ediliyor:[132]

مَنْ تَعَلَّمَ عِلْماً مِمَّا يُبْتَغي بِهِ وَجْهُ الله ، لاَ يَتَعَلَّمُهُ إِلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عِوَضاً مِنَ الدُّنْيا ، لم يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (د. ه. حم. ك. حب. ع. عن أبي هريرة)

---

[132] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.346, no:3664; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.I, s.92, no:252; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.338, no:8438; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.279, no:78; Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.160, no:288; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XI, s.260, no:6373; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.285, no:26127; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.II, s.282, no:1770; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.346, no:2862; Ukaylî, *Duafâ*, c.III, s.466, no:1522; Dâra Kutnî, *İlel*, c.XI, s.9, no:2087; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.X, s.364, no:29061; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XX, s.170, no:21811.

(*Men tealleme ilmen mimmâ yübteğà bihi vechu'llàh, lâ yeteallemehû illâ li-yusîbe bihî aradan mine'd-dünyâ, lem yürih râihate'l-cenneti yevme'l-kıyâmeh.*) buyurmuş.

Bir tehdit ihtiva ediyor bu hadis-i şerif. Mânâsı şöyle: "Ahirette Allah'ın rızasını kazanmaya sebep olacak olan ilmi, bir insan, dünyalık elde etmek için kullanırsa, cennetin kokusunu ahirette duyamaz." Yâni, dünya menfaati için, ahiret ilimleri kullanılmamalı mânâsına... Yâni, öğrenmek de Allah rızası için olacak, öğretmek de Allah rızası için olacak, bu bir.

"—Dinî gerçekleri öğreten insanlara ücret almak gerekir mi?.."

Eğer dinî gerçeklerin açıklanması, onun üzerine kişisel olarak bir mecburiyetse; bunu, (*Fein kâne kad taayyene aleyhi*) ibaresiyle anlatıyor müfessirler. Yâni, kendisinin boynuna söylemek borç olmuşsa, susamaz o zaman. Söylemesi gerekiyor ve bunun için bir ücret alması gerekmez. Hakikati, nerede olursa olsun, "Benim bildiğime göre, şu şöyledir!" diye söyleyecek.

Bu yahudiler de; "Evet, bizim kitaplarımızda ahir zaman peygamberi vardır, onun haberi vardır, biz onu zaten bekliyorduk." diyeceklerdi, hakikatleri söyleyeceklerdi. Bunun için başka menfaatler düşünmeyeceklerdi. Başka menfaatlerle bu gerçeği söylemekten dönük durmayacaklardı.

Ama eğer mecburi olmayan, üzerine taayyün etmeyen, kendi şahsına mecburi olmayan bazı bilgileri başkasına öğretmek caiz midir, değil midir?.. "Eğer kendisinin başka geçimi yoksa, bunu öğretmekle meşgul olduğu zaman kendisinin çoluk çocuğunun işleri yürümüyorsa, yürümeyecekse; o zaman beytü'l-mâlden ücret alabilir." diye beyan edilmiş.

Onun için imamların, hocaların, müftülerin o vazifelerle çok meşgul olduğundan, başka iş yapamadığından maaş almaları caiz oluyor. Ama öyle bir durum yokken, dünya menfaati elde etmek için bu ilimler kullanılamaz.

Nitekim Sünen-i Ebî Dâvud'da ve başka hadis kaynaklarında bildiriliyor: Übâdetü'bnü Sàmit RA, ehl-i suffadan birisine Kur'an-ı Kerim'den bir şeyler öğretmiş. Nasıl öğrettiyse, ezberletti mi, yoksa mânâsını mı anlattı, nasıl olduysa... O da ona memnuniyetinden bir kavs, yâni yay hediye etmiş. Ok ve yay harp

silahı ya o zaman... Bir yay hediye etmiş. O da gelmiş Rasûlüllah SAS'e sormuş:

"—Ben bunu alayım mı?.. Ben buna Kur'an öğretmiştim, o da bana bir yay hediye etti." diye sorunca, Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:[133]

إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تُطَوَّقَ بِقَوْسٍ مِنْ نَارٍ فَاقْبَلْهُ (د. عبادة بن الصامت)

(*İn ahbebte en tütavvaka bi-kavsin min nârin fa'kbilhu*) "Eğer ahirette cehennemden bir yayın boynuna, boğazına sarılmasını istiyorsan; sarılmasından sevinirsen, memnun olursan, al o zaman!" buyurmuş. Yâni, "Bu ateşten bir yay olur, cehennemlik olursun, cehennemde ceza çekersin." mânâsına. Anlayınca, ona o yayı iade etmiş.

Demek ki, dünya menfaati celbetmek için, ahiret ilimleri araç olarak kullanılmaz. Söylemesi gerektiği zaman, Allah rızası için söyleyecek. Ama, eğer başka yerden geçimini sağlayamıyorsa, o zaman almasında bir beis olmuyor. Çünkü çoluk çocuğunun ve kendisinin ihtiyaçları oluyor. Beytü'l-mâlden alabiliyor. Mecburî olmadığından dolayı, isterse başkası öğretebilir. Zaten bilinen gerçekler.

Anlaşmalı olursa, önceden konuşmalı olursa; olabilir diye bahis açmışlar. Yâni, "Siz böyle hafife almayın, azıcık dünya metaı karşılığında ahiretlerinizi değişmeyin!" buyurmuş oluyor. Burada *be* harf-i cerri, bâ-ı mukabeledir. Yâni, ayetlerin muhteviyatını icra etmek yerine, ondan yan çizip, ona mukabil semen-i kalîli tercih etmek, o dünya menfaatini tercih etmek yasaklanmış oluyor.

---

[133] Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.285, no:3416; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.730, no:2157; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.V, s.315, no:22741; Hàkim, *Müstedrek*, c.II, s.48, no:2277; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.IV, s.341, no:20843; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.VI, s.125, no:11462; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.277, no:2253; Abd ibn-i Humeyd, Müsned, c.I, s.93, no:183; İbn-i Abdi'l-Ber, *et-Temhîd*, c.21, s.113; Ubâde ibn-i Sàmit RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.1009, no:2866; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.VI, s.473, no:5589.

(*Ve iyyâye fettekùn.*) "Ve benden korkun!" Takvâ ne demekti? Sakınmak demekti. Aslında *vikàye* kökünden geliyordu. Korunmak, insanın kendi kendisini koruması, korunması... Sakınmak mânâsına geliyordu. "Ancak ve ancak benden sakının!"

Takvânın tarifi nedir:[134]

اَلتَّقْوٰى: أَنْ تَعْمَلَ بِطَاعَةِ اللهِ، رَجَاءَ رَحْمَةِ اللهِ .

(*Et-takvâ: En ta'mele bi-tàati'llâh, recâe rahmeti'llâh*) "Allah'ın rahmetini umarak Allah'a itaat işlerini yapmak, ve Allah'a isyandan, Allah'ın azâbından, ikàbından korkarak çekinmeye takvâ denir." Tarifi budur.

"Benden korkun!" buyuruyor Allah-u Teàlâ Hazretleri o kavme... Tabii o kavme buyuruyor da, biz de takvâdan muaf mıyız?.. Hayır, hepimiz takvâ ile vazifeliyiz.

f. Bile Bile Hakkı Gizlemeyin!

Geliyoruz 42. ayet-i kerimeye:

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ (البقرة:٤٢)

(*Ve lâ telbisü'l-hakka bi'l-bâtıl*) "Hakkı bâtıl ile örtmeyiniz, (*ve tektümü'l-hakka*) ve hakkı gizlemeyiniz; (*ve entüm ta'lemûn*) gerçekleri bildiğiniz halde, sakın böyle bir şey yapmayınız!" (Bakara, 2/42)

İbn-i Abbas RA'a göre bunun mânâsı şöyle:

لَا تَخْلِطُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ ، وَالصِّدْقَ بِالْكَذِبِ .

---

[134] İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.VI, s.164, no:30356; Talak ibn-i Hubeyb Rh.A'ten.

(*Lâ tahlitu'l-hakka bi'l-bâtıl, ve's-sıdka bi'l-kezib*) "Doğruyu, yalanı, hakkı, batılı ağzınızda evirip, çevirip, karıştırıp insanları şaşırtmayın!" mânâsına gelir. Yâni,

وَأَدُّوا النَّصِيحَةَ لِعِبَادِ اللَّهِ فِي أَمْرِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

(*Ve eddü'n-nasîhate li-ibâdi'llâhi min ümmeti muhammed SAS*) "Siz şimdi şahit durumundasınız. Ümmet-i Muhammed'e gerçekleri söyleyin, ortadaki insanlar da bilsin!"

Eski ehl-i kitap gerçekleri söyleyince, "Haa, bunun kökeni varmış, mazisi varmış, aslında bu böyleymiş." diye, halk daha rahat gelecek. Ama onlar hakikatları evirip çevirip de, ağızlarını eğip büküp de... Kendi kitaplarında var. Yok diyemiyorlar, çünkü var. Ama evirip çevirip lafı kıvırttırınca, milleti tereddüde düşürüyorlardı.

Nitekim, Peygamber Efendimiz yahudi havrasına gitmiş, yanında ashabdan bazı kimselerle:

"—Ey yahudiler, ben Tevrat'ta size bildirilen ahir zaman peygamberiyim, bana iman edin! Tevrat'ta benim hakkımda şu şu ayetler var, değil mi?" diye sormuş; hiç cevap vermemişler.

"—Değil mi?" diye sormuş, cevap vermemişler.

"—Değil mi?" diye sormuş cevap vermemişler.

"—Ben tebligatımı yaptım." demiş, çıkmış.

Giderken, arkasından yahudi hahamı Abdullah ibn-i Selâm RA koşuyor, diyor ki:

"—Yâ Rasûlallah, haklısın! Ben şehadet ederim ki, Tevrat'ta onlar var. Sen haklısın, ben sana iman ettim. Onlar kıskançlıklarından veya başka duygulardan evet diyemediler, sustular." diyor.

Yâni, bu rivayet edilen Abdullah İbn-i Selâm olayından anlıyoruz ki, hayır da diyemiyorlar; çünkü var kitaplarında... Bazı hahamlar da müslüman oluyor, bazı papazlar da müslüman oluyor. Demek ki, var... O zaman büyük büyük lafı kıvırtmakla, tam doğru düzgün söylememekle, eveleyip geveleyerek milleti şaşırtmış oluyorlar; (*ve tektümûne'l-hakka*) hakkı ketmetmiş oluyorlar. O yasaklanmış oluyor. Bilip dururken, hakkı bildiği

halde söylememek suçtur, şahitlikten kaçınmak suçtur.

Davalarda da öyledir. Birisinin birisini döğdüğünü gördünüz, ama döğen adamdan korkuyorsunuz, şahitlikten kaçınıyorsunuz... Olmaz. İslâm'da şahitlikten kaçınılmaz, yalan şahitlik yapılmaz.

Bu da en büyük şahitlik, yâni iman şahitliği. Onlar, "Şehadet ederiz ki, bizim kitaplarımızda bu vardır." deseler, daha kolay anlayacak. O kadar mücadele olmayacak, gecikme olmayacak. Bu hakikatlerin izahını böyle açıklıyorlar tefsir kitaplarında.

g. Namaz Kılın, Zekât Verin!

Sonra 43. ayet-i kerimede, yeni tekliflerini de söylüyor Allah-u Teàlâ Hazretleri. Yâni, "Hakkı gizlemeyin, hakkı batılla örtmeyin!" dedikten sonra:

وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ (البقرة:٤٣)

(*Ve ekîmu's-salâte*) "Ve namazı kılın!" Yâni;

أمرهم أن يصلوا مع النبي صلى الله عليه وسلم.

(*Emerehüm en yusallû mea'n-nebiyyi salla'llàhu aleyhi ve sellem*) "Peygamber Efendimiz'le beraber namazlara gelip, namazları kılmayı Allah emrediyor. 'Huzuruma gelin, o Peygamberimle benim huzurumda namazları kılın!' demiş oluyor."

(*Ve âtü'z-zekâh*) "Zekâtınızı verin!" Yâni, Peygamber Efendimiz'e zekât ayeti geldi, bildirdi. O kadar fakir var, zekât verilecek. Zenginden alınacak, fakire verilecek. "Siz de bu mâli ibadete iştirak edin!" denilmiş oluyor.

(*Ve'rkeù mea'r-râkiîn*) "Rükû edenlerle beraber, siz de rüku edin!" (Bakara, 2/43) Yâni;

أمرهم أن يركعوا مع الراكعين من أمة محمد.

(*Emerahüm en yerkeù mea'r-râkiîne min ümmeti muhammed*)

“İşte bak, gözünüzün önünde yeni Peygamber ve ona tâbi olanlar ezanlar okuyorlar, rükûlar ediyorlar, namazlar kılıyorlar. Haydi bakalım siz de kenardan kenardan öyle bakmayın, ibadetlerinizi yapın!” diye, Allah-u Teàlâ Hazretleri böylece onlara emrediyor.

Şimdi burada bir (*ve âtü'z-zekâh*) “Zekâtı verin!”de açıklama şöyle: Zekât nedir?

فريضة واجبة لا تنفع الأعمال إلا بها وبالصلوة.

(*Farîdatün vâcibetün, lâ tenfeu'l-a'mâlu illâ bihâ ve bi's-salâh*) “Bu namaz ve zekât bir farizadır ki, başka ameller bunlar yapılmadan kabul olmaz. Bunlar esaslı amellerdir, önemli amellerdir.” Onun için öncelikle zikredilmiş oluyor. Onları yapmaları lâzım!

Yâni, insan kişisel olarak namazı kılacak; ondan sonra da, çevresel olarak kesesini açacak, fakirlere karşı vazifelerini yapacak. Zengin fakire yardım edecek, zekâtını verecek.

Bu ayet-i kerimede, (*ve'rkeù mea'r-râkiîn*)'den, cemaatle namaz kılmak da çıkıyor. Yâni birisi kenara çekilip de, “Ben evimde kılıyorum!” demesin! İşte bak, “Rükû edenlerle beraber rükû edin!” diye Allah-u Teàlâ Hazretleri emrediyor. Beraberce topluca namaz kılmak da önemli bir husus ve müslüman için çok kuvvetli bir sünnet... Evinde kılmak, hattâ:[135]

لاَ صَلاَةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ ، إِلاَّ فِي الْمَسْجِدِ (ك. قط. ق. عن أبي هريرة ؛ قط. حب. عن جابر ؛ ش. ق. عن علي)

---

[135] Hàkim, *Müstedrek*, c.I, s.373, no:898; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.420, no:2; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.57, no:4724; Ebû Hüreyre RA'dan.

Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.419, no:1; İbn-i Hibbân, *Mecrûhîn*, c.II, s.94; İbn-i Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, c.V, s.181, no:628; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Abdü'r-Rezzak, *Musannef*, c.I, s.497, no:1915; İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.I, s.303, no:3469; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.III, s.57, no:4721; Hz. Ali RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.VII, s.1108, no:20737; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.2074, no:3073; *Câmiu'l-Ehàdîs*, c.XVI, s.415, no:17141; RE. 481/2.

(*Lâ salâte li-câri'l-mescid, illâ fi'l-mescid*) [Mescide komşu olan kimse için başka bir yerde namaz yoktur, ancak mescidde namaz kılması uygun olur.] "Cami komşusu olan bir evde, camiye yakın bir evde, namazı evde kılmak bile uygun olmaz." diye hadis-i şerifler var.

İşte böylece, bu okuduğum ayet-i kerimeler devam edecek. Bundan sonraki haftalar, Benî İsrail'e olan nasihatler ve onlardan istenen hususlar, iman etmeleri, gerçekleri saklamamaları, namaz kılmaları, zekât vermeleri, Rasûlüllah'a tâbi olmaları, bildikleri hakikatleri açıklamaları anlatılmaya devam edecek müteakip ayet-i kerimelerde...

Cenâb-ı Hak bizi, emirlerini duyan, işiten, işittiğine de tâbî olan, işittiğini uygulayan; emrini kabul edip, emre itaat eden mü'min kullarından eylesin... Şu dünya hayatı fânîdir, hepimiz gelip geçiciyiz, fânîyiz. Hepimiz ahirete gideceğiz, Cenâb-ı Mevlâ'nın divanına duracağız.

Ben müslüman olarak doğmuşum, müslüman olarak büyümüşüm, bunları öğreniyorum, müslümanlığımı yaşıyorum. Başkaları başka türlü doğmuş bile olsa, Rus veya Yunan, veya İngiliz, veya Afrikalı putperest kavimlerinden, veya kutuplarda Eskimolardan; kim olursa olsun, bu gerçekleri duyunca onlar da Cenâb-ı Hakk'ın kulu oldukları için, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerini tutacaklar ve doğru yola dönecekler.

Allah-u Teàlâ Hazretleri hepimize doğruyu göstersin, doğruyu görüp, doğruya tâbi olmayı nasib eylesin... Hakkı hak olarak görüp ona uymayı, bâtılı bâtıl görüp ondan korunmayı nasib eylesin... Hem dünyada hem ahirette cümlemizi saadete erdirsin... İki cihanda aziz ve bahtiyar eylesin...

Aziz ve sevgili Akra dinleyicileri ve Ak-Televizyon izleyicileri, *es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llàhi ve berekâtühû!..*

13. 04. 1999 - Mekke